

AFET HABERCİLİĞİ

DERS
KİTABI

Funded by
the European Union

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

TÜRKİYE ULUSAL AJANSI
TURKISH NATIONAL AGENCY

“DJ PROJECT– Disaster Journalism: Preventing the News from Turning into a Disaster Project numbered 2023-2-TR01-KA220-HED-000176222”

Bu kitap Avrupa Birliği Erasmus+ Programı tarafından finanse edilen DJ PROJECT kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Komisyonu ve Türkiye Ulusal Ajansı, kitapta yer alan bilgilerin herhangi bir şekilde kullanılmasından sorumlu tutulamaz. Metinlerin içeriğinden ya da kullanımından kaynaklanan sorunlardan yazarlar sorumludur.”

**social
innovation
Agency**

UniversidadeVigo

RTÜK

**PRESIDENCY OF THE REPUBLIC OF TURKEY
DIRECTORATE OF COMMUNICATIONS**

AFET HABERCİLİĞİ

DERS KİTABI

Editörler

Prof. Dr. Abdulkadir Gölcü

Prof. Dr. Karmen Medica

Assistant Professor Javier Abuín-Penas

Phd. Elif Kaya Güler

Assistant Prof. Hanna Renska

**SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ**
YAYINLARI

YAYIN DİREKTÖRÜ: Ali GÜNEY

YAYIN KOORDİNATÖRÜ: Adem MENEKŞEOĞLU

EDİTÖRLER: Prof. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ, Prof. Dr. Karmen Medica, Assistant Professo Javier Abuín-Penas, Research Assistant Elif KAYA GÜLER, Docentka Hanna Renska

ORCID: 0000-0001-7320-6745, 0009- 0008- 1708- 2248, 0000-0002-7822-7526, 0000-0003-4629-6647, 0009-0008-7752-8627

TASARIMCI: Aylin ÖZKAN NEĞİŞ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI:
KASIM, 2025

ISBN (PDF): 978-975-448-254-6

DOI: <https://doi.org/10.59726/SUPress/9789754482546>

ANAHTAR KELİMELEER: Medya, Afet, Haber, Afet Haberciliği

ATIF İÇİN: Gölcü A., Medica K., Abuín-Penas J., Kaya Güler E., Renska H. (2025), Afet Haberciliği, Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Selçuk Üniversitesi Yayınları Bilimsel Yayınlar Koordinatörlüğü bünyesinde yer almaktadır.

Yayıncı: Selçuk Üniversitesi Yayınları

Yayıncı Sertifika Numarası: 43463

Bilimsel Yayınlar Koordinatörü: Prof. Dr. Tuncer ACAR

Adres: Selçuk Üniversitesi Yayınları, Alaeddin Keykubat Yerleşkesi, Akademi Mah. Yeni İstanbul Cad. No: 369 Posta Kodu: 42130 Selçuklu-Konya / TÜRKİYE

Web: yayinevi.selcuk.edu.tr

e-mail: press@selcuk.edu.tr

Phone: +90 (332) 241 00 41

Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) lisansı altındadır. Bu lisansın bir kopyasını görüntülemek için şu adresi ziyaret edin: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> Bu lisans, yazar atfının açıkça belirtilmesi koşuluyla, ticari kullanım için değil, kişisel kullanım için çalışmanın herhangi bir bölümünün kopyalanmasına izin verir.

BÖLÜM 1- FELAKETLERİ TANIMLAMAK

Lia Lola Vlado KOTNIK

BÖLÜM 2- AFET SÜREÇLERİNDE İLETİŞİM

Lia Lola Vlado KOTNIK

BÖLÜM 3- AFET HABERCİLİĞİNDE SOSYO-PSİKOLOJİK HAZIRLIK

Deniz GÜLER, Elif AYAN

BÖLÜM 4- AFET HABERCİLİĞİNDE FİZİKSEL HAZIRLIK

Harun DUMAN, Adem MENEKŞEOĞLU

BÖLÜM 5- AFETLERİN DOĞRU ŞEKİLDE HABERLEŞTİRİLMESİ

Nagihan TUFAN YENİÇİKTİ, Elif KAYA GÜLER

BÖLÜM 6- AFET HABERCİLİĞİNDE TEYİT SÜREÇLERİ

Fatma Betül AYDIN VAROL, Muhammet Emin ÇİFÇİ

BÖLÜM 7- AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK

Karmen Medica

BÖLÜM 8- AFET HABERCİLİĞİNDE GÖRSEL BOYUT

Jose Luis Andrés García, Javier Abuín-Penas, Martín López Nores

BÖLÜM 9- AFET HABERCİLİĞİNDE EMPATİ

Andrii Yurychko, Yirii Bondar

BÖLÜM 10- AFETLERLE İLGİLİ HABER YAZMAK

Vitalii Kornieiev, Hanna Renska

BÖLÜM 11- AFET HABERCİLİĞİNDE EDITORYAL DENETİM

Oscar González Grande, Martín López Nores, Javier Abuín-Penas

BÖLÜM 12- AFET HABERLERİNDE REDAKSİYON

Abdulkadir GÖLCÜ

BÖLÜM 13- AFET ZAMANLARINDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

*Oğuz Göksu, Mustafa Bostancı, Mehtap Uyar, Mustafa Kaya,
Serkan Ökten, Zeynep Zelan, Soner Dutucu, Özkan Avcı*

BÖLÜM 14- AFET YARALARININ SARILMASINDA GAZETECİLİK

Andrii Yurychko, Vitaliy Kornieiev

BÖLÜM 15- AFET GAZETECİLİĞİNDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

Martín López Nores, Javier Abuín-Penas

ÖNSÖZ.....	12
-------------------	-----------

BÖLÜM 1.....	14
---------------------	-----------

FELAKETLERİ TANIMLAMAK.....	15
Giriş.....	17
Önemli Kavramlar.....	18
Afetlerin Tanımlanması: Tanımlar ve Bakış Açıları.....	20
Afet Türleri.....	23
Afet Yönetiminde Kurumsal Aktörler.....	28
Afetlerin Hukuki Çerçevesi.....	30
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	31
Öz Değerlendirme.....	32
Kaynakça.....	33

BÖLÜM 2.....	34
---------------------	-----------

AFET SÜREÇLERİNDE İLETİŞİM.....	35
Giriş.....	37
Anahtar Kavramlar.....	38
Afetlerde İletişimin Önemi.....	40
Afet İletişiminin Kavramsal Çerçevesi.....	44
Aşamalar Boyunca Afet İletişimi.....	45
Afetlerde İletişim Araçları.....	47
Afetlerde İletişim İlkeleri.....	49
Afetlerde İletişim Stratejileri.....	51
Afetlerde İletişim Zorlukları.....	53
Afet İletişiminin Dört Örneği.....	54
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	58
Öz Değerlendirme.....	60
Kaynakça.....	61

BÖLÜM 3.....	64
---------------------	-----------

AFET HABERCİLİĞİNDE SOSYO-PSİKOLOJİK HAZIRLIK.....	65
Giriş.....	66
Anahtar Kavramlar.....	68
Afetlerde Karşılaşılan Olağandışı Durumlar.....	70
Afetler İçin Sosyo-Psikolojik Hazırlık Stratejileri	72
Afetlerin Gazeteciler Üzerindeki Sosyal Etkisi.....	74
Afetlerin Psikolojik Etkilerine Hazırlık.....	75
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	77
Öz Değerlendirme.....	80
Kaynakça.....	81

BÖLÜM 4..... 84

AFET HABERCİLİĞİNDE FİZİKSEL HAZIRLIK.....	85
Giriş.....	87
Anahtar Kavramlar.....	88
Afet Bölgesini Anlamak.....	90
Afet Bölgesindeki Risklerin Belirlenmesi.....	91
Afet Haberciliğinde Fiziksel Hazırlığın Önemi.....	92
Afet Haberciliğinde Temel İlk Yardım Becerileri ve Hayatta Kalmak İçin Temel İhtiyaçlar.....	93
Afet Haberciliğinde Yasal Güvenlik Prosedürleri ve İzinler.....	94
Afet Haberciliğinde Ekipman ve Altyapı Hazırlığı.....	95
Afet Haberciliğinde Acil Durum Planları.....	96
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	98
Öz Değerlendirme.....	100
Kaynakça.....	101

BÖLÜM 5..... 104

AFETLERİN DOĞRU ŞEKİLDE HABERLEŞTİRİLMESİ.....	105
Giriş.....	107
Temel Kavramlar.....	108
Afet Haberciliği.....	109
Afetlerde Haber Toplama Süreçleri.....	110
Haber Kaynakları ve Afetlerde Kullanımı.....	111
Afet Haberlerinde Bağlam.....	115
Afet Haberciliğinde Tarafsızlık ve Şeffaflık.....	117
Afet Durumunda Yayın Politikası.....	118
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	120
Öz Değerlendirme.....	122
Kaynakça.....	123

BÖLÜM 6..... 126

AFET HABERCİLİĞİNDE TEYİT SÜREÇLERİ.....	127
Giriş.....	129
Temel Kavramlar.....	130
Sahada Üretilen Haberler İçin Teyit Süreçleri.....	131
Ulusal ve Uluslararası Ajanslarla İş Birliği.....	134
Afet Zamanlarında Doğrulama Nasıl Yapılır.....	136
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	139
Öz Değerlendirme.....	142
Kaynakça.....	143

BÖLÜM 7..... 144

AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK.....	145
Giriş.....	147
Anahtar Kavramlar.....	148
Afet Haberlerinde Doğruluk ve Güvenlik İlkeleri.....	149
Afet Mağdurlarının Mahremiyeti ve Onuru.....	150
Trajedinin Görselleştirilmesi ve Duyarlılık.....	151
Afetlerde Bilginin Etik Kullanımı.....	152
Afetler Sosyal Dayanışmanın Etik Sınırları.....	153
Haberlerin Toplumsal Toparlanmaya Katkısı.....	154
Gerçek Hayattan Örnekler ve Vaka Çalışmaları.....	155
Önemli Medya Vaka Çalışmalar.....	156
Gelecek Perspektifleri ve Ortaya Çıkan Etik Sorunlar.....	156
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	158
Öz Değerlendirme.....	160
Kaynakça.....	161

BÖLÜM 8..... 162

AFET HABERCİLİĞİNDE GÖRSEL BOYUT.....	163
Giriş.....	165
Temel Kavramlar.....	168
Felaketleri Görselleştirmek (Toplumsal Hafıza için).....	170
Afetlerde Görsel Kullanımı.....	172
Afet Görüntülerinde Yasal Sınırlar.....	174
Afet Görsellerinde İnsani Hassasiyetler.....	177
Görsel İçerik ve Kamuoyu Oluşumu.....	178
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	180
Öz Değerlendirme	182
Kaynakça.....	183

BÖLÜM 9..... 186

AFET HABERCİLİĞİNDE EMPATİ.....	187
Giriş.....	189
Temel Kavramlar.....	190
Afet Gazeteciliğinde Empati ve Önemi.....	192
Haber Üretiminde Empati.....	193
Kriz Müdahalesi ve Empati.....	195
Afet Haberlerinde Dramatikleştirme.....	197
Afet Haberlerinde Reyting Endişeleri.....	198
Güncel Örnekler ve Vaka Analiz.....	200
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	203
Öz Değerlendirme.....	206
Kaynakça.....	207

BÖLÜM 10.....210

AFETLERLE İLGİLİ HABER YAZMAK.....	211
Giriş.....	213
Önemli Kavramlar.....	214
Afet Haberi Yazma Teknikleri.....	216
Afet Haberlerinde Yapısal Unsurlar (Manşet, Başlık, vb.).....	220
Afet Haberlerinde Dilin Kullanımı.....	222
Afet Haberinin Son Kontrolü.....	223
Başarılı Afet Haberciliği Örnekleri.....	224
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	226
Öz Değerlendirme.....	228
Kaynakça.....	229

BÖLÜM 11.....232

AFET HABERCİLİĞİNDE EDITORYAL DENETİM.....	233
Giriş.....	235
Anahtar Kavramlar.....	238
Afet Haberlerinin İçerik Analizi.....	240
Afet Haberlerinde Yapısal İnceleme.....	242
Ters piramit ve 5N + 1K.....	242
Afet Haberlerinde Kaynak Doğrulama.....	245
Afet Haberlerinde Etik Denetim.....	248
Afet Haberciliğinde Yasal Gözetim.....	248
Afet Gazeteciliğinde Yasal ve Etik Sorumluluklar	249
Afet Haberlerinde Görsel Değerlendirme.....	251
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	252
Öz Değerlendirme.....	254
Kaynakça.....	255

BÖLÜM 12.....258

AFET HABERLERİNDE REDAKSİYON.....	259
Giriş.....	261
Anahtar Kavramlar.....	262
Afet Haberlerinde Manşetler ve Başlıklar.....	264
Afet Haberlerinde Metinsel Uyum.....	264
Afet Haberlerinde Habercilik Teknikleri.....	265
Afet Haberlerinde Görsel Uyum.....	266
Yapay Zekâ ve Redaksiyon.....	267
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	269
Öz Değerlendirme.....	272
Kaynakça.....	273

BÖLÜM 13..... 274

AFET ZAMANLARINDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELE.....	275
Giriş.....	277
Anahtar Kavramlar.....	278
Dezenformasyon Nedir?.....	279
Afetlerde Dezenformasyonun Yayılması	280
Afetlerde Dezenformasyonun Etkileri.....	281
Bir Dezenformasyon Kaynağı Olarak Sosyal Medya.....	282
Afetlerde Dezenformasyonla Mücadele Stratejileri.....	284
Afetlerde Medya ve Gazetecilerin Rolü	286
Afetlerde Medya.....	287
Afetlerde Gazetecilerin Rolü.....	289
Vaka Çalışmaları.....	290
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	296
Öz Değerlendirme.....	298
Kaynakça.....	299

BÖLÜM 14.....302

AFET YARALARININ SARILMASINDA GAZETECİLİK.....	303
Giriş.....	305
Anahtar Kavramlar.....	306
Afet Bölgelerinde İhtiyaçların Bilinmesini Sağlamak.....	307
Afet Bölgelerinde Hayatta Kalma Motivasyonu.....	308
Afetler Sonrasında Gazeteciliğin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi.....	310
Afetler Sırasında Uluslararası Medyada Kamu Diplomasisi.....	312
Afet Sonrası Yeniden Yapılandırma Çalışmaları.....	315
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	318
Öz Değerlendirme.....	320
Kaynakça.....	321

BÖLÜM 15..... 324

AFET GAZETECİLİĞİNDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI.....	325
Giriş.....	327
Anahtar Kavramlar.....	328
Acil Durum Uyarı Sistemleri.....	330
Sosyal Medya.....	332
Dronlar ve Uydu Görüntüleme.....	333
Nesnelerin İnterneti (IoT).....	334
Veri Analizi ve Haritalama.....	335
Mobil Uygulamalar.....	337
Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları.....	338
Öz Değerlendirme.....	340
Kaynakça.....	341

Afetlerin günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline geldiği dönemde, bu tür olayları bildiren gazetecilerin iyi eğitim alması büyük önem kazandı. Gazetecilerin afetleri etkili ve doğru bir şekilde **haber yapma kabiliyeti** yalnızca güvenilir bilgiyi yaymakla kalmaz, aynı zamanda söz konusu olayların toplum üzerindeki olumsuz etkisini azaltır.

Afet gazeteciliği konusunda uzmanlaşmış eğitim ihtiyacının farkına varan Afet Gazeteciliği: Haberin Felakete Dönüşmesini Önlemek Projesi (2023-2-TR01-KA220-HED-000176222), afet haberciliğine **adana** kapsamlı bir müfredat aracılığıyla gazetecilik eğitimindeki boşluğu doldurmayı amaçlıyor. **Türkiye Ulusal Ajansı** tarafından desteklenen bu kitap, Avrupa Birliği Erasmus KA220 Projesi kapsamında Selçuk Üniversitesi, Türkiye İletişim Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Konya Büyükşehir Belediyesi, Vigo Üniversitesi, Primorska Üniversitesi ve Kiev Taras Shevchenko Ulusal Üniversitesi işbirliğiyle geliştirilmiştir.

Afet Gazeteciliği Dersi Müfredatı, lisans öğrencilerine afetler sırasında doğru, etik ve etkili habercilik konusunda pratik bilgi ve uygulanabilir beceriler kazandırmak üzere tasarlanmıştır. Bu müfredat İspanyolca, Türkçe, Slovence, İngilizce ve Ukraynaca dillerinde yayınlanmıştır.

“**Afetlerin Tanımlanması**” başlıklı ilk bölüm, afetlerle ilgili temel kavramları tanımlayarak ve afet yönetiminin kurumsal ve yasal çerçevesini inceleyerek afetlere ilişkin kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu bölümde hükümetlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin afete hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerindeki rollerinin yanı sıra afet yönetimini düzenleyen yönetmelikler de incelenmektedir.

“**Afet Süreçlerinde İletişim**” başlıklı ikinci bölüm, afet dönemlerinde etkili iletişimin önemine, iletişim için kullanılan araçlara ve kriz yönetimi stratejilerine odaklanmaktadır. Öncelikle afetlerde etkili iletişim ve kamuoyu algısı yönetimi için doğru stratejiler açıklanmaktadır.

“**Afet Haberciliğinde Sosyo-Psikolojik Hazırlık**” başlıklı üçüncü bölümde, afetler sırasında ortaya çıkan olağanüstü durumlar incelenmekte ve afetlerin sosyo-psikolojik etkilerini azaltmaya yönelik stratejilerin önemi vurgulanmaktadır. Bu bölüm, potansiyel travma ve zorlukları, stres yönetimi tekniklerini ve psikolojik dayanıklılığı artırmanın yollarını ele alarak geleceğin gazetecilerini afetlerin psikolojik etkilerine hazırlamayı amaçlamaktadır.

“**Afet Haberciliğinde Fiziksel Hazırlık**” başlıklı dördüncü bölüm, gazetecilerin afetler sırasında kişisel güvenliklerini sağlamak, risk değerlendirmesi yapmak ve acil durum planlaması geliştirmek için gerekli becerilerle donatılmasına odaklanmaktadır. Bu bölümde afet bölgelerindeki potansiyel tehlikelerin belirlenmesi, habercilik için gerekli yasal izinlerin anlaşılması ve aşırı fiziksel koşullar altında çalışma becerisinin geliştirilmesi ele alınmaktadır.

“**Afetlerin Doğru Haberleştirilmesi**” başlıklı beşinci bölüm, afetler sırasında bilgi toplama süreçlerini, afet haberlerinde tarafsızlık ve şeffaflığın sağlanmasını ve afet haberciliğinde doğru bağlamın korunmasını incelemektedir. Haber kuruluşlarının afetler sırasında doğru yayın politikaları oluşturmalarının önemi vurgulanırken, gazetecilerin afetleri adil ve doğru bir şekilde haberleştirmelerini sağlayan uygulamalar açıklanıyor.

“**Afet Haberciliğinde Doğrulama Süreçleri**” başlıklı altıncı bölüm, yanlış bilgilendirmeyi önlemek için afetler sırasında özellikle haber kaynakları ve sosyal medyadan elde edilen bilgilerin doğrulanmasının önemini vurgulamaktadır. Gazetecilerin doğruluğu sağlamak için izlemesi gereken adımlar özetlenmekte

ve yerel, ulusal ve uluslararası haber ajanslarıyla işbirliği yapmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, doğrulama süreçlerinde uzman görüşlerinin rolü tartışılmaktadır.

“Afet Haberciliğinde Etik” başlıklı yedinci bölümde sansasyondan kaçınma, etik değerleri koruma ve afetzedelerin mahremiyetine ve onuruna saygı gösterme gibi temel ilkeler ele alınmaktadır. Ayrıca afet haberciliğinde görsel temsilin rolü incelenmekte ve etik gazeteciliğin toplumsal iyileşmeye nasıl katkıda bulunabileceği açıklanmaktadır.

“Afet Haberciliğinde Görsel Boyut” başlıklı sekizinci bölüm, afet haberlerinde görsel içeriğin etik sınırlar içinde üretilmesi ve analiz edilmesine odaklanmaktadır. Bu bölümde, yasal sınırları ihlal etmeden veya insani hassasiyetleri göz ardı etmeden görsellerin nasıl sorumlu bir şekilde kullanılacağı açıklanmaktadır. Ayrıca görsellerin toplumsal hafızanın korunması ve kamuoyu algısının şekillendirilmesindeki rolü tartışılırken gazetecilerin görsel içerik oluşturma becerileri de geliştiriliyor.

“Afet Haberciliğinde Empati” başlıklı dokuzuncu bölüm, gazetecilerin mağdurları ve olayları dramatize etmekten kaçınırken empatiyi afet haberlerine nasıl entegre edebileceklerini araştırmaktadır. Krizleri haberleştirirken etik standartları korumanın önemini vurgulamakta ve gazetecilerin afetleri empatiyle nasıl haberleştirebileceklerine dair pratik rehberlik sunmaktadır.

“Afet Haberleri Yazmak” başlıklı onuncu bölümde, afet haberleri yazmanın teknik ve etik ilkeleri incelenmekte ve toplumsal önemi vurgulanmaktadır. Bu bölüm, vaka çalışmaları ve pratik örnekler aracılığıyla gazetecilik öğrencilerine doğru ve sorumlu afet haberleri yazmak için gerekli becerileri kazandırmaktadır.

“Afet Haberciliğinde Editoryal Gözetim” başlıklı on birinci bölüm, afet haberlerinin yazımında yer alan editoryal süreçlere odaklanmakta, içerik ve yapısal standartların ana hatlarını çizmektedir. Afet haberciliği sırasında gazetecilerin güçlü editoryal becerilere sahip olması gerektiği vurgulanmakta ve başarılı afet haberciliği örnekleri sunulmaktadır.

“Afet Haberlerinde Redaksiyon” başlıklı on ikinci bölüm, doğruluğu ve okunabilirliği artırmak için afet haberlerini düzenleme tekniklerini incelemektedir. Metinsel ve görsel tutarlılık, etkili başlıklar ve stratejik dil kullanımı tartışılmaktadır. Bu bölüm gazetecilik öğrencilerine güvenilir ve ilgi çekici afet haberleri hazırlamak için gerekli teknikleri sunmaktadır.

“Afet Süreçlerinde Dezenformasyonla Mücadele” başlıklı on üçüncü bölüm, afetler sırasında yanlış bilginin yayılmasını ve etkisini incelemektedir. Yanlış bilginin önlenmesi, kamu güveninin korunması ve dezenformasyonla mücadelede afet gazetecilerinin rolünü en iyi uygulamalar ve örnek olaylar üzerinden vurguluyor.

“Afet Yaralarının Sarılmasında Gazetecilik” başlıklı on dördüncü bölüm, afetler sırasında toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesinde gazetecilerin rolünü incelemektedir. Birlikteliğin gücü vurgulanmakta ve gazetecilerin kamu diplomasisine katkıda bulunurken hükümet politikalarını toplumsal ihtiyaçlarla dengelemedeki önemi tartışılmaktadır.

“Afet Gazeteciliğinde Teknoloji Kullanımı” başlıklı son bölüm, gazetecilerin dijital araçları kullanarak nasıl bilgi toplayabilecekleri, üretebilecekleri ve yayabileceklerine odaklanarak teknolojinin afet haberciliğindeki rolünü ele almaktadır. Acil durum uyarı sistemleri, sosyal medya, insansız hava araçları, uydu görüntülemesi, veri analizi ve mobil uygulamalar gibi temel teknolojik kaynaklar incelenmekte ve kriz haberciliğindeki pratik uygulamalarına ilişkin içgörüler sunulmaktadır.

FELAKETLERİ TANIMLAMAK

Lia Lola Vlado KOTNIK¹

BÖLÜM- 1

FELAKETLERİ TANIMLAMAK

- Giriş
- Önemli Kavramlar
- Afetlerin Tanımlanması: Tanımlar ve Bakış Açıları
- Afet Türleri
- Afet Yönetiminde Kurumsal Aktörler
- Afetlerin Hukuki Çerçevesi
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Sonuçları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Gazeteciler afet müdahalesine, iyileşmeye ve toplumsal farkındalığa yardımcı olan gerekli bilgileri sağlayarak afet bölgelerinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

Afetler insan tecrübesinde dönüm noktalarıdır. İster doğal kaynaklı olsun ister insan faaliyetlerinden kaynaklansın, afetler toplumları altüst eder, yapılarını değiştirir ve şahıslar, kurumlar üzerinde uzun vadeli etkilere neden olur. Depremlerin yıkıcı gücünden, kasırgalara, silahlı çatışmaların yıkıcı sonuçlarına ve sanayi kazalarına kadar uzanan afetler, sosyal ve beşeri bilimlerde önemli bir çalışma alanı olarak kabul edilir. Afetleri tanımlamak ve anlamak etkili afet yönetimi, hazırlık, müdahale ve kurtarma faaliyetleri için çok önemlidir.

Afetler toplumların, çevrelerin, grupların ve bireylerin işleyişini bozan önemli olaylardır. Bir afeti neyin oluşturduğunu anlamak, afet yönetimi, politika belirleme ve müdahale stratejileri için kritik öneme sahiptir. 'Afet' terimi basit gibi görünse de, tanımının akademik araştırması, doğası, nedenleri ve etkileri ile ilgili karmaşık tartışmaları beraberinde getirir. Bu açılış bölümünde, afetlerin tanımını sosyal, kültürel

ve çevresel boyutlarını göz önünde bulundurarak çeşitli akademik perspektiflerden inceleyeceğiz. Çoğu kişi tarafından sezgisel olarak anlaşılrsa da afet kavramı incelikli ve karmaşıktır. 'Afet' terimi genellikle 'acil durum', 'kriz' ve 'felaket' gibi çeşitli terimlerle birbirinin yerine kullanılır, ancak bu kelimeler birbirleriyle ilişkili olsa da akademik ve pratik bağlamlarda farklı anlamlara sahiptir. Afetler ve afet yönetimi, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, iletişim bilimi, medya çalışmaları, gazetecilik çalışmaları, hukuk, ekoloji ve çevre bilimi gibi alanlardan unsurlar içeren çok disiplinli bir alandır.

Afet kavramı, değişen küresel riskler, sosyal yapılar ve bilimsel ilerlemeler tarafından şekillendirilen akışkan ve sürekli gelişen bir olgudur. Bu nedenle, bir afeti neyin oluşturduğuna dair sınırlar, karmaşık karşılıklı bağımlılıkları ve yeni ortaya çıkan zorlukları da içerecek şekilde genişlemeye devam etmektedir. Afetlerin değişen tanımlarını anlamak, toplumların bu tür olaylara nasıl hazırlanacağını, müdahale edeceğini ve bu olaylardan bu olaylardan nasıl iyileşeceğini ya da kurtulacağını planlamaya yardımcı olur. Afetler genellikle insanlara, mala veya mülke ve çevreye önemli ölçüde zarar veren olaylar olarak çerçevelenir. Ancak bu genelleme, afet oluşumu ve müdahale dinamiklerini aşırı basitleştirmektedir. Afetlerin tanımını ve ortaya çıktıkları daha geniş bağlamı anlayarak, bu tür olaylara daha iyi hazırlanabilir, zararı en aza indirebilir ve dayanıklılığı teşvik ederek daha etkili müdahale edebiliriz. Bu ilk bölümde, öncelikle afetlerle ilgili temel kavramlar ana hatlarıyla ele alınacak, ardından afet tanımları ve sınıflandırmaları derinlemesine analiz edilecektir. Kurumsal aktörlerin afet yönetimindeki rollerini ve afet müdahalesini düzenleyen yasal çerçeveleri inceleyeceğiz. Ayrıca, afetle ilgili temel terimlerin bir sözlükçe sunacağız. Son olarak, bölümün kilit noktalarını özetleyecek ve öğrencilerin anlayışlarını kendi kendilerine değerlendirmeleri için yollar önereceğiz. Bu bölüm, temel akademik kaynaklardan yararlanarak afet tanımlarının evrimini, çeşitli afet türlerini, kurumsal aktörlerin rolünü, afet müdahalesini şekillendiren yasal çerçeveyi ve ayrıca afet araştırmaları alanında kullanılan dilin ortak bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için afetle ilgili terimleri kapsayacaktır.

Önemli Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamına ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Tehlike

Tehlike, insanlara, altyapıya, ekonomilere veya çevreye zarar verme potansiyeline sahip bir olay veya olgudur. Doğal, teknolojik ve antropojenik (insan kaynaklı) olmak üzere üç kategoriye ayrılabilirler; doğal tehlikeler deprem ve sel gibi doğal olayları, teknolojik tehlikeler insan faaliyetlerinden kaynaklanan kazaları ve antropojenik tehlikeler ise toplumsal eylemlerden kaynaklanan durumları içerir. Tehlikeyi tanımlama, izleme ve erken uyarı sistemleri, bu tehlikelerin etkilerini azaltmak için afet risk azaltma çerçevelerinde önemlidir.

Zarar görülebilirlik

Zarar görülebilirlik, şahısların, toplulukların veya sistemlerin maruz kalınan tehlike karşısında zarar görme olasılığını belirtir ve sosyal, ekonomik, siyasi ve çevresel faktörlere göre şekillenir. Zarar görülebilirlik fiziksel, sosyal, siyasi ve ekonomik boyutlara sahip olan dinamik bir süreçtir. Örneğin, kaynak yetersizliği veya sosyal eşitsizlik benzeri ana nedenler tehlikeye daha fazla maruz kalınmasına neden olabilir. Sistemsel eşitsizlikler nedeniyle dışlanan grupların yüksek boyutta zafiyet yaşadığı vurgulanır ve bu nedenle felaketlerin etkisini azaltmayı hedefleyen stratejiler yerel bilgileri ve katılımcıların yönetimini içermelidir.

Dirençlilik

Dirençlilik şahısların, toplulukların veya sistemlerin tehlikelere dayanma, uyum sağlama ve sonrasında toparlanma kabiliyetidir. Bu kavram, afetlerden alınan dersleri gelecekteki hazırlıklara entegre ederek ilerleme kaydedilmesine işaret eder. Dayanıklılık sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutlarla sürdürülebilir kalkınma, iklim uyumu ve kapsayıcı yönetim politikalarını destekler.

Hazırlık

Hazırlık, bir afet meydana gelmeden önce alınan proaktif önlemler bütünüdür ve bir afetin etkilerini azaltmayı ve müdahale kapasitesini artırmayı amaçlar. Risk değerlendirmesi, acil durum planlaması ve erken uyarı sistemleri gibi çeşitli faaliyetleri kapsar. Etkili hazırlık, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve yerel topluluklar arasında koordinasyon, açık protokoller ve kaynak kullanımı gerektirir.

Müdahale

Müdahale, temel amacı hayat kurtarmak, acıları azaltmak ve daha fazla zararı önlemek olan bir afetin etkilerini ele almak için hızlı bir acil durum müdahalesidir. Arama ve kurtarma, tıbbi yardım, geçici barınak sağlanması ve kritik altyapının onarılması gibi hizmetleri içerir. Başarılı bir müdahale, önceden alınan hazırlık tedbirleri, hızlı karar verme yeteneği ve değişen koşullara uyum sağlama becerisi ile mümkün olur.

İyileştirme

İyileştirme, bir afet sonrasında toplumların, ekonomilerin ve altyapının yeniden inşa edilmesi ve iyileştirilmesi sürecidir. Hem kısa vadeli onarım hem de uzun vadeli ekonomik canlandırma ve çevresel iyileştirme stratejilerini içerir. Amaç sadece mevcut duruma geri dönmek değil, daha dirençli ve sürdürülebilir yapılar oluşturmaktır.

Afetlerin Tanımlanması: Tanımlar ve Bakış Açıları

Afet tanımı zaman içinde evrim geçirmiştir. Afet çalışmaları alanında, akademisyenler ve uygulayıcılar uzun zamandır neyin afet olduğunu ve bunun en iyi nasıl kavramsallaştırılıp ölçülebileceğini tartışmaktadır. Üzerinde evrensel olarak uzlaşmış tek bir tanım bulunmamakla birlikte, birkaç temel bakış açısı afetlerin karmaşıklığını aydınlatmaya yardımcı olmaktadır. Afet tanımı afet çalışmaları içinde uzun zamandır tartışılan ve gelişen bir konudur. Eğer vurgu, afetlerin nedenlerini, koşullarını veya sonuçlarını sıralamak yerine, olgunun kendisinin tanımlanmasına ise, Perry'ye (2018) göre klasik dönem, tehlike-afet geleneği ve sosyal olgular olarak afetlere yapılan son vurgu olmak üzere üç teori temelli tanım ortaya çıkmaktadır:

Klasik Dönem

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bu yaklaşım, afetleri genellikle toplumları bozan ve müdahale ve kurtarma gerektiren dışsal, doğal olaylar (örneğin depremler, seller, kasırgalar) olarak tanımladı. Afetlerin fiziksel ve çevresel nedenlerini vurguladı.

Tehlikeler-Afet Geleneği

20. yüzyılın ortalarında gelişen bu gelenek, tehlikeler (doğal veya insan kaynaklı) ile insanların ve toplumların kırılganlığı arasındaki ilişkiye odaklanır. Risk değerlendirmesi ve yönetimine olan ihtiyacı vurgular ve afetleri hem tehlikeli olayların hem de toplumsal kırılganlığın sonucu olarak görür.

Sosyal Olaylar Olarak Afetler

En son yaklaşım, afetleri toplumsal bir mercekten anlamaya odaklanır ve insan davranışının, toplumsal yapıların ve eşitsizliklerin afetlerin etkisini ve tepkisini nasıl şekillendirdiğini vurgular. Afetlerin yalnızca fiziksel olaylar olmadığını, aynı zamanda politik, ekonomik ve kültürel faktörlerden etkilenen toplumsal süreçler olduğunu savunur.

Perry (2018), afetlerin teoriye dayalı tanımlarının, etken merkezli, hasar odaklı, kontrol edilemeyen bir olay bakış açısından, “toplumsal bozulmanın afetlerin temel tanımlayıcı özelliği veya temel boyutu” olduğu (s. 3) ekoloji, kırılganlık ve dayanıklılık merkezli bir bakış açısına evrildiğini belirtir.

Bilim insanları ve uygulayıcılar evrensel olarak kabul görmüş bir tanım oluşturmaya çalışırken, felaketlerin çeşitli doğasıyla ve meydana geldikleri çeşitli bağlamlarla ilgili zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ancak, bir felaketi oluşturan temel unsurları yakalayan birkaç tanım ortaya çıkmıştır. Bu ortak özellikler arasında felaketlerin toplumsal zamandaki toplumsal olaylar olarak tanımlanması, felaketlerin toplumsal etkileşimi bozduğu ve felaketlerin toplumsal değişim bağlamında (insan ve kurumsal uyum yeteneği) anlaşılması gerektiği kabulü yer almaktadır. Drabek (2017) tarafından belirtildiği gibi:

Felaketlerle ilgili sosyolojik araştırmaların çoğu, aşağıdaki temel fikirleri içeren yaygın olarak kullanılan tanımlar bağlamında çerçevelenmiştir: yani felaketler, bir toplumun veya bir topluluk gibi bir alt sistemin insan ve/veya fiziksel kayıplara uğramasına veya barınma, yiyecek veya kamu güvenliği gibi bazı temel işlevlerin önemli ölçüde bozulmasına neden olan kazara veya kontrol edilemeyen, gerçek veya tehdit altındaki olaylardır (s. 139).

Quarantelli'nin düzenlediği "What is a Disaster?" adlı kitapta çeşitli yazarların çalışmaları Perspectives on the Question (1998) - felaket kavramını eleştirel bir şekilde inceleyen, çeşitli bakış açıları sunan ve akademik ve pratik terimlerle felaketleri tanımlama ve anlamada yer alan karmaşıklıkları araştıran temel bir çalışma - felaketlerin yıkıcı olduğu, sosyal zamanda sosyal olaylar (ajan tabanlı değil) olarak anlaşıldığı ve değişimle iç içe olduğu konusunda temel bir fikir birliği vardır. Quarantelli'nin bu önceki cildi daha sosyolojik bir bakış açısı sunarak, bir olayın bir toplumun veya toplumun işleyişini olağan rutinin artık mümkün olmadığı ölçüde bozması durumunda bir felaketin meydana geldiğini belirtir. Bu tanım, afetlerin sadece doğal veya teknolojik tehlikelerin bir sonucu olmadığını, aynı zamanda meydana geldikleri toplumsal bağlamın da bir ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Bu tanım aslında normal sosyal rutinlerin ve sistemlerin bozulmasına odaklanarak afetlerin neden olduğu sosyal bozulmanın altını çizmektedir. Quarantelli'nin kitabı, afetlerin fiziksel olaylardan çok daha fazlası olduğunu, toplumları derinden etkileyen önemli sosyal süreçler olduğunu vurgulamaktadır.

Afet teorisyenleri ve araştırmacıları arasındaki bazı anlaşmazlıklara rağmen, afetlerin "sosyal olaylar olarak tanımlandığı, yıkıcı oldukları ve sosyal değişimle ilişkili oldukları" konusunda bir mutabakat vardır (Perry ve Quarantelli, 2005, s. 315). Çığır açan kitapları What Is a Disaster? New Answers to Old Questions (2005) adlı ufuk açıcı kitaplarında - afeti neyin oluşturduğuna dair farklı bakış açılarını inceleyerek, ortaya çıkan zorluklar ve araştırma eğilimleri bağlamında afetlerin tanımına dair yeni içgörüler sunmakta ve tanımları iyileştirmektedirler - Perry ve Quarantelli, katkıda bulunanlarla birlikte, aralarında afet olayının aniliğine, toplumsal etkisine ve ezici doğasına odaklanan bir afet tanımının da bulunduğu çeşitli tanımlar önermektedirler. Afeti, bir topluluğun ya da toplumun kaynaklarını zorlayan, önemli hasara, can kaybına ya da normal toplumsal işlevlerin bozulmasına yol açan bir durum ya da olay olarak tanımlamaktadırlar. Afeti yerel sistemlerin tamamen ya da neredeyse tamamen çökmesi olarak tanımlayan bu anlayış, afetin sadece bir tehlikenin meydana gelmesiyle değil, aynı zamanda toplumun normal işleyişinde yol açtığı bozulmayla da ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Perry ve Quarantelli'nin kitabı, afetlerin öncelikle tehlikeler, toplumsal kırılganlıklar ve sosyal sistemlerin karşılık verme kapasitesi arasındaki etkileşimden kaynaklanan sosyal olgular olduğu görüşünü yansıtmaktadır.

Perry'nin (2018) katkısı, siber saldırılar ve pandemiler gibi yeni tehlike türlerine ve afet risklerine ilişkin toplumsal algılardaki değişikliklere dikkat çekerek, afet kavramının nasıl evrimleştiğine dair güncellenmiş bir inceleme sunarak afet anlayışını daha da geliştiriyor. Afet tanımının, risklerin değişen doğası ve daha geniş toplumsal bağlam nedeniyle evrimleştiğini kabul ediyor. Afet anlayışının, özellikle insan kırılganlığının ve afet etkilerini şekillendirmede sosyal sistemlerin rolünün daha fazla tanınmasıyla birlikte zamanla değiştiğini savunuyor. Perry, iklim değişikliği gibi tehlikelerin değişen doğasının ve dünyanın giderek artan şekilde birbirine bağlı olmasının, afet kavramını küresel insani krizler gibi konuları da içerecek şekilde genişlettiğini belirtiyor. Perry (2018), modern afetlerin geleneksel doğal veya teknolojik tehlikelerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda 'pandemiler, siber saldırılar, terörizm ve karmaşık insani krizler gibi ortaya çıkan tehditleri' de kapsadığını savunuyor (s. 3). Bu tanım, afetlerin dinamik ve çok yönlü olduğu, sıklıkla çeşitli tehlike ve zayıflık türleri arasındaki etkileşimleri içerdiği yönündeki artan kabulü yansıtmaktadır. Perry'nin bakış açısı, afetlerin giderek küreselleştiğini ve karmaşıklıklarını ele almak için disiplinler arası bir yaklaşım gerektirdiğini vurgulamaktadır.

Az önce bahsedilen tüm referanslar, bir afetin yalnızca fiziksel bir olay değil, etkilenen nüfusun zayıflıkları tarafından şekillendirilen sosyal bir olgu olduğunu savunmaktadır. Tekrar etmek gerekirse, bir afet, zaman içinde ortaya çıkan ve etki ve iyileşmenin çeşitli sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden etkilenen dinamik bir süreçtir.

Tekrar etmek gerekirse, bir afet, zaman içinde ortaya çıkan ve etki ve iyileşmenin çeşitli sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden etkilendiği dinamik bir süreçtir.

Diğer bilim insanları da afetleri tanımlamaya katkıda bulunmuştur. Örneğin, Alexander (2002) Acil Durum Planlama ve Yönetimi İlkeleri adlı kitabında - planlama, müdahale ve iyileşme aşamaları da dahil olmak üzere afet yönetimi ilkelerine kapsamlı bir genel bakış sunan bir çalışma - afetlerin, hazırlık ve azaltma çabalarının eksikliğiyle daha da kötüleşen bir tehlikeyle başa çıkmada toplumsal başarısızlığı içerdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Blaikie ve diğerleri. (1994) etkili metinleri At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability, and Disasters (Risk Altında: Doğal Tehlikeler, İnsanların Savunmasızlığı ve Afetler) adlı metinlerinde -çoğunlukla afet risklerinin sosyal ve politik boyutlarını ele alan, savunmasızlığın, sosyal eşitsizliklerin ve güç dinamiklerinin afet sonuçlarını nasıl şekillendirdiğini vurgulayan bir çalışma- afetlerin bir toplum içinde var olan savunmasızlık koşulları tarafından şekillendirilen sosyal olaylar olduğunu savunuyor. Blaikie ve diğer yazarlar, özellikle sosyal faktörlerin

afet olaylarının sonuçlarına nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için afetlere savunmasızlık merceğinden bakmanın önemini vurguluyor. Onların "Risk Altında" çerçevesi, afetlerin yalnızca doğal olaylar olmadığını, aynı zamanda belirli bir nüfusta mevcut olan savunmasızlık seviyelerine göre sosyal olarak inşa edildiğinin altını çiziyorlar denebilir.

Bu katkılara dayanarak, afetleri tanımlama çabasında çeşitli bakış açıları ortaya çıktı ve her biri nedenleri ve etkileri hakkında farklı anlayışlar sunuyor.

Olay Merkezli Tanım

Bu tanım, kasırga, deprem veya sel gibi fiziksel veya çevresel bir olaya odaklanır. Bu görüşe göre, bir afet, önemli hasara veya yıkıma neden olan doğal, insan yapımı veya karmaşık bir olaydır. Ancak, bu tanım genellikle etkilenen nüfusun tepki kapasitesi gibi afetlerin sosyal ve kültürel yönlerini göz ardı ettiği için eleştirilir. Bir afet, yalnızca nadir veya alışılmadık bir olay değildir; bireylerin veya toplulukların başa çıkma kapasitesini aşan bir olaydır. Olayın ölçeği ve etkisinin büyüklüğü, afet tanımlarının kritik bileşenleridir.

Etki Tabanlı Tanım

Afet tanımlarındaki ortak bir nokta, olayın insanlar ve refahları üzerindeki etkisidir. Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi'ne (UNDRR) göre, bir tehlike kırılganlıkla etkileşime girdiğinde, yaygın hasara ve acıya yol açtığında afet meydana gelir. En görünür etkiler genellikle can kaybı, yaralanma ve yerinden edilmedir, ancak afetlerin uzun vadeli psikolojik, ekonomik ve çevresel sonuçları da olabilir. Bu tanım, bir topluluk veya toplum üzerindeki etkinin büyüklüğünü vurgular. Bir afet, can kaybı, yaralanma, ekonomik kayıp ve çevresel hasar dahil olmak üzere günlük yaşamda önemli bir kesintiye neden olan bir olay olarak tanımlanır. Kısacası, bu tanım afetlerin sosyo-ekonomik sonuçlarını vurgular.

Sosyal Yapı Merkezli Tanım

Quarantelli'nin (1998) belirttiği gibi, afetler en iyi şekilde sosyal yapılar olarak anlaşılır. Bir afet, bir topluluğun veya toplumun etkileriyle başa çıkma yeteneğini aşan bir olaydır. Sosyal yapı tanımı, felaketlerin bir toplumun kaynaklarının, örgütsel yapılarının ve başa çıkma mekanizmalarının bunaldığı zaman meydana geldiğini vurgular.

Çevre Tabanlı Tanım

Afetler yalnızca insan topluluklarını değil aynı zamanda çevreyi de etkiler. Birçok durumda, çevresel bozulma veya felaket niteliğindeki ekolojik olaylar (sel, orman yangınları veya kasırgalar gibi) afetin bir parçası olarak kabul edilir. Benzer şekilde, afetler, marjinal grupları (örneğin, yoksullar, yaşlılar veya engelliler) orantısız bir şekilde etkileyerek mevcut toplumsal eşitsizlikleri daha da kötüleştirebilir.

Bütünleşik Tanım

Perry ve Quarantelli (2005), hem fiziksel olayı hem de toplumsal tepkiyi içeren bütünleşik bir tanım önermektedir. Bu tanım, bir afetin yalnızca tehlikeyi değil, aynı zamanda etkilenen nüfusun kırılganlığını ve tepki verme yeteneklerini de içerdığını kabul eder.

Uluslararasılık Merkezli Tanım

Uluslararası toplum, afetleri genellikle sınır ötesi etkilerine göre tanımlar. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'na (IFRC) göre, afet, önemli insani, ekonomik veya çevresel kayba neden olan ve genellikle uluslararası insani yardım gerektiren bir olaydır. Bu tür olayların ölçeği, genellikle etkilenen ülkenin sınırlarının ötesinde koordineli müdahale çabalarını gerektirir.

Afet tanımları, yeni içgörüler ve bakış açıları ortaya çıktıkça evrimleşmiştir. Örneğin, erken dönem afet tanımları doğal afetlere odaklanırken, daha yeni tanımlar teknolojik arızalar, pandemiler ve terörizm gibi insan yapımı ve karmaşık tehlikeleri içerir. Bu evrimleşen tanımlar, tehditlerin değişen doğasını ve afet müdahalesinin artan karmaşıklığını yansıtır.

Afet Türleri

Afetler doğası gereği çok boyutludur ve doğal olaylar, insan faaliyetleri ve toplumsal tepkiler arasındaki etkileşimleri içerir.

Afetlerin tasnifi ve sınıflandırılması, bu tür olayların karmaşıklığı ve çeşitliliği nedeniyle benzersiz zorluklar sunar. Bu zorluklar birkaç temel faktörden kaynaklanır. Afetler doğası gereği çok boyutludur ve doğal olaylar, insan faaliyetleri ve toplumsal tepkiler arasındaki etkileşimleri içerir. Örneğin, bir deprem tsunamiler veya altyapı çöküşü gibi ikincil etkileri tetikleyebilir ve fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların etkileşimini gösterir. Bu karmaşıklık kesin kategorizasyonu zorlaştırır.

Olası tehditleri temsil eden tehlikeler ile önemli zarar veya hasar içeren afetler arasında temel bir ayrım vardır. Bu farklılaşma etkilenen nüfusun kırılganlığına bağlıdır ve sınıflandırma için önemlidir ancak genellikle net bir şekilde tanımlanması zordur. Afetler tür olarak büyük ölçüde değişir ve sınıflandırmalar köken, ölçek, etki veya süre gibi kriterlere dayanır. Deprem, kasırga

ve sel gibi doğal afetler genellikle jeolojik veya meteorolojik faktörler gibi nedene göre gruplandırılır. İnsan yapımı felaketler, endüstriyel kazalar, kimyasal sızıntılar ve silahlı çatışmaları içerir ve kökenlerine göre sınıflandırılır, örneğin endüstriyel veya biyolojik.

Karmaşık felaketler, iklim değişikliği kaynaklı olaylar veya insan altyapısı tarafından kötüleştirilen salgınlar gibi doğal ve insan yapımı faktörler arasındaki etkileşimlerden kaynaklanır. Afet türlerinin muazzam çeşitliliği, evrensel olarak kabul görmüş bir taksonomi oluşturma çabalarını zorlaştırır.

Zamansal ve mekansal değişkenlik, felaketler bölgeler ve zaman dilimleri arasında farklılık gösterdiğinden sınıflandırmayı daha da zorlaştırır. Sel gibi aynı olay, kentsel bir alanda önemli hasara neden olabilir ancak seyrek nüfuslu bir bölgede daha az hasara neden olabilir. Benzer şekilde, hazırlık, dayanıklılık ve altyapı etkiler. Afetler de gelişimlerinde farklılık gösterir, kuraklık veya iklim değişikliği gibi bazıları kademeli olarak ortaya çıkarken, deprem veya kasırga gibi diğerleri aniden meydana gelir. Bunları tek bir aciliyet veya şiddet spektrumuna yerleştirmek zordur.

Özetle, felaketleri tanımlamak, kategorilere ayırmak ve sınıflandırmak, felaketlerin içsel karmaşıklığı, değişkenliği ve bağlam bağımlılığı nedeniyle afet çalışmalarında özel bir sorundur.

Afetlerin değerlendirilmesi genellikle öznel yargı içerir, çünkü hükümetler, araştırmacılar ve etkilenen topluluklar gibi paydaşlar etkileri farklı şekilde değerlendirebilir. Bunların yanı sıra, bir tehlikenin ne zaman afete dönüşeceğine dair evrensel bir eşik yoktur, çünkü her olayın topluluklar üzerindeki etkisi hasar ölçeği, ekonomik kayıp ve sosyal bozulma gibi faktörlere göre değişir. Sınıflandırma süreci ayrıca sosyal, kültürel ve politik bağlamlardan da büyük ölçüde etkilenir. Örneğin, bir ülkedeki küçük bir olay, yerel yanıt kapasitesine, nüfusun kırılganlığına ve altyapı dirençliliğine bağlı olarak başka bir ülkede büyük bir afet olabilir.

Zarar görülebilirlik ve maruziyet, bir felaketin ölçeğini belirlemede önemli roller oynar. Aynı tehlike, sağlam bir altyapıya sahip bir bölgede yönetilebilirken başka bir bölgede önemli bir yıkıma yol açabilir. Felaket çalışmaları, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, çevre bilimi ve

halk sağlığını içeren disiplinler arasındır ve her biri sınıflandırma sürecine benzersiz bakış açıları katar. Örneğin, coğrafyacılar tehlikelerin fiziksel özelliklerine odaklanırken, sosyologlar sosyal savunmasızlığı inceler ve halk sağlığı uzmanları sağlık sonuçlarına öncelik verir. Bu bakış açısı genişliği, sınıflandırma-ya yönelik birleşik bir yaklaşımı engeller.

Küresel risklerin evrimi, geleneksel taksonomilere meydan okuyan yeni felaket türleri ortaya çıkarır. COVID-19 gibi pandemiler, sağlık krizleri ile sosyal veya ekonomik faktörler arasındaki kesişimleri vurgulayarak bunların doğal mı yoksa insan yapımı mı olarak sınıflandırılması gerektiği konusunda soruları gündeme getirir. Benzer şekilde, iklim değişikliği ve siber saldırılar ve teknolojik riskler gibi siber felaketler, mevcut kategorilere tam olarak uymaz. Küresel ve yerel bakış açıları arasındaki farklılıklar da karmaşıklığa neden olur. Gelişmiş bir ülkede büyük bir felaket olarak nitelendirilen şey, altyapı zaafalarının küçük olayların bile etkilerini artırabileceği gelişmekte olan bir ülkedeki deneyimden farklı olabilir.

Özetle, felaketleri tanımlamak, kategorilere ayırmak ve sınıflandırmak, felaketlerin içsel karmaşıklığı, değişkenliği ve bağlam bağımlılığı nedeniyle afet çalışmalarında özel bir sorundur. Bunlar, insan zaafiyeti, çevresel tehlikeler, sosyal sistemler ve altyapı dahil olmak üzere çok çeşitli faktörleri içerir. Risklerin gelişen doğası ve alanın disiplinler arası doğası göz önüne alındığında, afet taksonomisi, etkili araştırma, politika oluşturma ve afet yönetimini desteklemek için belirli bir düzeyde tutarlılığı korurken esnek, dinamik ve yerel bağlamlara duyarlı olmalıdır.

Bu nedenle, afetler tehlike türüne, ölçeklerine ve etkilerinin doğasına bağlı olarak çeşitli şekillerde kategorilere ayrılabilir. Bu tür olayların kapsam, etken, öngörülebilirlik, süre, ani olma gibi çok çeşitli özelliklere göre değiştiğini açıkça kabul ederken, çoğu araştırmacı üç “tür” afet ayırt eder: (1) doğal, (2) teknolojik ve (3) çatışma temelli; veya (1) doğal, (2) teknolojik ve (3) karmaşık; veya (1) doğal, (2) teknolojik ve (3) çevresel; vb. Ancak, bu son üçlülerin arkasında çok daha eski ve daha etkili bir ikili afet sınıflandırma modeli yatmaktadır. Bu modele göre, afetler iki ana türe ayrılır: doğal ve insan yapımı.

Doğal Afetler

Bu afetler doğal olaylar ve süreçlerden kaynaklanır. Depremler, kasırgalar, seller, volkanik patlamalar, orman yangınları ve pandemiler bunlara dahildir. Doğal afetler genellikle çevresel güçlerden kaynaklanır ve özellikle insan yerleşimleri tehlike eğilimli alanlarda bulunduğu önemli yıkıma ve can kaybına neden olabilir.

Sismik Afetler

Depremler, tsunamiler ve volkanik patlamalar sismik afetlerin klasik örnekleridir. Bu olaylar genellikle ani, öngörülemezdir ve yaygın yıkım potansiyeline sahiptir. Japonya'daki 1995 Kobe depremi ve 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi, sismik olayların felaket etkilerini gösteren önemli vaka çalışmaları olarak hizmet eder. Daha yakın zamanda, Türkiye'deki 2023 depremi, dayanıklı altyapı ve hazırlık eksikliğinin sismik afetlerin sonuçlarını nasıl kötüleştirebileceğini göstermiştir.

Hidrolojik Afetler

Taşkınlar, heyelanlar ve kuraklıklar genellikle aşırı yağış veya uzun süreli kuraklık dönemleri nedeniyle su döngülerindeki düzensiz örüntülerin sonucudur. Bu afetler tarım, su kaynakları ve insan sağlığı üzerinde uzun süreli etkilere sahip olabilir. Örneğin, 2010 Pakistan sel felaketi milyonlarca insanı etkiledi ve altyapıya büyük zarar verdi. Benzer şekilde, 2023'te Slovenya'da ve 2024'te İspanya'nın Valensiya bölgesinde meydana gelen seller, aşırı hava olaylarının nasıl yaygın yıkıma ve yerinden edilmeye yol açabileceğini göstermektedir.

Meteorolojik Afetler

Kasırgalar, hortumlar, sıcak hava dalgaları ve tipi fırtınaları bu kategoriye girer. Bunlar atmosferik koşullar tarafından yönlendirilir ve iklim değişikliği tarafından daha da kötüleştirilebilir. Örneğin, 2005 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Katrina Kasırgası felaketi, kıyı topluluklarının yoğun fırtınalara karşı savunmasızlığını vurguladı.

Biyolojik Afetler

Pandemiler, salgın hastalıklar ve böcek istilaları da doğal afetler olarak sınıflandırılır. Bunlar, bulaşıcı hastalıkların veya zararlı organizmaların hızla yayılmasıyla oluşan ve yaygın hastalıklara, çevresel hasara ve can veya kaynak kaybına yol açan olaylardır. Örneğin COVID-19 salgını, hem halk sağlığı sistemlerini hem de ekonomileri etkileyen biyolojik afetlerin küresel etkisini göstermektedir.

İnsan Yapımı (veya İnsan Yapımı) Afetler: Bu afetler, ister kasıtlı ister kazara olsun, insan eylemleri tarafından meydana gelir. Örnekler arasında endüstriyel kazalar, petrol sızıntıları, nükleer kazalar, terörizm ve silahlı çatışmalar yer alır.

Teknolojik Afetler

Bunlara nükleer kazalar, kimyasal sızıntılar ve endüstriyel patlamalar dahildir. Bhopal gaz sızıntısı (1984), Çernobil nükleer felaketi (1986) ve insan sağlığı ve çevre üzerinde yıkıcı etkileri olan teknolojik felaketlerin en kötü şöhretli örneklerinden ikisidir. Endüstriyel kazalar (kimyasal sızıntılar, nükleer kazalar, petrol sızıntıları), ulaşım kazaları (uçak kazaları, tren raydan çıkmaları, nakliye kazaları) ve siber güvenlik olayları (siber saldırılar, veri ihlalleri, altyapı kesintileri) vardır.

İnsan Çatışması Afetleri

Savaşlar, iç karışıklıklar ve terörizm, genellikle büyük ölçekli yerinden edilmelere, can kayıplarına, altyapı yıkımlarına ve uzun vadeli sosyal ve ekonomik istikrarsızlığa yol açan insan yapımı olaylardır. Suriye İç Savaşı (2011) ve Ruanda Soykırımı (1994), etkilenen nüfuslar üzerinde derin etkilere sahip olan çatışma kaynaklı felaketlerin başlıca örnekleridir. Daha yakın zamanda, Ukrayna'daki savaş insani krizlere, kitlesel yerinden edilmelere ve yaygın yıkımlara yol açarak çatışmayla ilgili felaketlerin ciddi sonuçlarını göstermiştir.

Çevresel Felaketler

Ormanların yok edilmesi, kentleşme, kirlilik, toprak erozyonu veya biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi insan faaliyetleri, arazi bozulması, hava kirliliği ve okyanus kirliliği gibi felaketlere katkıda bulunabilir. Bu felaketler, 2010 Deepwater Horizon petrol sızıntısı gibi, genellikle uzun vadeli çevresel ve sağlık sonuçları doğurur. Kademeli olarak gelişebilen ve anında felaket olarak algılanmayabilen bu olayların dahi kalıcı sosyal ve çevresel etkileri olabilir.

Karmaşık Afetler

Bazı olaylar, doğal ve insan yapımı unsurların bir kombinasyonunu içeren “karmaşık” afetler olarak sınıflandırılabilir. Depremler teknolojik aksaklıklar veya kötü yönetim nedeniyle ağırlaşabilir; savaş ve çatışma bölgeleri ise siyasi istikrarsızlık ve doğal afetlerin birleşimiyle karmaşık insani krizlere yol açabilir.

Afetleri “insan yapımı” ve “doğal” olarak sınıflandırmak afet çalışmalarında baskın bir yaklaşımdır, ancak birkaç nedenden dolayı sorunludur. Bu ikilik, afet bilgisini düzenlemek için tarihsel olarak yararlı olsa da, insan ve doğal sistemler arasındaki karmaşık etkileşimleri aşırı basitleştirir. Ünlü afet teorisyeni Perry (2005) bu konuda şu eleştirel tavrı benimser:

Aslında, sınıflandırmanın kendisi afetleri daha kesin bir şekilde tanımlamanın bir yoludur. Afetleri “insan yapımı” ve “doğal” olarak sınıflandırmak gibi artık çok safça görülen ilkel fenotipik ti-polojiler bile, bir afetin ne olduğunu belirleme sürecini başlatır. En temel düzeyde, bu ayrım, insan tepki farklılıklarını gruplandırmanın bir yolu olarak kendi zamanında yararlıydı. Daha fazla araştırma ve düşünme, olayı basit terimlerle neyin tetiklediğine ek olarak sorunların da önemli olduğunu anlamamızı sağladı. Birçok felaket araştırmacısı, sınıflandırmayı sosyal etkiler, sosyal zaman ve benzeri açılardan ifade eden genotipler hakkında düşünmeye başlamaya hazır. Bu süreç devam ettikçe, araştırmacıların bulgularını teorik olarak anlamlı şekillerde gruplandırmalarına ve başkalarının bulgularını karşılaştırmalarına olanak tanıyan daha karmaşık ti-polojiler beklenebilir (s. 318).

“İnsan yapımı” ve “doğal” afet sınıflandırması, birkaç nedenden dolayı uzun zamandır afet çalışmalarında baskın bir çerçeve olmuştur. Tarihsel olarak, bu ikilik, erken araştırma ve müdahale çabalarının öncelikle insan kontrolünün ötesinde dış kuvvetler olarak görülen depremler, seller ve kasırgalar gibi doğal afetleri anlamaya odaklanması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Eş zamanlı olarak, sanayileşme ve kentleşme, endüstriyel kazalar, savaş ve çevresel bozulma gibi insan kararlarının sonuçları açıkça etkilediği insan faaliyetlerinin neden olduğu afetleri vurgulamıştır. Bu basitleştirilmiş sınıflandırma

sistemi, nedenleri (doğal veya insan kaynaklı), etkileri (insan veya çevresel) ve tepkileri anlamak için erişilebilir bir çerçeve sunar. Özellikle afetlere hazırlık, azaltma ve müdahale için faydalıdır ve hükümetler, kuruluşlar ve akademisyenler için netlik sağlar. Dahası, birçok politika ve yasal çerçeve, doğal ve insan yapımı afetleri ele almak için farklı stratejilerle bu bölüm etrafında oluşturulmuştur. Örneğin, doğal afetler genellikle sel veya kasırga gibi olaylardan kurtarmaya odaklanan afet yönetim kuruluşlarını içerirken, insan yapımı afetler genellikle kurumsal sorumluluk veya endüstriyel güvenliği ele alan yasal çerçeveleri içerir. Kültürel ve psikolojik faktörler de bu ikili sınıflandırmayı güçlendirir. Doğal afetleri insan kontrolünün ötesindeki güçler olarak görmek, kaçınılmaz olanı kabul etmeyi teşvik ederek psikolojik rahatlama sağlayabilir. Tersine, insan yapımı afetler insan sorumluluğunu ve hesap verebilirlik ve önleme potansiyelini vurgular ve bu da eylemi ve politika değişikliklerini yönlendirebilir.

Ancak, bu sınıflandırma giderek daha sorunlu hale geliyor çünkü insan ve doğal sistemlerin birbirine bağlılığını yakalayamamaktadır. Birçok afet, doğal tehlikeler ve insan eylemlerinin bir kombinasyonundan kaynaklanır. Örneğin, kasırgalar ve kuraklıklar gibi aşırı hava olayları, doğal kökenli olsalar da, insan kaynaklı iklim değişikliğinden giderek daha fazla etkileniyor ve bu da sıklıklarını ve şiddetlerini artırıyor. Benzer şekilde, doğal olaylar olan seller, insan yerleşim düzenleri, ormansızlaşma ve yetersiz şehir planlaması nedeniyle daha da kötüleşiyor. İnsan yapımı ve doğal afetler arasındaki sınırlar genellikle belirsizdir. Çernobil felaketi gibi nükleer kazalar insan hatasını içerir ancak yaygın çevresel etkilere sahiptir. Benzer şekilde, kimyasal sızıntılar endüstriyel kazalardan kaynaklanabilir ancak ekosistemleri ve su kaynaklarını etkileyerek insan ve doğal sonuçları birleştirir. 2011 Fukuşima Daiichi felaketi gibi olaylar, tsunami gibi doğal bir tehlikenin teknolojik bir felaketi nasıl tetikleyebileceğini göstererek bu sınıflandırmaların birbirine bağımlılığını ortaya koymaktadır.

Modern afetler, giderek insan faaliyetleri ve çevresel faktörler arasındaki etkileşimlerden kaynaklanmaktadır ve bu da onları ne tamamen doğal ne de tamamen insan yapımı yapmaktadır.

Modern afetler, giderek insan faaliyetleri ve çevresel faktörler arasındaki etkileşimlerden kaynaklanmaktadır ve bu da onları ne tamamen doğal ne de tamamen insan yapımı yapmaktadır. Örneğin, kentleşme ve kaynak tükenmesi, doğal afetlerin şiddetini artıran zayıflıklar yaratmaktadır. Taşkın riski olan bölgelerdeki yerleşimler veya heyelanları tetikleyen ormansızlaşma, insan tercihlerinin doğal olayların etkilerini artırmasının açık örnekleridir. İnsan kırılganlığı, bir olayın afet olup olmayacağını kritik bir belirleyicisidir. Örneğin, bir kasırganın sağlam altyapı ve hazırlıklara sahip bölgelerde asgari etkisi olabilir. Bu, “doğal” afetlerin ciddiyetinin genellikle insan kararları, politikaları ve

sosyal yapılar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu nedenle afetler yalnızca doğal veya insani güçler tarafından değil, bu güçlere karşı toplumsal kırılganlıklar tarafından da meydana gelir. Dahası, afet kavramı toplumsal algılar ve tepkilerden etkilenen bir sosyal yapıdır. Doğal bir tehlike bir bağlamda afete yol açmayabilir ancak ekonomik, sosyal veya politik faktörler nedeniyle başka bir bağlamda felakete yol açabilir. Bu, afet sınıflandırmasına daha ayrıntılı bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgular.

Doğal ve insan yapımı ikiliği kullanışlı bir çerçeve sağlarken, afetlerin karmaşık ve birbirine bağlı doğasını aşırı basitleştirir. Birçok afet, doğal ve insani faktörlerin birleşiminden kaynaklanır ve etkileri insan faaliyetleri, kırılganlıklar ve politikalar tarafından şekillendirilir. Bu karmaşıklığı ele almak için afet sınıflandırması, insan ve doğal sistemler arasındaki etkileşimi kabul eden, risk ve dayanıklılığa ortak katkılarını tanıyan daha bütünlük bir yaklaşım benimsemelidir.

Afet Yönetiminde Kurumsal Aktörler

Afet yönetimi; yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde hem kamusal hem de özel sektöre ait çok sayıda kurumsal aktörü barındıran karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir. Bu aktörler afet müdahalesinde, kurtarmada ve azaltmada önemli bir rol oynar. Bu nedenle afet yönetimi, her biri hazırlık, müdahale ve kurtarmada kritik bir rol oynayan karmaşık bir dizi kurumsal aktörü içerir. Bu aktörler, yerel topluluklardan uluslararası kuruluşlara kadar çeşitli yönetim ve koordinasyon düzeylerinde faaliyet gösterir. Bu nedenle etkili afet yönetimi, aşağıdakiler de dahil olmak üzere birden fazla kurumsal aktör arasında koordinasyon gerektirir:

Yerel Yönetimler ve Ulusal Hükümetler

Hükümetler, afet yönetiminden sorumlu birincil kurumsal aktörlerdir. Yerel yönetimler ve ulusal hükümetler, acil durum hazırlığı, müdahale koordinasyonu ve afet sonrası kurtarma ile görevlendirilir. Yerel yönetimler, topluluklarının özel ihtiyaçları ve savunmasızlıkları konusunda en bilgili oldukları için afetlere müdahalede kritik bir rol oynarlar. Çoğu durumda, yerel yönetimler ilk müdahale edenlerdir ve acil durum hizmetlerini koordine etme sorumluluğuna sahiptirler. ABD'deki Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA) ve Hindistan'daki Ulusal Afet Yönetim Otoritesi (NDMA) gibi hükümet kuruluşları afet müdahalesinde önemli rol oynamıştır. Acil durum yönetim kuruluşlarının yanı sıra, lojistik destek sağlayan halk sağlığı birimleri ve askeri örgütler de vardır. Hükümetler ayrıca afet hazırlığı ve yönetim politikalarını belirleyen yasaların geçirilmesinde de önemli bir rol oynar. Örneğin, ABD'de Ulusal Müdahale Çerçevesi (NRF), federal, eyalet ve yerel hükümetlerin afet müdahale çabalarını nasıl koordine etmesi gerektiğini ana hatlarıyla belirtir.

Ülke	Asıl Adı	Çevirisi
İspanya	Dirección General de Protección Civil y Emergencias (DGPCyE)	Sivil Savunma ve Acil Durumlar Genel Müdürlüğü
Slovenya	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR)	Slovenya Cumhuriyeti Sivil Savunma ve Afet Yardımı İdaresi
Türkiye	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	Disaster and Emergency Management Authority (AFAD)
Ukrayna	Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДЧС)	Ukrayna Devlet Acil Durum Servisi (SESU)

İspanya'da, İçişleri Bakanlığı'na bağlı DGPCyE, doğal, insan yapımı ve karmaşık afetler de dahil olmak üzere afet yönetimi ve acil durum müdahalesini ele alır. Slovenya'da, URSZR sivil koruma, afet müdahalesi ve kurtarmadan sorumludur. Türkiye'de, AFAD afetleri, acil durumları ve sivil korumayı yönetmekten sorumlu birincil hükümet kuruluşudur. Ukrayna'da, SESU Ukrayna'da afet önleme, müdahale ve kurtarmayı yönetmekten sorumludur ve acil durumlarda önemli bir rol oynar. Bu kuruluşlar, ABD'deki FEMA ve Hindistan'daki NDMA'ya benzer şekilde, kendi ülkelerinde afet hazırlığı, müdahalesi ve kurtarmadan sorumludur.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar)

Uluslararası Kızılay Derneği ve Kızılhaç Derneği gibi ulusal bağlantıları olan STK'lar (örneğin, Türk Kızılayı'na bağlı Türk Kızılay, Ukrayna Kızılhaçı'na bağlı Товариство Червоного Хреста України [Tovarystvo Chervonoho Khresta Ukrayiny], Slovenya Kızılhaçı'na bağlı Rdeči križ Slovenije, İspanyol Kızılhaçı'na bağlı Cruz Roja Española [İspanyolca], Creu Roja Espanyola [Katalanca], Cruz Vermella Española [Galiçyaca], Espainiako Gurutze Gorria [Bask], Médecins Sans Frontières (ayrıca Sınır Tanımayan Doktorlar olarak da bilinir) ve yerel insani yardım kuruluşları sıklıkla afet müdahalesinin ön saflarında yer alır ve acil yardım, tıbbi bakım ve kurtarma yardımı sağlar. Hükümetin yanıtlarının yetersiz kalabileceği alanlarda önemli bir rol oynarlar. STK'lar ayrıca uzun vadeli rehabilitasyon programları sağlayarak toplulukların iyileşmesine yardımcı olurlar.

Uluslararası Örgütler

Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler, afet riskini azaltma ve insani yardım konusunda rehberlik sağlar. Bu örgütler, özellikle afetler sınırları aştığında veya ulusal kapasiteleri aştığında, küresel afet müdahalelerinin koordinasyonuna yardımcı olur. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), etkilenen nüfusa insani yardım ve destek sağlayan bir diğer önemli aktördür. Özellikle doğal afetler ve çatışmaların ardından afet müdahalesinde hayati bir rol oynarlar.

Özel Sektör

Özel sektör, özellikle lojistik, iletişim ve inşaat gibi sektörlerde afet müdahalesinde giderek artan bir rol oynamaktadır. FedEx ve UPS gibi şirketler, büyük ölçekli afet müdahaleleri sırasında temel lojistik desteği sağlarken, mühendislik firmaları yeniden inşa çalışmalarına katkıda bulunur. Özellikle inşaat, lojistik ve teknoloji sektörlerindeki işletmeler, kritik hizmetler, mallar ve altyapı sağlayarak afet yönetimine katkıda bulunur. Özel şirketler ayrıca genellikle sigorta ve risk yönetimiyle de ilgilenir.

Topluluk Tabanlı Örgütler

Topluluk grupları ve gönüllü ağları da dahil olmak üzere yerel örgütler, afetlere hazırlık ve müdahalede önemli bir rol oynar. Genellikle bir krizde ilk müdahale edenlerdir ve resmi kurumlar ile etkilenen nüfus arasındaki boşluğu kapatmaya yardımcı olurlar.

Afetlerin Hukuki Çerçevesi

Afet yönetimi için hukuki çerçeve, ulusal mevzuatı, uluslararası anlaşmaları ve insancıl hukuku kapsar. Bu yasalar, afetlerin nasıl yönetilmesi gerektiğini, müdahale çabalarının nasıl koordine edilmesi gerektiğini ve etkilenen nüfusun nasıl korunması gerektiğini yönlendirir. Bu nedenle afet yönetimi için yasal çerçeve, afet hazırlığı, müdahalesi ve kurtarmayı düzenleyen uluslararası, ulusal ve yerel yasaları içerir. Temel hususlar şunlardır:

Uluslararası Hukuk (Uluslararası Afet Hukuku)

Önemli bir yasal araç, afetler sırasında insani yardım sağlanmasını düzenleyen Uluslararası Afet Müdahale Hukuku'dur (IDRL). Uluslararası hukuk, ülkelerin afet müdahalesinde iş birliği yapmaları için bir çerçeve sağlar. Örneğin, Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR) tarafından yürütülen Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi (2015-2030), afet riskini azaltmayı ve küresel olarak dayanıklılığı artırmayı amaçlamaktadır: "2015-2030 Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi, yeni afet risklerini önlemek ve mevcut afet risklerini azaltmak için yedi net hedef ve dört eylem önceliği özetlemektedir: (i) Afet riskini anlamak; (ii) Afet riskini yönetmek için afet riski yönetişimini güçlendirmek; (iii) Dayanıklılık için afet azaltmaya yatırım yapmak ve; (iv) Etkili müdahale için afet hazırlığını artırmak ve iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden inşada "Daha İyisini Yeniden İnşa Etmek". Önümüzdeki 15 yıl içinde afet riskini ve can, geçim kaynakları, sağlık ve kişilerin, işletmelerin, toplulukların ve ülkelerin ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ve çevresel varlıklarındaki kayıpları önemli ölçüde azaltmayı amaçlamaktadır" (UNDRR, 2015). Bu çerçeve, afet riskinin azaltılması (ARA) için küresel öncelikleri ana hatlarıyla belirtir ve uluslar arasında kırılganlığı azaltma ve dayanıklılığı ve hazırlığı artırma dahil olmak üzere afet yönetimine bütünsel bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgular. Cenevre'de bulunan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), ülkelere afetlere hazırlanma ve afetlerin etkilerini azaltma konusunda rehberlik sağlar. IFRC, afet yönetiminde yerel aktörlerin önemini vurgulayan, müdahale ve kurtarma çabalarındaki rollerini vurgulayan ve insani yardım kuruluşlarının etkinliklerini nasıl artırabileceklerine dair içgörüler sunan bir belge olan Dünya Afet Raporu 2015: Yerel Aktörlere Odaklanma, İnsani Etkinliğin Anahtarı'nı yayınladı. Web sitesindeki belgede şu giriş yer alıyor: "2015 Dünya Felaketler Raporumuz, insani etkinliğin anahtarı olarak yerel aktörlere odaklandı. Batı Afrika'daki Ebola krizi, Nepal depremi, Suriye'deki çatışma, Almanya'daki seller ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sandy Kasırgası insani müdahalemizi harekete geçirdi. Bunların hepsi çok farklı krizlerdi, ancak ortak bir özellikleri vardı. Her biri yerel aktörlerin kritik ancak genellikle hafife alınan rolünü vurguladı. Yerel aktörler her zaman ilk müdahale edenlerdir. Nepal'de yerel gönüllüler ve acil durum görevlileri depremin tozu hala havada asılıyken bile müdahale ediyordu. Batı Afrika'da, dünya Ebola tehdidinin gerçek doğasını fark etmeden çok önce, yerel sağlık çalışanları ve etkilenen topluluklar hastaları tedavi ediyor ve izole ediyor ve ölümleri gömüyordu. Etkileri yakınlıklarının ötesine geçiyor. Ayrıca getirdikleri bakış açısı nedeniyle de etkilidirler. Bir kriz vurmadan önce topluluklarda bulundukları için bunu kendi başına bir olay olarak değil, geçmişe, ele alınmamış risklere, savunmasızlıklara ve eşitsizlikler. Acil durumlar - felaketler, sağlık krizleri, hatta çatışmalar - ne kadar şiddetli olursa olsun, başlangıç veya son değildir. Üstesinden gelinmesi gereken anlardır; ancak, bunların üstesinden gelmek, toplulukların karşılaştığı zorluklara son vermeyecektir" (IFRC, 2015).

Ulusal Yasalar (Ulusal Mevzuatlar)

Ülkeler genellikle çeşitli devlet kurumlarının sorumluluklarını ve afet müdahale-kurtarma mekanizmalarını tanımlayan ulusal afet yönetim yasalarına sahiptir. Bu yasalar bir ülkenin sınırları içinde etkili afet yönetiminin sağlanmasında hayati öneme sahiptir. Birçok ülkede, afet yönetim yasaları farklı devlet makam seviyelerinin ve kurumsal aktörlerin sorumluluklarını yönetmek için yürürlüğe konur. Örneğin, ABD Stafford Yasası federal afet yardımı için yasal bir temel sağlar, Hindistan'daki Afet Yönetim Yasası ulusal

düzeyde afet yönetim çabalarını koordine etmek için Ulusal Afet Yönetim Otoritesini (NDMA) oluştururken, Japonya ve Endonezya gibi ülkelerde afet riskini azaltma ve kurtarmayı yöneten özel yasalar vardır.

İnsani Hukuk (İnsan Hakları Hukuku)

Uluslararası İnsani Hukuk, çatışma durumlarında, özellikle Cenevre Sözleşmeleri olmak üzere sivilere koruma sağlar ve devletlerin afetler sırasında yardım ve destek sağlama sorumluluklarını ele alır. İnsan hakları hukuku ayrıca afet yönetimiyle de kesişir. Afetlerin ardından hükümetler savunmasız nüfusları korumak, temel hizmetler sağlamak ve hakların ihlal edilmemesini sağlamakla yükümlüdür. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme de dahil olmak üzere uluslararası insan hakları çerçeveleri, afetten etkilenen nüfusların korunmasını emreder.

Sigorta ve Sorumluluk Yasaları

Yasal çerçeveler ayrıca afet yönetiminin sorumluluk ve sigorta yönlerini ele alarak, hasarlardan kimin sorumlu olduğunu ve kurtarma maliyetlerini kimin karşılayacağını belirler.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu ilk bölüm, afet kavramını çeşitli akademik bakış açılarından incelemiştir. Afetleri tanımladık, farklı afet türlerini inceledik ve kurumsal aktörlerin afet yönetimindeki rollerini tartıştık. Ayrıca afet müdahalesini ve kurtarmayı yöneten yasal çerçeveyi de inceledik. Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

Öğrenciler afetlerin ve nedenlerinin çok yönlü doğasını anlayabilir.

Öğrenciler afet tanımlarının karmaşıklığını ve bunları etkileyen faktörleri anlayabilir.

Öğrenciler farklı afet türleri ve toplumlar ve çevreler üzerindeki etkileri hakkında fikir edinebilir.

Öğrenciler, hükümet kurumlarından yerel topluluklara kadar afet yönetimindeki kurumsal aktörlerin rollerini tanıyabilir.

Öğrenciler afet müdahalesini, azaltmayı ve kurtarmayı yönlendiren yasal çerçeveleri keşfedebilir.

Öğrenciler afet araştırmalarında ve yönetiminde kullanılan temel terminolojiye aşina olur.

Öz Değerlendirme

- 1 Bir afetin temel niteliği nedir?
 - a) Sadece doğal tehlikeler nedeniyle meydana gelir
 - b) Toplumda önemli ölçüde aksamaya neden olur
 - c) Her zaman öngörülebilirdir
 - d) Öncelikle sadece çevreyi etkiler
- 2 Hangi akademik disiplin afet çalışmalarıyla yaygın olarak ilişkilendirilmez?
 - a) Sosyoloji
 - b) Siyaset bilimi
 - c) Biyoloji
 - d) Çevre bilimi
- 3 1755 Lizbon depremi neden önemliydi?
 - a) Tarihteki en ölümcül depremdi
 - b) Afetlerin erken sosyal bilimsel analizine yol açmıştı
 - c) Kaydedilen ilk depremdi
 - d) Sadece Portekiz'i etkiledi
- 4 Afet çalışmalarında zarar görülebilirlik modeli neyi vurgular?
 - a) Felaketlerin rastlantısalılığı
 - b) Afet riskinde sosyal ve ekonomik faktörlerin rolü
 - c) Afetlerin tamamen doğal olaylar olduğu
 - d) Felaketlerin kaçınılmazlığı
- 5 Perry'e (2018) göre aşağıdakilerden hangisi afetlerin tanımlanmasında kullanılan temel yaklaşımlardan biri değildir?
 - a) Klasik dönem yaklaşımı
 - b) Tehlikeler-afet geleneği
 - c) Teknolojik kaza modeli
 - d) Sosyal olgular yaklaşımı
- 6 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nin temel amacı nedir?
 - a) Yalnızca acil yardıma odaklanmak
 - b) Uluslararası işbirliği yoluyla afet risklerinin azaltılması
 - c) Sosyal hassasiyetlerin göz ardı edilmesi
 - d) Afet çalışmalarının doğal afetlerle sınırlandırılması
- 7 Afet akademisyenleri geleneksel "doğal ve insan kaynaklı" afet sınıflandırmasını nasıl eleştirmektedir?
 - a) Doğal ve insani faktörler arasındaki etkileşimi aşırı basitleştirir
 - b) Tek geçerli sınıflandırma yöntemidir
 - c) Teknolojik felaketleri görmezden gelir
 - d) Sadece gelişmiş ülkeler için geçerlidir
- 8 Aşağıdakilerden hangisi karmaşık afetlere bir örnektir?
 - a) Küçük ölçekli bir sel
 - b) Bir finansal sisteme yönelik siber saldırı
 - c) Nükleer kazaya yol açan bir deprem
 - d) Hasar vermeyen küçük bir deprem
- 9 Aşağıdaki kuruluşlardan hangisi uluslararası düzeyde afet müdahalesinde yer almaktadır?
 - a) Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA)
 - b) Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)
 - c) Ulusal Afet Yönetim Otoritesi (NDMA)
 - d) Yerel itfaiye teşkilatı
- 10 Afet çalışmalarında dirençlilik kavramı aşağıdakilerden hangisini ifade eder?
 - a) Toplumların felaketlerden sonra toparlanamaması
 - b) Bireylerin ve toplulukların uyum sağlama ve toparlanma kapasitesi
 - c) Bir afette ölenlerin sayısı
 - d) Bir afetin neden olduğu toplam mali kayıp

Cevap Anahtarı

1.b, 2.c, 3.b, 4.b, 5.c, 6.b, 7.a, 8.c, 9.b, 10.b

Beyan

Yazar, bu bölümde taslak hazırlama, düzenleme, dili iyileştirme, netliği artırma ve tutarlılığı sağlamaya yardımcı olduğu için OpenAI'in geliştirdiği ChatGPT de dahil, yapay zeka (YZ) araçlarının kullanıldığını kabul eder.

Kaynakça

- Alexander, D.** (2002). Principles of emergency planning and management. Oxford University Press.
- Alexander, D.** (2015). Disaster and emergency planning for preparedness, response, and recovery. In Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science. <https://oxfordre.com/naturalhazardscience/display/10.1093/acrefore/9780199389407.001.0001/acrefore-9780199389407-e-12> (27/2/2025).
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B.** (1994). At risk: Natural hazards, people's vulnerability, and disasters. Routledge.
- Cannon, T., & Müller-Mahn, D.** (2010). Vulnerability, resilience, and development discourses in context of climate change. *Natural Hazards*, 55(3), 621–635.
- Cardona, O. D., et al.** (2012). Determinants of risk: Exposure and vulnerability. In *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation* (pp. 65–108). Cambridge University Press.
- Cutter, S. L.** (2003). Hazards vulnerability and environmental justice. Routledge.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., & Shirley, W. L.** (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(2), 242–261.
- Drabek, T. E.** (2017). Sociology of disaster. In K. O. Korgen (Ed.), *The Cambridge handbook of sociology* (pp. 139–147). Cambridge University Press.
- Haddow, G. D., Bullock, J. A., & Coppola, D. P.** (2020). Introduction to emergency management (7th ed.). Butterworth-Heinemann.
- IFRC** (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). (2015). World disasters report 2015: Focus on local actors, the key to humanitarian effectiveness. <https://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2015> or <https://www.ifrc.org/document/world-disasters-report-2015> (18/2/2025).
- Lindell, M. K.** (2013). Disaster studies. *Current Sociology Review*, 61(5–6), 797–825.
- Meerow, S., & Newell, J. P.** (2016). Urban resilience for whom, what, when, where, and why? *Urban Geography*, 40(3), 309–329.
- Oliver-Smith, A.** (1996). Anthropological research on hazards and disasters. *Annual Review of Anthropology*, 25(1), 303–328.
- Perry, R. W., & Quarantelli, E. L.** (Eds.). (2005). What is a disaster: New answers to old questions. Xlibris Publishers.
- Perry, R. W.** (2005). Disasters, definitions, and theory construction. In R. W. Perry & E. L. Quarantelli (Eds.), *What is a disaster: New answers to old questions* (pp. 311–324). Xlibris Publishers.
- Perry, R. W.** (2018). Defining disaster: An evolving concept. In H. Rodríguez, W. Donner, & J. E. Trainor (Eds.), *Handbook of disaster research* (pp. 3–22). Springer.
- Perry, R. W., & Lindell, M. K.** (2003). Preparedness for emergency response: Guidelines for the emergency planning process. *Disasters*, 27(4), 336–350.
- Quarantelli, E. L.** (Ed.). (1998). What is a disaster: Perspectives on the question. Routledge.
- UNDRR** (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. United Nations. <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (18/2/2025).

AFET SÜREÇLERİNDE İLETİŞİM

Lia Lola Vlado KOTNIK²

BÖLÜM 2

AFET SÜREÇLERİNDE İLETİŞİM

- Giriş
- Anahtar Kavramlar
- Afetlerde İletişimin Önemi
- Afet İletişiminin Kavramsal Çerçevesi
- Aşamalar Boyunca Afet İletişimi
- Afetlerde İletişim Araçları
- Afetlerde İletişim İlkeleri
- Afetlerde İletişim Stratejileri
- Afetlerde İletişim Zorlukları
- Afet İletişiminin Dört Örneği
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Afetler, toplumları derinden etkileyen, can kaybı, mal kaybı, temel hizmetlerin aksaması ve uzun vadeli ekonomik zorluklarla kendini gösteren çok yönlü olaylardır. Hem akut acil durumları hem de uzun süreli krizleri temsil ederler ve çeşitli sektörler ve ölçekler arasında koordineli müdahaleler gerektirirler.

Afetlerin erişimi ve kapsamı son yıllarda yerel, bölgesel ve hatta ulusal sınırları aşarak büyümüştür. Steffens'in (2012) gözlemlediği gibi, "afetler artık küresel bir erişime sahip. Öyle görünüyor ki gazeteciler her hafta dünyanın uzak köşelerinden haberler yapmakta, deprem, kasırga, kar fırtınası, terör saldırısı, tsunami, maden çökmesi, kıtlık veya uçak kazasının yaşandığı büyük şehirlerde, ücra köylerde yaşanan dramatik hayatta kalma ya da yürek acısı hikayelerini aktarmaktadırlar." (s. 1). Afetlerin bu küresel boyutu, yaygın ve koordineli iletişim çabalarına duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Afet yönetimi çabalarının başarısını belirleyen sayısız faktör arasında iletişim; hazırlık, müdahale ve iyileştirme sürecinin gidişatını şekillendiren kritik bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır.

Afet yönetimi çabalarının başarısını belirleyen sayısız faktör arasında iletişim; hazırlık, müdahale ve iyileştirme sürecinin gidişatını şekillendiren kritik bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır.

İyileştirme sürecinin gidişatını şekillendiren kritik bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Afet bağlamlarında etkili iletişim, yalnızca bilgi yaymanın ötesine geçer. Karmaşık mesajları net bir şekilde iletme, kamuoyu algısını yönetme, çok sayıda sektörün çabalarını koordine etme ve özellikle savunmasız ve dışlanmış kesimler için hayat kurtarıcı bilgilere eşit erişim sağlama becerisini kapsar. Bu kesimler kriz dönemlerinde genellikle daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar ve bu, şeffaf, sorumlu ve kapsayıcı iletişim stratejilerinin etik zorunluluğunun altını çizmektedir.

Haddow ve Haddow'un (2013) Disasters Communications in a Changing Media World (Değişen Medya Dünyasında Afet İletişimleri) adlı çalışmalarında vurguladıkları gibi afet iletişimi yalnızca teknik bir işlev değil, aynı zamanda ilişkisel ve uyarlanabilir bir süreçtir. Kasırgalar ve depremler gibi doğal veya endüstriyel kazalar ya da terör eylemleri gibi insan kaynaklı

afetler hem fiziksel altyapıları hem de bilgi ağlarını kesintiye uğratır. İletişim sistemleri kritik boşlukları doldurmada başarısız olursa, bu tür aksaklıklar kaosu daha da kötüleştirebilir ve zamanında karar almayı engelleyebilir. Sonuç olarak, iletişimin rolü belirsizlik ve sıkıntıların ortasında yanlış bilgilendirmeye karşı koymaya, sosyal uyumu teşvik etmeye ve toplum direncini güçlendirmeye kadar uzanır.

Bu bölüm, önde gelen akademik araştırmalardan ve vaka çalışmalarından elde edilen içgörülerini entegre ederek afet yönetiminde iletişimin merkeziliğini araştırmaktadır. Afetler sırasında etkili iletişim için gerekli temel ilkeleri, yenilikçi araçları ve stratejik çerçeveleri incelemektedir. Gelişmekte olan teknolojilerin, kültürel yetkinliğin ve katılımcı yaklaşımların iletişim sonuçlarının iyileştirilmesindeki rolüne özellikle dikkat çekilmektedir. Bu ana hatlar aracılığıyla bölüm, öğrencileri afet senaryolarındaki iletişim dinamikleri ve bunların politika ve uygulama üzerindeki etkileri hakkında ayrıntılı bir anlayışla donatmayı amaçlamaktadır.

²Prof. Dr., Primorska Üniversitesi, Medya Çalışmaları Bölümü, lialola.kotnik@fhs.upr.si

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıdaki anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, bölüm çıktılarının öğrenilmesini kolaylaştıracığı gibi, empati kavramının afet süreçlerindeki öneminin anlaşılmasını da sağlayacaktır.

Afet İletişimi

Afet iletişimi; hayatları korumak, zararı azaltmak ve iyileştirme çabalarını kolaylaştırmak amacıyla afet öncesinde, sırasında ve sonrasında bilgi alışverişini ifade eder (Haddow & Haddow, 2013). Acil durum iletişim stratejileri, uyarıların, talimatların ve güncellemelerin zamanında ve doğru bir şekilde iletilmesini içerir. Örneğin, 2011 Tōhoku depremi sırasında tahliye emirlerinin yayımlanması bu iletişimin önemini göstermektedir. Ayrıca, afet sonrası iyileştirme sürecinde devam eden çabalar hakkında kaynak ve bilgi sağlayarak uzun vadeli stratejilere odaklanır.

Kriz İletişimi

Kriz iletişimi, bir kriz veya afet sırasında, kafa karışıklığını ve paniği en aza indirirken halkı bilgilendirmek, yönlendirmek ve halka güven vermek amacıyla bilgiyi yönetme ve yayma sürecidir (Frandsen & Johansen, 2020). Örneğin, COVID-19 salgını sırasında hükümetler ve sağlık kuruluşları, güvenlik önlemleri ve halk sağlığı konularında gerçek zamanlı güncellemeler sağlayarak etkili kriz iletişimi stratejileri uygulamıştır. Başarılı kriz iletişimi, güven inşa etmek için tutarlı, empatik ve net mesajlar gerektirir ve sosyal medyayla yardım hatları gibi platformlar bu süreçte önemli araçlar haline gelir.

Risk İletişimi

Risk iletişimi, bireylerin, toplulukların ve kuruluşların afetlerin etkisini anlamalarına ve azaltmalarına yardımcı olan potansiyel riskler ve tehlikeler hakkında bilgi alışverişini ifade eder (Lundgren & McMakin, 2018). Afetlerden önce halkı eğitmeyi ve önleyici tedbirler hakkında bilgilendirmeyi amaçlar. Örneğin Kaliforniya'daki depreme hazırlık kampanyaları veya Zika virüsü salgınları sırasındaki halk sağlığı girişimleri bu tür iletişime örnektir. Risk iletişiminin etkinliği, yerel paydaşların toplumun ihtiyaçlarına göre tasarlanmış mesajlar geliştirmesiyle artar.

Dirençlilik İletişimi

Dirençlilik iletişimi, bireylerin ve toplulukların zorluklara hazırlanma, bunlara yanıt verme ve bunlardan kurtulma becerilerini artırmak için bilgi paylaşımını ifade eder (Kar & Cochran, 2019). Bu iletişim, toplumsal farkındalığı artırarak dirençliliği güçlendirir. Örneğin, Mozambik ve çevresinde 2019'daki kasırganın ardından, yerel topluluklarla işbirliği içinde bilgi yayılmıştır. Ayrıca, uzun vadeli dirençlilik hedeflerine ulaşılmasını destekleyerek toplulukların sosyal ve psikolojik refahını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Kamu İletişimi

Kamu iletişimi, afet durumlarında resmi açıklamaları iletmek ve medyayla koordinasyonu sağlamak için Kamu Bilgilendirme Görevlileri (KBG'ler) aracılığıyla yürütülen bir iletişim şeklidir (Macnamara, 2018). Bu iletişim, güven ve şeffaflığı korumak için kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda yanlış bilgileri düzeltmek için de önemli bir stratejidir. Sosyal medya platformları, doğru bilginin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamak için etkili bir araçtır, bu nedenle açık ve tutarlı mesaj vermek esastır.

Medya İletişimi

Medya iletişimi, bir afet sırasında bilgi yaymak için çeşitli platformların (televizyon, radyo, sosyal medya, web siteleri) kullanılmasını ifade eder (Watson, 2008). Geleneksel medya, özellikle yaşlı veya kırsal nüfusa ulaşmada kritik öneme sahiptir. Örneğin 2017'deki Harvey Kasırgası sırasında acil durum yayınları önemli güncellemeler sağlamıştır. Sosyal medya platformları gerçek zamanlı güncellemeler sağlayarak interaktif iletişimi artırırken, yanlış bilginin yayılma riski vardır; bu nedenle, güvenilir hesaplar aracılığıyla yanlış anlatıları hızlı bir şekilde düzeltmek önemlidir.

Kapsayıcı İletişim

Kapsayıcı iletişim, afet mesajlarının başta dışlanmış gruplar ve engelliler olmak üzere nüfusun tüm kesimlerine ulaşmasını sağlamayı amaçlar (Bush & Lindsey, 2024). İşaret dili ve altyazılı videolar gibi erişilebilirlik tedbirleri duysal engelli bireyler için önemlidir. Bu tür uygulamalar COVID-19 salgını sırasında etkili bir şekilde kullanılmıştır. Dahası çok dilli ve kültüre duyarlı mesajların yayılmasını sağlamak için hükümetler, STK'lar ve yerel topluluklar arasında işbirlikleri oluşturmak afet iletişimini güçlendirir.

Afetlerde İletişimin Önemi

Afetlerde iletişimin önemi göz ardı edilemez. Etkili iletişim hayat kurtarabilir, yaralanmaları önleyebilir, paniği azaltabilir ve toplumun direncini artırabilir. Bu bölümde dünyanın dört bir yanından örneklerle ve en iyi uygulamalara dayanarak, iletişimin afet süreçlerini etkilediği birkaç kritik yol özetlenmektedir.

Kamunun Bilgilendirilmesi

Bir afet sırasında iletişimin temel işlevlerinden biri, halkı tehdidin niteliği ve atılması gereken adımlar hakkında bilgilendirmektir. Bu nedenle açık, öz ve doğru mesajlar kafa karışıklığını azaltmak ve bireylerin kendilerini koruyabilmelerini sağlamak açısından kritiktir. Yanlış bilgilendirme veya iletişimdeki gecikmeler paniğe, uygunsuz tepkilere veya gereksiz zayıyata neden olabilir.

Örneğin, 2004 yılında Hint Okyanusu'ndaki tsunami sırasında, etkili bir erken uyarı sisteminin ve açık bir kamu iletişiminin olmaması, büyük can kayıplarına yol açmıştır. Özellikle Endonezya, Sri Lanka ve

Tayland'daki birçok kıyı topluluğu, dev dalgalar vurmadan önce çok az uyarı aldı veya hiç uyarı almadı. Bazı bölgelerde insanlar, tsunaminin -doğal bir habercisi olan- okyanusun kıyıda çekilmesini fark etmiş, ancak tehlikenin farkına varamamış ve hatta bazı durumlarda merakтан açığa çıkan deniz yatağına doğru yürümüşlerdir. Buna ek olarak, yerel yetkililerden gelen tutarsız veya gecikmeli mesajlar, uyarıları alanların aciliyeti veya doğru tahliye prosedürlerini her zaman anlamalarına yol açıyordu. Sonuç olarak, birçok ülkede 230.000'den fazla insan hayatını kaybetti.

Bir afet sırasında iletişimin temel işlevlerinden biri, halkı tehdidin niteliği ve atılması gereken adımlar hakkında bilgilendirmektir.

Buna karşılık Japonya'nın gelişmiş uyarı sistemleri, deprem ve tsunami sırasında gerçek zamanlı, eyleme geçirilebilir bilgiler sağlamak için otomatik mesaj uyarıları, halka anons sistemleri ile televizyon ve radyo yayınlarını kullanmaktadır. Ayrıca sosyal medya platformları ve acil durum uygulamaları afet iletişimde

giderek artan bir rol oynamakta ve yetkililerin insanlara hızla ulaşmasına ve yayılabilecek yanlış bilgileri düzeltmesine olanak sağlamaktadır. Bu önlemler, kamuoyunun zamanında ve doğru bilgilendirilmesinin zararı nasıl önemli ölçüde azaltılabileceğini, halkın güvenini nasıl artırabileceğini ve genel afet hazırlığını nasıl geliştirebileceğini göstermektedir.

Müdahale Çabalarının Koordinasyonu

İletişim aynı zamanda acil durum hizmetleri, hükümet kurumları, insani yardım kuruluşları ve yerel topluluklar da dahil, çeşitli kurumlar arasında afet müdahale çabalarının koordinasyonu için de merkezi bir öneme sahiptir. Etkili iletişim eksikliği, parçalı ve verimsiz müdahalelere yol açabilir.

Örneğin 2005 yılındaki Katrina Kasırgası sırasında federal, eyalet ve yerel yetkililer arasındaki iletişim kopuklukları yardım çalışmalarını geciktirmiş ve kamuoyunda yaygın bir memnuniyetsizliğe neden olmuştur. Buna karşılık bazıları, 2010'daki Haiti depremine müdahale sırasındaki koordinasyonun sağlam iletişim

sistemlerinin değerini gösterdiğini, Birleşmiş Milletler ve Kızıl Haç da dahil, uluslararası kuruluşların kaynakları uyumlu hale getirmek ve tekrarları en aza indirmek için dijital platformları ve mobil teknolojileri kullandığını ve yardım zamanında ulaştırılmasını sağladığını öne sürmüştür. Fakat Haiti'ye müdahalenin gerçekliği çok daha karmaşıktı. Deprem baz istasyonları, yollar ve hükümet binaları da dahil, Haiti'nin altyapısına ciddi zarar verirken yerel müdahale ekipleri ve yetkililer için iletişimi zorlaştırdı. Bu kesintiler yardım dağıtımında gecikmelere, karışıklığa ve verimsizliğe katkıda bulundu. Ayrıca uluslararası çabalara rağmen, çeşitli insani yardım kuruluşları arasındaki koordinasyon çoğu zaman tutarsızdı. Birçoğunun bağımsız olarak faaliyet göstermesi, bazı bölgelerde çabaların tekrarlanmasına, bazı bölgelerde ise eksikliklere yol açtı. Yerel topluluklar ve devlet kurumları yardım çabalarına etkili bir şekilde entegre olmakta zorlanmış ve bu da müdahalenin genel verimliliğini sınırlamıştır. Ayrıca özellikle Port-au-Prince havaalanındaki lojistik sıkıntılar kritik malzemelerin teslimini geciktirerek yardım çabalarını daha da aksatmıştır. Dijital iletişim araçları koordinasyonun bazı yönlerini kolaylaştırır da kesintisiz veya etkin bir müdahale sağlamamıştır. Haiti depremine verilen yanıt, afet yardımında iletişim sistemlerinin hem önemini hem de limitlerini vurgulamaktadır. Etkili afet yönetimi sadece teknolojik araçlar değil, aynı zamanda yerel ve uluslararası çabaları bütünleştiren iyi kurulmuş koordinasyon mekanizmaları da gerektirir.

Duygusal Destek Sağlanması

Afetler genellikle onlardan etkilenen kitlelerde duygusal ve psikolojik sıkıntıları tetikler ve iletişim bu zamanlarda güvence, duygusal destek ve rehberlik sağlamak için hayati bir araç görevi görür. Kriz anlarında bireyler artan endişe, korku, keder ve kafa karışıklığı yaşayabilir, bu da stresi hafifletmek için açık ve şefkatli iletişimi gerekli kılar. Etkili mesaj vermek, istikrar, dayanışma ve umut duygusunu teşvik ederek bireylerin ve toplumların belirsizlikle başa çıkmasına yardımcı olur ve nihayetinde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon gibi uzun vadeli psikolojik etkileri azaltır.

Etkili mesaj vermek, istikrar, dayanışma ve umut duygusunu teşvik ederek bireylerin ve toplumların belirsizlikle başa çıkmasına yardımcı olur ve nihayetinde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon gibi uzun vadeli psikolojik etkileri azaltır.

Örneğin, Yeni Zelanda'daki Christchurch depreminin (2011) sonra, hükümet ve yerel kurumlar radyo yayınlarını ve topluluk toplantılarını yalnızca kritik güncellemeleri paylaşmak için değil, aynı zamanda danışmanlık hizmetleri ve yardım hatları da dahil olmak üzere psikolojik destek kaynakları sunmak için kullanmıştır. Benzer şekilde, Katrina Kasırgası (2005) sonrasında ruh sağlığı uzmanları, hayatta kalanların duygularını teyit eden ve onları mevcut destek ağlarına yönlendiren mesajları yaymak için medya kanallarıyla birlikte çalışmıştır. Bu çabalar, etkilenen bireylerin duyulduklarını, anlaşıldıklarını ve daha geniş bir destek topluluğuna ulaşabildiklerini hissetmelerini sağlamıştır.

Ayrıca tutarlı, empatik ve şeffaf iletişim yoluyla yanlış bilgilere karşı koymak, korkuların hafifletilmesinde ve halkın güveninin yeniden tesisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, COVID-19 salgınının

ardından, dünya çapındaki halk sağlığı kurumları, stres yönetimi tekniklerini, kriz yardım hatlarını ve toplumsal destek ağlarını teşvik ederek, sosyal yardımlarında zihinsel sağlığı vurgulamıştır. Yetkililer, afetlerin duygusal maliyetini kabul ederek ve psikolojik ilk yardımı kriz iletişim stratejilerine entegre ederek, toplulukları zorlukları dayanıklılık ve umutla aşmaları için güçlendirebilir.

Güven Oluşturmak

Güven, etkili afet yönetiminin temel taşıdır. İletişim, güvenin tesis edilmesi, sürdürülmesi ve yeniden tesis edilmesinde çok önemli bir rol oynar. Güven olmazsa halkın acil durum direktiflerine uyumu azalabilir; bu da daha büyük risklere ve uzun süreli krizlere yol açabilir. Şeffaf, sık ve doğru iletişim, yanlış bilgilere karşı koymak, söylentileri ortadan kaldırmak ve yetkililerin halkın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği konusunda halka güven vermek için gereklidir. Güvenilir kaynaklardan gelen net mesajlar güvenlik hissi- ni artırarak toplumların bilinçli kararlar almasına ve afetlere etkili bir şekilde müdahale etmesine olanak tanır.

Batı Afrika'daki 2014-2016 Ebola salgını sırasında, yanlış bilgilendirme ve sağlık kurumlarına yönelik şüphecilik etkili olmuştur. Bu durumun birçok topluluğun hükümet müdahalelerine güvenmemesi ve tıbbi yardıma direnmesi nedeniyle salgını kontrol altına alma çabalarını engellemiştir. Bu özelleştirilmiş çabalar sadece korkuları ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda bireyleri karantina protokolleri ve güvenli defin uygulamaları gibi güvenlik önlemlerini benimsemeye teşvik etmiş, nihayetinde halkın uyumunu artırmış ve salgın kontrolüne yardımcı olmuştur.

Benzer şekilde COVID-19 salgını sırasında, dünya çapında hükümetler yanlış bilgilendirme ve aşılara dair tereddütle mücadelede zorluklarla karşılaştı. Düzenli basın brifingleri yapmak, sağlık uzmanlarıyla iletişim kurmak ve halkın endişelerini açık bir şekilde ele almak gibi şeffaflığa öncelik veren ülkeler, halkın güvenini sağlamakta daha başarılı oldu. Buna karşılık bazı bölgelerde tutarsız mesajlar ve şeffaflık eksikliği şüpheciliği körüklemiş ve sağlık kılavuzlarına daha az uyulmasına yol açmıştır.

Güven inşası, kriz anlarının ötesinde de sürekli katılım gerektirir. Kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları, acil durumlara hazırlık eğitimi ve topluma dokunma yoluyla bir afet meydana gelmeden önce güvenilir iletişim kanalları kurmak, bir kriz meydana geldiğinde insanların kritik bilgileri sağlayan kaynaklara hali hazırda güven duymasını sağlar. Bu proaktif yaklaşım dayanıklılığı güçlendirir, işbirliğini artırır ve en zorlu acil durumlara bile dayanabilecek bir güven temeli oluşturur.

Hazırlıklı Olmayı ve Önleyebilmeyi Teşvik Etmek

İletişim, afet riskinin azaltılması (ARA) ve hazırlıklı olmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Yetkililer halkı potansiyel tehlikeler, riskler ve önleyici tedbirler konusunda eğiterek dirençliliği artırabilir ve zafiyetleri azaltabilir. Etkili iletişim, bireylerin ve toplulukların bir afet öncesinde, sırasında ve sonrasında atmaları gereken adımları anlamalarını sağlayarak daha koordineli ve etkili müdahalelere yol açar.

Örneğin, Japonya'da düzenli deprem tatbikatları ve Amerika Birleşik Devletleri'nde okul temelli kasırga eğitim programları, toplumları krizler sırasında etkili bir şekilde yanıt verme konusunda güçlendirmektedir. Bu programlar, insanları güvenli bölgelerin belirlenmesi, tahliye yollarının tatbik edilmesi ve erken uyarı sistemlerinin anlaşılması gibi acil durum prosedürlerine alıştırmakla hazırlıklı olma duygusunu aşılamaktadır. Benzer şekilde orman yangınlarına meyilli ülkelerde halkı bilinçlendirme kampanyaları

ve kontrollü yakma gösterimleri, bölge sakinlerine evlerin etrafında savunulabilir alanlar oluşturarak ve tahliye emirlerine uyarak yangın risklerini nasıl azaltacaklarını öğretir.

Toplumlar hazırlık stratejilerinde iletişime öncelik vererek bir güvenlik ve direnç kültürü oluşturabilir; doğal, insan kaynaklı ve karmaşık afetler karşısında hem insani hem de ekonomik kayıpları azaltabilir.

Sel riski haritalarının ve tahliye planlarının dağıtılması gibi proaktif iletişim stratejileri sadece hazırlıklı olma durumunu iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda kayıpları da azaltır. Dünya çapında hükümetler ve afet kurumları, kritik bilgilerin zamanında yayılmasını sağlamak için sosyal medya, SMS uyarıları ve topluluk toplantıları da dahil olmak üzere birden fazla iletişim kanalı kullanmaktadır. Tsunamiye açık bölgelerde, siren sistemleri ve metin tabanlı uyarılar hayat kurtaran araçlar olarak hizmet vermekte ve dalgalar kıyı bölgelerine ulaşmadan önce nüfusun tahliye edilmesini sağlamaktadır.

ABD'deki "Stop the Bleed" (Kanamayı Durdur) girişimi gibi acil durumlarda görgü tanıklarına şiddetli kanamaları yönetmeyi öğreten kampanyalar, iletişimin bir hazırlık kültürünü nasıl teşvik ettiğini örneklemektedir. Aynı şekilde, her yıl çeşitli ülkelerde düzenlenen "ShakeOut" deprem tatbikatı gibi girişimler de kitlesel katılım yoluyla hazırlıklı olmayı güçlendirmektedir.

Bu çabalar, afetlere karşı direncin yalnızca yetkililerin sorumluluğunda olmadığını, aktif kamu katılımı, sürekli eğitim ve doğru bilgiye yaygın erişim gerektiren kolektif bir çaba olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak toplumlar hazırlık stratejilerinde iletişime öncelik vererek bir güvenlik ve direnç kültürü oluşturabilir; doğal, insan kaynaklı ve karmaşık afetler karşısında hem insani hem de ekonomik kayıpları azaltabilir.

Afet Sonrası İyileşme

Son olarak, toplumların kaynaklara erişmesine, yardım süreçlerini anlamasına ve uzun vadeli yeniden yapılanma çabalarına katılmasına yardımcı olduğu için iletişim, iyileşme aşamasında da önemini korumaktadır. Zamanında ve net bilgi, etkilenen nüfusun yiyecek, barınak, tıbbi yardım ve mali yardımı nerede bulacağını bilmesini sağlar; böylece kritik bir dönemde kafa karışıklığı ve hayal kırıklığı azalır. Afet sonrası iletişim aynı zamanda devlet kurumları, insani yardım kuruluşları ve yerel topluluklar arasında işbirliğini teşvik ederek yardımın en çok ihtiyacı olanlara ulaşmasını sağlar.

Bu aşamada etkili iletişim, yardım dağıtımında şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırarak yanlış bilgilendirmeyi ve adaletsiz kaynak tahsisini önler. Ayrıca, etkilenen nüfus için umut ve yön duygusu geliştirerek, kurtarma çalışmalarının devam ettiğine ve ihtiyaçlarının karşılandığına dair güvence verir. Örneğin, 2015 Nepal depreminden sonra, yardım kuruluşları sosyal medya platformlarını ve radyo yayınlarını kullanarak yardım dağıtım programları, mevcut tıbbi hizmetler ve altyapı onarımları hakkında gerçek zamanlı güncellemeleri yaymıştır. Benzer şekilde, Porto Riko'daki Maria Kasırgası (2017) sonrasında, toplum tarafından yönetilen radyo istasyonları ve dijital platformlar ailelerin yeniden birbirine bağlanmasında, yardım çabalarının koordine edilmesinde ve yanlış bilgilendirmeye karşı koyulmasında hayati bir rol oynamıştır.

İletişim, acil yardımın ötesinde uzun vadeli yeniden yapılanma ve dirençlilik inşasını destekler. Hükümetler ve STK'lar genellikle iyileştirme çabalarını kamuya açık raporlar, dijital hikaye anlatımı ve topluluk forumları aracılığıyla belgeleyerek kurumsal öğrenmeye ve gelecekteki afet müdahale stratejilerinin iyileştirilmesine olanak tanır. Yerel seslerin bu diyaloglara dahil edilmesi, yeniden inşa çabalarının etkilenen nüfusların ihtiyaçları ve öncelikleriyle uyumlu olmasını sağlar. Örneğin, 2004 yılındaki Hint Okyanusu'ndaki tsunaminin ardından Endonezya'daki katılımcı iyileştirme planlaması, yerel toplulukları karar alma sürecine dahil ederek yeni konutların ve altyapının gelecekteki afetlere daha iyi dayanacak şekilde inşa edilmesini sağlamıştır.

Ayrıca, hikaye anlatımı, medyada yer verme ve eğitim kampanyaları yoluyla devam eden kamuoyu katılımı, uzun vadeli iyileştirme projeleri için küresel farkındalığın ve desteğin sürdürülmesine yardımcı olur. Kamuoyunu ilerleme konusunda sürekli bilgilendirerek, dirençlilik hikayelerini vurgulayarak ve en iyi uygulamaları paylaşılarak, afet sonrası iletişim daha güçlü, daha dayanıklı toplumların yeniden inşası için zemin hazırlar.

Afet İletişiminin Kavramsal Çerçevesi

Afet iletişiminin kavramsal çerçevesi, afet ortamlarında iletişim uygulamalarına rehberlik eden temel teori ve modelleri kapsar. Bu çerçeveler, risk algısından toplum katılımına kadar afet senaryolarında iletişimin karmaşıklığını anlamak için yapısal yaklaşımlar sağlar. Bu modeller aşağıda detaylandırılmıştır.

Afet İletişiminde Temel Önemli Modeller

Bu çerçevedeki kilit modellerden biri, bireylerin riskleri nasıl algıladıklarını ve ilgili bilgilere nasıl tepki verdiklerini anlamayı vurgulayan **Risk İletişim Modeli**'dir. Halkın risk algısı genellikle kültürel inançlar, yetkililere duyulan güven ve kişisel deneyimler gibi faktörler tarafından şekillendirilir. Örneğin, COVID-19 salgınının ilk safhalarında halkın risk algısındaki farklılıklar sağlık kılavuzlarına uyumu önemli ölçüde etkilemiştir. Sağlık yetkililerine güvenen ve açık, tutarlı bilgilere erişimi olan kişilerin güvenlik önlemlerine uyma olasılığı daha yüksekti. Bu yüzden etkili risk iletişimi, halkın endişelerini ele almayı, paydaşlarla angajmanı ve güveni artırmak ve bilinçli karar vermeyi teşvik etmek için şeffaflığı sağlamayı içerir.

Bir diğer kritik model ise risk bilgisinin sosyal, medya ve iletişim kanalları aracılığıyla nasıl güçlendiğini veya zayıfladığını inceleyen **Riskin Sosyal Amplifikasyonu Modeli**'dir. Bu model, bilginin yayılması ve halkın tepkisi arasındaki dinamik ilişkiyi vurgular. Örneğin, 2011'deki Fukushima Daiichi nükleer felaketi gibi bazı felaketlerin medyada sansasyonel bir şekilde yer alması, kamuoyundaki kaygı ve belirsizliği artırmıştır. Buna karşılık, iklim değişikliğinin kademeli etkileri gibi riskler genellikle yeterince haber yapılmadığından, yaygın bir kayıtsızlık ve eylemsizliğe yol açmaktadır. Afet iletişim stratejileri, bu güçlenme ve zayıflama süreçlerini anlayarak kamu bilincini daha iyi yönetebilir, dengeli ve doğru mesajlar verilmesini sağlayabilir.

İki Yönlü Simetrik Halkla İlişkiler Modeli, kuruluşlar ve kamuoyu arasında karşılıklı diyalogu vurgulayan, interaktif ve dengeli bir iletişim yaklaşımını savunur. Bu model, halkın endişelerini ve geri bildirimlerini dinlemenin önemini altını çizerek, kuruluşların mesajlarını belirli ihtiyaçları karşılayacak şekilde özelleştirmelerini sağlarken karşılıklı güveni de teşvik eder. 2012'deki Sandy Kasırgası sırasında, ABD Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) gibi kuruluşlar, etkilenen nüfusla gerçek zamanlı diyaloga

girmek için sosyal medya platformlarını etkili bir şekilde kullandı. Sorulara anında yanıt vererek, yanlış bilgileri açıklığa kavuşturarak ve zamanında güncellemeler paylaşarak kriz yönetiminde katılımcı iletişimin değerini ortaya koydular. Bu yaklaşım sadece bilgi yayılımını iyileştirmekle kalmaz aynı zamanda afet müdahale çabalarına yönelik kamu güvenini de güçlendirdi.

Toplum Temelli Afet Risk Yönetimi Çerçevesi (CBDRM), afet risk yönetiminde tabandan katılımın ve yerel bilginin önemini vurgulamaktadır. Bu çerçeve, toplulukların planlama ve karar alma süreçlerine dahil edilmesine öncelik vererek sahiplenme ve direnç duygusunu teşvik etmektedir. Örneğin Filipinler’de toplum temelli yaklaşımlar, sele meyilli bölgelerdeki afete hazırlık girişimlerinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Yerel liderler ve bölge sakinleri tehlike haritalama, tahliye planlaması ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi konularında işbirliği yapmaktadır. Bu çabalar, aşağıdan yukarıya iletişim süreçlerinin yerel uzmanlıktan nasıl yararlandığını göstermekte, afet risklerine kültürel açıdan uygun ve sürdürülebilir çözümler sağlamaktadır.

Bu modeller, birlikte afet iletişim stratejilerinin bel kemiğini oluşturmakta ve teorik çerçevelerin pratik uygulamalara nasıl dönüştürülebileceğini göstermektedir. Afetle ilgili zorlukların yönetilmesinde güven, şeffaflık, angajman ve toplum katılımının önemini vurgulamaktadırlar. Yetkililer ve kuruluşlar bu ilkeleri entegre ederek, afetlere daha etkin bir şekilde hazırlanmak, yanıt vermek ve afetlerden toparlanmak için toplulukları yalnızca bilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda güçlendiren iletişim stratejileri oluşturabilirler.

Aşamalar Boyunca Afet İletişimi

Afet iletişim çerçeveleri, afet yönetim döngüsünün farklı aşamalarına göre uyarlanmış sorumlulukları ve yaklaşımları ana hatlarıyla belirtir.

Afet iletişim çerçeveleri, afet yönetim döngüsünün farklı aşamalarına göre uyarlanmış sorumlulukları ve yaklaşımları ana hatlarıyla belirtir. Bu aşamaların -afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası- her biri etkili hazırlık, müdahale ve iyileştirme sağlamak için farklı iletişim stratejileri gerektirir.

Afet Öncesi İletişim

Afet öncesi aşamada iletişim, risk tanımlama, yayılma, toplum katılımı ve kapasite geliştirmeye odaklanır. Erken uyarı sistemleri risk altındaki nüfusun hazırlanmasında çok önemli bir rol oynar. Sismik alarmlar, kasisirga bildirimleri ve sel uyarıları gibi sistemler, bireylerin ve toplulukların proaktif önlemler almasını sağlayan kritik, gerçek zamanlı bilgiler sağlar. Örneğin, Hint Okyanusu Tsunami Uyarı Sistemi, kıyı halklarını yakın risklerden korumak için gelişmiş tehlike haritalama ve

gerçek zamanlı uyarıları entegre eder. Benzer şekilde Japonya'nın depreme hazırlık tatbikatları gibi halk eğitim kampanyaları, insanların tekrarlanan uygulamalarla hayat kurtaran eylemleri içselleştirmelerine yardımcı olarak bir güvenlik kültürü geliştirir.

Toplum katılımı girişimleri, teorik farkındalıkla eyleme geçirilebilir hazırlık arasındaki boşluğu daha da kapatır. Tatbikatlar, atölye çalışmaları ve halka açık forumlar, bireyleri ve kurumları afet müdahale protokollerine aşina olmaları için destekler. Her yıl sismik aktiviteye meyilli bölgelerde gerçekleştirilen Shake-Out Deprem Tatbikatı, dünya çapında milyonlarca kişinin deprem sırasında kendilerini korumaya yönelik teknikleri uygulamasını sağlamaktadır. Bu faaliyetler sadece pratik hazırlığı teşvik etmekle kalmazken aynı zamanda toplumsal bağları ve kolektif etkinliği de güçlendirmektedir.

Kapasite geliştirme, afet öncesi iletişimin bir diğer hayati bileşenidir. Müdahale ekiplerinin yetiştirilmesi, yerel liderlerin eğitilmesi ve paydaşların afet yönetimi için gereken becerilerle donatılması, direnci artırır ve krizler sırasında zamanında harekete geçilmesini teşvik eder. Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), toplulukları etkili afet müdahalesi ve iyileşmeye hazırlamak için kırılgan bölgelerde çalıştaylar düzenlemekte ve yerel bilgiyle liderliğin hazırlık stratejilerinin ayrılmaz bir parçası olmasını sağlamaktadır.

Afet Sırasında İletişim

Bir afet meydana geldiğinde, iletişim hızla gelişen koşullara uyum sağlamalıdır. Gerçek zamanlı güncellemeler, koruyucu davranışları yönlendirmek ve kaynakları verimli bir şekilde tahsis etmek için kritik öneme sahiptir. X (eski adıyla Twitter) gibi sosyal medya platformları bu amaç için vazgeçilmez araçlar haline gelmiştir. 2015 Nepal depremi sırasında #NepalQuake gibi etiketler milyonlarca kişiye anında bilgi sağlayarak kurtarma operasyonlarını kolaylaştırmış ve etkili yardım dağıtımını mümkün kılmıştır.

Bu aşamada paydaşların koordinasyonu da aynı derecede hayati önem taşır. Merkezi iletişim merkezleri devlet kurumlarının, STK'ların ve acil durum müdahale ekiplerinin çabalarını uyumlaştırmak için bir bağlantı noktası görevi görür. Örneğin, 2010 Haiti depremi sırasında BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA) uluslararası ve yerel aktörleri entegre edecek mekanizmalar kurmuştur. Bu yaklaşım yardım operasyonlarını kolaylaştırdı, çabaların tekrarlanmasını önledi ve yardımın etkilenen nüfuslara hızla ulaşmasını sağladı.

Mesajların dinamik bir şekilde verilmesi, afet aşaması iletişiminin bir diğer önemli unsurudur. Koşullar geliştikçe, iletişim stratejileri uygunluğu ve doğruluğu korumak için uyarlanabilir olmalıdır. 2020'deki Avustralya orman yangınları sırasında yetkililer, değişen yangın durumları, tahliye emirleri ve güvenlik önlemleri hakkında halkı sürekli olarak güncelledi. Bu gerçek zamanlı ayarlamalar, risklerin azaltılmasında ve hayatların korunmasında etkili oldu.

Afet Sonrası İletişim

Bir afet sonrasında iletişim; iyileştirme, geri bildirim toplama ve kurumsal öğrenme gibi süreçlerin etkin işlenmesini sağlar. Yardım dağıtımı, mevcut yardımlar ve tıbbi hizmetler hakkında net bilgi sağlamak, etkilenen nüfusu desteklemek için çok önemlidir. Porto Riko'daki Maria Kasırgası'nın ardından, iletişim çabaları öncelikli olarak su dağıtım noktaları, faal tıbbi tesisler ve elektriğin verilme zaman çizelgeleri hakkındaki ayrıntıları yayarak ihtiyaç sahibi topluluklara hayati destek sunmuştur.

Geri bildirim toplama, afet sonrası iletişimin bir diğer kritik unsurudur. Anketler, mülakatlar ve topluluk toplantıları halkın deneyimleri hakkında değerli bilgiler edinilmesine, kuruluşların yaklaşımlarındaki güçlü ve zayıf yönleri belirlemelerine yardımcı olur. Örneğin, Endonezya'da tsunami sonrası yapılan değerlendirmeler erken uyarı iletişiminde önemli eksiklikler olduğunu ortaya çıkarmış, dilsel ve kültürel engelleri gidermek için çok dilli uyarıların ve gelişmiş toplumsal erişim programlarının başlatılmasını sağlamıştır.

Tüm aşamalarda etkili afet iletişimi, zararı en aza indirmenin, müdahale çabalarını en iyi düzeye çıkarmanın ve dirençli topluluklar oluşturma'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

Kurumsal öğrenme, afet sonrası iletişimin son kilit taşıdır. Kuruluşlar stratejilerini ve sonuçlarını belgeleyerek gelecekteki krizlere hazırlıklarını güçlendirebilirler. 2017'de Harvey Kasırgası'na verilen yanıtla ilgili haberler, kriz iletişimi için sosyal medyanın etkili kullanımının altını çizmiş ve bu da o zamandan beri bölgedeki afet planlamasını şekillendirmiştir. Pratik deneyimlerden çıkarılan bu dersler, küresel afet yönetimi uygulamalarını geliştiren ve sürekli gelişen bir bilgi birikimine katkıda bulunmaktadır.

Tüm aşamalarda etkili afet iletişimi, zararı en aza indirmenin, müdahale çabalarını en iyi düzeye çıkarmanın ve dirençli topluluklar oluşturma'nın ayrılmaz bir parçasıdır. İletişim stratejilerini afet yönetimi döngüsünün her aşamasına uyarlayarak, yetkililer ve kuruluşlar acil ihtiyaçları karşılayabilir, paydaşları güçlendirebilir ve uzun vadeli iyileşme ve hazırlığı teşvik edebilir.

Afetlerde İletişim Araçları

Afetler sırasında etkili iletişim, mesajların toplumun tüm kesimlerine ulaşmasını sağlamak için çeşitli araç ve platformların kullanılmasını gerektirir. Araçların seçimi genellikle afetin doğasına, etkilenen bölgeye ve hedef kitlenin teknolojiye erişimine bağlıdır. Bu araçlar zamanında, doğru ve uygulanabilir bilgilerin yayılmasını kolaylaştırır.

Geleneksel Kitle İletişim Araçları (Televizyon, Radyo, Basılı Yayınlar)

Geleneksel kitle iletişim araçları, geniş erişimleri ve güvenilirlikleri nedeniyle afetler sırasında vazgeçilmez olmayı sürdürmektedir. Televizyon ve radyo özellikle gerçek zamanlı güncellemeler, acil durum uyarıları ve eğitici içerikler için etkilidir. Örneğin, 2005 yılındaki Katrina Kasırgası sırasında radyo yayınları, diğer iletişim kanallarına ulaşamadığında tahliye emirlerinin yayılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Gazeteler ve posterler gibi basılı medya, özellikle elektronik iletişimin sınırlı olduğu bölgelerde, kurtarma planları ve güvenlik yönergeleri hakkında ayrıntılı ve kalıcı bilgiler sağlayabilir.

Sosyal Medya Platformları

X (eski adıyla Twitter), TikTok, Facebook ve Instagram gibi sosyal medya platformları afet iletişimde giderek daha kritik hale gelmektedir. Bu platformlar, tahliye emirleri veya tehlikeli koşullarla ilgili güncellemeler gibi bilgilerin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlarken, yetkililer ve halk arasında doğrudan etkileşime de imkan tanır. Örneğin, 2015 Nepal depremi sırasında #NepalEarthquake gibi etiketler yardım çabalarının koordine edilmesine ve hayatta kalanların yerlerinin tespit edilmesine yardımcı olmuştur. Coğrafi etiketli paylaşımlar değerli durumsal veriler sağlarken, canlı akış da gelişen olayların gerçek zamanlı görünürlüğünü artırır.

Acil Durum Uyarı Sistemleri (AUS)

Otomatik acil durum uyarı sistemleri, yakın tehditler hakkında anında uyarılar sağlayarak kritik bilgilerin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlar. Kablosuz Acil Durum Uyarıları (WEA) gibi araçlar mesajları doğrudan cep telefonlarına ileterek bireyleri kasırga, tsunami veya terör saldırıları gibi tehlikelere karşı uyarır. Bu sistemler, hedeflenen uyarıların zamanında tahliyeleri teşvik ettiği 2018'deki Kaliforniya orman yangınları sırasında çok önemliydi. Bu uyarıların kamusal anons sistemlerine ve ulaşım ağlarına entegre edilmesi, transit geçiş yapanlara veya kamusal alanlarda bulunanlara ulaşarak etkinliklerini artırır.

Mobil Uygulamalar

Afet yönetimi için tasarlanmış mobil uygulamalar kullanıcılara özel bildirimler ve kaynaklar sağlar. ABD'de FEMA'nın Afet Uygulaması ve Hindistan'ın NDMA (Ulusal Afet Yönetimi Kurumu) uygulaması gibi uygulamalar gerçek zamanlı uyarılar, acil durum kontrol listeleri ve aile konum hizmetleri gibi özellikler sunmaktadır. Bu uygulamalar kişiselleştirilmiş afet güncellemeleri sunarak, yakındaki sığınakları göstererek ve güvenlik ipuçları sağlayarak bireyleri desteklemektedir. Ayrıca, bas-konuş iletişim aracı olan Zello gibi uygulamalar, krizler sırasında gönüllü koordinasyonunu kolaylaştırmada etkili olmuştur.

İnternet Siteleri ve Portalları

Kamuya açık internet siteleri ve acil durum yönetimi portalları afet öncesinde, sırasında ve sonrasında önemli bilgi kaynaklarıdır. ABD'deki Ready.gov veya uluslararası ReliefWeb gibi bu platformlar, tahliye haritaları, sığınak yerleri ve afete hazırlık kılavuzları gibi kapsamlı kaynaklar sağlar. Ayrıca, Avrupa Uzay Ajansı tarafından sel takibi için kullanılanlar gibi etkileşimli gösterge panoları, halkın kavrama ve karar verme sürecini geliştirmek için gerçek zamanlı verileri görsel araçlarla birleştirir.

Topluluk ve Yerel İletişim Ağları

Ana akım medyaya erişimin sınırlı olduğu bölgelerde, toplum temelli iletişim ağları hayati bir rol oynamaktadır. Örneğin yerel radyo istasyonları, mesajları yerel dillerde yayımlayarak kapsayıcılığı sağlayabilir. 2010 Haiti depremi sırasında topluluk radyosu izole haldeki nüfus için bir can simidi olmuştur. Benzer şekilde yerel liderler ve organizasyonlar, genellikle güvenilir elçiler olarak hareket eder, bilgiyi kültürel ve dilsel bağlamlara göre uyarlar. İnanç temelli gruplar, mahalle dernekleri ve STK'lar, dışlanmış kesimlere etkili bir şekilde ulaşılmasını sağlamak için yerleşik ağlarından yararlanırlar.

Kamu Bilgilendirme Kampanyaları

Kamu bilgilendirme kampanyaları, farkındalığı artırmak ve halkı eğitmek için posterler, el ilanları ve reklam panoları gibi görsel ve yazılı medyayı kullanır. Bu kampanyalar özellikle hazırlık tavsiyelerinin ve afet sonrası iyileştirme bilgilerinin yayılması için faydalıdır. Örneğin, Bangladeş'in sele meyilli bölgelerinde, sel güvenliğine dair ipuçlarını gösteren parlak renkli posterler okullarda ve toplum merkezlerinde sergilenmektedir. Bu kampanyalar genellikle okuryazarlık engellerini aşmak için semboller ve görseller içermekte, daha geniş bir erişilebilirlik sağlamaktadır.

Afetlerde İletişim İlkeleri

Doğruluk, şeffaflık, dakiklık, empati ve işbirliği gibi iletişim ilkeleri, etkili iletişimi geliştiren ve olumlu etkileşimleri teşvik eden temel nitelikleri temsil eder.

Afet iletişimi, bir afetin akut aşaması sırasında bilgi akışını etkin ve doğru bir şekilde yönetir. Birincil amacı, etkilenen nüfusun bilinçli kararlar almasına yardımcı olacak doğru, zamanında ve eyleme geçirilebilir bilgiler sağlamak ve aynı zamanda müdahale çabalarına yönelik kamu güvenini korumaktır. Şeffaf, tutarlı, empatik ve işbirliğine dayalı iletişim sadece afetlerin acil etkilerini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda paydaşlar arasında güven ve işbirliğini teşvik ederek iyileşme için zemin hazırlar. Doğruluk, şeffaflık, dakiklık, empati ve işbirliği gibi iletişim ilkeleri, etkili iletişimi geliştiren ve olumlu etkileşimleri teşvik eden temel nitelikleri oluşturur. Bu ilkeler, etkili ve güvenilir olmasını sağlamak için iletişimin nasıl yürütülmesi gerektiğine rehberlik eder.

Doğruluk

Doğruluk bu süreçte çok önemli bir rol oynar. Doğru bilgi sağlamak hayati önem taşır. Yanlış bilgi, dezenformasyon veya malenformasyon paniğe veya etkisiz tepkilere yol açabilir. Bu nedenle, bilginin doğruluğunun kontrol edilmesi ve güvenilirliğinin sağlanması esastır. Doğru iletişim, inandırıcılık ve güven oluşturmaya yardımcı olarak etkilenen toplulukların afet karşısında uygun adımları atmasını sağlar. Ayrıca, kuruluşlar doğruluğa öncelik verdiklerinde, yalnızca etkilenenlerin acil ihtiyaçlarını desteklemekle kalmaz, aynı zamanda müdahale sistemine güven aşılayarak uzun vadeli iyileşme çabalarına da katkıda bulunurlar. Doğruluğu afet iletişim stratejilerine entegre ederek, paydaşlar kriz durumlarının karmaşıklığını daha iyi yönlendirebilir ve daha bilgili ve dirençli bir toplumu teşvik edebilirler.

Şeffaflık

Şeffaflık afet iletişiminin temel taşıdır ve yetkililerin zor durumlarda bile net, açık ve doğru bilgiler vermesini gerektirir. Yetkililer, belirsizlikleri kabul ederek ve doğrulanmış gerçekleri paylaşarak, kriz sırasında genellikle yaygın olan söylentilerin ve yanlış bilgilerin yayılmasını önleyebilirler. Şeffaflık afet

iletişimi için kritik önem taşır ve yetkililerin doğru ve zamanında bilgi vermesini gerektirir. Gerçeklerin eksik olduğu veya gelişmekte olduğu durumlarda, mevcut bilgi durumunu iletmek ve belirsizlikleri kabul etmek de kamu güvenini korumak için aynı derecede önemlidir. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında sağlık kurumları, şeffaflıkla yeni ortaya çıkan bilimsel verilerin belirsizliğini dengelemede zorluklarla karşılaşmış, bu da uyarlanabilir iletişim stratejilerine duyulan ihtiyacın altını çizmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) virüs bulaşma oranları, aşılama etkinliği ve ortaya çıkan varyantlar hakkında kamuoyunu düzenli olarak güncelleyerek şeffaflığı sürdürmüştür. Bu yaklaşım, bilimsel otoritelere güven duyulmasına yardımcı olmuş ve küresel müdahale stratejilerine rehberlik etmiştir. Aksine şeffaflık eksikliği, Çernobil felaketi sırasında geciken iletişimin halkın korku ve güvensizliğini daha da arttırdığı zaman görüldüğü gibi güveni aşındırabilir ve paniği artırabilir.

Tutarlılık

Tüm iletişim kanallarındaki mesajlarda tutarlılık, kafa karışıklığını önlemek ve kamu güvenini korumak için hayatidir. Farklı kaynaklardan gelen çelişkili bilgiler belirsizliğe neden olabilir ve resmi iletişime güveni sarsabilir. Örneğin Katrina Kasırgası sırasında yerel ve federal kurumlardan gelen tutarsız tahliye talimatları kaos ve düzensizliğe yol açmıştır. Buna karşılık, 2011 yılında Japonya'da meydana gelen deprem ve tsunami sırasında verilen koordineli mesajlar etkili afet iletişimine örnek teşkil etmiştir. Japon hükümeti medya kuruluşları ve acil durum hizmetleriyle yakın işbirliği içinde çalışarak tek bir mesajın verilmesini sağlamış, halkın kafa karışıklığını en aza indirmiş ve düzenli bir müdahaleyi kolaylaştırmıştır.

Dakiklik

Bilginin yayılma hızı, bir afet sırasında neticeleri önemli ölçüde etkileyebilir. Zamanında yapılan güncellemeler bireylerin ve toplulukların anında koruyucu önlemler almasını sağlayarak potansiyel olarak hayat kurtarır ve zararı azaltır. Örneğin, ABD Ulusal Hava Durumu Servisi, hortum ve kasırga gibi yaklaşan şiddetli hava olaylarına karşı uyarıda bulunmak için gerçek zamanlı uyarılar kullanır ve tahliye veya barınma için kritik olabilecek dakikalar sağlar. Fakat dakiklik doğruluk pahasına olmamalıdır. 2004 Hint Okyanusu tsunamisi sırasında, bazı bölgelerde geciken uyarılar yüksek ölü sayısına katkıda bulunarak hızlı ve güvenilir iletişimin önemini vurgulamıştır.

Empati ve Güven Vermek

Afetlerin duygusal maliyetini kabul etmek ve güven verici sözler söylemek afet iletişiminin temel bileşenleridir. Empatik mesajlar halkın korkularını yatıştırmaya yardımcı olur, dayanışmayı teşvik eder ve yetkililerin afetten etkilenen bireylerin karşılaştığı zorlukları anladığını ve önemseydiğini gösterir. 2011'deki Christchurch depremi sırasında Yeni Zelanda Başbakanı ulusa empatik ve güven verici mesajlarla seslenmiş, hükümetin iyileştirme çabalarına ve toplumsal desteğe bağlılığını vurgulamıştır. Bu tür bir iletişim, etkilenen kesimler arasında dayanıklılığı ve işbirliğini teşvik eder.

İşbirliği

Medya, afet iletişiminde hem bir ortak hem de bir kanal olarak çok önemli bir rol oynar. Medya ile ilişkili kurmak, doğru ve zamanında bilginin geniş çapta yayılmasını sağlar. Basın toplantıları, medya brifingleri ve mülakatlar kamuoyunun endişelerini gidermek, yanlış bilgileri çürütmek ve müdahale çabalarını güncellemek için platform görevi görür. Örneğin, 2010 Deepwater Horizon petrol sızıntısı sırasında,

ABD hükümet yetkilileri ve BP temsilcileri tarafından verilen günlük basın brifingleri, kamuoyunun kontrol altına alma önlemleri ve çevresel etkiler hakkında bilgilendirilmesini sağlamıştır. Gazeteciler genellikle yetkililer ve halk arasında aracı görevi görerek mesajları belirli kitlelerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarladıklarından, medya kuruluşlarıyla işbirliği hedefe yönelik iletişim kurulmasını sağlar.

Afetlerde İletişim Stratejileri

Etkili iletişim stratejileri afet yönetiminin bel kemiğidir ve hazırlık, müdahale ve iyileştirme gibi her aşamada hayati bir rol oynar.

Etkili iletişim stratejileri afet yönetiminin bel kemiğidir ve hazırlık, müdahale ve iyileştirme gibi her aşamada hayati bir rol oynar. Bu stratejiler, doğru, zamanında ve eyleme geçirilebilir bilgilerin etkilenecek nüfuslara ulaşmasını sağlayarak güven aşılar, davranışları yönlendirir ve direnci artırır. İletişim yaklaşımlarını her aşamanın özel taleplerine göre uyarlamak, afet senaryolarının karmaşıklıklarını ve dinamiklerini ele almak için çok önemlidir.

Üç Aşamalı Afet İletişim Stratejisi

Hazırlık Aşaması

Hazırlık aşamasında ana amaç, halkı potansiyel riskler konusunda eğitmek ve proaktif önlemleri teşvik etmektir. Açık ve tutarlı mesajlar, toplulukları afet etkilerini öngörme ve azaltma bilgisiyle donatır. Örnekler arasında acil durum kitlerinin hazırlanmasını, aile tahliye planlarının geliştirilmesini ve topluluk tatbikatlarına katılmayı teşvik eden kampanyalar yer almaktadır.

Bu çabalar kapsayıcı olmalı, farklı kültürel ve dilsel grupların özgün ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Örneğin, çok dilli materyaller ve kültürel açıdan uygun örnekler, hazırlık mesajlarını göçmen veya azınlık toplulukları için daha anlamlı ve uygulanabilir hale getirebilir. Dini kuruluşlar, yerel liderler ve medya kuruluşları gibi güvenilir kuruluşlarla işbirliğine dayalı ortaklıklar, bu mesajların erişimini ve etkisini artırabilir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerdeki "ShakeOut" depreme hazırlık tatbikatları, yaygın farkındalık ve katılımı teşvik etmek için okulları, işletmeleri ve yerel yönetimleri sürece dahil etmektedir.

Sosyal medya ve mobil uygulamalar gibi dijital platformlar; tehlike haritaları, güvenlik kontrol listeleri ve gerçek zamanlı hava durumu güncellemeleri sunarak destekleyici bir rol oynar. Bunları topluluk çalışmaları ve radyo yayınları gibi geleneksel yöntemlerle birleştirmek, özellikle internet erişimi sınırlı kesimler için kapsayıcılık sağlar.

Müdahale Aşaması

Müdahale aşaması, acil ihtiyaçları karşılamak için hızlı, açık ve erişilebilir iletişim gerektirir. Çok kanallı bir yaklaşım, farklı teknolojik ve coğrafi bağlamlardaki insanlara bilgi yaymak için elzemdir. Sosyal medya gibi dijital platformlar gerçek zamanlı güncellemeler sağlayabilirken, televizyon ve radyo gibi geleneksel medya, özellikle internet bağlantısının sınırlı olduğu bölgelerde daha geniş kitlelere ulaşmak için vazgeçilmez olmaya devam etmektedir.

Topluluk duyuru panoları ve yerel liderler aracılığıyla yapılan duyurular gibi tabandan gelen yöntemler, dışlanmış veya uzak kesimlerin katılımını sağlamaya yardımcı olur. Örneğin, Mozambik'teki Idai Kasırgası sırasında, topluluk radyo istasyonları tahliye talimatlarının ve güvenlik bilgilerinin izole bölgelere yayımlanmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

Kurumlar arasında gerçek zamanlı koordinasyon, etkili müdahale iletişiminin bir diğer temel taşıdır. Merkezi bilgi merkezlerinin kurulması devlet kurumları, STK'lar ve acil durum hizmetleri arasında tutarlı mesajlar verilmesini sağlar. Yardım hattı hizmetleri ve sosyal medya sorgulamaları gibi geri bildirim mekanizmaları, yetkililerin halkın endişelerini takip etmesini ve mesajları gelişen afet ortamına uyarlamasını sağlar. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında Twitter ve WhatsApp gibi platformlar sağlık kurumları tarafından halkla doğrudan iletişim kurmak ve yanlış bilgileri ortadan kaldırmak için kullanılmıştır.

İyileşme Aşaması

İyileşme aşamasında iletişim, etkilenen topluluklarda dirençliliği teşvik etmeye ve güveni yeniden inşa etmeye doğru kayar. Hikaye anlatımı güçlü bir strateji olarak ortaya çıkarken kişisel ve kolektif iyileşme anlatıları umut, dayanışma ve toplumsal yeniden inşaya ilham vermeye hizmet eder. Bir afetten sonra toplulukların geçim kaynaklarını nasıl yeniden kurdukları gibi dirençlilik örneklerinin vurgulanması, olumlu bir bakış açısını pekiştirir ve iyileştirme çabalarına aktif katılımı teşvik eder.

Mevcut iyileştirme kaynakları, devam eden riskler ve uzun vadeli yeniden inşa planları hakkında şeffaf güncellemeler, güven ve katılımı sürdürmek için çok önemlidir. Örneğin, 2010 Haiti depreminin ardından yeniden inşa çalışmaları sırasında, düzenli kamu duyuruları ve paydaş toplantıları, yardım dağıtımı ve altyapı onarımı için zaman çizelgelerinin netleştirilmesine yardımcı olmuştur.

Mobil uygulamalar gibi dijital araçlar, etkilenen nüfusun kurtarma hizmetlerine erişmesine ve yeniden inşa projelerinin ilerleyişini takip etmesine yardımcı olabilir. Topluluk forumları ve kamu istişareleri de geri bildirim için platformlar sağlayarak yetkililerin endişeleri gidermesine ve stratejilerini geliştirmesine olanak tanır.

Afet İletişim Stratejileri için Temel Hususlar

Afet iletişim stratejilerinin başarılı olabilmesi için kültürel duyarlılığa ve kapsayıcılığa öncelik vermesi gerekir. Bu stratejiler, mesajların farklı dillerde ve kültürel bağlama uygun şekilde hazırlanmasını içerir. Mesajlar dışlanmış gruplar, yaşlılar ve ana dili farklı olanlar da dahil, korunmasız kesimlerin özel ihtiyaçlarına hitap etmelidir. Örneğin, Teksas'taki Harvey Kasırgası sırasında, iki dilde mesajlar ve yerel Hispanik kuruluşlarla ortaklıklar, İspanyolca konuşan toplulukların güncel ve kritik bilgilerin almasını sağlamıştır.

Başarılı afet iletişimi içind evlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve toplum grupları arasında güçlü işbirliği gereklidir; bu, tutarlı mesajların ve verimli kaynak kullanımının temelidir. Ortak eğitim tatbikatları ve afet öncesi anlaşmalar bu ortaklıkları güçlendirebilir. 2015'teki Nepal depreminin yaralarının sarılması sırasında Birleşmiş Milletler ve yerel kurumların koordinasyon çabaları bunu göstermiştir. Bu ilkelerin afet yönetiminin her aşamasına entegre edilmesi, kapsayıcı ve etkili sonuçları doğurur.

Afetlerde İletişim Zorlukları

Afetlerdeki iletişim zorlukları, müdahale çabalarının etkinliğini önemli ölçüde etkileyebilecek kritik konulardır. Bazı başlıca zorluklar şunlardır:

Yanlış Bilgi ve Söylentiler

Bir afet sırasında doğru olmayan bilgilerin hızla yayılması, etkilenen kesimler arasında kafa karışıklığına ve paniğe yol açabilir. Yanlış bilgiler sosyal medya, kulaktan kulağa yayılma veya müdahale ekipleri arasındaki iletişimsizlikten kaynaklanabilir. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında, virüsün kaynağı, buluşması ve tedavisi hakkında çok sayıda yanlış iddia sosyal medya platformlarında yayıldı. Bu yanlış bilgiler kamuoyunda kafa karışıklığı yaratırken kaynak stoklama ve aşılama çabalarına direnç gösterme gibi zararlı davranışlara neden olmuştur.

Güven Eksikliği

Toplulukların yetkililere veya kuruluşlara karşı güvensizlik duymak için tarihsel nedenleri olabilir ve bu da etkili iletişimi engelleyebilir. Bu güven eksikliği, önceki olumsuz deneyimlerden veya hissedilen önyargılardan kaynaklanabilir. Örneğin, 2005 yılındaki Katrina Kasırgası'nın ardından, özellikle dışlanmış topluluklarda yaşayan birçok New Orleans sakinleri, devlet kurumlarına karşı güvensizlik duyduklarını ifade etmiştir. Müdahale ve kurtarma çalışmaları sırasında ihmal edildiklerine inanmışlar, bu da sonraki afetlerde etkili iletişim ve koordinasyonu engellemiştir.

Teknolojik Kısıtlar

Afetler baz istasyonları, internet erişimi ve yayın sistemleri gibi iletişim altyapısına zarar vererek kritik bilgilerin yayılmasında aksamalara yol açabilir. Örneğin 2010 yılında Haiti'de meydana gelen depremin ardından birçok iletişim sistemi ciddi şekilde hasar görmüş ve müdahale çabalarını zorlaştırmıştır. Kuruluşlar birbirleriyle ve etkilenen nüfusla iletişim kurmakta zorlanmış, bu da yardım ve hayati bilgilerin ulaştırılmasını geciktirmiştir.

Dil Engelleri

Farklı halklar ortak bir dili paylaşmayabilir, bu da kritik bilgi ve talimatların etkili bir şekilde iletilmesini zorlaştırır. Kaliforniya'da 2018 yılındaki Kamp Yangını sırasında yetkililer, tahliye emirleri ve güvenlik bilgileri hakkında İngilizce konuşmayan bölge sakinleriyle iletişim kurmakta zorluklarla karşılaştı. Bu durum, herkesin temel mesajları almasını sağlamak için afet müdahalesinde çok dilli iletişim stratejilerine duyulan ihtiyacı vurgulamıştır.

Kültürel Farklılıklar

Farklı kültürel geçmişler bireylerin mesajları yorumlama ve direktiflere yanıt verme biçimlerini etkileyebilir. İletişimde kültürel normlar ve değerler dikkate alınmazsa yanlış anlamalar ortaya çıkabilir. Örneğin, 2004 yılında Hint Okyanusu'ndaki tsunamide Endonezya ve Sri Lanka'daki bazı topluluklar kültürel inanç ve uygulamalar nedeniyle uyarıları ve tahliye emirlerini farklı yorumlamıştır. Yerel kültürleri ve iletişim biçimlerini anlamak, bu bölgelerdeki müdahale çabalarının etkinliğini artırabilirdi.

Coğrafi Zorluklar

Üçra veya erişimi zor bölgeler iletişim kaynaklarından yoksun olabilir; bu da etkilenen kesimlere ulaşımı ve bilgi dağıtımını zorlaştırabilir. Coğrafi engeller hem fiziksel erişimi hem de iletişim ağlarının kurulmasını engelleyebilir. Nepal'de 2015 yılında meydana gelen depremin ardından, toprak kaymaları ve hasar gören altyapı nedeniyle birçok kırsal toplulukla iletişim kesilmiş, bu da yardım kuruluşlarının onlara ulaşmasını zorlaştırmıştır. Bu bölgelerdeki iletişim kaynaklarının eksikliği, mevcut yardım ve güvenlik önlemleri hakkındaki bilgilere zamanında erişimi engellemiştir.

Afet İletişiminin Dört Örneği

Afetler sırasında etkili iletişim, müdahale çabalarının koordine edilmesi, hayati bilgilerin yayılması ve halkın güveninin korunması açısından çok önemlidir. Türkiye'de 2023'te yaşanan deprem, Slovenya'da 2023'te yaşanan seller, İspanya'nın Valencia bölgesindeki 2024'te yaşanan seller ve Ukrayna'daki savaş sırasında 2023'te Kakhovka Barajının yıkılması çeşitli iletişim durumlarını ve bunların getirdiği zorlukları ortaya koymaktadır.

Türkiye'de 2023'te Yaşanan Depremler

Türkiye ve Suriye'de yaşanan iki yıkıcı deprem ve sayısız artçı sarsıntı 6 Şubat 2023'te Türkiye'nin güneyini ve Suriye'nin kuzeybatısını vurdu, acil durum müdahalesinde afet iletişiminin kritik rolünü gösterdi. Afetin ardından, konvansiyonel altyapı zarar gördüğünde Türkiye Radyo Amatörleri Cemiyeti (TRAC) acil durum iletişimini koordine etti (ARRL, 2023). Uluslararası yardım hızla harekete geçti ve kuruluşlar insani yardım ulaştırmak için uçak seferleri başlattı. Fakat özellikle ötekileştirilmiş topluluklarla alakalı olarak iletişim zorlukları ortaya çıktı. CDAC Network'ün bir raporunda, farklı nüfuslara göre uyarlanmış kapsayıcı mesajlara duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır (CDAC Network, 2023). Altı ay sonra yayımlanan kısa sunum Türkiye ve Suriye'de etkilenen insanların ihtiyaçlarını karşılamak için güçlü iletişim, topluluk katılımı ve hesap verebilirlik (CCEA) çabalarını sağlamak için aşağıdaki temel dersleri ve tavsiyeleri sunmuştur:

İnsanlar hala kritik hizmetlere erişim sağlamak ve hayatlarını yeniden inşa etmek için uygulanabilir bilgilere ihtiyaç duyuyor. Etkilenen kişiler bilgiye erişimde hala fiziksel engellerle karşılaşılıyor. İnsani yardım aktörleri, iletişim ve topluluk katılımı faaliyetlerini uyarlamak için, etkilenen topluluklarla iki yönlü bilgi akışı yaklaşımından yararlanmalıdır. CCEA çalışmaları yerel sistemler ve mevcut koordinasyon yapıları ile ilişkilendirilmelidir. Söylentiler bir ölüm kalım meselesi olabilir - gözlemlmek ve doğru bilgilerle bunlara karşı koyabilmek için kolektif araçlar geliştirin. İnsani yardım aktörleri, orantısız bir şekilde dezavantajlı

olan grupların dil ihtiyaçlarını ön plana çıkarmalıdır. Nakit yardımı, etkiyi ve dayanıklılığı artırmak için özel iletişim ve topluluk katılımı stratejileri gerektirir. CCEA stratejilerinde ötekileştirilmiş grupların bilgi ve iletişim ihtiyaçlarına özel önem gösterilmesi gerekmektedir (CDAC Network, 2023).

Özetle, deprem Türkiye'deki afet iletişiminin hem güçlü hem de zayıf yönlerinin altını çizmiştir. Güçlü bir uluslararası ve yerel müdahale söz konusu olsa da bu olay, etkilenen tüm nüfusların ihtiyacını karşılayan kapsayıcı iletişim stratejilerinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Slovenya'da 2023'te Yaşanan Seller

Slovenya'da Ağustos 2023'te yaşanan seller, ülke tarihindeki en ağır afetlerden biriydi. 4 Ağustos 2023'ün erken saatlerinde Ulusal Plan'ı aktive eden ilk çağrı geldiğinde, Hükümet İletişim Ofisi (UKOM) ve Sivil Koruma Merkezi personeli derhal yanıt verdi ve hükümetin kararlarının iletilmesinde sürekli olarak yer aldı. UKOM, iyi koordine edilmiş bir ekibin önemini vurgulayan direktörlüğü ile halka bilginin yayılmasında kilit bir rol oynadı (GOV.SI UKOM, 2023). Hükümet İletişim Ofisi (UKOM) Direktörü Petra Bezjak Cirman, 5. Devlet İletişimciler Günü'nde konuk konuşmacı olarak yaptığı konuşmada, UKOM'un sel felaketi sırasında bilgi iletmeye konusundaki başarısının, mükemmel ve deneyimli bir ekip sayesinde olduğunu söyledi:

İnsanların hayatlarının kurtarıldığı ilk aşamada halkı zamanında ve açık bir şekilde bilgilendirmenin yanı sıra duyarlı olmak, doğru ve güven verici iletişim için yetkin sözcüklerler çalışmak için çok çalıştık. Hem basın toplantıları, basın açıklamaları, gazetecilerin sorularına doğrudan yanıtlar ve çeşitli yayınlara konuk olmak gibi geleneksel iletişim kanallarını hem de sosyal ağlar gibi modern kanalları kullandık. Çeşitli kanalları ve kendi video ve grafik prodüksiyonumuzu kullanmak, mümkün olduğunca çok insana hızlı bir şekilde ulaşmamızı ve onları bu durumda ne yapılması gerektiği konusunda düzgün bir şekildgov.si/ poplave internet sitesini kurduk ve güncel bilgiler ile tavsiyeleri buradan paylaştık.

Sivil koruma ajansları hemen harekete geçirilmiştir ve 12 saat içerisinde 168 itfaiye ekibi, 1000'in üzerinde müdahalede bulunmuştur. Kamu iletişim çalışmaları sosyal medya, televizyon ve acil durum radyo yayınları da dahil olmak üzere çok sayıda kanaldan düzenli güncellemelere odaklanmıştır. Bu da bölge sakinlerinin zamanında tahliye uyarıları almasını sağlayarak zayıtı ve altyapıya gelen zararı azaltmıştır. Afet sonrasındaki değerlendirmeler, önceden oluşturulmuş iletişim protokollerinin ve gerçek zamanlı bilgi paylaşım teknolojilerinin rolünü vurgulamıştır (Mikoš, 2023). Afet sonrasındaki analizler, gerçek zamanlı bilgi paylaşımının güçlendirilmesi için önceden oluşturulmuş iletişim protokollerinin ve modern teknolojilerin entegrasyonunun önemini altını çizmiştir. Slovenya'nın yaşadığı deneyim, hazırlıklı olmanın ve iyi koordine edilmiş bir iletişim stratejisinin doğal afetlerin etkili bir şekilde idaresi konusunda hayati unsurlar olduğunu göstermiştir.

2024'te İspanya'nın Valencia Bölgesinde Yaşanan Sel

29 Ekim 2024'te İspanya'nın Valencia bölgesini vuran feci sel 224'ten fazla kişinin hayatını kaybetmesine ve geniş çaplı bir yıkıma yol açmıştır. Felaketin etkisini daha da arttıran kritik faktörlerden biri, kamusal uyarıların yayınlanmasındaki önemli gecikmeydi. Ulusal meteoroloji ajansı AEMET'in (Agencia Estatal de) on saat önce "aşırı tehlike" uyarısı yapmasına rağmen, bölgesel yönetim ilk sellerin bildirilmesinden tam sekiz saat sonra bölge sakinlerine uyarı mesajları göndermiştir (Influence Online, 2024).

Yaşanan krizin ortasında, Diputación de Valencia (Valencia İl Konseyi) Başkanı Vicente Mompó, Centro de Coordinación Operativa Integrado (Cecopi) (Entegre Operasyonel Koordinasyon Merkezi) toplantısı sırasında acil bir hayal kırıklığını dile getirdi. Bir an önce bir uyarı yapılması için güçlü bir şekilde çağrıda bulundu; söylendiğine göre “Enviadla de una puta vez!” [“Gönderin artık, Tanrı aşkına!”] diye bağırdı (El País, 2025). Bu, halkla hızlıca iletişim kurulması konusundaki ciddi ihtiyacın içsel olarak kabul edildiğinin altını çizmektedir. Olaylar üzerine düşünen Mompó uyarının hızlandırılması konusundaki ısrarını teyit etti ve “Yo fui una de esas personas que metió prisa para enviar el mensaje de alerta” [“Uyarı mesajının gönderilmesi için acele eden kişilerden biriydim.”] dedi (Cadena SER, 2025). Bu kabul, yetkililerin gerçek zamanlı kriz yönetiminde karşı karşıya kaldığı içsel baskıları ve zorlukları vurgulamaktadır.

Geciken iletişim, birçoklarınınca eleştirildi ve şu anda da adli bir soruşturmanın konusu. Uyarının içeriği ve zamanlaması, halkın etkili bir şekilde bilgilendirilmesi ve korunması konusunda yetersiz kalmasından ötürü incelendi (El País, 2025). Bu durum, gelecekte bu tür başarısızlıkların yaşanmasını önlemek için acil durum iletişim protokollerinin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesine yönelik çağrılarını tetiklemiştir. Soruşturmalar, meteoroloji ajansları ile acil durum hizmetleri arasında daha iyi bir koordinasyon kurulmasının, afetin etkisini azaltabileceğini ortaya koymuştur. Uzmanlar, o zamandan beri, gelecekte başarısızlıkların önlenmesi için gelişmiş erken uyarı sistemlerini, gerçek zamanlı gözlem teknolojilerini ve açık iletişim protokollerini tavsiye etmiştir (GNDR, 2024). Bu olay, bilginin hızlıca yayılmasını sağlamak için açık protokollere ve gelişmiş uyarı sistemlerinin entegrasyonuna duyulan ihtiyacın altını çizmiştir. Bu ayrıca ajanslar arası koordinasyonun önemini ve bu tür acil durumlara hazırlanmak için düzenli tatbikatlar yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Özetle, 2024'te Valencia'da yaşanan seller afet iletişimindeki kritik eksiklikleri gözler önüne sermiştir. Hızlı harekete geçilmesi için içeride yapılan çağrılar, gerçek gecikmelerle yan yana geldiğinde, kamu refahını korumak için, geliştirilmiş ve etkili acil müdahale sistemlerinin gerekliliğinin altını çizmektedir.

Ukrayna Savaşı Sırasında 2023'te Yaşanan Kakhovka Barajı Felaketi

6 Haziran 2023'te Ukrayna'daki Dinyeper Nehri üzerindeki Kakhovka Barajı yıkılarak geniş çaplı bir sele ve çevresel bozulmaya yol açmıştır. Hemen sonrasında rezervuarın tatlı su içeriğinin yaklaşık %90'ı nehrin aşağıya doğru akmış (Stone, 2024), bu da geniş alanlara su basmasına ve çok sayıda topluluğun yerinden olmasına neden olmuştur. Sel suları onlarca yıllık endüstriyel faaliyetin kirlettiği tortuları taşımış, bu da akıntı yönünde poliklorlu bifeniller, lindan, bakır, çinko ve arsenik gibi kirlenme konsantrasyonlarının artmasına neden olmuştur (Vyshnevskyi vd., 2023). Bu kirlenme hem insan sağlığı hem de yerel ekosistemler açısından önemli riskler doğurmuştur. Tatlı suyun Dinyeper-Bug halicine aniden akması tuzlulukta keskin bir düşüş yaşanmasına neden olmuş, bu da Odesa yakınlarında yosun patlamalarına yol açmıştır ve nadir görülen Sander marinus balığının yok olması ihtimali de dahil olmak üzere yerel su türlerinin hayatta kalması açısından tehdit oluşturmuştur. Ayrıca barajın yıkılması, anadrom mersin balığı türlerinin göç rotalarını sektire uğratarak popülasyonlarını daha da tehlikeye atmıştır. Bu olay ayrıca yakınlardaki Zaporijya Nükleer Santralinin istikrarına ilişkin kaygılara neden olmuştur çünkü bu rezervuar, santralin reaktörlerinin soğutma suyu için kritik bir kaynak olmuştur. Ukraynalı yetkililer ve uluslararası kuruluşlar, bu felakete cevaben, barajın yıkılmasının kısa ve uzun vadedeki etkilerini ele almak için kapsamlı çevre değerlendirmeleri ve ıslah çalışmaları başlattı.

Barajın yıkılmasının ardından Rus devlet medyası ve yetkilileri, bu felaket konusunda Ukrayna'yı suçlayan bir propaganda kampanyası başlattı. Kremlin, Ukrayna'nın Rusya'nın bir saldırısını engellemek için barajı kasten yıktığını iddia etti; bu söylem diplomatik kanallar ve sosyal medya platformlarında yaygınlaştırıldı ve bir hafta içinde 1.300'den fazla tweet bu mesajı yaydı.

Bu arada Ukraynalı yetkililer ve Batılı istihbarat değerlendirmeleri muhtemel fail olarak Rusya'ya işaret etti ve yaşanan patlamanın, Ukrayna'nın kontrolündeki alanlara sel basmasına neden olarak Moskova'nın stratejik menfaatlerine hizmet ettiğini öne sürdü. Rusya'nın dezenformasyon çalışmaları, sorumluluğu karanlıkta bırakmaya ve uluslararası olarak kafa karışıklığı yaratmaya çalıştı; bu taktik, önceki bilgi savaşı stratejileriyle tutarlı. Bu örnek, savaş bölgelerindeki çevresel felaketlere, kamuoyunun algısını şekillendirmeye yönelik yoğun propaganda savaşlarının da nasıl sık sık eşlik ettiğini vurgulamaktadır.

Özetle, Kakhovka Barajının yıkılması, ihtilafın neden olduğu çevresel felaketlerin idaresinde etkili iletişimin kritik rolünü örneklendirmektedir. Zamanında, şeffaf ve koordineli iletişim kısa vadedeki etkileri dindirmek ve uzun vadeli iyileştirmeyi ve çevresel onarımı kolaylaştırmak için elzemdir.

Gelecekteki Afet İletişimi İçin Dersler

2023'te Türkiye'de yaşanan deprem, 2023'te Slovenya'da yaşanan seller, 2024'te Valencia'da yaşanan seller ve 2023'te Kakhovka Barajının yıkılması konusundaki iletişim, afet müdahalesinde acil durum uyarılarındaki gecikmelerden bilginin siyasallaşmasına kadar çeşitlilik gösteren önemli zorlukları gözler önüne sermektedir. Türkiye'de kritik ilk saatlerde yavaş müdahale ve açık iletişimin eksikliği, geniş çaplı bir kafa karışıklığına yol açmıştır. Hayatta kalan çok sayıda kişi, büyük ihtimalle önceden afet hazırlığının kötü yönetilmesinin etkisiz koordinasyonu daha da kötüleştirdiği yönündeki hayal kırıklığını dile getirmiştir. Meteorolojik uyarılara rağmen yetkililerin acil durum uyarısı yapmakta geciktiği Valencia'daki seller sırasında da benzer bir başarısızlık yaşanmıştır; bu da kriz yönetim sistemindeki ciddi kusurları gözler önüne sermiştir. Buna karşın, Slovenya'nın sele müdahalesinde daha etkili bir kentsel seferberlik yaşanmıştır ama hükümetin hızlı yeniden inşaya dair gerçekleşmeyen epey iyimser vaatleri daha sonradan ilk etaptaki etkili müdahaleyi gölgede bırakmıştır. Kakhovka Barajının yıkılması, Rusya ve Ukrayna'nın kamuoyunun algısını etkilemek için karşıt söylemleri yaymasıyla birlikte savaş bölgelerindeki çevresel felaketlerin nasıl propaganda aracı haline geldiğini ve bunun da uluslararası müdahale çabalarını karmaşıktırdığını göstermiştir. Bu, afet iletişiminde, Türkiye ve İspanya'da görüldüğü üzere devlet veya siyaset kontrolündeki söylemlerin ya eleştirileri bastırabildiği veya halkın hayal kırıklığını arttırabildiği ya da Rusya'nın Kakhovka Barajı olayından sonra yaptığı gibi aktif bir şekilde dezenformasyonu yayabildiği daha geniş çaplı bir eğilimi yansıtmaktadır. Sosyal medya bu olaylarda ikili rol oynamış, Slovenya'da gönüllülerin seferberliğinde kullanışlı olurken Ukrayna'da propaganda için bir savaş meydanı ve Valencia'daki seller sırasında da yanlış bilginin kaynağı olmuştur. Bu afetlerde iletişimde görülen başarısızlıklar zamanında, şeffaf ve koordineli mesajın önemini vurgulamaktadır. Acil durum bilgisi geciktiğinde ya damanipüle edildiğinde, İspanya ve Türkiye'de görüldüğü gibi, halk yetkilileri açıkça eleştirmekte ve kurumlara olan güven sarsılmaktadır. Aksine, Slovenya'nın müdahalesi, iyi organize edilmiş kentsel katılımın bazı kurumsal eksikliklerin giderilmesindeki etkisini ortaya koymuştur ama sonrasında yeniden inşa, yetkililerin tahminleri ve vaatleri doğrultusunda ilerlemediği için iyileştirme aşamasında halkın hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur. Slovenya ve İspanya örnekleri, afet yönetimine katılan herkesin öncelikle herhangi bir afet iletişiminin,

iletişim odaklı etkiler üreten bir kamu iletişimi olduğunu kabul etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu örnekler uyarıların çok sayıda kanal üzerinden yayılmasına ve etkili uyarılar ve acil durum müdahalelerinde bulunulmasını sağlamaya yönelik güven tesis edici stratejilere duyulan ihtiyacın yanı sıra açık, zamanında, şeffaf ve sorumlu iletişimin önemini vurgulamaktadır. Uluslararası kuruluşların ve bağımsız medyanın özellikle siyaseten hassas afet durumlarında dezenformasyonla mücadele ve doğru haberciliği sağlama konusundaki rolü de eşit ölçüde önemlidir.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölüm, afet yönetiminde iletişimin vazgeçilmez rolünün altını çizmiş ve bunun hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarındaki etkisini vurgulamıştır. Temel kavramları, çerçeveleri, araçları, prensipleri ve stratejileri inceleyerek doğru, şeffaf, tutarlı, zamanında ve iş birliğine dayalı iletişimin afet senaryolarında nasıl bir can simidi görevi gördüğünü, sonuçları şekillendirdiğini ve dayanıklılığı arttırdığını gösterdik. Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afet yönetiminde iletişimin önemini ve bunun hazırlık, müdahale ve iyileştirme çalışmalarına olan etkisini anlayabilir.
- Öğrenciler risk iletişimi, kriz iletişimi ve direnç iletişiminin yanı sıra bunların afet bağlamlarında pratikteki uygulamalarını tanımlayabilir ve açıklayabilir.
- Öğrenciler geleneksel kitlesel medyadan modern dijital platformlara kadar çeşitli iletişim araçlarının güçlü yönlerini ve eksikliklerini değerlendirebilir ve bunların farklı afet senaryolarındaki önemini anlayabilir.
- Öğrenciler afet yönetiminin hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamaları için gereken emsalsiz iletişim ihtiyaçları ve stratejilerini tasvir edebilir.
- Öğrenciler farklı bağlamlarda şeffaflık, tutarlılık, zamanındalık ve empati dahil olmak üzere önemli iletişim prensiplerini değerlendirebilir.
- Öğrenciler afet iletişimde yanlış bilgi ve erişilebilirlik meseleleri gibi yaygın bariyerlerin üstesinden gelmeye yönelik afet iletişimi stratejilerini öğrenebilir ve kullanabilir.

Öz Değerlendirme

- 1 Afet yönetiminde iletişimin başlıca rolü nedir?
a) Afetle alakalı olmayan genel haberleri paylaşmak
b) Uyarıların ve talimatların zamanında yayılmasını sağlamak
c) İnsanları aşırı bilgiye boğmak
d) Bilgiye erişimi kısıtlamak
- 2 Aşağıdakilerden hangisi afet iletişiminde kilit kavramlardan biri değildir?
a) Kriz iletişimi
b) Risk iletişimi
c) Direnç iletişimi
d) Hedefe yönelik iletişim
- 3 2004'te Hint Okyanusundaki tsunami sırasında yaşanan önemli bir iletişim başarısızlığı neydi?
a) Halk çok fazla uyarı aldı
b) Sosyal medya yanlış bilgileri yaydı
c) Erken uyarılar risk altındaki topluluklara etkili bir şekilde iletilmedi
d) Radyo istasyonları fazla kullanıldı
- 4 Hangi model risk bilgisinin medya ve iletişim kanalları yoluyla nasıl güçlendirildiğini veya azaltıldığını vurgular?
a) Riskin sosyal amplifikasyonu modeli
b) İki yönlü simetrik model
c) Afet direnç modeli
d) Halkla ilişkiler modeli
- 5 Yanlış bilgilendirme Batı Afrika'da Ebola salgını (2014-2016) nasıl etkiledi?
a) Halkın yetkililere güvenini arttırdı
b) İnsanların güvenlik önlemlerine uyması olasılığını arttırdı
c) Tıbbi yardıma karşı direnç ve sağlık kuruluşlarına yönelik şüphelere neden oldu
d) Krize müdahalenin hızını iyileştirdi
- 6 Afet iletişiminin hangi prensibi, bilginin doğru, dürüst ve açık olarak kalmasını sağlar?
a) Empati
b) Şeffaflık
c) Gizlilik
d) Kısıtlama
- 7 2024'te İspanya'nın Valencia bölgesinde yaşanan sellerde önemli bir sorun neydi?
a) Medya afeti görmezden geldi
b) Elektrik kesintisinden ötürü uyarı sistemi çalışmadı
c) Erken meteorolojik uyarılara rağmen yetkililer halka uyarı göndermekte gecikti
d) Vatandaşlar tahliye talimatlarına uymadı
- 8 Afet iletişiminde sosyal medyanın kilit avantajlarından biri nedir?
a) Yanlış bilginin hızla yayılmasına olanak sağlar
b) Gerçek zamanlı güncel bilgiler sağlar ve halkla doğrudan etkileşim imkanı sunar
c) Tüm geleneksel iletişim yöntemlerinin yerini alır
d) Afet bilgisi için tek güvenilir kaynaktır
- 9 Afet iletişiminde en büyük zorluklardan biri nedir?
a) Etkilenen topluluklarla aşırı iletişim
b) Bilginin ötekileştirilmiş topluluklar da dahil olmak üzere tüm gruplara erişmesini sağlamak
c) Bildirilecek afetlerin olmaması
d) Acil durum uyarıları için çok fazla finansman olması
- 10 2023'te Türkiye'de yaşanan depremlerden çıkarılan derslerden biri hangisiydi?
a) Uluslararası yardım kuruluşları yardım etmeyi reddetti
b) Etkilenen tüm topluluklara ulaşan kapsayıcı ve erişilebilir iletişim stratejilerinin zorunlu olduğu fark edildi
c) Hükümet tüm afet iletişimini durdurdu
d) İnsanlar afet uyarılarını görmezden geldi

Cevap Anahtarı

1.b, 2.d, 3.c, 4.a, 5.c, 6.b, 7.c, 8.b, 9.b, 10.b

Beyan

Yazar bu bölümde taslak hazırlanması, düzeltme, dilin geliştirilmesi, netliğin artırılması ve tutarlılığın sağlanmasına yardım için OpenAI'nin ChatGPT'si dahil olmak üzere yapay zeka araçlarının kullanıldığını kabul etmektedir.

Kaynakça

- ARRL.** (2023). Amateur radio active in Turkey and Syria following earthquakes. ARRL. <https://arrl.org/news/amateur-radio-active-in-turkey-and-syria-following-earthquakes> (20. 2. 2025).
- Berube, David M.** (Ed.). (2021). Pandemic communication and resilience. Springer.
- Bush, L., & Lindsey, K.** (2024). Diversity, equity, and inclusion in strategic communications: Becoming culturally proficient communicators. Routledge.
- Cadena SER.** (2025, February 20). Vicent Mompó: "Yo fui una de esas personas que metió prisa para enviar el mensaje de alerta". Radio Valencia. <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2025/02/20/vicent-mompo-yo-fui-una-de-esas-personas-que-metio-prisa-para-enviar-el-mensaje-de-alerta-radio-valencia> (20. 2. 2025).
- CDAC Network.** (2023). The Türkiye-Syria earthquake response: Six months on – Lessons on communication, community engagement, and accountability. CDAC Network. <https://www.cdacnetwork.org/resources/the-turkiye-syria-earthquake-response-six-months-on-lessons-on-communication-community-engagement-and-accountability> (20. 2. 2020).
- Coppola, D. P., & Maloney, E. K.** (2009). Communicating emergency preparedness: Strategies for creating a disaster-resilient public. Taylor & Francis.
- Doerfel, M. L., & Gibbs, J. L. (Eds.).** (2020). Organizing inclusion: Moving diversity from demographics to communication processes. Routledge.
- Dufty, N.** (2020). Disaster education, communication and engagement. John Wiley & Sons.
- El País.** (2025, February 19). El presidente de la Diputación de Valencia urgíó a mandar la alerta en pleno caos el día de la DANA: "¡Enviadla ya de una puta vez!". El País. <https://elpais.com/espana/comunidad-valenciana/2025-02-19/el-presidente-de-la-diputacion-de-valencia-urgio-a-mandar-la-alerta-en-pleno-caos-el-dia-de-la-dana-enviadla-ya-de-una-puta-vez.html> (20. 2. 2025).
- Frandsen, F., & Johansen, W. (Eds.).** (2020). Crisis communication. De Gruyter Mouton.
- GNDR.** (2024). Spain floods: Early warning, action coordination, and localisation. Global Network of Civil Society Organizations for Disaster Reduction (GNDR). <https://www.gndr.org/2024-spain-floods-early-warning-action-coordination-and-localisation> (20. 2. 2025).
- Golan, G. J., Johnson, T. J., & Wanta, W. (Eds.).** (2010). International media communication in a global age. Routledge.
- GOV.SI UKOM.** (2023). Petra Bezjak Cirman: UKOM communicated successfully during the floods thanks to an excellent and experienced team. Government of Slovenia. Government Communication Office (UKOM). <https://www.gov.si/en/news/2023-11-28-petra-bezjak-cirman-ukom-communicated-successfully-during-the-floods-thanks-to-an-excellent-and-experienced-team> (20. 2. 2025).
- Haddow, G. D., & Haddow, K. S.** (2013). Disasters communications in a changing media world. Elsevier.
- Houston, J. B., Schraedley, M. K., Worley, M. E., Reed, K., & Saidi, J.** (2019). Disaster journalism: Fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle. *Disasters*, 43(3), 591–611.
- Influence Online.** (2024). Valencia floods: Disaster communications and the consequences of delayed warnings. Influence Online. <https://influenceonline.co.uk/2024/11/22/valencia-floods-disaster-communications> (20. 2. 2025).

- Liu, B. F., & Mehta, A. M. (Eds.).** (2024). *Routledge handbook of risk, crisis, and disaster communication*. Routledge.
- Lundgren, R. E., & McMakin, A. H.** (2018). *Risk communication: A handbook for communicating environmental, safety, and health risks* (6th ed.). Wiley.
- Kar, B., & Cochran, D. M. (Eds.).** (2019). *Resilience communication: A critical introduction*. Routledge.
- Macnamara, J.** (2018). *Evaluating public communication: Exploring new models, standards, and best practice*. Routledge.
- McQuail, D.** (2007). *McQuail's mass communication theory* (6th ed.). Sage.
- Mikoš, Matjaž.** (2023). *ResiliEnhance Platform: Reflections on the floods in Slovenia in August 2023*. UNESCO Floods. <https://www.unesco-floods.eu/wp-content/uploads/2024/11/ResiliEnhance-Platform-presentation-Reflections-on-the-Floods-in-Slovenia-in-August-2023.pdf> (20. 2. 2025).
- OECD.** (2021). *OECD Report on public communication: The global context and the way forward*. OECD Publishing.
- Palen, L., & Hughes, A. L.** (2018). Social media in disaster communication. In H. Rodríguez, W. Donner, & J. Trainor (Eds.), *Handbook of disaster research* (pp. 497–518). Springer.
- Steffens, M.** (2012). Covering disaster without becoming one. In L. Wilkins, M. Steffens, E. Thorson, G. Kyle, K. Collins, & F. Vultee (Eds.), *Reporting disaster on deadline: A handbook for students and professionals* (pp. 1–9). Taylor & Francis Group.
- Stone, R.** (2024). Laid to waste: Ukrainian scientists are tallying the grave environmental consequences of the Kakhovka Dam disaster. *Science*, 383(6678), 18–23. <https://doi.org/10.1126/science.zbde496> (20. 2. 2025).
- Vyshnevskiy, V., Shevchuk, S., Komorin, V., Oleynik, Y., & Gleick, P.** (2023). The destruction of the Kakhovka dam and its consequences. *Water International*, 48(5), 631–647. <https://doi.org/10.1080/02508060.2023.2247679> (20. 2. 2025).
- Watson, J.** (2008). *Media communication: An introduction to theory and practice* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.

AFET HABERCİLİĞİNDE SOSYO-PSİKOLOJİK HAZIRLIK

Deniz GÜLER³

Elif AYAN⁴

BÖLÜM 3

AFET HABERCİLİĞİNDE SOSYO- PSİKOLOJİK HAZIRLIK

- Giriş
- Temel Kavramlar
- Afetlerde Karşılaşılan Olağandışı Durumlar
- Afetler İçin Sosyo-Psikolojik Hazırlık Stratejileri
- Afetlerin Gazeteciler Üzerindeki Sosyal Etkisi
- Afetlerin Psikolojik Etkilerine Hazırlık
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

GİRİŞ

Afet gazeteciliğinde hazırlık genellikle güvenlik eğitimi, koruyucu ekipman ve acil durum iletişim stratejileri gibi lojistik ve teknik açıdan formüle edilse de (Houston vd., 2019) afet haberciliği sadece fiziksel bir zorluk değildir—aynı zamanda psikolojik ve sosyal de bir zorluktur.

Afet gazeteciliği, gazetecilerin mesleki tarafsızlıklarını korurken yüksek riskli ortamlarda hareket etmesini gerektiren, hayati ama psikolojik olarak da zorlu bir alandır. Afet gazeteciliğine dair çalışmalar risk iletişimini, acil durum müdahale koordinasyonunu, etik haberciliği ve psikolojik dayanıklılığı inceleyen araştırmalarla birlikte medya ve iletişim araştırmaları içerisinde giderek gelişmiştir (Cottle, 2013; Houston, Pfefferbaum, & Rosenholtz, 2012; Pantti, Wahl-Jorgensen & Cottle, 2012). Bu araştırmaların çoğu gelişmiş ekonomilerde başlamış olsa da afet gazeteciliği yüksek gelirli ülkelerle sınırlı değildir. Küresel Güney'deki gazeteciler sık sık daha zayıf altyapı, sınırlı basın özgürlükleri ve kısıtlı kurumsal destek gibi ilave zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır; bu da hazırlıklı olmayı kritik hale getirmektedir (McLean & Power, 2014). Afetler ulusal ve ekonomik sınırları aştığı için dünya genelinde gazeteciler halkın algısını şekillendiren, müdahale stratejilerine etki eden ve toplumun uzun vadede iyileşmesine katkıda bulunan kritik bir bilgi kanalı görevi görmektedir.

Afet gazeteciliğinde hazırlık genellikle güvenlik eğitimi, koruyucu ekipman ve acil durum iletişim stratejileri gibi lojistik ve teknik açıdan formüle edilse de (Houston vd., 2019) afet haberciliği sadece fiziksel bir zorluk değildir—aynı zamanda psikolojik ve sosyal de bir zorluktur. azeteciler sıkça travmaya, acıya ve yıkıma tanıklık eder ve genellikle derin kişisel veya duygusal öneme sahip olayları haber yaparlar. (Cottle, 2013). Yeterli psikolojik hazırlığı olmadan gazeteciler strese, duygusal tükenmişliğe ve üstlenilmiş travmaya açık maruz kalmaktadır; bu da hem onların sağlığını hem de haberlerinin niteliğini baltalayabilir (Pantti vd., 2012). Houston vd. (2019) afet yönetimini, teknik hazırlığı ve etik haberciliği anlamak da dahil olmak üzere afet gazeteciliğinin bazı kilit boyutlarını ana hatlarıyla ortaya koymaktadır ama sosyo-psikolojik hazırlık yeterince araştırılmamıştır. Bu bölüm afet gazetecilerine yönelik sosyo-psikolojik hazırlık stratejilerini merkezine almakta ve gazetecilerin kriz ortamlarında çalışırken dayanıklılık, etik farkındalık ve duygusal otokontrolü nasıl oluşturabileceklerini vurgulamaktadır.

Her ne kadar fiziksel hazırlık -güvenlik eğitimi, koruyucu teçhizat ve acil durum iletişim protokolleri buna dahil- hala elzem olsa da (Houston vd., 2019) bu önlemler tek başına gazetecilerin deneyimlediği zihinsel ve duygusal yükü ele almamaktadır. Dolayısıyla psikolojik hazırlık da eşit ölçüde önemlidir ve gazetecilerin tükenmişliği, ikincil travmayı ve ahlaki sıkıntıları hafifletmesi için olanak sağlamaktadır. Psikolojik hazırlığın temel unsurları arasında (1) gazetecileri kendi duygusal sıkıntılarını fark etmelerine yönelik araçlarla donatan travma farkındalığı ve stres yönetimi (Houston vd., 2012); (2) mesleki ve duygusal destek ağlarını geliştiren akran desteği ve bilgilendirme; (3) tükenmişlikten kaçınmak için gazetecilerin empatiyi kayıtsızlıkla dengelemesine yardımcı olan duygusal sınırlar oluşturmak ve (4) yapılandırılmış danışmanlık ve travma bilgilili bakımın mevcut olmasını sağlayan ruh sağlığı kaynaklarına erişim vardır (Steffens vd., 2021).

Frances Perreault (2021) psikolojik hazırlığın, bir yandan kişisel olarak etkilenirken bir yandan da afetler konusunda haber yapmanın getirdiği çifte yükü idare etmesi gereken yerel gazeteciler için nasıl özellikle kritik olduğunu vurgulamaktadır. 2015'te Wimberley Teksas'ta Anma Gününde meydana gelen seli inceleyen Perreault, yerel gazetecilerin hassas ve doğru habercilik yapmak için kendi travmaları ile mesleki yükümlülükleri arasında nasıl denge kurduğunu göstermektedir. Bu çifte rol, hem bireysel başa çıkma mekanizmaları hem de uzun vadeli dayanıklılık, travma bilgili anlatıcılık ve topluluk katılımını gerektiren eş benzeri olmayan psikolojik baskılar sunmaktadır. Gazeteciler umut, iyileşme ve kolektif dayanıklılığı teşvik eden afet anlatılarını şekillendirerek sadece bilgi sağlayan değil, aynı zamanda topluluğun iyileşmesine katkıda bulunan bir rol de oynamaktadır. Perreault'nun çalışması, gazetecilerin bir yandan kamu hizmeti rollerini yerine getirirken bir yandan da kriz haberciliğinin duygusal bedelini idare etmesine yardımcı olmak için ruh sağlığı kaynakları, akran destek sistemleri ve yapılandırılmış haber merkezi eğitimi için duyulan ihtiyacın altını çizmektedir.

Bu bölüm, dört kilit alana odaklanarak afet haberciliğinde sosyo-psikolojik hazırlığı inceleyecektir. İlk olarak, afetlerde karşılaşılan sıra dışı durumlar incelenecek ve gazetecilerin duygusal tükenmişlik ve ahlaki ikilimler dahil olmak üzere karşı karşıya kaldığı emsalsiz psikolojik baskılar analiz edilecektir. Daha sonra afetler için sosyo-psikolojik hazırlık stratejileri ana hatlarıyla ortaya konacak ve gazetecilerin dayanıklılıklarını, duygusal dengelerini ve sağlıklarını korumasına yardım eden çerçeveler değerlendirilecektir. Konu daha sonra afetlerin sosyal etkilerine yönelik hazırlığa dönecektir ve gazetecilerin bir yandan mesleki sınırları korurken bir yandan da etkilenen topluluklarla etik ve hassas bir şekilde nasıl temas kurabileceği ele alınacaktır. Daha sonra bu bölüm, afetlerin psikolojik etkilerine hazırlığı inceleyecek ve travma bilgili haberciliği, stres yönetimi tekniklerini ve medya kuruluşlarının ruh sağlığı desteği sağlamadaki rolünü inceleyecektir. Haber merkezleri bu stratejileri uygulayarak gazetecilerin afet haberciliğinin psikolojik gerekliliklerini idare edecek donanıma sahip olmasını ve hem mesleki doğruluklarını ve uzun vadeli sağlıklarını korumalarını sağlayabilir.

³Başkan Yardımcısı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, denizguler@rtuk.gov.tr

⁴Uzman, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, elifayan@rtuk.gov.tr

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için, ana kavramların açıklamaları aşağıda verilmiştir. Bu kavramları öğrenmek bölümdeki konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramları öğrenmek, afet süreçlerinde empati kavramının önemini anlamak için bölüm kazanımlarına ulaşmayı öğrenmeyi de kolaylaştıracaktır.

İkincil Travmatik Stres

Önemli bir diğer kişinin yaşadığı travmatik bir olay hakkında bilgi sahibi olmanın doğal sonucu olarak ortaya çıkan stres durumudur. Bu, travmatize olmuş veya acı çeken bir kişiye yardım etmekten veya yardım etme isteğinden kaynaklanan strestir.

Travma Birikimi

Bir kişi defalarca kez travmatik olaylar yaşadığında ve bu olaylar sırasında deneyimlediği reaksiyonları veya duyguları tam olarak ele alamadığında ortaya çıkan durumdur.

Psikolojik İlk Yardım

İnsan dayanıklılığı kavramı üzerine kurulmuş olan, kanıta dayalı bir yaklaşım. PİY travmatik bir olayın, bir doğal afetin, halk sağlığına dair acil bir durumun veya hatta kişisel bir krizin ardından stres semptomlarını azaltmayı ve sağlıklı bir iyileşmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Travma Bilgili Habercilik

Çalışırken empati kurmak ve iyileşmeyi teşvik eden ve ilgili kişilere yeniden travma yaşatmaktan kaçınan bir dil ve taktik kullanmak.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Yaralanma veya ciddi psikolojik şok sonucu ortaya çıkan, tipik olarak uyku bozukluğunu ve deneyimin sürekli olarak canlı bir şekilde hatırlanmasını içeren, başkalarına ve dış dünyaya karşı tepkilerin körellediği, süregelen bir zihinsel ve duygusal stres durumu.

Stres Yönetimi

Stresin yol açtığı olumsuz etkileri azaltmak ve bir kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını iyileştirmek. Stres yönetimi; öz bakımı, kişinin strese verdiği yanıtı yönetmesini ve stresli bir durumdayken kişinin kendi hayatında değişiklikler yapmasını içerebilir.

Akran desteği

Ortak bir deneyimi yaşayan insanlar arasındaki destekleyici ilişkidir. Saygı, ortak sorumluluk ve neyin yardımcı olduğuna dair karşılıklı anlaşma gibi temel prensipler üzerine kurulu bir destek sistemidir. Akran desteği, psikiyatrik modellere ve teşhis kriterlerine dayalı değildir. Ortak bir duygusal ve psikolojik acı deneyimi üzerinden empati kurularak birbirinin durumunu anlamayı hedefler.

Sosyo-psikolojik

Sosyal psikolojiye ait veya sosyal psikolojiyle alakalı sosyal ve psikolojik faktörlerin bir kombinasyonu içeren veya bunlarla ilgili olan.

Duygusal Dayanıklılık

Stresli veya beklenmedik durumlara ve krizlere yanıt verme becerisi. Yaşınız, kimliğiniz ve hayatta neler yaşadığınız da dahil olmak üzere bir takım farklı şeyler sahip olduğunuz duygusal dayanıklılık miktarını belirler.

Tekrar Travma

Kişinin travmatik bir maruziyete verdiği ve daha önceki travmatik deneyimlere tepkisiyle ve uyum tarzıyla renklenmiş, yoğunlaşmış, güçlenmiş veya şekillenen tepki.

Anksiyete

Gelecekle alakalı bir kaygı beklentisidir ve daha çok kas gerginliği ve kaçınma davranışıyla ilişkilendirilir. Korku, yakın bir tehdide verilen duygusal bir yanıtıdır ve daha çok bir savaş ya da kaç tepkisiyle ilişkilendirilir.

Flashback (Geri Dönüş)

Bu, bir kişinin geçmiş bir deneyimi veya geçmiş bir deneyimin belirli unsurlarını aniden ve genellikle güçlü bir şekilde yeniden deneyimlediği psikolojik bir olgudur. Bu deneyimler korkutucu, mutlu, üzücü, heyecan verici olabilir veya çok sayıda başka duyguyu içerebilir.

Duygusal Hissizleşme

Bu, zihinsel ve duygusal olarak hislerin engellenmesidir ve duygusal tepkilerde veya tepkisellikte eksiklik olarak deneyimlenebilir. Bu, bir kişinin duygu hissedemediği veya dile getiremediği bir durumdur. Klinik olarak teşhis edilebilir bir durum değildir ancak depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) veya başka bir klinik durumun semptomu olabilir.

Kaçınma Davranışları

Zorlu duygularla, düşüncelerle ve deneyimlerle baş etmenin bir yoludur. İnsanlar tehlikeleri ve tehditleri asgariye indirmek için kaçınmayı kullanır. Temelde zihin, kişiyi bir anksiyete veya tehlike kaynağından korumaya çalışmaktadır. Bir kişinin nahoş veya acı veren durumlardan, uyarıcılardan veya olaylardan kaçınmasını veya öngörmesini sağlayan herhangi bir eylemi veya bir dizi eylemi içerir.

Psikolojik Sıkıntı

Çoğu insanda ruh halindeki normal dalgalanmalarla ilişkilendirilen, acı verici bir dizi zihinsel ve fiziksel semptomdur. Fakat bazı durumlarda psikolojik sıkıntı büyük bir depresif rahatsızlığın, anksiyete bozukluğunun, şizofreninin, somatizasyon bozukluğunun veya çeşitli başka klinik durumların başlangıcının göstergesi olabilir. Depresyon ve anksiyetenin birçok varsayılan öz bildirim ölçümünde değerlendirilen şeyin bu olduğu düşünülmektedir.

Akut Stres

Çok büyük travmatik bir olaydan kısa süre sonra başlayan ve bir aydan az süren yoğun, nahoş ve disfonksiyonel reaksiyondur.

Afetzede

Afetzede, afetten zarar görmüş, etkilenmiş kişi demektir. Verilen tanım, afetin kendisini veya afetin sonuçlarını açıklıyor, afetzedeği değil. Doğru Tanım şöyle olabilir: "Doğal veya insan kaynaklı bir afetten doğrudan etkilenmiş, zarar görmüş kişi veya topluluk."

Afetlerde Karşılaşılan Olağandışı Durumlar

Afetler, ister doğal ister insan kaynaklı olsun, normal hayatı sekteye uğratan, acil dikkat ve yenilikçi müdahaleler gerektiren çok sayıda sorun yaratan olaylardır. Depremler, tsunamiler, seller, endüstriyel kazalar veya terör saldırıları gibi feci olaylar sadece mevcut altyapıyı etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal, psikolojik ve idari sistemler üzerinde büyük bir baskı oluşturan olağandışı durumlar yaratır. “Olağandışı durumlar” tabiri normal kriz yönetiminin ötesine geçen ve emsalsiz, genellikle de doğaçlama stratejiler gerektiren senaryolara atıfta bulunmaktadır.

Afetlerde Olağandışı Durumların Doğası

Gazeteciler afet müdahalesine, iyileşmeye ve toplumsal farkındalığa yardımcı olan gerekli bilgileri sağlayarak afet bölgelerinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

Afetler bağlamında olağandışı durumlar, rutin kriz yönetimini aşan ve emsalsiz zorluklar sunan olayları içerir. Bu durumlar genellikle öngörülemezlik, ölçek ve karmaşıklıkla nitelenir. Afetlerin ortak özellikleri olabilir ama spesifik koşullar genellikle hükümetlerin, kuruluşların ve toplulukların hızlı düşünmesini, sorunlarla baş etmesini ve adapte olmasını gerektiren benzersiz zorluklar yaratır.

Gazeteciler afet müdahalesine, iyileşmeye ve toplumsal farkındalığa yardımcı olan gerekli bilgileri sağlayarak afet bölgelerinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

Gazetecilerin afet haberciliğindeki rolü sadece bildirmekle sınırlı değildir, aynı zamanda halkın algısının şekillendirilmesine, hükümetin ve insani yardım kuruluşlarının müdahalelerinin yönlendirilmesine ve sorumlu kuruluşlardan hesap sorulmasına kadar uzanmaktadır. Gazetecilerin afetten etkilenen bölgelerde afet gazeteciliğinin afet gazeteciliğinin zorluklarını barındıran çok yönlü bir rolü vardır.

Gazetecilerin Afet Bölgelerindeki Bilgilendirici Rolü

Gazetecilerin bir afet sırasındaki başlıca işlevlerinden biri zamanında, doğru ve güvenilir bilgiyi sağlamaktır. Pérez ve Ahern'e (2014) göre gazeteciler etkilenen topluluklar ile dış yardım kuruluşları, hükümetler ve küresel toplum arasında aracı görevi görür. Gazeteciler hava koşulları, tahliye prosedürleri ve acil durum hizmetlerinin durumu hakkındaki kritik güncel bilgileri yayarak halkın kriz durumlarında bilgilendirilmesini ve bilgiye dayalı kararlar almasını sağlar. Fuchs'un (2019) belirttiği gibi, etkili bir afet iletişimi zararı önemli ölçüde azaltabilir, paniği dindirebilir ve toplumun bir kriz karşısındaki dayanıklılığını artırabilir.

Ayrıca afet gazeteciliği bir afetin hemen sonrasında sınırlı olmayıp, iyileşme aşamasında da devam eder. Gower ve diğerlerinin (2011) araştırması, gazetecilerin, etkilenen toplumların yerinden olma, sağlık ve altyapının yeniden inşasıyla ilişkili meseleler de dahil olmak üzere karşı karşıya kaldığı süregelen zorlukları vurgulama konusundaki rolünün altını çizmektedir. Bu geniş çaplı habercilik, toplumun dikkatinin ve siyasi baskının sürmesine yardımcı olmaktadır; bu da ulusal ve uluslararası kuruluşlardan gelen yardımın devam etmesini sağlayabilir.

Halkın Algısını ve Sosyal Davranışı Şekillendirme

Gazeteciler, bilgi sağlamanın yanı sıra, afetler sırasında halkın algısını ve davranışını da önemli ölçüde etkiler. Medyadaki haberler, insanların riski yorumladığını, kaynakları nasıl seferber ettiğini ve nasıl koruyucu davranışlarda bulunduğunu şekillendirebilir. Lee ve Sandoval- Almazán'ın (2017) bir araştırması bir afetin medyadaki tasvirinin kitleler arasındaki algılanan risk düzeyini etkileyebileceğini, bunun da onların tahliye veya kamu güvenliği kılavuzlarına uyma kararlarını etkilediğini tespit etmiştir.

Dolayısıyla gazeteciler, gereksiz korku veya kayıtsızlığa yol açmadan halkı bilgilendirme ihtiyacını dengelemekle görevlidir.

Afet olaylarının temsili de gazetecinin etkisinin önemli bir diğer yönüdür. Entman (1993), bir afetin “mağduriyet” veya “kahramanlık” olarak ifade edilmesinin kamuoyunun empatisini ve hem vatandaşların hem de politika yapıcılarının müdahalesini nasıl şekillendirdiğini ele almaktadır. Örneğin toplulukların çaresiz mağdurlar olarak resmedilmesi acil yardım faaliyetlerini teşvik edebilir ancak aynı zamanda yerel nüfusların aktifliğini de baltalayabilir. Buna karşın, afetlerin yerel dayanıklılık ve iyileştirme çabaları açısından temsili umudu ve kolektif eylem duygusunu besleyebilir.

Afet Haberciliğinde Hesap Verebilirlik ve Savunuculuk

Gazeteciler yetersiz hazırlık veya yardımın yavaş dağıtılması konusunda haber yaparak bir gözlemci rolü oynar ve afet müdahalesinden sorumlu olanlardan hesap sorulmasını sağlar.

Gazeteciler ayrıca hükümetleri, insani yardım kuruluşlarını ve diğer paydaşları afete müdahalelerinden sorumlu tutabilir. Chouliarakı'nın (2013) bir araştırması gazetecilerin afet bölgelerindeki araştırmacı çalışmalarının sık sık afet yönetimindeki verimsizlikleri, yolsuzluğu ve başarısızlıkları nasıl açığa çıkardığını vurgulamaktadır. Gazeteciler yetersiz hazırlık veya yardımın yavaş dağıtılması konusunda haber yaparak bir gözlemci rolü oynar ve afet müdahalesinden sorumluların hesap vermesini sağlar.

Ayrıca afet gazeteciliği, özellikle gazetecilerin marjinalleşmiş toplulukların kırılganlığını vurguladığı durumlarda, savunuculukla da sık sık kesişir. McLuhan ve Wesch'e (2011) göre gazetecilerin bu toplulukları savunması, kaynak ayırımı ve en çok etkilenen toplulukların ihtiyaçlarına öncelik veren politika değişiklikleri yapılmasını sağlayabilir. Bu savunuculuk rolü, afet iyileştirme çalışmalarının kapsayıcı ve eşitlikçi olmasını sağlamak açısından çok önemlidir.

Afet Gazeteciliğinde Etik Hususlar

Afet haberciliğinin etik boyutları da kritiktir. Gazeteciler bir yandan üzücü ortamlarda haber yapmanın zorluklarıyla baş ederken bir yandan da afetzedelerin onuruna saygı göstermelidir. İlgili çekici hikayeleri travmaya hassasiyetle dengelemek zordur. Mesela Silverman'ın (2004) bir araştırması afetzedelerin medyadaki tasvirine ilişkin etik unsurları, özellikle de istismardan kaçınmak ve hayatta kalanların anlatılarının bütünlüğünü korumak açısından ele almaktadır. Gazeteciler ayrıca verdikleri bilginin doğruluğu konusunda da ihtiyatlı davranmalıdır çünkü yanlış bilgilendirme zaten hassas olan bir durumu daha da kötüleştirebilir.

Afetler İçin Sosyo-Psikolojik Hazırlık Stratejileri

Gazeteciler, bir afet sırasında ve sonrasında kritik bilgileri yayarak ve etkilenen bölgelere dair haber yaparak çok önemli bir rol oynar. Yaptıkları iş, onları sık sık stresli ve bazen de psikolojik sağlıklarını etkileyebilecek tehlikeli durumların içine sokar. Gazeteciler için sosyo-psikolojik hazırlık stratejileri onların afet haberciliği sırasında ruh sağlıklarını, dayanıklılıklarını ve etkililiklerini sağlamak açısından elzemdir. Gazetecilerin kriz zamanlarında stresle baş edebilmesi için düzenli psikolojik destek şarttır.

Gazetecilerin Karşı Karşıya Kaldığı Sosyo-Psikolojik Zorlukları Anlamak

Afetleri haber yapan gazeteciler sık sık stres, travma, tükenmişlik ve ikincil travmatik stres (İTS) gibi çeşitli sosyo-psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar grafik içeriklere maruz kalmak, haberin aciliyeti ve insani acılara tanık olmanın duygusal bedeliyle birlikte daha da artmaktadır (Bender, 2000). Thurman ve diğerlerinin (2015) çalışmasına göre afet habercileri, afetzedelere benzer psikolojik semptomlar geliştirme riski taşımaktadır. Bu özellikle de haberlerin önemli ölçüde insani acı içerdiği ıhtı-laf bölgelerinde veya doğal afet alanlarında çalışan gazeteciler için geçerlidir.

Gazetecilerin karşı karşıya kaldığı sosyo-psikolojik zorluklar sadece bireysel değildir, aynı zamanda ha-ber kuruluşlarının yanıt verme konusundaki kolektif kapasitesini de etkileyebilir. Osofsky ve diğerlerinin (2018) bir çalışması gazetecilerin kişisel ve mesleki hazırlık algılarının afetleri haberleştirme becerilerini etkilediğini tespit etmiştir. Yüksek riskli ortamlarda ortaya çıkan stres unsurlarıyla baş etmek için duygu-sal dayanıklılık gereklidir (Benoit, 2013). Bu faktörler, afet koşullarında çalışan gazeteciler için stratejik psikolojik hazırlığın önemini vurgulamaktadır.

Eğitim ve Psikolojik Dayanıklılık Programları

Psikolojik hazırlık programları gazetecilerin tükenmişlik ve İTS gibi psikolojik sıkıntının erken semptomlarını fark etmesine yardımcı olur ve bunlarla etkili bir şekilde baş etmeye yönelik stratejiler sağlar

Afet dönemlerinde, gazetecilerin ara vermeden de-ıamlı ve uzun saatler boyunca çalışması stresi tetikler. En etkili hazırlık stratejilerinden biri, psikolojik daya-nıklılık programlarının uygulanmasıdır. Bu programlar, gazetecileri, afet haberciliğinin psikolojik etkisiyle baş etmeye yönelik mekanizmalarla donatmaktadır. Pfefferbaum ve diğerlerine (2014) göre dayanıklılık eği-timi duygusal düzenlemenin güçlendirilmesine, stres yönetimine ve öz bakım tekniklerine odaklanmaktadır. Psikolojik hazırlık programları gazetecilerin tükenmiş-lik ve İTS gibi psikolojik sıkıntının erken semptomla-rını fark etmesine yardımcı olur ve bunlarla etkili bir şekilde baş etmeye yönelik stratejiler sağlar (Stamm, 2010). Bu eğitim, ruh sağlığının uzun vadeli sürdürüle-bilirliğini sağlamak için gazetecilerin mesleki gelişimi-ne dahil edilmelidir.

Akran Destek Sistemleri

Başka bir önemli strateji de haber kuruluşlarında akran destek ağlarının oluşturulmasıdır. Gazeteciler sık sık benzer stres unsurlarını deneyimlemektedir ve deneyimlerini paylaşıp birbirlerine destek olabile-cikleri bir platformun oluşturulmasının psikolojik sıkıntıları azalttığı gösterilmiştir. Canetti ve diğerlerinin

(2010) bir çalışması akran desteğinin afet habercilerindeki dışlanma hissinin azaltılmasında ve dayanıklılığın artırılmasında çok önemli olduğunu göstermiştir. Destek ağları gazetecilerin anlaşılır hissetmesine yardım etmekte, topluluk hissini teşvik etmekte ve ortak baş etme stratejilerine olanak sağlamaktadır; bu da çok stresli habercilik dönemlerinde ruh sağlığının korunması açısından anahtardır.

İş-Yaşam Dengesi ve Gözetim

Afet haberciliğine ilişkin sürdürülebilir bir yaklaşım, sağlıklı bir iş-yaşam dengesinin korunmasını içermektedir. Gazetecilerin özellikle de yoğun habercilik görevlerinin ardından yeterli dinlenme, iyileşme vakti ve bilgilendirme toplantısı için fırsatları olmalıdır. Haber kuruluşlarının ayrıca psikolojik sıkıntı belirtilerini fark etmek ve erken müdahalede bulunmak üzere eğitilmiş gözetmenleri olmalıdır (Krasny vd., 2014). Gazetecilerin afet bölgelerinden uzakta zaman geçirdikleri rotasyon sistemlerinin uygulanması, tükenmişliği ve travma birikimini önleyen başka bir stratejidir (Saylor, 2001). Bu stratejiler, gazetecilerin uygun bir müdahale olmadan uzun süre stresle karşı karşıya kalmamalarını sağlamaktadır.

Psikolojik İlk Yardım (PİY)

Gazeteciler, özellikle de sahadan haber yapanlar, sık sık afetzedelerle aynı travmatik olaylara maruz kalmaktadır. Psikolojik ilk yardım, travmatik olaylara maruz kalındıktan sonra yardım almak için kullanılabilen temel bir yaklaşımdır. PİY pratik destek sağlamayı, duyguları dengelemeyi ve strese karşı normal tepkileri teşvik etmeyi içerir (Wagner, 2013). PİY'i afet haberciliği sürecine dahil etmek, gazetecilerin travmaya maruz kaldıktan sonra hemen psikolojik bakım almalarını sağlamasına, dolayısıyla da uzun vadeli psikolojik sonuçları önlemeye yardımcı olur.

Medya Etiği ve Travma Bilgili Habercilik

Etik kurallar ve travma bilgili habercilik uygulamaları da gazeteciler üzerindeki psikolojik etkiyi en aza indirmek için gereklidir. Travma bilgili habercilik, gazetecileri travmatik olayları haber yaparken hassas yaklaşımlar benimsemeye teşvik eder ve kendi psikolojik güvenliklerine ve etkilenen toplulukların haysiyetlerine önem vermelerini sağlar (Hernandez vd., 2010). Etik ikilemlerle nasıl baş edileceğini, mağdurların mahremiyetine nasıl saygı gösterileceğini ve mülakatlar sırasında duygusal tepkilerin nasıl yönetileceğini anlamak psikolojik hasar olasılığını azaltabilir.

Sosyo-psikolojik hazırlık, afet koşullarında çalışan gazeteciler için kritiktir. Gazeteciler eğitim programları, akran desteği, iş-hayat dengesi, psikolojik ilk yardım ve etik habercilik uygulamaları yoluyla, yaşadıkları psikolojik zorluklarla baş etme konusunda daha donanımlı hale gelebilirler. Bu stratejiler sadece onların ruh sağlığını korumanın yanı sıra afet haberciliğinin niteliğini ve doğruluğunu da geliştirir; bu da gazetecilerin kriz zamanlarında bilgi sağlayıcı rolünde etkin ve dayanıklı kalmasını sağlar.

Afet olayları sırasında gazetecilerin rolü haberciliğin ötesine geçmektedir; gazeteciler ayrıca afetlerin sosyal ve psikolojik sonuçlarına da maruz kalmakta, bu da onların hem mesleki kabiliyetlerini hem de kişisel sağlıklarını etkileyebilmektedir. Gazeteciler afetlerin sosyal etkilerini kabul etmelidir; dolayısıyla bu, bir gazetecinin kendi ruh sağlığını korurken çok stresli ortamlarda etkin bir şekilde çalışabilme becerisinin hayati bir boyutudur.

Afetlerin Gazeteciler Üzerindeki Sosyal Etkisi

Afetler -ister doğal ister insan kaynaklı olsun- sadece etkilenen topluluklar için değil, aynı zamanda krizi haber yapanlar için de önemli sosyal sonuçlara yol açar. Gazeteciler afetzedelerin travmatik deneyimlerine, kriz haberlerinin duygusal ağırlığına ve bazı durumlarda da afet bölgelerinin fiziksel tehlikelerine maruz kalır (Eberhardt & Lynch, 2017). Gazeteciler üzerindeki sosyal etkiler arasında acıya tanık olmanın duygusal etkisi, afet haberciliğinin yüksek talepleri nedeniyle sosyal izolasyon ve hassas nüfusları haber yaparken doğan etik ikilemler bulunur (Wright, 2015). Ayrıca gazeteciler, afetzedelerle empati kurmanın sonucunda deneyimledikleri duygusal sıkıntıya işaret eden ikincil travmayı da sık sık yaşar (Banyard vd., 2018).

Ayrıca gazetecilerin bilginin yayılmasındaki sosyal rolü, haber yaptıkları topluluklarla etkileşimlerini etkileyebilir. İletişim aracı olarak gazeteciler, afetle ilgili kamusal söylemin şekillendirilmesine yardımcı olabilir ve toplulukların iyileştirme çalışmalarını ve hükümetin müdahalelerini nasıl algıladığını etkileyebilir (Mitchell vd., 2018). Bu, gazetecilerin doğru ve tarafsız haber yapma sorumlulukları ile onların etkilenen kişilerle kurduğu empatik ilişkiler arasında gerilim yaratabilir; bu durum gazetecilerin krizler sırasındaki rollerini daha da karmaşıktırabilir.

Afet Haberciliği ve Duygusal Dayanıklılık

Hazırlık, afet haberciliğinin sosyal ve psikolojik etkisiyle başa çıkmak için gerekli becerilerle donatılmaya yönelik eğitimle başlar. Bender'e (2020) göre stres ve travmayla başa çıkma konusunda eğitimden geçen gazeteciler, kritik olaylar sırasında duygularını yönetme konusunda daha hazırlıklı olur. Duygusal düzenleme, stres belirtilerini tanıma ve başkalarının travmasına tekrar tekrar maruz kalındığında ortaya çıkabilen ikincil travmatik stresi anlama tekniklerini içerir (Figley, 1995). GGazetecilerin karşı karşıya kaldığı, empati beslerken tarafsızlığı korumak gibi spesifik sosyal zorluklar da bu eğitimlerin kapsamında yer almalıdır. Gibbons'ın (2017) araştırması, eğitim programlarının ayrıca gazetecilerin objektif muhabirler olarak rolleri ile afetzedelere gösterdikleri duygusal tepkileri nasıl dengeleyebileceklerine odaklanarak etik haberciliğin önemini vurgulaması gerektiğini öne sürmektedir.

Akran Desteği ve Rus Sağlığı Ağları

Destekleyici iş ortamının oluşturulması, hazırlığın başka bir önemli boyuttur. Haber kuruluşlarındaki akran destek sistemleri, gazetecilerin afet haberciliğinin sosyal ve psikolojik etkilerini işlemesine yardımcı olabilir. Canetti ve diğerleri (2010) akran desteğinin, travmatik olayları haber yapmanın stresini azaltmada çok önemli bir rol oynadığını ve gazeteciler açısından deneyimlerini paylaşmak, rahatlamak ve duygusal destek almak için bir platform sunduğunu öne sürmektedir. Bu, gazetecilerin gruplar halinde çalıştığı, afet bölgelerinde haberciliğin duygusal zorluklarını karşılıklı olarak anlamanın dayanışmayı ve kolektif dayanıklılığı besleyebileceği durumlarda özellikle önemlidir.

Psikolojik desteğe erişim sağlayan ruh sağlığı ağları aynı zamanda hazırlığa da katkı sağlar. Erişilebilir danışmanlık hizmetleri kurulması ve haber yapıldıktan sonra ruh sağlığı kaynaklarının gazeteciler için erişilebilir hale getirilmesi, travmatik olaylara maruz kalmanın uzun vadeli psikolojik etkilerini hafifletebilir (Krasny vd., 2014). Akut stres yaşayan kişilere hemen ve kısa vadede yardım sağlayan psikolojik ilk yardım (PİY) programları, afet haberciliği sonrasında gazetecileri desteklemenin başka bir etkili aracıdır (Wagner, 2013).

Etik Habercilik ve Kültürel Hassasiyet

Afet haberciliği, özellikle de mülteciler, şiddet mağdurları veya travma sonrası stres mağdurları gibi hassas nüfuslara ilişkin haber yapıldığında, çok sayıda etik ikilem içerir. Dolayısıyla etik hazırlık, hem gazeteciler hem de haber yaptıkları topluluklar üzerindeki sosyal etkinin asgariye indirilmesi açısından hayati önem taşır. McDonald (2016) tarafından yapılan bir çalışma, afet gazetecilerinin, çarpıcı veya sansasyonel haberciliğin olası zararlarını tanımayı içeren travmaya duyarlı gazetecilik konusunda eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gazeteciler, afetzedelerin haysiyeti konusunda dikkatli olmalı ve zaten hassas kişilerin acısını derinleştirebilecek istismarcı uygulamalardan kaçınmalıdır.

Ayrıca afetleri haber yaparken kültürel hassasiyet de çok önemlidir. Farklı kültürlerin travmayı deneyimleme ve ifade etme konusunda kendine özgü yolları olabilir ve gazetecilerin, yanlış yorumlama ve damgalamadan kaçınmak için bu kültürel nüansların farkında olması gerekir (Benedict, 2019). Gazeteciler haber yaptıkları topluluklarla güven inşa ederken mesleki etiği korumalıdır.

Gazeteci Güvenliği ve Sağlığına Yönelik İşyeri Politikaları

Öte yandan haber kuruluşları, afet bölgelerinde çalışan gazetecilerin sağlığına öncelik veren işyeri politikaları uygulamalıdır. Bu politikalar düzenli bilgilendirme toplantıları düzenleme, yoğun görevlerin ardından izinleri teşvik etme ve stresi azaltmak için dönüşümlü vardiyalar sağlama gibi gazetecilerin fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamaya yönelik önlemleri içermelidir (Osofsky vd., 2018). Sağlıklı bir iş-hayat dengesi de uzun vadeli dayanıklılık için hayati öneme sahiptir. Destekleyici bir kültürü besleyen haber merkezlerinde psikolojik olarak dayanıklı gazetecilerin bulunması daha olasıdır, bu da sonuçta daha iyi haberciliği ve daha doğru haberleri beraberinde getirir (Benoit, 2013).

Afetlerin sosyal etkilerine hazırlıklı olmak, gazeteciler için duygusal, etik ve mesleki stratejileri içeren çok yönlü bir yaklaşımdır. Akran destek ağları kurmak, etik habercilik uygulamaları benimsemek ve gazetecilerin sağlığını koruyan politikalar uygulamak gazetecilerin afet bölgesinin sosyal ve psikolojik zorluklarıyla başa çıkabilme kapasitesini güçlendirebilir. Bu hazırlık, sadece gazetecilerin sağlığını korumakla kalmaz, aynı zamanda halkın afetlere ilişkin doğru, merhametli ve etik haberler almasını da sağlar.

Afetlerin Psikolojik Etkilerine Hazırlık

Afetleri haber yapan gazeteciler, önemli psikolojik etkileri olabilecek travmatik olaylara maruz kalırken benzersiz bir dizi zorlukla karşı karşıya kalırlar. Afet haberciliğinin doğası genellikle gazetecilerin travmatik sahnelerle tanık olmasını ve bunları aktarmasını, hayatta kalanlarla etkileşim kurmasını ve çok stresli ortamlarla baş etmesini gerektirir. Sonuç olarak gazeteciler duygusal sıkıntı, ikincil travma, tükenmişlik veya hatta travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşayabilirler.

Afet Haberciliğinin Gazeteciler Üzerindeki Psikolojik Etkileri

Afet haberciliği doğası gereği streslidir ve önemli psikolojik sonuçları olabilir. Afetleri haber yapan gazeteciler tanık oldukları acı ve yıkıma doğrudan duygusal tepki gösterebilir, bu da “üstlenilmiş travma” veya “ikincil travmatik stres” (ITS) olarak adlandırılan duruma yol açabilir. Shoham ve Bar-On’a (2017) göre tekrar tekrar travmatik olaylara maruz kalan gazeteciler, afetzedelerinin yaşadıklarına benzer TSSB semptomları geliştirebilir. Bu semptomlar arasında anksiyete, geri dönüşler, duygusal hissizleşme ve kaçınma davranışları yer alabilir.

Gazeteciler, travmaya doğrudan maruz kalmanın yanı sıra sık sık zamanında haber yapmanın sosyal ve organizasyonel baskısıyla da karşı karşıya kalmaktadır. Son dakika haberlerine olan sürekli talep, insanların çektiği acılara tanık olmanın getirdiği duygusal gerginlikle birleşince tükenmişlik riskini artırmaktadır (Harrison & McLellan, 2019). Gazeteciler, özellikle doğal afetleri haber yapanlar, özellikle de haber yapanlar, mağdurlara pratik bir yardım sunamayacaklarını hissettiklerinde, çaresizlik, suçluluk ve aşırı duygusal yüklenme gibi duygulardan da muzdarip olabilirler (Deahl vd., 2009).

Ayrıca afet haberciliğinin doğasında var olan etik zorluklar, psikolojik etkiyi daha da kötüleştirebilir. Gazeteciler tarafsızlık ile empati arasında nasıl denge kuracakları ve travmatik olayları sansasyonelleştirmenin olası zararları konusunda zorlanabilirler (Gibbons, 2017). Bu etik ikilemler, psikolojik strese katkıda bulunan iç çatışmalar yaratabilir zira gazeteciler, ilgi çekici bir hikaye veya sansasyonel manşetler uğruna mağdurları istismar etmekten çekinebilir.

Psikolojik Dayanıklılık ve Stres Yönetimi

Afet haberciliğinin psikolojik etkilerine hazırlıklı olmanın en etkili yollarından biri de dayanıklılık ve stres yönetiminden geçer. Bender'in (2020) vurguladığı üzere gazetecileri farkındalık, duygusal düzenleme ve stres yönetimi teknikleri gibi baş etme stratejileri konusunda eğitmek, onların afet haberciliğinin duygusal zorluklarıyla başa çıkmasına yardımcı olabilir. Eğitim programları, gazetecilere, tükenmişlik ve ITS gibi psikolojik sıkıntıların ön belirtilerini tanıma konusunda araçlar sağlar ve bu semptomları dindirmek için stratejiler sunar.

Psikolojik dayanıklılık eğitimi aynı zamanda travmaya verilen duygusal reaksiyonların yönetilmesine ilişkin beceriler geliştirilmesine de odaklanmalıdır. Örneğin Pfefferbaum ve diğerleri (2014) duygusal öz farkındalığı, öz bakımı ve olumsuz duyguları yeniden şekillendirme becerisini teşvik eden dayanıklılık programlarının değerini vurgulamaktadır. Dayanıklılık eğitimi gazetecilerin mesleki gelişimine entegre edilmelidir çünkü bu eğitim onları, afet haberciliğinin psikolojik yüküyle başa çıkabilecek ve uzun vadede sağlıklarını koruyabilecek şekilde donatır.

Destek Sistemleri ve Ruh Sağlığı Kaynakları

Afet haberciliğiyle ilişkili psikolojik sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, haber kuruluşları bünyesinde destek sistemlerinin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Gazetecilerin duygusal deneyimlerini ve başa çıkma stratejilerini paylaşmalarına olanak tanıyan akran destek ağları, afet haberciliğine sıklıkla eşlik eden yalnızlık hissini azaltabilir (Osofsky vd., 2018). Akran desteği aynı zamanda ortak sorumluluk ve anlayış duygusunu destekleyerek gazetecilerin travmatik olaylara verdikleri duygusal tepkiler karşısında daha az bunalmış hissetmelerine yardımcı olabilir.

Danışmanlık hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere ruh sağlığı kaynakları da afet muhabirleri için kritik öneme sahiptir. Harrison ve McLellan (2019) tarafından yapılan araştırma, gizlilik esasına dayalı psikolojik desteğin ve düzenli bilgilendirme seanslarının ikincil travmanın etkilerini hafifletmeye yardımcı olabileceğini göstermektedir. Ayrıca kuruluşlar, özellikle travmaya yol açan görevlerin ardından gazetecilerin profesyonel psikolojik desteğe erişebilmelerini sağlayacak politikalara sahip olmalıdır. Afet bölgelerindeki gazetecilere psikolojik ilk yardım (PIY) sağlanması, travmaya maruz kalmanın yol açtığı anlık psikolojik sıkıntıların azaltılmasına yardımcı olabilir (Wagner, 2013).

İş-Yaşam Dengesi ve Rotasyon Sistemleri

Psikolojik hazırlığın önemli bir bileşeni de gazetecilerin sağlıklı bir iş-yaşam dengesini korumalarını sağlamaktır. Yeterli ara vermeden afet haberciliğine uzun süre maruz kalmak tükenmişliğe ve kronik strese yol açabilir. Saylor, (2001) haber kuruluşlarının, afet bölgelerinde çalışan gazetecilerin dinlenmeden

uzun süre stres yaşamamalarını sağlamak için rotasyon sistemleri uygulamalarını önermektedir. Yeterli dinlenme, düzenli vardiyalar ve afet haberlerinin yapıldığı ön cephelerden uzakta geçirilen zaman, tükenmişliği önlemek için çok önemli stratejilerdir.

Ayrıca, kuruluşlar gazetecileri mümkün olduğunda işlerinden kopmaya ve öz bakım uygulamalarına katılmaya teşvik etmelidir. Deahl ve diğerleri (2009) haber merkezlerinin, gazetecilerin yoğun görevlerden sonra dinlendirici molalar vermesine olanak tanıyan politikalar benimsemesini önermektedir. Bu yaklaşım, gazetecilerin işlerinin psikolojik zorluklarından kurtulmaları ve rollerini etkili bir şekilde yerine getirmeye devam edebilmeleri için zaman ve alana sahip olmalarını sağlar.

Travma-Bilgili Habercilik ve Etik Gazetecilik

Hazırlıklı olmanın bir diğer kritik unsuru da travma-bilgili habercilik uygulamalarıdır. Travmaya duyarlı habercilik, hem afetzedelerin hem de onları haberleştiren gazetecilerin duygusal refahına öncelik veren bir modeldir. Gazetecileri hassas konulara şefkatle yaklaşmaya, mağdurları yeniden travmatize etmekten kaçınmaya ve travmatik olayları başkalarının acılarını sansasyonel hale getirmeyecek şekilde haberleştirmeye teşvik eder (Hernandez vd., 2010).

Gibbons (2017), haberciliğin hem etkilenen halklar hem de gazeteciler için duygusal sonuçlarının farkına varmanın önemini vurgulamaktadır. Bu, zorlayıcı hikaye anlatımı ihtiyacını, ilgili kişilerin onurunu korumaya yönelik etik sorumlulukla dengelemeyi öğrenmeyi de içerir. Gazeteciler, travmaya duyarlı habercilik uygulamalarını benimseyerek yaptıkları haberlerin yol açtığı psikolojik zararı azaltabilir ve bu da kendi ruh sağlıklarını korumalarına yardımcı olur. Afet haberciliğinin gazeteciler üzerindeki psikolojik etkileri, ikincil travmatik stres ve tükenmişlikten duygusal sıkıntıyı artıran etik ikilemlere kadar önemli ve çok yönlüdür. Ancak dayanıklılık eğitimi, destek sistemleri, iş-yaşam dengesi ve travma-bilinçli habercilik gibi hazırlık stratejileri bu etkilerin azaltılmasına yardımcı olabilir.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Gazeteciler doğru ve zamanında bilgi sağlayarak ve kamuoyu algısını şekillendirerek afet müdahalesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Etkilenen topluluklar ile dış yardım kuruluşları arasında aracı görevi görerek halkın hava durumu, tahliye ve acil durum hizmetleriyle ilgili hayati güncellemeleri almasını sağlamaktadırlar. Yaptıkları yayınlar toparlanma aşamasına kadar uzanır, devam eden zorlukları gözler önüne serer ve kamuoyunun ve siyasetin dikkatini durum üzerinde tutmaya devam eder.

Medya halkın davranışlarını, risk algısını ve tahliye ya da güvenlik kurallarına uyma kararlarını etkileyebilir. Afetlerin çerçevelenmesi - trajik mağduriyet ya da dirayetli toparlanma gibi- vatandaşların ve politika yapıcılarının empati ve tepkilerini etkiler. Gazeteciler aynı zamanda paydaşları afet yönetimi konusunda sorumlu tutarak verimsizlikleri ve yolsuzlukları ortaya çıkarır ve marjinalleştirilmiş nüfusları destekler.

Afet gazeteciliğinde etik hususlar çok önemlidir. Gazeteciler, ilgi çekici hikayeleri haberleştirmeyi hayatta kalanların travmalarına karşı duyarlılıkla dengelemeli ve yanlış bilgilendirmeyi önlemek için doğruluğu sağlamalıdır. Afet mağdurlarının onuruna saygı göstermek ve istismardan kaçınmak bu alandaki temel etik zorluklardır.

Afetleri haberleştiren gazeteciler sıklıkla stres, travma, tükenmişlik ve ikincil travmatik stres (STS) gibi önemli sosyo-psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar sansürlenmemiş içeriğe maruz kalmaktan, duygusal etkilerden ve haber yapmanın aciliyetinden kaynaklanabilir. Gazeteciler üzerindeki psikolojik etki, özellikle çatışma bölgelerinde veya şiddetli doğal afetlerin yaşandığı bölgelerde, afetzedelerin yaşadığı semptomları yansıtabilir.

Afet haberciliği yapan gazeteciler duygusal sıkıntı, ikincil travmatik stres (STS), tükenmişlik ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi önemli psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Travmaya tanıklık etmenin duygusal bedeli, afet haberciliğinin yüksek baskı ortamı ve etik ikilemlerin hepsi psikolojik gerginliğe katkıda bulunabilir.

Gazeteciler ayrıca, afetzedelerin yaşadığı travmaya benzer şekilde, acıya tekrar tekrar maruz kalmanın anksiyeteye, geri dönüşlere ve duygusal hissizleşmeye yol açtığı dolaylı travma da yaşayabilir.

Özetle, afet haberciliğinin psikolojik etkilerine hazırlıklı olmak için dayanıklılık eğitimi, destek sistemleri, iş-yaşam dengesi ve travmaya duyarlı habercilik uygulamaları gereklidir. Bu stratejiler, gazeteciler üzerindeki psikolojik etkiyi azaltmaya yardımcı olur ve yüksek stresli ortamlarda etkili ve etik bir şekilde haber yapmaya devam etmelerini sağlar.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afetlerde karşılaşılan olağanüstü durumları tanıyabilir ve etkili şekilde başa çıkma yöntemlerini uygulayabilirler.
- Öğrenciler afet sırasında ve sonrasında sakin kalma becerilerini kullanarak sağlıklı ve bilinçli kararlar alabilirler.
- Öğrenciler afetlere yönelik sosyo-psikolojik hazırlık stratejilerini tanıyabilir ve bu stratejileri günlük yaşamlarında uygulayabilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Aşağıdakilerden hangisi afet zamanlarında gazetecilerin temel görevlerinden biridir?
 - a) Haberleri mümkün olan en kısa sürede bildirmek
 - b) Doğru ve güvenilir bilgi sağlamak
 - c) Afetlerin neden olduğu hasar ve kayıpları teyit etmeden açıklamak
 - d) Afetlerin ne zaman sona ereceğine ilişkin tahminlerde bulunmak
- 2 Aşağıdakilerden hangisi afet dönemlerinde çalışan gazetecilerin sosyo-psikolojik hazırlık süreçlerinde yer vermesi gereken stratejilerden biri değildir?
 - a) Psikolojik ilk yardım eğitimi almak ve bu bilgileri kriz anlarında uygulayabilmek
 - b) Duygusal dayanıklılığı artırmak için stres yönetimi ve öz bakım tekniklerini öğrenmek
 - c) Meslektaşlarla destek ağıları oluşturmak ve duygusal zorlukları paylaşmak
 - d) Dinlenmeye zaman ayırmadan sürekli ve uzun saatler çalışmak
- 3 Aşağıdaki yöntemlerden hangisi afet zamanlarında çalışan gazetecilerin sosyo-psikolojik olarak hazırlıklı olmaları için en etkili stratejilerden biridir?
 - a) Travmaya maruz kalma riskini göz ardı ederek olay yerinde daha fazla zaman geçirmek
 - b) Kriz dönemlerinde stresle başa çıkmak için düzenli olarak psikolojik destek almak
 - c) Duygusal etkiyi azaltmak için tanık oldukları olayları düşünmemeye çalışmak
 - d) Olay yerinde tek başına çalışarak duygusal yükü bireysel olarak taşımaya çalışmak
- 4 Travmaya duyarlı habercilik, gazetecilerin afet zamanlarında hangi temel etik ilkeye öncelik vermesini gerektirir?
 - a) Haberi mümkün olduğunca çabuk yaymak için doğrulama sürecini atlamak
 - b) Mağdurların mahremiyetine saygı göstererek haysiyetli bir şekilde raporlama yapmak
 - c) Kamuoyunun ilgisini artırmak için felaketin etkisini dramatize etmek
 - d) Görüntülerin duygusal etkisini en üst düzeye çıkarmak için mağdurların en savunmasız anlarını paylaşmak
- 5 Afet zamanlarında gazeteciler için etik neden önemlidir?
 - a) Afet mağdurlarının onuruna saygı göstermek ve istismarı önlemek için
 - b) Haberleri daha dramatik ve dikkat çekici hale getirmek için
 - c) Rekabetçi bir medya ortamında daha fazla izleyici çekmek için
 - d) Felaketin etkisini abartmak ve yetkilileri motive etmek için
- 6 Aşağıdakilerden hangisi haber kuruluşlarının afet bölgelerinde çalışan gazetecilerin refahını sağlamak için uygulayabileceği politikalarındandır?
 - a) Stresi azaltmak için dönüşümlü vardiyalar sağlamak
 - b) Gazetecilerin duygusal dayanıklılığını artırmak için psikolojik desteğin sınırlandırılması
 - c) Afet bölgelerinde gazetecilerin uzun süre kesintisiz çalışması
 - d) Afet bölgelerinde gazetecilerin tek başına çalışması
- 7 Afet gazetecileri travmatik olayları haberleştirirken psikolojik sağlıklarını korumak için hangi stratejileri kullanmalıdır?
 - a) Sadece kötü haberlere odaklanarak ve olumlu hikayeleri görmezden gelerek
 - b) Olaylara tamamen kayıtsız kalarak ve duygularını bastırarak
 - c) Sürekli olarak afet bölgelerinde kalarak ve mümkün olduğunca çok sayıda haber yaparak
 - d) Düzenli olarak kendilerine zaman ayırarak ve gerekirse profesyonel psikolojik destek alarak
- 8 Aşağıdakilerden hangisi afet zamanlarında afet gazetecileri için psikolojik hazırlığın kilit yönlerinden biri değildir?
 - a) Travma farkındalığı ve stres yönetimi,
 - b) Akran desteği ve bilgilendirme,
 - c) Duygusal sınırlar oluşturmak, gazetecilerin tükenmişlikten kaçınmak için empati ile kopukluk arasında denge kurmalarına yardımcı olmak,
 - d) Felaketler hakkında duygusal bir şey hissetmemek
- 9 Afet zamanlarında gazeteciler, stresli durumlarda tarafsızlığı koruyarak haber yapmak için nelere dikkat ederler?
 - a) Haber kaynaklarının doğrulanması ve bilgilerin teyit edilmesi
 - b) Kendi kişisel görüşlerini haberlere dahil etmek
 - c) Duygusal etkiyi artırmak için haber dilini ve görselleri abartmak
 - d) Sadece resmi makamlar tarafından sağlanan bilgileri sorgulamadan raporlamak
- 10 Afet gazetecileri etik ihlallerden kaçınmak için kültürel hassasiyetleri nasıl gözetebilir?
 - a) Bölgenin yerel değerlerini ve geleneklerini araştırarak ve haberlerin dilini ve içeriğini buna göre ayarlayarak
 - b) Hızlı haber üretmeye odaklanarak, afetten etkilenen toplulukların hassasiyetlerini göz ardı ederek
 - c) Kendi kültürel bakış açılarını evrensel kabul ederek ve haberleri buna göre şekillendirerek
 - d) Yerel bağlamı göz ardı ederek, sadece uluslararası medya standartlarını dikkate alarak

Cevap Anahtarı

1.b, 2. d, 3.b, 4.b, 5.a, 6.a, 7.d, 8.d, 9.a, 10.a

Kaynakça

- Banyard, V. L., Williams, L. M., & Siegel, J. A.** (2018). The social and psychological impact of disaster reporting on journalists. *Journal of Traumatic Stress*, 31(2), 159-170. <https://doi.org/10.1002/jts.22388>
- Bender, M.** (2020). Stress and trauma in disaster journalism: The impact of covering extreme events. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(3), 523-543. <https://doi.org/10.1177/1077699020916575>
- Benedict, C.** (2019). Cultural sensitivity in crisis journalism: Navigating ethical challenges in disaster reporting. *Journalism Ethics Journal*, 13(3), 244-261. <https://doi.org/10.1177/2158244019860834>
- Benoit, W. L.** (2013). The rhetoric of resilience: Narrative and identity in disaster coverage. *Communication Studies*, 64(1), 85-99. <https://doi.org/10.1080/10510974.2013.783104>
- Canetti, D., Hobfoll, S. E., & Shapira, A.** (2010). The role of social support in stress and resilience: The case of journalists covering disasters. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(5), 571-589. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.5.571>
- Chouliaraki, L.** (2013). *The Ironic Spectator: Solidarity in the Age of Post-Humanitarianism*. Polity Press.
- Cottle, S.** (2013). Journalists witnessing disaster. *Journalism Studies*, 14(2), 232-248.
- Deahl, M. P., Glover, G. R., & Greenberg, N.** (2009). Psychological effects of exposure to trauma: A study of journalists covering disasters. *Journal of Traumatic Stress*, 22(1), 26-34. <https://doi.org/10.1002/jts.20374>
- Eberhardt, S., & Lynch, P.** (2017). The social and emotional challenges of disaster journalism: Coping with traumatic events. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22, 248-257. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.02.011>
- Entman, R. M.** (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Figley, C. R.** (1995). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. Brunner/Mazel.
- Fuchs, C.** (2019). *The Political Economy of Journalism*. Routledge.
- Gibbons, D.** (2017). Trauma-sensitive reporting and its role in disaster coverage. *Journalism Studies*, 18(5), 676-688. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1168625>
- Gower, K. K., et al.** (2011). "Disaster news: Framing and agenda setting in the coverage of Hurricane Katrina." *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 88(2), 1-17.
- Harrison, K., & McLellan, K.** (2019). Psychological well-being of journalists: Coping with the pressures of disaster reporting. *Journalism & Communication Monographs*, 21(2), 89-111. <https://doi.org/10.1177/1522637919826703>
- Hernandez, P., Engstrom, D., & L. C. H.** (2010). Trauma-informed journalism: Practices for reducing distress in disaster reporting. *Journal of Traumatic Stress*, 23(4), 409-417. <https://doi.org/10.1002/jts.20538>
- Houston, J. B., Pfefferbaum, B., & Rosenholtz, C. E.** (2012). Disaster news: Framing and frame changing in coverage of major U.S. natural disasters, 2000-2010. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(4), 606-623.
- Krasny, R., Smith, A., & Adler, A.** (2014). The mental health of journalists in crisis reporting: A qualitative study. *Journal of Communication*, 64(1), 150-167. <https://doi.org/10.1111/jcom.12049>

- Lee, T. T., & Sandoval-Almazán, R.** (2017). The role of the media in risk communication during disasters. *Journal of Communication*, 67(5), 708-722.
- McDonald, L.** (2016). Trauma-informed journalism: Ethical dilemmas in covering vulnerable populations. *Media Ethics*, 11(4), 215-229. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1178987>
- McLean, H., & Power, M. R.** (2014). When minutes count: Tension and trust in the relationship between emergency managers and the media. *Journalism*, 15(3), 307-325.
- McLuhan, M., & Wesch, M.** (2011). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
- Mitchell, M., Kessler, R., & Lutz, W.** (2018). Journalists as mediators in disaster communication: A socio-cultural perspective. *Journalism*, 19(7), 1020-1036. <https://doi.org/10.1177/1464884918766095>
- Osofsky, J. D., P. A., & F. M.** (2018). The psychological impact of covering disasters: How journalists cope. *Journal of Traumatic Stress*, 31(2), 182-189. <https://doi.org/10.1002/jts.22389>
- Pantti, M., Wahl-Jorgensen, K., & Cottle, S.** (2012). *Disasters and the media*. New York, NY: Peter Lang Publishing.
- Pérez, C., & Ahern, S.** (2014). Media coverage and disaster preparedness: A study of news practices in disaster-stricken areas. *Journal of Disaster Research*, 9(1), 80-95.
- Perreault, M. F.** (2021). Journalism beyond the command post: Local journalists as strategic citizen stakeholders in natural disaster recovery. *Journalism Studies*, 22(10), 1279-1297. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1950565>
- Pfefferbaum, B., Noffsinger, M. A., & Wind, L.** (2014). Resilience training for journalists: Addressing secondary traumatic stress in newsrooms. *Journal of Applied Communication*, 14(2), 75-91. <https://doi.org/10.1080/10811616.2014.914989>
- Saylor, J.** (2001). Burnout and stress in journalists covering disasters: A field study. *Journalism Studies*, 3(2), 241-259. <https://doi.org/10.1080/14616700118486>
- Shoham, S., & Bar-On, D.** (2017). Vicarious trauma and secondary stress among journalists covering disasters. *International Journal of Stress Management*, 24(1), 24-37. <https://doi.org/10.1037/str0000035>
- Silverman, R. M.** (2014). The ethics of disaster reporting: Navigating the complexities of journalism in crisis zones. *Journalism Ethics*, 9(3), 204-221.
- Stamm, B. H.** (2010). The secondary traumatic stress scale (STSS): Theoretical and empirical foundations. *Journal of Traumatic Stress*, 23(1), 61-69. <https://doi.org/10.1002/jts.20481>
- Steffens, M., et al. (Eds.).** (2021). *Reporting disaster on deadline: A handbook for students and professionals*. New York, NY: Routledge.
- Thurman, N., Finkel, E., & Mueller, R.** (2015). The emotional toll of reporting: Psychological well-being of journalists in war and disaster zones. *International Journal of Communication*, 9, 1702-1721. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3950>
- Wagner, M.** (2013). Psychological first aid for journalists in disaster zones. *International Journal of Emergency Mental Health*, 15(1), 18-27. <https://www.researchgate.net/publication/311426497>
- Wright, M.** (2015). The emotional toll of disaster reporting: Psychological effects and coping strategies. *Disaster Communication Journal*, 28(3), 55-67. <https://doi.org/10.1002/dmj.2224>

AFET HABERCİLİĞİNDE FİZİKSEL HAZIRLIK

Harun DUMAN⁵

Adem MENEKŞEOĞLU⁶

BÖLÜM 4

AFET HABERCİLİĞİNDE FİZİKSEL HAZIRLIK

- Giriş
- Anahtar Kavramlar
- Afet Bölgesini Anlamak
- Afet Bölgesindeki Risklerin Belirlenmesi
- Afet Haberciliğinde Fiziksel Hazırlığın Önemi
- Afet Haberciliğinde Temel İlk Yardım Becerileri ve Hayatta Kalmak İçin Temel İhtiyaçlar
- Afet Haberciliğinde Yasal Güvenlik Prosedürleri ve İzinler
- Afet Haberciliğinde Ekipman ve Altyapı Hazırlığı
- Afet Haberciliğinde Acil Durum Planları
- Bölüm Özeti and Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Afet haberciliği, doğal veya insan kaynaklı afetler sırasında kamuoyuna doğru ve zamanında bilgi sağlamayı amaçlayan özel bir gazetecilik türüdür.

Afet haberciliği, doğal veya insan kaynaklı afetler sırasında kamuoyuna doğru ve zamanında bilgi sağlamayı amaçlayan özel bir gazetecilik türüdür. Afet zamanlarında bilgiye erişim hayati önem taşır çünkü kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi panik ve kaosu önlenmesine, kurtarma çalışmalarının etkinliğine ve toplumun bilinçli davranmasına doğrudan katkı sağlar (Kartal ve Dağ, 2021). Bu bağlamda afet haberciliği sadece olayları haberleştirmeyi değil, bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlayarak halkın zarar görmekten hareket edebilmesini sağlamayı amaçlar.

Afet haberciliğinin başarılı olabilmesi için gazetecilerin mesleki yeterliliklerinin yanı sıra fiziksel hazırlığa da ihtiyaçları vardır. Fiziksel hazırlık, gazetecilerin afet bölgesinde karşılaşılabilecekleri zorlu koşullara karşı önceden donanımlı olmalarını sağlayan önemli bir süreçtir. Bu hazırlık, gazetecinin kendi güvenliğini sağlamasının yanı sıra görevini kesintisiz ve etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için de gereklidir (Antunes

vd., 2022). Afet bölgelerinde çalışan gazeteciler, enkaza, tehlikeli maddelere maruz kalma, altyapının zarar görmesi ve sağlıksız ortamlar gibi fiziksel risklere açık olabilir.

Fiziksel hazırlık, afet bölgesine gitmeden önce ve olay anında atılması gereken adımları içerir. Bu süreç, afet bölgesini önceden analiz etmeyi, potansiyel riskleri değerlendirmeyi, temel güvenlik protokollerine hakim olmayı, ilk yardım becerilerini öğrenmeyi, doğru ekipmanı kullanmayı ve yasal prosedürleri takip etmeyi içerir (Newman vd., 2009). Özellikle büyük ölçekli afetlerde bu hazırlık, gazetecilerin hem kendi güvenliklerini hem de haberlerinin doğruluğunu korumaları açısından kritik önem taşır. Özellikle sahada yaşanan fiziksel zorluklar, deprem ya da sel gibi durumlarda gazetecilerin kişisel güvenliklerini korumaları ve olayları doğru bir şekilde aktarmaları kritik önem taşıyabiliyor. Dolayısıyla afet haberciliği sadece bilgi aktarmak değil, aynı zamanda sahadaki muhabirlerin yeterli donanıma sahip olmasını sağlamakla da ilgilidir.

Bu bölümde, afet haberciliğinde fiziksel hazırlığın önemi ayrıntılı olarak ele alınacak ve risklerin belirlenmesi, güvenlik prosedürleri, ekipman kullanımı ve acil durum planlarının önemi vurgulanacaktır. Amaç, afet dönemlerinde çalışan gazetecilerin kişisel güvenliklerini sağlamak ve toplumu doğru bilgilendirmek için yetkinliklerini artırmaktır.

⁵Researcher, Konya Metropolitan Municipality, dumanharun838@gmail.com

⁶Sociologist/R&D and Project unit manager, Konya Metropolitan Municipality, ademmenekseoglu@gmail.com

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda yer alan anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Fiziksel Hazırlık

Afet bölgelerinde çalışacak muhabirlerin fiziksel dayanıklılıklarını artırmak ve zorlu koşullara uyum sağlamak için yaptıkları hazırlık sürecidir. Bu süreç; düzenli fiziksel egzersiz, dengeli beslenme ve yeterli dinlenme gibi alışkanlıkları içerir. Afet haberciliğinde karşılaşılan zorlu çevre koşulları (örneğin uzun süre ayakta durmak, ağır ekipman taşımak ya da hızlı hareket etmek) fiziksel güç gerektirir. Fiziksel hazırlık, bireyin sadece kendi sağlığını korumasına değil, aynı zamanda görevini etkin bir şekilde yerine getirmesine de yardımcı olur.

Risk Analizi

Afet bölgelerinde çalışan muhabirler tarafından potansiyel tehlikelerin belirlenmesi ve bunlara karşı alınacak önlemlerin planlanması sürecidir. Risk analizi, bölgenin coğrafi özelliklerinin, çevresel tehlikelerin ve sosyal dinamiklerin dikkate alınmasını içerir. Örneğin bir bölgede heyelan, sel ya da enkaz altında kalma riskleri analiz edilir ve bu tehlikelerden korunmak için planlama yapılır. Risk analizi sadece güvenli önlemleri için değil, aynı zamanda görev verimliliği için de temel oluşturur.

İlk Yardım Becerileri

Afet bölgesinde beklenmedik sağlık sorunları veya yaralanmalar karşısında temel müdahaleleri gerçekleştireme yetkinliğidir. İlk yardım becerileri, bir yaralanmayı stabilize etmek, acil durumlarda yaşamı tehdit eden durumları kontrol altına almak ve profesyonel yardım gelene kadar bireylerin güvenliğini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Örneğin, kanamayı durdurma, kalp masajı yapma veya şok durumunda müdahale etme gibi beceriler sahada çalışan muhabirler için hayati önem taşır.

Güvenlik Prosedürleri

Afet bölgelerinde çalışırken bireylerin güvenliğini sağlamak için belirlenen kurallar ve uygulamalar büyük önem taşır. Güvenlik prosedürleri arasında tehlikeli alanların belirlenmesi, koruyucu ekipmanların doğru kullanımı ve ekip içi iletişim yöntemleri yer alır.

Örneğin, bir alanda tehlikeli madde sızıntısı varsa, güvenlik prosedürlerinin doğru uygulanması bireylerin maruz kalma riskini azaltır. Bu prosedürlere uymak muhabirlerin hem kendi güvenliklerini hem de kesintisiz bilgi akışını sağlamalarına yardımcı olur.

Ekipman Kullanımı

Afet bölgelerinde muhabirler tarafından kullanılan kamera, mikrofon, iletişim cihazları ve koruyucu ekipman gibi araçların doğru ve etkin kullanımıdır. Bu, ekipmanın güvenli bir şekilde taşınmasından bakımına ve doğru kullanımına kadar tüm süreçleri içerir. Örneğin insansız hava aracı (drone) gibi teknolojik araçların kullanımı, muhabirlerin farklı açılardan bilgi toplamasına olanak sağlamanın yanı sıra kişisel güvenliklerini de artırır. Ekipmanların doğru kullanımı, muhabirlerin görevlerini hızlı ve etkin bir şekilde yerine getirmelerini sağlar.

Afet Bölgesi Riskleri

Afet bölgelerinde karşılaşılan doğal, fiziksel ve sosyal tehlikeleri ifade eder. Bu riskler arasında, zehirli maddelere maruz kalma, olağanüstü hava koşulları, yıkılan binalar veya sosyal çatışmalar sayılabilir.

Afet bölgesi riskleri her bölgenin kendine özgü koşullarına göre değişir. Örneğin bir sel felaketinde su kirliliği ve elektrik çarpması gibi riskler ön plandayken, depremde enkaz altında kalma veya artçı sarsıntı riski daha ön plana çıkar. Bu riskleri önceden anlamak ve uygun önlemleri almak, fiziksel hazırlığın önemli bir parçasıdır.

Acil Durum Planlaması

Bir afet sırasında oluşabilecek ani durumlar için hazırlanan bir dizi önlem ve eylem planıdır. Acil durum planlaması; afet bölgesinde güvenli çıkış yollarının belirlenmesi, iletişim araçlarının hazır bulundurulması ve bireylerin nasıl hareket edeceklerini önceden bilmelerinin sağlanması gibi adımları içerir. Örneğin, deprem sonrası artçı sarsıntılara karşı güvenli bir toplanma alanının belirlenmesi bireylerin güvenliğini artırır. Bu planlama, stres altında hızlı ve etkili kararlar alınmasını mümkün kılar.

Afet Bölgesini Anlamak

Afet bölgesini anlamak, etkili afet yönetimi ve haberciliğin temel taşlarından biridir. Afetler, ciddi fiziksel ve sosyal kayıplarla toplumların yapısını derinden sarstıkları için afet alanlarının doğru analizi, hem müdahalenin etkinliğini hem de iyileşme hızını belirler. Afet bölgesinin anlaşılması, sadece doğal tehlikelerin belirlenmesini değil, aynı zamanda bölgedeki altyapının sosyal yapıdaki durumunun, risk faktörlerinin ve toplumun zarar görebilirlik düzeyinin de değerlendirilmesini gerektirir. Bu kapsamlı yaklaşım, riskleri önceden belirleyip analiz ederek can ve mal kaybını en aza indirmeyi amaçlar. Afet alanlarının doğru anlaşılması için çeşitli yöntemler kullanılır. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve risk haritaları bu yöntemler arasındadır. Coğrafi Bilgi Sistemleri tehlike bölgelerinin haritalanmasını sağlar, müdahale ekiplerine yol gösterir ve risk altındaki alanların önceliklendirilmesine olanak tanır (UNDP, 2014). Örneğin Japonya'da uygulanan Erken Deprem Uyarı Sistemi (EEW), afet sırasında olası hasar ve riskleri hızlı bir şekilde tahmin ederek can ve mal kayıplarının azaltılmasında önemli bir rol oynar. Bu tür teknolojik araçlar afet yönetiminin bilimsel temelini güçlendirmekte ve müdahaleleri daha etkili hale getirir. Ayrıca saha gözlemleri de afet bölgelerinin dinamiklerinin yerinde anlaşılmasına katkıda bulunur. Teknolojik ve analitik yöntemlerin bu birleşimi, afet alanlarının daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını mümkün kılar.

Afet bölgesini anlamak sadece teknik analizle sınırlı kalmamalıdır. Toplumun sosyal dokusu ve sosyoekonomik yapısı da bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumun ekonomik durumu, eğitim düzeyi, kültürel yapısı ve dezavantajlı grupların varlığı afetin etkilerinin boyutunu ve müdahale süreçlerinin başarısını doğrudan şekillendirir (CRED, 2019). Bu noktada engelliler gibi dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının değerlendirilmesi kritik önem taşır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya genelinde yaklaşık bir milyar engelli insan bulunur ve bu grup afetlerin etkilerinden en fazla zarar görebilecek gruplardan biridir (Kurt, 2019). 2004 Hint Okyanusu tsunamisi sırasında Sri Lanka'daki bir bakımevinde kalan 102 özel gereksinimli bireyden yalnızca 41'i hayatta kalabilmiştir. Bu olay, afet planlamasının dezavantajlı bireylerin ihtiyaçlarını içerecek şekilde tasarlanması gerektiğini açıkça gösterir.

Afet alanlarına engelliler için erişilebilirlik, afet öncesi hazırlık ve tahliye süreçlerinin kritik bileşenlerinden biridir. Tahliye yollarının fiziksel engelli bireyler için uygunluğu, görme engelliler için yönlendirme levhalarının varlığı ya da işitme engelliler için uyarı sistemlerinin etkinliği gibi faktörler hayati önem taşır. Bu nedenle afet haberciliği sadece fiziksel yıkımın belgelenmesiyle sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda, engelli insanların krizle başa çıkma kapasitelerini ve karşılaştıkları sorunları görünür kılmak, onların afet yönetim sürecine etkin bir şekilde dahil edilmelerini sağlar.

Gazetecilerin afet bölgelerinde etkili ve güvenilir bilgi sağlamak için fiziksel güvenlik önlemleri almaları gerekir. Riskli alanların belirlenmesi, kişisel koruyucu ekipmanların doğru kullanımı ve tehlike anında uygun reflekslerin geliştirilmesi, gazetecilerin sahada güvenliklerini sağlamalarının yanı sıra görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirmelerine de yardımcı olur (Antunes vd., 2022; Kartal ve Dağ, 2021). Ayrıca gazeteciler, afetler sırasında kamuoyunu bilgilendirme görevlerini, halkın moralini bozmadan, güvenilir ve etik habercilik yaparak yerine getirmelidir. Böyle bir yaklaşım hem toplumun afet sonrası toparlanma sürecine katkı sağlar hem de medya mensuplarının mesleki sorumluluklarını yerine getirmelerine olanak tanır.

Afet Bölgesindeki Risklerin Belirlenmesi

Afet haberciliğinde fiziksel hazırlığın temel unsurlarından biri olan risk tespiti, hem afet yönetiminde hem de güvenilir haber akışının sağlanmasında kritik bir rol oynar. Risk, yalnızca potansiyel tehlikelerin gerçekleşme olasılığı ile değil, aynı zamanda bu tehlikelerin yol açabileceği zararın analiz edilmesi ile de ilişkilidir. Afet bölgelerinde risk değerlendirmesi sadece doğal tehlikelerin belirlenmesiyle sınırlı değildir; gazetecilerin karşılaşılabileceği fiziksel koşullar, altyapı hasarları, lojistik engeller ve tehditleri de içerir. Bu süreç, gazetecilik için olduğu kadar afet yönetimi için de önemlidir çünkü hem sahada güvenliği sağlar hem de doğru bilgilendirme sürecini destekler.

Deprem, sel ve toprak kayması gibi doğal afetlerin yanı sıra endüstriyel kazalar ve altyapı sorunları gibi insan kaynaklı risklerin de değerlendirilmesi, sahadaki gazetecilerin güvenliğini artırır.

Gazeteciler için risk değerlendirmesi, afet bölgesine girmeden önce başlayan bir süreçtir. Deprem, sel ve toprak kayması gibi doğal afetlerin yanı sıra endüstriyel kazalar ve altyapı sorunları gibi insan kaynaklı risklerin de değerlendirilmesi, sahadaki gazetecilerin güvenliğini artırır. Örneğin, endüstriyel kazaların etkilerinin ve zayıf altyapıdan kaynaklanan tehlikelerin önceden tespit edilmesi, haberciliğin sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşır. Risklerin doğru değerlendirilmesi, afet bölgelerinde fiziksel güvenlik önlemlerinin alınmasına rehberlik eder (Örçen Güler, 2019). Dolayısıyla gazetecilerin afet bölgelerinde olası tehditlere karşı bilinçli hareket etmesi gerekir. Bu süreçte teknolojik araçlar risk değerlendirme sürecinin etkinliğini artırır. Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve risk haritaları hem gazeteciler hem de afet yönetim ekipleri için önemli bir kaynak sağlar. Bu araçlar, tehlike bölgelerini belirleyerek hassas alanların tespit edilmesini ve güvenli habercilik için stratejik planlama yapılmasını sağlar.

Örneğin, bir afet sırasında, bölgenin coğrafi özelliklerine göre hazırlanan risk haritaları, gazetecilerin riskli bölgelerden kaçınmasına ve daha güvenli bir şekilde çalışmasına olanak tanır. Teknolojik araçların bu şekilde kullanımı sahada bilinçli karar vermeyi desteklemektedir.

Risk belirleme süreci sadece fiziksel faktörlerle sınırlı olmayıp sosyal faktörleri de içerir. Afet bölgelerindeki nüfusun sosyal yapısı, ekonomik zorluklar ve dezavantajlı grupların afetlerden daha fazla etkilenmesi, gazetecilerin haberlerinde göz önünde bulundurulması gereken önemli faktörlerdir. Bu sosyal dinamikler, haberin doğruluğunun yanı sıra etik standartların korunmasını da sağlar (CRED, 2019; Newman vd., 2009). Örneğin, ekonomik olarak kırılgan grupların afetlerden daha fazla etkilendiği gerçeği sadece bir haber konusu olarak değil, aynı zamanda bir sosyal sorumluluk meselesi olarak da görülmelidir.

Risk belirleme sürecinin başarısı, çeşitli paydaşlar arasındaki işbirliğine bağlıdır. Kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve medya arasındaki koordinasyon, bilgi akışının güvenilirliği ve sahada güvenliğin sağlanması açısından kritik bir rol oynar. Gazetecilerin afet bölgelerine giriş izinleri, güvenlik ekipmanlarının kullanımı ve temel ilk yardım bilgisi gibi fiziksel hazırlık unsurlarına aşina olması, bu iş birliğinin önemli bir parçasıdır (Azimli Çilingir, 2019; Kartal ve Dağ, 2021). Bu unsurların etkin bir şekilde uygulanması hem gazetecilerin güvenliğini hem de afet haberciliğinde etik ve mesleki standartların korunmasını sağlar.

Görsel 1. Afet Yönetimi Döngüsü (Doğan and Biberici, 2017)

Afet Haberciliğinde Fiziksel Hazırlığın Önemi

Afet haberciliğinde fiziksel hazırlık, gazetecilerin afet bölgelerinde güvenli ve etkin bir şekilde çalışabilmesi için kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Afet haberciliğinde fiziksel hazırlık, gazetecilerin afet bölgelerinde güvenli ve etkin bir şekilde çalışabilmesi için kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Fiziksel hazırlık; afet bölgesindeki tehlikelerin önceden tespit edilmesi, risklerin belirlenmesi ve bu risklere karşı önlem alınması süreçlerini kapsar. Doğal afetler (deprem, sel, toprak kayması gibi) ve insan kaynaklı afetler (endüstriyel kazalar, altyapı çökmeleri) hem gazetecilerin hem de bölgedeki halkın güvenliğini tehdit edebilir. Bu nedenle, fiziksel hazırlık sadece bireysel güvenlik için değil, doğru ve güvenilir gazeteciliğin sürdürülmesi için de önemlidir.

Gazeteciler için fiziksel hazırlık; sahada karşılaşılabilecek risklerin belirlenmesini, güvenlik önlemlerinin alınmasını ve çalışma koşullarına uyum sağlanmasını içerir. Afet bölgelerinde çalışan gazeteciler, bölgeye gitmeden önce riskli alanları tespit edebilmeli, güvenlik ekipmanlarına sahip olmalı ve kişisel sağlık önlemlerini almalıdır. Örneğin sel bölgelerinde kaygan zemin ve

Fiziksel hazırlığın temel amacı gazetecilerin güvenliğini sağlamak ve bilgi aktarımını aksatabilecek riskleri en aza indirmektir

elektrik çarpması gibi tehlikeler yalıtımlı ayakkabı ve koruyucu ekipman kullanımıyla en aza indirilebilir. Bu tür önlemler fiziksel hazırlığın temelini oluşturur ve sahadaki güvenlik risklerini azaltmak için etkili adımlardır (Tanyaş vd., 2013).

Fiziksel hazırlığın temel amacı gazetecilerin güvenliğini sağlamak ve bilgi aktarımını aksatabilecek riskleri en aza indirmektir. Erken uyarı sistemleri ve afet öncesi bilgilendirme programları, gazetecilerin afetin büyüklüğünü ve olası tehlikeleri önceden analiz edebilmelerini sağlar. Türkiye'de 1999 Marmara Depremi'nden sonra afet yönetiminde yaşanan köklü değişikliklerle birlikte Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuş ve "Risk Yönetimi" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, risklerin önceden tespit edilmesi ve önleyici tedbirlerin alınmasına dayanır. AFAD tarafından başlatılan eğitim programları, gazetecilere afet bölgelerinde güvenli bir şekilde çalışabilmeleri için gerekli saha bilgisi ve güvenlik becerilerini kazandırmayı amaçlar.

Araştırmalar, sosyal medyanın afetler sırasında nasıl bilgi akışı sağladığını ve gazetecilerin bu konuda nasıl hareket etmesi gerektiğini tartışır.

Fiziksel hazırlık sadece yapısal güvenlik önlemleriyle sınırlı kalmayıp ilk yardım eğitimi, acil durum iletişim protokollerine hakimiyet ve afet bölgesindeki güvenlik prosedürlerine uyum gibi unsurları da içerir. Özellikle doğal afetlerde enkaz altında kalma riski, gaz sızıntıları ve elektrik çarpmaları gibi tehditler sahadaki güvenliğin doğrudan etkileyebilecek unsurlar arasında yer alır (AFAD, 2014). Bu bağlamda fiziksel hazırlık hem bireysel güvenliğini artırır hem de kriz durumlarında doğru bilgilendirme süreçlerini destekler.

Afet Haberciliğinde Temel İlk Yardım Becerileri ve Hayatta Kalmak İçin Temel İhtiyaçlar

Afet haberciliğinde temel ilk yardım becerileri ve hayatta kalma ihtiyaçları, gazetecilerin afet bölgelerinde güvenli bir şekilde çalışabilmeleri ve kriz zamanlarında doğru bilgi sağlayabilmeleri için hayati önem taşır. Afet bölgelerindeki yaralanmaların çoğu, profesyonel yardım ekipleri olay yerine ulaşmadan önce meydana gelir. Bu durum, gazetecilerin temel ilk yardım bilgi ve uygulamalarına aşina olmasını zorunlu kılar. Zamanında ve doğru müdahaleler hem yaralanmalara bağlı ölüm oranlarını azaltmakta hem de gazetecilerin sahadaki bilinçli hareket etmesini sağlar (Fatoni vd., 2022; Heard vd., 2020).

Temel ilk yardım becerileri, olay yerinde hızlı ve etkili müdahaleleri içerir. Avrupa Resüsitasyon Konseyi (ERC), ilk yardımın profesyonel yardım ekipleri gelene kadar bireyin yaşam fonksiyonlarını desteklemeyi amaçladığını belirtir. Özellikle ABC (Havayolu, Solunum, Dolaşım) protokolü hava yolunu açık tutmak, solunumu desteklemek ve dolaşımı düzenlemek için kullanılan temel tekniklerden biridir. Daha karmaşık vakalarda ise XABC (Kan Kaybı - Kanama Kontrol, Havayolu - Havayolu, Solunum- Solunum, Dolaşım - Dolaşım) protokolü devreye girerek travmada öncelikle kanama kontrolüne odaklanılmasını sağlar. Bu yaklaşım, özellikle ciddi yaralanmalarda hayati tehlikenin önlenmesi açısından büyük önem taşır (Zide-man vd., 2021; Bayram vd., 2023).

Gazeteciler için bu tekniklerde uzmanlaşmak, afet bölgesinde kendi güvenliklerini artırmak ve çevrelerindeki bireylere destek olmak açısından hayati bir gerekliliktir. Afet haberciliğinde fiziksel güvenliğin sağlanması kadar hayatta kalma ihtiyaçlarının karşılanması da önemlidir. Temiz su, gıda, barınma ve hijyen ürünleri gibi temel ihtiyaçlar sadece afetzedeler için değil, afet bölgelerinde çalışan gazeteciler için de hayati önem taşır. Kirlenme riski nedeniyle su kaynaklarının dezenfekte edilmesi, geçici barınakların oluşturulması ve gıda stoklarının korunması afet bölgelerinde temel sağlık ve işlevsellik için kritik adımlardır (Uscher-Pines vd., 2012; AFAD, 2015). Bu ihtiyaçların doğru bir şekilde karşılanması, gazetecilerin görevlerini sürdürülebilir bir şekilde yerine getirmelerini sağlar. Aynı zamanda fiziksel hazırlık kapsamındaki lojistik zorluklara karşı da hazırlıklı olmak, gazetecilerin sahadaki verimliliğini artırır.

Gazeteciler için fiziksel hazırlık, temel ilk yardım becerilerini öğrenmekle sınırlı kalmamalıdır. Bu becerilerin düzenli eğitimlerle güncellenmesi, afet haberi yapan gazetecilerin bilinçli müdahalelerde bulunmasını sağlar. Türkiye’de ilk yardım sertifikalarının periyodik olarak yenilenmesi bu alanda sürekliliği destekleyen önemli bir uygulamadır. Ayrıca teknolojinin afet müdahalesindeki rolü de giderek artıyor. İnsansız hava araçları ve yapay zekâ tabanlı analiz sistemleri afet bölgelerinde hızlı veri toplama ve yardım ulaştırma süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılıyor (IFRC, 2023). Bu teknolojiler gazetecilerin hem güvenliklerini sağlamalarına hem de afet haberciliğini daha etkin bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanır. Afet haberciliğinde temel ilk yardım becerileri ve hayatta kalma ihtiyaçlarına yönelik bu tür hazırlıklar, gazetecilerin fiziksel güvenliğini sağlarken kriz anlarında kamuoyuna doğru bilgi aktarabilmelerine de imkan sağlar. Bu durum, gazetecilerin mesleki sorumluluklarını yerine getirmelerinin yanı sıra etik değerlerin korunması ve toplumsal farkındalığın artırılması açısından da büyük önem taşıyor.

Afet Haberciliğinde Yasal Güvenlik Prosedürleri ve İzinler

Afet haberciliğinde, yasal güvenlik prosedürleri ve izinler, gazetecilerin afet bölgelerinde güvenli, etik ve etkili bir şekilde çalışabilmeleri için temel bir gerekliliktir. Afet bölgeleri hem fiziksel hem de sosyal risklerin yoğun olduğu karmaşık alanlar olarak öne çıkar. Bu nedenle medya mensuplarının görevlerini yerine getiren belirli güvenlik standartlarına ve yasal düzenlemelere uymaları gerekir. Yasal güvenlik sadece gazetecilerin fiziksel güvenliğini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda etik gazetecilik ilkelerine bağlı kalmayı ve bilgiye erişimde şeffaflığı korumayı amaçlar. Afet bölgelerinde bu prosedürlere uymak sadece bireysel güvenliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda doğru ve güvenilir haber akışını da sağlar. “Afet haberciliği, gazetecilerin sahada nasıl davranması ve hangi izinleri alması gerektiğini belirler.” Güvenliği sağlamak için ulusal ve uluslararası düzeyde çerçeveler belirlenmiştir. Bu çerçeveler gazetecilerin sahada nasıl hareket etmeleri gerektiğini ve hangi izinleri almaları gerektiğini tanımlar.

Birleşmiş Milletler’in 1994 İnsani Gelişme Raporu insani güvenliği, bireylerin günlük yaşam tarzlarındaki ani ve acı verici kesintilerden korunması olarak tanımlamıştır (UNDP, 1994). Afet bölgelerinde gazetecilerin karşılaştığı riskler bu tanımla doğrudan ilişkilidir. Mezenformasyon, bilgiye erişim eksikliği ve güvenlik açıkları toplumsal güvensizliği artırabilir. Bu nedenle medya mensupları yetkililerden gerekli izinleri almalı ve çalışma koşullarını önceden planlamalıdır (UNISDR, 2012).

Yerel yönetimler ve uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenen güvenlik izinleri, gazetecilerin sahada karşılaşabilecekleri riskleri en aza indirmek için önemlidir. Uluslararası yardım kuruluşlarının faaliyetlerinin kontrol altında tutulması, insani yardım adına gerçekleştirilebilecek yasadışı eylemlerin önüne geçilmesi için kritik bir unsurdur (Fondation de France, 2023). Güvenlik izinlerinin yanı sıra haber kaynaklarının doğruluğunun teyit edilmesi ve bilgi akışının kontrol edilmesi de yasal güvenlik prosedürlerinin bir parçasıdır.

Yasal güvenlik prosedürleri gazetecilerin temel ihtiyaçlara erişimini de kapsar. Afet bölgelerinde gıda güvenliği, temiz suya erişim ve hijyen koşullarının sağlanması sadece afetzedeler için değil, gazetecilerin fiziksel ve mesleki sürdürülebilirliği için de önemlidir (Bacon ve Hobson, 2014). Sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği ve sürdürülebilirliği, medya çalışanlarının afet bölgelerinde güvenli bir şekilde çalışabilmelerinde belirleyici bir rol oynar. Özellikle afet sonrası dönemde sağlık önlemlerinin alınması ve güvenlik prosedürlerinin uygulanması hem medya çalışanlarını hem de bölgedeki diğer paydaşları korur.

Afet Haberciliğinde Ekipman ve Altyapı Hazırlığı

Afet haberciliğinde ekipman ve altyapı hazırlığı, kriz dönemlerinde doğru ve güvenilir bilgi akışını sağlamak için vazgeçilmez bir unsurdur. Afetlerin yıkıcı etkilerini en aza indirmek, sahada çalışan gazetecilerin güvenliğini sağlamak ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesini temin etmek için ekipman ve altyapının önceden planlanması gerekir. Bu tür hazırlıklar medya çalışanlarının sahada etkin bir şekilde çalışmasını sağlar ve kriz sırasında bilgi akışının kesintiye uğramasını önler. Ekipman ve altyapı hazırlığı sadece gazetecilerin görevlerini yerine getirmelerini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda afet yönetiminin genel etkinliğini de artırır.

Ekipman hazırlığı, sahada kullanılacak teknik ekipman ve iletişim araçlarını içerir. Kamera, mikrofon, taşınabilir enerji kaynakları, uydu telefonları ve veri aktarım cihazları gibi ekipmanlar, afet bölgelerinde bilgi akışının sürdürülebilirliğini sağlamak için gereklidir. Uydu telefonları ve acil durum telsizleri, iletişim altyapısı zarar gördüğünde gazetecilerin merkezle bağlantı kurmasını sağlar (AFAD, 2004). Ayrıca taşınabilir enerji kaynakları, ekipmanın sahada uzun süreli kullanımı için kritik bir gerekliliktir. Teknik ekipmanın etkin kullanımı, gazetecilerin kriz sırasında daha hızlı ve doğru bilgi vermesini sağlar.

Altyapı hazırlığı, gazetecilerin güvenliğini sağlamak, veri iletimini güvence altına almak ve afet bölgesine erişimi kolaylaştırmak için lojistik desteği içerir. Güvenli çalışma alanlarının oluşturulması, afet bölgelerine erişim yollarının belirlenmesi ve geçici barınakların sağlanması bu hazırlık sürecinin önemli parçalarıdır. Ayrıca, yedekleme sistemleri ve güvenli sunucu bağlantıları da afet sırasında veri güvenliğini sağlamak için gereklidir. Bu altyapı önlemleri sadece gazetecilerin güvenliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda doğru bilginin geniş kitlelere ulaştırılmasını da garanti altına alır.

Türkiye’de ekipman ve altyapı hazırlığı, AFAD tarafından belirlenen ulusal afet müdahale planları çerçevesinde düzenler. AFAD, medya mensuplarının afet bölgelerinde nasıl çalışması gerektiğine dair kılavuz ilkeler belirlemiş ve ekipman kullanımı, güvenlik önlemleri ve lojistik destek için standartlar oluşturmuştur (AFAD, 2018). Bu planlar, medya mensuplarının kriz zamanlarında daha etkili çalışabilmeleri için gerekli hazırlıkları kapsar. Ekipman ve altyapı hazırlığı sadece teknik unsurlarla sınırlı değildir. Medya mensuplarının eğitimi ve etik gazetecilik ilkeleri konusunda farkındalıklarının artırılması da bu hazırlık sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Gazeteciler arama kurtarma ekipleriyle işbirliği içinde çalışmalı, yetkili makamlardan gerekli izinleri almalı ve afet bölgesindeki hassas koşullara saygı göstermelidir (Kadioğlu, 2008). Bu tür bir bilinçlendirme, gazetecilerin afet ortamında hem etik hem de profesyonel standartlara uygun hareket etmesini sağlar. Afet haberciliğinde ekipman ve altyapı hazırlığı, hem gazetecilerin güvenliğini hem de halkın güvenilir bilgiye erişimini esas almalıdır. Doğru planlama, teknik ekipman ve etik ilkelerle desteklenen bir hazırlık süreci, kriz dönemlerinde halkın ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşmasını mümkün kılar. Bu entegre yaklaşım, medya ve gazetecilerin afet yönetiminde etkin bir rol oynamasını sağlar.

Afet Haberciliğinde Acil Durum Planları

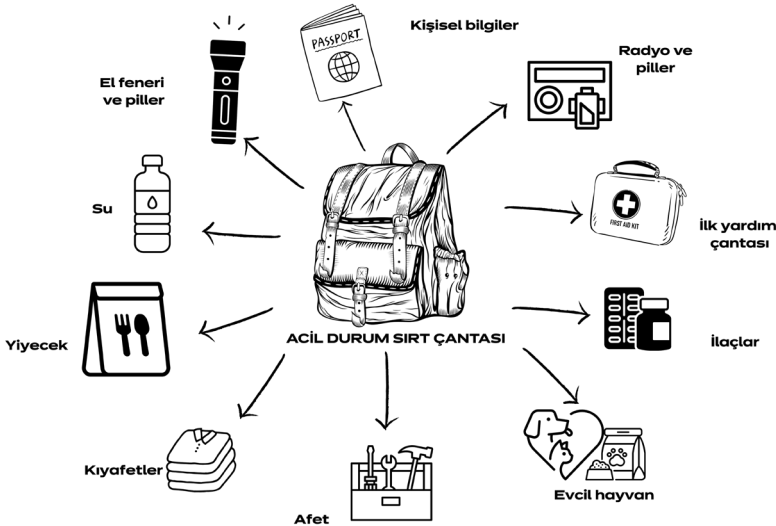
Afet gazeteciliğinde acil durum planları, kriz zamanlarında gazetecilerin fiziksel güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra kamuoyuna doğru bilginin kesintisiz olarak ulaştırılmasında da hayati bir rol oynar. Afet bölgeleri, öngörülemeyen tehlikeler ve hızla değişen koşullar nedeniyle gazeteciler için yüksek risk oluşturmaktadır. Bu nedenle kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası süreçleri kapsayan detaylı acil durum planlaması, gazetecilerin görevlerini güvenle yerine getirebilmelerini sağlar (AFAD, 2023).

Acil durum planları, kriz dönemlerinde gazetecilerin sahadaki güvenliğini artırmak, bilgiye erişimlerini kolaylaştırmak ve doğru habercilik yapmalarını desteklemek üzere yapılandırılmıştır. Gazetecilerin olası tehlikelerle karşılaşmadan önce eğitilmesi, gerekli ekipmanla donatılması ve alternatif iletişim sistemlerine erişimlerinin sağlanması bu süreçte önemli adımlardır. Ayrıca, afet sırasında ve sonrasında uygulanan prosedürler gazetecilerin sahadaki çalışmalarını kolaylaştırır ve kamuoyunun güvenilir bilgiye erişimini sağlar.

Afet Öncesi Planlama ve Hazırlık

Afet öncesi aşama, gazetecilerin afet bölgelerinde karşılaşabilecekleri riskleri en aza indirmeye yönelik hazırlıkları içerir. Bu aşamada

- Potansiyel tehlikelerin ve risk faktörlerinin önceden belirlenmesi
- Güvenlik ve ilk yardım eğitimlerinin düzenlenmesi
- Koruyucu ekipman sağlanması (kask, gaz maskesi, ilk yardım çantası vb.)
- Alternatif iletişim araçlarının saptanması (uydu telefonları, telsizleri),
- Tatbikatlar yapmak en önemli adımlardan biridir. Bu tür hazırlıklar gazetecilerin bir kriz anında bilinçli ve güvenli bir şekilde hareket etmelerini sağlar.

Görsel 2: Acil Durum Vakası (Eskişehir AFAD and Anadolu University, 2017)

Kriz Müdahalesi

Kriz dönemlerinde uygulanacak acil durum planları, gazetecilerin sahada güvenliklerini koruyarak görevlerini yerine getirebilmelerini sağlar. Bu süreçte:

- Güvenli çalışma alanlarının oluşturulması,
- Doğru bilgiye erişmek için güvenilir kaynakları kullanmak,
- Tahliye protokollerinin uygulamaya konulması,
- Yerel makamlarla ve arama kurtarma ekipleriyle koordinasyon sağlanması gibi adımlar kritik öneme sahiptir.
- Gazeteciler, afet sırasında bilgi toplama görevlerini yerine getirirken sahadaki diğer ekiplerle işbirliği içinde çalışarak kriz yönetiminde aktif bir rol oynarlar.

Kriz Sonrası İyileşme

Kriz sonrası dönemde, acil durum planlarının etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı değerlendirilir. Bu aşamada:

- Afet bölgesindeki durumun analizi ve raporlanması,
- Kullanılan ekipman ve iletişim araçlarının gözden geçirilmesi,
- Sahadaki gazetecilerin sağlık kontrollerinin yapılması,
- Deneyimlerden dersler çıkarmak ve gelecekteki krizler için kurtarma planları hazırlamak önemlidir. Bu değerlendirmeler gelecekte daha etkili ve güvenli bir planlama yapılmasını mümkün kılar.

Acil Durum Planlarının Önemi

Acil durum planları sadece afet haberciliğinde gazetecilerin güvenliğini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kamuoyuna doğru bilginin kesintisiz aktarılması için gerekli altyapıyı da oluşturur. Bu planlar risk analizi, eğitim, iletişim protokolleri, koruyucu ekipman kullanımı ve psikolojik destek gibi unsurları içerir. Düzenli olarak güncellenen ve uygulanan planlar, gazetecilerin sahada güvenli, etik ve profesyonel bir şekilde çalışmasına olanak tanır. Afet gazeteciliğinde etkin acil durum planlaması, gazetecilerin kriz dönemlerinde görevlerini sürdürülebilir bir şekilde yerine getirmelerine olanak tanır. Bu sayede kamuoyunu bilgilendirme görevi yerine getirilmiş ve gazetecilerin güvenliği sağlanmış olur.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölümde afet haberciliğinde fiziksel hazırlığın önemi tartışılmaktadır. Afet bölgelerinde gazetecilerin karşılaşılabileceği zorluklar ve bu zorluklara karşı alınması gereken önlemler detaylandırılmıştır. Afet haberciliği, kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu süreçte fiziksel hazırlık gazetecilerin güvenliğini artırır ve bilgi akışının kesintiye uğramamasını sağlar.

Fiziksel hazırlığın temel unsurları arasında risk analizi, ekipman hazırlığı, ilk yardım becerileri ve güvenlik prosedürleri yer alır. Afet bölgelerinde kullanılan teknolojik araçlar ve planlama, gazetecilerin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini sağlar. Ayrıca yasal güvenlik prosedürleri ve acil durum planlarının gazetecilerin sahadaki çalışmalarına katkısı da ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Burada fiziksel hazırlığın sadece bireysel güvenlik için değil, etik gazetecilik ilkelerinin korunması ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi için de önemli bir araç olduğu vurgulanıyor. Kriz öncesi, kriz süreci ve sonrası süreçler için gazetecilerin bilgi ve becerilerle donatılmasının gerekliliği ortaya konmuştur.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afet gazeteciliğinin toplumsal bilgilendirme ve kriz yönetimindeki rolünü açıklayabilir.
- Öğrenciler, afet bölgelerinde gazetecilerin karşılaşılabileceği fiziksel riskleri tanımlayabilir.
- Öğrenciler afetler sırasında risk analizi yapabilme becerisini geliştirebilir ve uygulayabilir.
- Öğrenciler acil durum planlarının nasıl oluşturulması ve uygulanması gerektiğini öğrenebilir.
- Öğrenciler afet bölgelerinde temel ilk yardım tekniklerini öğrenip doğru şekilde uygulayabilirler.
- Öğrenciler yasal güvenlik prosedürlerine ve etik raporlama ilkelerine uymayı öğrenebilir.
- Öğrenciler afet bölgelerinde hem güvenliklerini hem de mesleki standartlarını koruyabilirler.
- Öğrenciler, halkın bilinçlendirilmesi ve afetlere karşı toplumsal direncin artırılması için stratejiler geliştirebilir ve sunabilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Afet haberciliğinin temel amacı nedir?
 - a) Halkın ihtiyaçlarına karşı duyarsız kalmak
 - b) Kamuoyunun doğru ve zamanında bilgilendirilmesini sağlamak
 - c) Haberleri daha sansasyonel hale getirmek
 - d) Sadece haber ajanslarının hızını artırmak
- 2 Afet haberciliğinde fiziksel hazırlık neden önemlidir?
 - a) Kriz anında ekipman ihtiyacını ortadan kaldırmak için
 - b) Gazetecilerin daha az yorulmasını sağlamak
 - c) Haberlerin çekiciliğini artırmak
 - d) Afet bölgesindeki tehlikelerle başa çıkmak
- 3 Risk analizi hangi amaçla yapılır?
 - a) Afet bölgesindeki potansiyel tehlikeleri önceden tespit etmek
 - b) Afet bölgesindeki halka rehberlik etmek
 - c) Bir afet sonrasında ortaya çıkabilecek fırsatlardan yararlanmak
 - d) Sadece ekipman seçimlerini kolaylaştırmak için
- 4 Afet haberciliğinde temel ilk yardım becerilerinin önemi nedir?
 - a) Yaralanmalara zamanında ve doğru müdahalede bulunmak
 - b) Gazetecilerin fiziksel kondisyonunun artırılması
 - c) Enkaz altındaki insanları bulmayı kolaylaştırmak
 - d) Afet bölgesinde lojistik düzenlemelerin hızlandırılması
- 5 Afet haberciliğinde ekipman kullanımı neden önemlidir?
 - a) Daha kaliteli görüntüler için
 - b) Afet bölgesindeki bilgi akışını sürdürmek
 - c) Gazetecilerin estetik görünmesini sağlamak
 - d) Basit haberleri daha etkili bir şekilde sunmak
- 6 Acil durum planları hangi süreçleri kapsar?
 - a) Kriz öncesi, kriz anı ve sonrası
 - b) Sadece afet bölgesine giriş izinleri
 - c) Kriz sırasında bölge dışından gelen yardımlar
 - d) Afet sonrası medya değerlendirme raporları
- 7 Yasal güvenlik prosedürlerini takip etmek neden önemlidir?
 - a) Afet bölgesinde etik ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak
 - b) Halkın afet hakkında hızlı bilgi almasını sağlamak
 - c) Gazetecilerin daha fazla dikkat çekmesini sağlamak
 - d) Afet bölgesinde sınırsız hareket imkanı yaratmak
- 8 Afet haberciliğinde hangi teknolojik araçlar yararlıdır?
 - a) Kriz masası koordinasyon yazılımı
 - b) Sadece taşınabilir telsizler
 - c) Coğrafi Bilgi Sistemleri, uydu telefonları ve dronlar
 - d) Termal kameralar ve sismik sensörler
- 9 Bir afet bölgesinde gazetecilerin karşılaşılabileceği fiziksel riskler nelerdir?
 - a) Sadece kötü hava koşulları
 - b) Enkaza maruz kalma, toksik madde maruziyeti, altyapı hasarı
 - c) Yalnızca yetersiz ekipman
 - d) İnsanlarla iletişim kurmada zorluk
- 10 Afet haberciliğinde etik gazetecilik ilkelerinin önemi nedir?
 - a) Gazetecilerin sosyal medya takipçilerinin artırılması
 - b) Afet bölgesindeki insanlara moral vermek
 - c) Haberlerin uluslararası medyada daha fazla ilgi görmesi
 - d) Kamu güveninin ve bilgilendirmesinin sağlanması

Cevap Anahtarı

1.b, 2.d, 3.a, 4.a, 5.b, 6.a, 7.a, 8.c, 9.b, 10.d

Kaynakça

- Antunes, M. N., da Silva Pereira, S., Zêzere, J. L., & Oliveira, A. E.** (2022). Disaster journalism in print media: analysis of the top 10 hydrogeomorphological disaster events in Portugal, 1865-2015. *International Journal of Disaster Risk Science*, 13(4), 521-535.
- Bacon, P., & Hobson, C.** (2014). Incorporating natural disasters into the human security agenda. In *Human Security and Natural Disasters* (pp. 1-21). Routledge.
- Bayram, H., Rastgeldi Dogan, T., Sahin, U. A., & Akdis, C. A.** (2023). Environmental and health hazards by massive earthquakes. *Allergy*, 78(8), 2081-2084.
- Çilingir, G. A.** (2019). Disaster Management in Turkey and Responsibility of the Administration. Istanbul University Institute of Social Sciences. (Unpublished Doctoral Dissertation). Istanbul.
- CRED (Center for Research on the Epidemiology of Disasters).** (2019). Natural disasters 2018. CRED Publications. <https://www.cred.be/publications>
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2004). Glossary of annotated disaster management terms. AFAD Publications.
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2014). Turkey disaster awareness and disaster preparedness survey report. Disaster and Emergency Management Presidency. <https://www.afad.gov.tr>
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2015). Legislation handbook.
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2018). Disaster management and natural disaster statistics in Turkey. Disaster and Emergency Management Presidency. <https://www.afad.gov.tr/kitaplar>
- Djärv, T., Handley, A. J., Klaassen, B., Meyran, D., Oliver, E., & Poole, K.** (2021). European Resuscitation Council guidelines 2021: First aid. *Resuscitation*, 161, 270-290.
- Doğan, M., & Biberici, M. A.** (2017). Transition from disaster risk management to disaster risk governance: Sendai framework (2015-2030). *Interdisciplinary Disaster Management Research*, Birleşik Matbaacılık.
- Fatoni, F., Panduragan, S. L., Sansuwito, T., & Pusporini, L. S.** (2022). Community first aid training for disaster preparedness: a review of education content. *KnE Life Sciences*, 549-558. Fondation de France (2023). Earthquakes in Turkey and Syria - Fondation de France is mobilizing for donations. Fondation de France. <https://www.fondationdefrance.org>
- Heard, C. L., Pearce, J. M., & Rogers, M. B.** (2020). Mapping the public first-aid training landscape: a scoping review. *Disasters*, 44(1), 205-228.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC).** World First Aid Day. <https://www.globalfirstaidcentre.org/world-first-aid-day-2/>
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC).** (2023, September 15). World First Aid Day. <https://www.globalfirstaidcentre.org/world-first-aid-day-2/>
- Kadioğlu, M., & Özdamar, E.** (2008). Basic principles of disaster mitigation. JICA Turkey Office, Publication, (2).
- Kartal, N. Z., & Dağ, H.** (2021). Crisis communication and crisis journalism in relational context. In E. Hamarta, C. Arslan, S. Çiftçi, & M. Uslu (Eds.), *Academic Research* (Vol. 2, pp. 252-261).
- Kurt, O.** (ed.) (2019), *Disaster and Emergency Management for Individuals with Special Needs*, T.C. Anadolu University Publication.
- Newman, E., Shapiro, B., & Nelson, S.** (2009). Journalism and media during disasters. *Mental health*

and disasters, 291-301.

Örçen Güler, İ. (2019). Disasters and cities: The relationship between disaster risks and urbanization in international documents. In H. Sağır (Ed.), *Globalization and the transforming city* (pp. 233-259). Orion Publishing House.

Tanyaş, M., Günalay, Y., Aksoy, L. and Küçük, Ö. G. B. (2013). *Istanbul province disaster logistics plan guide*. Istanbul: Logistics Association Publications.

UNDP. (1994). *Human development report 1994: New dimensions of human security*. UNDP Publications. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostatspdf.pdf>

UNISDR. (2012). *Towards a post-2015 framework for disaster risk reduction*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. https://www.unisdr.org/files/25129_towardsapost2015frameworkfordisaste.pdf

United Nations Development Programme. (2014). *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. UNDP. Uscher-Pines, L., Chandra, A., Acosta, J., & Kellermann, A. (2012). Citizen preparedness for disasters: are current assumptions valid?. *Disaster medicine and public health preparedness*, 6(2), 170-173.

Zideman, D. A., Singletary, E. M., Borra, V., Cassan, P., Cimpoesu, C. D., De Buck, E., Djärv T., Handley A. J., Klaassen B., Meyran D., Oliver E., and Poole K. (2021) *European Resuscitation Council Guidelines 2021: First aid. Resuscitation*, 270-290.

AFETLERİN DOĞRU ŞEKİLDE HABERLEŞTİRİLMESİ

Nagihan TUFAN YENİÇİKTİ⁷

Elif KAYA GÜLER⁸

BÖLÜM 5

AFETLERİN DOĞRU ŞEKİLDE HABERLEŞTİRİLMESİ

- Giriş
- Temel Kavramlar
- Afet Haberciliği
- Afetlerde Haber Toplama Süreçleri
- Haber Kaynakları ve Afetlerde Kullanımı
- Afet Haberlerinde Bağlam
- Afet Haberciliğinde Tarafsızlık ve Şeffaflık
- Afet Durumunda Yayın Politikası
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Bu bölümde afet haberlerinin doğru bir şekilde nasıl haberleştirilmesi gerektiği konusu ele alınacaktır. İlk olarak, afetlerin haberleştirilmesinde bilgi toplama süreçlerinin nasıl olması gerektiği, haber kaynakları ve bunların afet haberciliğinde kullanımı açıklanacaktır. Ardından, afet haberciliğinde bağlamın nasıl olması gerektiği tartışılacaktır. Gazeteciliğin temeli, olayları tarafsız ve objektif bir şekilde haberleştirmektir. Bu nedenle, afet haberciliğinde tarafsızlığın ve şeffaflığın önemi ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Gazetecilerin doğal afetler, insan kaynaklı krizler, terör saldırıları ve benzeri felaketleri haberleştirirken yayın politikalarını nasıl kullanmaları gerektiği açıklanmaya çalışılacaktır. Afetlerin doğru bir şekilde haberleştirilmesi hem toplum açısından hem de afet anında acil durum açısından sürece önemli katkılar sağlar. Bu nedenle habercilikte en önemli şey doğru haber kaynaklarından doğru bilgiyi almaktır. Haber kaynaklarının neler olduğu ve bu kaynakların türleri alt başlıklar şeklinde ele alınmıştır.

⁷Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Doç. Dr. nagihantufan@selcuk.edu.tr,

⁸ Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Arş. Gör. Dr. elif.kaya@selcuk.edu.tr

Temel Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının önemini anlamanın yanı sıra bölüm kazanımlarının öğrenilmesini de kolaylaştıracaktır.

Afet Haberciliği

Afet öncesi, müdahale ve iyileştirme aşamalarında kaynak kullanımının yanı sıra, gazetecilerin afet haberciliği konusundaki uzmanlıklarını ve toplumların karşı karşıya kaldığı olağanüstü durumlarda habercilik yaklaşımlarını içerir.

Habercilik

Bir olay, durum ya da konu hakkında doğru ve tarafsız bilgi toplama, düzenleme ve sunma sürecidir. Habercilik, haberin doğru ve eksiksiz olarak toplumla paylaşılmasını sağlar.

Haber Kaynakları

Haber kaynakları, haber içeriğinin elde edildiği kaynaklardır. Haber kaynakları ekonomi, güvenlik, finans, adliye vb. olarak sınıflandırılabilir. Haberin türüne, haberin alındığı kişi, kurum ya da kuruluşa göre tanımlanabilir.

Bağlam

Bağlam, bir olayı ya da durumu tanımlarken, söz konusu olayla ilgili tüm çevresel koşulları, nedenleri, sonuçları ve diğer unsurları kapsayan bir çerçevedir.

Tarafsızlık ve Şeffaflık

Haberde tarafsızlık; haberin tarafsızlığı ve nesnelliği, bir başka deyişle olayların duygusal unsurlardan arındırılarak objektif bir şekilde aktarılması anlamına gelir. Şeffaflık ise haber içeriğinin gerçeğe uygunluğudur.

Yayın Politikası

Bu politika, yayının, haber perspektifinin ve yayın mecrasının kimliğini ya da kişiliğini tanımlayan bir ifadedir. Başka bir deyişle, bir gazetenin, habere bakış açısını, siyasi duruşunu, haber yazım kural ve üsluplarını, ulusal politikasını ve dış politikasını ortaya koyarak bir yayın çizgisi oluşturmasıdır.

Afet Haberciliği

Afetler sırasında doğru haber yapma, kamuoyunu bilgilendirmek, acil durum müdahale çabalarına rehberlik etmek ve toparlanma sürecine katkıda bulunmak için kritik öneme sahiptir.

Her yıl dünyanın dört bir yanında deprem, sel, fırtına, tsunami, yanardağ, saldırı ve kriz gibi doğal ve insan kaynaklı afetler meydana gelir. Bu afetler, şiddetine bağlı olarak telafisi mümkün olmayan hasarlara, kayıplara ve can kayıplarına neden olur. Afetler meydana geldiğinde gazetecilerin zamanında ve güvenilir bilgi vermesi, neyin, nasıl ve neden olduğunu açıklarken karmaşık bilimsel bilgilerden ziyade kitlelerin anlayabileceği şekilde haber yapması gerekir.

Afetler sırasında doğru haber yapma, kamuoyunu bilgilendirmek, acil durum müdahale çabalarına rehberlik etmek ve toparlanma sürecine katkıda bulunmak için kritik öneme sahiptir. Ancak afet haberciliği aynı zamanda karışıklık, belirsizlik ve çoğu zaman kaotik koşullar altında bilgi toplamak ve paylaşmak gibi benzersiz zorlukları da beraberinde getirir. Afet haberciliğinde doğruluk, gazetecilerin katı etik standartlara uyması, bilgileri doğrulaması ve yanlış bilginin olası sonuçlarını göz önünde bulundurması gerektiği anlaşılmına gelir.

Afet haberi yaparken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır. İlk olarak haber hangi afet olayının meydana geldiği, kimlerin etkilendiği, afetin ne kadar sürdüğü, afete yol açan bağlantıların (teknik, sosyal veya siyasi) neler olduğu, hükümetin ve toplumun afetle başa çıkıp çıkamadığı ve bir afet meydana geldiğinde insanların ne yapması gerektiği gibi afeti tanımlayan bilgileri içermelidir. İkinci olarak, haber açık olmalıdır. Yani muhabirin söylemek istediğinin ana teması okuyucular tarafından da anlaşılmalı ve mesaj alınmalıdır. Gazeteciliğin en önemli kısmı okuyucuyu habere çekecek bir giriş yapmaktır. Haberin başlığının içeriğiyle bağlantılı olması önemlidir. Haber özlü kelimelerle, ana başlığa bağlı kalınarak yazılmalı, ilgisiz bilgi ve alıntılar eklenmemelidir. Haber yazarken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise kullanılan kaynaklardır. Afet hakkında yazılan haber, okuyucuları kaynakların uzman ve güvenilir olduğuna ikna edecek yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Yazım tarzı da dikkat edilmesi gereken bir diğer noktadır. Haber, okuyucuların kolayca anlayabilmesi ve mesajı alabilmesi için açık ve basit kelimelerle yazılmalıdır.

Afet haberi yapmanın dört aşaması vardır (ADPC, 2024). Bunlar:

Afet Dışı Aşama

Bu aşamada medya, afetle ilgili politika ve mevzuata yer verir. Kamu ve özel sektör tarafından afetin uzun vadeli zararlarını azaltma önlemlerinin önemini vurgulamak için röportajlar yapılmalıdır. Halk, özellikle de savunmasız topluluklar, afet risk yönetimi konusunda hükümet tarafından alınan önlemler hakkında bilgilendirilmelidir.

Afet Öncesi Aşama

Bu aşamada medya, insanları gelecekteki afetlerde zararı azaltmak için uygun önlemleri almaya teşvik ederek afet riskini azaltmanın ve hazırlıklı olmanın önemini vurgulayabilir. Ayrıca medya, erken uyarı konusunda farkındalık yaratabilir, halkı tedbirler ve kayıpları önlemek için alınması gereken yapısal/ mühendislik önlemleri hakkında bilgilendirebilir.

Afet Aşaması

Medya, afetten etkilenen toplum ile yardım kuruluşları arasında bir köprü görevi görür. Afetzedeler ve aileleri arasındaki iletişimi kolaylaştırabilir. Afetzedelerin su, gıda, barınma ve temizlik gibi asgari ihtiyaçlarına odaklanılmasını sağlayabilir.

Afet Sonrası Aşama

Son aşamadaysa toparlanma, rehabilitasyon ve hasarlı altyapının yeniden inşasına odaklanılmalıdır. Mali, teknik ve maddi kaynakların seferber edilmesi afet sonrası aşamada önemli bir gerekliliktir. Toparlanma, rehabilitasyon ve yeniden inşa çalışmalarının düzenli olarak takip edilmesi de bu aşamada medya için önemli bir görevdir.

Afetlerde Haber Toplama Süreçleri

Bir afet meydana geldiği andan itibaren medya, afetin yıkıcı gücüne paralel olarak halkın afetten etkilenen bölge ile ilgili haber alma ihtiyacını karşılamak için tüm donanımıyla olay yerine ulaşmaya ve kamuoyunu bilgilendirmeye çalışır. Afet haberlerinde kaynaklarının doğru seçimi, erişimi ve kullanımı özellikle afet durumlarında olaya dayalı, doğru, tarafsız bilgi için çok önemlidir. Çünkü kamuoyunun gözü kulağı afet bölgesinden gelen haberlere odaklanmış durumdadır.

Özellikle afet dönemlerinde medya kuruluşları, bilgilendirme ve yönlendirme konusunda bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Yakut (2005) tarafından İzmit merkezinde yapılan bir araştırmada katılımcıların yüzde 99'u yaşanan afet hakkında gazete, televizyon ve radyodan bilgi alma ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla afetler sırasında televizyon, internet gibi görsel ve işitsel araçların, gazete, dergi gibi basılı araçların ve radyo gibi işitsel araçların kullanılması, toplumun bilgilendirilmesi ve direncinin artırılması açısından önemlidir. Deprem, yangın, sel, tsunami gibi doğal afetler ile kimyasal ve nükleer saldırılar öncesinde ve sonrasında kamuoyunun bilgilendirilmesinde, yetkililer ile halk arasında iletişim kurulmasında, afetlerin yol açtığı maddi ve manevi zararların azaltılmasında medyanın rolü büyüktür. Ayrıca kurtarma ve yardım ekipleri, gerekli eylemleri gerçekleştirebilmeleri için uygun planlama ve karar alma süreçlerine ihtiyaç duyar. İyi bir planlama yapmak ve ardından doğru kararlar almak için afetten sonra mümkün olan en kısa sürede doğru bilgiye ihtiyaç vardır (Nejad vd., 2015).

Afet dönemlerinde, afet bölgelerinde görev yapan muhabirlerin haber toplama süreci, can güvenliğini ön planda tutan ve arama kurtarma ekiplerinin çalışmalarını kolaylaştıran bir titizlikle yürütülmelidir. Haber toplama süreci sırasında kamera ve fotoğraf makinelerinin çıkardığı sesler ve ışıklar da dikkat etmek önemlidir. Çünkü sesler ve ışıklar afetzedenin psikolojisini ve sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Muhabirlerin haber toplama sürecinde kullandıkları çeşitli teknikler vardır. Bunlardan biri de gözlem tekniğidir. Gözlemlenen ve yaşanan olaylar ilk haber toplama yöntemidir. Bir diğer teknik ise mülakat /röportajdır. Bu, muhabirin belli bir konuda sorduğu sorulara röportaj yoluyla yanıt arar. Örneğin afet bölgelerinde çalışan muhabirlerin afet dönemlerinde haber toplama sürecinde bu tekniği kullanırken dikkatli olmaları önemlidir. Enkaz altındakilere insanlara mikrofon uzatılmamalı ve afetzedelerin enkaz altından çıkarılma anını kaydetme yarışından uzak durulmalıdır. Bir diğer yöntem ise araştırmadır. Edinilen bilgi-

lerin detaylandırılıp doğrulanması için araştırma gerekir. 2025 yılının başlarında meydana gelen ve modern tarihin en büyük mali hasar veren yangını olarak kabul edilen Los Angeles'ta meydana gelen yangının nedeninin—doğal mı yoksa sabotaj mı—araştırılması doğru haber yapmak açısından önemlidir.

Görsel 1. America Los Angeles Fire / Source: Hans Gutknecht/ BBC News

Haber Kaynakları ve Afetlerdeki Kullanımı

Haber oluşturma sürecinin ilk aşaması, bir olayın meydana gelmesi ve konu hakkında bilgi temin edilmesidir. Habere konu olan olay, kişi ya da gelişmeler hakkında bilgi edinilen kişi, kurum, kuruluş ve olayı aktaran belgelere haber kaynağı denir.

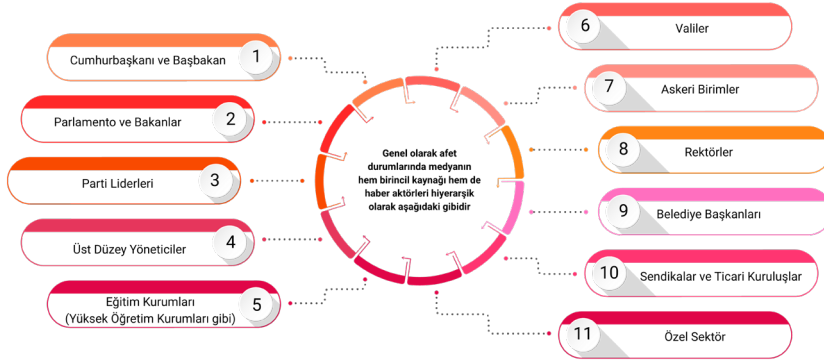
Kitlesele yıkım yaşanan afetlerde, kamuoyunun ilgisini çeken medyanın en önemli bilgi kaynağı gazetecilerdir. Çünkü afet anlarında hızlı, doğru, güvenilir ve hayat kurtarıcı bilgiler en değerli hazinedir. Afetlerden etkilenen bireyler, afet sırasında ve sonrasında çeşitli haber ve bilgi kaynaklarına güvenmek isterler. Kriz ortamında afette ilgili bilgileri netleştirmek için profesyonel becerilere ve doğru haber kaynağı kullanımına ihtiyaç vardır.

Gazetecilikte haber yazmak için bilgi edinmenin en önemli unsurugüvenilir kaynaklardır. Haber, belirli kaynaklardan alınan bilgilere dayanır. Gazetecilere haber yazarken içerik desteği sağlayankişilere, kurumlara veya belgelere haber kaynağı denir. Haber yazma süreci, gazetecilerin haber kaynaklarından edindikleri bilgi, belge ve fotoğrafları derleyiphaber formatına dönüştürmesidir. Haber kaynakları gazetecilere kamuoyuna açık olmayan bilgileri sağlar. Bir gazetecinin haber oluşturmak için kullanabileceği pek çok farklı kaynak vardır. Ancak haber kaynakları genel olarak iki kategoride değerlendirilir: birincil ve haber kaynaklar.

Birincil Kaynaklar

Birincil haber kaynakları, iddia edilen olayla doğrudan ilgili olan kaynaklardır. Haber medyası, kaynaklarını genellikle resmi kurumlardan elde eder. Bu kaynaklar güvenilir ve erişilebilir haber sağlayıcıları oldukları için medya kuruluşları tarafından özel bir konumda tutulurlar. Bu bağlamda haber medyasının resmi kaynaklarla ilişkileri düşünüldüğünde, medyada yer alan haberlerde bu kurumların bilgileri öncelikli olacaktır. Bu kaynaklar birincil kaynaklar olarak adlandırılır. Afet durumlarında haber kaynaklarının önemli bir kısmı aynı zamanda afet yönetim sisteminin aktörleridir.

Genel olarak afet durumlarında medyanın hem birincil kaynağı hem de haber aktörleri hiyerarşik olarak aşağıdaki gibidir:

Medyanın afet öncesinde bilgilendirici bir güç olduğu gibi afet sonrasında da iletişimi sağladığı görülmektedir. Afetten etkilenen kamuoyu, takip eden saat ve günlerde büyük bir bilgi ihtiyacı içindedir. Bu dönemde izleyicilerin beklentileri, tehlikenin boyutunu, devam eden yardım faaliyetlerini, maddi hasarı, alınan önleyici tedbirleri ve olası yasal soruşturmaları anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda medya önemli bir rol oynar ve durumu kapsamlı bir şekilde aktarır. Medya kuruluşları bilgi toplamak için devlet kurumları, güvenlik güçleri, üniversiteler, yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri gibi birincil kaynakları kullanır. Devlet kurumları, acil servisler ve yardım kuruluşları gibi kaynaklar güvenilir bilgi sağlar. Bu kurumlar afet sırasında ve sonrasında güncel istatistikler, uyarılar ve rehberlik sağlayabilir. Örneğin bir kasırga sonrasında FEMA (Federal Acil Durum Yönetim Ajansı) veya yerel güvenlik birimleri, yetkili gazeteciler için önemli bilgi kaynağıdır.

Afet dönemlerinde acil çağrılar ve ihbarlar da birincil haber kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Polis, itfaiye ve ambulans gibi acil servislere yapılan rutin çağrılar, afetzedelerden gelen ihbarlar ve yetkili kurumlarla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler önemli haber kaynaklarıdır. Ayrıca afetle ilgili hukuki süreçleri takip eden gazetecilerin elde ettiği raporlar da birincil kaynaklar arasındadır.

Saha haberciliği de ilk elden bilgi edinmenin en güvenilir yollarından biridir. Gazeteciler yıkımı gözlemleyebilir, hayatta kalanlar ve tanıklarla görüşebilir ayrıca yerel yetkililerle iletişime geçebilir. Ancak bazı afet durumlarında (kasırga, deprem veya orman yangını gibi) sahada olmak mümkün olmayabilir ve gazeteciler ikincil kaynaklara güvenmek zorunda kalabilir.

İkincil Kaynaklar

İkincil kaynaklar, olayla ilgili bilgilerin dolaylı olarak elde edildiği kaynaklardır. Genellikle başka bir yayın veya yayın kuruluşundan ya da kişiden elde edilen bilgileri içeren ikincil kaynaklar, televizyon, ve basılı medya (kitap, belge, rapor, makale) gibi kaynakları kapsar ve haberdeki olayın görgü tanıkları olarak da sayılabilir. İkincil kaynaklar arasında editöre mektuplar, haber bültenleri, ücretsiz yayın içerikler, diğer kuruluşların haberleri ve sonradan yapılan saha çalışmaları ile elde edilen bilgi ve kayıtlar da yer alır.

İkincil kaynaklar, haber üretim sürecinde muhabirlere bilgi sağlayan birincil kaynaklardan gelen bilgileri teyit etme, doğrulama ve tanımlama işlevine sahip değildir. Habere konu olan bilgi bir mesajdan ibarettir. Çünkü doğru bilgiye en çok ihtiyaç duyulan afet zamanlarında, bilgiye kanıt sağlayacak, güvenilirliği temin edecek ve yanlış bilginin önüne geçecek olan ikincil kaynaklardır. Haberin inandırıcılığı için belgeler yani ikincil kaynaklar büyük önem taşır.

Bilimsel uzman görüşleri ikincil kaynaklar olarak kabul edilir. Bilim insanlarından alınan bilgiler bir afetin (örneğin bir deprem, orman yangını veya sel) nedenlerini anlamak için önemli bir bağlam sağlar. Örneğin bir depremde jeofizikçiler depremin özelliklerini açıklayabilirken bir kasırganın yolunu da meteorologlar iyi tahminler yapabilir. Buna ek olarak, tanık ve kazazedelerin ifadeleri de olayların insani boyutunu anlamak için önemli bilgiler sağlar. Ancak bu tür kaynaklar da dikkatle doğrulanmalı ve çeşitli görüşler arasında bir denge kurulmalıdır.

Haber kaynaklarını birincil ve ikincil haber kaynakları dışında iç kaynaklar, dış kaynaklar ve araştırma kaynakları olmak üzere üç gruba ayıran bir görüş vardır. Kitle iletişim araçları içindeki birimler ve bu birimlerde haber toplayan muhabirler iç kaynaklar olarak kabul edilir. Dış kaynaklar ise yabancı ajansların bültenleri, dış temsilciliklerdeki muhabirlerden gelen haberler, uluslararası kuruluşların basın bültenleri ve yabancı kuruluşların haberleridir. Araştırma kaynakları ise muhabirlerin araştırmaları ve özel çabaları sonucu elde ettikleri bilgilerden oluşmaktadır (Vural, 2012). Ayrıca milyonlarca kullanıcısı olan sosyal medya ve dijital platformlar da haber kaynağı haline gelmiştir.

Sosyal Medya

Afetlerde haber, hayati önem taşır. Geleneksel medya, editoryal süreçle doğrulanmış haberleri sunar-ken, sosyal medya hızlı ve interaktif yapısıyla afet haberciliğine önemli katkılar sağlamaktadır. Sosyal medyanın yeni bir haber kaynağı olarak kullanılması durumsal farkındalığı ve çift yönlü iletişimi artırmaktadır. Sosyal medya, afet durumlarında acil durum iletişiminin sağlanması, uyarıların yapılması, afetzedelerden yardım taleplerinin iletilmesi, durumsal farkındalık yaratılması ve hasar tahminlerinin yapılması gibi önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bu süreçte kullanıcı aktiviteleri ve paylaşımları izlenmekte, yüklenen görüntüler hasar tespitleri için kullanılmakta ve böylece afetin etkileri hakkında bilgi edinilmektedir. Örneğin 2012 yılındaki Sandy Kasırgası sırasında Instagram'da #Sandy etiketi ile yaklaşık 800 bin fotoğraf paylaşılmış ve bu fotoğraflarda coğrafi konumlar da gösterilmiştir. 2015'teki Nepal depremlerinde *Digital Humanitarian* adlı dijital bir gönüllü grubu afet yönetimi için dijital araçlar geliştirmiştir. Haritalama sürecine 3 binden fazla gönüllü katkıda bulunmuş ve bunun sonucunda etkilenen bölgeler ve mağdur sayısına ilişkin 1500 rapor hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, Amerikan Kızıl Haçı ve Nepal hükümeti tarafından yardım operasyonlarının etkin bir şekilde yürütülmesinde kullanılmıştır (Sakurai & Murayama, 2019).

Afet sonrası dönemde bilgiye hızlı ve etkin erişimin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Deprem gibi elektrik kesintisinin yaşandığı afetlerde internet erişiminin devam etmesi, sosyal medya aracılığıyla iletişimin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Sosyal medya bilginin çok hızlı bir şekilde yayılmasına olanak tanıdığı için geleneksel haber kaynaklarından bilgi akışının sağlanamadığı zamanlarda daha kullanışlı

hale gelmektedir. Görgü tanıkları tarafından çekilen video ve fotoğraflar başta olmak üzere birçok bilgi kaynağı, geleneksel haber yayıncılarına kıyasla sosyal medya araçları aracılığıyla çok daha hızlı bir şekilde yayılarak durum hakkında anlık bilgi edinilmesini sağlar.

Buna ek olarak, X, Instagram ve Facebook gibi platformlar afetler sırasında anlık bilgi paylaşımını kolaylaştırarak yalnızca devlet kurumları ve insani yardım kuruluşlarının değil bireyler de güncel gelişmeleri hızla yayabilir. Bu özellik, yeni gelişmeler meydana geldikçe haberlerin güncellenebildiği ve acil uyarıların neredeyse anında geniş bir kitleye ulaşabildiği daha dinamik ve duyarlı bir iletişim akışı sağlar. Sosyal medyanın etkileşimli yapısı, iki yönlü iletişime olanak tanıyarak topluluk katılımını da artırmaktadır. Bu etkileşim, insanların deneyimlerini paylaşmalarına, yerel koşullar hakkında bilgi aktarmalarına ve güncellemeler sağlamalarına afet durumuyla ilgili farkındalığa katkıda bulunmalarına olanak tanır. Bu da afet sonrasında durumu daha zengin ve daha çok yönlü bir anlamaya olanak tanır ve müdahale ekiplerinin eylemlerini belirli ihtiyaçlara göre uyarlamasına yardımcı olur.

X, kullanıcıların “tweet” olarak bilinen kısa mesajlar aracılığıyla güncellemeler göndermesine ve diğer kullanıcıların da bu güncellemeleri okumasına olanak tanıyan bir sosyal ağ platformudur. X, gazetecilerin, siyasi liderlerin, kamu kurumlarının, iş insanlarının, ünlülerin, kanaat önderlerinin ve birçok özel ve tüzel kişilerin yer aldığı bir mecradır. X, özellikle afetler sırasında sağladığı dayanışma ve yardımlaşma ortamı ile insanların en çok bilgi edindiği haber kaynaklarının başında gelmektedir. Afetlerde X kullanımı “üretici tweetleri” olarak adlandırılan ve hammadde bilgi içeren tweetlerin yanı sıra birincil kaynaktan üretilen tweetlerden ve web, haber kaynakları ve diğer tweetlerden sentezlenerek oluşur bilgilerden oluşabilmektedir. Felaketlerde X kullanıcıları öne çıkarmak istedikleri bilgileri retweet eder. Ayrıca hashtagleri takip ederek, URL’leri ve dış kaynak bilgilerini paylaşarak orijinal bilginin daha hızlı yayılmasını sağlarlar (Siapera & Veglis, 2012). Gazetecilerin her zaman her yerde olamayacağı düşünüldüğünde, afetlerin yaşandığı yerlerdeki görgü tanıkları özellikle X, Instagram ve Facebook üzerinden ilgili paylaşımlarda bulunmakta ve bu paylaşımlar çok hızlı bir şekilde geniş kitlelere ulaşmaktadır. Böylece sosyal medya afet sonrası dönemde gazeteciler için önemli bir haber kaynağı haline gelmiştir.

Afet Haberlerinde Bağlam

Doğal afetler, insani krizler veya büyük ölçekli toplumsal olaylar gibi durumlar, medyanın kamuoyunu bilgilendirme ve olayları doğru bir şekilde aktarma sorumluluğunun altını çizer

Afet haberciliği, gazeteciliğin en zorlu ve etik açıdan en karmaşık alanlarından biridir. Doğal afetler, insani krizler veya büyük ölçekli toplumsal olaylar gibi durumlar, medyanın kamuoyunu bilgilendirme ve olayları doğru bir şekilde aktarma sorumluluğunun altını çizer. Gazeteciler afetleri haberleştirirken mağdurların ve tanıkların duygularını istismar etmemeli; etik ilkelere uyarak olayın bağlamından sapmamalıdır. Afetin mağdurlarını, etkilenen bölgeyi, toplumsal yapıyı ve atmosferi anlamak; olayı doğru aktarmak haberin bağlamı açısından çok önemlidir. Afet haberlerinde bağlamdan sapmamak, afetlerin kronolojik bir sırayla haberleştirilmesi anlamına gelmez. Afet haberlerinde bağlamı korumak, afetin nedenlerini ve etkilerini haberleştirmek demektir. Afet haberi yapan gazeteciler, afetin nedenlerini, etkilenen grupları ve olayın sosyal ve ekonomik etkilerini değerlendirmelidir. Gazeteciler ayrıca afetlerin sosyal ve psikolojik etkilerini, altyapı eksikliklerini ve afetin siyasi etkilerini de göz önünde bulundurmalıdır. Bağlam, haberin doğru verilmesi için

kritik önem taşır. Örneğin bir olay veya durum tek başına sunulduğunda, gerçek etkisini anlamak zor olabilir. Ancak bağlam, olayın neden önemli olduğunu ve toplum, ekonomi veya kültür üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu gösterir. Örneğin afet haberciliğinde bağlam, afet olayını çevreleyen özel arka plan, ortam ve koşullar ile bu unsurların topluma, yetkililere ve yardım kuruluşlarına nasıl iletildiğini ifade eder.

Doğal afetlerin ve felaketlerin etkileri kısa süreli değildir. Gazeteciler, fiziksel tehlike sona erdikten, bölgeler güvenli hale geldikten, kurtarma çalışmaları ve yardım dağıtımı tamamlandıktan sonra da haber yapmaya devam etmelidir. Afetlerin açtığı yaraların sarılması, toplumsal iyileşmenin sağlanması, altyapı ve sosyal refah hizmetlerinin yeniden tesis edilmesi uzun zaman alabilir. Bu süreçte afet gazetecileri süreci takip etmeye ve afetlerin etkilerini kapsamlı bir şekilde haberleştirmeye devam eder. Bu aşamada afet gazetecileri, mağdurların ve tanıkların acılarını öne çıkarmadan toplumsal iyileşmeye katkı sağlayacak şekilde haber yapmalıdır. Afet haberlerinde mağduriyeti vurgulayan bir çerçeve, zaman içinde bu tür görüntülerin normalleşmesine ve afetzedelerin yardıma muhtaç, hayatlarını yeniden inşa edemeyen bireyler olarak algılanmasına yol açma riski taşır. Afet haberlerinde olumsuz bir bakış açısı, bireylerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik iyileşme süreçlerine katkılarının fark edilmesini engelleyebilir. Bu durum, afetzedelerin kendi kapasitelerinin ve fedakârlıklarının görünmesini engelleyebilir ve destek türlerini belirleme haklarına da zarar verebilir (Few, vd., 2021). Dolayısıyla afet haberciliği yapan gazeteciler, afetzedelerin mağduriyetini öne çıkaracak bir haber dili ve anlatı yapısından kaçınmalı, afetlerin neden ve sonuçlarını derinlemesine ele alarak afet sonrası süreçleri takip etmelidir.

Belirli olayların anlamını şekillendiren, kurgulayan ve haberleştiren gazeteciler, afet haberlerinde acıma duygusunu öne çıkararak duyarlılık yaratmak isteyebilir. Afetlere tanıklık eden gazeteciler, izleyicilerinin empati kurabilmesi için "gerçekliğin" bir kısmını açıkça aktarmayı tercih edebilir. Gazetecinin etik sorumluluk duygusu ve anlayışının acıma ve mağduriyet yaratması objektiflikle çelişir ve haberin bağlamını olumsuz etkiler. Gazeteciler afetleri haberleştirirken acı ve üzüntü gibi duyguları afet anlatılarının meşru bir parçası olarak görebilir. Ancak afet haberlerinde mağdur ve tanıkların acı ve travmalarına odaklan-

Afet haberciliği yapan gazeteciler, afetzedelerin mağduriyetini öne çıkaracak bir haber dili ve anlatı yapısından kaçınmalı, afetlerin neden ve sonuçlarını derinlemesine ele alarak afet sonrası süreçleri takip etmelidir.

mak, haberi bağlamından koparıp acıma duygusuna doğru kaydırabilir. Afet haberlerinde bağlamı bozan unsurlardan biri de sansasyonellik ve dramatik dil kullanımıdır. Gazetecilerin sahadan haberi ilk veren olma yarışı ve haberi hemen duyurma baskısı, etik kaygılardan uzak, abartılı ve sansasyonel bir anlatıma yol açabilir. Öte yandan hızlı olma dürtüsü, afet haberlerinin odağını asıl afetlerden ve gerçeklerden uzaklaştırarak sadece yüzeysel veya çarpıcı unsurları öne çıkarabilmektedir (Wahl-Jorgensen ve Pantti, 2013). Örneğin, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş Pazarcık'ta meydana gelen ve çevre illerde büyük yıkıma yol açan 7,7 büyüklüğündeki depremin ardından, sosyal medyada barajların patladığı ve su sızıntısı olduğu iddiaları doğrulanmadan hızla yayıldı. Resmi bir kaynak olmadan yapılan bu tür paylaşımlar afet anında büyük paniğe neden olmuştur. Resmi bir kaynak olmadan yapılan bu tür paylaşımlar afet anında büyük paniğe neden olmaktadır.

Medyanın gücü ve toplumdaki çatışmaları yönetmedeki rolü düşünüldüğünde, afet haberlerinin bağlamını doğru konumlandırmak çok önemlidir. Afetler medya aracılığıyla haberleştirildiğinde, hem ulusal hem de küresel çapta dayanışmayı harekete geçirme kapasitesine sahip olurlar. Genel olarak afet haberciliğinde konut, altyapı hasarı, can kaybı ve etkilenen insan sayısı gibi görünür etkilere odaklanma ve yaşanan hasarı nicel olarak verme eğilimi vardır. Bu yaklaşım, afetlerin fiziksel etkilerini ön plana çıkararak soyut etkileri gizleyebilmektedir. Afet dönemlerinde medya, etkilenen insanları ile destek ve iyileştirme süreçlerini kapsamlı biçimde ele almalıdır. Bu, afetlerin doğru bağlamda anlaşılmasına ve toplumsal etkilerinin daha iyi kavranmasına yardımcı olur.

Afet Haberciliğinde Tarafsızlık ve Şeffaflık

Gazeteciliğin temeli, medyanın olayları tarafsız bir şekilde haberleşmesi ve aktarmasıdır. Medya, bireyleri önemli konular ve gelişmeler hakkında tarafsız bir şekilde bilgilendirmelidir. Haber, doğası gereği değer taşır, yani haber kaçınılmaz olarak belirli değerler, öncelikler ve bakış açıları içerir.

Bir olayın haber olarak seçilmesi, haberde kullanılan dil, başlık ve görseller, haber metninde vurgulanan kısımlar ve kullanılan kaynaklar mutlak objektifliğin mümkün olmadığını göstermektedir. Gazeteciler bir olayı haberleştirirken değer yargılarını da haber yazım sürecine dahil ettikleri için herhangi bir olayın farklı terim ve kavramlarla çeşitli şekillerde yeniden yazılması ve tanımlanması mümkündür. Tanımlar yorumları içerir ve yorumlar değer odaklıdır. Bu nedenle farklı yayın politikalarına sahip gazetelerin ve gazetecilerin aynı olayı çok farklı şekillerde haberleştirdikleri görülmektedir. Ancak bu durum haberin doğrudan taraflı olduğu anlamına gelmemektedir. Gazetecilikte kurgusal olaylardan farklı olarak bir olayın gerçekliği vardır ve gazetecilikte tarafsızlık ilkesi bu gerçekliğe ulaşmayı ve gerçeği olduğu gibi aktarmayı amaçlar. Gazeteciler bir olayı haberleştirirken önyargılardan, çıkarılardan, kişisel görüş ve düşüncelerden uzak, yalnızca doğru ve tarafsız bilgi sunma yükümlülüğüne sahiptir (Kieran, 2002).

Tarafsızlık ilkesi, bir gözlemci olarak gazeteciye “gerçeği” sunmayı amaçlayan güvenilir bir habercilik yöntemi sunar. Gazeteciliğin özünde yer alan tarafsızlık ve nesnellik ilkeleri, gazeteciye insanlar için bilgi toplayan ve bunu haber olarak sunan tarafsız bir gözlemci olarak konumlandırır. Tarafsızlık ilkesi, gazetecilerin gerçeği önyargısız, şekillendirmeden, taraf tutmadan, değer ve yargılara yer vermeden sunması gerektiğini öne sürer. Tarafsızlık ya da “gerçeği olduğu gibi gösterme” yaklaşımı, bir olayı haber olarak sunmanın temel taşlarından biri haline gelmiştir. Afet olaylarında medyanın, insanların bilgi ihtiyacını karşılama, toplumsal dayanışmayı güçlendirme, doğru yönlendirme, erken uyarı ve farkındalık yaratma gibi işlevleri vardır. Özellikle insanlığı derinden etkileyen ve toplumsal toparlanma için zaman gerektiren afet dönemlerinde olayların haberleştirilmesi çok daha fazla dikkat, hassasiyet ve özen gerektirir.

Afet haberlerinde tarafsızlık ilkesi, olayların duygusal unsurlardan arındırılarak objektif bir şekilde haberleştirilmesi anlamına gelir. Tarafsızlık, afette ilgili olayların dramatik ve yanıltıcı değil, gerçeklerin açık ve net bir şekilde aktarılmasını gerektirir.

Afetler gazetecileri zihinsel, fiziksel, etik ve duygusal olarak zorlar. Afetlerle ilgili haber yapmak, gazeteciler için olaylara tanıklık etme ve tarafsızlık açısından karmaşık unsurlar içerir. Gazeteciler, doğru ve tarafsız bilgi sağlama yükümlülüğü ile afetleri haberleştirirken tanık oldukları insanlık dramını doğru aktarma sorumluluğu arasında ahlaki ikilemler yaşayabilir. Afetlerde olay yerinde bulunan gazeteciler, haber yaparken acı ve yıkımı tecrübe ederler. Gazeteciler, afetleri haberleştirirken bu olayların bireyler üzerindeki duygusal etkisini de aktarırlar. İzleyiciler ve okuyucular da gazetecilerin kişisel tanıklıkları aracılığıyla afetlerin tanığı olurlar. Bu noktada gazetecilerin tanıklık rolleri nedeniyle afet haberciliği yaparken objektiflik ve tarafsızlık ilkelerini ihlal edip etmedikleri sorgulanmaktadır. Çünkü afetlere tanıklık etmek, gazetecilerin acıyı deneyimlemesini ve afet yaşayanlarla empati kurmasını sağlayacak bir anlayış geliştirebilir. Afetten etkilenen insanlarla kurulacak duygusal bağ etik bir çatışma yaratabilir. Öte yandan, afetleri haberleştirip izleyici ve okuyuculardan merhamet ve acıma dolu tepkiler beklemek tarafsızlık ilkesini ihlal edebilir (Wahl-Jorgensen & Pantti, 2013).

Doğal afetler ve felaketler söz konusu olduğunda, yaşanan acı ve kayıplar karşısında tamamen tarafsız ve kayıtsız kalmak zor olabilir. Bu nedenle, afetlerle ilgili haber yapan gazeteciler belirli etik değerlere ve tarafsızlık ilkesine bağlı kalırlar. Afet haberi yapan bir gazetecinin görevi, afeti yaşayanların duygularını kaydetmek ve gelişmeleri tarafsız bir şekilde aktarmaktır.

Afet haberlerinde tarafsızlık ilkesi, olayların duygusal unsurlardan arındırılarak objektif bir şekilde haberleştirilmesi anlamına gelir

Afet haberlerinde halkın duygularını kışkırtacak ifadelerin kullanılması ya da insanların duygularının yönetilmeye çalışılması tarafsızlık ilkesini ihlal eder. Bu nedenle afet dönemlerinde gazeteciler, tarafsızlık ilkesini ihlal etmeden, etik değerleri gözeterek ve merhamet duygularını istismar etmeden gelişmeleri aktarmalıdır. Gazeteciler, olayları kendi gerçeklik yorumlarına ve çalıştıkları medya kuruluşlarının yayın politikalarına göre sunarlar. Ancak afetler ve bu olayların getirdiği kaotik durumlar, gazetecilere bu olayları haberleştirirken belirli çerçeveler dayatabilir. Öngörülemeyen olaylar karşısında gazeteciler gerçeklikten etkilenir ve olayları ancak toplumsal olarak kabul görmüş çerçeveler üzerinden haberleştirebilir. Afetlerin kaotik doğası hüküm sürdüğünde gazetecilerin haber yapma rutinleri sekteye uğrayabilir. Gazeteciler beklenmedik afetlerle karşılaştıklarında tarafsızlık ilkesini gözden kaçırabilir; fakat bu sapmalar her zaman yanlış sayılmaz.

Medyanın genellikle bir toplumun kolektif hafızasının ve toparlanmasının merkezi olması, afet zamanlarında medyaya farklı bir rol yükleyebilir. Afetlerde medya kuruluşları, tarafsızlık sınırlarını esneterek” veya “daha müdahaleci bir rol üstlenerek ve afeti yaşayanlarla duygusal etkileşime girerek toplumdaki dayanışma duygusunu güçlendirebilir. Ancak gazetecilerin duygularının fazla etkili olması bilginin doğruluğunu ve tarafsızlık ilkesini zedeleyebilir. Kısacası, afetler gazetecilerin topluma duygusal olarak bağlı olduklarını ve afetleri haberleştirirken her zaman tamamen tarafsız olamayacaklarını gösterir. Gazeteciler meslekleri gereği tarafsızlık ilkesini köklü bir değer olarak kabul ederler. Ancak gazetecileri afet dönemlerinde rutin hale gelmiş bir sistemin dışlıları olarak görmek yanlış ve eksik olacaktır. Afetlerle karşı karşıya kalan bir toplumda gazeteciler objektif haber kaydedicilerden çıkarak katılımcılara dönüşebilir ve özellikle insanların ihtiyaçlarına yönelik haberler yapabilirler (Schudson, 2007).

Medya haberlerini sadece nesnel gerçekleri sunmakla sınırlamak eksik bir yaklaşımdır. Medya, sosyo-kültürel anlayışları yansıtan ve besleyen bir yapı olduğu için kişisel değerleri, tutumları ve duyguları da aktarır. Okuyucu ya da izleyicilerin sadece nesnel bilgi ve olgular değil, bir olayın anlaşılmasını etkileyecek duygusal bilgi ve ifadeler de beklemesi normaldir. Haberlerde duygusal ifadeler uygun biçimde kullanıldığında tarafsızlığı zedelemeyebilir. Afet haberlerinde duygulara yer verilmesi haberin etkisini artırır. Ancak bu noktada tarafsızlık ilkesinin ihlal edilmemesi için gazetecilerin habere duyguları nasıl dahil ettiği çok önemlidir. Açıkça duygusal ifadeler kullanmaktan ve duyguları yorumlamaktan kaçınan gazeteciler, bu ifadeleri anekdotlar ve alıntılar aracılığıyla kullanabilirler (Wahl-Jorgensen, 2012).

Afet Durumunda Yayın Politikası

Gazeteciler; doğal afetler, insan kaynaklı krizler, terör saldırıları ve benzeri felaketleri haberleştirirken etik değerlere ve sorumluluklara azami özen göstermelidir. Bu bağlamda medya kuruluşlarının yayın politikaları, afetlerin topluma doğru ve etkili bir şekilde aktarılmasının yanı sıra mağdurların zarar görmemesini de dikkate almalıdır. Afet haberciliği yayın politikaları; doğru ve tarafsız bilgilendirme yapmalı, mağdurların haklarını korumalı, toplumsal duyarlılığı gözetmeli ve etik ilkeleri önceliklendirmelidir. Afet süreçlerine ilişkin bu yayın politikaları, afet sürecinde bilginin hızlı ve etkin bir şekilde dolaşımı

Afet haberciliğinde yayın politikaları, doğru ve tarafsız bilgilendirmenin yanı sıra birey olarak mağdurların haklarını koruyan, toplumsal duyarlılığı gözeten ve etik ilkeleri önceleyen bir çerçevede tasarlanmalıdır

girmesini sağlar. Doğru bir yayın politikası, travmanın etkilerini en aza indirecek, toplumsal dayanışmayı teşvik edecek ve haberin magazinleşme gibi etik dışı yaklaşımlardan uzak bir şekilde yapılandırılmasını sağlayacaktır. Afet haberciliğine ilişkin belirlenmiş bir yayın politikası, toplumsal dayanışmaya ve afet sonrası toparlanma süreçlerine olumlu katkı sağlar. Afet haberciliği bağlamında gazetecilerin ve medya yöneticilerinin afet dönemlerinde doğru, duyarlı, tarafsız ve toplumsal fayda sağlayan bir yayıncılık anlayışını destekleyecek şekilde etik ve sorumlu habercilik ilkelerini kurum kültürünün ayrılmaz bir parçası haline getirmeleri önemlidir.

Afet gazeteciliği, meydana gelmiş, oluşması muhtemel doğal ve insan kaynaklı olaylar hakkında bilgi toplama ve sunma sürecidir. Afet dönemlerinde medya; uyarı, önlem alınmasına ilişkin bilgilendirme ve afet sonrası dayanışmanın sağlanmasında kritik bir role sahiptir. Afet zamanlarında medya kuruluşları, afetleri

haber verme, olay hakkında bilgi edinme, gelişmeleri aktarma, olay yerine gazeteci gönderme, arka plan bilgisi sağlama, bilgileri doğrulama, söylentileri veya yanlış bilgileri düzeltme gibi işlevleri yerine getirmektedir. Bunların dışında afet zamanlarında medya, insanları önceden uyarmak, toplumsal dayanışmayı sağlamak, afetlerle başa çıkmak gibi duyarlı ve sorumlu bir yayın politikası uygulayabilir. Afet haberciliğine yönelik bir yayın politikası; doğrulama, tarafsızlık, empati ve duyarlılık, görsellerin ve dilin doğru kullanımı, etik ilkelere dikkat etme ve toplumsal dayanışmayı teşvik etme gibi değerleri kapsar. Medya kuruluşları afet zamanlarında yaşanan gelişmeleri son dakika haberi olarak sunma politikalarının ötesine geçerek afet önleme, hazırlık, toplumsal dayanışma ve iyileştirme süreçlerine ilişkin farkındalık artırıcı içerikler geliştiren yayın politikaları benimsediklerinde insanların afetlere daha hazırlıklı olmalarına, afet zamanlarında daha etkili kararlar almalarına ve toplumların afet sonrasında daha hızlı toparlanmalarına yardımcı olabilir.

Medya kuruluşları, sadece 'son dakika' odaklı yayın politikalarının ötesine geçmelidir. Afet önleme, hazırlık, toplumsal dayanışma ve iyileştirmeye ilişkin farkındalık artırıcı içerikler geliştiren yayın politikaları, toplumların afetlere daha hazırlıklı olmasına ve daha etkili kararlar alınmasına yardımcı olur. Tüm bu sorumluluklar planlama gerektirmektedir. Bu noktada yayın kuruluşlarının hazırladıkları yayın politikaları, gazetecilerin tarafsızlık ilkesini ihlal etmeden afet süreçlerinin bir parçası olmalarını kolaylaştırır. Afet dönemleri için yayın politikası hazırlamak sistematik gazeteciliğe bir örnektir. Belirli bir yayın politikası, gazetecilere haber yazma ve sunma konusunda tutarlı bir çerçeve sağlar. Bu tür bir yayın politikası, afet dönemlerinde bilgi kirliliğinin önüne geçerek doğru ve güvenilir bilgi verilmesini sağlarken afetzedelere saygılı, toplumun ihtiyaçlarına duyarlı, etik ilkeler ve sosyal sorumluluk çerçevesinde kamu yararını gözetken bir habercilik anlayışını da güçlendirmektedir (Houston, Schraedley, Worley, Reed ve Saidi, 2019).

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölüm afet haberciliğinin nasıl doğru bir şekilde yapılacağını ele almaktadır. İlk olarak, afetlerin haberleştirilmesinde bilgi toplama süreçlerinin nasıl olması gerektiği, haber kaynakları ve bunların afet haberciliğindeki kullanımı açıklanmaktadır. Ardından, afet haberciliğinde bağlamın nasıl olması gerektiği tartışılmaktadır. Gazeteciliğin temeli, olayları tarafsız ve objektif bir şekilde haberleştirmektir. Bu nedenle, afet haberciliğinde tarafsızlığın ve şeffaflığın önemi ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Gazetecilerin doğal afetler, insan kaynaklı krizler, terör saldırıları ve benzeri felaketleri haberleştirirken yayın politikalarını nasıl kullanmaları gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır. Afetlerin doğru haberleştirilmesi hem toplum açısından hem de afet anındaki acil durum açısından sürece önemli katkılar sağlar. Bu nedenle habercilikte en önemli şey doğru haber kaynaklarından doğru bilgiyi almaktır. Haber kaynaklarının neler olduğu ve türleri alt başlıklar halinde ele alınmaktadır. Bu bölüm, gazetecilik öğrencilerinin haber toplama süreçleri ve afet haberciliği yaparken haber kaynaklarının kullanımı konusunda yetkinlik kazanmalarına yardımcı olacaktır. Bölümde afet haberciliğinde haber verme süreçleri, tarafsızlık ilkesine bağlı kalınması ve gelişmelerin bağlamından saptırılmadan doğru bir şekilde aktarılması anlatılmaktadır.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir:

- Öğrenciler afetlerde meydana gelen olayları doğru bir haber formatında üretebilir.
- Afet haberlerinin bağlamını ve arka planını bilir.
- Afetlere uygun yayın politikaları geliştirebilir.

Öz Değerlendirme

- 1 Aşağıdakilerden hangisi afetler sırasında doğru haber yapmanın önemlerinden biri değildir?
 - a) Kamuoyunun bilgilendirilmesi
 - b) Acil durum müdahale çalışmalarının yönlendirilmesi
 - c) İyileşme sürecine katkıda bulunulması
 - d) Afetlerin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerinin analiz edilmesi
- 2 Aşağıdakilerden hangisi muhabirlerin haber toplama sürecinde kullandıkları tekniklerden biri değildir?
 - a) Gözlem
 - b) Görüşme ve Sohbet
 - c) Anket
 - d) Araştırma
- 3 Gazetecilere haber yazarken içerik desteği sağlayan kişi ya da kuruma ne ad verilir?
 - a) Haber kaynağı
 - b) Bilim insanı
 - c) Editör
 - d) Basın kuruluğu
- 4 Aşağıdakilerden hangisi afet durumlarında sosyal medya kullanmanın nedenlerinden biri değildir?
 - a) Afetzedelerin yardım taleplerini almak
 - b) Paylaşım
 - c) Acil durum iletişiminin yürütülmesi
 - d) Durumsal farkındalık yaratmak
- 5 Aşağıdakilerden hangisi afet zamanlarında kullanılacak birincil haber kaynaklarından biri değildir?
 - a) Cumhurbaşkanı ve Başbakan
 - b) Parlamento ve Bakanlar
 - c) Valiler
 - d) Muhabirler

- 6 Afet haberciliğinde tarafsızlık ilkesi ne anlama gelir?
 - a) Afet mağdurlarını destekleyen haberler yapmak
 - b) Haberlerde sadece hükümet kaynaklarını kullanmak
 - c) Olayları duygusal unsurlardan arındırarak objektif bir şekilde haberleştirmek
 - d) Afetlerle ilgili sadece olumlu gelişmelerin vermek
- 7 Aşağıdakilerden hangisi afet gazetecilerinin sorumluluklarından biridir?
 - a) Afetzedelerin fotoğraflarını kullanmak
 - b) Yetkililerin yalnızca zayıf olduğu noktaları yazmak
 - c) Sosyal dayanışma sağlamak
 - d) Afetzedeleri kullanarak haberin etkisini artırmak
- 8 Aşağıdakilerden hangisi afet haberlerinde tarafsızlık ilkesinin ihlal edildiğini gösterir?
 - a) Toplumun afetler hakkında doğru bilgi almasının sağlanması
 - b) Afetlerin tüm boyutlarıyla ele alınması ve haberleştirilmesi
 - c) Gazeteci tarafından halkın duygularını kışkırtacak ifadeler kullanılması
 - d) Farklı görüşlere eşit mesafede durulması
- 9 Afet olaylarını haberleştirirken bağlam içinde kalmak ne anlama gelir?
 - a) Afetlerin sadece kronolojik sırasını vermek
 - b) Afetin nedenlerinin ve etkilerinin kapsamlı bir şekilde ele almak
 - c) Haberlerde sadece afetzedeler arasındaki farklılıkları vurgulamak
 - d) Sadece afetin neden olduğu fiziksel hasarı göstermek
- 10 Afet haberciliğinde benimsenmesi gereken yayın politikası neleri içermelidir?
 - a) Bireysel mağdurların haklarını korumak ve toplumsal duyarlılığı gözetmek
 - b) Afet olaylarını insanlara hızlı bir şekilde iletmek
 - c) Afet haberlerinde sadece devlet kaynaklarını kullanmak
 - d) Afet olaylarının fiziksel etkilerine odaklanmak

Cevap Anahtarı

1.d, 2.c, 3.a, 4.b, 5.d, 6.c, 7.c, 8.c, 9.b, 10.a

Kaynakça

- ADPC** (2024) Disaster reporting handbook, Pakistan Resilience Partnership, https://app.adpc.net/?-jet_download=16727 accessed 28.12.2024.
- Anadolu Ajansı** (2023). Kahramanmaraş depreminde Atatürk Barajı'nın hasar aldığı" iddiası, AA teyithattı, <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/aktuel/kahramanmaras-depreminde-ataturk-barajinin-hasar-al-digi-iddiasi/1815304> accessed 07.02.2025.
- Aydeniz, H.** (2023). Afet haberciliği rehberi, Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi, 1-12. medya-okuryazari.org
- Çerçi, Ü.Ö.** (2024). Sosyal medya ve felaket iletişimi. H.N. Tarakcı ve N. Tufan Yeniçıkı (Ed)in Sosyal medyada iletişim-II (133-148). Palet Yayınları, Konya.
- Few, R., Singh, C., Chhotray, V., Ranjit, N., Jain, G., Tebboth, M., . . . Madhavan, M.** (2021). Why Representation Matters in Disaster Recovery. The British Academy.
- H. Vahdat-Nejad, H. Bahadori and A. Abiri**, Information Gathering of Earthquake Disasters by Mobile Crowd Sourcing in Smart Cities, 2021 5th International Conference on Internet of Things and Applications (IoT), Isfahan, Iran, 2021, pp. 1-6, doi: 10.1109/IOT52625.2021.9469600.
- Houston, B. J., Schraedley, M. K., Worley, M. E., Reed, K., & Saidi, J.** (2019). Disaster journalism: fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle. *Disasters*, 43(3), 457-708.
- Kieran, M.** (2002). Objectivity, impartiality and good journalism. M. Kieran (Ed), in *Media Ethics* (s. 23-37). Routledge.
- Koç Akgül, S.** (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları, *TRT Akademi Journal*, 2(3), 6-47.
- Kütükoğlu, E.** (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirleme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *MEDIAJ*, 4(2), 211-233.
- Milliyet** (11.01.2025). Amerika'da yangın neden çıktı? <https://www.milliyet.com.tr/galeri/amerikada-yangin-neden-cikti-los-angeles-yangin-sebebi-ne-belli-oldu-mu-los-angeles-yangin-son-dakika-haberleri-7279817/2> accessed 17.05.2025.
- Rudin, R., & Ibbotson, T.** (2002). *An Introduction Journalism Essential Techniques and Background Knowledge*. London: Focal Press.
- Schudson, M.** (2007). The Anarchy of Events and the Anxiety of Story Telling. *Political Communication*, 24(3), 253-257.
- Siapera, E. ve Veglis, A.** (2012). *The Handbook of Global Online Journalism*. UK: Wiley-Blackwell Press.
- Tokgöz, O.** (2015). *Temel Gazetecilik*. İmge Kitabevi.
- Torlak, P. & Aker, H.** (2024). Kahramanmaraş depremleri ve habercilerin deneyimleri: Haber üretim süreçlerinin fiziksel, teknik ve etik yönleri. *Etkileşim*, 14, 162-195. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.264>
- Vural, A. M.** (2012). Haber Kaynakları. H. İ. Gürçan (Ed), in *Haberciliğin Temel Kavramları* (s. 120-141). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Wahl-Jorgensen, K.** (2012). The strategic ritual of emotionality: A case study of Pulitzer Prize-winning articles. *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 14(1), 129-145.

Wahl-Jorgensen, K., & Pantti, M. (2013). The ethics of global disaster reporting: Journalistic witnessing and the challenge to objectivity. S. J. Ward (Ed), in *Global Media Ethics: Problems and Perspectives* (s. 191-213). Wiley-Blackwell.

Yakut İ (2005). Felaket Etkilerine Karşı Toplum Bilinçlendirme Çalışmalarında Sürdürülebilir İletişimin Rolü. Deprem Sempozyumu, 23-25 Mart 2005 Kocaeli. 1479-1484.

Yurdigül, Y. (2013). Habercinin Kimliği Türkiye’de Haber Emekçilerinin Demografik Haritası. Arı Sanat Evi.

Yüksel, E. & Gürcan, H.İ. (2005). Haber Toplama ve Yazma. Tablet Kitabevi, Konya

AFET HABERCİLİĞİNDE TEYİT SÜREÇLERİ

Fatma Betül AYDIN VAROL⁹

Muhammet Emin ÇİFÇİ¹⁰

BÖLÜM 6

AFET HABERCİLİĞİNDE TEYİT SÜREÇLERİ

- Giriş
- Temel Kavramlar
- Sahada Üretilen Haberler İçin Teyit Süreçleri
- Ulusal ve Uluslararası Ajanslarla İş birliği
- Afet Zamanlarında Doğrulama Nasıl Yapılır?
- Afet Zamanlarında Doğrulama Nasıl Yapılır?
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Afetler çoğu zaman büyük bir belirsizlik ve kaos ortamı yarattığından, doğru bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde ulaşmak, halkın sağlıklı kararlar alabilmesi ve yetkililerin etkin bir şekilde müdahale edebilmesi için ön koşuldur.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler hem haber kuruluşları hem de vatandaşlar için bir dizi faydayı beraberinde getirirken, yanlış veya eksik bilginin hızla yayılması sorununu da beraberinde getirmiştir. Özellikle sosyal medyanın haber üretimi, dağıtımı ve tüketiminde merkezi bir konuma gelmesiyle birlikte, yanlış veya dezenformasyon içeren kullanıcı türevli içerikler dünya çapında hızla yayılmakta ve kamu sağlığından yabancı düşmanlığına kadar birçok hassas konuda ulusal ve küresel bir tehdit oluşturmaktadır. Yanlış/eksik bilginin yayılmasının yol açtığı sorunların farkına varan BM ve AB gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra birçok farklı ülkedeki ulusal kurumlar da bu konuyu gündemlerinin üst sıralarına taşıyarak dezenformasyon ve yanlış bilgiyle mücadele için yol haritaları ve eylem planları geliştirmiştir.

İster kasıtlı (dezenformasyon) ister kasıtsız (yanlış bilgilendirme) olsun, yanlış veya eksik bilginin yayılması, özellikle toplumun savunmasız ve kırılgan oldu-

ğu, sonuçlarının ve sorunlarının daha şiddetli hissedildiği kriz dönemlerinde artmaktadır. Bu nedenle afet dönemlerinde yanlış/eksik bilgiyle mücadele her zamankinden daha önemli hale gelmektedir. Gazeteciliğin en bilinen kişelerinden biri olan “Annen seni sevdiğini söylüyorsa da git kontrol et” (Buttry, 2013), özellikle afet zamanlarında gazeteciler tarafından akılda tutulmalıdır.

Afet haberlerinde teyit süreci, sadece doğru bilgiye ulaşmak ve kamuoyunu bilgilendirmek için değil, aynı zamanda panik riskini önlemek için de kritik bir rol oynamaktadır. Afetler çoğu zaman büyük bir belirsizlik ve kaos ortamı yarattığından, doğru bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde ulaşmak, halkın sağlıklı kararlar alabilmesi ve yetkililerin etkin bir şekilde müdahale edebilmesi için ön koşuldur. Bu bağlamda, gazetecilik standartlarının yanı sıra etik sorumluluğu da ön planda tutan bir teyit süreci, hem medya kuruluşlarının hem de gazetecilerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için elzemdir.

Bu bölümde, hem sahada üretilen hem de sosyal medya kaynaklı bilgilere dayanan haberlerin teyit süreçleri ele alınacaktır.

⁷Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Doç. Dr. betulaydin@selcuk.edu.tr

⁸Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Arş. Gör. muhammet.cifci@selcuk.edu.tr

Temel Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının önemini anmanın yanı sıra bölüm kazanımlarının öğrenilmesini de kolaylaştıracaktır.

Haber Kaynağının Teyit Edilmesi

Bilgi kaynağının (kişi, kurum, belge) güvenilirliğini ve doğruluğunu kontrol etme sürecidir. Kaynağın doğru bilgi sağlama geçmişine, uzmanlık alanına, bağlantılarına ve tarafsızlığına bakılır. Örneğin, afet bölgesindeki bir kuruluştan gelen resmi bir açıklama, anonim bir sosyal medya hesabından daha güvenilirdir. Kaynak doğrulamada kimin söylediğine ve neden söylediğine odaklanılır.

Çapraz Kontrol

Çapraz kontrol, bir haberin tutarlılığını farklı bağımsız kaynaklarla karşılaştırarak kontrol etme yöntemidir. Örneğin, bir afet haberinde yerel makamlardan, güvenilir medya kuruluşlarından ve sahadaki gazetecilerden gelen raporlar karşılaştırılır. Tek bir kaynağa güvenmek yerine bilginin bütünlüğünü sağlamak için kullanılır. Çapraz kontrol “Diğer kanıtlar ne diyor?” sorusuna odaklanır.

Kaynağın Tarafsızlığı

Kaynağın tarafsızlığı, bir kaynağın bilgiyi kişisel çıkar, önyargı veya dış baskıdan bağımsız olarak sunma derecesidir ve kaynağın olayla ilgili bir çıkarı (siyasi, mali vb.) olup olmadığını ve bilginin farklı görüşleri yansıtıp yansıtmadığını içerir. Ayrıca kaynağın benzer konularda daha önce yaptığı açıklamalarda önyargı gösterip göstermediğine de bakılır. Tarafsız kaynaklar gerçeklere dayanır ve manipülasyondan uzaktır. Afetler gibi kritik durumlarda, taraflı bilgiler paniğe veya kaynak israfına yol açabilir.

Sahada Üretilen Haberler İçin Teyit Süreçleri

Teyit sürecinde haber kaynaklarının güvenilirliği, bilgilerdeki tutarsızlıkların giderilmesi ve olayın zaman ve mekân bağlamında teyit edilmesi öncelikli adımlardır.

Gazeteciler, afet bölgesinde doğrudan bulunsalar bile, ürettikleri haberlere teyit süreçleri uygulamalıdır. Teyit sürecinde haber kaynaklarının güvenilirliği, bilgilerdeki tutarsızlıkların giderilmesi ve olayın zaman ve mekân bağlamında teyit edilmesi öncelikli adımlardır. Teknolojik araçların ve dijital platformların bu kadar yaygınlaştığı bir çağda sahte ya da manipüle edilmiş bilgiye erişim kolaylaşırken, bu tür bilgilerin doğruluğunu teyit etmeye yönelik yöntem ve teknikler de artmıştır. Ancak bu süreç sadece teknik beceri değil, aynı zamanda etik ve mesleki farkındalık da gerektirir. Gazetecilik mesleğinin özünde yer alan doğruluk, bağımsızlık ve insanı merkez alma ilkeleri, afet haberlerinde teyit süreçlerinin sadece bilgi güvenliğini değil, toplumsal dayanışmayı da destekleyen bir işlev görmesini sağlar.

Haber üretim süreci, bilgi kirliliğinin bol olduğu bir ortamda doğru ve güvenilir bilgiye erişimi temel bir görev olarak kabul eder. Bu bağlamda haber üretim sürecinde teyit için kullanılan uygulamalar, gazetecilerin çeşitli yöntem ve araçlar kullanarak objektif, doğru ve güvenilir içerik sunmalarını sağlar. Bu bölümde söz konusu uygulamalar ve kullanılabilecek yöntemler hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

Kaynağın Teyit Edilmesi

Haber yaparken kullanılan kaynakların güvenilirliğini doğrulamak, gazeteciliğin temel unsurlarından biridir. Bilgi sağlayanın kimliği, verilen bilginin doğruluğu kadar önem taşır.

Güvenilir bir kaynağın özellikleri arasında şunlar yer alır;

- Bir uzmanlık alanı vardır (örneğin afetle ilgili bilgiler için bir deprem uzmanı),
- Doğrulanmış bilgi sağlama geçmişine sahiptir,
- Tarafsız bir pozisyona veya açıkça anlaşılabilir bir motivasyona sahiptir.

Anonim kaynaklar kullanıldığında, kimliklerini doğrulamak için alternatif kanıtlar gereklidir. Pratik bir öneri olarak, kaynaklar, doğruluğunu belirlemek için ilgili kayıtlar, önceki beyanlar veya uluslararası kaynaklarla karşılaştırılabilir (Kovach & Rosenstiel, 2007).

Haberlerde kullanılan kaynakların güvenilirliği, gazetecilikte doğruluk ve tutarlılığın sağlanmasında önemli bir adımdır. Her kaynağın güvenilir olmadığı bir dünyada, özellikle de afet gibi olağanüstü durumlarda, gazetecilerin her bilgi kaynağını dikkatle değerlendirmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında ilk adım "kaynağın kimliği"dir. Bilginin kaynağı açıkça tanımlanmalıdır. Kaynağın uzmanlığı, konu üzerindeki otoritesi ve geçmişteki güvenilirliği incelenmelidir. Sonuçta kaynağın kim olduğu haberin doğruluğunun en temel göstergelerinden biridir. "Kaynağın tarafsızlığı" da önemli bir faktördür. Bu, haberin içeriğinde herhangi bir çıkar çatışması veya önyargı olup olmadığının dikkate alınması anlamına gelir. Çünkü tarafsız bir kaynaktan gelen bilginin genellikle diğer bilgilerden daha güvenilir olduğu düşünülür.

Ancak bazı durumlarda kaynaklar anonim olabilir. “Anonim kaynak(lar)”, bilgi anonim bir kişi tarafından sağlandığında, bu bilginin başka kanıtlarla desteklenmesi gerektiği anlamına gelir. Örneğin, bir görgü tanığı tarafından sağlanan bilgiler resmi ifadeler veya başka bir görgü tanığının beyanlarıyla desteklenmelidir.

Çapraz Kontrol

Çapraz kontrol, bir bilginin doğruluğunu kontrol etmek için en az iki farklı kaynaktan doğrulama gerektiği bir yöntemdir. Gazetecilikte yaygın olarak kullanılan bu yöntemde bilginin güvenilirliği çeşitli kaynaklar aracılığıyla doğrulanarak artırılır. Veri doğrulama konusunda uzmanlaşan teyit platformları genellikle bu yöntemi kullanır ve gazetecilikte bu yöntemden yararlanılır (Şeko, 2023). Dijital çağda gazetecilikte doğrulama ihtiyacı, sadece afet ve kriz durumlarına özgü değildir. Aynı zamanda haber üretiminde kullanılan kaynakların güvenilirliğini sürekli değerlendirme ihtiyacıyla ilgili olduğunu vurgulayarak, çapraz doğrulama, yanlış bilgilendirmeyi ve dezenformasyonu önlemek, toplumsal paniği engellemek ve güvenilir bilgi sağlamak için çok önemlidir. Bu yöntem, bilginin doğruluğunu birden fazla bağımsız kaynaktan teyit etmeyi içerir.

Haberin doğruluğunu artıran çapraz kontrol için farklı yöntemler kullanılabilir:

Yerel kaynaklar: Afetler genellikle çok sayıda insanı etkilediğinden, bir kaynaktan alınan bilgiyi doğrulamak için bölgedeki diğer afetzedeler veya görgü tanıkları yerel kaynak olarak kullanılabilir.

Resmi kaynaklar: Ulusal yardım kuruluşları (Kızılay, Kızılhaç vb.) ve ulusal afet birimleri (AFAD gibi) resmi kaynaklar olarak kullanılabilir.

Uzman görüşü: Deprem ve sel gibi afetler için, jeoloji, meteoroloji ya da afet yönetimi uzmanlarının analizleri, haberlerin doğruluğunu teyit için önemlidir.

Bağımsız haber ajansları: Farklı gazetecilik kurumlarının aynı olayı nasıl bildirdiğini karşılaştırarak, bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmek mümkündür.

Toplama platformlarının kontrolü: Toplama platformları, medya içeriğini bir araya getiren ve kullanıcılara sunan Google Haberler ve Yahoo Haberler gibi dijital platformlardır. Bu platformlar farklı medya kuruluşlarından haberleri derleyerek hızlı bilgi sağladıkları için orijinal içerik üretmezler; sadece diğer kaynaklara bağlantı sağlarlar. Bu kanallar üzerinden erişilen haberlerin kaynağını kontrol etmek ve bağımsız kaynaklarla doğrulamak önemlidir. Toplama platformları “haber filtreleri” işlevi görür ve elde edilen bilgilerin güvenilirliğini sağlamak için birincil kaynaklara başvurulmalıdır.

Çapraz kontrol, afet zamanlarında önemli bir önlemdir. Bilginin yanlış yönetilmesi, bir afetin ardından karmaşayı ve güvensizliği artırabilir. Hızlı yayımlama baskısına rağmen, farklı kaynaklardan gelen bilgilerin tutarlı olmasını ve her kaynağın dikkatle kontrol edilmesini sağlamak mühimdir.

Resmi Kaynakları ve Uzmanları Kullanma

Resmi kaynaklardan gelen bilgiler ve uzman görüşü, haber doğrulamada çok gereklidir. Güncel bilgi için halkın takip ettiği ana kaynaklar, haber kuruluşları, acil durum hizmetleri ve devlet kurumları gibi resmi kaynaklardan gelen açıklamaları içerir. Bununla birlikte, kriz zamanlarında hatalı ve gecikmeli bilgiler yayımlanabilecek olmasından dolayı resmi açıklamalar da doğruluk için diğer bağımsız kaynaklarla desteklenmelidir.

Resmi Açıklamalar ve Haberler

Resmi açıklamalar genellikle olayın ilk anından itibaren belirli miktarda bilgi sağlar. Ancak, kriz zamanlarında bilgi boşlukları ve yanlış bilgilendirme olabileceği gibi, resmi açıklamalarda gecikmeler olabilir. Bu nedenle, gazetecilerin bunu doğru anlayabilmeleri için resmi bilgileri ek kaynaklarla desteklemesi büyük önem taşır. Buna ek olarak, resmi kaynaklar arasında çelişkiler olduğu zaman gazeteciler bu çelişkileri bağımsız doğrulama mekanizmaları veya uzman görüşü yoluyla çözmelidir. Ancak sadece resmi kaynaklara güvenmek yeterli değildir. Resmi kuruluşlar genellikle olaylara belirli bir bakış açısına ya da sınırlı verilere sahip olabilir. Bu nedenle, gazeteciler bağımsız analiz yapmaya ve bilginin doğruluğunu artıran farklı görüşleri bir araya getirmeye çalışmalıdır. Bununla birlikte, resmi kanallar doğrulama sürecinde ilk adım olarak kalır, çünkü genellikle sahadan bilgiye sınırlı erişimi olan insanlar için hala en güvenilir kaynaklar arasındadır.

Akademik ve Teknik Uzmanlık

Haber doğrulama sürecinde teknik uzmanların kullanılması hem halkın yanlış yönlendirilmesini önler hem de haberin daha sağlam bilgilerle desteklenmesini sağlar. Teknik açıdan karmaşık olaylar (bir bakanın çökmesi veya bir binanın yapısal analizi gibi) alanında uzman kişilerden gelen bilgilerle desteklenmelidir. Bilim insanları ve mühendisler tarafından yapılan doğrulama, haberin hikayesinin doğruluğunu artırır.

Ulusal ve Uluslararası Ajanslarla İşbirliği

Haber doğrulama, özellikle krizler, çatışmalar, doğal afetler ve büyük uluslararası olaylar sırasında değerlendirilmesi gereken ayrıntılı ve çok yönlü bir süreçtir. Bu tür durumlarda, ulusal ve uluslararası haber ajansları, gazeteciler ve medya kuruluşları için önemli bir bilgi kaynağı ve doğrulama aracıdır. Associated Press (AP), Reuters, Agence France-Presse (AFP) gibi uluslararası ajansların, sahadan ilk elden bilgi toplayan kapsamlı küresel haber ağı ve yerel temsilcileri bulunmaktadır. Bu, olayların doğruluğunu ve bağlamını anlamada hayati bir rol oynar. Farklı bölgelerde çalışan ajanslar genellikle birbirlerinin haberlerini doğrulamak için kontrol mekanizmalarına sahiptir. Ancak, çalıştığınız ajans(lar)ın güvenilirliğini kontrol etmek önemlidir. Özellikle, sosyal medya kaynaklı içeriğe doğrudan güvenilmemelidir. Bu faktörler hesaba katılarak, ulusal ve uluslararası ajanslarla işbirliği beş başlık altında değerlendirilebilir:

İlk elden erişim ve doğrulama kaynakları

Uluslararası haber ajansları, dünya çapında sahada çalışan gazetecilere, yerel muhabirlere ve iş ortaklarına sahiptir. Bu ajanslar, olayların meydana geldiği yerde doğrudan bilgi edinerek doğrulama sürecinde kullanılabilecek temel verilere erişim sağlar. Örneğin, bir çatışma bölgesinde çekilen fotoğraflar veya dinlenen tanıklar, ajans tarafından sağlandığında, genellikle önceden doğrulama süreçlerine tabi tutulmuştur. Medya kuruluşlarının sahada bulunmadığı durumlarda bu bilgilere erişim vazgeçilmezdir.

Hızlı ve güvenilir bilgiye erişim

Uluslararası ajanslar, kriz zamanlarında hızlı bilgi sağlayarak medya kuruluşlarının dezenformasyondan kaçınmasına yardımcı olur. Örneğin, doğal afetlerde, ulusal afet yönetimi ajansları tarafından sağlanan veriler ile uluslararası ajansların yerel kaynaklardan edindiği bilgileri karşılaştırarak haberin doğruluğu artırılabilir. Ulusal ajanslar, yerel bağlamı daha iyi anlamak ve kendi ülkelerine özgü ayrıntılı bilgiler sağlamak için önemlidir. Bu işbirliği aynı zamanda ulusal ajanslardan gelen mesajların uluslararası düzeyde yayılmasını sağlar.

Bağlam ve perspektif sağlama

Uluslararası ajanslardan gelen veriler, olayların küresel bir bağlama yerleştirilmesini sağlar. Örneğin, iklim değişikliği ile ilgili bir haber söz konusu olduğunda, uluslararası ajanslar tarafından sağlanan istatistikler veya farklı ülkelerdeki benzer olaylara ilişkin raporlar, hikayenin ayrıntılarını küresel bir bağlamda değerlendirir. Bu tür veriler, yerel hikayelerin daha geniş bir perspektife oturtulmasını sağlayabilir.

Çapraz kontrol ve dezenformasyonla mücadele

Farklı ajanslardan gelen haberleri çapraz kontrol etmek, özellikle çatışmalar sırasında veya yanlış bilgi akışının yoğun olduğu durumlarda etkili bir yöntemdir. Örneğin, AFAD gibi ulusal afet yönetimi kuruluşları tarafından yayımlanan bir rapor, haberin doğruluğunu artırmak için uluslararası ajanslardan gelen bilgilerle karşılaştırılabilir. Uluslararası işbirliği ayrıca yanlış bilgilerin daha geniş bir ölçekte hızla düzeltilmesini sağlar. Yanlış bilgiler genellikle uluslararası sınırları aştığından, kriz durumlarında ajanslar arasındaki koordinasyon çok önemlidir.

Teknik yardım ve inovasyon paylaşımı

Haber ajansları, medya kuruluşlarına bilgi sağlamanın yanı sıra teknik destek de sunabilir. AFP ve Reuters gibi ajanslar, video doğrulama araçları, sahadaki dijital içerik analiz programları ve görsel doğrulama algoritmaları ile medya kuruluşlarına entegre çözümler sunar. Bu tür teknolojik yenilikler, haber doğrulama sürecini hızlandırır ve insan hatasını en aza indirir.

Sosyal Medya Kaynaklı Haberlerin Doğrulama Süreçleri

Afetler söz konusu olduğunda, dezenformasyonun büyük bir kısmı sosyal medya platformları aracılığıyla oluşturulur ve yayılır

Bir gazetecinin bir afet bölgesinde bulunması her zaman mümkün veya gerekli değildir. Afetler sırasında anlık haber akışını sürdürmenin önemi göz önüne alındığında, afet bölgesinden uzaktaki birçok gazetecinin bir haber hikayesini bildirirken veya doğrularken sosyal medya temelli bilgilere bel bağlaması doğaldır. Bununla birlikte, sosyal medyanın da yanlış/eksik bilgilerle dolu olduğunu unutmamak önemlidir. Dezenformasyon/yanlış bilgi içeren bilgiler sosyal medya platformları ve WhatsApp veya Telegram gibi anlık mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla hızla yayılabilirdiğinden, özellikle afet müdahalesi sırasında buna karşı mücadelenin de hızlı ve hemen olması önemlidir. Yanlış/eksik bilgiler ne kadar uzun süre dolaşımda kalırsa, o kadar çok insan bu bilgilere inanma eğilimi. Bu durum, afetle mücadeleyi daha zor hale getirecek ve aynı zamanda afet sonuçlarının hem fiziksel hem de psikolojik olarak daha şiddetli hissedilme riskini artıracaktır.

Doğruluk kontrolü, hem sosyal medyadan gelen bilgilerin raporlanmasında hem de sosyal medyada dolaşan haberlerin doğrulanmasında kullanılabilecek en etkili yöntemdir. Duke Muhabirleri Laboratuvarı'nın Ocak 2025 verilerine göre, dünya genelinde 446 aktif doğruluk kontrol sitesi bulunmaktadır. Ayrıca, birçok saygın haber ajansı ve gazete, özel doğrulama birimlerini hizmete sunmuştur. Literatürde doğruluk kontrolünün siyasi konulardaki etkinliği tartışmalı bir konudur (Garrett ve diğ., 2013; Jarman, 2016). Bununla birlikte, siyasi konularda doğruluk kontrolünün etkinliğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Nieminen ve Rapeli, 2019; Walter ve diğ., 2020). Afetler politize edilmiş konular olsa da, doğal olarak salt siyasi nitelikte değildir ve olumlu doğruluk kontrolü sonuçlarına daha elverişlidir.

Bu bölümde tartışılacağı üzere, doğruluk kontrolünde kullanılabilecek birçok araç vardır. Ancak öncelikle, bir doğrulayıcının dezenformasyonla mücadeledeki en büyük silahının şüphecilik olduğunu vurgulamak önemlidir. Afetler söz konusu olduğunda, dezenformasyonun büyük bir kısmı sosyal medya platformları aracılığıyla oluşturulur ve yayılır. Bu nedenle, doğrulayıcılar ve gazeteciler, afet süreçlerinde sosyal medyadaki kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe karşı şüpheli olmalıdır. Ayrıca, resmi kişi ve kurumlar veya siyasi aktörler de kendi sorumluluklarını gizlemek, tepkileri hafifletmek ve siyasi rakiplerini suçlamak için afet süreçlerinde dezenformasyona başvurabilirler. Bu yüzden gazeteciler ve doğrulayıcılar, bu kaynaklardan gelen bilgilere karşı şüpheli olmalıdır.

Afet Zamanlarında Doğrulama Nasıl Yapılır?

Bir afet durumunda, doğruluk kontrolü ve ilgili araçlar hem sosyal medyadan elde edilen bilgilere dayalı haberleri doğrulamak için bir yöntem olarak, hem de dezenformasyon/yanlış bilgi içerebilecek sosyal medyada dolaşan haber/açıklamaları doğrulamak için kullanılabilir. Sosyal medyada kurumsal altyapısı olmayan haber sitelerinin artması, afet zamanlarında haberlerin doğrulanmasını kritik hale getirmiştir. İster bir afet hakkında sosyal medyada bulduğunuz bilgileri haberleştirmek isteyen bir gazeteci olun, ister dolaşımdaki bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek isteyen bir doğrulayıcı olun, izlemeniz gereken yol aynıdır. Bu bölüm, afetler sırasında sosyal medya bilgilerinin/haberlerinin doğrulanmasını iki başlık altında ele almaktadır: Kaynağın doğrulanması ve içeriğin doğrulanması.

Sosyal Medyada Kaynak Doğrulama

Tıpkı sahada çalışan bir gazeteci gibi, sosyal medyadaki bilgilere dayanarak haber yapan bir gazeteci için de kaynak doğrulama çok önemlidir. Sosyal medyada paylaşılan bilgilerin kaynağı bir bot hesap veya internet trolü olabileceğinden, kaynak doğrulama daha da önem kazanmaktadır.

Sosyal medyada bir afet hakkında paylaşım yapan birçok farklı türde içerik bulunabilir ve bunların tümü gazeteci için potansiyel bilgi kaynağı olabilir. Kaynak, bir hükümet veya kuruluş hesabı olabileceği gibi, bireysel bir hesap da olabilir. Hem kuruluşlara ait hem de bireysel hesaplar; doğrulanmış/doğrulanmamış olabilir ve gerçek, sahte/parodi, anonim ya da bot formunda bulunabilir. Benzer şekilde, eğer bireysel bir hesapsa, doğrulanmış veya doğrulanmamış, gerçek veya sahte/parodi, anonim veya bot olabilir. Bunlar arasında ayırım yapmak, kaynağı doğrulamanın ilk adımıdır.

Paylaşımın kaynağı bir hükümet kurumu veya resmi bir yetkili olduğunu iddia ediyorsa, hesabın doğrulanmış olup olmadığını kontrol etmek çok önemlidir. Çünkü dezenformasyon amaçlı parodi veya sahte hesaplar, sıradan bir sosyal medya hesabından gelen paylaşımlardan daha tehlikeli olabilir. Bu nedenle, birçok sosyal medya platformu, resmi hesapları diğerlerinden ayırt etmek için bir doğrulama sistemine sahiptir. Örneğin Instagram ve Facebook'ta mavi bir onay işareti, bir hesabın doğrulandığını gösterir. Eski adıyla Twitter olan X'te, hükümet kuruluşlarına veya yetkililerine ait hesaplar gri bir onay işaretiyle işaretlenir. X'teki mavi onay işaretinin doğrulama değil, premium üyelik belirttiğini ve parodi hesapların da mavi tik işareti alabileceğini belirtmek önemlidir.

Görsel 1: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığının sırasıyla Facebook, Instagram ve X'teki resmi hesaplarının görünümü

Paylaşımın kaynağı bir haber kuruluşu veya devlet dışı bir kuruluş ise, hesabın doğrulama durumunu öncelikle kontrol etmelisiniz. Yukarıda belirtildiği gibi, Instagram ve Facebook'taki doğrulanmış hesaplar, devlet kurumlarına, özel kuruluşlara veya bireylere ait olup olmadıklarına bakılmaksızın mavi bir onay işareti ile işaretlenir. Buna karşılık, X'te bu tür kuruluşlar sarı bir onay işareti ile işaretlenir. Bu durumda, bir kuruluşun paylaşımında hesabın doğrulama durumunu görmek için Instagram ve Facebook'taki mavi onay işaretine ve X'teki sarı onay işaretine bakmak gereklidir.

Görsel 2: BBC News'in sırasıyla Facebook, Instagram ve X'teki resmi hesaplarının görünümü

Ancak, doğrulanmamış tüm hükümet veya kuruluş hesapları sahte veya parodi olarak kabul edilmemelidir. Özellikle küçük hükümet kuruluşları için, doğrulama başvurusunda bulunmamış olmaları veya halen doğrulama sürecinde olmaları da mümkündür. Bu nedenle, bu tür hesaplardan gelen bilgiler doğrudan göz ardı edilmemeli ve diğer doğrulama yöntemleri kullanılmalıdır.

Bilhassa afet zamanlarında karşılaştığınız paylaşımların birçoğu doğrulanmamış bireysel hesaplara ait olacak ve bazıları tamamen anonim hesaplar olacaktır. Bu noktada, kullanıcının biyografisindeki bilgileri, profil fotoğrafını ve hesaptaki geçmiş aktiviteyi incelemek, kullanıcının diğer sosyal medya hesaplarını kontrol etmek ve kullanıcıyla doğrudan iletişime geçmek gereklidir. Ayrıca, bir hesabın bot olup olmadığı hakkında fikir edinmek için Botometer gibi bot tespit araçları kullanılabilir ve hem bireysel hesaplar hem de doğrulanmamış hükümet/kuruluş hesaplarını doğrulamak için Wayback Machine kullanılarak bir hesabın/web sitesinin önceki versiyonları görülebilir.

Sosyal Medyada İçerik Doğrulama

Sosyal medyadan gelen bilgi/haberin kaynağını doğrulamak, paylaşılan içeriğin doğru olduğu anlamına gelmez. Resmi bir kurum hesabı veya doğrulanmış bir bireysel hesap da dezenformasyon/yanlış bilgi paylaşabilir. Bu nedenle, kaynağı doğruladıktan sonra içeriği de doğrulamak gereklidir. Bu bölüm, içerik doğrulamayı üç başlık altında ele almaktadır: afetin doğrulanması, görüntünün doğrulanması ve konum ve zamanın doğrulanması.

Afetin Doğrulanması

İçerik doğrulamanın ilk ve en basit adımı, iddia edilen felaketi doğrulamaktır. İnternet erişimi olan bölgelerde bir afet meydana geldiğinde, afetzedelerden veya görgü tanıklarından sosyal medya platformlarında birçok paylaşım olacaktır. Bu sebeple, bir afet hakkında anlık bilgilerle karşılaşıldığında sosyal medya platformlarını taramak, afetin gerçekten meydana gelip gelmediği konusunda net bir fikir verecektir.

Örneğin, Trabzon'un Yomra ilçesinde meydana geldiği söylenen bir sel felaketi için, X'te "Yomra" ve "sel" anahtar kelimeleriyle arama yapılabilir ve bu iki kelimenin birlikte geçtiği paylaşımları görülebilirsiniz. Daha kesin bir sonuç için, X'te belirli bir bölgeden yapılan paylaşımları da arayabilirsiniz.

Bunu yapmak için, Google Haritalar'da herhangi bir konuma sağ tıklayarak edinebileceğiniz, söz konusu bölgenin enlem ve boylamını bilmeniz gerekir. Bu tür bir arama için kullanılacak formül şu şekildedir:

“aranacak kelime” geocode: enlem, boylam, arama yarıçapkm

Yani, sadece Yomra'nın 3 km yarıçapı içinden gönderilen ve “sel” kelimesini içeren tweetleri görmek istiyorsanız, şu şekilde arama yaparsınız:

“sel” geocode:40.960093,39.846430,3km

Bu yöntem X'in yanı sıra, Instagram, YouTube ve Tiktok gibi platformlar da kullanıcıların belirli bir bölgeden yapılan paylaşımları görüntülemesine olanak tanır. X'te yapılan aramaların sonuçlarını doğrulamak için bu platformları kontrol etmek faydalı olacaktır.

Ayrıca, bölgedeki ilgili devlet kurumlarının web sitelerini ve sosyal medya hesaplarını kontrol etmek, bu kurumlarla e-posta veya telefon numaraları aracılığıyla iletişime geçmek ve afet sonrasında afetzedelerin ve görgü tanıklarının internet erişiminin kesilmesi durumunda bölgedeki yerel medya kuruluşlarını ve haber ajanslarını takip etmek de önemlidir. Afeti doğrulamak, kapsamını anlamak ve dezenformasyonla mücadele etmek için afet sırasında uzmanlarla sürekli iletişimde kalmak gereklidir.

Görüntünün Doğrulanması

Afet süreçlerinde sosyal medya temelli içeriğin doğrulanmasının bir başka boyutu, görsel içeriğin doğrulanmasıdır. Görseller inandırıcılık katan bir unsur olduğu için dezenformasyon içeriklerinde sıkça kullanılır. Mevcut afet için başka bir olaya ait bir fotoğraf veya video kullanmak ya da manipüle edilmiş bir fotoğraf veya video kullanmak yaygındır.

Görüntü doğrulamanın ilk adımı, fotoğraf veya videonun kaynağını belirlemektir. Görsel içerik bir fotoğrafa, öncelikle ters arama yapmak faydalıdır. Bir fotoğrafın internete ilk ne zaman yüklendiğini öğrenmek için ters görüntü araması kullanılabilir, bu da fotoğrafın kaynağı ve bağlamı hakkında fikir verir. Ters görüntü araması yapmanıza olanak tanıyan birçok ücretsiz site ve uzantı vardır. Google, Yandex ve Bing gibi arama motorlarının yanı sıra, Tin Eye çok kullanışlı bir ters görüntü arama sitesidir. Görsel içerik bir videoysa, InVID WeVerify'in video analiz ve anahtar kare araçları ve Amnesty'nin Youtube Data Viewer'ı, video hakkında bağlamsal bilgi edinmek ve videoyu anahtar karelere ayırarak ters görüntü araması yapmak için kullanılabilir.

Görüntünün daha önce internette paylaşılmadığını doğruladıktan sonra bir sonraki adım, görüntüyü paylaşan kullanıcıyla iletişime geçip görüntünün sahibi olduklarını ve ayrıntılarını doğrulamaktır. Sadece kaynağa güvenmek bir gazeteci/doğrulamacı için doğru bir yaklaşım olmayacağından, görüntünün üst verilerini incelemek de gereklidir. Üst veriler, cihaz, fotoğraf veya videonun nerede ve ne zaman çekildiği hakkında bilgi sağlayabilir. Ancak, sosyal medyadan indirilen görüntüler üst veri bilgisi içermediğinden, bir görüntünün üst verilerini incelemek için orijinal görüntüye sahip olmak gereklidir. Bu nedenle, üst verilerini incelemek için kaynaktan orijinal görüntünün istenmesi gerekir. Bu noktada, kaynaktan orijinal görüntüyü e-posta yoluyla veya WhatsApp üzerinden gönderiyorlarsa, sosyal medya üzerinden gönderilirse meta veriler yine silineceği için belge olarak göndermelerini istemek elzemdir.

Orijinal görüntüye eriştikten sonra, üst verilerini çıkarmak için birçok yol vardır. InVID WeVerify'in üst veri aracı ve Metadata2Go ve Exifdata siteleri iyi alternatiflerdir. Bu araçlarla görüntünün konumu, zamanı ve tarihi gibi bilgilere eriştikten sonra, bunları kaynak tarafından sağlanan bilgilerle karşılaştırmalısınız. Yine de üst verilerin manipüle edilebileceğini unutmamak önemlidir.

Son olarak, eğer görüntü bir fotoğrfsa, görüntünün sahte olup olmadığı hakkında fikir edinmek için In-VID WeVerify'in adli aracını, MeVer'in Görüntü Doğrulama Asistanını ve FotoForensics'i kullanabilirsiniz.

Konum ve Zamanın Doğrulaması

Doğrulamanın en temel ilkelerinden biri, 'ne, nerede ve ne zaman' sorularını sorgulanamaz bir şekilde belirlemektir. Afet durumlarında, olayın kapsamı ve etkisi yanlış anlaşılabilir. Afet haberlerinde olayın tam konumu, gerçekleşme zamanı ve ayrıntıları doğru bir şekilde tanımlanmazsa, halk yanıltılabilir. Bu doğrulama, özellikle afet bölgelerinde gerekli müdahale ve desteğin sağlanmasını kolaylaştırır ve halkın durumu doğru anlamasına yardımcı olur.

Sosyal medya temelli bir afet haberinde afeti ve görüntüyü doğrulamak için kullanılan yöntem ve araçlar, olayın yerini ve zamanını doğrulamak için de kullanılacaktır. Afeti doğrulamak için sosyal medya taraması ve gelişmiş arama teknikleri ile görüntüyü doğrulamak için üst veri analizi, aynı zamanda olayın yeri ve zamanı hakkında da bilgi sağlayacaktır. Ayrıca, kullandığınız bilgi/haberdeki görüntüde bulunan tabela veya bina gibi öğeleri Google Earth veya benzer bir haritalama aracındaki görüntülerle karşılaştırabilir, uydu görüntülerinden yararlanabilir, afetlerle ilgili resmi kurumların paylaştığı verileri inceleyebilirsiniz;. Örneğin, bir depremin tam zamanını belirlemek için rasathane verilerine bakabilir (Wardle & Derakhshan, 2017), iddia edilen görüntünün konumla uyumlu olduğundan emin olmak için hava durumu raporlarını kontrol edebilirsiniz. Tüm bunlara ek olarak, görüntü bilinmeyen bir dilin ifadelerini içeriyorsa, Google Translate gibi çeviri uygulamalarını kullanarak konum hakkında fikir edinebilirsiniz (Barot, 2014).

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afet haberlerinde doğrulama süreci, yalnızca doğru bilgi sağlama ve kamuoyunu bilgilendirmede değil, aynı zamanda panik riskini önlemede de kritik bir rol oynar

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler hem haber kuruluşları hem de vatandaşlar için bir dizi olumlu sonuç getirmiştir; bununla beraber, yanlış veya eksik bilgilerin hızla yayılması sorununa da yol açmıştır. Yanlış bilgiler, toplumun savunmasız olduğu kriz zamanlarında daha hızlı yayılır ve etkileri daha yıkıcı olur. Bu nedenle afet süreçlerinde yanlış/eksik bilgilerle mücadele etmek her zamankinden daha önemli hale gelmektedir.

Afet haberlerinde doğrulama süreci, doğru bilgi sağlamanın yanı sıra olası panik riskini de önler. Bu süreç, haber kaynaklarının güvenilirliğini değerlendirme, kullanılan görsellerin ve bilgilerin doğruluğunu teyit etme, zaman ve yeri doğrulama ve etik sorumluluk gibi unsurları içerir. Teknolojik araçlar manipüle edilmiş içeriği doğrulamayı mümkün kılarken, gazetecilerin etik ve mesleki farkındalığı bu sürecin kalitesini artırır.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler, afet haberlerinde doğrulama süreçlerinin önemini ve dezenformasyonla mücadele yöntemlerini öğrenirler.
- Öğrenciler, haber kaynaklarını nesnel kriterlere göre değerlendirebilirler.
- Öğrenciler, haber doğruluğunu sağlamak için çoklu kaynak kullanımı ve haber ajansları işbirliği yöntemlerini öğreneceklerdir
- Öğrenciler, sosyal medya haberlerini doğrulama teknoloji ve yöntemlerini uygulayabilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Aşağıdakilerden hangisi doğrulama sürecinin bir adımı değildir?
 - a) Haber kaynaklarının güvenilirliğini kontrol etmek
 - b) Haberin yeterince yayılmasını sağlamak
 - c) Bilgilerdeki tutarsızlıkları gidermek
 - d) Olayın yerini ve zamanını doğrulamak
- 2 Aşağıdakilerden hangisi güvenilir bir kaynağın özelliği değildir?
 - a) Geniş bir ilgi alanına ve entelektüel birikime sahip olmak
 - b) Bir konuda uzmanlaşmış olmak
 - c) Doğrulanmış bilgi paylaşımı geçmişine sahip olmak
 - d) Tarafsız olmak
- 3 Kriz durumlarında uluslararası haber ajanslarının en önemli katkısı nedir?
 - a) Sosyal medyayı kontrol etmeden bilgi paylaşmak
 - b) Sadece yerel haberleri toplamak
 - c) Sahadan ilk elden bilgi sağlamak
 - d) Doğrulama yapmadan yayın yapmak
- 4 Çapraz doğrulama ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
 - a) Tek bir kaynağın bilgi sağlaması yeterlidir.
 - b) Aynı bilgiyi birçok farklı kaynaktan kontrol etmek gereklidir.
 - c) Resmi açıklamalar olduğu gibi yayımlanmalıdır.
 - d) Sosyal medya bilgileri en güvenilir kaynaktır.
- 5 Haber doğruluğu için teknik uzmanlardan gelen bilgiler neden önemlidir?
 - a) Haberin bilimsel ve sağlam bilgilerle desteklenmesini sağlar.
 - b) Kısa sürede görsel analiz yapılmasını sağlar.
 - c) Sosyal medya paylaşımlarının sayısını artırır.
 - d) Görgü tanıkları dışında bilgi kaynağı sağlamaz.

- 6 Aşağıdaki araçlardan hangisi bir görüntüden üst veri çıkarmak için kullanılmaz?
 - a) Exifdata
 - b) MetaData2Go
 - c) InVid WeVerify
 - d) Tin Eye
- 7 Aşağıdaki araçlardan hangisi bir görüntüdeki tahrifatı tespit etmek için kullanılır?
 - a) FotoForensics
 - b) YouTube Data Viewer
 - c) Metadata2Go
 - d) Exifdata
- 8 Aşağıdakilerden hangisi sosyal medya tabanlı haberlerde konum doğrulamak için kullanılmaz?
 - a) Sosyal medyada gelişmiş arama
 - b) Üst veri analizi
 - c) Google Translate
 - d) Botometer
- 9 Aşağıdakilerden hangisi sosyal medya tabanlı haberlerde konum doğrulamak için kullanılır?
 - a) Haritalama araçları
 - b) Hava durumu raporları
 - c) Uydu görüntüleri
 - d) Hepsisi
- 10 Afet haberi yapacak bir gazeteci için aşağıdakilerden hangisi daha önemlidir?
 - a) Cesaret
 - b) Kararlılık
 - c) Şüphencilik
 - d) Tutku

Cevap Anahtarı

1.b, 2.a, 3.c, 4.b, 5.a, 6.d, 7.a, 8.d, 9.d, 10.c

Kaynakça

- Barot, T. (2014). Görselleri Doğrulamak. C. Silverman içinde, Doğrulama El Kitabı (s. 35-41).**
- Garrett, R. K., Nisbet, E. C., & Lynch, E. K. (2013). Undermining the corrective effects of media-based Political fact checking? The role of contextual cues and naïve theory. *Journal of Communication*, 63(4), 617–637. <https://doi.org/10.1111/jcom.12038>
- Jarman, J. W. (2016). Influence of political affiliation and criticism on the effectiveness of political fact-checking.** *Communication Research Reports*, 33(1), 9–15. <https://doi.org/10.1080/08824096.2015.1117436>
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2007). Gazeteciliğin Esasları. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.**
- Nieminen, S., & Rapeli, L. (2019). Fighting misperceptions and doubting journalists' objectivity: A review of fact-checking literature. *Political Studies Review*, 17(3), 296–309. <https://doi.org/10.1177/1478929918786852>
- Şeko, Y. (2023, 03 08). Çapraz sorgulama nedir?. Anadolu Ajansı Teyit Hattı. Retrieved from:** <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/blog/capraz-sorgulama-nedir-/1815599>
- Walter, N., Cohen, J., Holbert, R. L., & Morag, Y. (2020). Fact-checking: A meta-analysis of what works and for whom.** *Political Communication*, 37(3), 350–375. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1668894>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking.** 27, 1-107.

AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK

Karmen Medica¹¹

BÖLÜM 7

AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK

- Giriş
- Anahtar Kavramlar
- Afet Haberlerinde Doğruluk ve Güvenlik İlkeleri
- Afet Mağdurlarının Mahremiyeti ve Onuru
- Trajedinin Görselleştirilmesi ve Duyarlılık
- Afetlerde Bilginin Etik Kullanımı
- Afetler Sosyal Dayanışmanın Etik Sınırları
- Haberlerin Toplumsal Toparlanmaya Katkısı
- Gerçek Hayattan Örnekler ve Vaka Çalışmaları
- Önemli Medya Vaka Çalışmaları
- Gelecek Perspektifleri ve Ortaya Çıkan Etik Sorunlar
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Gazetecilik etiği, modern medyanın ortaya çıkışından bu yana tartışılmakta olup, erken dönem teorik yaklaşımlar çağdaş tartışmaların temelini oluşturur. Bu yaklaşımlar genellikle gazetecinin toplumdaki rolünü, doğruya karşı sorumluluğunu ve kamu yararı ile kişisel veya kurumsal önyargılar arasındaki dengeyi incelemiştir.

Aydınlanma Çağı'na ve John Milton'ın Areopagitica (1644) adlı eserine dayanan Özgürlükçü Teori, özgür basın, demokrasinin mihenk taşı olduğunu vurgular. Bu teori, basının hükümet kontrolünden bağımsız olarak çalışması ve doğrunun açık tartışmadan ortaya çıktığı bir "fikirler pazarı" olarak hareket etmesi gerektiğini savunur. İfade özgürlüğüne öncelik vererek gazetecilere gerçeği arama ve yayma konusunda güçlü bir etik görev yükler; bu, potansiyel olarak zararlı veya rahatsız edici içerimler konusunda ikilemler doğurabilir.

20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan ve 1947 Hutchins Komisyonu Raporu'ndan etkilenen Sosyal Sorumluluk Teorisi, özgürlüğün sorumlulukla birlikte geldiğini öne sürer (Hutchins, 1947). BBU bakışa göre basın; sahil bilgi sağlamak, çeşitli bakış açıları sunmak ve demokratik süreçleri destekleyen içerikler üretmek suretiyle kamu yararına hizmet etmelidir. Gazetecilerin etik zorunlulukları; sansasyondan kaçınırken doğruluk, adillik ve denge için çaba göstermeyi içerir.

Immanuel Kant'ın ahlak felsefesinden şekillenen Deontolojik etik, sonuçlardan bağımsız olarak doğruyu söyleme ve insan onuruna saygı gibi evrensel ahlaki ilkelere bağlılığa odaklanır (Kant, 1785). Bu etik çerçeve, gazetecileri; itibar kaybı veya mali zarar gibi sonuçlara yol açsa bile, doğruyu bildirme ve dürüstlüğü koruma konusunda katı bir görevle yükümlü kılar.

Buna karşılık, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi düşünürler tarafından geliştirilen faydacılık (utilitarizm), sonuçlara vurgu yapar ve en fazla sayıda insan için en büyük iyiliği sağlayan eylemleri savunur (Bentham, 1789; Mill, 1863). Bu yaklaşımı benimseyen gazeteciler, bir haberin yayımlanmasının daha geniş kamu yararına hizmet edip etmediğine veya gereksiz zarara neden olup olmadığına karar vererek haberlerinin fayda ve zararlarını tartmalıdır.

Etik görecelik, daha esnek bir yaklaşım sunarak, etik standartların kültürel ve bağlamsal olarak bağımlı olduğunu ve gazetecilik etiğini yöneten evrensel ilkelerin bulunmadığını öne sürer. Bu bakış açısı, gazetecilerin, çalışmalarını kültürel normlara, toplumsal beklentilere ve durumsal faktörlere uygun hale getirmelerine olanak verir ancak; tutarsız etik standartlar üretme riski de taşır.

Aristoteles'in felsefesinden hareket eden erdem etiği, kurallardan veya sonuçlardan önce gazetecinin karakterini ve erdemlerini önceler. Buna göre, iyi bir gazeteci dürüstlük, cesaret, adalet ve bilgelik gibi erdemleri benimser ve etik kararlarını bu özelliklerle yönlendirir.

Son olarak, John Dewey gibi Amerikalı filozoflarla ilişkilendirilen pragmatizm, pratik ve bağlamsal problem çözmei önemser (Dewey, 1927). Bu yaklaşım gazetecilik eylemlerinin gerçek dünyadaki etkilerine odaklanır ve profesyonel standartları korurken toplumun acil ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayan çözümler aranmasını teşvik eder. Gazetecilik etiğini kodlama yönündeki erken girişimler de mesleği şekillendirmiştir.

¹¹Prof.Dr., Medya Çalışmaları Bölümü, Beşeri Bilimler Fakültesi, Primorska Üniversitesi, karmen.medica@fhs.upr.si

Anahtar Kavramlar

Bu bölümde ele alınacak konuyu daha iyi anlamak için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamaları verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölümün ayrıntılarını kavramayı, kazanımları edinmeyi ve afet süreçlerinde empatinin önemini anlamayı kolaylaştıracaktır.

Bilginin doğruluğu ve doğrulanması

Ampirik olarak doğrulanmış bilgiler kullanılmalı, haber kanıtlanabilir gerçeklere dayanmalı ve kanıtlanmamış ya da spekülatif iddiaların yayılmasından kaçınılmalıdır. Birden fazla bağımsız ve yetkili kaynaklardan doğrulanmış bilgiler kullanılmalıdır.

Etik habercilik

Paniğin yayılmasını önlemeye yönelik haber yapın. Korku veya yanlış bilginin yayılmasını önlemek için kamuoyunu net ve sakin bir şekilde bilgilendirin. Şeffaflığı sağlamak için bilgi toplama kaynaklarını ve yöntemlerini açıklamak ve haberi etkileyebilecek sınırlamaları belirtin.

Sorumluluk

Haber yaparken kamuoyunu sakin ve doğru biçimde bilgilendirmek, yanlış bilgi ve paniği önlemek temel sorumluluktur.

Çatışmaya duyarlı habercilik

Taraf tutmaktan kaçının ve olayların dengeli bir anlatımını sağlayın. Çatışma veya afetin tarihi, politik ve sosyal unsurları da dahil olmak üzere daha geniş bağlamının anlaşılmasını sağlayın.

Gazetecilerin korunması

Savaş bölgelerinden veya afet alanlarından haber yapan gazetecilerin uygun güvenlik ekipmanlarına ve eğitimine erişimi sağlanmalıdır.

İnsani perspektif

İnsan hikayelerine odaklanan habercilik. İnsanlığı ve toparlanmayı öne çıkarmak için hayatta kalanların, kurtarıcılarının ve toplulukların hikayelerini anlatmak. Etkilenenlere yardımcı olabilecek veya insani yardım faaliyetlerini destekleyebilecek bilgileri sağlamak ve haber yapmak.

Yanlış bilgilendirmenin önlenmesi

Propaganda, sahte haber ve manipülatif içeriklerle aktif olarak mücadele edin; doğrulama süreçlerini ve düzeltme mekanizmalarını uygulayın.

Barış kültürü

Nefret ve kutuplaşmayı kıskırtmak yerine, diyalog, anlayış ve uzlaşmayı teşvik edin.

Bu ilkelerin uygulanması, kamu yararına hizmet eden ve kriz durumlarının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunan profesyonel ve sorumlu haberciliği temin eder. Kaza ve savaşların medyada işlenmesi, sonuçlarını ve toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve de kamuoyunu doğru biçimde bilgilendirmek açısından önemlidir. Gazetecilik, etik afet haberciliğine yönelik bu yaklaşımlarla bireylere ve topluluklara yardımcı olabilir: önce nedenleri açıklayın, etkilenen nüfusu tespit edin, mitleri ve klişeleri sürdürmeyi bırakın ve tutarlı, sorumlu bir duruş sergileyin.

Afet Haberciliğinde Etik

Afetlerdeki temel etik ilkeler dayanışma, sorumluluk, ayrımcılık yapmama, tarafsızlık, tüm ilgili aktörlerin ve medyanın işbirliğidir.

Tüm habercilik türlerinde olduğu gibi, belki de daha fazla afet haberciliği çeşitli etik ve uygulama sorunlarını gündeme getirir (Ward, 2010). Güvenilir bilgi aktarmaya veya uzmanlık ve verileri anlaşılır kılmaya çalışanları birçok zorluk ve tuzak beklemektedir. On yıllardır etik, birçok ülkede gazetecilik eğitiminde gönüllü veya hukuki düzeyde değişen bağlayıcılıktaki davranış kuralları çerçevesinde yer almaktadır.

Kriz durumlarında medyanın rolü, insanlar, medya ve yetkililer arasında bağlantı kurmak ve diyalog ile uzlaşma yaratmaktır. Ancak, bu tür etik kodlar ne kadar önemli olsa da, gazetecilerin çalışma kuralları ve normları, medyanın ortaya çıkardığı etik sorunlar alanının sadece bir parçasıdır (Silverstone, 2007).

Afetlerdeki temel etik ilkeler dayanışma, sorumluluk, ayrımcılık yapmama, tarafsızlık, ve tüm ilgili aktörlerle işbirliğidir. Ancak medyada yer alma genellikle seçicidir, kapsamlı değildir ve ivme kazanan anlatılar yaratır.

Bu anlatılar, afetlerin ve afetlere müdahaledeki çeşitli aktörlerin kamuoyu gözünde nasıl görüldüğünü belirleyebilir. Ayrıca, başarısızlıklardan kimin suçlanacağını veya etkili bir afet müdahalesi için kimin takdir edileceğini de belirlerler (Gowing, 2009).

Medya, tüm kriz durumlarına dengeli, sorumlu bir şekilde ve insan haklarına saygı göstererek yaklaşmalı, sansasyonellikten ve manipülasyondan uzak durmalıdır. Gazetecilerin kamuoyunu bilgilendirme hakkı ve yükümlülüğü algısını; başarısızlıklardan kimin sorumlu tutulacağı veya kimin takdir edileceğini etkileyebilir.

Dürüstlük, özel hayata saygı, hesap verebilirlik ve insan haklarına bağlılık gibi etik ilkeler, özellikle hassas konularda ve afet haberlerinde günlük uygulama için temel yönergelerdir.

Afet Haberlerinde Doğruluk ve Güvenilirlik İlkeleri

Medyanın doğruluk ve güvenilirlik ilkeleri, kaza ve savaşlar hakkında haber yapmada çok önemlidir, çünkü bu tür olaylar genellikle yüksek duygusal yük taşır ve geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilir. Sorumlu habercilik, sadece güvenilirliği değil, aynı zamanda etkilenen insanlara, ailelerine ve daha geniş kamuoyuna karşı ahlaki sorumluluğu da temin eder. İşte kaza ve savaş haberciliğinde doğruluk ve güvenilirlikle ilgili bazı temel ilkeler:

Gazeteciler, özellikle bilgilerin güvenilirmez veya yanlış olabileceği afetler ve savaşlar bağlamında, yayımlamadan önce tüm bilgileri titizlikle doğrulamalıdır. Haberciliğin aciliyeti, dezenformasyon riskini artırır; bu nedenle doğrulama, mesleğin merkezi bir sorumluluğudur.

Doğruluğu sağlamak için gazeteciler birkaç önemli adımı izlemelidir. İlk olarak, kaynakları doğrulamak esastır; her bilgi parçası birden fazla bağımsız kaynak tarafından teyit edilmelidir. Kaynakların eleştirel analizi de gereklidir, çünkü gazeteciler potansiyel propaganda, manipülasyon veya yanlış haberlerin farkında olmalıdır.

Güvenilir kaynakların seçimi de aynı derecede önemlidir. Afetler hakkında haber yaparken, güvenilir kaynaklar arasında resmi açıklamalar, bağımsız gazeteciler, görgü tanıkları ve hayatta kalanlar yer alır. Kişisel hikayeler ilgi çekici olsa da, güvenilirliği sağlamak için her zaman diğer kanıtlarla desteklenmelidir. Spekülyasyondan kaçınılmalı ve varsayımlara veya yetersiz şekilde doğrulanmış ayrıntılara dayanan her türlü bilgi açıkça nitelendirilmelidir.

Gazeteciler yalnızca doğrulanmış bilgileri kullanmalı, sayıları alıntılarken dikkatli olmalı ve içerik ile bağlam açısından uygun bilgi sunmalıdır. Manipülasyon ve sansasyondan kaçınmak önemlidir; gerektiğinde düzeltmeler yayımlayarak şeffaflık korunmalıdır. Ayrıca gerçek zamanlı habercilikte yanlış bilgilerin yayılmasını önlemek için özel dikkat gösterilmelidir.

Gerçek zamanlı habercilik faydalı olabilse de, gazeteciler tam anlamadan hüküm verme risklerinin farkında olmalıdır. Yayımlamadan önce kilit bilgilerin doğrulanmasını beklemek, yanlış bilgilerin yayılmasını önlemeye yardımcı olur. Kaza ve savaşlara medyada yer verirken doğruluk ve güvenilirlik, izleyici güveninin korunması ve potansiyel zararın önlenmesi açısından çok önemlidir. Medya, bilgiye sorumlu şekilde erişmeli, titiz bir gerçeklik kontrolü yapmalı, güvenilir kaynaklar kullanmalı ve nesnelliğe özen göstermelidir. Gazeteciler ancak bu ilkelere bağlı kalarak, kamuoyuna karmaşık ve duygusal olarak zorlu durumlar hakkında doğru bir anlayış sağlayabilirler. Bu standartları takip ederek, afet haberleri paniği ve yanlış bilgilendirmeyi en aza indirirken kamuoyunu etkili bir şekilde bilgilendirebilir ve yönlendirebilir.

Afet Mağdurlarının Mahremiyeti ve Onuru

Medya etiği, kamuoyunu bilgilendirme zorunluluğu ile afetlerden etkilenen bireyleri koruma sorumluluğu arasında bir denge gerektirir.

Mahremiyet ve onur, medyanın kapsamıyla (sosyal medya dahil) açısından temel konulardır. Mahremiyet, medyayla etkileşim kurmanın potansiyel riskleri ve faydaları hakkında temel bilgiler sağlayarak afet mağdurlarını sömürüden ve ek travmadan koruma ihtiyacını vurgular. Bunun yanında, etkilenen kişilerin haklarının, özellikle de mahremiyet hakkının farkında olmaları gerektiğini öne çıkarır. Kazalardan etkilenenlere karşı onurlu bir tutum, bireylere ve koşullara göre değişir, ancak özellikle medyayla etkileşimlerinde gereklidir. Medya etiği, gazetecilerin ve medya kuruluşlarının uyması gereken bir dizi ilke ve yönerge aracılığıyla afet mağdurlarının mahremiyet ve onur hakkını korumada kilit bir rol oynar.

Temel hususlardan biri mahremiyete saygıdır. Gazeteciler, özellikle şiddet olayı, kaza veya doğal afetler gibi hassas durumlarda, mağdurların veya ailelerinin izni olmadan kimliklerini açıklamaktan kaçınmalıdır. Buna ek olarak, mağdurların kaydedilmesi veya röportaj yapılması yalnızca açık rızalarıyla ve duygusal istikrarlarını bozmayacak şekilde yapılmalıdır. Medya ayrıca, mağdurları ve ailelerini daha fazla travmatize edebilecek açık görseller veya ayrıntılar kullanmaktan kaçınarak olayları sansasyonel hale getirmekten de kaçınmalıdır.

Bir diğer önemli ilke ise onurun korunmasıdır. Gazeteciler, mağdurlara empati ve anlayışla yaklaşmalı, duygularını ve mevcut durumlarını kabul etmelidir. Gerek geleneksel gerekse sosyal medyada, mağdurları damgalayan veya ayrımcılık yapan dilden uzak durmalı, bunun yerine saygı ve insanlığı teşvik etmelidir. Medya, sansasyonelliğe odaklanmak yerine, afetlerin nedenleri ve sonuçları hakkında kamuoyunu eğiterek ve nasıl yardım edileceği konusunda bilgi sağlayarak katkıda bulunabilir.

Etik habercilik, bilgilerin doğruluğunu temin etme noktasında çok önem arz etmektedir. Yanlış veya doğrulanmamış haberler mağdurlara fazladan zarar verebilir, bu nedenle gazetecilerin yayımlamadan önce tüm bilgileri kontrol etmesi esastır. Dahası, kamu yararı ve mahremiyet arasında bir denge olmalıdır; kamuoyunu bilgilendirmek gerekli olmakla birlikte, gazeteciler bireylerin haklarını korumak için sınırı nerede çececeklerini dikkatli bir şekilde değerlendirmelidir.

Son olarak, yasal çerçeveler ve profesyonel yönergeler etik habercilikte önemli bir rol oynar. Birçok ülkede mahremiyet hakkını koruyan yasalar vardır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Genel veri Koruma Tüzüğü- GDPR gibi). Medya profesyonelleri bu düzenlemelere uymak zorundadır. İlaveten, profesyonel gazetecilik kuruluşları genellikle mahremiyetin ve mağdurların onurunun önemini vurgulayan etik kurallara sahiptir.

Medya etiği, kamuoyunu bilgilendirme zorunluluğu ile afetlerden etkilenen bireyleri koruma sorumluluğu arasında bir denge gerektirir. Bu ilkelere uymak, medya ve toplum arasında güven tesis edilmesine yardımcı olurken onurlu ve etik haberciliği mümkün kılar. (Christians, Fackler, Richardson, Kreshel, 2020).

Trajedinin Görselleştirilmesi ve Duyarlılık

Farklı araştırmalar, çeşitli kazaların ve travmatik olayların fotoğrafik tasvirlerinin stres belirtilerini daha da artırdığını göstermektedir. Afetler gibi kritik durumlarda bolca bulunan karmaşıklık ve belirsizlikle başa çıkarken, her fotoğrafın arkasında yatan etkiyi anlamak önemlidir. Ölüm, afet ve yıkım görüntüleri güçlüdür.

Medya etiği, trajedilerin kamuoyuna görsel olarak nasıl sunulmasında kilit bir rol oynar. Etik, gazeteciler ve medya kuruluşları açısından, trajediler hakkında yapılan haberlerin mağdurların onuruna saygı gösterilmesi, kamuoyunun sorumlu bir şekilde bilgilendirilmesi ve istenmeyen hasarların en aza indirgenmesini sağlamak için bir rehber görevi görür.

Trajedilerin görselleştirilmesinde medya etiğinin kilit noktaları, mahremiyete saygı duyulması, gerçeğin korunması ve sansasyondan kaçınılması etrafında dönmektedir. Gazeteciler, haberlerinin hem bilgilendirici hem de etkilenenlere karşı duyarlı olmasını sağlamalıdır.

Her şeyden önce, mağdurların ve ailelerinin mahremiyetine saygı gösterilmelidir. Acı, yaralanma veya ölüm tasvir eden görüntülerin yayımlanması, bilgilendirici değer ile daha fazla travmaya yol açma ihtimali arasında denge kurulması hususunda dikkatli bir değerlendirme gerektirir. Rıza önemli bir rol oynar. Medya, mümkün olduğunda, bilinçli onam, ebeveyn izni ve acil tıbbi durumlardaki zorlukları göz önünde bulundurarak fotoğraf veya video paylaşmadan önce izin almalıdır. Ayrıca, manipülasyon veya sansasyonelliği önlemek için materyalin içeriği, fotoğrafın bağlamı, kaynak bilgisi ve düzenleme açıklaması açık olmalıdır.

Medya, etik haberciliği korumak adına sadece dikkat çekmeyi amaçlayan grafik görüntüler kullanmaktan kaçınmalıdır. Bunun yerine, izleyicilerin durumu anlamasına yardımcı olmak için doğru ve temel bilgiler sağlamaya odaklanmalıdır. Trajediler empati ile tasvir edilmeli, mağdurların sayılara veya şok edici görüntülere indirgenmek yerine insanileştirilmesi sağlanmalıdır.

Trajedileri görselleştirmenin birincil amacı, korku veya şok uyandırmak yerine, bu tür olayların nedenleri ve sonuçları hakkında kamuoyunu eğitmek ve farkındalık yaratmak olmalıdır. Bu, özellikle trajediden doğrudan etkilenen topluluklar hakkında haber yaparken önemlidir, çünkü medyada yer almak onların yas tutma ve toparlanma sürecini etkileyebilir. Bu nedenle gazeteciler, olayların gerçekliğini belgelerken insani hassasiyeti gözetmeli ve gereksiz travmadan kaçınmalıdır.

Çocuklar söz konusu olduğunda dikkatli olunmalı; küçük çocukların görsellerinde maskeleyme, yüz bulanıklaştırma, kimlik bilgisi saklama gibi pratik öneriler uygulanmalıdır. Görüntüleri yayınlama kararı, küçük yaştaki mağdurların onurunu ve kimliğini ihlal etme riskine karşı iyice düşünülmelidir. Etik gazetecilik, kamuoyunu sorumlu bir şekilde bilgilendirme görevini yerine getirirken, etkilenenlerin iyiliğine öncelik vermelidir.

Afetlerde Bilginin Etik Kullanımı

Etik açıdan, ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek dengeli bilgi gerektirir. Afet haberciliği, halkı insanların acıları ve ihtiyaçları konusunda bilgilendirerek kamu yararına hizmet eder. Bu tür görevlerde gazeteciler kaçınılmaz olarak acil barınma, yiyecek veya tıbbi yardıma ihtiyaç duyan insanlarla karşılaşırken, kamuoyu doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duyar.

Bazı durumlarda, gazeteciler acil yardım hizmetlerinden önce olay yerine ulaşabilirler. Öncelikli görevleri haber yapmak olsa da, sıkıntı içindeki insanların tıbbi bakım, teselli, yiyecek, su ve barınak gibi temel ihtiyaçlarıyla karşılaşabilirler. Bu, birçok afet muhabirinin karşılaştığı gerçek bir ikilemdir. İnsani duyarlılık, birçok gazeteciyi acı çeken insanlara yardım ve teselli sunmaya yönlendirir. Gazeteciler, yardım eylemlerini kişisel çıkar, şöhret veya kariyer hedefleri için istismar etmemelidir.

Kriz durumlarında gazeteciler için temel ilkeler şunlardır: Sorumlu ve etik haberciliğe öncelik vermek.

Sansasyondan kaçınarak gereksiz panik yaratılmamalıdır. Hayatta kalanların travmasına duyarlı olunmalı, yaralı veya zor durumdaki kişiler üzerinde röportaj baskısı kurulmamalıdır. Etkilenen bireylerin kişisel alanına saygı göstermek esastır, çünkü iletişim kurma istekleri medyada yer alma konusundaki endişeleri nedeniyle katılım istekleri zamanla değişebilir. Bunlardan başka, agresif etkileşimlerden kaçınılmalı; bunun yerine, muhabirler etkilenenlere empati ile yaklaşmalı ve gerektiğinde hatalarını kabul etmelidir. Hiçbir koşulda kurtarma operasyonları engellenmemeli ve hayatını kaybeden kişilerin isimleri ancak yakınları bilgilendirildikten sonra, yasal ve etik hususlara bağlı kalınarak açıklanmalıdır.

BGazeteciler, haberlerinin toplumsal etkilerini gözetmelidir. Siyasi çatışmaları körüklemekten kaçınılmalı, kültürel ve etnik grupların damgalanmasına yol açacak yayınlardan uzak durmalıdır. Hayatını kaybeden kişilerin veya sıkıntıdaki olanların görüntülerini kullanırken etik ilkeleri göz önünde bulundurmak önemlidir. Haberler doğrulanmış gerçeklere dayanmalı, ölü sayısı tahminleri dikkatle kontrol edilmelidir. Teyit mümkün değilse, belirsizlik açıkça belirtilmelidir. Ayrıca suç isnat edilmesi hususunda acele edilmemelidir; tartışmalarda tarafsızlık korunması esastır, çünkü sorumluluk daha sonraki bir aşamada değerlendirilebilir.

Afetlerden etkilenen kişileri tasvir ederken, gazeteciler onları sadece kurban olarak göstermekten veya talihsizliklerinden sorumlu olduklarını ima etmekten kaçınmalıdır. Afet senaryolarındaki kahraman ve kötü adam hikayeleri, siyasi motivasyonlu olabilecekleri için eleştirel bir şekilde ele alınmalıdır. Dahası, gazeteciler kendilerini afet anlatısının bir parçası olarak sunmaktan kaçınmalıdır. Bunun yerine, halkın yardım çabalarına nasıl katkıda bulunabileceği konusunda faydalı bilgiler sunarak dayanışma ve destek duygusunu teşvik etmelidir.

Bu ilkeleri uygulamaya koymak, hükümetler, medya, sivil toplum kuruluşları ve kriz yönetim uzmanları dahil olmak üzere farklı aktörler arasında koordinasyon gerektirir.

Afet ile ilgili bilgilerin toplanması, analizi ve paylaşılmasında etik uygulamaları gözden geçirecek ve sağlayacak mekanizmaların oluşturulması önemlidir. Ayrıca etkilenen topluluklara karşı hesap verebilir olmak ve etkilenen kişilerin seslerinin duyulmasını ve haklarına saygı gösterilmesini sağlamak için onlarla iletişim kurmak gerekir. İşbirliği ve koordinasyon, bilgi paylaşımını geliştirmek ve mükerreriği azaltmak için güvenilir ortaklar ve saygın kuruluşlarla yapılmalıdır. Müdahale etkinliğini artırmak için sektörler arasında sorumlu bir şekilde bilgi paylaşımı yapılmalı ve veriler, eşitsizlikleri veya önyargıları pekiştirmeyecek şekilde kullanılmalıdır.

Amaç, bilginin toplumların refahına katkıda bulunmasını ve afetlerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmesini sağlamaktır. Afetler sırasında etik bilgi uygulamaları hayatı kurtarabilir, acıları azaltabilir ve iyileşmeyi desteklerken aynı zamanda etkilenen nüfusun onuruna ve haklarına saygı gösterebilir.

Afetlerde Sosyal Dayanışmanın Etik Sınırları

Afetler sırasında neler olduğunu ve bunun insanların hayatlarını nasıl etkileyeceğini bilme konusunda güçlü bir istek olsa da, halkın bilme hakkı ile grupların daha geniş çıkarları arasında bir çatışma, yani kamu yararı ile bilme hakkı, bu grupların daha geniş çıkarlarıyla çatışabilir – kamu yararı ile halkın bilme hakkı arasında da bir ikilem söz konusudur.

Her şeyden önce afetlerde dayanışma, yardımın insani ve adil kalmasını sağlamak için, acil müdahale ihtiyacı ile uzun vadeli etik sorumluluk arasında bir denge gerektirir.

İşte bu nedenle, afetlerde sosyal dayanışmanın etik sınırları, karmaşık bir dizi ahlaki, kültürel, yasal ve pratik faktöre göre şekillenir. İşte bunları tanımlayan temel hususlar:

İnsan Hayatının ve Haklarının Önceliği

Her şeyden önce insan hayatının önceliği, haklar, onur ve bireysellik gelir.

Dayanışmaya karşı gerçek

Medya, ifade ve basın özgürlüğü hakkının korunmasında dayanışma gösterebilir, ancak bu durum gerçeğe ulaşma yükümlülüğünü zayıflatmamalıdır. Meslektaşlar veya belirli çıkar grupları ile dayanışma içinde yanlış bilgilerin yayılması, kamuya ve mesleki standartlara zarar verir.

Meslektaş desteğindeki sınırlar

Baskı veya tehdit altındaki gazetecileri ya da medya kuruluşlarını desteklemek etik açıdan haklıdır. Ancak, bu destek, mahremiyet ihlalleri, bilgi manipülasyonu veya yanlış bilgilerin yayılması gibi etik dışı davranışların gizlenmesini içermemelidir.

Kriz durumlarında ortak eylem

Büyük krizler sırasında (doğal afetler, savaş çatışmaları veya salgın hastalıklar gibi), medya arasındaki dayanışma; kaynakların koordine edilmesine ve halkın bilgilendirilmesine yardımcı olabilir. Ancak her bir medya kuruluşu, habercilikte özerkliğini ve tarafsızlığını korumalı ve propagandadan kaçınmalıdır.

Dayanışma ve ticari çıkarlar

Bazen dayanışma, ticari çıkarlardan veya siyasi baskılardan etkilenebilir. Örneğin, medya kendi çıkarla-

Medya, savunmasız gruplara karşı dayanışma göstermeli, ancak aynı zamanda sansasyondan veya hikayelerinin istismarından kaçınmaya dikkat etmelidir

rını korumak için belirli konuları tamamen görmezden gelmeyi seçerse, bu durum kamu güveninin aşınmasına yol açabilir.

Savunmasız grupların korunması

Medya, savunmasız gruplara karşı dayanışma göstermeli, ancak aynı zamanda sansasyondan veya hikayelerinin istismarından kaçınmaya dikkat etmelidir. Dayanışma, bireylerin haysiyetini tehdit etmemelidir.

Çoğulculuk sorunu

Medyada yer alan haberlerin homojenleşmesine yol açan aşırı dayanışma, görüşlerin çoğulculuğunu tehdit edebilir. Medya, belirli konularda dayanışma içinde olsa bile, seslerin ve bakış açılarının çeşitliliğini korumalıdır. Gazeteciler, kendilerini bir kahraman veya afetin dramının bir parçası olarak göstermekten kaçınmalı; haberlerine, afetten etkilenmeyenlerin nasıl yaradım edebileceğine dair bilgiler eklemelidir.

Gazeteciler için çok değerli ama aynı zamanda tehlikeli olabilen sosyal ağlardan toplanan bilgilere özel itina gösterilmelidir. Sosyal medyada dolaşan içerikler genellikle söylentiler, korku tellallığı, yapma, tek taraflı bakış açıları, yanlış çözümler, temelsiz tahminler, sahte tedaviler, tehlikeli mitolojiler, bağlamından koparılmış veya yeniden bağlamlandırılmış videolar ve belirli sosyal grupları damgalayan bakış açıları içerebilir. Nihayetinde, medyada dayanışmanın sınırları, mesleki standartlar, kamu yararı ve sosyal sorumluluk arasında denge kurmaya yönelik sürekli çaba gösterilmesiyle tanımlanır. Etik ilkelerde netlik ve eleştiriye açıklık, bu sınırların korunmasında kilit rol oynar.

Haberlerin Toplumsal Toparlanmaya Katkısı

Medya, bilgilendirmenin ötesinde, yardımları harekete geçirerek kolektif dayanışmayı destekler.

Medyada yer alan haberler ve bilgiler, afetlerden sonra toplumsal iyileşmede birçok alanda katkı sağlayarak önemli bir rol oynar.

Öncelikle, medya hayati bir bilgi ve farkındalık kaynağı işlevi görür. Afetlerden etkilenen bölgelerin kapsamı, mevcut kaynaklar ve devam eden iyileştirme önlemleri hakkında zamanında güncellemeler sağlayarak halkın bilgilendirilmesini sağlar. Ayrıca, medya kuruluşları tehlike uyarıları yayımlayarak daha fazla can kaybının önlenmesine yardımcı olur. Kaliteli araştırmacı gazetecilik de afetlerin nedenlerinin açıklanması, güven artırılması ve toplumların geçmiş olaylardan ders çıkarmasında önemli rol oynar.

Medya, bilgilendirmenin ötesinde, yardımları harekete geçirerek kolektif dayanışmayı destekler. Haberler, genellikle vatandaşları, kuruluşları ve uluslararası toplumu bağışlar, gönüllü çalışmalar ve diğer destek

biçimleri aracılığıyla katkıda bulunmaya teşvik eder. Ayrıca, hayatta kalanlar arasındaki dayanıklılık ve kahramanlık hikayeleri güçlü bir motivasyon kaynağı olarak hizmet ederek toplum bağlarını güçlendirir ve iyilik eylemlerini teşvik eder.

Medya ayrıca marjinal grupların seslerini duyurarak sosyal uyumu da teşvik eder. Mağdurlara ve savunmasız topluluklara deneyimlerini ve ihtiyaçlarını paylaşmaları için bir platform sağlayarak kapsayıcılığı teşvik eder. Medya, dengeli habercilik yoluyla önyargılara meydan okuyabilir ve savaşlar veya kitlesel göçler sonrasında ortaya çıkanlar gibi krizlerle ilişkili damgalamaları azaltabilir.

Psikolojik iyileşme açısından medya, duygusal destek sunmada önemli bir rol oynar. Restorasyon, uzlaşma ve dayanıklılık anlatıları, travmatize olmuş topluluklara teselli sağlayabilir. Bunların dışında, kültürel programlar ve başarılı yeniden yapılanma hikayeleri dahil olmak üzere yaratıcı içerikler, insanların normallik duygusunu yeniden kazanmasına yardımcı olur.

Son olarak, medya kurumlara olan güveni artırarak yeniden yapılanma ve kalkınmaya katkıda bulunur. Yetkililerin ve diğer paydaşların eylemlerini izleyerek şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlar. Ayrıca, medya kuruluşları sağlık, hukuk ve ekonomi konularında temel rehberlik sağlayarak, etkilenen toplulukların bilinçli kararlar almasını sağlar.

Medya toplumsal iyileşmeyi hızlandırabilirken, etik ve sorumlu gazetecilik ilkelerini de sürdürmelidir. Sansasyon travmayı derinleştirebilir ve yanlış bilgilendirme hem medyaya hem de kurumlara olan güveni sarsabilir. Habercilikte dengeli, empatik ve profesyonel bir yaklaşım, olumlu bir etki yaratmak için elzemdir.

Gerçek Hayattan Örnekler ve Vaka Çalışmaları

Medyada yer alan haberler, kamuoyu algısını şekillendirmede ve afet ve savaşlara müdahalede kritik bir rol oynar. Gerçek zamanlı güncellemeler sağlamadan uluslararası yardım çabalarını etkilemeye kadar medya derin bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte medya, yanlış bilgilendirme, önyargı ve sansasyonellik zorluklarla da karşı karşıyadır. Aşağıda kriz dönemlerinde medya haberciliğinin olumlu ve olumsuz yönlerini gösteren bazı önemli vaka çalışmaları yer almaktadır.

Dünya Ticaret Merkezine Saldırı (11 Eylül 2001)

Medya, saldırılar, güvenlik önlemleri ve ortaya çıkan tehditler hakkında zamanında bilgi sağladı. İtfaiyecilerin ve acil müdahale ekiplerinin cesaretini vurgulayan haberler dayanışmayı ve ulusal birliği teşvik etti. Ancak, bazı haberler sansasyonel bir ton alarak korku ve endişeyi artırdı. Ayrıca, yanlış bilgilerin ve komplo teorilerinin hızla yayılması halkın güvenini aşındırdı.

Bosna Hersek Savaşı (1992-1995)

BBC ve CNN gibi uluslararası medya kuruluşları, Saraybosna kuşatması ve Srebrenitsa soykırımı dahil olmak üzere savaş suçlarının ifşa edilmesinde hayati bir rol oynadı. Yaptıkları yayınlar küresel farkındalığı ve insani yardımı harekete geçirdi. Ancak yerel medya çoğu zaman taraflı haberlerle etnik bölünmeleri körüklerken propaganda ve yanlış bilgilendirme ise toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdi.

Hint Okyanusu Tsunamisi (2004)

Küresel medya ilgisi Endonezya, Sri Lanka ve Tayland gibi harap olmuş bölgeler için milyarlarca dolarlık yardım toplanmasına yardımcı oldu. Hayatta kalanlar ve toplumun yeniden inşası çabalarına dair duygusal hikayeler dayanıklılığı vurguladı. Bununla birlikte, bazı medya kuruluşları aşırı grafik görüntü kullanımları nedeniyle eleştirildi ve bu durum mağdurların mahremiyetine ilişkin etik kaygıları gündeme getirdi.

Suriye İç Savaşı (2011 - 2024)

Aktivistler ve gazeteciler, özellikle de Beyaz Baretiler gibi kuruluşlardan gelenler, hava saldırılarını ve sivil kayıpları belgeleyerek küresel farkındalığı artırdı. Medyada çıkan haberler insani yardım ve mülteci kabulünü de teşvik etti. Ancak, yanlış bilgilendirme ve propaganda halkın çatışmayı anlamasını zorlaştırdı, bazı yayın organları insani acılar yerine siyasi anlatılara öncelik verdi.

Fukuşima Nükleer Felaketi (2011)

Medyanın kriz iletişimindeki rolü, Japonya'da deprem ve tsunaminin tetiklediği nükleer erimenin ardından belirgin hale gelmiştir. Uluslararası haberler nükleer güvenlik endişelerini vurgularken, Japon medyası eleştirileri kültürel duyarlılıkla dengeledi. Ancak yetkililerden gelen karışık mesajlar, medya spekülasyonlarıyla birleşince kamuoyunda kafa karışıklığına ve korkuya yol açtı.

Türkiye-Suriye Depremi (2023)

Medyada geniş yer bulan haberler, uluslararası yardım ve insani çabaların artmasına yardımcı oldu. Depremden günler sonra kurtarılanların hikayeleri, depremden etkilenen topluluklarda moralleri yükseltmiştir. Bununla birlikte, Türkiye ve Suriye arasındaki siyasi gerilimler zaman zaman sahadaki acil insani ihtiyaçları gölgede bıraktı.

COVID-19 Pandemisi (2020–2023)

Pandemi, gerçek zamanlı güncellemelerden yanlış bilgilerle mücadeleye kadar benzeri görülmemiş düzeyde bir medya katılımına işaret etti. Araştırmacı gazetecilik, sağlık sonuçlarındaki ırksal ve ekonomik eşitsizliklere ışık tutarken, medya kampanyaları aşı olma ve maske takma gibi kamu davranışlarını etkiledi. Bununla birlikte, yanlış bilgilerin yaygınlaşması, özellikle uzun süreli krizlerde sorumlu haberciliğin gerekliliğini vurgulamıştır.

Önemli Medya Vaka Çalışmaları

Bazı dönüm noktası niteliğindeki medya yapımları kamuoyunun savaş ve felaket anlayışını şekillendirmiştir:

Live from Baghdad (CNN, Körfez Savaşı, 1991) - Savaş haberciliğinde devrim yaratan ilk canlı savaş yayını. Srebrenica - A Cry from the Grave (BBC, 1999) - Srebrenica'daki soykırımı gözler önüne seren çok önemli bir belgesel. The White Helmets (Netflix, 2016) - Suriye'deki insani yardım çabalarını sergileyen ve küresel farkındalığı artıran bir film. Bu örnekler kriz dönemlerinde medyanın hem gücünün hem de sorumluluğunun altını çiziyor. Etik gazetecilik, doğru, tarafsız ve şefkatli haberciliğin sağlanması açısından önemini korumaktadır. Bugün itibarıyla, her ikisi de uluslararası hukuk ihlalleri ve gazetecilerin hedef alınıp öldürülmesiyle ilgili olan Ukrayna'daki savaş ve Gazze'deki soykırım gibi en acil insani sorunlar hâlâ çözümsüz kalmaktadır.

Gelecek Perspektifleri ve Ortaya Çıkan Etik Sorunlar

Medyanın afetlerle ilgili yayınları, özellikle teknolojik gelişmeler bilginin aktarılma şeklini yeniden şekillendirdikçe, gelişmeye devam eden çok sayıda etik soruyu gündeme getirmektedir. İleriye bakıldığında, bazı temel zorlukların ve etik hususlar öne çıkmaktadır.

Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka

Gazetecilikte yapay zekanın artan kullanımı, haberlerin daha hızlı yayılması için fırsatlar sunarken aynı zamanda riskleri de beraberinde getirmektedir. Otomatikleştirilmiş haberleştirme, verimli olsa da yanlış bilgilendirme ve insani muhakeme eksikliğine yol açabilir. Benzer şekilde, deep-fake teknolojileri görüntülerin ve videoların manipüle edilmesini sağlayarak kamuoyunu çarpıtabilecek yanlış haberlere yol açabilir. Ayrıca, algoritma odaklı öneriler yoluyla içeriğin kişiselleştirilmesi “filtre balonları” yaratarak farklı bakış açılarına maruz kalmayı sınırlayabilir ve çarpık bir gerçeklik algısına katkıda bulunabilir.

Mağdurlara ve Toplumlara Karşı Sorumluluk

Etik gazetecilik, kamuoyunu bilgilendirmek ile felaketlerden etkilenenlerin onuruna saygı göstermek arasında dikkatli bir denge kurulmasını gerektirir. Acı, ölüm veya yaralanmaların haberleştirilmesinde mahremiyet ve hassasiyete öncelik verilmelidir. Ancak, izleyicilerin dikkatini çekmek için yapılan rekabet çoğu zaman sansasyonel haberciliğe yol açmakta, bu da afetten etkilenen toplulukların yaşadığı travmayı daha da kötüleştirebilmektedir. Marjinalleştirilmiş grupların seslerinin yükseltilmesi ve deneyimlerinin medya anlatılarında temsil edilmesinin sağlanması da büyük önem taşır.

Sosyal Medyanın Rolü

Sosyal medya hızlı bilgi paylaşımını mümkün kılarken, doğrulanmamış veya yanıltıcı içeriğin yayılma riskini de artırmaktadır. Kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriğin etiği göz önünde bulundurulmalıdır, çünkü ilk elden görüntüler ve tanık ifadeleri çok değerli olabilir, ancak gizlilik ihlallerinden ve yanlış bilgilendirmeden kaçınmak için dikkatli bir kimlik doğrulaması gerektirir.

Savaş Bölgesi Haberciliğinde Karşılaşılan Zorluklar

Çatışma bölgelerinde çalışan gazeteciler önemli tehlikelerle karşı karşıya kalmakta, bu da medya kuruluşlarının gazetecilerin güvenliğini sağlama konusundaki sorumluluklarına ilişkin endişeleri artırmaktadır. Ayrıca, dış baskılar haberciliği etkileyebileceğinden, tarafsızlığın ve yansızlığın korunması da bir zorluk olmaya devam etmektedir. cümle başında ve sonundaki tire işareti kalkacak benimsenecek daha insani bir yaklaşım; daha derin bir anlayış ve empatiyi teşvik edebilir.

Sanal Gerçeklik ve Metaverse’ün Etkisi

Sanal gerçeklik gibi gelişmekte olan teknolojiler, izleyicileri savaş veya felaket senaryolarının içine çekecek empatiyi artırma potansiyeline sahip yeni yollar sunmaktadır. Bununla birlikte, bu tür tasvirler travmanın istismarına ilişkin etik kaygıları da gündeme getirmektedir. Dahası, Metaverse’ün yükselişi gerçeklik ve simülasyon arasındaki çizgileri bulanıklaştırarak gerçek dünyadaki olaylara ilişkin kamu algısını daha da karmaşık hale getirebilir.

Küresel Perspektif ve Kültürel Duyarlılık

Medyanın doğru ve saygılı habercilik yapabilmesi için kültürel farklılıklara dikkat etmesi gerekir. Uluslararası gazetecilik etiği aynı zamanda küresel anlatılardaki önyargıların da ele alınmasını gerektirir; zira Batı merkezli bakış açıları çoğu zaman hakimdir ve gelişmekte olan ülkelerdeki sorunları göz ardı ederek eşitsizlikleri pekiştirir.

Geleceğe yönelik perspektifler ve ortaya çıkan etik meseleler açısından, medya gelişmeye devam ettikçe, teknolojik yenilikleri doğruluk, tarafsızlık ve sorumluluk gibi temel gazetecilik ilkeleriyle uyumlu hale getirmenin zorluğu önem kazanmaktadır. Etik ikilemler konusunda eğitim yoluyla gazetecileri güçlendirmek ve habercilikte şeffaflığı sağlamak, dijital çağda kamu güvenini korumanın anahtarı olacaktır.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu derste afet haberciliğinde temel etik ilkeler ele alınmakta, krizlerde medyanın rolü ve kamuoyunu bilgilendirmek ile mağdurların haklarını korumak arasındaki denge vurgulanmaktadır. Nesnellik, bağlam-sallaştırma ve gazetecilikte etik zorluklar gibi temel kavramların yanı sıra yanlış bilgilendirme ve sansasyonelliğin önlenmesinde doğruluk ve güvenilirliğin üzerinde durulmaktadır.

Ders, ileriye dönük olarak, dijital teknolojilerin, sosyal medyanın ve küreselleşmenin habercilikteki etik zorluklar üzerindeki etkisini araştırmaktadır.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir

- Bu konularla ilgilenen öğrenciler, afet haberciliğinde etik ilkelere dair derin bir anlayış kazanacaklardır.
- Mağdurların mahremiyetini korumaya yönelik ilkeleri uygulama becerisi geliştirecek ve sansasyondan kaçınmak için eleştirel bir yaklaşım sergileyeceklerdir. Ayrıca, medyanın dayanışmayı teşvik etmedeki rolünün farkına varacak, gelişen dijital ortamda gelecekteki zorlukları öngörecekle ve vaka çalışması değerlendirmeleri yoluyla analitik becerilerini geliştireceklerdir.
- Öğrenciler, gazetecilerin kriz durumlarında karşılaştıkları doğruluk, sorumluluk ve mağdurların onuruna saygı gibi temel etik ilkeleri ve zorlukları anlayacaklardır.
- Öğrenciler, kriz haberciliğinde etik ikilemlerin çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini kavrayacaklardır.
- Öğrenciler, gazetecilerin kriz haberciliğinde karşılaştıkları temel zorlukları ve engelleri anlayacak; duygusal zeka ve empatiyi de kapsayan çok boyutlu düşünmenin, durumları farklı perspektiflerden değerlendirmedeki önemini kavrayacaklardır.

Öz Değerlendirme

- 1 Hangi etik teori özgür basını, hakikatin açık tartışmalarla ortaya çıktığı bir "fikirler pazarı" olarak vurgular?
 - a) Sosyal Sorumluluk Teorisi
 - b) Deontolojik Etik
 - c) Özgürlükçü Teori
 - d) Erdem Etiği
- 2 Felaketlerle ilgili haber yaparken öncelikli etik kaygı nedir?
 - a) Kitle katılımını en üst düzeye çıkarma
 - b) Mağdurların onurunun ve mahremiyetinin korunması
 - c) Yayınlamadan önce hükümet onayının sağlanması
 - d) Doğruluk yerine hızla öncelik verme
- 3 Aşağıdakilerden hangisi etik afet haberciliğinin temel ilkelerinden biridir?
 - a) Kamuoyunun dikkatini çekmek için haberlerin sansasyonelleştirilmesi
 - b) Birden fazla bağımsız kaynaktan gelen bilgilerin doğrulanması
 - c) Gerçeklere dayalı habercilik yerine eğlenceye öncelik verilmesi
 - d) Hassas konuların haberleştirilmesinden kaçınılması
- 4 Bu bölüme göre, gazeteciler afet haberlerinde grafik görüntüler kullanırken neden dikkatli olmalıdır?
 - a) Medya şirketlerinin mali çıkarlarını korumak
 - b) İzleyiciler ve mağdurlar için gereksiz sıkıntı ve travmayı önlemek
 - c) Haberlerin hükümet tarafından onaylanmasını sağlamak
 - d) İzleyici katılımını artırmak için
- 5 Afetler sırasında gerçek zamanlı habercilik yapmanın en önemli zorluğu nedir?
 - a) Tam tarafsızlığın sağlanması
 - b) Yanlış bilgilendirmeden ve erken sonuçlara varmaktan kaçınma
 - c) Ticari karlılığın sürdürülmesi
 - d) Yalnızca devlet onaylı kaynakların kullanılması

- 6 Aşağıdakilerden hangisi afet habercilik için etik bir kılavuz değildir?
 - a) Mağdurların mahremiyetine saygı gösterilmesi
 - b) Paniğin yayılmasının önlenmesi
 - c) Daha fazla izleyici çekmek için haberlerin sansasyonelleştirilmesi
 - d) Yayınlamadan önce istatistiklerin ve sayıların doğrulanması
- 7 Bir afet sonrasında medyanın toplumsal iyileşmeye katkıda bulunmasının bir yolu nedir?
 - a) Halkın paniğe kapılmasını önlemek için devam eden krizleri görmezden gelmek
 - b) İnsani dayanıklılık ve dayanışmanın vurgulanması
 - c) Hükümet tepkilerinin haberleştirilmesinden kaçınılması
 - d) Sadece ekonomik etkilere odaklanmak
- 8 Afet haberciliğinde şeffaflık neden önemlidir?
 - a) İzleyicilerin medyanın haberlerine güvenmesini sağlar
 - b) Tarafalı hikaye anlatımına izin verir
 - c) Gazetecilerin hata yapmasını önler
 - d) Medya kuruluşları arasındaki rekabeti artırır
- 9 Gazeteciler savaş bölgelerinden haber yaparken hangi etik ikilemle karşılaşabilir?
 - a) Doğru habercilik ile finansal kazanç arasında seçim yapmak
 - b) Güvenlik ile kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğunun dengelenmesi
 - c) Kapsam için devlet finansmanını kabul edip etmemeye karar verme
 - d) Siyasi açıdan hassas çatışmalara yer vermekten kaçınmak
- 10 Afet raporlamasında gelecekteki hangi etik zorluk vurgulanıyor?
 - a) Sosyal medya platformlarının düşüşü
 - b) Yapay zeka ve yanlış bilgilendirmenin etkisi
 - c) Gazeteciliğin bir meslek olarak ortadan kalkması
 - d) Afet haber yayın süresinin azalan önemi

Cevap Anahtarı

1.c, 2.b, 3.b, 4.b, 5.b, 6.c, 7.b, 8.a, 9.b, 10.b

Beyan

Yazar, bu bölümde taslak hazırlama, düzenleme, dili iyileştirme, netliği artırma ve tutarlılığı sağlamaya yardımcı olduğu için OpenAI'dan ChatGPT dahil olmak üzere AI araçlarının kullanıldığını kabul etmektedir.

Kaynakça

- BBC.** (1999). Srebrenica – A cry from the grave [Documentary].
- Bentham, J.** (1789). An introduction to the principles of morals and legislation. Clarendon Press.
- Christians, C. G., Fackler, M., Richardson, K. B., Kreshel, P. J., & Woods, R. H.** (2020). Media ethics: Cases and moral reasoning (11th ed.). Routledge.
- CNN.** (1991). Live from Baghdad [TV Documentary].
- Dewey, J.** (1927). The public and its problems. Holt.
- Gowing, N.** (2009). 'Sky Full of Lies' and Black Swans. The new Tyranny of Shifting Information Power in Crises. Oxford. RISJ.
- Hutchins Commission.** (1947). A free and responsible press: A general report on mass communication: Newspapers, radio, motion pictures, magazines, and books. University of Chicago Press.
- Kant, I.** (1785). Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.). Cambridge University Press.
- Mill, J. S.** (1859). On liberty. John W. Parker and Son.
- Milton, J.** (1644). Areopagitica: A speech for the liberty of unlicensed printing to the Parliament of England.
- Silverstone, R.** (2007). Media and Morality. On the Rise of the Mediapolis. Cambridge, Polity Press.
- Netflix.** (2016). The White Helmets [Documentary].
- Ward, S. J. A.** (2010). Global journalism ethics. McGill-Queen's University Press.

AFET HABERCİLİĞİNDE GÖRSEL BOYUT

Jose Luis Andrés García¹²

Javier Abuín-Penas¹³

Martín López Nores¹⁴

BÖLÜM 8

AFET HABERCİLİĞİNDE GÖRSEL BOYUT

- **Giriş**
- **Temel Kavramlar**
- **Felaketleri Görselleştirmek (Toplumsal Hafıza için)**
- **Afetlerde Görsel Kullanımı**
- **Afet Görüntülerinde Yasal Sınırlar**
- **Afet Görsellerinde İnsani Hassasiyetler**
- **Görsel İçerik ve Kamuoyu Oluşumu**
- **Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları**
- **Öz Değerlendirme**
- **Kaynakça**

Giriş

Kitlel medya gazeteciliğinin afetle ilgili haberler üzerindeki etkisi, yalnızca bir bilgi aracı olarak değil, aynı zamanda felaket olaylarına ilişkin kamuoyu algısını şekillendirmek için kilit bir araç olarak da küresel medya ortamında tartışılmaz bir önem kazanmıştır. Bu kapsamda afet haberlerine eşlik eden görüntüler derin duygusal tepkiler uyandırma, empati kurma ve kitleleri tek başına kelimelerin her zaman başaramayacağı bir şekilde harekete geçirme gücüne sahip olduğundan görsel bileşenin özellikle etkili olduğu kanıtlanmıştır. Görsel içerik, özellikle sosyal ağların etkisi ve hızlı içerik tüketimi nedeniyle izleyici üzerinde büyük bir ilk izlenimi oluşturur.

Afet gazeteciliğinde görsel içerik, kelimelerle anlatılması zor olabilecek bilgilerin aktarılmasını da kolaylaştırır.

Bu noktada, afet haberleri üzerindeki görsel etki ele alınmaktadır. Görüntüler ve görsel içerik, yalnızca olayın büyüklüğünün kanıtı olmakla kalmayıp, aynı zamanda sunulan bilginin etkisini artıran bir anlatı işlevi gördüğü analiz edilecektir.

Yıkım, insan acısı ve müstehcen durumlara ilişkin görüntüler, izleyicilerin olayları yorumlama ve bunlara tepki verme biçimlerini şekillendirerek kolektif hafızada kalıcı bir iz bırakabilir. Etkili habercilik yapmak ile insan acısını istismar etmek arasında ince bir çizgi vardır ve bu da bizi bu görüntülerin sunumu karşısında gazeteciliğin sorumlulukları üzerine düşünmeye davet eder. Afet veya felaket olaylarıyla ilgili görsel içeriğin kullanımında etik konusu, bugün içeriği nasıl tükettiğimizi, şirketlerin veya medyanın bu görüntüleri veya videoları nasıl daha fazla kullandığını ele alınması gereken bir husustur.

Afet gazeteciliğinde görsel içerik, kelimelerle anlatılması zor olabilecek bilgilerin aktarılmasını da kolaylaştırır. Örneğin, haritalar, grafikler ve veri görselleştirmeleri halkın afetin coğrafi kapsamını veya farklı alanlardaki etki düzeylerini anlamasını sağlar. Bu anlamda, görüntüler yalnızca yıkımı yakalamakla kalmaz, aynı zamanda acil durumla ilgili temel verilerin yayılmasına katkıda bulunarak bağlam ve derinlik sağlar.

Buna ek olarak, sosyal ağların ve dijital platformların bilgiye erişimde baskın bir rol oynadığı bir dünyada, görsel içerik haberlerin hızla yayılması ve küresel kitlelere ulaşması için önemli bir araç haline gelmektedir. Gazeteciliğin görsel doğası, bilginin etkisini artırarak insanların bir felaket haberini paylaşma, yorum yapma ve tepki verme olasılığını artırır.

Ancak afet haberciliğinde görsellerin önemi, dikkat çekmedeki etkinliğinin ötesine geçmektedir. Kullanımı aynı zamanda etik bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Gazeteciler, görüntülerin kamuoyunun algısını etkileyebileceğinin ve bazen afet anlatısını yeniden şekillendirebileceğinin farkında olmalıdır. Bu nedenle görüntülerin saygılı ve doğru bir şekilde kullanılması, sansasyon yaratmaktan veya etki yaratmak için mağdurları istismar etmekten kaçınılması önemlidir. Eğitim alanında, görsel gazeteciliğin bu yönlerinin anlaşılması, geleceğin iletişimcilerinin kriz durumlarında görüntülerin ele alınmasında eleştirel ve etik bir bakış açısı geliştirmelerine olanak tanır. Bu sayede haberin bilgilendirici, gerçeğe uygun ve insani açıdan sorumlu olması sağlanır.

Bu analiz boyunca, medya haberlerinin etkileyici görsel yönlerini ve bu görsellerin kullanımında ortaya çıkan etik gerilimleri inceleyeceğiz. Amaç, afetlerin görsel temsillerinin yalnızca bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda halkın bu olayları anlama, hatırlama ve tepki verme biçimini nasıl şekillendirdiğini anlamaktır. Bu bölüm, afet haberleri bağlamında kitle iletişim araçları ve medyada mevcut uygulamalar ile etik kurallara göre içeriği anlama, işleme ve üretme becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu içeriklerin taraflı bir bakış açısıyla nasıl kullanıldığını ve/veya bunun yasal ve etik sonuçlarını anlamaya yönelik bir yaklaşım sunmaktadır. Görsel içeriğin etkili bir eğitim aracı olarak uygulanması da bu noktanın temel unsurlarından biridir. Öte yandan, afet risklerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılması da dayanıklılığın inşa edilmesi için elzemdir (UNDRR, 2023).

Gazeteciler, görüntülerin
kamuyunun algısını
etkileyebileceğinin ve bazen afet
anlatısını yeniden
şekillendirebileceğinin farkında
olmalıdır.

¹² Teknisyen, Universidade de Vigo, Görsel-İşitsel İletişim ve Reklamcılık Bölümü, jlandresgarcia.95@gmail.com

¹³ Yardımcı Doçent, Universidade de Vigo, Görsel-İşitsel İletişim ve Reklamcılık Bölümü, jabuin@uvigo.gal

¹⁴ Profesör, Universidade de Vigo, atlanTTic Telekomünikasyon Teknolojileri Araştırma Merkezi, Telematik Mühendisliği Bölümü, mlnores@det.uvigo.es

Temel Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, hem bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını hem de afet süreçlerinde empati kavramının öneminin kavranmasını kolaylaştıracaktır.

Görsel bilginin alım süreçleri

Bu süreçler, görüntülenen bilgiyi alırken ve işlerken insanın psikolojik süreçlerine atıfta bulunur. Görsel düzeyde, daha doğrudan bir bilgi aktarımı algılanır ve izleyicinin yazılı analiz için gelişmiş bir kapasiteye sahip olması gerekmez.

Görsel mesaj ve içeriği

Bu, aktarılan içeriğin kendisi ve bunun önemiyle ilgilidir. Fotoğraf ve videodan bahsediyorsak, çerçeveleme veya çekim gibi bazı teknik özellikler hayati bir rol oynar. Bir görüntüyü bir perspektiften ya da diğerinden yakalamak aynı şey değildir çünkü gösterilmek istenen şey farklı olabilir.

İçerik tipolojisi

Görsel olarak algılanan veya yaratılması amaçlanan içerik türü dört şekilde yayılabilir: fotoğraf, video, infografik ve interaktif formatlar

Fotoğraflar: Analog veya dijital, yerinde çekilmiş statik görüntüler. Bunlar etkinliğin kendisi sırasında veya bir stüdyo rekreasyonu yoluyla yapılabilir. Ayrıca, fotoğrafik malzeme veya bilgisayar yazılımı ile düzenleme imkanı da vurgulanmalıdır.

Videolar: Sesli ya da sessiz, farklı format ve kalitelerde kaydedilmiş her türlü hareketli görüntü. Şu anda sosyal ağlarda ve medyada en çok güçlenen içerik türüdür. Fotoğraflar gibi videolar da düzenlemeye tabi tutulabilir.

Infografikler: Bunlar belirli bir konu hakkında belirli verileri gösteren multimedya grafik kompozisyonlarıdır. Nicel verileri görsel olarak göstermek için medya tarafından yaygın olarak kullanılır.

İnteraktif formatlar: Doğrudan kullanıcı etkileşimiyle ilişkili olarak görsel-ışitsel kullanımı kullanan içerik. Sanal/artırılmış gerçeklik araçlarına bakınız. Burada kullanıcı içeriğin bir parçası olabilir ve mecazi anlamda seyirciyi sahnede olup bitenlerden ayıran dördüncü duvarı yıkabilir.

Dil ve üslup

Mesajı oluşturan morfolojik unsurlar. Görsel iletişimde dil ve üslup kritiktir çünkü sunulan bilginin nasıl yorumlanacağını, anlaşılacağını ve tepki verileceğini doğrudan etkiler. Sözcüklere ve gramer yapılarına dayanan sözlü veya yazılı iletişimin aksine, görsel iletişimde, görüntüler, renkler, şekiller, tipografiler ve kompozisyonlar kullanılır. Ancak, tutarlı bir görsel dil ve uygun bir ton kullanılmadığı takdirde bu görsel unsurlar da kararsız veya yanlış yorumlanabilir.

Görsel dil; fikirleri, duyguları ve gerçekleri görüntüler aracılığıyla temsil etmek için kullandığımız kodları, semboller ve kuralları ifade eder. Bu dilin örtük kuralları vardır ve yazılı dil gibi “yalın” olmasa da kültürel

ve bağlamsal anlamları olan unsurlardan oluşur.

Görsel üslup, bir görsel parçanın ilettiği tutum veya duyguyu, yazılı veya sözlü konuşmadaki tona benzer şekilde ifade eder. Görsel iletişimde ton, renk seçimi, grafik stili, aydınlatma, ayrıntı düzeyi veya kompozisyon gibi çeşitli faktörlerin birleşimiyle belirlenir.

Bu unsurlar bir görüntünün nasıl algılandığını, yorumlandığını ve hatırlandığını şekillendirir. İzleyicinin dikkatini yönlendirmek, uygun bir duygusal tepki uyandırmak ve mesajın net ve etkili bir şekilde iletilmesini sağlamak için gereklidirler. Görsel iletişim uzmanları için bu unsurları anlamak ve ustalaşmak, etkili ve etik görsel parçalar yaratmak adına büyük önem taşır.

Görsel etki

İzleyici tarafından tüketildikten sonra içeriğin izleyici üzerinde yarattığı etkidir. Burada yukarıdaki tüm unsurlar devreye girer, çünkü etki içeriğin türü, mesaj ve iletiminde kullanılan araçlar tarafından koşullandırılacaktır.

Ayrıca, içeriğin belirli bir topluluk (kurumsal, ticari, coğrafi) tarafından algılanması, şu veya bu fikre dayalı değişken bir algı anlamına gelir.

İçerik dağıtımı

İçeriğin gidişatı ve kapsamı, esas olarak bilgi aktarım araçlarından etkilenmektedir. Bilgi aktarım araçları, “virallik” kavramının merkezi bir rol üstlendiği sosyal ağların ortaya çıkmasıyla birlikte radikal bir dönüşüm geçirmiştir. Haberlerin yayılmasının sınırlı sayıda kanal tarafından kontrol edildiği geleneksel medyanın aksine, sosyal ağlar herhangi bir kullanıcının potansiyel bir içerik göndericisi olmasına izin vererek sürekli ve kontrol edilemez bir bilgi akışı yaratmaktadır. İçeriğin hızlı ve kitlesel yayılımı ile karakterize edilen virallik, bilgi tüketiminin dinamiklerini yeniden tanımlamakta, derin ve analitik olandan ziyade anlık ve duygusal olana önem vermektedir. Bu değişim, erişimi artırmasına rağmen yanlış bilgi ve doğrulanmamış haberlerin yayılmasını da teşvik ederek hem fırsatlar hem de zorluklar doğurmaktadır.

Felaketleri Görselleştirmek (Toplumsal Hafıza için)

Bir felaketin görüntülerinin, videolarının ve grafiklerinin yayılması yoluyla, yalnızca halkı duyarlı hale getirmekle kalmayan, aynı zamanda toplumsal hafızayı, yani bir topluluğun trajik olayları zaman içinde nasıl hatırladığını ve işlediğini de etkileyen kolektif bir farkındalık yaratılır.

Felaketler ya da afetler kolektif hayal gücüyle doğrudan ilişkilidir. Burada, önceki bölümde bahsedilen herhangi bir medyada görsel ağırlık etkili olabilir. Felaket haberlerinin görsel olarak yayınlanması, şok edici görüntüler ve yıkım sahnelerinin toplumun bu trajedilere yönelik algısını ve tepkisini şekillendiren ortak semboller haline gelmesini sağlar. Bu durum, kolektif sosyal manzaranın inşasında özel bir rol oynar.

Bir felaketin görüntüleri, videoları ve grafikleri yayıldığında, yalnızca halkı duyarlı hale getirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal hafızayı da etkileyen kolektif bir farkındalık yaratılır. Toplumsal hafıza, bir topluluğun trajik olayları zaman içinde nasıl hatırladığını ve işlediğini ifade eder. Bu görüntüler kolektif hayal gücüne kazınır ve yıllar geçtikçe olayın büyüklüğünü, insanların çektiği acıları ve krizle yüzleşmek için alınan önlemleri hatırlamaya yarayan görsel referanslar olarak işlev görür. Toplumsal hafızanın bir parçası olarak bu görsel temsiller, gelecek nesillerin geçmiş felaketleri nasıl

anlayacaklarına ve bunlardan nasıl ders çıkaracaklarına da katkıda bulunarak kamu politikalarını, acil durum müdahalelerini ve benzer krizler karşısında küresel dayanışma duygusunu etkiler.

Teknik yönlerle bağlantılı olarak, çekim, odak veya renk gibi belirli unsurların bir felaket veya yıkıcı olayla ilgili kolektif bir imgelemi güçlendirmeye yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin 11 Eylül terör saldırılarını ele alalım.

Olayın görüntülerinin medya tarafından yoğun bir şekilde kullanılması ve toplumsal hafızaya kazınması, olayı andıran ve kolektif hayal gücünün benimsediği belirli kalıpları güçlü bir şekilde ilişkilendirir. Bu duruma örnek olan, bir şehrin ya da bir apartman kompleksinin üzerinden geçen bir uçağın silüetini tepeden bir çekimle yakalayan bir fotoğraf olabilir. Burada, olanlarla hiçbir ilgisi olmasa bile, bir olay-imge ilişkilendirmesi yapılır.

Görsel 1. Binaların üzerinden uçan bir uçak. (Austin Zhang, Pexels'de yayımlanmıştır)

Aynı durum sel ya da tsunami gibi çevresel afetlerle ilgili imgeler için de geçerlidir.

Görsel 2. 2018'de Wisconsin, ABD'de sel. (Fotoğrafı çeken: Jim Jade, Unsplash)

Görsel 3. 2019'da Bradford, İngiltere'de sel. (Fotoğrafı çeken: Chris Gallagher, Unsplash)

Dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde ve hatta farklı yıllarda meydana gelen olaylar olmalarına rağmen, görüntüler birbirine çok benziyor. Bu durum aynı zamanda, büyük basın kuruluşlarında olduğu gibi birçok haberin bir doğrulama ajansından geçmediği sosyal ağlarda çok yaygın olan sahte haber üretme konusunda da potansiyel bir risk oluşturmaktadır. Bu görüntüler medyada büyük etki yaratmakta ve birçok durumda dijital medyada virallliği arttırmak için kullanılmaktadır. Yukarıda gördüğümüz sel fotoğraflarında; fotoğrafların gerçekte çekildikleri yerlerden başka yerlerde çekilmiş olması da bir sahte haber örneği olabilir.

Grafikler ve infografikler de bir felaketin büyüklüğünü anlamak için faydalıdır. Bazen veri görselleştirme, izleyiciye bir olay hakkında olayın görüntülerinden daha fazla bilgi sağlar. Niceliksel düzeyde, bilgiyi görsel düzeyde en iyi şekilde yoğunlaştırabilen araçlar infografikler veya grafiklerdir. Burada renkler veya şekiller gibi grafiksel unsurlar, izleyicinin mesajı kısa ve öz bir şekilde alabilmesi için bilgiyi mümkün olan en iyi şekilde yakalamak üzere devreye girer. Bu kavramın detayları ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Afetlerde Görsel Kullanımı

Daha önce de belirtildiği gibi, afet gazeteciliğinde görsel iletişim, olayların büyüklüğünü anlamaya yardımcı olmanın yanı sıra, farkındalık yaratmaya ve halkı gelecekteki olaylara karşı uyarma işlevi de görmektedir. Bununla birlikte, görsellerin kullanımı sadece meydana gelen olayın anlatılmasıyla sınırlı değildir (bkz. gazetecilik haberciliği), aynı zamanda verilerdeki gerçeklerin niceliksel olarak anlaşılmasını da kolaylaştırır. Bu noktada, görsel iletişimi oluşturan unsurlardan biri ve gazetecilik panoramasında temel önem taşıyan alıcı, yani hedef kitle ön plana çıkar. Mesajın kime yönelik olduğu, ne tür bir kitleye ulaşmasının amaçlandığı ve ana temadan uzaklaşmadan ne iletilmek istendiği önem arz eder.

Öte yandan, hedef kitlenin türünün görüntülerin nasıl seçildiğini ve sunulduğunu etkilediği unutulmamalıdır. Akademisyenler, aktivistler veya insani yardım uzmanları gibi uzmanlaşmış kitleler, felaketin coğrafi boyutunu veya olayın altında yatan nedenleri anlamalarını sağlayacak ayrıntılı grafiklere, etkileşimli haritalara ve görsel verilere ihtiyaç duyabilir. Genel izleyici kitlesi için kurbanların, kurtarıcılarının ve harap olmuş çevrenin görüntüleri genellikle anında duygusal bir etki yaratır ve durumun aciliyetinin ve ciddiyetinin anlaşılmasını kolaylaştırır. Bu sadece bilginin erişilebilir ve anlaşılabilir olmasını değil, aynı zamanda afet görüntülerinin son derece hassas olabileceği düşünüldüğünde etik ve saygılı olmasını da gerektirir. Örneğin, uluslararası bir kitleyi hedeflerken, görsel raporlama felaketin ölçeğini vurgulayabilir, kamuoyunu harekete geçirebilir ve küresel destek oluşturabilir. Buna karşılık, yerel bir kitle için görsel iletişim daha çok kurtarma çabalarına, toplumsal dayanışmaya ve mevcut kaynaklar veya güvenlik önlemleri hakkında pratik bilgilere odaklanabilir.

Dahası, sosyal ağların ve dijital platformların hakim olduğu mevcut medya ortamında, görsel gazetecilik hızla viral hale gelerek erişimini ve etkisini artırma kabiliyetine sahiptir. Ancak bu durum gazeteciler ve diğer basılı ve görsel yayın profesyonelleri açısından daha büyük bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir: görsel içeriğin dikkatli bir şekilde seçilmesi, acıların istismar edilmesinden kaçınılması ve hem mağdurlara hem de izleyicilere saygı gösteren etik bir yaklaşımın sürdürülmesi gerekmektedir. Bu noktada, gazeteciliği etik ve profesyonel bir temel olarak alarak, afet gazeteciliği odaklı görsel iletişimin temel kullanım alanlarını şu üç ana başlık altında toplayabiliriz:

1. Salt görsel faaliyet
2. Veri görselleştirme
3. Afet durumlarında işaretlerin kullanımı

Salt görsel faaliyet

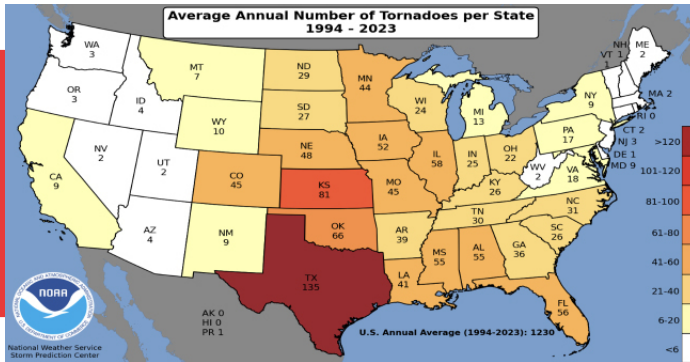
Bu, herhangi bir profesyonel (veya profesyonel olmayan) tarafından gerçekleştirilen bir görsel faaliyeti ifade eder. Bu kapsamda, gazetecilik fotoğrafçılığından reklam muhabirliğine, mimarlık gibi afetlerle de ilgili olabilen diğer mesleki alanlardaki stüdyo fotoğrafçılığına kadar, fotoğrafçılık bu alanın temel faaliyetlerinden biri olarak kabul edilebilir.

Görsel 4. Türkiye'de 2023 yılında yaşanan depremlerde çekilmiş bir fotoğraf. (Eser sahibi: Doruk Aksel Anıl, Pexels)

Veri görselleştirme

Infografiklerden çeşitli görsel türlerine kadar veri görselleştirmeyle ilgili tüm görsel tasarımlar. Bunlar ağırlıklı olarak eğitim kurumları ve medya kuruluşları tarafından kullanılmaktadır. Aynı zamanda, veri sunumları, metin analizi yoluyla açıkça görülemeyen afet kalıplarını, eğilimlerini ve bağlantılarını tespit etmeye yardımcı olur. Özellikle afet gazeteciliğinde, etkileşimli grafikler ve kriz haritaları, afetin boyutunu ve coğrafi yayılımını net bir şekilde göstererek, kriz yönetimi kararlarını ve kamuoyunun bilinçli tepki vermesini iyileştirir.

Görsel 5. (Kaynak: Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi)

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2013'ten 2023'e kadar olan on yıllık dönemde meydana gelen kasırgaların yıllık ortalama sayısını yansıtan bir harita üzerindeki grafik gösterim örneği (Görüntü 5).

Afet durumlarında işaretlerin kullanımı

İşaretler, yüksek stres anlarında net ve erişilebilir görsel talimatlar sağlayarak hem doğal hem de insan kaynaklı afetlerin önlenmesinde ve etkilerinin azaltılmasında kilit rol oynar. Acil durumlarda, insanlar yön duygusu kaybı veya panik yaşayabilirler, bu nedenle tahliye işaretleri, güvenli alan göstergeleri ve kaçış rotaları gibi görsel unsurlar hayatta kalma için hayati araçlar haline gelir. Alfabe gibi, yol kodu da işaretlerin tasarımında benzer bir mantık izler, çünkü alfabenin fonemleri biçim ve içerik açısından iki temel ilkeye uyar: evrensel olarak geçerlidirler ve bilgiyi yoğunlaştırırlar (Osnaya, S. 2020).

Deprem, tsunami veya kasırga gibi doğal afetler durumunda, iyi tasarlanmış ve stratejik olarak yerleştirilmiş işaretler, toplulukların, ziyaretçilerin ve kurtarma ekiplerinin güvenlik için nereye gideceklerini hızlı bir şekilde belirlemelerini kolaylaştırarak, kaosu en aza indirir ve tehlikeli bölgelerden tahliyeyi hızlandırır.

Görsel 6: Tsunami tahliyesi durumunda acil çıkışları gösteren Japon posteri (CC-0)

Doğal afetlerin yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki okul saldırıları veya savaş bölgelerindeki bombalamalar gibi insan eylemlerinin neden olduğu acil durumlarda da işaretleme aynı derecede kritiktir. Tehlikenin öngörülemediği ve aniden ortaya çıkabildiği bu durumlarda, sinyallerin açık ve evrensel olması gerekir. Böylece dil veya stres seviyesi ne olursa olsun tüm bireyler bunları anlayabilir ve takip edebilir.

Sığınaklara veya acil çıkışlara yönlendiren görsel işaretler ve güvenli toplanma noktaları, insanların korunaklı alanlara hızlı ve etkili bir şekilde hareket etmelerini sağlamak, böylece can kaybı riskini azaltmak için vazgeçilmezdir. İşaretlemenin doğru uygulanması sadece kamusal ve özel alanların güvenliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda bir önleme kültürünün ve etkili acil durum müdahalesinin oluşturulmasına da katkıda bulunur. En etkili afet riski azaltma önlemleri günlük yaşama entegre olmalı ve bunun düzenli ve kabul görmüş bileşenleri haline gelmelidir (Kelman, I. 2024).

Afet Görüntülerinde Yasal Sınırlar

Afet gazeteciliğinde görsel kaynakların kullanımı, dikkatle değerlendirilmesi gereken önemli yasal sorunları gündeme getirmektedir. Bu durum, fotoğrafın çekildiği veya içeriğin üretildiği coğrafi bölgede geçerli olan yasalara bağlı olarak büyük ölçüde değişiklik göstermektedir.

İlk olarak, görüntüler telif hakkına tabi olabilir, bu da medya tarafından kullanımlarının fikri mülkiyet mevzuatı tarafından belirlenen sınırlara uygun olması gerektiği anlamına gelir. Örneğin, "alıntı hakkı", orijinal esere göre oran ve eğitim amaçları gibi belirli gerekliliklerin karşılanması koşuluyla, fotoğraf eserlerinin

analiz, öğretim veya araştırma amaçlı kullanımına izin verir. Buna ek olarak, kanun, bazı durumlarda, kaynağın ve eserin sahibinin adının belirtilmesi koşuluyla, bir raporu açıklamak veya tamamlamak için fotoğrafların çoğaltılmasına izin verilebileceğini belirtir.

Bir diğer önemli husus, afet mağdurları gibi savunmasız durumlarda tasvir edilen kişilerin mahremiyetinin korunmasıdır. Görseller hem korunan sanat veya mimari eserleri hem de kendi görüntüleri üzerinde hak sahibi olan insanları içerebilir. Bu nedenle, gazeteciler özellikle hassas durumlarda kimliği belirlenebilir bireyleri içeren fotoğrafları yayınlamadan önce uygun izinleri almalıdır. Ayrıca, dramatik durumları hatırlatan görüntülerin kötüye kullanımı, ilgili kişilerin onurunun ihlali olarak değerlendirilebilir, bu nedenle medyanın afetlerin görsel kapsamına etik bir yaklaşım sürdürmesi önemlidir.

Telif hakkı açısından, herhangi bir grafik materyali kullanabilmek için üç tür lisans belirleyebiliriz:

Telif hakkı © lisansları

Creative Commons lisansları

Kamu malı lisansları

Telif hakkı © olan içerik, kullanımı için bütünüyle saklıdır. Bu nedenle yalnızca eser sahibine veya kullanımının devredildiği kuruluşlara veya kişilere aittir. Görsel malzemenin dijital düzeyde kullanımı ve yayılması için dikkate alınması gereken haklar açısından araçlardan bir diğeri de Creative Commons lisanslarıdır. Creative Commons, yazarların çalışmalarını daha esnek bir şekilde paylaşımlarına olanak tanıyan, belirli koşullar altında çalışmalarının dağıtımını ve kullanımını kolaylaştıran bir dizi telif hakkı lisanslarıdır. Bu lisanslar, yaratıcılara, tüm haklarından feragat etmeden eserlerinin nasıl kullanılacağına, paylaşılacağına veya değiştirileceğine karar verme olanağı verir.

Her biri farklı kullanım koşullarına sahip çeşitli Creative Commons lisansları vardır:

Atıf (CC BY): Orijinal eser sahibine atıfta bulunulduğu sürece, başkalarının ticari amaçlarla bile olsa çalışmayı dağıtmasına, değiştirmesine ve kullanmasına izin verir.

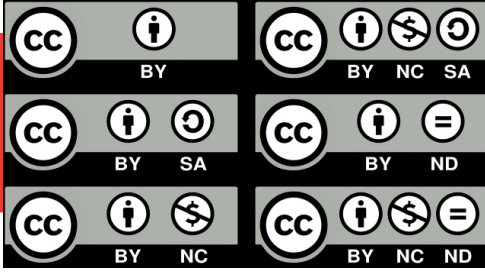
Atıf – Gayri Ticari (CC BY-NC): CC BY'ye benzer, ancak kullanım ticari olmayan amaçlar için olmalıdır.

Atıf– Atıf türetilemez (CC BY-ND): Çalışmayı paylaşabilirsiniz, ancak değiştiremez veya türetilmiş çalışmalar oluşturamazsınız.

Atıf - Aynı Lisansla Paylaş (CC BY-SA): Çalışmanın değiştirilmesine izin verilir, ancak herhangi bir türetilmiş çalışma aynı koşullar altında lisanslanmalıdır.

Atıf – Gayri Ticari – Aynı Lisansla Paylaş (CC BY-NC-SA): Yukarıdaki ile aynıdır, ancak ticari kullanıma izin verilmez.

Atıf – Gayri Ticari - Türetilemez (CC BY-NC-ND): Çalışmanın ticari olmayan bir şekilde ve değiştirilmeden paylaşılmasına izin verir.

Bu lisanslar, fotoğrafların ve görsel materyallerin eser sahibinin isteklerine saygı gösterilerek yasal olarak kullanılabilmesi için net bir çerçeve sağlar. Öte yandan, görsellerin alıntılanmasında doğru kullanımın anlaşılması da son derece önemlidir.

Son olarak, telif hakkı koruması sona ermiş olan kamu malı eserleri vurguluyoruz. Bu eserler yetki tanınmaksızın, kimseye ödeme yapılmaksızın ve uygun görülen herhangi bir amaç için kullanılabilir.

Eğitim veya bilimsel düzeyde, bir görsele atıfta bulunmak için metin içi atıf ve ilgili referans girişi gereklidir. Referans girişi şunları içermelidir:

- Görselin yaratıcısı
- Yayınlandığı yıl
- Görselin başlığı
- Görüntünün biçimi (örneğin, “fotoğraf”)
- Konumu veya bağlantısı (örneğin, bir web sitesi, bir kitap veya bir müze)

Format, görsele nereden eriştiğinize ve kullandığınız alıntı stiline bağlı olarak değişir: APA, MLA veya Chicago. Bir görseli doğrudan metne şekil olarak eklemek için genellikle ilgili telif hakkı/izin beyanını eklemeniz gerekecektir.

Dikkate alınması gereken bir diğer husus da Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) ve özellikle reşit olmayanların dahil olduğu belirli görsel materyallerle çalışırken bu yönetmeliğin getirdiği koşullardır. Avrupa düzeyinde, Genel Veri Koruma Yönetmeliği'nin (GDPR) 6.1. maddesi, reşit olmayanların fotoğraflarının yayınlanması da dahil olmak üzere kişisel verilerin işlenmesi için yasal dayanağı oluşturmaktadır. Bu tür bir işlemenin yasal olabilmesi için aşağıdaki koşullardan en az birine dayanması gerekmektedir:

Açık rıza: Reşit olmayan kişi bilgilendirilmeli ve açık rızasını vermelidir.

Meşru menfaat: Fotoğrafın yayınlanması, reşit olmayan kişinin hak ve özgürlüklerine üstün gelmeyen meşru bir menfaate cevap vermelidir.

Yasal bir yükümlülüğe uygunluk: Yayın, kontrolörün tabi olduğu yasal bir yükümlülüğe uymalıdır.

Bir sözleşmenin ifası: İfşa, çocuğun taraf olduğu bir sözleşmenin ifası için gereklidir. Reşit olmayanlar söz konusu olduğunda, geçerli rıza verebilmeleri için asgari yaştan dikkate alınması önemlidir. Ayrıca, velayet veya vesayet sahiplerinin rızası gereklidir.

Buna ek olarak, her zaman çocuğun onuruna ve haklarına saygı gösterilmesini sağlayarak yayının bağlamını ve amacını değerlendirmek gerekir. Reşit olmayan kişilerin fotoğraflarını yayınlarken, kişisel

verilerinin işlenmesinin GDPR Madde 6.1’de belirtilen yasal dayanaklardan birine dayandığından emin olmak gerekmektedir. Özellikle rıza ve rıza vermek için gereken asgari yaşa dikkat etmek zorunludur.

Öte yandan, bir afet mahallinde çekim yaparken dikkate alınması gereken bazı hususlar vardır:

Yasal Düzenlemeler: Kazanın meydana geldiği yere bağlı olarak, yerel yasalar, özellikle kolluk kuvvetleri mevcutsa, kaza yerlerinin fotoğraflanmasını kısıtlayabilir. Bölgenin yasal gereklilikleri hakkında bilgi sahibi olmanız çok önemlidir.

Gizlilik Meseleleri: Kazaya karışan kişiler varsa, onların gizlilik haklarına saygı gösterilmelidir. Tanılabilir kişilerin rızası olmadan görüntülerinin çekilmesi yasal sorunlara yol açabilir.

Soruşturmayı Aksatmak: Fotoğraf çekmek, durumu yöneten kolluk kuvvetleri veya acil durum persone-line potansiyel olarak engel olabilir. Onların çalışmalarını engellemekten kaçınmak önemlidir.

Güvenlik Riskleri: Kaza mahalleri tehlikeli olabilir. Herhangi bir fotoğraf çekmeye çalışmadan önce daima güvenliğe ve başkalarının güvenliğine öncelik verin.

Fotoğrafın Çekilme Amacı: Fotoğraflar yasal veya sigorta belgeleri için çekilecekse, olay yerini görüntülemek gerekli olabilir, ancak bu yasalara uygun bir şekilde ve olaya karışanlara saygı gösterilerek yapılmalıdır.

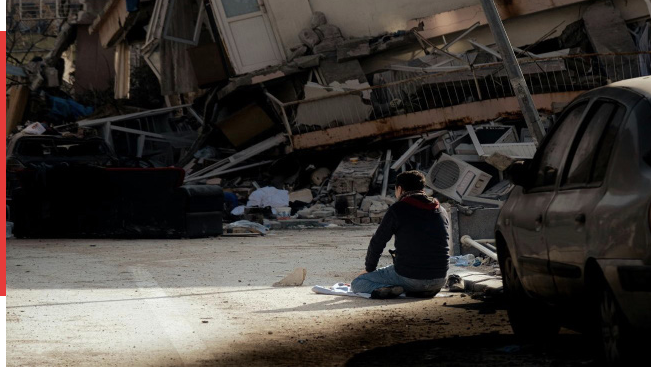
Gazeteciler belirli bir bölgedeki yasal kurallardan emin değillerse, yerel yetkililere danışmaları uygun bir yoldur.

Afet Görsellerinde İnsani Hassasiyetler

Dikkate alınması gereken temel hassasiyetlerden biri, resmedilen kişilerin saygınlığıdır. Birçok durumda, afet durumlarında çekilen görüntüler, bireyleri aşırı kırılganlık anlarında, kayıp, acı veya çaresizlikle yüzleşirken gösterebilir. Foto muhabiri, her insanın hakları olan bir birey olduğunun bilincinde olmalı ve kişilerin görüntülerinin sansasyonel amaçlarla veya insanlık dışı bir şekilde kullanılmamasına özen göstermelidir. Fotoğraflar insanların mahremiyetine ve onuruna saygı göstermeli, sadece izleyicide duygusal bir tepki yaratmak için acılarını istismar etmekten kaçınmalıdır.

Afet durumundaki insanların görüntüleri, afetten etkilenen kişilerin açık rızası olmadan veya mağdurlar kurtarılmaya sürecindeyken ya da şok halinde iken çekildiğinde itibarı tehlikeye atmaktadır. Buna örnek olarak, 1972 yılında fotoğrafçı Nick Ut tarafından çekilen napalm kızı fotoğrafı ve bu fotoğrafın Vietnam Savaşı’nın dehşetinin ve savaş zamanı çatışmalarda sivillerin çektiği acıların güçlü bir sembolü haline gelmesi gibi çok sayıda fotoğraf çalışmasını sayabiliriz. Fotoğrafta dokuz yaşında bir kız çocuğu olan Kim Phuc, napalm saldırısının ardından vücudunda ciddi yanıklar oluşmuş bir halde çıplak ve dehşet içinde koşarken görülüyor. Bu fotoğraf dünya kamuoyu üzerinde derin bir etki yaratmış ve savaşın dehşeti konusunda farkındalık yaratılmasına yardımcı olarak Vietnam’a askeri müdahaleye karşı büyüyen hareketi etkilemiştir. Fotoğrafın basitliği ve insancılığı onu foto muhabirliğinin ikonuna haline getirmiş, görsel dilin algıları değiştirme ve sosyal eylemi harekete geçirme gücünün altını çizmiştir. Fotoğraf, 20. yüzyılın en tanınmış ve en ünlü foto muhabirliği eserleri arasında yer almaktadır (Associated Press, 2025). Bu görüntülerin gereğinden fazla teşhir edilmesi mağdurların nesneleştirilmesine katkıda bulunabilece-

ğinden, fotoğrafçıların ve foto muhabirlerinin göstermeyi seçtikleri sahneleri seçerken özellikle dikkatli olmaları uygundur. Yukarıda da belirtildiği gibi, konuyla ilgili bir diğer etik mesele de reşit olmayanların temsildir. Çocuklar, özellikle afet bağlamlarında, bilhassa savunmasız unsurlardır. Trajedilere karışan reşit olmayan kişileri gösteren görüntüler özel bir dikkatle ele alınmalıdır, zira bu kişilerin görüntülere dahil edilmesi psikolojik refahlarını ve bazı durumlarda güvenliklerini tehlikeye atabilir.

Görsel 7. 2023 Antakya, Türkiye’de meydana gelen depremler nedeniyle bir kişinin ağıtı (Eser sahibi: Doruk Aksel Anıl, Pexels)

Medya ve foto muhabirlerinin, bu görüntülerin sadece yakın gelecekte değil, uzun vadede, gelecekteki yaşamlarında da reşit olmayanlar üzerinde yaratabileceği etkiyi düşünmeleri dikkate değerdir. Birçok ülkedeki çocuk koruma yasaları, çocukların yer aldığı görüntülerin dikkatli bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir, bu nedenle bu tür durumlarda ebeveynlerin veya vasilerin rızası önemlidir. Medyadaki yansıma-sıkıntı ilişkisi de zaman içinde döngüsel görünmektedir; medyadaki yansımanın artması daha fazla sıkıntıyı ve daha fazla sıkıntı da sonraki trajedilerin ardından daha fazla medyaya maruz kalmayı öngörmektedir (Holman ve ark., 2024).

Cansız bedenler veya büyük acıların yaşandığı durumlar gibi yüksek etkili sahneler söz konusu olduğunda, foto muhabirliği sansasyonelliğe düşmeden gerçekliğin acımasızlığını gösterme zorluğuyla karşı karşıya kalır. Bu görüntüler bir trajedinin büyüklüğünü göstermek için güçlü ve gerekli olsalar da, son derece rahatsız edici de olabilirler. Bilgi edinme hakkı ile izleyicilerin hassasiyetlerine saygı gösterilmesi arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Sansürlü görüntüler empati yaratabilir ve müdahale ihtiyacına dikkati çekebilirken, başkalarının acılarının sömürülmesi olarak algılanma riskini de taşırlar.

Foto muhabirleri yalnızca gerçeklerin belgelenmesinde değil, toplumun bu trajedileri algılama ve işleme biçiminde de potansiyel bir rol oynamaktadır. Görüntülerin seçimi, sunuluş biçimleri ve çerçevelendikleri bağlam, afetlere ilişkin kamuoyu algısını ve nihayetinde bunlara yönelik politika ve tepkileri etkileyebilecek kararlardır. Bu nedenle, afetlerle ilgili görsel iletişimde insani duyarlılık, etik ve profesyonel dürüstlikle sürdürülmesi gereken bir taahhüttür.

Görsel İçerik ve Kamuoyu Oluşumu

Bu bölümde bahsedilen görsel kullanım türü aracılığıyla, izleyicinin sonuç ve fikir çıkarabilmesi için bu içeriğin önemini vurgulamakta fayda vardır. İzleyiciyi dürüstçe bilgilendirmek ve izleyicinin kendi yargı ve fikirlerine dayanarak doğru sonuçlar çıkarma inisiyatifine ve kişisel yeteneğine sahip olması son derece

önemlidir. Kamuoyu, belirli konularla ilgili olarak toplum tarafından paylaşılan tutumlar, inançlar ve algılar bütünüdür. Afet haberciliği alanında bu görüşler önemli bir rol oynamaktadır. Bu görüşler, yalnızca felaket olaylarıyla ilgili haberlerin nasıl alındığını ve analiz edildiğini değil, aynı zamanda medya ve yetkililerin toplumsal beklentilere nasıl yanıt verdiğini de belirler. Gazeteciler, sosyologlar ve araştırmacılar için, afet gazeteciliğine ilişkin kamuoyunun nasıl oluştuğunu ve geliştiğini anlamak, üretilen bilgi ve anlatının etkisini değerlendirmek için gereklidir. Afetler sırasında gazetecilerin çalışma koşullarının daha iyi anlaşılması önemlidir. Bu, gazetecilik kararlarının nasıl alındığının, olayın nasıl iletildiğini anlamayı kolaylaştırır. Ayrıca, vatandaşlarla medya izleyicisini buluşturan bir olayın haberleştirilmesindeki nihai ifadenin daha iyi anlaşılmasını da sağlar (Englund, 2018/2008).

Kamuoyu, eş zamanlı olarak hareket eden çeşitli sosyolojik ve siyasi faktörler tarafından şekillendirilir. Bunlar arasında medya, kriz durumlarında kolektif algıların şekillenmesine katkıda bulunan ana aktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Ancak kültürel bağlam, tarihsel deneyim, siyasi güç yapısı ve kurumsal güven gibi diğer faktörler de belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu faktörlerin medya ile nasıl etkileşime girerek halkın afetleri yorumlama ve afetlere tepki verme biçimini etkilediğini kısaca tartışılacaktır.

Kamuoyunu Etkileyen Sosyolojik Faktörler

Gazeteciler, görüntülerin kamuoyunun algısını etkileyebileceğinin ve bazen afet anlatısını yeniden şekillendirebileceğinin farkında olmalıdır.

Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, kamuoyu tek başına ortaya çıkmaz. Bir toplumda var olan sosyal yapılar ve güç dinamiklerinden güçlü bir şekilde etkilenir. Örneğin, bilgiye erişim, eğitim düzeyi ve sosyal uyum kilit faktörlerdir. Afet durumlarında, en savunmasız nüfusun güvenilir medyaya erişimi genellikle sınırlıdır, bu da algılarını ve bilgiye tepki verme yeteneklerini etkiler. Ayrıca, bir toplumdaki kolektif deneyim ve paylaşılan değerler, tehditlerin ve krizlere verilen tepkilerin nasıl algılandığını belirler. Farklı kültürlerin bir doğal afete nasıl farklı tepkiler verebildiği bunun açık bir örneğidir. Bazı toplumlarda yetkililere ve medyaya daha fazla güven duyulurken, diğerlerinde güvensizlik daha fazla spekülasyona ve söylentilerin yayılmasına yol açarak paniği veya kayıtsızlığı artırabilir.

Afet gazeteciliği söz konusu olduğunda, medya belirli anlatıları güçlendirebilir ve bu da kolektif algıların nasıl geliştiğini etkiler. Medya hangi haberi nasıl vereceğine karar verirken olayın belirli yönlerini seçer ve öncelik-

lendirir; bu da kamuoyunun daha telaşlı ya da tam tersine daha kayıtsız olmasına yol açabilir. Sosyal medyanın yaygın olduğu toplumlarda, vatandaşların bilginin ortak yaratıcıları olarak oynadıkları rol de önemlidir. Dijital platformlar, veri ve görüşlerin hızlı dolaşımını sağlarken, kamuoyunun afetlere ilişkin algısını çarpıtabilecek dezenformasyon ve komplo teorilerinin yayılmasına da yol açabilmektedir. Los Angeles'taki Kaliforniya Üniversitesi (UCLA) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, sosyal medyadaki dezenformasyon, doğal afetler sırasında kamuoyu algısı üzerinde etki yapabilir ve acil durum müdahalelerinin etkinliğini etkileyebilir (Pennycook & Rand, 2018).

Kamuoyunun Şekillenmesinde Siyasi Faktörler

Siyasi faktörlere gelince, afet gazeteciliği siyasi gündemler ve kurumsal tepkilerle yakından bağlantılıdır. Hem yerel hem de ulusal hükümetler ve uluslararası kuruluşlar afet bilgilerinin nasıl ele alınacağı konusunda temel bir rol oynamaktadır. Yetkililer genellikle kamuoyundaki imajlarına gelebilecek zararı en aza indirmek ya da paniği önlemek için medya anlatısını kontrol etmeye çalışmakta, bu da sağlanan bilgilerin şeffaflığını ve doğruluğunu etkileyebilmektedir. Bu durum kendini sansür, rakamların manipülasyonu ya da hükümet müdahalelerinin abartılı bir şekilde olumlu gösterilmesi yoluyla gösterir. Disaster Medicine and Public Health Preparedness dergisinde yayınlanan bir makale, afetler sırasında bilgi yönetiminin, halkın güvenini korumak ve etkili bir müdahale sağlamak açısından çok değerli olduğunu vurgulamaktadır (Perry & Lindell, 2003).

Kamuoyu siyasi kutuplaşmadan da etkilenebilir. Farklı siyasi gruplar arasında gerilimlerin yaşandığı toplumlarda medya propaganda aracı haline gelebilir ve afetlerle ilgili haberler belirli siyasi aktörlere saldırmak ya da onları savunmak için kullanılabilir. Bu kutuplaşma, halkın afet yönetimi algısını doğrudan etkiler ve sosyal seferberlikten pasifliğe ya da resmi kılavuzların reddine kadar kolektif tepkiyi etkileyebilir. Harvard Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışma, siyasi kutuplaşmanın afet yönetimi politikalarına ilişkin kamuoyu algısını etkileyebileceğini ve bunun da hükümet müdahalelerinin etkinliğini etkileyebileceğini göstermektedir (Gollust ve ark., 2019).

Kamuoyu Oluşumunda Aracı Olarak Medya

Son olarak, geleneksel ve dijital medya afetler ile halk arasındaki ana araçlardır. Medyada yer alan haberler aracılığıyla, yalnızca bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda izleyicilerin duygu ve tepkilerini de şekillendiren anlatılar inşa edilmektedir. Afet haberlerinde kullanılan dil, görüntü ve tanıklıkların seçimi, halkın empati veya endişe düzeyini etkileyebilir ve bu da yetkililer üzerinde hızlı ve etkili bir şekilde harekete geçmeleri için sosyal baskı oluşturabilir. Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR) tarafından hazırlanan bir rapora göre, medyanın afetlerle ilgili haber yapma şekli, kamuoyunun algısını ve gelecekteki olaylara hazırlıklı olma durumunu etkileyebilir (UNDRR, 2018).

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölüm, görsel içeriğin afet haberciliğindeki önemlrolünü vurgulamaktadır. Görsel içerik, bunun yalnızca bilgilendirici bir tamamlayıcı değil, aynı zamanda aktarılan bilginin etkisini artıran güçlü bir anlatım aracıdır. Yıkım, insanların çektiği acılar ve olağanüstü durumlara ilişkin görüntüler, belgelemenin ötesinde bir işlev görür; toplumun kolektif hafızasını şekillendirerek afetlerin zaman içinde nasıl hatırlandığını ve anlaşıldığını etkiler. Görsel temsil yoluyla, izleyiciler yalnızca bilgilendirilmekle kalmaz, aynı zamanda duygusal olarak da etkilenir ve bu da afetlerin ardından yaşananları nasıl ele aldıkları konusunda önemli bir rol oynar.

Bu bölümün ana odak noktası görsel mesajın teknik yönleridir. Çerçeveleme, çekim kompozisyonu ve açı gibi unsurlar haberlerin halk tarafından nasıl algılandığı konusunda hayati bir rol oynar. Farklı bir perspektiften çekilen bir görüntü anlatıyı tamamen değiştirebilir ve izleyicinin olayı yorumlamasını etkileyebilir. Bu durum hareketli görüntülerin ötesine geçerek görsel-ışitsel formatları da kapsar. Bu bölüm, modern afet haberciliğinin, izleyicilerin bir afetin büyüklüğünü ve etkisini anlamalarına yardımcı olmak için temel araçlar haline gelen interaktif formatların, infografiklerin ve dijital grafiklerin artan kullanımıyla nasıl geliştiğine işaret etmektedir. Bu formatlar daha dinamik ve erişilebilir bir hikaye anlatımına olanak tanıyarak izleyicilerin karmaşık verileri tek başına metnin başaramayacağı şekilde görselleştirmesini sağlamaktadır.

Ele alınan bir diğer önemli konu da hassas görsel içeriklerle uğraşırken gazetecilerin etik sorumluluklarıdır. Gazeteciler, kamuoyunun bilgilendirme hakkı ile mağdurların onuruna saygı gösterme ihtiyacı arasında denge kurmalıdır. Bu etik ikilem, insanları aşırı kırılabilirlik veya sıkıntı anlarında gösteren görüntüler söz konusu olduğunda özellikle belirgindir. Bu bölümde, bu tür görüntülerin dikkatle ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Amaç, ilgili kişileri insanlıktan çıkarmaktan veya acılarını sansasyonel hale getirmekten kaçınmaktır. Ayrıca, özellikle reşit olmayan ya da fotoğraflarının çekilmesine izin vermeyen mağdurlarla çalışırken mahremiyet konularına özel dikkat gösterilmelidir. İnsan onuruna saygı ve görüntülerin etik kullanımı, görsel iletişim profesyonellerinin afet haberciliğinde uyması gereken temel ilkelerdir.

Afet gazeteciliğinde görüntü kullanımı çeşitli yasa ve yönetmeliklere tabi olduğundan, yasal hususlar da kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Gazeteciler, fotoğraf veya video içeriklerini kullanmak için uygun lisanslara sahip olduklarından emin olarak telif hakkı yasalarını takip etmelidir. Bu bölüm, görsel materyallerin kullanımı için esnek şartlar sunan Creative Commons lisanslarını anlamının önemini altını çizmektedir. Aynı zamanda, özellikle hassas durumlarda görüntülerde yer alan kişilerden açık rıza alınması gerektiğini de vurgular. Bu durum, özellikle reşit olmayanlar söz konusu olduğunda veya görüntüler özel mülkte çekildiğinde kritik önem taşır.

Bu bölüm, görsel içeriğin kamuoyunu şekillendirmede sahip olduğu derin sosyal etkiyi tartışarak sona ermektedir. Afetlerin gerçekliğini belgelemenin ötesinde, görüntüler bu olayların nasıl anlaşıldığı, hatırlandığı ve kolektif bilince nasıl entegre edildiği konusunda merkezi bir rol oynamaktadır. Görsel içerik, afetlerle ilgili kamu bilincini ve eğitimini etkileyerek gelecek nesillerin geçmiş olaylardan nasıl ders çıkaracağını şekillendirir. Kriz anlarını görsel olarak yakalayan gazeteciler, yalnızca gerçek zamanlı haberciliğe değil, aynı zamanda bu olayların uzun vadeli toplumsal hafızasına da katkıda bulunarak toplumun gelecekteki felaketlere nasıl tepki vereceğini ve bunlara nasıl hazırlanacağını etkiler. Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler, trajik afet olayları hakkında kamusal ve toplumsal hafızanın oluşmasında afet görüntülerinin önemini öğrenirler.
- Öğrenciler, felaketlerin neden olduğu hassas konularla veya insan acısının hassas görüntüleriyle uğraşırken dikkatli olmayı öğrenirler.
- Öğrenciler, afet süreçlerinde dijital platformlarda ve sosyal medyada yanlış bilgi ve görüntülerin yayılma riskini en aza indirmeyi öğrenirler.
- Öğrenciler, afet süreçlerinde görsel gazeteciliğin önemi ve gücü hakkında bilgi sahibi olabilir ve afetlerde kamuoyu oluşumunda kilit rol oynayan duygusal tepkileri yönetmeyi öğrenirler.
- Öğrenciler bir eğitim aracı olarak veri görselleştirme hakkında gerekli bilgiye sahip olabilir ve infografik, grafik ve harita gibi görsel içeriklerin kullanım alanlarını öğrenebilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Afet haberciliğinde görsel içeriğin temel amacı nedir?
 - a) Sansasyonellik
 - b) Etiği dikkate almadan kamuoyunun dikkatini çekmek
 - c) Etkili bilgilendirme ve kitleyi harekete geçmek
 - d) Bağlam olmadan şok edici görüntüler göstermek
- 2 Afet gazeteciliğinde şok edici görüntüler kullanıldığında hangi etik sorun ortaya çıkar?
 - a) Düzenlemede teknik zorluk
 - b) İnsanlıktan uzaklaştırma ve insani acıların sömürülmesi
 - c) Kamuoyunda ilgi eksikliği
 - d) Değerli bilgi kaybı
- 3 Felaketlerin görsel imgelerinin kolektif hafıza üzerinde nasıl bir etkisi vardır?
 - a) Olayları çabuk unutmamıza yardımcı olurlar
 - b) Önemli bir etkileri yoktur
 - c) Toplumun felaketleri hatırlama biçimini şekillendirirler
 - d) Sadece teknik bilgi sağlarlar
- 4 Aşağıdaki sosyolojik faktörlerden hangisi bir afet sırasında kamuoyu oluşumunu etkiler?
 - a) Siyasi gücün yapısı.
 - b) Kolektif deneyim ve paylaşılan değerler.
 - c) Kurumsal güven.
 - d) Yukarıdakilerin hepsi
- 5 Afet haberlerinde genellikle hangi kitle ayrıntılı grafiklere ve görsel verilere ihtiyaç duyar?
 - a) Genel kamuoyu
 - b) Akademisyenler veya aktivistler gibi uzmanlaşmış kitleler
 - c) Çocuklar ve ergenler
 - d) Sosyal medya kullanıcıları
- 6 Afet görüntülerini sosyal medyada kullanmanın başlıca risklerinden biri nedir?
 - a) Görsel kalite eksikliği
 - b) Yetersiz bilgi dağıtımı
 - c) Yalan haberlerin yayılması
 - d) Geleneksel medya tarafından özel kullanım
- 7 Afet görüntülerinde bireysel rıza neden önemlidir?
 - a) Görüntünün kalitesini artırdığı için
 - b) Gizliliğinize ve saygınlığınıza saygı göstermek etik ve yasal bir gereklilik olduğu için
 - c) Daha fazla yayın satılmasına yardımcı olduğu için
 - d) Sosyal ağlarda viralleşmeyi kolaylaştırdığı için
- 8 Grafikler ve infografikler afet gazeteciliğinde nasıl bir rol oynar?
 - a) Dekoratif içerik oluşturur
 - b) Karmaşık verilerin açıklanmasını basitleştirir
 - c) Uzman görüşlerini gösterir
 - d) Şok edici görüntüler kullanmaktan kaçınır
- 9 Bir gazeteci afet kapağı için görüntü seçerken nasıl bir yaklaşım benimsemelidir?
 - a) Sansasyonel ve duygusal
 - b) Tarafsız, etik ve mağdurlara saygılı
 - c) Her zaman en şok edici görüntüyü arar
 - d) Bilgi yerine eğlenceye öncelik verir
- 10 Creative Commons "Atıf (CC BY)" lisansı neye izin verir?
 - a) Çalışmayı yalnızca ticari olmayan amaçlarla paylaşabilir ve değiştirebilir
 - b) Orijinal yazara atıfta bulunulduğu sürece çalışmayı paylaşabilir ve değiştirebilir
 - c) Eseri yazarından bahsetmeden kullanabilir
 - d) Çalışmayı değiştirebilir ancak paylaşmaz

Cevap Anahtarı

1.c, 2.b, 3.c, 4.d, 5.b, 6.c, 7.b, 8.b, 9.b, 10.b

Kaynakça

Associated Press. (2025, January 25). AP Report: Investigating claims around ‘The Terror of War’ photograph. <https://www.ap.org/wp-content/uploads/2025/01/AP-Terror-of-War-report.pdf>

Englund, L. (2018/2008). The Eye of the Disaster: Journalists’ Work and Media Coverage at Traumatic Events. Gothenburg: University of Gothenburg. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/58520>

Gollust, S. E., Nagler, R. H., Fowler, E. F., & Mello, M. M. (2019). The role of political polarization in the response to the Zika virus outbreak in the United States. *American Journal of Public Health*, 109(11), 1537–1543. <https://doi.org/10.1215/03616878-8641506>

Holman, E. A., Garfin, D. R., & Silver, R. C. (2024). It matters what you see: Graphic media images of war and terror may amplify distress. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 121(29), e2318465121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2318465121>

Kelman, I. (2024). Visualizing disaster risk reduction to inspire positive action. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 66(6), 37–44. <https://doi.org/10.1080/00139157.2024.2395798>

National Weather Service Storm Prediction Center. (2023). Average annual number of tornadoes per state (1994-2023). <https://www.spc.noaa.gov/wcm/>

Osnaya, B. (2020). Signos urbanos, un enfoque semiótico de la relación entre las señales y los accidentes viales. Clave Editorial. https://www.researchgate.net/publication/344193953_Resena_de_Libro_Signos_Urbanos_Un_enfoque_semiotico_de_la_relacion_entre_las_senales_y_los_accidentes_viales

Pennycook, G., & Rand, D. G. (2018). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(7), 1240–1249. <https://doi.org/10.1073/pnas.1718154115>

Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for emergency response: Guidelines for the emergency planning process. *Disasters*, 27(4), 336-350. DOI:10.1111/j.0361-3666.2003.00237.x

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2023). The role of media in disaster risk reduction. <https://www.undrr.org/media/96352/download?startDownload=20250131> https://www.researchgate.net/publication/329845227_The_Eye_of_the_Disaster_journalists_work_and_media_coverage_at_traumatic_events

Photo References

Chris Gallagher, UK. Work posted on Unsplash and Pixabay.

Jim Jade, USA. Work posted on Unsplash and Pixabay

Doruk Aksel Anil, Turkey. Work posted on Pexels

Austin Zhang, Work posted on Pexels.

LINKS

<https://unsplash.com/es/fotos/coche-en-el-cuerpo-de-agua-4zxp5vlmvl>

<https://www.pexels.com/photo/low-angle-photo-of-airplane-flying-over-high-rise-buildings-2441844/>

<https://unsplash.com/es/fotos/cars-on-flooded-street-cKjxGyfNdQc>

<https://www.pexels.com/photo/man-sitting-on-street-after-earthquake-15861724/>

<https://www.pexels.com/photo/demolished-buildings-after-calamity-15823381/>

AFET HABERCİLİĞİNDE EMPATİ

Andrii Yurychko¹⁵

Yirii Bondar¹⁶

BÖLÜM 9

AFET HABERCİLİĞİNDE EMPATİ

- Giriş
- Temel Kavramlar
- Afet Gazeteciliğinde Empati ve Önemi
- Haber Üretiminde Empati
- Kriz Müdahalesi ve Empati
- Afet Haberlerinde Dramatikleştirme
- Afet Haberlerinde Reyting Endişeleri
- Güncel Örnekler ve Vaka Analizi
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Gazetecilikte empati, sadece acıyı görebilme değil, aynı zamanda onu içinizden geçirme ve izleyiciye iletmek için doğru kelimeleri bulabilme yeteneğidir

Empati neden bir gazetecinin çalışmasında önemlidir? Bu soru basit görünebilir, ancak gazetecilik bağlamında, özellikle afetleri ele alırken, cevap çok daha karmaşık hale gelir. Bugün, gazetecilik doğru bilgi sağlama ihtiyacı, etik ve empati kurabilme becerisi arasında bir kavşak noktasındadır. Haber akışının ışık hızında ilerlediği bir dünyada, gazeteciler dürüstlük, duygu ve nesnellik arasında dengeyi nasıl koruyabilir?

Dünya giderek karmaşılaşıyor. Doğal veya insan yapımı, yerel veya küresel afetler gerçekliğimizin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Bu koşullarda gazetecinin rolü yeni bir anlam kazanıyor. Bu sadece bilgilendirmekle ilgili değil, aynı zamanda toplumun anlamasına, desteklemesine ve belki de olayların gidişatını değiştirmesine yardımcı olmakla ilgili. Gazetecilikte empati, bazılarının inanabileceği gibi bir zayıflık değildir. Aksine, haberciliği daha insani ve daha derin kılan bir araçtır. Gazeteciler empati kullandıklarında, sadece gerçekleri bildirmekle kalmaz, aynı zamanda

izleyicilerin kayıp ve yıkım rakamlarının arkasında yatan şeyi daha iyi anlamalarını sağlayan bir bağlam oluştururlar. Ancak empati, olayları dramatize etmek veya duygularla oynamak için bir bahane olmamalıdır. Empati, etik haberciliğe rehberlik etmelidir.

Gazetecilik bir meslekten çok daha fazlasıdır; bir çağrıdır. Teknoloji, ve kamuoyu beklentileri değişirken, bazı şeyler aynı kalır: gerçek, saygı, insanlık. Geleceğin gazetecileri, kamuoyunun ve onun ruh hallerinin diğer şeylerin yanı sıra, kendi sözleri, fotoğrafları, videoları ve diğer çalışmaları tarafından etkileneceği gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu, büyük bir güç, ama aynı zamanda büyük bir sorumluluktur. Bu ilkeler, afet haberlerinin zorlu dünyasında bir rehber görevi görecek olan bu bölümün temelini oluşturmaktadır.

¹⁵Assistant Prof., Department of History of Journalism and Print Media, Taras Shevchenko National University of Kyiv, andriy.yurchko@knu.ua

¹⁶Associate Prof., Department of Social Communications, Taras Shevchenko National University of Kyiv, bondar1960@knu.ua

Temel Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamaları verilmiştir. Bu kavramları öğrenmek, bölümün kapsadığı konunun ayrıntılarını anlamayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca, bu kavramları öğrenmek, bölüm kazanımlarını öğrenmek ve afet süreçlerinde empati kavramının önemini anlamayı kolaylaştıracaktır.

Empati

Başkasının duygularını anlama ve paylaşma yeteneğidir (Amerikan Psikoloji Derneği, 2023). Kendini başka bir kişinin yerine koyup dünyayı onun bakış açısından deneyimlemeyi içerir. Empati, hem bilişsel hem de duygusal bileşenleri içeren karmaşık bir süreçtir. Bilişsel olarak, başka bir kişinin düşüncelerini ve d. anlamayı; duygusal olarak ise, bu duyguları paylaşmayı içerir.

Gazetecilik etiği

Gazetecilerin çalışmalarında sorumlu ve etik habercilik sağlamak için rehberlik eden ilkeler ve standartlara işaret eder (SPJ Etik Kuralları, 2014). Doğruluk, adalet, tarafsızlık, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi geniş bir konu yelpazesini kapsar. Etik gazetecilik, toplumun bilgi ihtiyacını, bilginin yayılmasının neden olabileceği potansiyel zararlarla dengelemeyi amaçlar.

Kriz müdahalesi

Akut duygusal kriz yaşayan bireylere yardım etmek için kısa süreli, aktif ve yönlendirici bir yaklaşımdır (James & Gilliland, 2017). Anında destek ve istikrar sağlamaya, bireyin ihtiyaçlarını değerlendirmeye ve krizle başa çıkmalarına yardımcı olacak bir plan geliştirmeye odaklanır. Kriz müdahalesi, bireyin kriz öncesi işlev seviyesini geri kazandırmayı ve durumun daha fazla kötüleşmesini önlemeyi amaçlar.

Medyada dramatizasyon

Belirli yönleri abartarak veya duygusal ya da sansasyonel öğelere odaklanarak bir hikayeyi daha heyecanlı veya ilginç hale getirmek için tekniklerin kullanılmasını ifade eder (Silverman & Benoit, 2015). İzleyicinin dikkatini çekmek ve aciliyet veya önem duygusu yaratmak için canlı dil, duygusal görüntüler ve etkileyici anlatılar kullanılmasını içerebilir. Dramatizasyon izleyici çekmekte etkili olabilse de gerçekliğin çarpıtılmasına ve yanlış sunulmasına da yol açabilir.

Gazetecilikte stereotipler

İzleyicinin önyargılı algı oluşturabilecek insanlar veya olaylar hakkında bilgilerin genelleştirilmesi veya basitleştirilmesidir (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, 2023).

Duygusal tükenmişlik

Uzun süreli veya aşırı stres nedeniyle ortaya çıkan duygusal, fiziksel ve zihinsel tükenme hali (Maslach, 2003). Sinizm ve kopukluk duyguları, kişisel başarı kaybı ve duygusal tükenme ile karakterizedir. Tükenmişlik herhangi bir meslekte ortaya çıkabilir, ancak sağlık hizmetleri, eğitim ve sosyal hizmet gibi yardım mesleklerinde özellikle yaygındır.

Etik görselleştirme

Mağdurların gizliliğine ve onuruna saygı duyan, acılarının sansasyonellik için istismar edilmesinden kaçınan fotoğraf ve videoların kullanımıdır (Gazetecilik Etiği Komisyonu, 2020).

Haberlerin bağlamsallaştırılması

İzleyicilerin bir haber olayının daha geniş bağlamını ve önemini anlamasına yardımcı olmak için arka plan bilgisi, analiz ve perspektif sağlama sürecidir (Gans, 2004). Bir haber hikayesini tarihi, sosyal, politik ve ekonomik çerçevesi içine yerleştirmeyi, izleyicilerin bilgiyi ve potansiyel etkisini anlamlandırmasını sağlamayı içerir.

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), savaş, doğal afet veya ciddi kaza gibi travmatik bir olayı yaşadıkten veya tanık olduktan sonra gelişebilen bir ruh sağlığı durumudur (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2022). Olayın rahatsız edici anıları, olayı hatırlatan şeylerden kaçınma, bilişsel ve ruhsal durumlarda olumsuz değişiklikler ve aşırı uyarılma ile karakterizedir.

Aktif dinleme

Sadece pasif olarak kelimeleri duymaktan ziyade söylenenlere tamamen konsantre olmayı içeren bir iletişim tekniğidir (Rogers & Farson, 1987). Konuşmacının hem sözlü hem de sözsüz ipuçlarına dikkat etmeyi, anlaşıldığını doğrulamak için söylenenleri geri yansıtmayı ve açıklayıcı sorular sormayı içerir. Aktif dinlemenin amacı, konuşmacının kendini tam olarak ifade etmesi için güvenli ve destekleyici bir ortam yaratmaktır.

Afet Gazeteciliğinde Empati ve Önemi

Gazetecilikte empati, sadece acıyı görebilme değil, aynı zamanda onu içinizden geçirme ve izleyiciye iletme için doğru kelimeleri bulabilme yeteneğidir

Afet haberlerinde empati, modern gazeteciliğin kritik bir yönüdür, çünkü gazetecilerin sadece gerçekleri bildirmenin ötesine geçerek daha derin, daha insani hikayeler yaratmalarına olanak tanır. Empati, trajedi ile izleyici arasında bir köprü görevi görerek insan deneyiminin karmaşıklığını göstermeye yardımcı olur. Aynı zamanda empati, sadece bir gazetecinin etik görevi değil, aynı zamanda medyada güven oluşturma, zararı azaltmanın ve haber kalitesini artırmanın önemli bir aracıdır.

Hiç bazı afet haberlerinin insan acısının sesi haline gelirken, diğerlerinin neden sadece bilgi akışı olduğunu merak ettiniz mi? Bunun nedeni genellikle tek bir kelimede yatar: empati. Gazetecilik alanında empati sadece bir duygu değil, olaylara bakış şeklimizi değiştiren ve onları izleyiciye yakınlaştırmaya yardımcı olan bir araçtır (İngiliz Yayın Kurumu (BBC) Editöryal Kılavuzu, 2019).

Deprem veya top atışı nedeniyle evini kaybeden bir kişinin hikayesini anlatmanız gerektiğini düşünün. Bu hikayeye, bir rapordaki sayıdan daha fazlası olacak şekilde nasıl yaklaşırsınız? Üstelik siz buna benzer hiçbir şey yaşamamışken gazetecilikte empati, sadece acıyı görebilme değil, aynı zamanda onu içinizden geçirme ve izleyiciye iletme için doğru kelimeleri bulabilme yeteneğidir (Ukraynalı Gazeteci Etik Kuralları, 2013).

Profesyonel Gazeteciler Derneği (SPJ) Etik Kuralları, gazeteciliğin dürüst ve adil olması ve sansasyondan kaçınması gerektiğini vurgular (SPJ Etik Kuralları, 2014). BBC ise hikayedeki karakterler ve izleyici üzerindeki etkinin dikkate alınmasını şart koşar (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019). Bu, gazetecilerin sadece trajedilere değil, aynı zamanda insan dayanıklılığı ve dayanışması gösterilerine de tanık olduğu Ukrayna'daki savaş gibi çatışmalarda özellikle önemlidir.

Uyarılar ve sınırlamalar göz önüne alındığında, bir gazetecinin neden empatik olması gerektiği sorusu ortaya çıkıyor. Ve bunun birkaç cevabı var. Her şeyden önce, empatik raporlama daha büyük resmi ortaya çıkarır: sadece ne olduğunu değil, aynı zamanda bunun insanların hayatlarını nasıl etkilediğini de (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019). İnsanlar duyulduklarını hissederler. Bu, onları açık olmaya teşvik eder, bu da materyali zenginleştirir (Empati ve izleyici güveni, 2020). Buna ek olarak, empatik bir yaklaşım, izleyiciyi veya haberin konusunu travmatize edebilecek rahatsız edici veya aşırı grafik materyallerin kullanımını önler (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019). Sadece dinlediğinizde değil, aynı zamanda anladığınızda, yazı çok daha güçlü hale gelir; kalbe dokunur (Glück, 2023). Ukrayna'daki savaş veya İsrail'e yapılan roket saldırıları gibi durumlarda, kurbanları zarara uğratabilecek veya çatışmaları şiddetlendirebilecek herhangi bir basitleştirmeden kaçınmak önemlidir (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019).

Empati, doğuştan gelen bir insan özelliği olmasına rağmen, bireyler arasında farklılık gösterir. Duygusal zeka gibi geliştirilebilir ve gazetecilik pratiğinde uygulanabilir. Önemli bir ilk adım, aktif dinlemedir: röportajlar sırasında kesintisiz bir şekilde dikkatle dinleyin ve daha derin düşünmeyi teşvik eden açık uçlu sorular sorun. Herhangi bir video veya fotoğrafın uygunluğunu dikkatlice değerlendirin, çünkü aşırı dra-

matizasyon hem izleyicilere hem de zaten büyük zorluklar yaşayan kurbanlara ve ailelerine zarar verebilir. Genellikle, trajedinin özünü yakalayan etkileyici detaylar yeterlidir. Stereotiplerin tuzağına düşmekten kaçının ve bir hikayedeki bireyleri tek bir role – kurban, kahraman veya kötü adam – indirgemeye direnin. İnsanların çok yönlü doğasını ve durumların karmaşıklığını tanıyan gazeteciler, yargılamadan veya aşırı övgüden kaçınmalıdır.

Gazeteciler, hikayelerinin kurbanlar, aileleri ve izleyicileri üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır.

İçe bakış da önemli bir rol oynar. Herhangi bir sınırı ihlal ettim mi? Çalışmam izleyicinin sadece sempati duymaktan ziyade daha iyi anlamasına yardımcı oldu mu? (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019) Bu durum, özellikle bir gazetecinin uluslararası yasal ve insani yönleri dikkate alması ve aynı zamanda nefret söyleminden kaçınmasının gerektiği, örneğin savaşı ele alma durumunda, gazetecinin çatışmanın taraflarından birinin ya da üçüncü bir ülkenin vatandaşı olmasından bağımsız olarak keskinleşir (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019).

Savaşlar gazeteciler için özel bir zorluk oluşturur. Bu koşullarda empati, etik bir yaklaşımı sağlamak için sadece arzu edilir değil, gerekli hale gelir. Empatiyle habercilik, binaların yıkıntıları ve istatistiklerin arkasındaki insan hikayelerini gösterme fırsatı sağlar (Glück, 2023). Gazeteciler, hikayelerinin kurbanlar, aileleri ve

izleyicileri üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır. BBC, aşırı grafik içerikten kaçınılmasını ve içeriğin travmayı şiddetlendirmemesini sağlamayı önerir (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019). Aynı zamanda SPJ Kuralları, gerçeği ve duyguyu dengelemeyi gerektirse de doğru haberciliğin önemini vurgular (SPJ Etik Kuralları, 2014).

Empati zorluklardan ari değildir. İnsan trajedileriyle sürekli temas yorucudur. SPJ şunu tavsiye etmektedir: Profesyonel objektifliğinizi kaybetmemek için kendinize iyi bakın (SPJ Etik Kuralları, 2014). Ayrıca, reyting peşinde koşarken, haber merkezleri genellikle sansasyonellik talep eder. Ancak, gazeteciliğin eğlence değil, gerçek hakkında olduğunu hatırlamak önemlidir (BBC Editöryal Kılavuzu, 2019). Buradan hareketle empati dramatize etme anlamına gelmez. Süslemeden kaçının, gerçeklere bağlı kalın (Meyer, 2016). Ukrayna'daki savaş gibi çatışmaların kapsamı, gazetecilerin işini zorlaştıran kültürel hassasiyetleri ve politik gerçekleri hesaba katmayı gerektirir (Empati ve izleyici güveni, 2020).

Empati, gazeteciliği sadece bilgilendirici değil, dönüştürücü kılar. İzleyici, kendilerine soyut olaylar değil, gerçek insanlar gösterildiğini hissettiğinde güven oluşur. Güven ise her şeyin temelidir. "Kendi sesleri olmayanların sesi olun," der SPJ Kuralları (SPJ Etik Kuralları, 2014). Bu sadece bir çağrı değil, her gazetecinin görevidir. Empati, bu görevi onurla yerine getirmeye yardımcı olur.

Haber Üretiminde Empati

Duyarlılık ve anlık duygusal tepkilere odaklanan bir haber dünyasında, empati sorumlu gazeteciliğin kilit unsuru haline gelmektedir. Empati, kuru gerçeklerden olayların gerçek anlamını ortaya çıkaran hikayelere geçmemizi sağlayarak, izleyiciyi etkilemekte ve gerçekliğin daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu sadece başkalarının deneyimlerini anlamaktan ibaret değildir; aynı zamanda merhameti derin ve anlamlı hikayelere dönüştürme yeteneğidir.

Bir deprem sonrası yaşanan yıkımı haberleştiren bir gazeteci düşünün: empati olmadan bu sadece kayıplara dair kuru rakamlar iken, empatiyle, enkaz arasında hayatlarını yeniden inşa etmeye çalışan bir ailenin hikayesidir.

Haberler her zaman kamuoyunun ilgi odağında olmuştur. İçeriği genellikle üç “haber yapımcısı” kuralına dayanır: sansasyonlar, skandallar ve ölüm. Bunlar, izleyicinin dikkatini hemen çeken ve haber akışının tonunu belirleyen unsurlardır. Ancak, çoğu zaman olayların özünden dikkati uzaklaştırarak, gerçekliğin çarpık bir resmini oluştururlar. Gerçeğe ve öneme odaklanan haber ajanslarının haber akışları, asla sansasyonel tabloid manşetleri kadar popüler olmayacaktır. Sorumlu habercilik farklı bir yaklaşım gerektirir: gazetecilik standartlarına ve etik kodlara bağlılık. Etik ve nesnellik, izleyici için gerçekten önemli olan bilgileri sunmanın temeli haline gelir.

Empati aynı zamanda haber oluşturma sürecini de etkiler. Empatik yaklaşımı kullanan bir gazeteci, bağlamı derin bir biçimde kavramaya başlar. Olayın kültürel, tarihsel ve sosyal yönlerine dikkat eder.

Bu, stereotiplerden ve yüzeysellikten kaçınmaya yardımcı olur. Örneğin, farklı tarafların karşıt terminoloji kullandığı çatışma bölgelerinde, bir gazeteci dengeli bir kapsama sağlamanın bir yolunu bulmalıdır (Britanya Yayın Kuruluşu (BBC) Editöryal Kılavuzları, 2019). Bir röportaj planlarken, konuşmacının duygusal durumunu dikkate almak önemlidir. Empati güven oluşturmaya yardımcı olarak, daha dürüst ve derinlemesine bilgi almanızı sağlar. Örneğin, “Kaybı nasıl atlattınız?” yerine şöyle sorabilirsiniz: “Bu günlerde hayata devam etmenize ne yardımcı oluyor?” (Profesyonel Gazeteciler Derneği (SPJ) Etik Kuralları, 2014). Bununla birlikte, gerçekleri hikayeler aracılığıyla iletmek için empatik bir yaklaşım kullanırken, metinlerdeki insaniliğin manipülatif olmaması gerektiğini hatırlamak önemlidir; bu, izleyiciye olayın gerçek insanları nasıl etkilediğini anlamalarına yardımcı olmanın bir yoludur. Örneğin, genel kayıp rakamları yerine, bireysel örneklerle odaklanmak değerlidir (Tees Araştırmaları, 2020).

Empatiye dayalı gazetecilik sadece hikayeler anlatmaz - zihniyetleri değiştirir ve eyleme teşvik eder.

Haber merkezlerindeki empati, gazetecilerin etik standartlara uygun olarak çalışabilecekleri bir ortam yaratmalıdır. Örneğin, Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, insan haklarına saygı göstermenin ve zararı en aza indirmenin önemini vurgulamaktadır (Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, 2013). BBC'nin editöryal kılavuzları, gazetecilerin sansasyondan kaçınması ve doğruluk ile mağdurlara karşı duyarlılık arasında bir denge kurması gerektiğini vurgulamaktadır (BBC Editöryal Kılavuzları, 2019). SPJ Kodunun vurguladığı gibi: “Etik gazetecilik doğru ve adil olmalıdır. Gazeteciler çalışmalarının doğruluğu için sorumluluk almalı ve bilgiyi yayınlamadan önce kapsamlı bir şekilde kontrol etmelidir.” (SPJ Etik Kuralları, 2014).

Gazetecilikte empati birkaç engelle karşılaşır. Bunlar arasında son teslim tarihi baskısı bulunur, zaman kısıtlamaları genellikle gazetecileri karmaşık ve derinlemesine hikayelerden kaçınmaya zorlar, yüzeysel gerçeklere odaklanmalarına neden olur. Bazı editörler reytingi artırmak için sansasyonellik üzerinde ısrar edebilir, bu da etik ilkelere aykırıdır (Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, 2013). Ve son ancak en önemsiz olmayı duygusal tükenmişliktir travmatik konularla çalışmak gazeteciler için yorucu olabilir. Bu durum, profesyonel destek ve kişisel bakıma dikkati gerektirir (Glück, 2016).

Empatiyi gazeteciliğe entegre etmenin birkaç basit ama etkili yolu vardır. İlki, “aktif dinleme” olarak adlandırılır. Sadece kelimeleri değil, sözsüz işaretleri de dinleyin. Bu, gizli duyguları ortaya çıkarmaya ve konuşmacıyı daha derinden anlamaya yardımcı olur. Empati ve nesnellik arasındaki dengeyi aklınızda tutun. Empati gerçekleri gölgelememeli; analitik yaklaşımı tamamlamalıdır (Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, 2013). İkincisi ise kişinin kendi psikolojik istikrarını geliştirmesi eşit derecede önemli bir faktördür. Gazeteciler, yukarıda bahsedilen profesyonel tükenmişlikten kaçınmak için kendi duygusal dayanıklılıkları üzerinde çalışmalıdır (Glück, 2016).

Trajediler hakkındaki haberler genellikle bilgi doğrulanmadan haber gündeminin en üstünde yer bulurlar. Editörler, haberi hızlı bir şekilde yayınlamak için acele ederek, devlet kurumlarının eksik raporlarına veya görgü tanıklarının ifadelerine güvenirlir. Bu, güvenilir veya duygusal olarak manipülatif materyallerin yayılmasına yol açabilir. Bundan kaçınmak için, editörlerin katı bir gereksinimler listesini takip etmesi önemlidir. Örneğin, gelişmiş gerçek kontrolü: özellikle kriz durumlarında her haber ögesi doğrulanmalıdır ve bu nedenle birkaç bağımsız kaynak kullanmak önemlidir. Duygusal baskı veya sansasyonel bağlam tek başına haberdeki sonuçların oluşumunu etkilememelidir. Manşetler özel dikkat gerektirir, çünkü belirli kelimeler ve ifadeler dengeli olmazlarsa panik yaratabilir veya önyargıya neden olabilir. Son olarak yayınlanan bilginin mağdurları, ailelerini ve izleyiciyi nasıl etkileyeceğine dair sağduyu ve yeterli bir değerlendirme gereklidir.

Empatiye dayalı gazetecilik sadece hikayeler anlatmaz - zihniyetleri değiştirir ve eyleme teşvik eder. Ve izleyici, istatistiklerin arkasındaki gerçek insanları gördüğünde, daha fazla anlamaya başlar. Büyük bir yangın nedeniyle evini kaybetme hikayesini nasıl haberleştirdiniz? Bu soru açık kalsın, her birimizi anlattığımız hikayeler konusunda daha dikkatli olmaya teşvik etsin. Ancak gazetecilerin etik yükümlülüklerini de aklıda tutması gerektiğini unutmamak önemlidir. Aşırı dramatikleştirme veya sansasyon çizgisini aşmamalıyız.

Kriz Müdahalesi ve Empati

Gazeteciler, trajedi ile toplum arasında önemli araçlar haline gelerek, yalnızca bilgi değil, aynı zamanda kriz durumlarının karmaşıklığını anlamaya yardımcı olan bağlam da sağlarlar.

Kriz müdahalesi sadece olay yerinden haber vermek değil, etik, duygular ve verimlilik arasında karmaşık bir dengedir. Gazeteciler, trajedi ile toplum arasında önemli araçlar haline gelerek, yalnızca bilgi değil, aynı zamanda kriz durumlarının karmaşıklığını anlamaya yardımcı olan bağlam da sağlarlar. Kriz durumlarında gazetecilik, haberlerin etiğini, yapısını ve hatta içeriğini şekillendiren bir araçtır. Dünya gözlerimizin önünde yıkılırken, gazeteciler trajedi ile toplum arasında araçlar haline gelir. Bu bölümde, gazetecilerin krizlere müdahale etmek için empatiyi nasıl kullandıklarını, etik standartlar, psikolojik dayanıklılık ve kamu-sal sorumluluk arasında denge kurarak inceleyeceğiz.

Kriz haberlerinde gazeteciler için en büyük zorluklardan biri, etik standartlar, duygusal katılım ve verimlilik arasında hassas bir denge bulmaktır. Bu görev, dijital platformların hız baskısı ve izleyici beklentileri yarattığı günümüz bilgi alanında giderek zorlaşmaktadır.

tadır. Gazetecilik etiği, sadece doğruluk ve tarafsızlık ilkelerine bağlılığı değil, aynı zamanda izleyicinin duygusal durumunu da göz önünde bulundurmaya gerektirir. Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları'na (Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, 2013) göre, gazeteciler sansasyondan kaçınmalı ve zararı en aza indirme ilkesine bağlı kalmalıdır. Ancak bu dengeyi pratikte nasıl sağlamalıyız?

Bilginin doğruluğu, etik gazeteciliğin temelidir. Gazeteciler her gerçeği kontrol etmeli ve tek taraflı habercilikten kaçınmak için bunu bağlamına oturtmalıdır. Örneğin, doğal afetler söz konusu olduğunda, sadece yıkımın boyutunu değil, aynı zamanda iyileşme çabalarını da açıklamak önemlidir. Trajedilerin haberleri genellikle en çok acı çeken insanların hikayelerini içerir. Onların mahremiyetine saygı göstermek ve acılarını dikkat çekmek aracı olarak kullanılmamak önemlidir. Duygusal boyut, haberlerin algılanmasında kilit rol oynar. Önceki bölümde de belirtildiği gibi, izleyiciler karmaşık konuları insan hikayeleri aracılığıyla sunulduğunda daha iyi anlarlar. Ancak gazetecilerin, duygu uyandırmak ile manipülasyon riski arasındaki çizgiyi bulmaları gerekir. Empati gösteren gazeteciler, kaynaklarını daha iyi anlayabilir ve deneyimlerini izleyiciye aktarabilirler. Örneğin, bir kasırgada evini kaybeden bir ailenin hikayesi, umut ve iyileşmenin sembolü haline gelebilir. Gelişmiş duygusal zeka, gazetecilerin kaynaklarla daha etkili iletişim kurmalarına, duygularını anlamalarına ve ahlaki zarardan kaçınmalarına olanak tanır.

Teknolojik ilerlemeler, gazetecilerin bilgileri hızlı bir şekilde toplamalarına ve iletmelerine yardımcı olur, ancak aynı zamanda acelecilik riski de yaratır. Özel haber yapma peşinde koşmak, hatalara ve izleyici güveninin kaybına yol açabilir. Kaynakları ve bilgileri doğrulamak için dijital araçların kullanılması, bir hikaye oluşturma sürecinin önemli bir adımıdır. Krizler sırasında gazeteciler genellikle gerçek zamanlı çalışırlar. Örneğin, sosyal medya platformlarının kullanımı izleyiciyi hızlı bir şekilde bilgilendirmelerine olanak tanır, ancak doğruluk konusunda özel dikkat gerektirir.

Etkili kriz anlatımı genellikle insan hikayelerini, uzman görüşlerini, güvenilir kaynakları ve duygusal dengeyi önceleyen genel bir modeli takip eder. Kuru gerçekleri sunmak yerine, bu hikayeler kişisel deneyimleri vurgular. Örneğin, bir sel felaketinde her şeyini kaybeden bir bireyin anlatısı, dayanıklılığın güçlü bir sembolü haline gelebilir. Analistler, sosyologlar, psikologlar ve kurtarma personeli gibi uzmanlar, karmaşık olaylar için bağlam sağlayarak, izleyicinin konuyu daha derinlemesine anlamasına yardımcı olabilir. Örneğin, COVID-19 pandemisi sırasında, epidemiyologların dahil edilmesi, durumun tıbbi karmaşıklıklarını açıklamasına çok önemliydi. Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları'nda (Ukraynalı Gazeteciler için Etik Kuralları, 2013) belirtildiği gibi, gazeteciler tüm materyallerin gerçekliğini doğrulamakla yükümlüdür. Bu, dezenformasyon zamanlarında özellikle önemlidir. Bir afetin korkunç sonuçlarının tasviri, yardım veya iyileşmenin olumlu örnekleriyle dengelenmelidir.

İngiliz Yayın Kurumu (BBC) yönergelerinde (BBC Editöryal Yönergeleri, 2019) belirtildiği gibi, abartı ve aşırı dramatikleştirme halk arasında paniğe yol açabilir. Bir kasırganın sonuçları hakkında haber yapmak yıkıma odaklanabilir, ancak topluluğun nasıl iyileştiğini göstermek de önemlidir. Haberler ayrıca bölgenin kültürel ve sosyal özelliklerini de hesaba katmalıdır. Örneğin, düşük gelirli ülkelerdeki afetleri ele alırken, mağdurları çaresiz olarak göstermekten kaçınmak önemlidir. Olayın akut aşamasından sonra, iyileşme sürecine ek olarak, toplumun trajediden öğrenebileceği dersleri kapsamak da önemlidir.

Etkili afet haberciliği, birkaç kilit grupla işbirliği gerektirir. Yerel sakinler benzersiz bakış açıları ve değerli detaylar sunarken, kurtarıcılar ve gönüllüler operasyonel bağlam hakkında bilgi sağlar. Akademisyenler ve araştırmacılar, afetlerin nedenlerini açıklayarak ve potansiyel sonuçları tahmin ederek katkıda bulunur. Gazeteciler zorluklar karşısında ilgili tüm bakış açılarını yansıtan dengeli anlatılar oluşturmaya çaba göstermelidir. Bu, özellikle "son dakika haberlerinde" gerçeklere bağlılığı gerektirir (Delbert, 2023). Gazetecilerin, izleyicinin ele alınan konuların önemini anlamasına yardımcı olmak için bağlam ve açıklama sağlamaları, izleyiciler arasında bilinçli karar vermeyi teşvik etmeleri önerilir. Etik, duygu ve etkililik arasındaki bu dengeyi sağlamak, gazetecilikte devam eden ve dinamik bir süreçtir (Delbert, 2023). Krizlerin daha sık ve yaygın hale geldiği bir dünyada, gazetecilikte empatinin daha da büyüyecektir. Empati, sadece hikayeyi anlatmakla kalmayıp aynı zamanda gerçekliği de değiştiren içerik oluşturma sürecinin anahtarı olmaya devam etmektedir.

Afet Haberlerinde Dramatikleştirme

Afet kapsamındaki haberlerde dramatikleştirme, modern gazetecilik için hem bir zorluk hem de bir fırsattır. Duyguları harekete geçirerek izleyicilerin dikkatini çeker, ancak aynı zamanda etik standartları ihlal etme riski taşır. Haberlerde, özellikle afet kapsamındaki haberlerde dramatikleştirme, gazetecilerin etik ve sorumluluğu hakkında sürekli tartışmaları beraberinde getirir. Felaket olaylarının abartılı veya sansasyonel tasvirleriyle karakterize edilen bu olgu, heyecan verici hikaye anlatımı ile etik habercilik arasındaki denge hakkında önemli sorular gündeme getirir. Medya, doğruluktan ve kurbanların saygınlığından ödün vermeden izleyicileri nasıl çekebilir? Bu bölümde, dramatikleştirmenin algıları nasıl şekillendirdiğini, gazetecilik etiğine getirdiği zorlukları ve gazetecilik uygulamasının gelişimi için sunduğu fırsatları inceleyeceğiz.

Afetler neden dikkatimizi mıknatıs gibi çeker? Cevap kısmen, haberleri duygusal yüklü hikayelere dönüştüren bir süreç olan dramatikleştirme yatmaktadır (British Broadcasting Corporation (BBC) Editöryel Kılavuzları, 2019). “Yüzyılın Felaketi!” başlıklı bir haberi veya yıkım görüntülerine eşlik eden trajik müzikli bir videoyu hayal edin. Neredeyse bir yönetmenlik gibi değil mi? Dramatikleştirme tam olarak böyle çalışır: duyguları harekete geçirir ancak sıklıkla gazetecilik etik standartlarını tehlikeye atar (White, 2020). Dramatikleştirme, bilgi gürültüsü arasında öne çıkan hikayeler oluşturur. Ancak, dikkati çekmenin yanı sıra, izleyicinin algısını da değiştirir. Yıkılmış binaları gördüğümüzde veya bir kayıp hikayesini duyduğumuzda, sadece bilgilendirilmiyoruz - empati kuruyoruz. Peki haberleri bir gösteriye dönüştürmekten nasıl kaçınılır? Etik ikilemler işte burada başlar (Dijital medyada sansasyonalizmin etkileri, 2022). Tarihsel olarak, gazetecilikte sansasyonalizm, dikkat çekmenin bir yolu olarak kullanılmıştır. Tarihteki en korkunç olaylar bile her zaman korku ve merhamet uyandıran duygusal başlıklarla birlikte sunulmuştur. Ancak günümüzde, dijital medyanın yaygınlaşmasıyla, bu eğilim yeni boyutlara ulaşmıştır. Artık, herhangi bir olay anında bir sansasyona dönüşebilir, burada duyguları manipüle etmek, gerçekleri sunmaktan daha önemli hale gelir.

İşte 2022’de Ukrayna’daki savaşı konu alırken medyanın en dramatik anları nasıl odak noktası haline getirdiğine dair bir örnek. Rus istilasının ilk günlerinden itibaren, dünyanın dört bir yanından gazeteciler yıkılmış evlerin, ağlayan çocukların ve sıradan insanların kahramanlık görüntülerini kullandılar. Bu yaklaşım aynı anda uluslararası desteğin seferber edilmesine yardımcı oldu, ancak aynı zamanda bu tür materyallerin etiği hakkında tartışmaları da alevlendirdi (Mammadzada, 2023). Örneğin, Ukrayna Kasım 2022’de Kherson’un kontrolünü yeniden kazandığında, medya şehrin yeniden inşası veya insani kriz gibi daha karmaşık konuları dışarıda bırakarak, aile birleşmelerinin duygusal sahnelerine ve sevinç gözyaşlarına odaklandı (Aiko, 2024).

Dramatikleştirmenin bir diğer çarpıcı örneği, 2023’te Rus ordusunun Kakhovka barajını patlatmasının medya tarafından ele alınışıydı. Başlangıçta, medya bu olayı bölgenin ekosistemini sonsuza dek değiştirecek, biyoçeşitliliği yok edecek ve toprağı tarıma uygunsuz hale getirecek bir çevre felaketi olarak ele aldı.

Ancak, birkaç ay sonra, öngörülen felaketin gerçekleşmediği ortaya çıktı. Aksine, rezervuarın bulunduğu alanda yeni çiçeklenen tarlalar belirmeye başladı ve doğa kademeli olarak yeni koşullara uyum sağladı. Bu örnek, olayların sonuçlarını abartarak izleyiciler arasında yanlış izlenimler yaratabilen kapsam sansasyonalizmini göstermektedir.

Bu haberler, çatışmanın küresel olarak anlaşılmasına yardımcı oldu mu? Bir yandan, trajediye dikkat çekti ve birçok izleyiciyi empati kurmaya yönlendirdi. Öte yandan, dramatik yönleri aşırı vurgu, savaşın karmaşık ve uzun süreli bir çatışmadan ziyade sadece duygusal anlardan oluşan bir dizi olduğu

izlenimini yaratmış olabilir. Bu yaklaşım aynı zamanda izleyiciler arasında, konuya olan ilginin kademeli olarak kaybedilmesine, “duygusal yorgunluğun” ortaya çıkmasına da katkı sağlar. (Beckett, 2022). Gazetecilik etiğinin temel ilkesi, zararı en aza indirmektir. Bu, kamuoyunun bilme hakkı ile trajik durumlardaki bireylerin mahremiyeti ve onuruna saygı arasında denge kurmak anlamına gelir (White, 2020). Gazeteciler, kurbanların ve ailelerinin hayatları üzerinde derin bir etkisi olabilecek grafik görüntüleri veya gizli bilgileri yayınlama konusunda bilinçli kararlar almalıdır.

Gazeteciler, materyallerindeki herhangi bir hatayı hızlı ve şeffaf bir şekilde düzeltmekle yükümlüdürler. Bu sorumluluk, mesleğin bütünlüğünü korumaya yardımcı olur ve kamuoyunun güven inşasına katkıda bulunur (Beckett, 2022). Medya kuruluşları, etik uygulamalara bağlılığı sağlayan ve izleyiciye yorum yapma fırsatı sunan dahili inceleme süreçleri ve editoryal standartları uygulamaları için teşvik edilir (Mammadzada, 2023). BBC’nin editoryal kılavuzları, görüntülerin ve dilin bağlama uygun olması ve gereksiz endişe yaratmaması gerektiğini vurgular. Bu, özellikle kriz durumlarında, stres veya paniği artırmaktan kaçınmak için gazetecilerin görsellerin izleyici üzerindeki potansiyel etkisini dikkatle analiz etmesini gerektirir (BBC Editöryel Kılavuzları, 2019). Bu, özellikle izleyicinin zaten stres altında olduğu terör saldırıları veya doğal afetleri ele alırken önem arzeder.

Dramatik fotoğraflar iki ucu keskin bir kılıçtır. Bir yandan, izleyicileri cezbetmek için güçlü bir araç olabilirler. Öte yandan, kurbanların istismar edilme riski bulunmaktadır. Örneğin, 2015 Nepal depreminden sonra, bazı yetim fotoğrafları ailelerin izni olmadan kullanıldığı için kamuoyu tepkisine neden oldu. Bu, olaylara katılanların potansiyel olarak zarar görebileceği materyaller oluştururken etik yönleri dikkate alınmanın ne kadar önemli olduğunu gösterdi (Daniel, 2025).

2019-2020 Avustralya orman yangınlarının haberleştirilmesinde, bazı medya kuruluşları, kurtarma çabalarına veya uzun vadeli çevresel etkiye yeterince dikkat etmeden, büyük ölçüde alevlerin dramatik görüntülerine odaklandılar. Bu yaklaşım, izleyicilerin olayları basitleştirilmiş bir şekilde anlamasına ve felaketin önemli yönlerinin göz ardı edilmesine yol açabilir (Dunne ve diğerleri, 2020). Gazeteciler, dramatikleştirmeyi kurbanların haklarını ihlal edebileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Onların hikayelerini veya görüntülerini izinleri olmadan kullanmak, onlara ek acı verebilir. Örneğin, 2014 Malezya Havayolları uçak kazasının ele alınışında, kurbanların kişisel verilerinin izinleri olmadan ifşa edildiği birçok örnek vardı (Lim, 2020).

Sanal gerçeklik alanındaki yenilikler, izleyiciyi olayların içine sokan ve bağlamlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olan interaktif raporlar oluşturmaya olanak tanıyacaktır. Örneğin, Aralık 2024’te, Florida’da bir yargıç, Andrew Siegel, bir duruşma sırasında olayları şüphelinin bakış açısından yeniden yaratmak için Oculus Quest 2 sanal gerçeklik gözlüklerini kullandı. Bu vaka, ABD dava hukukunda hala benzersiz olarak kabul edilmektedir (Daniel, 2025). Ancak, aynı zamanda manipülasyon riskleri de yaratır ve katı etik standartlar gerektirir (Basera, 2023). Sonuçta, gazetecilikte dramatikleştirme tartışmalı bir olgudur. Hem ilham kaynağı hem de manipülasyon aracı olabilir. Gazeteciler sorumluluklarının bilincinde olmalı ve sadece bilgilendiren değil, aynı zamanda toplumun karmaşık sorunları anlamasına ve çözmesine yardımcı olan materyaller oluşturmaya çaba göstermelidir.

Afet Haberlerinde Reyting Endişeleri

Gazetecilik alanında reytingden bahsettiğimizde, ortaya basit ama temel bir soru çıkıyor: medyanın başarısını gerçekte ne belirliyor? Bu bölüm, reyting ile gazetecilik kalitesi arasındaki karmaşık ilişkiyi tarihsel başlangıcından modern dijital ölçümler çağına kadar inceliyor. The New York Times ve The Guardian gibi küresel medya kuruluşlarının sansasyonellik ile etik arasında nasıl denge kurduğunu ve aynı zamanda uluslararası ödüller kazandığını öğreneceksiniz (British Broadcasting Corporation (BBC) Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019).

18. yüzyılın başlarında yayınlanan ilk gazeteleri düşünün. O zamanlar “reyting” satılan kopya sayısıydı. Ancak televizyon, radyo ve şimdi dijital platformların gelişmesiyle birlikte, reyting çok daha karmaşık bir kavram haline geldi ve görüntülenme, beğeni, yorum ve yeniden paylaşımları içeren çok yönlü bir göstergeye dönüştü. 19. yüzyılın sonlarında “sarı basın” fenomeni ortaya çıktı. Joseph Pulitzer’in New York World ve William Hearst’in New York Journal gibi gazeteleri, dikkat çekmek için sansasyonel manşetler kullandı. Örneğin, gemi kazaları veya ünlülerin skandalları hakkındaki dramatik haberler, tirajı artırmanın önemli bir yolu haline geldi. Bu yöntemler sıklıkla gazetecilik standartlarını göz ardı etse de, izleyici ile etkileşimin yeni bir biçimine yol açtı (The Pulitzer Ödülleri, t.y.).

İnternetin gelişmesiyle birlikte reyting daha da büyük bir dönüşüm geçirdi. Gazetecilik basılı sayfalardan ekranlara taşındıkça, yeni ölçümlere uyum sağladı: tıklama oranları, ortalama görüntüleme süresi ve kullanıcı etkileşimi. Bu durum, karmaşık konuları daha fazla dikkat çekmek için genellikle basitleştiren “tıklama tuzağı” başlıklarının ortaya çıkmasına neden oldu. Aynı zamanda, Pulitzer Ödülü gibi uluslararası ödüller hala başarının önemli bir göstergesi olduğundan, kaliteli içeriğin önemi artmaktadır. The New York Times veya The Washington Post gibi yayınlar, kalitenin yüksek reytingle nasıl bir arada var olabileceğini göstermektedir (Zamith, 2020).

Araştırmalar, kullanıcıların yüzde 60’ından fazlasının tıklama tuzağı başlıkları kullanan medyaya güvenmediğini gösteriyor. Örneğin, 2010 Haiti depremi gibi doğal afetleri ele alırken, birçok yayın organı nedenleri ve olası çözümleri analiz etmek yerine trajedinin sansasyonel yönlerine odaklandı. Başarılı gazetecilik projeleri genellikle yüksek kalite ve dijital yeniliği birleştirerek Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) veya Peabody Ödülleri gibi uluslararası ödüller kazanıyor (IFJ Etik Gazetecilik Girişimi, t.y.).

“Dürüst kalırken popüler olmak mümkün mü?” Her gazeteci bu soruyla karşı karşıya kalır. Sansasyonellik, her ne kadar bir izleyici kitlesi çekse de, güvenilirliği kaybetme riskini taşır. Bu dengeyi nasıl bulabilirsiniz? Dramatik hikayeler insanları çeker. Bu, bilişsel psikoloji araştırmalarıyla doğrulanmaktadır: duygusal olarak yüklü içerik, beyinde daha fazla sinirsel bağlantıyı aktive ederek bilgiyi akılda kalıcı hale getirir. Bu da izleyicinin her zaman nesnel veya dengeli olmasa bile güçlü duygular uyandıran haberleri tercih ettiği anlamına gelir. Ancak bağlam olmadan sansasyonellik, izleyicinin medyayı manipülatif olarak algılamaya başladığı zaman inançsızlık gibi ters bir etki yaratabilir. Bu, gazeteciler için zor bir ikilem yaratır: etik standartlara bağlı kalırken izleyiciyi nasıl çekebilirsiniz? (Wahl-Jorgensen, 2019).

Etik kodlar, manipülasyondan kaçınma ihtiyacını açıkça vurgular. Örneğin, doğal afet hakkında bir makale bir “gösteri” haline gelmemelidir. Bunun yerine, izleyicinin trajedinin ölçeğini ve sonuçlarını anlamasına yardımcı olan insan hikayelerine odaklanmalıdır. Etik, doğruluk, şeffaflık ve mağdurların onuruna saygı gerektirir. Gazeteciler, mağdurların travmasını derinleştirebilecek veya dezenformasyona katkıda bulunabilecek içerikleri yayınlamaktan kaçınarak “zarar vermeyi en aza indirme” ilkesine bağlı kalmalıdır (Ukraynalı Gazeteciler Etik Kuralları, 2013).

Sansasyonellik genellikle empatiyi gölgede bırakır, ancak empati iyi bir afet haberciliğinin anahtarıdır. Örneğin, gazeteciler ölü sayısına odaklanmak yerine, ilham veren ve destek uyandıran hayatta kalma ve iyileşme hikayeleri anlatabilirler. Empati, gazetecilerin izleyici ile daha derin bir bağ kurmasını sağlayarak haberleri daha ilgi çekici ve etkili hale getirir. Ayrıca, empati kullanımı, şok edici detaylar yerine insan hikayelerine odaklanarak sansasyonellik riskini azaltır. Mağdurların rehabilitasyonuna odaklanan belgesel projeler gibi başarılı vakalar, empatinin etik standartları ihlal etmeden reytingi nasıl artırabileceğini göstermektedir (Editorial uygulama ve rehberlik kodu, 2023).

Dijital analitik, gazeteciliği sanattan bilime dönüştürdü. Tıklamalar, görüntülemeler ve sayfada geçirilen süre hakkındaki veriler, başarının yeni göstergeleri haline geldi. Ancak bu ölçümler içeriğin gerçek

değerini yansıtıyor mu? Metrikleri analiz eden ve bilgilendiren bir makale ile daha fazla tıklama üretebilecek bir makale arasında seçim yapmak zorunda kalan bir editör ekibini düşünün. Cevap, yayının stratejilerine bağlıdır, ancak etiğin önceliği temel olmaya devam etmelidir. (Afet Kapsamında Derecelendirme Sorunları, 2023). Küresel üne ve dünya genelinde milyonlarca kişinin güvenine sahip saygın medya kuruluşlarının tıklama tuzağı taktiklerine başvurmadığını hatırlamak önemlidir. Bu, aslında, onların güvenilirliklerinin kilit bir faktörüdür.

Analitiğin içeriği iyileştirebileceğini çok az kişi reddeder. Örneğin, veriler okuyucuların bir makalenin ortasında ayrıldığını gösteriyorsa, bu yazara metnin daha fazla ayrıntıya veya duygusal bir bileşene ihtiyacı olduğuna dair bir sinyaldir. Metrikler aracılığıyla izleyiciyi anlayan gazeteciler, sadece popüler değil, aynı zamanda faydalı içerik oluşturma şansına da sahiptir. En başarılı yayınlar, metrikleri bir rehber olarak benimser, ancak nihai hedef olarak değil (Mammadzada, 2023). Sadece sayılara odaklanmak editöryal politikayı çarpıtabilir, ancak etik standartları analiz sürecine entegre etmek manipölasyondan kaçınmaya yardımcı olur. Örneğin, The Guardian gibi platformlar, izleyicilerini en çok ilgilendiren konuları belirlemek için analitik kullanır, ancak asla doğruluktan ödün vermez. Bu yaklaşım, onların aynı anda yüksek reyting alan ve okuyucuların güvenini koruyan içerik oluşturmaya olanak tanır.

Kriz durumlarında gazeteciler bir ikilemle karşı karşıya kalır: ilk yayınlayanlar mı olmalı yoksa gerçekleri kontrol etmek için beklemeli mi? Hata, Katrina Kasırgası sırasında daha fazla paniğe neden olan sahte haberler vakasında olduğu gibi ciddi sonuçlar doğurabilir (Wahl-Jorgensen, 2019; Ukraynalı Gazeteciler Etik Kuralları, 2013). Gazeteciler, bir afetin insani yönüne odaklanmalıdır. Örneğin, kahramanlık veya iyileşme hakkındaki hikayeler, izleyicinin durumu anlamasına yardımcı olabilir ve onları yardım etmeye teşvik edebilir. Ancak bu, “trajediyi romantikleştirmeye” dönüşmemelidir (Afet Kapsamında Derecelendirme Sorunları, 2023).

Empati, izleyicinin duygusal açıdan zengin, insani içeriğe yanıt vermesi nedeniyle reyting üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Araştırmalara göre, empati gösteren hikayeler daha fazla dikkat çeker ve okuyucuların hafızasında daha uzun süre kalır. Örneğin, insani yardım veya afet bölgelerinde hayatta kalma hikayeleri hakkındaki haberler, izleyici katılımını önemli ölçüde artırabilir. Gazeteciler, olayların insani boyutunu vurgulayan hikayeler oluşturmak için empatiyi bir araç olarak kullanabilir. Bu, sadece önemli konulara dikkat çekmeye değil, aynı zamanda halkı harekete geçmeye teşvik ederek sosyal değişimi desteklemeye de olanak tanır (Beckett, 2022).

Güncel Örnekler ve Vaka Analizi

COVID-19 salgını: COVID-19 insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen küresel bir krize dönüştü. Pandemi büyük çaplı kayıplara, hastanelerin aşırı kalabalık olmasına, karantinalara ve ekonomik sıkıntılara neden oldu. Bilgi alanı enfeksiyon oranları, korunma önerileri ve etkilenenlerin kişisel hikayeleri gibi kritik verilerin iletilmesi için ana kanal vazifesi gördü. The New York Times gibi küresel medya kuruluşları hastanelerden gelen bir dizi rapor aracılığıyla doktorların çalışmalarına odaklandı. BBC ölüm ve aşılama istatistiklerini kişisel hikayelerle birleştiren interaktif materyaller geliştirdi. BuzzFeed gibi bazı medya kuruluşları sevdiklerini kaybeden ailelerin ya da iyileşen ancak travma sonrası etkilerle karşılaşan kişilerin dokunaklı hikayelerine odaklandı.

Ölmüş ve ağır hasta kişilerin grafik görüntülerinin kullanılması bazı izleyicilerden güçlü tepkiler aldı ve halkın bilgi alma hakkı ile etkilenenlerin saygınlığına saygı gösterme gerekliliği arasındaki gerginlik hakkında önemli etik sorular ortaya çıkardı. Özellikle sosyal medya platformları aracılığıyla bilginin hızla yayılması zaman zaman yanlış bilgilerin yayılmasına neden oldu. Buna karşılık hemşirelerin, doktorların ve hastaların deneyimlerini içeren raporlar krizin insani boyutuna değerli bir bakış açısı sundu. Bazı ga-

zeteciler COVID servislerini ziyaret etme girişiminde bulundu ve hasta mahremiyetine saygı gösterirken pandeminin gerçeklerine ilk elden bakış sağladı.

Türkiye ve Suriye'deki Deprem: Şubat 2023'te Türkiye ve Suriye'yi 7,8 büyüklüğünde bir deprem etkiledi, 50 binden fazla kişinin ölümüne neden oldu ve yüz binlerce kişiyi evsiz bıraktı. Onlarca şehir harap oldu ve insani kriz uluslararası bir tepkiye neden oldu. Al Jazeera insan hikayelerine odaklandı ve enkaz altında yaşam mücadelesini ele aldı. Reuters büyük çaplı yıkım görüntülerini, kurtarma çabalarının duygusal anlarıyla birleştiren görsel raporlar hazırladı. The Guardian felaketin sonuçlarını ağırlaştıran inşaat sektöründeki yolsuzluk gibi sistemik sorunları analiz etti.

Yıkılmış evlerin ve cesetlerin grafik tasvirleri mağdurlara davranış konusunda etik tartışmalara yol açtı. Gerçek zamanlı haberleştirmenin aciliyeti genellikle kapsamlı analizin gerekliliğini gölgede bıraktı ve zaman zaman doğrulanmamış bilgilerin yayılmasına neden oldu. Bu zorluklara rağmen bazı gazeteciler enkaz arasında yakınlarını arayan hayatta kalanların anlatılarına odaklanmayı seçti. Mağdurlardan alınan doğrudan alıntılar ve kişisel itirafların dahil edilmesi izleyicilerin trajediyle daha kişisel düzeyde bağlantı kurmasına olanak sağladı. Yıkımın nedenlerini açıklayan uzman yorumlarının dahil edilmesi altta yatan sosyal konuların daha geniş bir şekilde anlaşılmasına kavranmasına katkı sağladı.

İspanya ve İtalya'daki Sıcak Hava Dalgası: 2022-2023'te Avrupa, özellikle İspanya ve İtalya, 45°C'nin üzerindeki rekor sıcaklıkların etkisinde kaldı. Bu binlerce ölüme, büyük çaplı orman yangınlarına, tarım, enerji ve turizmde ciddi sorunlara yol açtı. El Pais su temini ve tarımdaki sorunlar da dahil olmak üzere sıcak hava dalgasının çevresel sonuçlarına odaklandı. La Repubblica aşırı yüklenmiş hastanelerde çalışan doktorların ve ürünlerini kaybeden çiftçilerin hikayelerini anlattı. BBC interaktif sıcaklık haritaları oluşturdu ve küresel iklim eğilimlerini analiz etti.

Sıcak hava dalgasından muzdarip insanların duygusal görüntülerinin kullanılması mahremiyet ve sansasyondan kaçınma konusunda soruları gündeme getirdi. Abartılı felaket ölçekleri de dahil olmak üzere sosyal medyadaki yanlış bilgiler gazetecileri doğruluk kontrolüne daha fazla kaynak ayırmaya zorladı. En çok etkilenenler arasında yer alan çiftçilerin ve yaşlıların empatiyle yaklaşılan kişisel hikayelerini kullanmak, izleyicilerin iklim değişikliğinin sıradan insanları nasıl etkilediğini anlamasına yardımcı oldu. Aşırı sıcaklık koşullarında çalışan doktorlarla yapılan röportajlar sıcaklığın sağlık sistemi üzerindeki sonuçlarının gerçekliğini gösterdi. Gazeteciler sıcaklığın etkilerini ele almak için yeterli altyapının eksikliği gibi sistemik sorunları vurguladı.

Ukrayna'daki Savaş: 24 Şubat 2022'de Rusya Ukrayna'ya tam ölçekli işgal başlattı ve bu İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en büyük savaş haline geldi. Çatışmanın ilk haftaları büyük çaplı bombardımanlar, milyonlarca insanın yerinden edilmesi ve akut insani krizle birlikte geldi. The Washington Post Kiev ve Kharkiv de dahil olmak üzere sıcak bölgelerden kaçan ailelerin hikayelerini ele aldı. CNN olayların canlı kapsamını vurguladı ve yıkım ile savaş gerçek zamanlı olarak gösterdi. Ukrayniska Pravda yerel sakinlerin ve askerlerin kahramanca direniş hikayelerini anlattı.

Mağdur ve yıkım görüntülerinin sürekli kullanılması etik haberleştirme ve sansasyon yaratma arasındaki çizgileri bulanıklaştırdı. Geniş ancak genellikle doğrulanmamış bilgi kaynağı olan sosyal medya gazetecileri, doğrulamaya öncelik vermeye zorladı. Trajedinin ölçeğine küresel farkındalık ile mağdurların acısına saygı arasında denge kurma temel bir zorluktu. Yerlerinden edilmiş kişiler ve sevdiklerini arayanlarla yapılan röportajlar çatışmayı insanileştirdi. Gönüllü yardım hikayeleri yıkım ortasında umut verdi. Bu empatik yaklaşım mağdurlarla güven geliştirdi ve daha derinlemesine haberleştirmeye yol açtı. Kakhovka Hidroelektrik Santrali Patlaması. 6 Haziran 2023'te Rus birlikler Kakhovka hidroelektrik santralının barajını havaya uçurdu ve bu büyük çaplı çevresel ve insani felakete neden oldu.

Bu geniş alanların sular altında kalmasına, tarım arazilerinin yok olmasına ve milyonlarca insanın su temininde sıkıntıya yol açtı. Bazı uluslararası medya kuruluşları “Bir Ulusu Boğacak Baraj Patlaması” gibi sansasyonel başlıklar kullandı. Bazı medya kuruluşları sonuçları abartarak destekleyici bilimsel araştırma olmadan “ekosistemin geri dönüşü olmayan kaybı” iddiasında bulundu. Sel gösteren videolar genellikle bağlam ya da açıklama olmadan sosyal medyada yayıldı.

Yaygın bir sorun olayla ilgili bağlam sağlamadan ya da etkisini analiz etmeden sular altında kalan köylerin şok edici görüntülerinin kullanılmasıydı. Yanıltıcı başlıklar ve sosyal medya gönderileri felaketin büyüklüğünü şişirdi. Çok sık hikayeler yalnızca yıkıma odaklandı ve her şeyini kaybedenlerin kişisel anlatılarını ihmal etti. Sansasyon kapsamın büyük bölümüne hakim olmasına rağmen özellikle The Guardian gibi bazı medya kuruluşları yerel toplulukların yeniden inşa mücadelelerini sergilemeye çalıştı.

Empati nadiren görüldü ve kayıplarını anlatan mağdurlarla yapılan röportajlar kayda değer bir istisnaydı. Doğrulanmamış bilgilerin yayılması yanlış bilgilendirme ve artan gerginlik riskini taşıyor. Bağlamdan yoksun grafik ayrıntılar izleyicileri travmatize edebilir ve mağdurların saygınlığını ihlal edebilir. Gazeteciler zulümleri rapor etmenin etik zorluğuyla karşı karşıyadır. Bazıları mağdurların deneyimleri ve kayıplarına odaklanarak insani maliyeti başarıyla ilettiler ve izleyicilerin trajedinin ölçeğini anlamasına yardımcı oldu.

Kaliforniya'daki Orman Yangınları: Ağustos 2024'te Kaliforniya bir kez daha binlerce hektarı kaplayan, yüzlerce evi yok eden ve binlerce sakinin tahliye edilmesine yol açan büyük çaplı orman yangınlarıyla karşılaştı. Durum güçlü rüzgarlar ve yüksek sıcaklıklarla karmaşık hale geldi ve bu da yangının hızla yayılmasına katkıda bulundu. Los Angeles Times yangınların ayrıntılı haritalarını, tahliye bölgeleri hakkında bilgileri ve mağdurlar için kaynakları yayımladı. The New York Times iklim değişikliği ve orman yönetimi de dahil olmak üzere bölgedeki sık yangınların nedenlerini analiz etti. Yerel Televizyon İstasyonları olayların 24 saat kapsamını, olay yerinden canlı raporları ve mağdurlarla röportajları sağladı.

Zorluk etik standartları koruyarak ve mahremiyete saygı göstererek insani acıyı temsil etmede yarıyordu. Evlerini kaybeden aileler hakkındaki hikayeler izleyicinin trajedinin ölçeğini kişisel düzeyde anlamasına yardımcı oldu. Yayınlar tahliye edilmeye zorlanan insanların duygusal durumunu ve geçici barınaklarda adaptasyon zorluklarını kapsadı. Bazı materyaller mağdurlara yardım etmek için birleşen yerel toplulukların hikayelerine odaklandı.

Ohio Demiryolu Felaketi: Mayıs 2024'te tehlikeli kimyasallar taşıyan bir yük treni Ohio'da raydan çıktı. Bu büyük çaplı toksik sızıntıya, nüfusun tahliye edilmesine ve ciddi çevresel sonuçlara yol açtı. The Washington Post kazanın çevre ve yerel sakinlerin sağlığı üzerindeki etkisini analiz etmeye odaklandı. CNN felaketin ölçeğini göstermek için havadan çekim kullandı, hükümet yetkilileri ve hayatta kalanlarla röportaj yaptı. National Public Radio (NPR) Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) demiryolu taşımacılığı düzenlemesi sorunları hakkında raporlar yayımladı.

Riskleri abartmadan ama aynı zamanda küçümsemekten felaketin ölçeği nasıl gösterilir? Ayrıca yerel sakinler için güvenlik önlemleri hakkında güvenilir bilgileri hızla sağlama, ancak haklarını ihlal etmeme ihtiyacı var. Bu durumda gazeteciler tahliye nedeniyle evlerini kaybeden ailelerin hikayelerini ele aldı. Yüksek riskli koşullarda çalışan acil durum çalışanlarına özel dikkat gösterildi. Materyaller nüfusu kimyasal kontaminasyonun etkilerinden korumak için doktor ve çevre bilimcilerden öneriler içeriyordu.

Güney Almanya'daki Sel. Haziran 2024'te Almanya'nın güney bölgeleri, özellikle Bavyera ve Baden-Württemberg, uzun süreli şiddetli yağmurların neden olduğu ciddi sellerden zarar gördü. On Bavyera belediyesinde doğal afet durumu ilan edildi. Pfaffenhofen an der Ilm da dahil olmak üzere etkilenen

şehirlerde kurtarma ve tahliye operasyonları gerçekleştirildi. Pfaffenhofen an der Ilm'de kurtarma operasyonu sırasında bir itfaiyeci öldü. Deutsche Welle haber kuruluşunun su seviyeleri, tahliye bölgeleri ve güvenlik önlemleri hakkında güncellemeler sağladı. Süddeutsche Zeitung etkilenen bölgelerden haberler yayımladı ve insan hikayeleri ile felaketin yerel topluluklar üzerindeki etkisine odaklandı. ARD olay yerinden video görüntüleri kullandı ve yıkımın boyutunu ve kurtarma hizmetlerinin çalışmasını gösterdi.

Felaket özellikle bireylerin mahremiyetini ya da saygınlığını ihlal etmeden üzerlerindeki etkiyi tasvir etmede sorumlu raporlamanın önemini vurguladı. Birincil amaç halk panik yaratabilecek durumun aşırı dramatize edilmesinden kaçınmaktır. Bunu başarmak için gazeteciler yerlerinden edilmiş ailelerin deneyimlerini ve ihtiyaçlarını paylaşmaya öncelik verdi. Kurtarıcılar ve gönüllülerin adanmışlığı ile karşılaştıkları zorluklar röportajlar aracılığıyla vurgulandı. Ayrıca kapsam felaketin duygusal sonrasıyla başa çıkma konusunda psikologlardan rehberlik içeriyordu.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölüm özellikle felaket kapsamında gazetecilikte empatinin rolünü inceliyor. Hem mağdurların hem de izleyicilerin ihtiyaçlarını dikkate alan insancıl ve sorumlu haber üretmek için empatik yaklaşımın önemini vurguluyor. Bölüm ayrıca olay dramatizasyonu, izlenme oranı baskıları ve etik ikilemlerden kaynaklanan zorlukları da ele alıyor. Son olarak gazeteciler için rehber ilkeler olarak BBC Editöryel Yönergeleri ve SPJ Etik Kuralları'nı tartışıyor.

Yazar empatik yaklaşımın haber oluşturma sürecini nasıl değiştirdiğini - bilgi toplama aşamasından metin yazma ve kaynaklarla etkileşime kadar inceliyor. Gazetecilerin karşılaştığı son teslim tarihleri, editöryal baskı ve duygusal tükenmişlik riski gibi zorluklara dikkati gösteriyor. Örnekler ve öneriler sunarak bölüm etik standartlara bağlılık ve sorumlu raporlamanın önemini vurguluyor. Empatinin etik zorlukları, duygusal zeka ve teknolojik yetenekleri dikkate alarak derin ve anlamlı hikayeler oluşturma için itici gücü haline nasıl geldiğini tartışıyor. En zor koşullarda bile gazetecilerin yüksek standartları korumalarına yardımcı olmada gerçeklerin, insan hikayelerinin ve uzmanlarla işbirliğinin rolünü gösteriyor.

Buna ek olarak bölüm sansasyon haberlerin algılanması üzerindeki etkisini analiz ediyor ve tarihi örnekler ile güncel zorlukları odaklanıyor. Duygusal ve doğruluk arasında denge bulma, zararı en aza indirme gerekliliği ve derinlemesine ve sorumlu haber oluşturma için yeni teknolojilerin kullanımına özel dikkat gösteriyor. Bölüm doğruluk, duygusal ve nesnellik arasında denge sağlamak için pratik öneriler ve araçlar sunuyor.

Bu bölüm kriz raporlama alanında sorumlu ve etkili çalışmak isteyen hem deneyimli gazeteciler hem de yeni başlayanlar için yararlı olacaktır.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler felaket süreçlerinde empati kavramının önemini anlayabilirler.
- Öğrenciler gazetecilerin mağdurlar ve izleyiciler arasında nasıl bağlantı kurduğunu, sadece gerçekleri rapor etmenin ötesinde daha derin bağlam sağladığını anlayabilirler.
- Öğrenciler insanların acısını sömürmeyen, zararı en aza indiren ve etik haber oluşturmak için empati kullanabilirler.
- Öğrenciler empatiyi bilgi toplama ve işleme sürecine entegre edebilirler.
- Öğrenciler gerçekliği çarpıtan ve medyaya güveni sarsan sansasyondan kaçınabilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Gazetecilikte empati nedir ve afet haberciliğinde neden önemlidir?
 - a) Gazetecilikte empati, gazetecilerin haberlerini daha duygusal ve izleyicilere daha çekici hale getirmek için kendi duygularını ifade etme becerisidir.
 - b) Gazetecilikte empati, gazetecilerin felaket olaylarına dikkat çekmek için dramatik görüntüler kullanmalarını sağlayan bir tekniktir.
 - c) Gazetecilikte empati, bir gazetecinin sadece acıyı görme değil, aynı zamanda onun içinden geçmesine izin verme, onu izleyiciye aktarmak için doğru kelimeleri bulma yeteneğidir.
 - d) Gazetecilikte empati, izleyicileri ve mağdurları travmatize etmemek için zor konulardan kaçınmaktır.
- 2 Empati, haberlerde sansasyonelliği önlemeye nasıl yardımcı olur?
 - a) Empati, gazetecilerin izleyicilerde güçlü duygular uyandırmak için olayların dramını artırmasına olanak tanır.
 - b) Empati, gazetecilerin çok edici detaylar yerine insan hikayelerine ve bağlama odaklanmasına, manipülasyon ve abartıdan kaçınmasına yardımcı olur.
 - c) Empati, gazetecilerin duygusal katılmadan kaçınmak için haberlerinden duygusal bileşeni çıkarmalarına yol açar.
 - d) Empati, gazetecilerin izleyicilerin daha fazla ilgisini çekecek sansasyonel başlıklar atmasına yardımcı olur.
- 3 Gazeteciler trajedileri haberleştirirken hangi etik ilkeleri göz önünde bulundurmalıdır?
 - a) Çok edici detaylar ve dramatik görüntülerle izleyici üzerindeki duygusal etkiyi en üst düzeye çıkarmak.
 - b) Doğruluk, zararı en aza indirme, mağdurların mahremiyetine saygı gösterme ve sansasyondan kaçınma ilkelerine bağlı kalmak.
 - c) İzleyicinin trajedinin boyutunu tam olarak anlamasını sağlamak için kanlı görüntü içeren materyalleri kısıtlama olmaksızın kullanmak.
 - d) Bir skandal yaratmak için kusur bulmaya ve belirli kişi veya kuruluşları suçlamaya vurgu yapan haberler hazırlamak.
- 4 Trajedilerin haberleştirilmesinde dramatizasyonun sonuçları nelerdir?
 - a) İzleyicilerde duygusal yorgunluğa neden olabilir ve mağdurların travmasını derinleştirebilir.
 - b) Gazetecilerin, insanların daha hızlı hareket etmesini sağlayan daha güçlü hikayeler yaratmasına yardımcı olur.
 - c) Haberlere olan ilgiyi artırır için izleyici katılımı için gerekli bir araçtır.
 - d) Çok az etkisi vardır çünkü gazeteciler gerçeği olduğu gibi aktarmaktadır.
- 5 Gazeteciler stresli durumlarda duygusal sağlıklarını nasıl koruyabilirler?
 - a) Kendi duygularınızı görmezden gelin ve yalnızca işinize odaklanın.
 - b) Duygusal zeka tekniklerini kullanın, farkındalık pratiği yapın ve iş ile özel hayat arasında sınırlar belirleyin.
 - c) Stresten kaçınmak için kriz durumu haber çalışmalarına katılmamaya çalışın.
 - d) Kendi psikolojik dengeyi korumak için kendinizi mağdurların duygularından tamamen soyutlayın.
- 6 Modern gazetecilikte reyting ile içerik kalitesi arasındaki dengeyi sağlamak neden zordur?
 - a) İzleyiciler derinlemesine analiz içeren materyalleri tercih ediyor, bu nedenle sansasyonellik reytingleri etkilemiyor.
 - b) Yayın kurulları genellikle dijital izlenme ölçümlerine odaklanıyor, bu da tık tuzağı başlıkların ve duyguyu yüklü içeriklerin kullanımını teşvik eder.
 - c) Yüksek kaliteli içerik her zaman yüksek izlenme oranlarını garanti eder, dolayısıyla bu ikisi arasında bir çelişki yoktur.
 - d) Sansasyonel içerik izleyicinin güvenini doğrudan kazanır ve bu nedenle modern medyada kullanılır.
- 7 BBC yayın ilkelerinin ve Profesyonel Gazeteciler Derneği (SPJ) Etik Kurallarının afet haberleri bağlamındaki en önemli hükümleri nelerdir?
 - a) Tarafsızlığın korunması, olayların kişisel değerlendirilmesinden kaçınılması ve izleyicilerin ilgisini çekmek için en duygusal görsellerin kullanılması.
 - b) Zararı en aza indirmek, doğruluğu sağlamak, sansasyondan kaçınmak ve mağdurların mahremiyetine saygı göstermek.
 - c) Paniğe neden olsa bile, trajedi hakkında kamuoyunun farkındalığını artırmak için dramatik başlıklar kullanmak.
 - d) Tarafsızlığı korumak için izleyiciler üzerindeki duygusal etkiyi dikkate almadan olayları tarafsız bir şekilde haberleştirmek.
- 8 Trajedinin mağdurları hakkında hikayeler oluştururken empatik bir yaklaşım nasıl uygulanır?
 - a) İzleyiciler üzerindeki etkiyi artırmak için mağdurların rızası olmadan dramatik görüntüler ve duygusal alıntılar kullanın.
 - b) İnsan hikayelerine odaklanın, aktif dinleme uygulayın, etik standartlara bağlı kalın ve mağdurların mahremiyetine saygı gösterin.
 - c) Gereksiz duyguları tetiklemekten kaçınmak için mağdurların kişisel deneyimlerinin ayrıntılarından kaçının.
 - d) Trajedinin mağdurları üzerindeki etkisinden bağımsız olarak haberi mümkün olduğunca duygusal ve dokunaklı hale getirin çünkü izleyicinin en çok ilgilendiği şey budur.
- 9 Habercilikte zararı en aza indirmek için hangi pratik araçlar ve stratejiler kullanılabilir?
 - a) Güvenlikleri ve mahremiyetleri için gerektiğinde mağdurların kimliklerini gizleyin veya isimlerini değiştirin.
 - b) İzleyicinin trajedinin boyutunu tam olarak anlaması için en çok edici ayrıntılara odaklanın.
 - c) Yalnızca resmi kaynakları kullanın.
 - d) Mevcut tüm ayrıntıları sansürlemeden sunun çünkü bir gazeteci etkisi ne olursa olsun tüm gerçeği anlatmalıdır.
- 10 Empati, günümüz toplumunda medyaya olan güvenin yeniden tesis edilmesini nasıl sağlayabilir?
 - a) Empati, gazetecilerin olayları mağdurlara saygı duyarak ve insan hikayelerine odaklanarak haberleştirip izleyicileri nezdinde güven oluşturmalarına yardımcı olur.
 - b) Haberlerde duygusal manipülasyonun kullanılması, haberi izleyiciler için daha çekici hale getirir ve bu da otomatik olarak medyaya olan güveni artırır.
 - c) Empati, gazetecilerin zor konulardan kaçınmasını ve olayların yalnızca olumlu yönlerine odaklanmasını sağlar.
 - d) Sansasyon ve abartı kullanımı medyanın dikkat çekmesini yardımcı olur, bu da izleyicilerin güvenini güçlendirir.

Cevap Anahtarı

1.c, 2.b, 3.c, 4.d, 5.b, 6.c, 7.b, 8.b, 9.b, 10.b

Kaynakça

- Aiko, S.** (2024). The Ethics of Reporting: Balancing Truth and Sensationalism in Global Media. *Global Media Journal*, 22:69
- American Psychiatric Association.** (2022). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed., text rev.). American Psychiatric Association Publishing.
- American Psychological Association.** (2023). APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org>
- Basera, J.** (2023, October). An analysis of sensationalism in news. https://www.researchgate.net/publication/374812735_AN_ANALYSIS_OF_SENSATIONALISM_IN_NEWS
- BBC Editorial Guidelines.** (2019). Minimising harm in disaster reporting. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/minimising-harm>
- Beckett, C.** (2022). Why emotions are central to the future of journalism. Medium: <https://medium.com>
- Britannica.** (n.d.). Sensationalism. Britannica Academic. <https://www.britannica.com/topic/sensationalism>
- British Broadcasting Corporation.** (n.d.). BBC Editorial Guidelines. <https://www.bbc.co.uk/editorial-guidelines>
- Commission on Journalistic Ethics.** (n.d.). Code of Ethics of the Ukrainian Journalist. <https://cje.org.ua/ethics-codex>
- Daniel, L.** (2025, January 6). Historic First—Judge Dons Oculus VR Headset To Experience Crime. **Forbes:** <https://www.forbes.com/sites/larsdaniel/2025/01/06/historic-first-judge-dons-oculus-vr-headset-to-experience-crime/>
- Delbert, J.** (2023). Fair and balanced reporting. CPI Journalism. <https://cpijournalism.org/fair-and-balanced-reporting/>
- Dunne, D., Gabbatiss, J., McSweeney, R.** (2020). Media reaction: Australia's bushfires and climate change. Carbon Brief. <https://www.carbonbrief.org/media-reaction-australias-bushfires-and-climate-change>
- EJ Network.** (2022). Balancing sensationalism and responsibility: <https://ejournalismnetwork.com>
- Frontiers in Communication.** (2023). Balancing Sensationalism and Ethical Standards: <https://www.frontiersin.org>
- Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D.** (2005). The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. *Epidemiologic Reviews*, 27(1), 78-91. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxi003>
- Gans, H. J.** (2004). Deciding what's news: A study of CBS evening news, NBC evening news, Newsweek, and Time. Northwestern University Press.
- Glück, A.** (2016). What makes a good journalist? https://www.researchgate.net/publication/301902219_What_Makes_a_Good_Journalist_Empathy_as_a_central_resource_in_journalistic_work_practice
- Glück, A.** (2023). Challenges in empathetic journalism. <https://www.psychologytoday.com/news/empathy-resource>
- Goleman, D.** (1995). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Books.
- How journalists balance ethics, emotions and efficiency. (2023). Stanford University Open Virtual Assistant Lab.: <https://storm.genie.stanford.edu/article/574513>
- International Federation of Journalists.** (2023). Addressing PTSD in disaster reporting. *Frontiers in Communication*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fcomm.2023.1060169/full>

- International Federation of Journalists.** (n.d.). IFJ Ethical Journalism Initiative: <https://www.ifj.org>
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.** (2023). Crisis Intervention Guidelines: <https://ifrc.org>
- James, R., & Gilliland, B.** (2017). Crisis intervention strategies (8th ed.). Cengage Learning.
- Jordan Denari.** (2010). Examples of empathetic journalism: <https://jordandenari.com>
- Lim, S. S.** (2020). Media Coverage of Malaysian Airline Flight MH370: A Preliminary Study on the Framing of the Crisis in the Malaysian Mainstream and Alternative Newspapers. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 36(1), 1–18.
- Mammadzada, N.** (2023). Navigating sensitive reporting: A journalist's guide. Empoword Journalism. <https://empowordjournalism.com>
- Maslach, C.** (2003). Burnout: The cost of caring. Malor Books.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P.** (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R.** (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02
- Meyer, P.** (2016). Ethics for journalists (7th ed.). Oxford University Press.
- Pulitzer Prizes.** (n.d.). The Pulitzer Prizes: Awarded Categories: <https://www.pulitzer.org>
- Reuters Institute for the Study of Journalism.** (2023). Contextualizing News Reporting. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk>
- Reuters Institute.** (2020). Empathy and audience trust. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/empathy-audience-trust>
- Rogers, C. R., & Farson, R. E.** (1987). Active listening. In D. Kolb, I. Rubin, & J. McIntyre (Eds.), *Organizational psychology: Readings on human behavior in organizations* (4th ed., pp. 116-129). Prentice-Hall.
- Silverman, A., & Benoit, W.** (2015). *Communication skills for the healthcare professional*. Jones & Bartlett Learning.
- Society of Professional Journalists.** (2014). SPJ Code of Ethics. <https://www.spj.org/ethicscode.asp>
- The Guardian** (2023). Editorial code of practice and guidance. Guardian News & Media. https://uploads.guim.co.uk/2023/07/27/GNM_editorial_code_of_practice_and_guidance_2023.pdf
- Vaia.** (2022). Effects of sensationalism in digital media: <https://vaia.com>
- Wahl-Jorgensen, K.** (2019). Emotions and Journalism: <https://academic.oup.com>
- White, A.** (2020). Ethical journalism and disaster reporting. Ethical Journalism Network: <https://ethical-journalismnetwork.org>
- Zamith, R.** (2020). Ethical Journalism and Audience Metrics: <https://rodrigozamith.com/journalism-law-and-ethics>

AFETLERLE İLGİLİ HABER YAZMAK

Vitalii Kornieiev¹⁷

Hanna Renska¹⁸

BÖLÜM 10

AFETLERLE İLGİLİ HABER YAZMAK

- Giriş
- Önemli Kavramlar
- Afet Haberi Yazma Teknikleri
- Afet Haberlerinde Yapısal Unsurlar (Manşet, Başlık, vb.)
- Afet Haberlerinde Dilin Kullanımı
- Afet Haberinin Son Kontrolü
- Başarılı Afet Haberciliği Örnekleri
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Afetler ve diğer acil durumlar hakkında afetin meydana geldiği ülkenin vatandaşlarına ve uluslararası topluma bilgi aktarmanın en etkili ve verimli yolu bilgilendirici gazetecilik türleridir. Haber metni temelinde genel tablo oluşturulur, olayın boyutu vurgulanır, destek ve yardım alanları belirlenir. Gazetecinin çalışması resmi devlet kurumlarının faaliyetlerinin yerini almaz ancak medya aynı zamanda devlet mesajlarını da yayar. Afet durumlarında gazetecilerin temel misyonu, kamuoyunu tam ve objektif bir şekilde bilgilendirmektir. Paniği artıran veya anlamsız tutum yaratan yaklaşımlardan kaçınmak gerekmektedir. Gazeteciler, hızlı ve zamanında bilgilendirme yoluyla kamuoyunun dikkatini afet bölgesindeki temel ihtiyaç ve sorunlara odaklamalıdır. Ayrıca, uluslararası dahil olmak üzere çeşitli aktörleri içeren afet müdahale faaliyetlerini de desteklemelidir.

Herhangi bir acil durumun akut, acil müdahale gerektiren bileşenleri olduğu gibi, felaketlerin sonuçlarını ele almak için sistematik, planlı çalışma gerektiren bileşenleri de vardır. Bunların hepsi durumu anlamak için önemlidir. Ancak gazeteciler çalışmalarında ihtiyaçlar arasında ayırım yapmalı ve izleyicinin dikkatini durumu önemli ölçüde iyileştirebilecek yönleri çekmelidir. Bu paragrafta, haberciliğin geleneksel olarak en işlevsel türlerinden, - haber ve haber yazmaktan bahsedeceğiz. Bu sayede dünya, felaketin seyri, yardım koşulları, olanakları ve hızlıca ele alınması gereken diğer önemli konular hakkında bilgi sahibi olur.

¹⁷Prof. Dr., Toplumsal İletişim Bölümü, Kiev Taras Shevchenko Üniversitesi vmkorn@knu.ua

¹⁸Yar. Doç., Görsel-İşitsel Medya Bölümü, Kiev Taras Shevchenko Üniversitesi renska@knu.ua

Önemli Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda önemli bazı kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun de-taylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Haber

Önemli sayıda insanı ilgilendiren güncel bir olay veya konunun gerçeklere dayalı raporudur (Merriam-Webster, t.y.). Genellikle açık ve öz bir şekilde hazırlanır ve kamuoyunu dünyada olup bitenler hakkında bilgilendirmeyi amaçlar. Haber metinleri siyaset, iş dünyası, suç, bilim ve teknoloji dahil olmak üzere çok çeşitli konularda olabilir.

Araştırma Haberi

Bir olay veya konu hakkında bilgi toplama ve daha sonra bunu çeşitli medya aracılığıyla bir kitleye yayma sürecidir (Merriam-Webster, t.y.). Gerçeklere dayalı ve bilgilendirici bir açıklama oluşturmak için araştırma, görüşme, gözlem ve bilgi analizini içerir. Araştırma haberi yazılı makaleler, sesli veya görüntülü haberler ve canlı yayınlar dahil olmak üzere çeşitli formatlarda yapılabilir.

Manşet

Bir haberin, makalenin veya başka bir metnin en üstte büyük harflerle basılan başlığı veya kısa özeti dir(Merriam-Webster, t.y.). Amacı okuyucunun dikkatini çekmek ve hikayenin ne hakkında olduğuna dair hızlı bir fikir vermektir. Manşetler, basit ve bilgilendirici ya da sansasyonel ve dikkat çekici gibi çeşitli tarzlarda yazılabilir. Aslen sayfanın üst kısmında yer alan ve başlık ile sayfa numarasını içeren satır için kullanılan bir matbaa terimidir; 1890'dan itibaren bir gazete makalesinin başlığını oluşturan satırlar için kullanılmış ve doğrudan yayın medyasına aktarılmıştır (Headline, t.y.).

Başlık

Okuyucunun dikkatini çekmek ve ana fikri özetlemek için tasarlanmış, haber metninin açılış cümlesi veya paragrafıdır (Merriam-Webster, t.y.). Okuyucunun dikkatini çekmek ve temel noktaların kısa bir özetini sunmak için tasarlanmış, haber metninin ilk paragrafı veya cümlesidir (Cambridge Dictionary, t.y.).

Arka plan

Habercilikte “arka plan”, bir habere bağlam ve derinlik kazandıran, izleyicinin büyük resmi ve haberleştirilen olayların önemini anlamasına yardımcı olan bilgileri ifade eder (Patterson, 2017). Tarihsel bağlamı, ilgili istatistikleri, karmaşık konuların açıklamalarını ve ilgili kişi ve olaylara ilişkin görüşleri içerebilir.

Uluslararası silahlı çatışma

Uluslararası silahlı çatışma iki veya daha fazla devletin birbirlerine karşı silahlı güç kullanımına başvurduğu bir durumdur (ICRC, 2024). Tarafların savaş halinin varlığını kabul edip etmemelerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür.

Savaş hali

Bir devletin kendisini başka bir devlet veya devletlerle silahlı çatışmaya girmiş olarak gördüğüne dair resmi beyanıdır (Oxford Learner's Dictionaries, t.y.). Bu, uluslararası insancıl hukukun uygulanması ve belirli yerel yasaların etkinleştirilmesi de dahil olmak üzere önemli sonuçları olan yasal bir statüdür.

Saldırganlık

Fiziksel, psikolojik veya sosyal açıdan başka bir kişiye veya varlığa zarar vermeyi amaçlayan davranıştır (Anderson & Bushman, 2002).

Uluslararası olmayan silahlı çatışma (NIAC)

İç silahlı çatışma veya iç savaş olarak da bilinen bu durum, silahlı şiddetin tek bir devletin sınırları içinde meydana geldiği, hükümet güçleri ile bir veya daha fazla hükümet dışı silahlı grubun yer aldığı bir durumdur (ICRC, 2024). Bu çatışmalar genellikle siyasi, etnik, dini veya sosyo-ekonomik faktörlerin karmaşık bir etkileşimini içerir.

Muharıpler

Silahlı bir çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerinin üyesi olan ve husumetlere doğrudan katılma hakkına sahip olan kişidir (ICRC, 2024).

Muharip olmayanlar

Silahlı bir çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan ve husumetlere doğrudan katılmayan kişidir (ICRC, 2024). Buna siviller, sağlık personeli, insani yardım çalışanları ve gazeteciler de dahildir.

Savaş suçları

Silahlı çatışmalar sırasında işlenen ciddi uluslararası insancıl hukuk (UİH) ihlalleridir. Bu suçlar, 1949 Cenevre Sözleşmelerinin, Ek Protokollerinin ve uluslararası teamül hukukunun ağır ihlallerini içerir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Tüzüğü savaş suçlarını kasıtlı öldürme, işkence, insanlık dışı muamele, yasadışı sürgün, rehin alma ve sivillere, insani yardım misyonlarına veya hastane ve okul gibi korunan nesnelere karşı kasıtlı olarak saldırı düzenleme gibi ağır suçlar olarak tanımlamaktadır.

Afet Haberi Yazma Teknikleri

Gazeteci aynı zamanda haberinin geniş bir küresel kitleye yayılabileceğini ve böylece olaya dikkat çekebileceğini ve bir süre için birçok kişi ve kuruluş için gündemi şekillendirebileceğini anlamalıdır.

News reports are based on a traditional journalistic Haber metinleri geleneksel gazetecilik şemasına dayanır. Haber yazma yaklaşımları ve gereklilikleri özel literatürde ve BBC gibi küresel yayıncıların standartlar ve etik kurallarla düzenlenen gazetecilere yönelik tavsiyelerinde geniş bir şekilde ele alınır (BBC Editorial Guidelines, 2019). Haberciliğin temel özelliklerinden bahsederken afetler ve diğer acil durumlarla ilgili haberlere daha fazla dikkat edeceğiz çünkü bu tür haberlerin kendine özgü özellikleri vardır ve bu haberleri yapan gazetecinin sorumluluk derecesi çok daha yüksektir.

Haber yazmanın geleneksel yaklaşımı, gazetecinin mesajın başında en önemli bilgileri, ardından olayın ayrıntılarını, katılımcıların veya görgü tanıklarının yorumlarını ve sonunda okuyucunun olayı daha iyi anlamasına yardımcı olabilecek ek bilgileri sunduğu özel bir mesaj yapısı organizasyonu olan ters piramit formülünü kullanmaktır (Kovach, & Rosenstiel, 2014).

Bir gazeteci haber hazırlarken her zaman gerçeklerle çalışır. Gerçekler bağımsız olarak ya da güvenilir kaynaklardan seçilir, genellikle resmi (teyit edilmiş) görüşü yansıtır ancak veri ve kaynakları dikkatle kontrol edilmelidir. Gerçeklerin en önemli özelliği duyular yoluyla kavranabilir olmasıdır. Bu yaşananların her zaman görülebilir, duyulabilir ya da bir fotoğraf makinesi veya TV kamerası ile kaydedilebilir olması anlamına gelir. Gerçeklerin değerlendirilmesi, önem ve anlamları haber gazeteciliğinin amacı değildir; izleyici gerçekleri gazetecinin haberine dayanarak değerlendirir. Görgü tanıklarının yorumlarının yaşananlara ilişkin değerlendirmeler içerebileceği varsayılır. Bu nedenle gazeteci alıntılarda dikkatli olmalı, yetkin ve bilgili kaynakları dahil etmelidir çünkü bu tür değerlendirmeler izleyicinin anlatılan gerçeklere ilişkin tutumunun bir ifadesi haline gelebilir (Weishenberg, 2011).

Haberler yeni gerçekler ortaya çıktığında oluşur. Afetler veya diğer acil durumlar hakkında yazarken olguların yüzeye çıkması aşıkardır ancak aynı zamanda olguların gazetecilerin dikkate alması gereken belirli özellikleri vardır. Her şeyden önce acil durumun ölçeğine dikkat etmek gerekir. Bir felaketle ilgili haberler, özellikle olayın meydana geldiği yerin yakınında ya da kabaca felaket bölgesinde yaşayan insanlar için bir endişe ve belirsizlik durumu yaratır. Olay yerindeki bir gazeteci de farklı ruh hallerine sahip olabilir ve bu nedenle işini yaparken kendi öznelliğini dikkate almalı, afet durumunun ölçeğine, yerel veya bölgesel düzeye yayılma tehdidine dikkat çekmelidir - öncelikle resmi kaynaklardan güvenilir ölçümlere sahip olmak gerekir. Bu kaynaklar başta genel merkez olmak üzere afet müdahale yapıları, ilgili kamu hizmetleri, itfaiyeciler, sağlık görevlileri, askeri ve diğer yapılar olabilir.

Hatırlatmak gerekirse, kurumların pozisyonunu belirleyen resmi bilgi ve yorumlar resmi kaynaklarda yayınlanır, sözcüler veya basın sekreterleri aracılığıyla sağlanır ve her zaman bir gazetecinin istediği kadar hızlı olmayabilir. Bu gibi durumlarda, resmi bilgilerin kısa sürede iletileceğini belirtmek, endişe düzeyini artırabilecek doğrulanmamış bilgi vermekten daha iyidir. Gazeteci aynı zamanda haberinin geniş bir küresel kitleye yayılabileceğini ve böylece olaya dikkat çekebileceğini ve bir süre için birçok kişi ve

kuruluş için gündemi şekillendirebileceğini anlamalıdır. Bu nedenle doğrulanmamış, resmi olmayan bilgi verilemez.

Bu politikalar düzenli bilgilendirme toplantıları düzenleme, yoğun görevlerin ardından izinleri teşvik etme ve stresi azaltmak için dönüşümlü vardiyalar sağlama gibi gazetecilerin fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamaya yönelik önlemleri içermelidir (Plokh, 2018).

Resmi yapıların yanı sıra çevresel veya sosyal süreçleri izleyen, doğal olayların dinamiklerini veya teknik koşulları sofistike teknolojik ekipmanlar kullanarak inceleyen sivil toplum kuruluşları ve izleme merkezleri de bilgi sağlayabilir. Gazeteci, haberinin olayın bilgi sunumu söyleminde ilk ya da onuncu olabileceğini ancak kesinlikle sonuncu olmayacağını unutmamalıdır. Bu nedenle yalnızca doğrulanmış bilgileri sunmak, şüpheli verileri bir sonraki haberde teyit edilmek ve yayınlanmak üzere bırakmak daha iyidir.

Özellikle askeri çatışma bölgelerinde ve nüfusun tahliyesini gerektiren doğal acil durumlarda, güvenlik nedeniyle kısıtlanabilecek verilerin sunulması konusunda dikkatli olmak da önemlidir. Özellikle, kesin adreslerin belirtilmesi veya bunlara atıfta bulunulması, askeri bir çatışmanın taraflarından biri tarafından hasarın yerini netleştirmek için kullanılabilir. Ayrıca, belirli nesnelerin yeniden yerleştirilmesiyle ilgili bilgiler hırsızların veya diğer antisosyal unsurların dikkatini çekebilir. Bu nedenle bu tür bilgilerin yayılması bazen sadece tavsiyelerle değil, yasalarla düzenlenir ve gazeteci bu gerekliliklere tam olarak uymalıdır (Simpson, 2011).

Tehlikeli kimyasal üretim tesisleri, yakıt depoları veya askeri depolar gibi çevresel veya başka türlü tehdit oluşturan tesislerle ilgili afet sonuçları bildirilirken dikkatli olunmalıdır. Afet bölgesinin bu tür tesislere yayılması sonucunda nüfus için olası sonuçlar hakkındaki bilgileri paniği önlemek için dikkatlice doğrulanmalı ve resmi olarak onaylanmalıdır. Çoğu durumda, yetkililer olası tehditlerin açıkça farkındadır, halkı korumak için planları ve mekanizmaları vardır ve bunları yeterince hızlı bir şekilde uygularlar. Doğrulanmamış ve yanlış bilgiler paniğe neden olabilir, bu da mağdur sayısını artırır ve toplumdaki endişe seviyesini yükseltir.

Afetlerle ilgili haber hazırlamanın bir diğer önemli özelliği de görgü tanıklarıyla çalışmaktır. Bu kişilerin görüşleri ve vardıkları sonuçlar her zaman objektif değildir. Bu kişiler genellikle stres altındadır, bireysel olanla genel olanı ayırt edemeyebilir, neden ile sonucu birbirine karıştırabilir ve duruma hakim olamayabilirler. Bu nedenle görgü tanıklarının yorumlarının yanı sıra acil durumların sonuçlarını ortadan kaldırmak veya halkı bu sonuçlardan korumak için çalışan kamu hizmetleri veya yapılarının temsilcilerinin yorumlarını sunmak faydalı olacaktır. Medya izleyicisi bir olay hakkında doğru ve güvenilir bilgi alma hakkına sahiptir ve doğruluk ve güvenilirlik derecesi gazetecinin profesyonelliğine bağlıdır. Belirli veriler hakkında şüphe veya belirsizlik olması durumunda bu verilerin duyurulmasını bir sonraki habere ertelemek daha iyidir (UNESCO, 2017).

Bu metin hazırlanırken Rusya'dan Lviv bölgesine bir füze saldırısı gerçekleşti ve yerel bir Telegram kanalı savaş koşullarına ve gazetecilik standartlarına uygun çok net bir bilgi verdi. Resmi servisler ve sözcüler bilgilendirilmeden önce füze kraterinin hemen kısa bir videosu (10 saniye) çekildi. Videoya eşlik eden metin şu şekildeydi: "Lviv bölgesine isabet eden bir füzenin neden olduğu devasa krater". Bu haberde tahminlerin kullanıldığını ("devasa" kelimesi) hoş karşılamamakla birlikte olayı haberleştiren, doğrulanmamış herhangi bir bilgi vermeyen ve konuyu sonraki haberlerde açan gazetecilerin profesyonelliğine dikkat çekmek isteriz. Bilindiği üzere haberler "Ne?", ("Kim?"), "Nerede?" "Ne zaman?" sorularına cevap vermelidir. Bazen bu listeye "Neden?" sorusunun cevabı da eklenir. Haber metninin bu bileşenleri mesaj yazma tekniklerini belirler ve afet ya da acil durum haberciliğinde kendine has özellikler taşır. Bu tür haberlerde önemli olan "Ne oldu?" sorusunu yanıtlamaktır. Bir gazeteci, çalışmalarında sadece yukarıda belirtilen hususları değil aynı zamanda uluslararası izleyicilerin mesajına göstereceği

ilgiyi de dikkate almalıdır; bu her zaman zorunlu değil ancak mümkündür. Bu nedenle yalnızca doğrulanmış olgularla çalışmak önemlidir. Normal haberler için olayın zamanını vurgulamamak kabul edilebilir; zira haberin kalitesindeki ana faktör hızdır. Olay, haberin yayınlandığı andan çok uzakta değildir. Haber ajanslarının, olaydan sonra haber hazırlama süresi için belirli standartları vardır ve bazı durumlarda bu süre dakikalarla ölçülür. Aynı zamanda, afetlerle ilgili materyal hazırlanırken, afetin ne zaman meydana geldiğinin ve ne kadar süredir devam ettiğinin zaman koordinatlarının belirtilmesi önemlidir. Bu, acil durumun ölçeğini değerlendirmek için zemin hazırlar ve olaya müdahale yönlerini belirler (Mencher, & Poindexter, 2018).

Afet iletişimde “Kim” sorusunun cevabı hem mağdurlar hem de müdahalede veya kamu güvenliğinde yer alan yapılar ve kişilerdir. Afete dahil olan resmi ya da sivil toplum kuruluşlarını belirlemek sadece bilgi bütünlüğü zorunluluğunu karşılamakla kalmaz, aynı zamanda meslektaşlarınızın ve diğer kuruluşların bilgi ve doğrudan yardım almasını sağlar. Afetin yerelleştirilmesi veya sonuçlarının ortadan kaldırılmasında rol oynayan yapıların resmi temsilcilerinin yorumlarını kullanmak da önemlidir. Bu yorumlar, en azından coğrafi olarak daha geniş bir bağlamda - bir bölge veya ülke düzeyinde - kaygı düzeyini azaltır. Gazeteciler kendilerine sunulan tüm bilgilerin (resmi kaynaklar tarafından sağlansa bile) değişmeden kalamayacağını unutmamalıdır. Bu nedenle sadece olguları değil mesajları da kendi arşivleri için belgelemelerini öneririz çünkü belirli mesajların doğrulanmasını veya yalanlanmasını gerektiren durumlar ortaya çıkabilir. Dijital çağda sadece bir ekran görüntüsü veya fotoğraf çekip güvenilir bir bulut depolama alanına yerleştirmenin yeterli olması iyi bir şeydir.

Afet haber tekniğinin son önemli unsuru olgular sistemidir. Bu anlamda haber, araştırma haberine göre bilgi sunmanın daha uygun bir yoldur. Zira sunum sırası olay ve onun yeniden üretimi tarafından belirlenir ve varlığın etkisi korunur. Bir haberde gazeteci, olguları daha önemliden daha az etkileyici olana doğru yapılandırabilir, birinci, ikinci veya sonuncu seviyedeki olguları belirleyebilir ve izleyicinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bunların önemini vurgulayabilir. Ayrıca BBC'nin ve ulusal gazetecilik birlik ve derneklerinin ulusal ve uluslararası acil durumların haberleştirilmesine ilişkin tavsiyelerini okumanızı öneririz (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Araştırma haberi en popüler gazetecilik türlerinden biridir ve haberlerle birlikte en çok okunan türdür. Bu türlerin pek çok ortak noktası vardır: ters piramit ilkesine dayalı bilgi sunumu, mesajın temelini oluşturan olgulara dikkat edilmesi ve olguların güvenilirliği, doğruluğu ile eksiksizliği. Tüm bu özellikler hem haber hem de araştırma haberinin karakteristik özellikleridir. Bir haberin özelliği, ilk olarak olay mahallindeki atmosferi aktarmasıdır, bu da gazetecinin doğrudan afet mahallinde bulunmasını gerektirir. İkinci olarak, haberin odak noktası her zaman kişi, duyguları ve algılarıdır. Bu da objektif yaklaşım ve öznellikten kaçınma yeteneği de dahil olmak üzere gazetecinin çalışması için gereksinimleri artırır (Pavliv, 2015). Bir habere hazırlanma tekniğinin kendine has özellikleri vardır ve ilk olarak gazetecinin çalışacağı yeri ve koşulları anlaması gerektiğini fark etmekle işe başlanmalıdır. Bu hazırlık süreci, aynı zamanda kişisel güvenlik ve kişinin kendi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da içerir. Teknik ekipman gereksinimleri, görüntüleri kaydetme ve iletme yeteneği de önemlidir. Çalışma için gerekli onaylar ve izinler, özellikle acil durum bölgesine erişim kısıtlıysa (ki genellikle kısıtlıdır) akreditasyon gibi konular da göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bu kurallara ve gereksinimlere uyum, dersimizin ayrı bir bölümünün konusu olacaktır (Foster, 2012).

Bir sonraki aşama, fikri tanımlamak ve habere yansıtılacak olgu ve durumların bir listesini oluşturmaktır. Afet haberciliğinin özelliği, bir gazetecinin tam olarak neyi ele alacağını her zaman tahmin edememesidir. Bu nedenle, bazı olguların ve durumların planlanmamış olacağı, yorumcuların ve görgü tanıklarının öngörülemeyen olacağı gerçeğine hazırlıklı olmalısınız. Ve resmi kaynaklardan yorum almak ek çaba gerektirecektir. Bir fotoğraf veya video haberi özel bir hazırlık gerektirir. Çünkü görüntüler sadece olayı

tümüyle yansıtmakla kalmamalı; aynı zamanda güvenlik gerekliliklerini karşılamalı ve çocuklar da dahil olmak üzere üçüncü tarafların haklarını ihlal etmemelidir.

Bir olay yerinde haber hazırlarken, olayın atmosferini doğru bir şekilde aktarabilmek için durumu ve içindeki insanları gözlemlemek için önemli miktarda zaman ayırmak gerekir. Bir tür araştırmacısı ve çok sayıda araştırma haberinin yazarı olan Volodymyr Tarasyuk'un görüşlerini aktarmak yerinde olacaktır: "Unutmayın: herhangi bir organize etkinlik ya da işin sıradan ama çekici bir aşaması, kamusal yaşamda belirli bir önemli rol oynayan insanların çalışmalarının sonucudur. Bu kişilerin kim olduğu önemli değildir: dağlarda koyun sürüsü güden bilge bir çoban, bozkırda yorulmak bilmeyen bir biçerdöver, itfaiyede çalışan cesur bir itfaiyeci, cerrahi birimde çalışan soğukkanlı bir doktor ya da özenli elleriyle lezzetli ekmekler yapan enerjik bir fırıncı. Önemli olan bu tür çalışanları, ne yaptıklarını canlı bir şekilde anlatmaktır. Olayın gidişatını, onlarla empati kurarak, renkli ayrıntılarla uygun bir şekilde yeniden üretmek gerekir. Polonyalı gazeteci ve "araştırma haberi kralı" R. Kapuscinski'nin bir sözü burada yerinde olacaktır: "Metin öyle bir şekilde yazılmalıdır ki, konuyu çok iyi bilenler bile şaşırmalıdır. Ve elbette bunu yapmak için haberinizin kahramanlarıyla çok zaman geçirmeniz gerekir." Bunun için fazladan dakika (ve hatta saat) ayırmayın" (Tarasyuk, 2022).

Acil durumlara ilgili bir haber hazırlamanın önemli bir özelliği, gazetecinin içinde çalıştığı ve olay yerinde hissedilen atmosferi yansıtmaktır. Görsellerin yanı sıra, materyalin algılanmasını etkileyecek diğer faktörler de unutulmamalıdır: olayın işitsel arka planını ve yayının hızını yansıtan film müziği ve haberin dinamikmi. İkinci özellik, hem medya çalışanının özel talimatlarını hem de olayla ilgili bilgileri kısa ifadelerle aktarmaya istekli olmayı gerektirir. Kural olarak, afetlerin sonuçlarını ortadan kaldıran hizmet ve yapıların faaliyetlerinin dinamiği oldukça yüksektir, acil durumlarda olay yerinde çalışan veya bunlardan etkilenen insanlar duygusal olarak heyecanlıdır). Seçilen hızı sürdürmeye hazır olmak, durumun farkındalığına ve oldukça geniş bir dizi gerçekle özgürce çalışabilme yeteneğine bağlıdır. Bu durumda, yüksek bir yayın hızı korunabilir. Gazeteci böyle bir farkındalığa sahip değilse, amaçlanan etkiyi elde etmek için çerçeveyi değiştirme dinamiklerini kullanabilir.

Bir araştırma haberinin hazırlanmasıyla ilgili olarak, özellikle ulusal medya uygulama standartları göz önüne alındığında, araştırmacıların tartışmalı sayılabilecek yaklaşım ve görüşlerini vurgulamalıyız: analitik ve sanatsal gazetecilik de dahil olmak üzere habercilik türlerinin niteliği. Bu habercilik yorumları, gazetecilerin ayrı bir eğitim almasını ve belirli becerilere sahip olmasını gerektirmektedir. Analitik bir haber, yazarın gerçekleri karşılaştırdığı, bunlara dayanarak sonuçlar çıkardığı veya izleyiciyi belirli sonuçlara ittiği bir gazetecilik materyali olarak yorumlanır. Bu tür bir habere hazırlanmak için bir gazetecinin konuyu derinlemesine anlaması, yeterli sayıda olgu ve yoruma ahip olması gerekir. Ayrıca, bunların bir afet veya acil duruma ilişkin karşıt veya basitçe farklı değerlendirmeler olabileceğini ve bu olgu veya yorumların karşılaştırılmasının her zaman açık olmadığını dikkate alması gerekir. Yani, bu tür bir habercilik sadece sonuç çıkarmak için değil, aynı zamanda materyal seçme ve bunları haberde yapılandırma aşamasında da sistematik analizler gerektirir (Mencher&Poindexter, 2000).

Sanatsal ve gazetecilik haberciliği materyalde seçilmiş, duygusal bir resim yaratmaya odaklanır. Duyguların hakimiyeti altındadır, bunlar da aslında gerçeklerdir. Ancak el kitabımızın konusu olan afetler ve acil durumlar göz önüne alındığında genellikle sempati ve empatiye yönelik gerçeklerdir. Burada minnettarlık duygularının, felaketin üstesinden gelineceğine dair güvenin ve insanların ve yapıların etkinliğinin yansıtılmasının oldukça mantıklı olabileceğini vurgulamakta fayda vardır. Çünkü tüm bu unsurlar gazetecinin değerlendirmesini doğrudan yansıtmaya da olayın atmosferini yaratır. Bu tür materyallerin görevi, gerçeklerin yardımıyla duyarlılığı yansıtmak olsa da, gazeteciye standartlara ve etik ilkelere uygunluk rehberlik etmelidir. Rusya'nın Ukrayna'daki askeri saldırganlığı, reşit olmayan mağdurların, genellikle hakları saklı kalmak kaydıyla, çerçevede yer aldığı çok sayıda materyalin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gazetecinin bu tür eylemleri izleyiciler arasında sempati yaratmayı amaçlamaktadır ancak her durumda etik kurallara ve standartlara uyulması gerektiğine inanıyoruz.

Afet haberciliğine ilişkin yukarıdaki genel ilkeler tam ve kesin bir liste değildir. Gazetecilerin afet bölge-
sindeki faaliyetlerini ilgili makamlarla koordine etmeleri gerekir; tabii ki bu mümkünse. Güvenliklerine
dikkat etmeleri, aşırı olanlar da dahil olmak üzere olay yerinde çalışmanın özelliklerini dikkate almaları
önemlidir. Gerçekleri profesyonelce değerlendirmeli, sıradan görgü tanığı veya mağdur olmayan resmi
veya yeterince bilgi sahibi kaynaklardan yorum almalıdırlar. Son olarak, görgü tanıklarıyla çalışırken
duygusal durumlarını ve olayları objektif olarak değerlendirme yeteneklerini dikkate almaları gerekir.

Afet Haberlerinde Yapısal Unsurlar (Manşet, Başlık, vb.)

Bir afet veya acil durumla ilgili en yaygın ve uygun başlık “haber başlığı” olarak adlandırılan başlıktır.
Bu, olayla ilgili bilgileri, felaket gerçeğini, rakamları veya olayın boyutunu anlamayı mümkün kılan diğer
verileri içeren manşet türüdür. Bir manşet oluştururken iki temel ilke önemlidir: Birincisi, gerçekler doğ-
rulanmalı veya güvenilir (resmi) kaynaklardan elde edilmelidir. İkincisi, gazeteci aşırı duygusallıktan ve
muğlak bir şekilde yorumlanabilecek, tehdit oluşturabilecek ve paniğin ortaya çıkmasını etkileyebilecek
gerçeklerin sunumundan kaçınmalıdır. Manşet ayrıca, eğer konuyla ilgiliyse ve bilgi genel olarak ilk kez
veya ulusal medya için ilk kez sunuluyorsa, olayın yerleştirilmesine de dikkat etmelidir. Çünkü materyal
uluslararası medya tarafından yayılabilir, bu nedenle acil durum veya felaketin yerini açıkça belirtmek
önemlidir.

Bir başka öneri de fotoğrafın veya diğer görsel unsurların başlıkla eşleştirilmesidir. Bilgi algısının doğası
gereği, başlık ve fotoğraf ilk dikkat çeken unsurlardır. Genellikle başlık önce gelir, özellikle de bir haber
akışında yayınlanmışsa, başlık ve fotoğraf arasındaki uyumsuzluk yanıltıcı olabilir veya materyalin algı-
lanmasında yazar tarafından amaçlanmayan tepkilere, spekülasyonlara ve diğer kusurlara neden olabilir
(Associated Press, 2020).

Başlık, mesajın ana fikrini, detaylarını içeren ve manşeti genişleten, manşetten sonraki cümledir. Kural
olarak, manşetten hemen sonra okunur ve video haberlerinde ilk cümlede seslendirilir. Başlığın özelliği,
izleyiciye olayın ölçeğini, gerçekleştiği yeri ve zamanı ve potansiyel tehditleri veya sonuçları anlama
fırsatı vermektir. Metin mesajlarında başlık kısmı, hem manşetten hem de mesajın ana gövdesinden
ayrılması için görsel olarak vurgulanır. Bazı araştırmacılar manşet ve haber başlığını, okuyucunun haber
hakkında daha fazla okuyup okumayacağına karar verdiği manşet kompleksi olarak adlandırmaktadır.
Gazetecilik materyali hazırlama önerilerinde, bir başlığın hacmi maksimum 30-40 kelime olarak tanımla-
nır. Ancak bu daha çok analitik için geçerlidir. Bilgilendirici mesajlar için başlığın uzunluğu önemli ölçüde
daha kısa olmalıdır. Manşette yer alan bilgileri açıklamak için 10-15 kelime yeterlidir.

Manşet ve başlıktan sonra gazeteci olayla ilgili ana gerçekleri, yorumları ve diğer bilgileri sunar. Bu bilgi-
leri hazırlarken, ters piramit ilkesinin izlenmesi, daha önemli bilgilerin başlangıçta, yorumların ve daha az
önemli gerçeklerin ise mesajın sonunda sunulması önerilir. Bu türdeki materyaller için medya tarafından
önerilen hacimlere uymak önemlidir çünkü bu gereksinimler her durumda değişebilir. Aynı gereklilikler bir
araştırma haberi hazırlanırken de kullanılır. Bilim insanları ve editörler tarafından yapılan araştırma ve
gözlemler, çoğu durumda haberlerin sonuna kadar okunmadığını, ilk birkaç cümlelerin önemli olduğunu
kanıtlamaktadır (Dovzhenko, 2018). Bu nedenle ters piramit ilkesi, mesajdaki en önemli şeyin algılanma-
sını ve dolayısıyla materyalin fikrinin izleyiciye aktarılmasını sağlar.

Görüntüler, manşetlerle birlikte, genellikle izleyicilerin ilgisini ve dikkatini çeken temel unsurlardır. Görseller kullanılırken birkaç önemli kılavuz ilkeye uyulmalıdır. İlk olarak, bir habere eşlik eden tüm görsellerin kaynağı açıkça belirtilmeli ve telif hakkı yasalarına uyulmalıdır. İkinci olarak, haberle birlikte yayınlanan bir görsel olayın gerçek sahnesini tasvir etmiyorsa, fotoğrafın açıklayıcı olarak etiketlenmesi zorunludur. Üçüncü olarak, 18 yaşından küçük çocuk ve gençlerin görüntüleri ancak iki koşulun yerine getirilmesi halinde gazetecilik materyallerine dahil edilebilir: görüntülerin çocukların haklarını ihlal etmemesi ve gazetecinin çocukların ebeveynlerinden veya vasilerinden yayın için izin almış olması gerekir. Bu tür fotoğraflar bazen açıklayıcı olarak kullanılsa da - örneğin, savaş kurallarının ihlalini vurgulamak veya empati uyandırmak için - tasvir edilen çocuklar için zararlı da olabilirler ve bu nedenle yayınlanmaları özel düzenlemelere tabidir. Gazeteciler, herhangi bir fotoğraf veya video materyalinin bir bireyin mahremiyetini ihlal edebileceği konusunda dikkatli olmalıdır. Bu nedenle, BBC'nin Yayın İlkeleri veya diğer ilgili ulusal kılavuzlarda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, kişisel mahremiyete saygının medya faaliyetinin temel bir ikesi olduğunu akılda tutarak, bu tür görüntülerin uygunluğunu dikkatle değerlendirmelidirler (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Görsel materyallerin kullanımına ilişkin diğer kısıtlamalar, acil durumların koşulları ve durumu tarafından belirlenir. Örneğin, silahlı çatışmalar sırasında, silahların zarar verdiği yerlerin detaylandırılması, belirli adreslerin belirtilmesi veya çatışmanın taraflarından birine avantaj sağlayabilecek bilgi ve görüntülerin yayınlanması tavsiye edilmez. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaş bu yaklaşımın önemini ve mutlak gerekliliğini kanıtlamaktadır. Bir yeri tespit etmek için kullanılabilecek görüntü veya metinlerin yayınlanması sadece belirli yasal düzenlemelerle yasaklanmakla kalmaz, aynı zamanda bu tür eylemler başka mağdurlara da yol açar. Bu çatışmanın tarihi, bir füze veya bomba saldırısının yeri hakkındaki bilgilerin sosyal ağlarda veya medyada hızla yayılmasının, aynı yere tekrar saldırılara neden olduğu durumları bilmektedir. Bu durum, genellikle bir önceki saldırının sonuçlarını ortadan kaldıran itfaiyeciler, sağlık görevlileri, polis veya Acil Durumlar Bakanlığı pahasına mağdur sayısında artışa neden olmuştur. Bir gazeteci bilgi kaynaklarını ve bir olay hakkında yorum yapan uzmanları bilinçli bir şekilde seçmelidir. Yukarıda, görgü tanıkları ve doğrudan katılımcılarla çalışmaktan, onların duygusal durumlarını ve durumu değerlendirmelerindeki nesnellliği dikkate almanın gerekliliğinden bahsetmiştik. Resmi kaynaklar ve afet yardım merkezlerinin temsilcileri daha eksiksiz ve güvenilir bilgi sağlar ancak uzmanınızın yetkinlik derecesini ve duruma entegrasyonunu dikkate almalısınız. Bu tür kaynaklar her zaman durum hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmayabilir. Örneğin, olay yerinde çalışan ve mağdurlara yardım eden tıp uzmanları, afette tedavi edilen veya ölen kişilerin sayısı hakkında bilgi sahibi olmayabilir. Yüksek güvenilirlik düzeyine sahip bu tür bilgiler, olaydan bir süre sonra polis temsilcilerinden veya afet müdahale merkezinin sözcüsü gibi diğer yetkililerden, bu bilgiler toplanıp doğrulandığında elde edilebilir. Bir gazeteci bilginin zaman, çaba ve teknolojiye bağlılık gerektiren bir ürün olduğunu herkesten önce anlamalıdır. Ancak o zaman bu ürünün kalitesinden bahsedebiliriz (Boyd, 2007).

Mesajın bu unsuru isteğe bağlıdır. Ancak genellikle durumun gelişmekte olduğu ve izleyicinin afetin öncesi veya durumu hakkında bilgi sahibi olamayabileceği zamanlarda kullanılır. Arka planın işlevi, durumu kısaca tanıtmak ve yeni olayı bu arka plana göre değerlendirmektir. Bu nedenle arka plan, olay hakkında daha önce yayınlanmış (genellikle aynı medya kuruluşu veya gazeteci tarafından) güvenilir ve doğrulanmış bilgiler içermelidir. Uygulayıcılara ve akademisyenlere göre (Dovzhenko, 2018), arka plan her zaman izleyiciler tarafından okunmaz. Ancak bu durum, içerdiği bilgilerin tutarlılık ve güvenilirlik gerekliliklerini ortadan kaldırmaz.

Afet Haberlerinde Dilin Kullanımı

Dil, afetlerin ve sonrasında yaşananların haberleştirilmesinde önemli bir araçtır.

Dil, afetlerin ve sonrasında yaşananların haberleştirilmesinde önemli bir araçtır. Video ve fotoğraf materyalleri bize kesinlikle olayların görsel kanıtlarını sağlar. Ancak içerik, önem ve özgüllük genellikle büyük ölçüde gazetecinin kelimelere hakimiyetine ve dil araçlarının uygun ve doğru kullanımına bağlıdır. Homo verbo agens - insan kelimelerle hareket eder. Her şeyden önce, bilgi türlerinin gazetecilerin materyallerinde gazetecinin tutumunu ve durum değerlendirmesini gösteren üslup açısından belirgin kelimelerden kaçınmasını gerektirdiği vurgulanmalıdır. Bu kural, izleyicinin mesaja dayanarak olay hakkında kendi sonucunu oluşturması ve gazetecinin tarafsız kalması gerektiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Aynı zamanda, afetler ve diğer acil durumlarla ilgili haberlerde beyan edilen tarafsızlığı gerçekleştirmek zor ve bazen de imkansızdır. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı geniş çaplı işgalinin başlamasının ardından, gazetecilik üniversitesi profesörleri ve arasında

bir tartışma yaşandı. Bu tartışma, sivillerin zarar gördüğü durumlar da dahil olmak üzere, askeri olayların seyri, savaş suçları ve düşmanlıkların sonuçlarıyla ilgili materyallerde nefret söylemi ve düşmanlığın tüm belirtilerini taşıyan dil birimlerinin kullanımı hakkındaydı. Gazetecilik Enstitüsü'nde profesör olan ve standartlara uyum konusunda uzmanlaşan ve o dönemde bölgesel savunma subayı olan Oleksandr Chekmyshev tarafından bir video konuşması yapıldı. Videoda (<http://journ.knu.ua/zhurnalistyka-pid-c-has-viyny/>) savaş sırasında gazeteciliğin "tamamen farklı" olduğunu ve standartlara uymanın her zaman

mümkün olmadığını vurguladı ve bugün hala tartışılan bir dizi konuyu gündeme getirdi. Video 4,000'den fazla kişi tarafından izlendi. O dönemde Ukrayna'daki yüksek öğretim kurumlarında gazetecilik programlarında okuyan toplam öğrenci sayısının yaklaşık 5,000 olduğu düşünüldüğünde bu oldukça yüksek bir rakamdı. (Chekmyshev, 2022).

Gazeteciler özellikle haber türlerinde duygusal ve değerlendirici kelimelerden kaçınmalıdır.

Gazetecilerin konuşmaları için gereklilikler birkaç alanda formüle edilmelidir: İlk olarak, gazeteciler özellikle haber türlerinde duygusal ve değerlendirici kelimelerden kaçınmalıdır. İkinci olarak, nefret söylemi ve düşmanlığı körükleyen bir dil kullanmaktan kaçınmalıdırlar. Üçüncü olarak, kısa cümleler ve tutarlı, mantıksal bir düşünce akışı tercih edilerek üslup gerekliliklerine uyulması esastır. Dördüncü olarak, gazeteciler sayısal ve istatistiksel verileri sunarken, karşılaştırmalar yaparken veya değerlere ilişkin net açıklamalar yaparken yerleşik kurallara uymalıdır. Beşinci olarak, kısaltmalar ve karmaşık terimler, anlaşılabilirlik için eşlik eden açıklamalarla birlikte sunulmalıdır.

Gazeteciler, çalışmalarında, belirli kavramların yorumlanması ve tanımlanmasını düzenleyen etik kodları, standartları ve mevzuatı dikkate alarak, bu tür terminolojiyi kullanmanın özelliklerini dikkatle değerlendirmelidir.

Altıncı olarak, kişilerin isimlerine, uzman unvanlarına ve özellikle insan kaynaklı felaketlerde kullanılan kimyasal ile bileşik isimlere dikkat edilmesi önemlidir. Bu unsurların doğru yazımı, olgusal doğruluk açısından büyük bir önem taşır. Son olarak, terminoloji kullanımında doğruluk esastır (Buromenskyi, 2016).

Mağdurların veya olaylara katılanların yorumlarında ifade ve duygusallığa izin verildiğini belirtmek gerekir. Ne var ki gazeteci, materyalinin panik ve belirsizliği artılabileceğini dikkate almalı ve bu nedenle materyalde duyguların kullanımı konusunda dikkatli olmalıdır. Materyalde doğruluk kavramı özel dikkat gerektirir. Kişisel veriler ve isimlerle ilgili bilgilerin doğrulanması açık ve net görünmektedir, ki bunlar 6. maddede sıralanmıştır. Ancak gazeteciler tarafından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir dizi başka konu daha vardır.

2014'te Kırım'ın ilhakından sonra, Ukraynalı medya hukuku uygulayıcıları ve uzmanları arasında, durumlar ve sonuçlar hakkında standartlara ve normlara uygun olarak yazmaya izin verecek genel terimlerin kullanımı konusunda çok sayıda tartışma ve tavsiye vardı. 2016 yılında AGİT'in desteğiyle gazeteciler için bir el kitabı yayınlanmıştır: "Çatışmada Gazetecilik" Bu el kitabı, materyallerde kullanılması gereken terminolojiye ilişkin ayrı bir bölüm içermektedir" (Buromenskyi, M. ve diğerleri, 2016). Bu terimlerle uluslararası silahlı çatışma, savaş hali, saldırganlık, uluslararası olmayan silahlı çatışma, muharipler, muharip olmayanlar, savaş suçları vb. gibi tanımları anlıyoruz.

Durumu tanımlamak için bu terimlerin kullanımı ve uygulanması, Avrupa ülkelerinin mevzuatı ve uluslararası belgeler tarafından belirlenen durumun norm ve yorumuna her zaman karşılık gelmemiştir. Bu örnek, herhangi bir acil durumun sonucu olarak, durumu niteleyen terminolojik nitelikte bir dizi terim veya ismin ortaya çıktığını veya kullanıldığını kanıtlamaktadır. Gazeteciler, çalışmalarında, belirli kavramların yorumlanması ve tanımlanmasını düzenleyen etik kodları, standartları ve mevzuatı dikkate alarak, bu tür terminolojiyi kullanmanın özelliklerini dikkatle değerlendirmelidir.

Ukrayna'daki askeri operasyonlar sırasında, dil birimlerinin kullanımı ve terimlerin kullanımı da dahil olmak üzere standartlara uyumla ilgili durumun istikrar kazandığını belirtmek gerekir (Journalism standards during wartime..., 2023). Profesyonel ortamda bu konular geçerliliğini korumaktadır. Ancak bu durum daha büyük ölçüde durumu incelemek ve ulusal düzeyde bu süreçlerin dinamiklerini izlemek içindir.

Afet Haberinin Son Kontrolü

Gazetecinin çalışmasının bu aşaması, yayılan bilginin önemi göz önüne alındığında önemli ve gereklidir. Çünkü bu bilgi, hem afet bölgesinde bulunanlar hem de uluslararası düzeyde dahil olmak üzere yardım ve desteği organize edenler gibi birçok kişi için bir dizi karar ve olaya yol açabilir. Bir gazetecinin bir haberi incelemesinin temel aşamaları aşağıdaki gibidir: Birincisi, özellikle bilginin doğruluğu, eksiksizliği ve güvenilirliği konusunda gazetecilik standartlarına uygunluğun sağlamaktadır. İkincisi, etik kurallara ve normlara bağlılığı ddoğrulamaktır.Üçüncüsü, manşetin ve başlığın netliğini ve bilgilendiriciliğini kontrol etmektedir. Dördüncü olarak, fotoğrafın alaka düzeyini ve uygunluğunu değerlendirmektedir. Beşinci olarak, dilin uygun kullanımının yanı sıra sunumun tutarlılığı ve mantığının değerlendirilmektedir.

Altıncı olarak, arka plan bilgilerinin eksiksizliğinin teyit edilmektedir. Yedinci olarak, sunumun erişilebilirliği de dahil olmak üzere izleyicilerin ihtiyaçlarına uygunluğunun belirlenmektedir. Sekizincisi, medya kuruluşunun yayın politikasının gerekliliklerine, özellikle de materyalin öznelere haklarının ve mahremiyetinin korunmasına ilişkin gerekliliklere uygunluğun doğrulanmaktadır. Ve son olarak, materyalin uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere diğer medya kuruluşları tarafından dağıtılmaya uygunluğunun değerlendirilmektedir.

Bu hiçbir şekilde materyal yayınlanmadan önce yerine getirilmesi gereken koşulların tam kapsamlı bir listesi değildir; ek olarak, gazeteci kişilerin, özellikle de küçüklerin güvenliğine dikkat etmeli ve ebeveynlerinin veya vasilerinin rızasını almalı, acil durumun yeri hakkındaki bilgilerin olay yerinde yaşayanlara veya katılımcılara zarar vermediğinden emin olmalıdır. Olayların doğasına ve gidişatına bağlı olarak başka hususlar da ortaya çıkabilir.

Bu aşamada bir gazetecinin işinin kilit yönü sorumluluktur. Bu, hem felaketin sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik çabaları desteklemek ve pekiştirmek için sosyal sorumluluk hem de yayınlanan materyalin neden olabileceği konum ve değerlendirme gerçekleri için kişisel sorumluluk anlamına gelir.

Başarılı Afet Haberciliği Örnekleri

Bu bölüme, Ukrayna'da yapay olarak yaratılan Holodomor felaketini dünyaya duyuran ilk gazeteci olan Gareth Jones'un hikayesi ile başlayacağız. Jones'un faaliyetleri ve konumu hakkında birçok çalışma yapılmış, Polonyalı yönetmen Agnieszka Holland "Bay Jones" filmi çekmiş ve Ukrayna'da Gazetecilik Enstitüsü'nde, gazetecinin 1930'larda yazdığı yapay bir felaket olan Holodomor'u araştıranlara Gareth Jones Madalyası verilmeye başlanmıştır (Kan, 2023). Daha fazla bilgi BBC'nin internet sitesinde bulunabilir.

En başarılı haberler hakkında daha fazla bilgi edinmek için, "TOP X Disaster Stories" (Belousova, 2023) serisindeki ulusal kayıtlar ve göstergelerin yanı sıra bu tür felaketlerin listesine bakmalısınız. Bölgesel hususlara gösterilen ilgi şu faktörlerden kaynaklanmaktadır: bu yayınlarda sadece bireysel materyallerin başarısını ve önemini görmekle kalmaz, aynı zamanda izleyicilerin olaylara tepkisini de hissedebilirsiniz. Çünkü bu materyallerin en iyiler arasına girmesi görüşler ve yorumlar sayesinde olmuştur. Buna ek olarak, bu tür materyaller, izleyicinin dikkatini çeken sunum yapısının ve gazetecinin dilinin özelliklerini göstermektedir. Ayrıca materyalin çabukluğu, yazar tarafından kullanılan gerçekler ve materyalin ülke veya bölge dışına dağıtımı da dikkate alınmaya değerdir.

Bu deneyim, ulusal bazda bilgi taleplerinin belirlenmesine ve değerlendirilmesine yardımcı olacak, bu tür materyallerin hazırlanmasındaki incelikleri ve özellikleri ortaya çıkaracaktır. Ayrıca bazı uyarılar da bulunmaktadır: Bu tür materyaller her zaman standartlara ve mesleki gerekliliklere tam olarak uygun olmayabilir. Örneğin, küçükleri tasvir etme etiği veya (askeri çatışmalarda) nefret söylemi gibi bazı ihlaller içerebilir. Bu nedenle, bu materyallerin analizinde, acil durumlarda gazetecilerin davranışlarına ilişkin genel kabul görmüş kural ve normlar mutlaka dikkate alınmalıdır.

Başarılı bir afet haberciliği yalnızca basın ya da görsel-işitsel iletişim medyasının bilgilendirici ya da analitik türlerinde gerçekleşmez. Zaman, bir afetin ölçeğini fark etmeyi ve sosyal süreçler üzerindeki etkisini objektif olarak değerlendirmeyi sağlayan en önemli faktördür. Bu nedenle, başarılı gazetecilik örnekleri listesine, bir süre sonra yayınlanan ve vizyonu özetleyen belgesel kitaplar veya olaylarla ilgili materyal koleksiyonları da dahil edilmelidir.

Gazeteciler topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmalı, paniğe veya yanlış bilgilendirmeye neden olabilecek bilgilerin yayılmasından kaçınmalıdır.

Burada gazeteciler genellikle belirli önlemlerin nedenlerini ve uygulanabilirliğini analiz eder, dikkatlice tanımlanmış bir kronoloji sunar, iyileştirici eylemlerin etkinliğine dikkat eder ve katılımcıları oldukça objektif bir şekilde betimler. Bu tür materyallerde, felaketin üzerinden geçen zaman dikkate alınarak değerlendirilen ve olayların oldukça objektif bir yansıması olan çok sayıda görgü tanığı ifadesine rastlanabilir.

Okunmaya değer kitaplar arasında Dave Cullen “Columbine” (2019), Adam Higginbotham “Chernobyl. A History of the Disaster” (2019), Haruki Murakami ‘Underground’ (2003), Sheri Fink ‘Five Days After the Disaster’ (2023) bulunmaktadır. Ayrıca, dünya çapında önemli sayıda izlenme oranına ulaşan felaketlerle ilgili video haberlerini de izlemenizi öneririz. Yukarıda listelenen yayınlar ve materyaller, gazetecilik teorisine farklı yaklaşımlar açısından mükemmel değildir, ancak milyonlarca izleyici tarafından oldukça etkili olarak görülmüşlerdir ve bu nedenle ek deneyim kazanmak için çalışılmayı hak etmektedirler.

Yukarıda anlatılanları özetlemek gerekirse, farklı türdeki felaketlerle ilgili ideal bir araştırma haberinin ana hatlarını şöyle çizebiliriz: Doğruluk ve güvenilirlik çok önemlidir; yanlış veya çarpıtılmış verilerin yayılmasını önlemek için çeşitli kaynaklardan gelen tüm bilgilerin kapsamlı bir şekilde kontrol edilmesi gerekir. Özellikle resmi açıklamalar, istatistiki veriler ve görgü tanıklarının ifadeleri için kaynakların açıkça belirtilmesi hayati önem taşır. Gazeteciler objektif habercilik için çaba göstermeli, duygusal değerlendirme ve yargılardan kaçınmalıdır. Eksiksizlik ve kapsamlılık da çok önemlidir. Haber, felaketin nedenleri, hasarın boyutu, mağdurların sayısı, kurtarma operasyonları ve daha fazlası gibi, felaketin tüm önemli yönlerini kapsamalıdır. Uzman görüşleri, görgü tanıklarının ifadeleri ve resmi yorumlar gibi farklı bakış açılarının sunulması hayati önem taşımaktadır. Olaylar için bağlam sağlamak; yani felaketin nedenlerini, olası sonuçlarını ve tarihsel arka planını açıklamak derinlik ve anlayış katar.

Verimlilik ve zamanlılık, olaylara hızlı bir şekilde verilmesini gerektirir. Ayrıca, izleyicilerin gelişen durum hakkında derhal bilgilendirilmesini ve son değişikliklerden haberdar olmaları için düzenli güncellemeler yapılmasını sağlar. Basit, anlaşılır bir dil kullanmak ve jargon ya da karmaşık dilbilgisinden kaçınmak suretiyle erişilebilirlik ve açıklık büyük önem taşır.. Fotoğraflar, videolar, infografikler ve diğer görsel yardımcıları aracılığıyla görselleştirme, bilgiyi daha erişilebilir ve anlaşılır hale getirecektir. Son olarak, etik hususlar gözetilmelidir. Mağdurlara ve ailelerine saygı gösterilmesi, aşırı dram veya sansasyondan kaçınılması çok önemlidir. Gizlilik ilkelerine bağlı kalmak ve kişisel bilgileri korumak hayati önem taşır. Gazeteciler topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmalı, paniğe veya yanlış bilgilendirmeye neden olabilecek bilgilerin yayılmasından kaçınmalıdır. Bu faktörlere bağlı kalmak, gazetecilerin doğal veya insan kaynaklı afetler hakkında yüksek kaliteli, sorumlu haberler yapmalarına, topluma fayda sağlama-larına ve iyileştirme çabalarına katkıda bulunmalarına yardımcı olacaktır.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afetler ve acil durumlarla ilgili haberlerin kendine has özellikleri vardır ancak genel habercilikle aynı norm, standart ve etik kurallar tarafından düzenlenirler. Bu paragrafta, gazetecilerin afetler hakkında yazmaya hazırlıklı olmaları için birkaç önemli yaklaşıma odaklanıyoruz. Bir gazeteci güvenliğe dikkat etmelidir. Bu oldukça geniş kapsamlı konu, gazetecinin malzemeyi hazırlarkenki güvenliğini, materyaldeki karakterlerin ve afet bölgesinde çalışanların güvenliğini içerir. Buna ek olarak, güvenlik konusu genellikle daha geniş yorumlanır ve toplumda gereksiz gerginlikten kaçınmayı ve panik riskini azaltmayı da içerir. Tüm bu hususlar bir medya profesyonelinin çalışmasında önemlidir. Hatta, bir gazetecinin afetlerle ilgili materyal hazırlama kural ve kılavuzlarını ihlal etmesi halinde tek bir haberle bile tetiklenebilir.

Afet bölgesinde çalışmaya hazır olma, birkaç unsuru içermektedir: En olası afetlerin özellikleri ve bu durumlarla başa çıkma prosedürleri hakkında bilgi; gazetecilik araçlarının kullanımıyla ilgili bilgi; psikolojik hazır olma ve esneklik; ayrıca acil durumlarda çalışma sorumluluğunu kabul etmeye hazır olma. Bu unsurlar, afet bölgesinde çalışmaya hazır olma durumunu oluşturmaktadır.

Sosyal sorumluluk - gazetecinin, hem acil durum alanında hem de dijital dünyanın olanakları göz önüne alındığında çok daha geniş bir bağlamda, yaptığı işin birçok insan için doğurduğu sonuçların farkında olmasıdır. Gazeteciliğin sosyal işlevi, insanların hayatlarının bir gazetecinin çalışmasına bağlı olduğu durumlarda en belirgindir. Bu, yayınlara dayanarak vatandaşların ve diğer ülkelerden gelen insanların karar vermelerini sağlayan ve temel insani değerleri garanti altına alan güvenilir ve eksiksiz bilgi aldıkları durumlarda kendini gösterir.

Afetlerle ilgili haberler genellikle önemli sayıda görüntülenme ve paylaşımaya sahiptir, bu da gazetecinin tanınmasını sağlar ve yayınların reytinglerini yükseltir. Ancak, bir gazetecinin çalışması sayesinde insanların sağlıklarını ve hayatlarını kurtarabilmeleri, kayıplardan kaçınabilmeleri, zamanında bilgiye dayanarak zor durumlardan bir çıkış yolu bulabilmeleri, bir afetten sonra iyileşmeye inanmaları ve afet sonrası yaşama aktif olarak katılma fırsatları bulmaları çok daha önemlidir.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afet olaylarına odaklanan haberleri detaylı bir şekilde analiz edebilirler.
- Afet haberlerinin teknik ve yapısal denetimini yapabilir.
- Öğrenciler afet haberlerinin editoryal kontrolünü yapabilirler.
- Öğrenciler, çeşitli medya platformlarını ve diğer kaynakları kullanarak bilgi yayınlatabilir ve izleyicileri önemli konulardaki tartışmalara dahil edebilir.
- Öğrenciler, tarafsız bir kamuoyu oluşmasını ve toplumun güçlenmesini sağlamak için izleyicilerle etkili bir şekilde iletişim kurabilir.

Öz Değerlendirme

- 1 Bir haber öyküsü aşağıdaki unsurlardan hangisini içermez?
a. Başlık ve giriş
b. Mağdurlar, tanıklar, yetkililer ve diğer kaynaklardan gelen yorumlar
c. Gazetecinin vardığı sonuçlar
d. Arka plan.
- 2 Bir felaket haberinin en önemli özelliği nedir?
a. Bilginin çabukluğu
b. Katılımcılardan gelen yorumların gösterilmesi
c. Gerçeklerin yansıtılması
d. Habere bir görsel (fotoğraf veya video) eşlik etmesidir
- 3 Önemli bir haber ögesi ile bir haber arasındaki fark nedir?
a. Bir haber daha kısadır ve daha anlık olabilir.
b. Haber, bir gazetecinin kişisel varlığını gerektirmez, bilgi dijital teknolojiler aracılığıyla elde edilebilir.
c. Haberler sadece resmi kaynakların ve sözcülerin açıklamalarına dayandırılabilir.
d. Yukarıdakilerin hepsi
- 4 Bir felaketi ele almak için hangi durumda haber tercih edilmelidir?
a. Haber yazı işleri tarafından sipariş edilmişse
b. Bu türde yazmakta diğerlerinden daha iyisiniz.
c. Olay yerindeyseniz
d. bilmiyorsa ve siz bunu ayrıntılı ve eksiksiz olarak haberleştirebiliyorsanız.
- 5 Bir afet haberi yazarken bilgi kaynakları için gereklilikler nelerdir?
a. Gazeteciler sadece felaketten etkilenen kişilerle konuşmalıdır.
b. Olay yerinde karşılaşılan kaynaklardan bilgi toplanmalıdır.
c. Bilgi, yetkinliği gazeteci tarafından tespit ve teyit edilebilen kaynaklardan elde edilmelidir.
d. Sadece resmi kaynaklar ve sözcüler kullanılmalıdır.

- 6 Aşağıdakilerden hangisi iyi bir afet haberi başlığında yer almamalıdır?
a. Afetin niteliği veya afet türü hakkında bilgi.
b. Afetin tarihi ve saati.
c. Gazetecinin felaketle ilgili izlenimi.
d. Felaketin yeri hakkında bilgi.
- 7 Bir felaketle ilgili haberde görüntü ne olmalıdır?
a. Herhangi bir görüntüye izin verilir
b. Gazeteci haberdeki görüntüler için gereklilikleri belirler.
c. Gazeteci, hassas içeriklerin ve reşit olmayanların görüntülerinin yayılması konusuna özel dikkat göstererek yasalar ve etik kurallar tarafından yönlendirilir.
d. Gazeteci, afet müdahalesini koordine eden yetkililerle görsel içeriği koordine eder.
- 8 Bir gazeteci afet haberlerinde dil kullanımının hangi özelliklerini dikkate almalıdır?
a. Gazetecinin konuşması özgür, duruma ve duygularına uygun olmalıdır.
b. Gazeteci ek değerlendirme ve yorumlardan kaçınmak için sadece resmi üslubun dilini kullanmalıdır.
c. Gazetecinin konuşması profesyonel standartlara dayanmalıdır ve gazeteci metninde duygusal olarak yargılayıcı kelimeler kullanamaz.
d. Gazeteci, acil durum olayının bilimsel kanıtlarını içeren yorum ve değerlendirmeleri kullanmalı ve böylece bildirilen bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini kullanmamalıdır.
- 9 Afetlerle ilgili haber yaparken gazetecinin duygusal davranmasının tehlikesi nedir?
a. Duygusallık panik yaratabilir.
b. Duygusallık yanlış anlamalara yol açabilir.
c. Duygusallık bir olayın büyüklüğüne ilişkin algıyı değiştirebilir ve nesnelliği etkileyebilir.
d. Yukarıdakilerin hepsi.
- 10 Bir afet haberinin yayınlanmadan önce doğrulanması için hangi veriler algoritma tarafından dikkate alınmalıdır?
a. Özel isimlerin, yer isimlerinin, tarihlerin, saatlerin ve diğer nesnel gerçeklerin doğruluğu
b. Etkinlik kapsamının uygunluğu ve eksiksizliği
c. Mesleki standartların etik yönleri ve yasalara uygunluk.
d. Yukarıdakilerin hepsi

Cevap Anahtarı

1.c, 2.c, 3.c, 4.c, 5.c, 6.c, 7.c, 8.c, 9.d, 10.c

Kaynakça

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51.

Belousova, K. (2023). TOP-10 largest environmental disasters in Europe and the world. *Ecopolitics*. <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/top-10-najmasshtabnishi-ekologichnih-katastrof-ievropi-ta-svitu/>.

Boyd, A. (2007). *Broadcast journalism: Production technology of broadcast news* (5th ed.). Kyiv Typographic House.

British Broadcasting Corporation. (n.d.). BBC Editorial Guidelines. <https://www.bbc.co.uk/editorial-guidelines>

Buromenskyi, M., Shturhetskyi, S., Beals, E., Betz, M., Schupp, C., & Kazanzhy, Z. (2016). *Conflict sensitive journalism: best practices and recommendations: A guide for media professionals*. VAITE Company.

Cambridge Dictionary. (n.d.). Lead. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lead>

Chekmyshev, O. (2022). Journalism during the war. Educational and Scientific Institute of Journalism. <http://journ.knu.ua/zhurnalistyka-pid-chas-viyny>

Dovzhenko, Otari (2018). How to write news. MediaLab. <https://medialab.online/news/novyny1/>

Foster, J. L. (2012). *The art of reportage*. Routledge.

ICRC. (2024). International humanitarian law: Definition of international armed conflict. International Committee of the Red Cross. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/5fzg74.htm>

Institute of Mass Information. (n.d.). Journalistic standards: A fact sheet. <https://www.imiflowdesign.com/products-solutions/ua/>

Kan, O. (2023) The story of Gareth Jones, who told the world about the Holodomor and inspired Orwell. BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50200358>

Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect* (3rd ed.). Crown.

Mencher, M., & Poindexter, P. M. (2000). *Reporting for the millennium*. McGraw-Hill College.

Mencher, M., & Poindexter, P. M. (2018). *News reporting and writing* (12th ed.). McGraw-Hill Education.

Merriam-Webster. (n.d.). Headline. In *Merriam-Webster dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/headline>

Merriam-Webster. (n.d.). Lead. In *Merriam-Webster Dictionary*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lead>

Merriam-Webster. (n.d.). News. In *Merriam-Webster dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/news>

Merriam-Webster. (n.d.). Reporting. In *Merriam-Webster dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/reporting>

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2022). What are international crimes? Seoul OHCHR. https://seoul.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/05_What%20are%20international%20crimes_formatting_FIN_ENG.pdf.

Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). State of war. In *Oxford Learner's Dictionaries*. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/state-of-war>

Patterson, T. E. (2017). Journalism and public life. CQ Press.

Pavliv, V. (2015). Reporting: Between facts and emotions. A practical guide for journalists. Lviv: Ukrainian Catholic University Press.

Plokyh, S. (2018). Chernobyl: The History of a Nuclear Catastrophe. Basic Books.

Simpson, J. (2011). War reporting: Fieldcraft for the brave and foolish. Pan Macmillan.

Tarasiuk, V. Y. (2022). Collect facts - write a report! Practical Journalism // Genre Studies: a study guide. Uzhhorod: Naumchenko N.V.

The Associated Press. (2020). The Associated Press stylebook. Basic Books.

UNESCO. (2017). Disaster journalism: A handbook for journalists. UNESCO.

Weishenberg, Z. (2011). News journalism: A textbook (V. F. Ivanov, Ed.). Academy of Ukrainian Press.

“Journalism standards during wartime are more important than in peacetime.” (2023).

Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3719186-standarti-zurnalistiki-pid-cas-vijni-vazlivisi-niz-u-mirnij-cas-mediaeksperti.html>

AFET HABERCİLİĞİNDE EDITORYAL DENETİM

Oscar González Grande¹⁹

Martín López Nores²⁰

Javier Abuín-Penas²¹

BÖLÜM 11

AFET HABERCİLİĞİNDE EDITORYAL DENETİM

- Giriş
- Anahtar Kavramlar
- Afet Haberlerinin İçerik Analizi
- Afet Haberlerinde Yapısal İnceleme
- Ters piramit ve 5N + 1K
- Afet Haberlerinde Kaynak Doğrulama
- Afet Haberlerinde Etik Denetim
- Afet Gazeteciliğinde Yasal ve Etik Sorumluluklar
- Afet Haberlerinde Görsel Değerlendirme
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Bir afet büyüklüğündeki olaylar karşısında editöryal denetim sadece medya editörüne düşmemelidir; muhabir kendi çalışmasının ilk editörü olmalıdır.

Doğal ya da beşeri nedenlerle meydana gelen afetler, kamuyu en fazla ilgilendiren olaylardır. Bu nedenle, gazetecilik açısından, kitle iletişim araçlarını doyuran ve afet haberlerinde olduğu gibi araştırmacı, yansıtıcı ve yerinde raporlama çalışması gerektirmeyen inceleme ya da haberlerden daha fazla sorumluluk gerektirir.

Bir afet büyüklüğündeki olaylar karşısında editöryal denetim sadece medya editörüne düşmemelidir; muhabir kendi çalışmasının ilk editörü olmalıdır. Bu durum, genellikle bir editörleri olmadığı için küçük medya kuruluşları veya serbest gazeteciler söz konusu olduğunda daha da önemlidir.

Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi, “Disasters seen through a lens” (Leoni, B., Radford, T., & Schulman, M., 2011) başlıklı rehberinde, editöryal düzeyde, medyanın afet haberciliği konusunda bir iç

politikaya ve bu konuda uzmanlaşmış gazetecilere sahip olmasını tavsiye etmektedir. Bu tavsiyeler; erken uyarılar yayınlamak için bir plana sahip olmak; afetin nedenlerini araştırmak için zaman, yer ve kaynak ayırmak; ve “politika değişikliklerinde oynayabileceğiniz rolü anlamak gibi genellikle sadece büyük medyada uygulanan bir şeydir”. (s.86).

Bu tür olayların haberleştirilmesi için iyi bir başlangıç noktası, kullanılacak dil; konuya hangi açıdan yaklaşılabileceği; felaketin büyüklüğü ve kamuoyu üzerindeki etkisi; anlatılacak hikayelerin türü; bölgedeki önceki felaketlerin ya da dünyanın diğer bölgelerindeki benzer nitelikteki felaketlerin gözden geçirilmesi gibi unsurları tartışmak üzere editör ve muhabir arasında yapılacak bir görüşmeyle başlar; Üretilecek içerik (haberler, raporlar ve hangi tür raporlar, kayıtlar; röportajlar; veri görselleştirme ve diğer ürünler); afetlerin önlenmesi, incelenmesi ve hafifletilmesine yönelik yerel makamlar ve kurumlar gibi kaynak ve irtibatların paylaşımı; bölgedeki medya ve gazetecilerin müttefikleri.

Bu görüşme genellikle bir ofiste yüz yüze yapılamaz ancak muhabir olay yerine gitmeye hazırlanırken veya yolculuk sırasında telefon veya video görüşmesi yoluyla gerçekleştirilebilir.

Bir felaketi haberleştirmek, bir gazetecinin karşılaştığı en büyük mesleki ve elbette kişisel zorluklardan biridir. Gerçekliğin kendi dinamiklerine ve yayın sırasında ne gibi yeni olayların meydana gelebileceğinin bilinmemesine rağmen, gerçekliğin kurguyu aştığı senaryolarda, gazetecilik etiği ve haber olgusunun temellerini akılda tutmak kilit unsurlardır.

Bu temellerden biri de 5N+1K’ya sadık kalmaktır. Sıkıntı ya da belirsizlik durumlarında halk, neler olduğunu anlamak ve sonuçları hakkında düşünmek için gazeteciden cevap bekler. Bunlar genellikle karmaşık cevaplardır, bu nedenle tüm haberlerin 5N+1K’yı açıkça belirtmesi gerektiği kriteri korunmalıdır: kim, ne, nerede, ne zaman, neden ve nasıl. Bunların doğru yanıtlanması gazetecinin doğrulanabilir gerçeklere daha yakın, kesin olmayan ya da değer yargılarıyla yüklü mesajlardan daha uzak olmasını sağlayacaktır.

Toplanan bilgilerin, verilerin ve kaynakların doğrulanması, afet gibi bir kargaşa ortamında mağdurların ve diğer insanların insanlığına saygı göstermeyi taahhüt eden etik gazetecilik uygulamalarına bağlı kalmak, risk durumunda gerekirse kaynakların gizliliğini korumak ve bütünlüklerini korumak tartışılmaz eylemlerdir.

Toplanan bilgilerin, verilerin ve kaynakların doğrulanması, afet gibi bir kargaşa ortamında mağdurların ve diğer insanların insanlığına saygı göstermeyi taahhüt eden etik gazetecilik uygulamalarına bağlı kalmak, risk durumunda gerekirse kaynakların gizliliğini korumak ve bütünlüklerini korumak tartışılmaz eylemlerdir.

Zamanında müdahale etmek ya da son derece önemli olayları görünür kılmak yerine yalnızca internette ve sosyal ağlarda viral içerik üretmeyi amaçlayan haberler ve dijital medya için sansasyonel başlık ya da tık tuzağı; editörlerin ve muhabirlerin kişisel tanınma arzusuyla birlikte, bir gazetecinin bu kötü uygulamalara maruz kaldığında kolayca kaçamayacağı etik dışı davranışlardır. Bir felaketin haberleştirilmesinde etik ve ciddi çalışmalar kamuoyu tarafından kabul görür. Ancak etik olmayan eylemler de izleyiciler tarafından şiddetle reddedilir.

¹⁹Technician, Universidade de Vigo,atlanTTic Research Centre for Telecommunication Technologies, Department of Telematics Engineering, oscargonzalezgrande@gmail.com

²⁰Professor, Universidade de Vigo,atlanTTic Research Centre for Telecommunication Technologies, Department of Telematics Engineering, mlnores@det.uvigo.es

²¹Assistant Professor, Universidade de Vigo, Audiovisual Communication and Advertising Department, jabuin@uvigo.gal

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Doğruluk

Haber veya röportaj niteliğindeki her türlü gazetecilik faaliyeti doğrulanabilir gerçek olgulara bağlıdır. Bu, manipülasyon izleri taşımayan ve etik olarak canlı veya belgesel kaynaklar aracılığıyla elde edilmiş gerçek bilgidir.

Doğruluk Kontrolü

Gazetecilikte, yayınlanmadan önce bilginin doğruluğunun ve gerçekliğinin teyit edilmesini içeren bir uygulamadır. Bu süreç, elde edilen verilerin karşılaştırılması, ihtiyatlı olunması ve resmi kaynaklardan gelse bile bilginin güvenilir olduğuna kesin gözüyle bakılmaması anlamına gelir. Bu durum, bu bölüm boyunca işlenen bir afet senaryosu için daha da önemlidir.

Kaynakların çeşitliliği başlı başına bir doğrulama alıştırmasıdır çünkü bilginin muhafaza edilip edilmediğini veya büyük ölçüde değişip değişmediğini ölçmek mümkün olacaktır. Kaynaklar arasında farklılık olması durumunda, bunlar izleyicilere açıkça gösterilmelidir, böylece izleyiciler bunları karşılaştırabilir ve kendi sonuçlarını çıkarabilirler. Bir başka seçenek de kaynağın güvenilirliğine dayanarak yayın yapmaktır. Bu uygulamalar gazeteciye ve medyaya inandırıcılık kazandıracaktır.

Birincil kaynaklar

Bir gazetecinin bir olay hakkında veri toplamak için başvurduğu doğrudan ya da ilk elden bilginin ilk araçlarıdır. Orijinal belgeler, tanıklıklar, araştırma sonuçları ya da diğer kanıtlar gibi birincil olabilecek başka kaynak türleri de vardır. Gazetecilikte birincil kaynaklar, bilginin doğruluğunu ve gerçekliğini garanti altına almak için esastır.

Değer yargıları

Bunlar, bir kişinin inançlarına, ilkelerine veya öznel kriterlerine dayanarak yaptığı değerlendirmelerdir. Kişisel bir konumdan başka bir fikre veya eyleme karşıt olabilecek veya olmayabilecek bir idealin temsiliidir. Gazetecilikte tarafsızlığı korumak için nesnel gerçekler ile değer yargıları arasında ayırım yapmak esastır. Değer yargılarının öznel yükü her türlü içeriği önyargılı hale getirir.

Kamu yararı

Kamu çıkarı, özel çıkarı aşan ve ancak demokrasi yoluyla anlaşılacak ortak bir alandır. Anti-demokratik toplumlarda kamu yararı her zaman iktidardaki gücün ideolojisine tabi olacaktır. Bu nedenle gazetecilik otoriter rejimlerde rahatsız edilir, zulme uğrar ya da sansürlenir çünkü bu modellerde gazeteciliğin doğasında var olan özgür düşünce ve ihbara yer yoktur.

Toplumun genelini ilgilendiren bir gerçeği ifşa etme yeteneği, gazeteciliğin ortak kamu yararı kavramı sayesinde ortaya çıkan bir işlevidir. Bu özellikle, bir ulusun sosyo-politik ve ekonomik olaylarının şeffaflığına, toplumsal denetime, çözüm arayışına ve vatandaşların bilinçli karar vermesine katkıda bulunan bilgilerdir. Gazeteciliğin bir diğer özelliği de, toplum için elzem olan ancak kamu yararını ilgilendiren bazı hassas konuların araştırılması ve yayınlanmasını gerekçelendirebilecek sorumluluk ve kriterlere sahip olmasıdır.

Empati

Başka bir kişinin duygularını, düşüncelerini ve deneyimlerini anlama ve paylaşma yeteneğidir. Gazetecilikte empati, gazetecilerin kendilerini ötekini yerine koymalarına, kaynakları ve izleyicileriyle bağlantı kurmalarına, izleyiciler için daha iyi hikayeler ve daha ilginç içeriklerin oluşturulmasına yansıyacak daha insani bir iletişim kurmalarına olanak tanır. Ve bir felaketin damgasını vurduğu anlarda empati, mağdurun yaşadığı iç ve dış çatışmayı, maruz kaldığı kırılmalı ve belirsizliği anlamasını sağlar; bu da gazetecinin haber yaparken saygı ve şefkat göstermesini gerektiren bir faktördür.

Afet Haberlerinin İçerik Analizi

İster bir editör tarafından ister muhabirin kendisi tarafından çalışmasını yayınlamadan önce yapılsın, içerik analizi, afet haberciliğinin en önemli aşamalarından biridir.

Bu, yayınlı bitmeyen bir görevdir, çünkü bir afetin herhangi bir toplumda sahip olduğu önem nedeniyle, içeriğin değerlendirilmesi sürekli olmalıdır ve bu, materyalin yayılmasından sonraki incelemeleri de içermelidir.

Bu bölüm üç ilgi alanına ayrılabilir: üslup, doğruluk ve gizlilik.

Üslup

Format ne olursa olsun, düzenleme süreci iyi gazetecilik uygulamalarına uygun bir üslubun korunması açısından değerlendirilir. İçeriğin netliği ve kısalığı iyi bir sonuç için kilit noktalardır. Bir haber söz konusu olduğunda, başlık ve giriş tutarlı olmalı ve haberin ana fikirlerini aktarmalıdır.

Tarih ve saatlerle ilgili karışıklık veya yanlışlıkları önlemek için yazım, sözdizimi, anlatımın zamansallığı, atıfta bulunulan kaynakların ve rakamlarla ilgili verilerin kullanımı da kontrol edilmelidir.

Bir felakete ilişkin bir gazetecilik ürününde doğruluğu kanıtlanmamış iddialara ve spekülasyonlara yer verilmemelidir. Kesin olmayan ve genel terimler kullanmayarak; orijinal kaynağa danışmadan metinsel veya dolaylı alıntılar değiştirmeyerek; bilginin anlamını değiştirmeyerek; hakkında şüpheler bulunan ve doğrulanmamış içerikleri aktarmayarak; asılsız suçlamalarda bulunmayarak ve kaynakların gizliliğini ve bütünlüğünü riske atmayarak bu durumun önüne geçilmektedir. (Agencia EFE, 2022).

Bir rehber olarak, İspanyol haber ajansı EFE, stil el kitabında, editörlük sırasında cevaplandıkları takdirde çok yardımcı olabilecek bir dizi soru paylaşıyor:

Giriş ve manşetin fikirleri örtüşüyor mu ve bunlar haberdeki en ilginç fikirler mi?

Başlık tüm öğeleri içeriyor mu, ilk cümle olmadan başlık anlaşılıyor mu ve doğru başlık mı?

Haberin zamanlaması doğru şekilde yapılmış mı ("bu salı"....)?

Anlaşılıyor mu, açık ve yeterli bir yapıya sahip mi?

Haberin temel sorularına yanıt veriyor mu? Ne, kim, nerede, ne zaman, nasıl ve neden soruları açık mı?

Hassas konuların ele alınmasına ilişkin göstergelere saygılı mı?

Yazım ve sözdizimi açısından doğru mu?

Miktarlar, yüzdeler ve toplamalar, özel isimler ve bunların tekrarları doğru mu?

Yeterli arka plan ve dokümantasyon var mı, yanlışlıklar var mı (bazı, birçok, onaylayabileceğim türden söylenti koşullar...)?

Kanıtlanmamış iddialar ya da kurum veya şahıslara ilişkin tehlikeye atılmış ifadeler var mı?

Seçilen versiyon hedef kitle için uygun mu? (Agencia EFE, 2022, s. 188).

Doğruluk

Bir afet bağlamında hassas bilgilerin ele alınması, izleyiciler tarafından değer verilen veya genel olarak kamuoyu tarafından reddedilen yayınlar arasında fark yaratan bir sorumluluk gerektirir.

Bu bilgilerin kaynağı canlı veya belgesel kaynaklardır, bu nedenle özellikle farklı versiyonların ve birbirine zıt rakamların olabileceği durumlarda her bir kaynak açıkça tanımlanmalıdır.

Örneğin, ölümler söz konusu olduğunda, ilk birkaç gün boyunca mağdurlar ve neden olunan hasarla ilgili veriler farklı kaynaklar arasında tutarsız ve yanlış olabilir. Bu durumda, en düşük ve en yüksek rakamların kaynağını belirleyerek bir aralıkla çalışmak gerekir. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse, en yetkili kaynak kullanılmalıdır (BBC, 2019).

İngiliz haber ağı BBC, yayın kılavuzunda (2019), habercilikte dikkat edilmesi gereken nevralkjik bir noktanın altını çiziyor. Eğer, gazeteci ya da medya felaketle ilgili belirli bilgileri yaymak ya da saklamak için sansürleniyor ya da zorlanıyorsa, bu durum izleyicilere açık ve net bir şekilde duyurulmalıdır ki izleyiciler sorunun ve bunun gazetecilik faaliyetini ve aldıkları bilgiyi nasıl koşullandırdığının farkında olsunlar. Saygılı bir dil kullanmanın yanı sıra, doğruluktan söz edebilmek için gerçeklere dayanan ve herhangi bir değer yargısı içermeyen objektif terimler kullanmak önceliklidir.

Mahremiyet

Mahremiyete saygı, içerik değerlendirilirken gözden kaçırılmaması gereken bir unsurdur. Felaketler mağdurlar yaratır ve hem gazeteci hem de medya bu insanların bütünlüğüne ve acılarına saygının garantörü olmalı ve hiçbir koşulda yeniden mağduriyet durumunu teşvik etmemelidir. Söz konusu olan küçükler ve hassas durumdaki insanlar olduğunda bu önlem daha da önem kazanmaktadır.

Tıpkı bilgi kaynağının, haklı ya da haksız misillemeler nedeniyle muhabirden kimliğini açıklamamasını isteyen bir kişi ya da grup olması durumunda olduğu gibi, hem gazeteci hem de editoryal ekip kaynağın kimliğini açıklayamaz.

Felaketlere ilişkin fotoğraf ve videoları yayınlamadan önce, bu görüntülerin mağdurları etkileyip etkilemeyeceği değerlendirilmelidir. Editoryal açıdan bakıldığında, grafik nitelikte olan ve tüm izleyiciler için uygun olmayan bazı içerikler, kamu yararına olduğu gerekçesiyle gerekçelendirilebilir. Bu haklı bir gerekçedir ancak mağdurların saygınlığına gölge düşürmemelidir.

Bu dikkat ve ihtiyat, sansasyonel içeriğin aksine ifşa edici ve gerekli içeriği birbirinden ayıran şeydir. Aynı durum, bilgilendirici materyal elde etmek için gizli cihazların kullanımı için de geçerlidir; bu uygulamalar yalnızca kanıtlanabilen kamu yararı gerekçeleriyle haklı gösterilebilir (The Guardian, 2023). Gazetecinin, editörün, medyanın veya izleyicinin açıklanan bilgilerde bir hata tespit etmesi ve gerçekten de böyle bir hata olması durumunda, sorumluluk açıkça üstlenilmeli ve durum gerektiriyorsa özür dilenmelidir.

Afet Haberlerinde Yapısal İnceleme

Her ne kadar yeni anlatılarla dolu dijital bir çağda olsak da haberin yapısı, kuruluşundan bu yana misyonu açısından pek değişmedi: zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirmek.

Hasarın büyüklüğüne bağlı olarak ilk saatlerin telekomünikasyon arızalarıyla geçebileceği afet koşullarında, sosyal ağlarda söylentilerin ve yalan haberlerin patlayıcı viralitesiyle birlikte, haberler anındalık gerektiriyor.

Ters piramit ve 5N + 1K

Ters piramit, 20. yüzyılın ortalarında Associated Press haber ajansının stil el kitabında, ilişkili gazetele-
rin “sadece gerçekler lütfen” şartı altında benimsenen, haberlerin inşası için tasarlanmış bir metodoloji-
dir: “sadece gerçekler, lütfen” (Sánchez, J.F., 1993).

Bu yapı, piramidin tabanının en üstte olması ve başlık, alt başlık ve 5N + 1K (kim?, ne?, nerede?, ne zaman?, neden?, nasıl?) altı soruyu yanıtlayan kısa bir açıklama veya özet aracılığıyla en ilginç bilgiyi göstermesi gerektiğini, ardından haberin gövdesinin ve son olarak da küçük ayrıntıların yer almasını önermektedir (Görsel 1).

Görsel 1. Ters Piramit Not. “Inverted pyramid (journalism)” by Wikipedia.org, 2025
(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Inverted_pyramid_2.svg)

5N + 1K'nın önemi nedir? Her sorunun kendine özgü bir varlık nedeni olduğu için izleyicilerin anlaması kolay bir yöntemdir. Kim: haberin kahramanları olan kişi, grup veya kuruluşları gösterir; Ne: ne olduğunu, olayın kendisini bilinir kılmakla ilgilidir; Nerede: olayların gerçekleştiği yeri gösterir; Ne zaman: haberi bir zaman veya an, bir tarih veya bir saat içinde çerçeveler; Neden: olayın nedenlerini açıklar; ve Nasıl: olayların gerçekleştiği yolu veya süreci açıklar (Melvin Mencher, 2011; Herrscher R., 2009).

Ters piramit gazeteler için tasarlanmış olsa da, günümüzde hem basılı hem de dijital medya için geçerlidir. Dijital sıçrama ve içeriğin ekranlarda tüketilmesine ek olarak, bu zamanlardaki fark, daha fazla anındalık ve derinlik talebidir.

Bu derinlik, bilgiyi bağlamsallaştıran ve haberin daha iyi anlaşılmasını sağlayan diğer metinlere, resimlere veya videolara köprüler aracılığıyla, haberin gövdesinde aranmaktadır. (Ramirez Gelbes, S., 2016).

Dil

Afet Haberlerinin İçerik Analizi bölümünde de belirtildiği gibi, bir haberin dili kesin ve net olmalıdır. İlgili çekici bilgileri iletme ve sağlamak profesyonel bir sorumluluktur ancak afet gibi bir şok ve keder senaryosunun ortasında haber yapmak bir kamu hizmeti haline gelir. Dolayısıyla haberin dili ve üslubu o ana uygun olmalıdır.

BBC (2019), haberlerin bilgi ve empati arasında bir denge kurması gerektiğini belirtmektedir. Kamu yararı ve felaketten etkilenen insanların onuru aynı dengede olmalıdır. Gazetecinin işi mağdura daha fazla zarar vermemelidir. Bu, kullanılan dilden ve nasıl kullanıldığından başlar. Haber mesajı, felaketten etkilenen kitlenin duygusal durumuna karşı dikkatli ve riskli bir tonu yansıtmalıdır.

Bu önlemler metnin ilk satırından, yani başlıktan itibaren mevcut olmalıdır. Haberin içeriğiyle hiçbir ilgisi olmayan bir mesaj içeren bir başlık yayınlamak ne kadar hassassa, asılsız bilgiler içeren bir başlık yayınlamak da o kadar hassastır. Yukarıda açıklananlar gibi kötü uygulamalar, dezenformasyonu teşvik etmenin yanı sıra, bir şok senaryosunda amacın güvenilir bilgi sunmak ve söylentilerin yayılmasını önlemek olması gerekirken, toplumda haksız bir sıkıntıyı teşvik edebilir. Ancak görsel-işitsel dil söz konusu olduğunda, bir afetin haberleştirilmesindeki riskler ve sorumluluklar daha büyüktür. Riskler yalnızca muhabirin fiziksel dürüstlüğünden değil, aynı zamanda kriterleri ve takdir edilmesi zor bir çizgiyi aşmama sorumluluğundan da kaynaklanmaktadır: duyarlılığa zarar verebilecek bir görüntüyü yayınlamak ne derece uygundur.

Gazetecinin işi mağdura daha fazla zarar veremez ve bu, kullanılan dilden ve nasıl kullanıldığından başlar.

İlgili bir içerik algısını gülünç bir içerikten ayıran nedir? Bir insanlık trajedisini haberleştirirken aşılması gereken seviye nedir? Bu sorular ancak olay yerinde bulunarak, yaşananları gözlemleyerek, etkilenen insanların ve taleplerini dinleyerek ve uzaktan daha odaklı bir

bakış açısına sahip olabilecek editöryal ekiple fikir alışverişinde bulunarak yanıtlanabilir.

Bunu yansıtan bir vaka, Rusya'nın 2022'den beri Ukrayna'yı işgal etmesi ve özellikle de 2022 yılında Rus güçleri tarafından bir doğum hastanesine yapılan saldırıdır. Mstyslav Çernov, Evgeniy Maloletka ve Vasilisa Stepanenko, uluslararası Associated Press (AP) ajansından üçü de Ukraynalı ve saldırı sırasında o şehirde olan ve katliamı izleyen tek uluslararası muhabirlerdi.

Gazeteci Lori Hinnant ile birlikte yaptıkları çalışmalar, kendilerine Pulitzer Ödülü kazandırdı ve bu ödülü incelemelerini tavsiye ediyoruz. Bu röportajdan ve elde edilen tüm materyallerden, Oscar gibi uluslararası ödüller kazanan "Mariupol'de 20 Gün" belgeseli yapıldı.

Kremlin, haber yapılmazsa kimsenin bilmeyeceğini düşünüyordu (ICFJ, 2022).

Görsel 2. Bucha'daki yıkım, Ukrayna

Rus propagandası, Rus saldırılarının sivilleri ve hatta bir anneyi hedef almadığını söylüyordu ancak bu muhabirler tarafından çekilen görüntüler ve tanıklıklar bunun tam tersini gösterdi. Öyle ki, yaptıkları iş nedeniyle Rus ordusunun hedefi haline gelmişler, kaosun ve bombalamaların ortasında, materyallerini ajansa gönderebilmek ve dünyaya neler olduğunu bildirebilmek için telefon sinyali olan bir alan aradıkları her seferinde hayatlarını tehlikeye atmışlardı.

Bu bağlamda belgesel, yıkım ve katliamın ortasında, mağdurların muhabirlerden her şeyi kaydetmelerini, ne kadar zor olursa olsun kaydetmeye devam etmelerini nasıl rica ettiklerini gösteriyor. (Chernov, 2023). Haberin dili ve üslubu mağdurların talepleriyle belirlendi, o anın gerçekliğini kaydettikleri şekilde ne eksik ne fazla göstermek istediler. Rus bombardımanında ölen çocukların toplu mezarı ya da çocukların ve hamile kadınların hayatını kurtarmaya çalışan doktorlar gibi bir gerçeklik.

Her şeyin kaydedilmesini isteyen mağdurların çoğunun talebine rağmen, bazıları kaydedilmemeyi istedi. Muhabirler bu kişilerin hiçbir içerikte yer almamasını garanti etti. Ancak Çernov, Ukrayna dışında ve hatta görüntüleri düzenlemekle karşı karşıya kaldığında bile, en büyük zorluğunun bir denge bulmak olduğunu söyledi. Niyeti, sahadaki mağdurların deneyimlerini objektif bir şekilde göstermekti; bu da travmatik ve yıkıcı deneyimleri göstermek zorunda olduğu anlamına geliyordu. Ancak savaşın korkunç bir şey olduğunu düşündüğü için güçlü görüntüler göstererek savaşı normalleştirecek bir dil kullanmak ya da savaşın hafif bir versiyonunu göstermek istemedi ve kurbanlara karşı saygılı ve hassas olmak istedi. (Francis, 2023).

Bu muhabirlerin çalışmaları pek çok şeyi gösteriyor, ancak bunlardan biri, bir felaketin haberleştirilmesinde dil yönetiminin sürekli sorgulanarak hassas dengeyi korumasının önemidir. Gerçeklerin sıcaklığına, sahada ve düzenleme sırasında sürekli bir denge arayışı içinde olduğu vurgulanmaktadır.

Habercilik Teknikleri

Afetle ilgili olarak medya izleyicilerinin hangi bilgilere ilgi duyduğunu ölçmek için ilk yaklaşım, Google Trends'teki arama trendlerini ülkeye ve mümkünse olayın yaşandığı bölge veya şehre göre filtreleyerek incelemektir. Eğer ana aramalar afetle ilgiliyse, izleyicilerin nelerden endişe duyduğuna dair bilgi ve cevaplar sunmak iyi bir adım olacaktır.

Sahaya inildiğinde, panik yaratmaktan kaçınmak için sakin kalınması; açık, kesin ve insancıl içerik oluşturulması ve haberlerde kullanılan kelimelerin dikkatle seçilmesi tavsiye edilir (Potter, D. & Ricchiardi S., 2009).

Afet haberciliğinde belirleyici bir faktör de bağlamın anlaşılmasıdır. Bu, acı ve olası travmatik olayların etkilenen insanların psikolojik normalliğini değiştirebileceği bir senaryodur, bu nedenle muhabir bunun farkında olmalı ve empatiyle hareket etmelidir (Healey, J., 2022). Gazeteci empati kurarak görüşmeler yapmak ve bilgi elde etmek için durumu daha iyi kavrayabilir, çünkü mağdurlar gazetecinin durumlarına saygı duyduğunu algılayacak ve muhabirin işini anlayacaktır.

Doğrudan mağdur olabilecek ya da afetten etkilenebilecek kişilerle röportaj talep ederken, bu kişilere röportajı kabul etmeleri için baskı yapılmaması, telefonla, sosyal ağlar üzerinden mesajlarla ya da e-postalarla taciz edilmemeleri ve daha da kötüsü, röportaj öncesinde, sırasında ya da sonrasında mülklerinin terk edilmesini talep etmeleri halinde evlerinde kalmamaları gerektiği açıkça belirtilmelidir (BBC, 2019).

Etkilenen insanlar ve toplum liderleriyle teması teşvik etmek, muhabirin yerine getirdiği gazetecilik işi ve ihtiyaç duydukları bilgiler konusunda şeffaflık sağlamak, birinci elden verilere ve hikayelere erişmelerini sağlayacaktır. İletişim alanında, bu önemli temas figürü, anahtar bir bilgi kaynağı olmanın yanı sıra gazetecinin yorumlaması ve açıklaması gereken gerçekliğin kapılarını açacak bir kişi olarak eşik bekçisi olarak bilinir. Muhabirin felaketi şekillendiren bağlamı anlamasını kolaylaştıracak ve kamu yararına değerli bilgiler edinmesine rehberlik edecek bir uygulama, Rowan Philp (2023) tarafından önerilen bir dizi soruyu haber yayını öncesinde ve sırasında sormaktır:

Felaket, olaydan önce ve sonra insanların müdahaleleriyle daha da kötüleşti mi?

Felaket yakın yerlerde sızıntılara veya toksik kirlenmeye neden olmuş olabilir mi?

Ölü sayısı yolsuzluk ya da kayırmacılık nedeniyle mi arttı?

Veriler, acil durum yönetim kurumlarındaki sorunlar ya da afet yardımlarındaki eşitsizlikler hakkında ne söylüyor?

Hangi halk sağlığı tehditleri ilk felaketi tetiklemiş olabilir?

Felaketten kim kazançlı çıkıyor?

Afet Haberlerinde Kaynak Doğrulama

Bir felaketin yarattığı şaşkınlık ve şoku göz önünde bulundurmak, toplanan bilgileri işlerken göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Hatta felaketten sonraki ilk saatlerde daha da önemlidir. İlk haberler ve tanıklıklar özel bir dikkatle incelenmelidir. Örneğin, ölü ve yaralı sayıları bu ilk anlarda genellikle doğru değildir. Bu nedenle rakamların ön bilgi olup olmadığının belirtilmesi ve tercihen yetkili bir kaynağa atfedilmesi tavsiye edilir (BBC, 2019).

Bu durum mağdurların ilk ifadelerinde de yaşanır, bunların bir kısmı doğru olabilirken, bir kısmı da röportaj yapılan kişilerin herhangi bir art niyeti olmadan yanlışlıklar ve abartılarla dolu olabilir, ancak böyle bir stres ve ızdırap durumunun ortasındaki insanlar duygusal düzeyde bunalabilir ve bu da olayların nasıl gerçekleştiğine dair algılarını değiştirebilir. Resmi bültenler, kaynak güvenilir olsa bile, birinci elden anlatımlar ve sivil toplum kuruluşlarının raporlarıyla çapraz kontrole tabi tutulmalıdır. Bu aynı zamanda sosyal ağlar tarafından çoğaltılan, gerçek görüntüler veya videolar içeren ve diğerlerinin içermediği içerikler için de geçerlidir, bu nedenle herhangi bir kullanıcının görüntülerini veya fotoğraflarını yayınlamak için bunlar dikkatle doğrulanmalıdır (The Guardian, 2023).

Afet durumlarında insan kayıplarının yanı sıra gerçeğin kendisi de ilk kurbanlardan biridir. Sosyal ağlar üzerinden hem medyaya hem de muhabirlerine yönelik çağrılar ve mesajların çoğalması sık rastlanan tepkilerdir. Gazeteciler bu durumlarda şüpheli olmalı, görgü tanığı olduğunu iddia eden kişiler olsa bile, o kişinin olay yerine ve haberin kendisine yakınlığını doğrulayan sorular sorarak ifadeleri teyit etmelidir (Potter, D. & Ricchiardi S., 2009).

Günümüzde kaynak doğrulama konusunda en büyük endişe dijital içeriklerden kaynaklansa da, afet haberlerinde resmi kaynaklardan gelen bilgilere kesin gözüyle bakılmamalıdır. 2017 yılında Meksika, başkentte ve diğer bazı eyaletlerde ağır hasara yol açan iki depremle sarsıldı. Ana televizyon kanallarından biri olan Televisa, Frida Sofia adlı bir kızı enkazdan kurtarmak için Meksika Donanması'nın bir okulun binasında bulunduğunu duyurarak bir buçuk gün boyunca yoğun bir yayın yaptı. Okulun çöküşü gerçektir ve yaralananlar vardı.

Denizcilerin çalışmaları ilerledikçe Televisa, kızın kurtarılmasının yakın olduğunu bildirdi. Ardından, tüm ülkeye yapılan canlı yayında, bir donanma sözcüsü kimsenin hayatta olmadığını, ancak Frida Sofia adlı kızla hiçbir zaman temas kurulmadığını açıkladı.

Bu durum Televisa'nın ve özellikle de olayı haberleştiren muhabir Danielle Dithurbide'nin güvenilirliğine ağır bir darbe indirdi. Muhabir, kaynağının donanma olduğunda ısrar etti ve donanma sözcüleri kamuoyu önünde kendileriyle çelişse de, gazetecinin güvenilirliğine verilen zarar çoktan verilmişti. Küreselleşen dünyada, ağır maddi hasar ve insan kaybına yol açan büyük bir depremin ardından, ulusal medyada günün haberi olan şey, uluslararası medyada da haber oluyor.

İlk başta, ulusal kargaşanın ortasında, hayatta kalan bir kızın kurtarılması için umut yayıldı ancak kısa süre sonra bilgi düzeltildi. BBC'nin Meksika'da üretilen bilgilerden her iki durumu da nasıl gösterdiğini görebiliriz. Başlangıçta ortaya çıkan bilgiler (<https://www.bbc.com/news/blogs-trending-41346787>) ve haberin sonucu (<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-41359331>) ve bu diğer birçok uluslararası medyada da yaşandı.

Gerçek şu ki, ne Televisa muhabiri ne de televizyon kanalı tarafından herhangi bir doğrulama yapılmamıştır. Hiçbir zaman komşulardan tanıklık alma, Frida Sofia'nın ebeveynleri ya da akrabaları hakkında araştırma yapma zahmetine girmemişlerdir; askeri bir kaynaktan gelen resmi olmayan bilgilerle yetinmişler, dikkatli davranmamışlar ya da bu bilgileri diğer kaynaklarla karşılaştırmamışlardır (Tirzo, 2017). Gazetecilik düzeyinde, enkazda mahsur kalan kızın kurtarılmasıyla ilgili yanlış haberlerin yayılmasıyla ilgili daha fazla bilgi için Al Jazeera kanalının İspanyolca bölümünden bu görsel-işitsel rapora bakabilirsiniz (AJ + Español, 2018).

Kullanıcı tarafından oluşturulan içerik	Görüntüler	Videolar
Menşei: Bu içeriğin orijinal dosyası mıdır?	Resmin yazarını/gönderenini tanımlayın.	Bu hesabı tanıyor muyuz?
Kaynak: İçeriği kim yükledi?	Fotoğrafın çekildiği yeri, tarihi ve yaklaşık saati doğrulayın.	Hesap sahibinin içeriği ve gönderileri geçmişte güvenilir miydi? Hesap nerede kayıtlı?
Tarih: İçerik ne zaman oluşturuldu?	Resmin önerilen veya etiketlenen şey olduğunu doğrulayın.	Hesap geçmişine bakılırsa videoyu yükleyen kişi nerede yaşıyor?
Konum: İçerik nerede oluşturuldu?	Resmi kullanmak için yazardan/gönderenden izin alın.	Video açıklamaları tutarlı mı ve çoğunlukla belirli bir konumdan mı?
		Videoların tarihi var mı?
		Hesaptaki videolar bir logo kullanıyorsa, bu logo videolar boyunca tutarlı mı?
		YouTube veya Vimeo hesabındaki avatarla eşleşiyor mu?
		Hesap haber kuruluşlarından ve diğer YouTube hesaplarından video kopyalıyor mu, yoksa yalnızca kullanıcı tarafından oluşturulan içerikleri mi yüklüyor?
		Yükleyen kişi video anlatımında tanımlanabilir argo veya lehçeler kullanarak mı yazıyor?
		Hesabın videoları tutarlı kalitede mi (YouTube'da, mevcut en iyi kaliteyi belirlemek için Ayarlar'a ve ardından Kalite'ye gidin)?

Tablo 1. Doğruluk Kontrolü. Not. Own creation "Verification handbook: an ultimate guideline on digital age sourcing for emergency coverage" by Silverman, C., 2014

Afet Haberlerinde Etik Denetim

Doğal ya da insan kaynaklı afetlerin haberleştirilmesi, insani trajediler, can kayıpları ve büyük sosyal etkileri olan durumlar içerdiğinden yüksek derecede etik hassasiyet gerektirir. Gazetecilik ve bu mesleği icra edenler, hem muhabirler ve editörler hem de medya yöneticileri, yayılan bilginin doğruluğunun ve mağdurların ve etkilenen diğer insanların insanlığına saygının garantörleri olmalıdır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. Maddesi bilgi ve fikirleri arama, alma ve verme özgürlüğünü savunur. Ancak gazetecilik düzeyinde, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun Gazeteciler için Küresel Etik Şartı'nda (IFJ, 2019) yansıtıldığı üzere, bilgi doğrulanabilir gerçeklere dayanmalı ve bunlar temel veriler çarpıtılmadan veya bastırılmadan aslına sadık kalınarak yeniden üretilmelidir.

Gazetecinin bilgi toplaması da etik yöntemlere uygun olmalıdır. Muhabir veri, görüntü ya da tanıklık toplamak için adil yöntemler kullanılmalı, kamu yararını ilgilendiren istisnai durumlar dışında gizli kayıt gibi müdahaleci tekniklerden kaçınmalıdır. Muhabir, kamu yararına olan istisnai durumlar haricinde, gizli kayıtlar gibi müdahaleci tekniklerden kaçınarak, veri, görüntü veya tanıklık toplamak için adil yöntemler kullanılmalıdır. İfade vermesi için kimseye baskı yapmak etik değildir; insanların mahremiyetine ve felaket anında geçen zamana saygı tartışılmazdır.

Kamuoyunu bilgilendirmek ve felaketten etkilenenleri korumak arasında bir denge kurulmalı, mağduriyet yaratabilecek veya gereksiz zarara yol açabilecek görüntülerden veya grafik betimlemelerden kaçınılmalıdır (BBC, 2019).

Gazeteci titizliği gösterilmeden yayınlanan bilgiler dezenformasyona, söylentilere yer açar, dolayısıyla zaman ve ivedilik bu hatalar için gerekçe değildir. Çünkü bir sonraki adım, o ana kadar yapılan haber ne kadar doğru ya da yanlış olursa olsun, etik dışı bir davranış anlamına gelen sansasyonel ya da endişe verici başlıklar ve notlar oluşturmak olabilir.

Ancak talihsizlik, deneyim eksikliği veya basit bir insan hatası nedeniyle bir hata gazetecinin kapısını çaldığında, zamanında düzeltme bir zorunluluktur. İlk bilgilerin hızla değişebildiği afet haberciliğinde, gazeteciler yanlışlıkları açık ve şeffaf bir şekilde düzeltmelidir. Bu ilke, hesap verebilirliğe ve hataların zamanında düzeltilmesine her zaman değer verecek olan hedef kitlenin güvenini korumak için elzemdir.

Afet Haberciliğinde Yasal Gözetim

Afetler sırasında iyi gazetecilik, insanların haklarını korumaya ve yanlış bilgilerin işleri daha da kötüleştirmesini önlemeye yardımcı olur. Felaket olaylarının haberleştirilmesi, halkın bilgi edinme hakkı ile doğruluk, mahremiyetin korunması ve yönetmeliklere uygunluk gibi yasal sorumlulukların dengelenmesini gerektirir. Yanlış bilgilendirme paniği körükleyebilir, kurtarma operasyonlarını engelleyebilir ve mağdurların haklarını ihlal edebilir. Sosyal medyanın yükselişi, yasal hesap verebilirliği geleneksel medyanın ötesine taşıyarak afet haberciliğinin etik, mahremiyet ve gazeteci korumaları açısından incelenmesini elzem hale getirmiştir.

Afet Gazeteciliğinde Yasal ve Etik Sorumluluklar

Acil durumlarda yanlış bilgilendirme toplumsal paniğe yol açabilir, kurtarma çabalarını engelleyebilir ve temel hakları ihlal edebilir; bu da medya kuruluşlarının ve gazetecilerin katı mesleki standartlara bağlı kalmasını çok önemli hale getirir.

Gazeteciler, doğruluğu sağlamanın ötesinde, felaketlerle ilgili haber yapmanın hukuki sonuçlarını da göz önünde bulundurmalıdır.

Afet gazeteciliği önemli yasal ve etik sorumluluklar taşır. Felaket olaylarının haberleştirilmesi, mağdurların mahremiyetini korurken ve hassas verilerin yayılması-na ilişkin düzenlemelere uyarken bilgilerin doğruluğunu sağlamalıdır. Acil durumlarda yanlış bilgilendirme toplumsal paniğe yol açabilir, kurtarma çabalarını engelleyebilir ve temel hakları ihlal edebilir; bu da medya kuruluşlarının ve gazetecilerin katı mesleki standartlara bağlı kalmasını çok önemli hale getirir.

Medyanın doğru ve doğrulanabilir bilgi sağlama konusundaki yasal yükümlülüğü özellikle acil durumlarda kritik önem taşımaktadır. Yanlış veya yanıltıcı verilerin yayılması korkuyu artırabilir ve müdahale çabalarını engelleyebilir. Örneğin, Kasım 2024'te İspanya'da yaşanan Valencia trajedisi sırasında, Bonaire otoparkındaki kurbanlarla ilgili söylentiler, kritik anlarda yanlış bilgilendirmenin tehlikelerini ortaya koymuştur. Bu olaylar, küçük yanlışlıkların bile yaygın sonuçları olabileceğinden, titiz bir doğruluk kontrolü ve sorumlu habercilik ihtiyacının altını çizmektedir. Afet haberlerinin güvenilirliğini sağlamak sadece etik bir sorumluluk değildir; halkın güvenliğini korumak ve gereksiz zararları önlemek için temel bir yasal gerekliliktir.

Gazeteciler, doğruluğu sağlamanın ötesinde, felaketlerle ilgili haber yapmanın hukuki sonuçlarını da göz önünde bulundurmalıdır. Bazı yargı bölgelerinde, istemeden yapılan hakaret veya yanlış bilgi yayımı, medya kuruluşlarına karşı dava açılmasına veya yasal işlem başlatılmasına neden olabilir. Bu durum gazetecilere kaynakları titizlikle doğrulama, raporları çapraz kontrol etme ve spekülasyonlardan kaçınma konusunda ek bir sorumluluk yükler. Hukuki açıdan afet haberciliğindeki ihmal, kasıtlı yanlış bilgilendirme kadar zarar verici olabilir ve bu da profesyonel titizliği gerekli kılar.

Bir diğer önemli faktör de hükümetlerin ve kurumların afet haberciliğine ilişkin yasal çerçevenin şekillendirilmesindeki rolüdür. Basın özgürlüğü temel bir hak olsa da, bazı yetkililer krizleri medya haberlerine kısıtlama gerekçesi olarak kullanabilir. Acil durum yasaları veya sansür düzenlemeleri, genellikle kamu düzenini koruma kisvesi altında gazetecilerin şeffaf haber yapma becerilerini sınırlandırabilir. Sorumlu habercilik ile yersiz hükümet kontrolüne direnme arasındaki dengeyi anlamak, hem etik standartları hem de halkın bilgi edinme hakkını korumak için hayati önem taşır.

Gizliliğin Korunması ve Hesap Verebilirlik

Bilgi edinme hakkı ile bireylerin mahremiyetinin korunması arasındaki denge, afet haberciliğinde önemli bir zorluktur. Gazeteciler genellikle mağdurlar ve afetten etkilenenler hakkında hassas bilgileri ele alırlar ve bu da kişisel hakları ihlal etmekten veya bireyleri ek risklere maruz bırakmaktan kaçınmak için dikkatli bir değerlendirme gerektirir.

Kişisel bilgilerin uygun izin olmadan yayınlanması, medya kuruluşları için yasal sonuçlar ve ilgili kişilere zarar verme gibi ciddi sonuçlara yol açabilir. Etik habercilik uygulamalarının desteklenmesi, etkilenen bireylerin saygınlığı ve güvenliğinin öncelikli olmasını sağlar.

Mahremiyetin korunmasının ötesinde, bilginin yayılmasında hesap verebilirlik, özellikle sosyal medyanın yükselişiyle birlikte giderek daha önemli hale gelmiştir. İspanya da dahil olmak üzere bazı AB ülkelerinde yönetmelikler, hem geleneksel medyanın hem de etki sahibi kişilerin yanlış veya hatalı bilgileri düzeltmesini zorunlu kılmaktadır. Bu politika, krizler sırasında paylaşılan bilgilerin doğrulanmış ve güvenilir olmasını sağlamayı; böylece zaten kritik olan bir durumu daha da kötüleştirebilecek yanıltıcı söylemlerin yayılmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Dijital içerik üreticilerinin artan etkisi, bilginin doğruluğuna ilişkin sorumluluğun profesyonel gazetecilerin ötesine geçtiği anlamına gelmektedir. Fenomenler ve sosyal medya figürleri de kamu algısının şekillenmesinde rol oynamaktadır ve benzer hesap verebilirlik standartlarına tabi tutulmalıdır.

Küçükler ve özellikle hassas gruplar hakkında haber yaparken ek bir karmaşıklık ortaya çıkar. Afet haberciliği genellikle olayı bağlamsallaştırmak için insanların çektiği acıları vurgularken, çocukların, mültecilerin veya yaşlıların sıkıntı içinde gösterilmesi son derece dikkatli olmayı gerektirir. Etik ilkeler, bu grupların yer aldığı görüntülerin veya röportajların yalnızca (varsa) velilerinin izniyle alınmasını değil, aynı zamanda onların onuruna saygı göstermesini ve acılarını dramatik etki için istismar etmemesini gerektirir. Mahremiyetin korunması, sadece açık kimlik tespitinden kaçınmanın ötesine geçer; etkilenenler üzerindeki psikolojik ve duygusal etkiyi de dikkate almayı içerir.

Ayrıca, hesap verebilirlik multimedya içeriğinin doğruluğuna kadar uzanır. Dijital çağda, görüntüler ve videolar kolayca manipüle edilebilir veya bağlamından koparılabilir, bu da yanlış anlatıların yayılmasına yol açar. Gazeteciler görsel içerik paylaşırken ekstra önlemler almalı, materyallerin uygun şekilde kaynaklandırıldığından, doğrulandığından ve uygun bir bağlamda kullanıldığından emin olmalıdır. Etik gazetecilik, içerik sorumluluğunun metinsel doğruluktan kamuoyuna sunulan görüntülerin bütünlüğüne kadar haberciliğin her yönünü kapsamasını gerektirir.

Gazetecilerin Hakları ve Yasal Güvenceler

Gazetecilerin afetlerle ilgili doğru ve etik haber yapma görevi olsa da, bu süreçte önemli risklerle de karşı karşıyadırlar. Krizleri haberleştirmek, onları haksız suçlamalar veya cezai mahkumiyete yol açabilecek yasal işlemler de dahil olmak üzere yasal tehditlere maruz bırakabilir. Hakları ve kendilerine sağlanan yasal korumalar hususunda iyi bilgilendirilmeleri elzemdir. Basın özgürlüğünü ve acil durumlarda haber yapmayı düzenleyen ulusal ve uluslararası yasalar hakkında farkındalık, gazetecilerin mesleki dürüstlüklerini korurken işlerini sorumlu bir şekilde yürütmelerini sağlar.

Yasal risklere ek olarak, afet bölgelerinde haber yapmak, gazetecilerin güvenlik önlemleri almasını gerektiren fiziksel tehlikeler de doğurur. Yüksek riskli ortamlar, dengesiz yapılar, tehlikeli koşullar veya düşmanca durumlar gibi tehditlere maruz kalmayı en aza indirmek için güvenlik protokolleri konusunda

uygun eğitim gerektirir. Gazetecilerin korunması, afet durumlarında bağımsız, şeffaf ve etik haberciliğin sağlanmasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Nihayetinde, bilgilerin doğruluğu, mahremiyetin korunması ve düzeltme haklarına riayet edilmesi, yasal açıdan sorumlu bir habercilik için kilit öneme sahiptir. Medya kuruluşları ve bireysel olarak gazeteciler, etik ve şeffaf haberciliğe katkıda bulunmak için bu ilkelere bağlı kalmalıdır. Bunu yaparak, hem halkın hem de afetlerden doğrudan etkilenenlerin haklarına saygı gösterirken yanlış bilgilendirmenin zararlı etkilerini önlemeye yardımcı olurlar.

Afet Haberlerinde Görsel Değerlendirme

Afet haberlerinde görsel boyut, görüntü ve videoların doğruluğunu sağlamak, kamu güvenini ve bilginin bütünlüğünü korumak için çok önemlidir.

Afetlerde Görsel Bilginin Niteliği. Felaket olayları sırasında, görüntüler ve videolar birincil bilgi kaynakları haline gelmektedir. Bunların dijital platformlarda hızla yayılması, yanıltıcı görsel bilgilerin dolaşıma girdiği 2023 Türkiye ve Suriye depremlerinde olduğu gibi manipülasyon veya bağlamından koparıma riskini artırmaktadır.

Görsel İçerik Doğrulamada Karşılaşılan Zorluklar. Dijital manipülasyon ve hızlı yayınlama baskısı doğrulamayı zorlaştırmaktadır. Düzenlenmiş görüntülerin veya önceki olaylara ait görüntülerin güncelmiş gibi kullanılması kamuoyu algısını bozabilir ve karar alma sürecini etkileyebilir.

Görsel Doğrulama için Araçlar ve Teknikler. Bu zorlukların üstesinden gelmek için gazetecilerin InVID, Uluslararası Af Örgütü'nün YouTube DataViewer ve Google Reverse Image Search gibi özel araçlar kullanması gerekir. Bu araçlar metaverilerin analiz edilmesine, görüntülerin kaynağının izlenmesine ve gerçekliğinin doğrulanmasına olanak tanır.

Görsel Doğrulama Eğitimi. Görsel doğrulama konusunda sürekli eğitim şarttır. Görsel yanlış bilgilendirme ve doğrulama araçlarına ilişkin eğitim programları bilgi kalitesini artırabilir. Uzmanlarla işbirliği ve en iyi uygulamaların paylaşılması doğrulama kabiliyetlerini güçlendirir.

Görsel Yanlış Bilgilendirmenin Toplum Üzerindeki Etkisi. Yanlış görüntüler halkın algısını değiştirebilir, panik yaratabilir ve kaynakları başka yöne çekebilir. Doğal tehlike acil durumlarında görsel medya (resimler, videolar) tehlikenin olası riskini, etkisini ve şiddetini belgeleyip aktarır. Dolaşıma sokulan görseller, ölçek ve hız bakımından manipüle edildiğinde, sahte olduğunda veya ilgisiz bir olay ya da yere ait olduğunda sorunlar ortaya çıkmaktadır (Dootson vd., 2021).

Görsel Yayınlarda Medya Sorumluluğu. Medya sıkı doğrulama protokolleri uygulamalı ve doğrulanmamış bilgilere karşı şüpheli bir kültürü teşvik etmelidir. Doğrulama sürecinde şeffaflık ve hataları düzeltme isteği kamu güvenini korumak için kritik öneme sahiptir.

Dijital Platformlar ve Kitlelerle İşbirliği. Dijital platformlar ve kitleler yanlış bilgiyle mücadelede kilit bir rol oynamaktadır. Platformlar doğrulama araçları sağlayabilirken, izleyiciler de şüpheli içeriklerin bildirilmesine yardımcı olabilir. Medya eğitimi ve eleştirel düşünme, yanıltıcı bilgileri tespit etmek için çok önemlidir.

Vaka Çalışmaları ve Çıkarılan Dersler. 2005'teki Katrina Kasırgası gibi geçmiş olayların analizi, görsel yanlış bilginin kamu algısını ve hükümetin müdahalesini nasıl etkilediğini göstermektedir.

Bu vakalar daha titiz doğrulama protokollerine ve medya, yetkililer ve dijital platformlar arasında işbirliğine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Gelecekteki Zorluklar ve Teknolojik Evrim. Yapay zeka ve deepfakes gibi görüntü manipülasyonlarındaki gelişmeler görsel içeriklerin doğrulanmasını zorlaştırmaktadır. Gazeteciler, ortaya çıkan bu zorlukların üstesinden gelmek için en yeni araçlar ve metodolojiler konusunda güncel kalmalıdır. Görsel inceleme, afet gazeteciliğinin önemli bir parçasıdır. İyi doğrulama uygulamalarının hayata geçirilmesi, sürekli eğitim ve dijital platformlar ve kitlelerle işbirliği, görsel yanlış bilgilerle mücadele etmenin ve kritik zamanlarda güvenilir gazetecilik yapmanın anahtarıdır.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afet haberciliğinin bir diğer önemli yönü de üslup, doğruluk ve gizliliği kapsayan içerik analizidir. Gazetecilerin sorumluluğu yayın anının ötesine uzanır, yanlışlıkların düzeltilmesi ve etik ihlallerin önlenmesi için haberlerin sürekli değerlendirilmesini gerektirir. Afet haberlerinde kullanılan dilin önemi de vurgulanmaktadır; çünkü bu dilin kesin ve mağdurların içinde bulunduğu koşullara duyarlı olması gerekmektedir. Ayrıca, multimedya içeriğinin doğrulanması da çok önemlidir; zira görüntüler ve videolar kamuoyunu sorumlu bir şekilde bilgilendirebilecek ya da zararlı yanlış bilgiler yayabilecek güçlü araçlardır. Gazeteciler görsel materyalleri kullanırken dikkatli olmalı ve insan acısını istismar etmeden gerçeği yansıttıklarından emin olmalıdır.

Ayrıca metin, dijital çağda medyanın hesap verebilirliğinin değişen doğasının altını çiziyor. Sosyal medya hem güvenilir hem de yanlış bilginin yayılmasını hızlandırırken, gazeteciler yeni doğrulama araçlarına uyum sağlamalı ve titiz editoryal denetimlerini sürdürmelidir. Mağdurların onuruna saygı göstermek ve sansasyondan kaçınmak gibi etik hususlar, gazeteciliğin güvenilirliğini korumak için temel önemdedir. Afet gazetecilerinin sorumluluğu kamuoyunu bilgilendirmenin ötesine geçerek hakikati korumayı, güveni teşvik etmeyi ve medyada yer alan haberlerin kaos ve korkuyu arttırmak yerine afet müdahale çabalarına olumlu katkıda bulunmasını sağlamayı içerir.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler, afet haberlerinin gözetimi ve kontrolünde kullanılmak üzere editoryal beceriler edinebilirler.
- Öğrenciler afet haberlerinin editoryal kontrolünü gerçekleştirebilir.
- Öğrenciler afet olaylarına odaklanan haberleri detaylı bir şekilde analiz edebilirler.
- Öğrenciler afet haberlerinin teknik ve yapısal denetimini yapabilirler.

Öz-Değerlendirme

- 1 BM afet haberlerinde doğruluğu sağlamak için hangi editöryal yöntemi önermektedir?
 - a) Editörün özel denetimi
 - b) Erken uyarı planlarını uygulamak
 - c) Kısa başlıklar kullanmak
 - d) Uzman olmayan gazetecilere yetki vermek
- 2 Aşağıdaki sorulardan hangisi 5N+1K'nın bir parçası değildir?
 - a) Kim
 - b) Neden
 - c) Ne
 - d) Kimin
- 3 İyi editöryal uygulamalara göre afet haberlerinde nelerden kaçınılmalıdır?
 - a) Çoklu kaynaklara danışmak
 - b) Doğrulanmış verileri ihmal etmek
 - c) Mağdurlara karşı empati yapmak
 - d) Ön hazırlık
- 4 Hükümet kaynaklarından veya hükümet organlarından resmi olmayan bilgiler alındığında ne yapılmalıdır?
 - a) Hemen yayımlanmalı
 - b) Yetkililerden alınan bilgiler her zaman doğrudur
 - c) Resmi olmayan beyanlar doğrulanamaz.
 - d) Bilgiler diğer kaynaklarla çapraz kontrol edilmeli
- 5 Afet haberlerinde kullanılan dilin odak noktası ne olmalıdır?
 - a) Sansasyonel ve doğrudan
 - b) Açık ve şeffakatli
 - c) Teknik ve detaylı
 - d) Tarafsız ve yansız

- 6 Bu bölüme göre, gazetecilikte birincil kaynağı karakterize eden nedir?
 - a) Gazetecinin kişisel görüşleri
 - b) Olaylarla doğrudan ilgili kişiler veya belgeler
 - c) Sosyal ağlarda viral haberler
 - d) Diğer medya tarafından yayımlanan bilgiler
- 7 Bir gazeteci afet haberlerinde açıklanan bilgilerde hata tespit ederse ne yapmalıdır?
 - a) Hataları görmezden gelmeli
 - b) Şeffaf bir şekilde düzeltmeli
 - c) Önemi en aza indirmeli
 - d) Hataların kaynağını gizlemeli
- 8 Görsel içeriği yayımlamadan önce doğrulamanın amacı nedir?
 - a) Yayın hızını artırmak
 - b) Bilgilerin gerçekliğini sağlamak
 - c) Makalenin estetiğini iyileştirmek
 - d) Yetkililerle çatışmalardan kaçınmak
- 9 Sahadaki bir afeti haberleştirirken, daha önemli olan nedir?
 - a) Doğruluk yerine anıandılığa öncelik vermek
 - b) Doğrudan görüşmelerden kaçınmak
 - c) Sansasyonel teknikler kullanmak
 - d) Yukarıdakilerin hiçbiri
- 10 Bir afet bağlamında etik düzeyde, aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğrudur?
 - a) Kaynakların kimliğinin ifşa etmek
 - b) Bilgileri doğrulamadan yayımlamak
 - c) Kaynakların kimliğini açıklamamak
 - d) Potansiyel görüşmecilere baskı yapmak

Cevap Anahtarı

1.b, 2.d, 3.b, 4.d, 6.b, 7.b, 8.b, 9.d, 10.c

Kaynakça

- AJ+ Español.** (2018, September 19). El mito de Frida Sofía | AJ + Español [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=mNjNH7nNY5A>
- Agencia EFE.** (2022). Libro de estilo urgente. https://recursos.efe.com/objetos_app/libroestilo/libroDeEstiloUrgente.pdf
- British Broadcasting Corporation (BBC).** (2023). BBC editorial guidelines. <https://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/pdfs/bbc-editorial-guidelines-whole-document.pdf>
- Chernov, M.** (2022, March 15). Pregnant woman, baby die after Russian bombing in Mariupol | AP News. AP News. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-maternity-hospital-pregnant-woman-dead-c0f2f859296f9f02be24fc9edfca1085>
- Chernov, Mstyslav.** (2023). 20 Days in Mariupol. <https://20daysinmariupol.com>
- Dootson, P., Thomson, T. J., Angus, D., Miller, S., Hurcombe, E., & Smith, A.** (2021). Managing problematic visual media in natural hazard emergencies. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 59, 102249. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102249>
- Fortin, J., Graff, A., Moses, C., Medina, J., Saul, S., Dwyer, M., Fahy, C., Selig, K., Morales, C., Nostrant, R., & Russell, J.** (2025, January 26). California Wildfires: Winds are subsiding. The next worry: Rain on burned ground. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/live/2025/01/21/us/los-angeles-wildfires-california>
- Francis, Meredith.** (2023, November 20). “To Not Document It Is Impossible”: A Q&A with Mstyslav Chernov, the Director of ‘20 Days in Mariupol.’ (2024, March 11). WTTW Chicago. <https://www.wttw.com/playlist/2023/11/20/q-and-a-mstyslav-chernov-20-days-in-mariupol>
- Friggeri, A., Adamic, L.A., & Eckles, D.** (2014). Rumor Cascades. *Proceedings of the Eighth International Conference on Weblogs and Social Media, ICWSM 2014*, 101-110.
- González Seara, L.** (1968). Juicios de valor, ideologías y ciencia social. *Revista de estudios políticos*, 159 (160), 5–36.
- Herrscher, R.** (2012) *Periodismo narrativo: cómo contar la realidad con las armas de la literatura*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- International Center for Journalists (ICFJ).** (2022, November 11). A trio of Ukrainian journalists exposed vivid images of Russia’s siege of Mariupol [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=91j6rQBcF1U>
- International Federation of Journalists. (IFJ).** (2019). GLOBAL CHARTER OF ETHICS FOR JOURNALISTS. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf
- Ireton, C., & Posetti, J. (Eds.).** (2018). *Journalism, ‘Fake News’ and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training*. UNESCO.
- Karlamangla, S., Jiménez, J., Zhuang, Y., Selig, K., & Nostrant, R.** (2025, January 28). What we know about the Los Angeles wildfires. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2025/01/08/us/wildfires-los-angeles-california.html>
- Leoni, Brigitte, Radford, Tim, Schulman, Mark.** (2011). Disaster through a different lens: behind every effect, there is a cause. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). https://www.preventionweb.net/files/20108_mediabook.pdf
- López Calera, N. M.** (2010). El interés público: Entre la ideología y el derecho. *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, 44, 123–148.

Melvin Mencher's News reporting and writing Mencher, Melvin [SRG] : Free download, borrow, and streaming : Internet Archive. (2018, January 19). Internet Archive. <https://archive.org/details/Melvin-MenchersNewsReportingAndWritingMencherMelvinSRG>

Méndez-Muros, S., Alonso-González, M., & Pérez-Curiel, C. (2024). Disinformation and Fact-Checking in the Face of Natural Disasters: A Case Study on Turkey–Syria Earthquakes. *Societies*, 14(4), 43. <https://doi.org/10.3390/soc14040043>

Philp, Rowan. (2023, February 20). 10 Investigative Questions to Ask after a Natural Disaster. Global Investigative Journalism Network. <https://gijn.org/resource/10-investigative-questions-to-ask-after-a-natural-disaster/>

Potter, Deborah, Ricchiardi, Sherry. (2013). International Center For Journalists (ICFJ). Disaster coverage guide. <https://www.newslab.org/wp-content/uploads/2013/11/Disaster-Coverage-Guide.pdf>

Ramirez Gelbes, Silvia. (2016). Sobre viejas y nuevas pirámides: la superestructura informativa en los diarios online. Universidad de San Andrés and Universidad de Buenos Aires.

Rannard, B. G. (2017, September 21). Mexico earthquake: Trapped girl “Frida Sofia” grips nation. BBC. <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-41346787>

Rannard, B. G.. (2017, September 22). Mexico earthquake: Girl who captivated the nation never existed. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-41359331>

Sánchez, J. F. (1993). La pirámide invertida: Caída de un mito. *Cuadernos de información*, 8, 5–36

Silverman, C. (2014). Verification handbook : an ultimate guideline on digital age sourcing for emergency coverage. European Journalism Centre. <http://verificationhandbook.com>

The Guardian. (2023). Editorial code of practice and guidance 2023. https://uploads.guim.co.uk/2023/07/27/GNM_editorial_code_of_practice_and_guidance_2023.pdf

Tirzo, Jorge. (2017, December 11). 3 lecciones periodísticas que nos dejó el temblor #19S. Fundación Gabo. <https://fundaciongabo.org/es/etica-periodistica/blogs/3-lecciones-periodisticas-que-nos-dejo-el-temblor-19s>

UNESCO. (2022). Safety of journalists covering trauma and distress ‘Do no harm’. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

United Nations. (1948.). Universal Declaration of Human Rights | United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The Spread of True and False News Online. *Science*, 359(6380), 1146–1151.

AFET HABERLERİNDE REDAKSİYON

Abdulkadir GÖLCÜ²²

BÖLÜM 12

AFET HABERLERİNDE REDAKSİYON

- **Giriş**
- **Anahtar Kavramlar**
- **Afet Haberlerinde Manşetler ve Başlıklar**
- **Afet Haberlerinde Metinsel Uyum**
- **Afet Haberlerinde Habercilik Teknikleri**
- **Afet Haberlerinde Görsel Uyum**
- **Yapay Zekâ ve Redaksiyon**
- **Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları**
- **Öz Değerlendirme**
- **Kaynakça**

Giriş

21. yüzyıl “Bilgi Çağı” ya da “Dijital Çağ” olarak adlandırılmaktadır. Bu yüzyılda bilgi ve teknoloji insanların hizmetine sunulmuş ve dünya düzeninde etkili bir rol oynamıştır. Bu durum insanları sürekli bilgi bombardımanına tutmaktadır. Sürekli ve yoğun bilgi akışı medya kuruluşlarını ve gazetecilik alanını da önemli ölçüde etkilemiştir. Aslında başlangıçta haber üretimi ve haber dağıtımı olarak işlev gören gazetecilik, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve haber tüketicilerinin aynı zamanda haber üreticisi haline gelmesiyle birlikte haberin yeniden yazılması, haberin gereksiz bilgilerden arındırılması, haberin yeniden düzenlenmesi ve haberde etik kuralların sağlanması biçimine dönüşmüştür. Bu durum gazetecilik faaliyetlerinde haberin yeniden yazılması, haberin yeniden düzenlenmesi, haber etiğine uyulması, haberin uzunluğunun ve içeriğinin kontrol edilmesi süreci olan editörlük sürecinin önemini öne çıkarmıştır.

Bu bölümde hem dünyada hem de ülkemizde tarihin her döneminde yaşanmış ve yaşanması muhtemel doğal ve insan kaynaklı afetlerin haberleştirilmesi olan afet haberlerinde düzenleme sürecinin önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çalışmada haber ve haberle ilgili çeşitli kavramlar açıklanmış, afet haberlerinde başlık ve manşet kullanımı, afet haberlerinde metinsel uyum, afet haberi yazım teknikleri, afet haberlerinde görsel uyum ve yapay zekâ ile yazılan haberler ile afet haberlerinde düzenlemenin önemi ele alınmıştır. Bölümde, afet haberleri özelinde medya içeriklerinin düzenlenmesinin gerekliliği ve haberlerde editörlerin görevleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Haberler

İnsanların hayatını ilgilendiren güncel bir olay veya söylem ya da var olan bir olay hakkında elde edilen yeni bir bilginin, gazetecilik kurallarına uygun olarak düzenlenip kamuoyuna duyurulması haber olarak kabul edilir. Hangi medya aracı için yapılırsa yapılsın, haberin doğru bilgiye dayanması, güncel olması, kesin ve yalın bir dille yazılması gerekir. Haber metinleri doğru ve tarafsız bir üslupla, yeni bilgiler içeren kısa ve yalın metinler şeklinde yazılmalıdır (Anadolu Ajansı, 2018). Haber yazımında sadeliğe vurgu yapılmasının nedeni, her eğitim düzeyinden okuyucu, dinleyici ve izleyicinin haberi okuduğunda, dinlediğinde ve izlediğinde kolayca anlayabilmesi ve sonuç çıkarabilmesidir (Tokgöz, 2017). Ayrıca haberlerde kamuoyunun genelini ilgilendiren ya da ilgilendirecek özel bir durumun öne çıkarılmasına, merak ve ilgi uyandırılmasına dikkat edilmelidir. Doğruluk, gerçeklik, nesnellik, anlamlılık, kesinlik, hız, tutarlılık ve inandırıcılık haberin sahip olması gereken niteliklerdir.

Haber Başlıkları

Bir haberin temel kriteri ve özü olan haber başlıkları, okuyuculara ne hakkında bilgi sahibi olacaklarını gösteren ve haberi özetleyen kısa ve ilgi çekici cümlelerdir. Haber başlıkları sade, anlaşılır olmalı ve okuyucuda haberi okumak için merak uyandıracak yaratıcılık içermelidir. Haber başlıkları; başlık, ana başlık, alt başlık ve ara başlıklar olarak sınıflandırılır. Haberde kullanılan başlıklar mutlaka yargı iletmedir (Yüksel, 2018; Hossain, , Arafat, & Hossain, 2021).

Haberlerde Görseller

Haber görselleri, haberin anlatısında yer alan olay, konu ve kişileri okuyucuya göstermek için kullanılır. Haberde kullanılan görsel unsurların temel işlevi haber metnini desteklemektir. Fotoğraflar, karikatürler, tablolar, grafikler, infografikler, logolar ve illüstrasyonlar haber görseli olarak kullanılır. Haberde görseller, haber metinlerinde haberi tanımlayan, anlatıyı destekleyen ve güçlendiren, okuyucu, dinleyici ve izleyici için konunun anlaşılmasını kolaylaştıran unsurlardır (Yüksel, 2018). Habere açılan kapılar olan haber fotoğrafları, mesajı yaymada kelimelerden daha güçlü bir özelliğe sahiptir. Çünkü fotoğrafların evrensel bir dile sahip olması da görsellerin haberdeki önemini artırmaktadır. (Oparaugo, 2021,).

Metinsel Uyum

Haber metnlerinin zaman kullanımı, özne-fiil uyumu, anlatım biçimleri, cümle yapısı ve düzeni gibi dilbilgisi kurallarına uygun olarak yazılması ve haber metninde anlatılan konunun anlatım akışı ve mantıksal bağdaşıklığı metinsel uyumu içerir. Haber metninde okura aktarılan konu, anlamsal ve mantıksal bir bütünlük içinde yazılmalıdır. Haber metninin haber yazım kuralları ve haber değerleri dikkate alınarak yazılması haber metinlerinde uyum yaratır. Benzer şekilde haber başlıkları, spot, giriş ve haber metni arasında da uyum olmalıdır. (Türkben, 2018; Dahl & Fløttum, 2017).

Haberlerde Stil

Haber yazımında dil kurallarının, gazeteciliğin temel ilke ve gerekliliklerinin bir arada bulunması ve kullanılması haberin üslubu olarak değerlendirilir. Haber üslubu, yalınlık, kesinlik, canlılık, doğrudanlık, özgünlük, açıklık, özlülük, doğruluk ve konuya odaklanmayı içerir. Haber yazımında Türkçenin iyi ve doğru kullanımı (fiiller, sıfatlar, yüklemeler, zarflar, dilbilgisi kuralları vb), sözcük düzeni ve anlatım haberin üslubunu etkiler (Tokgöz, 2017).

Düzenleme

Haber, kitap, dergi vb. yazılı metinlerdeki yazım, üslup ve dil bilgisi hatalarının düzeltilmesi, metinlerin daha sade, anlaşılır ve profesyonel hale getirilmesi işlemine düzenleme denir. Bu işlemi gerçekleştiren kişilere editör denir. Editörler metinleri okur, dil bilgisi kurallarını ve yazım hatalarını düzeltir, metindeki tutarsızlıkları giderir. Editörler genellikle yazılı metinlerde akıcılığı sağlama ve anlamsal hataları düzeltme işlemini gerçekleştirirler. Editörlük ve redaksiyon birbirine karıştırılmamalıdır. Çünkü editörler sadece metinlerin yazım kurallarını ve anlamsal akışını kontrol eder ve metnin içeriğinde büyük değişiklikler yapmazlar. Ancak redaksiyon sürecinde redaktörler metnin içeriğine ekleme, çıkarma ve yeniden yapılandırma gibi işlemler yapabilirler (Atam, 2024).

Redaksiyon

Yazılı bir haber metninin orijinal halini değiştirmeden yeniden yazılması, üzerinde yeni bir anlayış ve üslupla düzeltmeler yapılması işlemine redaksiyon denir. Farklı kaynaklardan alınan aynı konudaki haberlerin birleştirilerek yeniden yazılması olan redaksiyonun amacı, daha önce yazılmış haberin özünü değiştirmeden ya da içeriğini değiştirmeden haberi hedef kitle için daha sade ve anlaşılır hale getirmektir (MEBa, 2013). Redaksiyon, farklı kaynaklardan ve günlük bilgilerden yeni haberler yazmak, yazılan haberleri yeniden düzenlemek, farklı haberleri bir araya getirerek yeni bir haber metni oluşturmak için yapılır. Bir yazının ya da haberin yeniden yazılması olarak bilinen redaksiyon işlemi, İkinci Dünya Savaşı öncesinde gazetelerin hız konusunda birbirleriyle yarışması sonucu ortaya çıkmıştır. Sahadaki muhabirlerin haber merkezine gelerek olayla ilgili bilgileri habere dönüştürmede zaman kaybetmemeleri için bilgileri telefonla merkeze gönderirler ve merkezdeki redaktörler bu bilgileri habere dönüştürürlerdi. Redaksiyon süreci, haberle ilgili unsurlara bağlı kalınması, okuyucunun, dinleyicinin ya da izleyicinin dikkatini dağıtacak, konunun öneminin azalmasına neden olacak gereksiz bilgi ve verilerin ayıklanması, haberin hızlı bir şekilde yazılıp servis edilmesi gibi çok önemli bir süreçtir. Dolayısıyla düzenleme süreci sadece haberin yeniden yazılması değildir. Birçok süreci içeren çok önemli, zor ve uzmanlık gerektiren bir uygulamadır (Narmanlıoğlu, 2019).

Redaktör

Yazılan haber metninin içeriğini birçok yönden düzelter ve yayına hazırlayan kişiye redaktör denir (Yüksel, 2018). Redaktörler sadece haberi yeniden yazmak ve düzeltmekle kalmazlar. Aynı zamanda redaktörlerin önemli görevleri vardır. Bunlar, haberi düzenlemek, haberin bütünlüğünü kontrol etmek, haberin uzunluğunu ayarlamak ve haberdeki bilgilerin geriye dönük takibini sağlamaktır. Ayrıca, anlatım hatalarını ve yanlış ifadeleri düzeltmek, haberde görüntü-metin uyumunu sağlamak ve reklam içeriklerini tespit edip çıkarmaktır. Redaktörler, anlamsal hataları düzeltmek, haberde etik ilkelere bağlılığı izlemek ve sağlamakla da sorumludurlar (Narmanlıoğlu, 2019).

Afet Haberlerinde Manşetler ve Başlıklar

Haber başlıklarında vurgulanan uyarılar, afet dönemleri gibi hem toplumsal hem de bireysel olarak her türlü bilgi ve içeriğin dikkate alındığı dönemlerde iki kat önem kazanır.

Haberlerin okuyucular tarafından okunmasında birçok haber bileşeni bulunmaktadır. Bu bileşenler arasında haberin vitrini olarak kabul edilen haber başlıkları ilk akla gelenlerdir. Çünkü manşetler ve başlıklar gazete, dergi ve çevrimiçi platformlarda haberin ana unsurlarıdır. Aslında haber metinleri toplumda yaşanan olayların bir özeti, haber manşetleri ve başlıkları ise haberin bir özeti olarak değerlendirilmektedir (Narmanlioğlu, 2019, s. 3). Haber başlıkları ve manşetler, haberin okunmasına karar verilmesinde etkilidir. Bu nedenle haber başlığı ile haber metni arasında kullanılan kelimeler, atıfta bulunduğu kişi ve olay arasında uyum olmalıdır.

Örneğin Hatay, Antakya, Özyurt yerel gazetesinin 6 Şubat depreminden sonra yayımladığı haberin başlığı “Kızılay Kışa Döndü!” okuyucunun kafasında soru işareti bırakıyor. Çünkü haberin girişinde ve metninde 6 Şubat 2023 depremi sonrası Kızılay yardımlarından bahsediliyor ve yardımların durumunun hava koşulla-

rına bağlı olarak değişeceği vurgulanıyor. Burada haber ilgi çekici bir niteliğe sahip olabilir ancak belirsizlik söz konusudur. Bu gibi durumlarda editörler haberin başlığından içeriğine kadar her aşamasında etkili olur.

Haber başlıklarında kullanılan ifadeler de çok önemlidir. Çünkü haber başlıkları, haberin vitrini olarak okuyucuların dikkatini çeker ve daha akılda kalıcı olur. Aslında haber başlıklarında kullanılan ifadeler, haberde yer alan kişi, bölge ya da durumu suçlayıcı ya da ötekileştirici nitelikte olmamalıdır. Afet haberlerinde kullanılan haber başlıklarında “mağdur” ifadesinin kullanımına özellikle dikkat edilmelidir. Afet dönemleri gibi insanların daha hassas olduğu dönemlerde medyada manipülasyona yol açan, ayrımcı/kutuplaştırıcı başlıklardan kaçınılmalıdır. Çünkü haberlerde yer alan bu tür durumlar afetin boyutunun ve yaşanan sürecin gerçekliğinin kaybolmasına neden olabilir.

Haber başlıklarında vurgulanan uyarılar, afet dönemleri gibi hem toplumsal hem de bireysel olarak her türlü bilgi ve içeriğin dikkate alındığı dönemlerde iki kat önem kazanır. Dolayısıyla bu dönemde medyada yer alan haber ve manşetlerin tespiti ve teyidi daha fazla dikkat gerektirir. Bu süreçte haber başlıklarının düzenleme süreci hem gazeteciliğin temel kurallarına uymayı hem de sürecin hassasiyetine dikkat etmeyi gerektirir.

Afet Haberlerinde Metinsel Uyum

Haberde redaksiyon sürecinin sadece yazım ve noktalama hatalarını düzeltmekle sınırlı olmadığı daha önce ifade edilmişti. Yazılı haberin yeniden tasarımcıları olarak redaktörler, haberdeki sözcük ve ifadelerin kullanımına, gönderme yaptıkları olay, kişi ve kurumlara ilişkin birtakım düzenlemeler yaparlar. Aynı zamanda haberdeki olayın ya da kişinin haber metninde nasıl anlatıldığı da oldukça önemli bir konudur. Özellikle afet haberleri gibi kişisel ve toplumsal duyarlılığın oldukça yüksek olduğu haber türlerinde, haberde kullanılan ifade ve kelimelerin özenle seçilmesi gerekir.

Özellikle afet haberleri gibi kişisel ve toplumsal duyarlılığın oldukça yüksek olduğu haber türlerinde, haberde kullanılan ifade ve kelimelerin özenle seçilmesi gerekir.

Sel, deprem, yangın, tsunami, kıyamet gibi çeşitli doğal afetlerle ve kurbanlarla ilgili haberlerde kullanılan betimlemeler, haberi daha dikkat çekici ya da duygusal açıdan etkileyici hale getirebilir. Bununla birlikte, haberin insanlara, bölgeye veya duruma karşı bir yabancılaşma olarak algılanmasına da neden olabilirler. İnsanların duyu dünyalarında afeti anlamlandırma- larında etkili olan kelime, sıfat ve zarfların kullanımı özenle yapılmalıdır. Bu nedenle düzenleme sürecinde editörler, haberin aktarmak istediği anlatı içerisinde ilgili kelimeleri kullanmaya özen göstermelidir (Tokgöz, 2017).

Haber metinlerinde zaman bütünlüğünü bozan anlatım hatalarını düzeltmek, yabancı sözcük ve yanlış ifade kullanımını denetlemek de editörlerin görevleri arasında yer alır. Çünkü yazım kurallarına uygun, anlaşılır ve sade sözcükler kullanmak, okuyucu, dinleyici ya da izleyicinin haberi anlamasını kolaylaştırır. Bu noktada haber metinlerinin anlamsal uyumu yakalaya-

bilmesi için anlatım hataları açısından mutlaka redaksiyondan geçmesi gerekir. Afet haberlerinde bu durum daha da önem kazanır. En hızlı ve en güncel haberi vermek isteyen muhabirlerin dikkatinden kaçan yanlış kelime kullanımı ve yazım hatalarıyla dolu haber metinlerinin düzenlenmeden geçmeden servis edilmesi, hedef kitle için inandırıcı ve anlaşılır olmayı zorlaştırır. Ayrıca haberi yazan kurumun ve muhabirin prestijinden ödün vermesine neden olur. Bu nedenle haber metinlerinin düzenlenmesi hem haberin metinsel uyumu hem de etik kural ihlallerinin önüne geçilmesi açısından önem taşır (Narmanlıoğlu, 2019).

Örneğin afet süreçlerinde tarafsızlığın korunamaması, afet sürecinde panik ve kaosa yol açabilir. Haber metninde sansasyonel, manipülatif ve abartılı ifadeler kullanmak, afetin boyutunu abartarak gereksiz panik ve endişeye neden olabilir. Benzer şekilde afetin boyutunu ve etkilerini küçümsemek de vatandaşlar için yanlış bir algı yaratabilir. Afeti yaşayan vatandaşların ciddiye alınmadıkları için olumsuz duygular hissetmelerine ve gelecekte afetle ilgili gerekli önlemleri almamalarına neden olabilir. Dolayısıyla tüm bu değişkenlerin haberin kurgulanması sürecinde editörler tarafından göz önünde bulundurulması gerekir.

Afet Haberlerinde Habercilik Teknikleri

Gazete, dergi, televizyon, radyo vb. iletişim araçlarında neyin haber olacağı kadar nasıl haberleştirileceği de önemlidir. Çünkü her haber metninin kendine özgü bir haber yapısı, anlatım tarzı ve tekniği vardır. Haberin yazım tekniği ve dili, olayın kendisi kadar habercinin yazım tekniği ve haber yazım diline hakimiyeti ile de ilgilidir. Haberin yazım yapısı, haber bilgisinin toplanması sırasında muhabirin zihninde oluşturulur. Muhabirin habere ilişkin zihninde bir yapı oluşturamamasının en önemli nedeni gündemi takip etmemesi ile ilgilidir. Gündemi ve yaşanan gelişmeleri sürekli takip eden bir muhabir, haber yapısını oldukça kolay ve hızlı bir şekilde oluşturabilir. Ancak gündemi takip etmeyen bir muhabir, haberde hangisi konunun öne çıkarılması gerektiğine karar veremez ve haberi oluşturmada zorlanır. Dolayısıyla haberde doğru yapı için hem muhabirlerin hem de editörlerin gündemi takip etmesi gerekiyor. Haber metinleri objektif, anlaşılır ve akıcı bir yapıya sahip olmalıdır (Tokgöz, 2017).

Haber editörlüğünde en eski ve en yaygın kullanılan haber yazım tekniği Ters Piramit Kuralıdır. Çünkü bu kural gazeteler, dergiler, internet ya da bu yayınlar için haber üreten ajanslar için okumaya ya da yazmaya dayalı en pratik ve kullanışlı yazım tekniğidir. Bu teknikte habere ilişkin bilgiler, haber değerine göre en önemliden en az önemliye doğru hiyerarşik olarak sıralanır. Özet giriş tekniği ile haberlerin yazıldığı bu teknikte, en önemli bilgiler haber girişinde özet şeklinde sunulur. Daha az önemli olduğu düşünülen bilgiler ise ilerleyen paragraflarda verilir. Ters piramit kuralı ile yazılan haberlerin girişinde 5N (ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl) ve 1K (kim) bulunur. Haberin girişinde 5N ve 1K'nın cevaplarını içeren haberler başarılı haber düzenlemesi olarak kabul edilir (Anadolu Ajansı, 2018).

Bir diğer haber yazım tekniği ise Dörtgen (Kare) Tekniği'dir. Bir olaydan ziyade bir konunun ele alındığı durumlarda daha çok tercih edilen dörtgen (kare) tekniği, haberleştirilecek bilgilerin eşit önemde olduğu durumlarda kullanılır. Dörtgen (kare) tekniğinde haberin detayları üst üste dörtgen bloklar şeklinde eşdeğer paragraflar halinde haberin gövdesinde yer alır. Haberi anlamlı bir çerçeveye oturtmak için kullanılan bu tekniğin amacı, bilgilerin eşit önemde olması nedeniyle okuyucunun haberin tamamını okumadan anlamasını zorlaştırmaktır. Dörtgen (kare) tekniğinde paragraflar arasına "alt başlıklar" yerleştirilir ve paragraflar arasındaki konuları birbirine bağlamak için geçiş cümleleri yazılır. Örneğin tarihi yerleri tanıtan ya da farklı konularda düzenlenen toplantı ve sempozyumları anlatan haberlerin yazımında bu teknik kullanılır (Yüksel, 2018).

Muhabirlerin haberleri düzenlemesinde haber yazım teknikleri yer alsa da haber editörleri de haberin son kontrolünü gerçekleştirir. Muhabirler olayı takip etme, haberi daha hızlı yayımlama gibi motivasyonları nedeniyle haberi düzenlemede hatalar yapabilir. Bu gibi durumlarda editör, haberin yazımı ile birlikte haberin düzenlemesini de yeniden yapar ve haberi yayına hazır hale getirir. Özellikle afet, kaza, saldırı, patlama gibi ani gelişen ve toplumsal etkisi yüksek olan haberlerde editörün sorumluluğu artar. Olayın sıcaklığı, medya kuruluşunun beklentileri, hız gibi değişkenler nedeniyle haberin yazımında çeşitli hatalar meydana gelebilir. Editör, yazım ve noktalama hatalarının yanı sıra olaydan etkilenen vatandaşların haberdeki sunumunu da kontrol etmelidir. Editör, haberde yer alan kişinin ad ve soyadının yazımı, 18 yaşından küçüklerin isimlerinin haberden çıkarılması gibi noktalarda yetkinliğini ve farkındalığını kullanmalıdır.

Afet Haberlerinde Görsel Uyum

Haberlerde kullanılan görseller, özellikle de fotoğraflar, muhabirlerin gerçeği aktarması için önemli araçlardır. Haber görselleri, sözle ya da yazıyla anlatılamayan bilgileri aktaran, haber metninin tamamlayıcı parçalarıdır. Gazetelerde fotoğraflar önemli bir yer tutarken, televizyonlarda görseller haberin kendisi olarak görülür. Çünkü fotoğraflar bir haberin gerçekliğini ve doğruluğunu artırarak okuyucuların ya da izleyicilerin haberde verilen bilgilere güvenmesini sağlar. Bir bilgi kayıt aracı olan fotoğraflar, haberin yazılı metne göre daha kolay algılanmasını sağlar. Olayın tanığı ve haberin belgesi olan haber fotoğraflarının temel amacı okuyucuya görsel bilgi aktarmaktır. Bu nedenle haber fotoğraflarında içerik, estetik ve tekniğin önüne geçer. Çünkü iyi bir haber fotoğrafı, okuyucunun haberle ilgili bilmesi gereken bilgileri görsel olarak sunar (Alemdar ve Uzun, 2019). Bu nedenle haberde kullanılan görseller, görsellerin başlığı ve fotoğraf alt yazıları haber metni ile uyumlu olmalıdır. Bu uyum, haberin anlaşılabilirliğinin sağlanmasında etkili olur.

Görsel, işitsel ve yazılı basında yer alan haberlerde, görsellik haberin anlaşılabilirliğini artırmanın yanı sıra haberi destekleyen bir unsur olarak da önem taşır. Gelişen teknolojilerle birlikte haberlerde görsel malzeme olarak fotoğrafların yanı sıra şekil, tablo, grafik ve infografik gibi görseller de kullanılmaktadır (Narmanlıoğlu, 2019). Sanat tarihçisi Felix Hoffmann'a göre etkili bir haber fotoğrafı okuyucuların, dinleyicilerin ya da izleyicilerin düşünme ve anlama biçimlerini değiştirebilir.

Haber fotoğrafları, özellikle afetlerde, afetlerin insani boyutlarını yansıtma ve somutlaştırma becerisine sahip en güçlü ürünlerdir.

Haber fotoğrafları, özellikle afetlerde, afetlerin insani boyutlarını yansıtma ve somutlaştırma becerisine sahip en güçlü ürünlerdir. Öyle ki bazen dünyanın herhangi bir yerindeki bir olayla ilgili çekilen bir haber fotoğrafı, hiç tanımadığımız bir coğrafyanın ve insanların acılarına ya da mutluluklarına ortak olmamızı sağlar. Haber fotoğrafları, okuyucuların ve izleyicilerin olaylardan etkilenenlerle empati kurmasını sağlar. Haber fotoğraflarının değeri; etki, yakınlık, zamanındalık, çatışma, sıra dışılık, şöhret ve duygu kriterlerine göre belirlenir (Anadolu Ajansı, 2018).

Haber metinlerini tamamlayan görsel malzemelerin redaksiyonu da çok önemlidir. Bir haberin redaksiyonu yapılırken redaktörün habere ait görselleri de dikkate alması gerekir. Haberde adı geçen kişi ya da yerlerin görselle uyumluluğunu kontrol etmek, haberde ele alınan olay ya da durumların görsellerde yer alıp almadığını kontrol etmek, görsellerin etik ilkelere uygun olup olmadığını kontrol etmek redaktörlerin görevleri arasındadır (Narmanlıoğlu, 2019).

Haberde kullanılan görsel malzemeler haberi tamamlar ve anlaşılabilirliğini artırır. Ancak haberin etkisini artırmak için haber fotoğraflarında gazetecilik etiği ve özellikle çocuk hakları ihlallerine dikkat edilmesi gerekir. Haberin daha çok okunmasını sağlamak için özellikle afet haberlerinde kullanılan görsellerin içeriğinde enkazdan çıkan vatandaşların görüntüleri olduğu gibi yer almakta, çocukların üzgün, şaşkın ve çarpıcı görüntüleri kullanılmaktadır. Ancak haberlere baktığımızda etik değer ve ilkelerin geri plana atıldığı, etik dışı bir yayıncılık sergilendiğini görüyoruz. Afet haberlerinde vatandaşların duygularını hedef alan içerikler öne çıkarılmaktadır. Bu haberlerde “korku, panik, endişe ve umut, mucize, rekor” gibi söylemler kullanılmaktadır. Haber görsellerini de haber metninden yola çıkarak düzenleyen gazete ve televizyon kanalları bu anlamda objektiflikten uzak bir habercilik örneği sergilemektedir (Basmacı, 2023).

Yapay Zekâ ve Redaksiyon

Yapay Zekâ (YZ), bir bilgisayarın ya da bilgisayar yardımıyla çalışan bir makinenin insan zekâsını modelleyebilme ve bir insan gibi geçmiş deneyimleri dikkate alarak anlam çıkarabilme, akıl yürütebilme, genelleme yapabilme ve öğrenebilme yeteneğidir. Görsel algılama, tanıma, konuşma, karar verme, diller arası çeviri gibi insan zekâsı gerektiren görevleri yerine getirebilen bilgisayar sistemlerine yapay zekâ denir. Yapay zekâ ile ilgili üzerinde uzlaşılan nokta, insan beyninin öğrenme yeteneğine sahip bir bilgisayar sistemi olmasıdır. Yapay zekânın mantığı, makineleri insanlar gibi öğrenen, karar veren ve öngöründe bulunan yapılara dönüştürme fikridir. Yapay zekâ, insan beyninin işlevlerini taklit etmek ve bunları makineler üzerinde modellemek için geliştirilmiştir (Yılmaz, 2011).

Yapay zekâ teknolojisinin hayatımıza girmesiyle birlikte birçok alanı olduğu gibi medya alanını da etkilemiştir. Yapay zekâ, medyanın içerik üretimi ve dağıtımında büyük değişimlere ortam sağlayan ve medya endüstrisinin geleceğini şekillendiren önemli teknolojilerden biri olarak görülmektedir. Yapay zekâ, bilginin toplanması, düzenlenmesi, oluşturulması, dağıtılması, yaygınlaştırılması ve tüketilmesinde hız, verimlilik ve maliyet açısından avantajlar sağladığı için medya alanında aktif olarak kullanılmaktadır.

Yapay zekâ, medyada haber üretimi, içerik üretimi, yönetimi ve kurgusu, veri analizi ve izleyici davranışları gibi alanlarda kullanılmaktadır. Medyada yapay zekâ kullanımı, içerik üretiminin hızını ve çeşitliliğini artırma, kişiselleştirilmiş içerik sunma, içerik üretim maliyetini düşürme, medya kuruluşlarında insan gücüne olan ihtiyacı azaltma gibi avantajlar sağlamaktadır. Ancak her durumda olduğu gibi medyada yapay zekâ kullanımının da dezavantajları bulunmaktadır. Yapay zekanın içerik üretiminde insan müdahalesini azaltmasıyla birlikte üretilen içeriklerin tarafsızlığı ve şeffaflığı konusunda endişeler yaşanmaktadır. Ayrıca deepfake teknolojisi ile üretilen içeriklerin sahte ve manipülatif olması gibi sorunlarla da karşılaşmaktayız. Çünkü deepfake teknolojisi ile insanların sesleri, yüzleri ve hareketleri yapay zekâ teknolojisi aracılığıyla gerçeğe en uygun şekilde kullanılmaktadır. Böyle bir oluşumda, söz konusu kişinin gerçekte asla söylemeyeceği bir şeyi haberleştirmek, söz konusu kişi için olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi kamuoyunu yanlış yönlendirerek büyük bir toplumsal etki ve kaos da yaratabilir (Era Medya, 2024). Bu durum, medyadaki uzman redaktör ve editörlerin yazılan ya da oluşturulan içerik üzerinde son kontrol ve düzenlemeleri yapmasıyla önenebilir.

Columbia Üniversitesi Gazetecilik Okulu tarafından 134 haber çalışanı ve 35 haber kuruluşundan 36 sektör, politika, akademi ve teknoloji uzmanının görüşleri alınarak “haberde yapay zekâ ve yapay zekânın gazeteciliği nasıl yeniden şekillendireceği” üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarının yer aldığı Tow Raporu’na göre medya kuruluşları, sektörün içinde bulunduğu mali zorluklardan kaynaklanan piyasa baskıları nedeniyle maliyetleri düşürdüğü ve içerik verimliliğini artırdığı için, dijitalleşme merkezli rekabet için yapay zekâyı kullandıklarını belirtmiştir. Ancak raporda yapay zekânın, çıktıların güvenilmezliği, hatalı çıktıların yol açtığı etik ve itibar zararları, mesleki normları, haber çalışanlarının direncini ve izleyici tercihlerini etkilemesi gibi sorunlara yol açtığı sonucuna da varılmıştır. Aynı zamanda haber kuruluşları Google, Amazon ve Microsoft gibi büyük teknoloji şirketlerinin yapay zekâ ürün ve teknolojilerinden de faydalanmaktadır. Bu durum, büyük ve iyi kaynaklara sahip haber kuruluşlarının yapay zekâ teknolojisini kullanması ile daha küçük haber kuruluşlarının bu teknolojiyi kullanması arasında bir fark oluşmasına neden olmaktadır. Yüksek maliyet, çoğu haber kuruluşunu daha düşük maliyetli diğer platformları kullanmaya itmektedir. Öte yandan, yapay zekâ teknolojisinin karmaşıklığı, haber kuruluşlarını teknoloji şirketlerine bağımlı tutma ve bu şirketlerin haber kuruluşları üzerindeki kontrolünü artırma riski taşımaktadır. Buna ek olarak, yapay zekâ teknolojilerindeki şeffaflık eksikliği ve gazetecilerin içerik üzerindeki yetkilerindeki sınırlamalar, gazetecilik çıktılarında önyargılar ve hatalar, telif hakkı ve çeşitli zarar biçimleri hakkında endişelere yol açmaktadır (Columbia Journalism School, 2024).

Yapay zekâ teknolojileri arasında yer alan GhatGPT ve Deepfake uygulamalarının medya sektöründe büyük bir değişim sağladığı vurgulanmaktadır. Ancak bu teknolojilerin gazeteciliğin temel değerleri olan bilgide güvenilirlik ve etik sorunlarını da beraberinde getirdiği bilinmelidir. Doğal dil işleme yeteneğine sahip bir chatbot olan GhatGPT ve gerçeğe en yakın sahte görüntüyü oluşturan Deepfake ile oluşturulan içerikler, medya sektöründe içeriğe güvensizliğe, dezenformasyona ve manipülasyona neden olabilir. Çünkü bu araçların doğru ve güvenilir bilgi kullanıp kullanmadığı tartışmalıdır ve hedef kitleyi yanıltma riski taşımaktadır. Yapay zekânın yeni medya için ürettiği haberlerde tıklanma oranını artırmak için kışkırtıcı, sansasyonel, merak uyandırıcı ve abartılı ifadelerin yer aldığı başlıklar yer almaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin bunu okuyucuları ya da izleyicileri click-bait’e (tıklama tuzağı) çekmek için yaptığı bilinmektedir (Kırak & Özkoçak, 2023).

Yapay zekâ teknolojilerinin gazetecilikte kullanımı, genel olarak gazetecilerin görevlerini ellerinden alarak işlevsiz hale getirmekte ve sahte, dezenformasyon dolu haber üretimini artırmaktadır. Ayrıca, bu durum gazetecilik etiğini ihlal etmekte ve insanları taraflı düşünmeye iterek etik sorunları çoğaltmaktadır (Gül, 2024). Bunların yanı sıra yapay zekâ, teknoloji devi şirketlere bağımlı hale gelerek ve dolayısıyla belirli ideolojileri barındırarak, üretilen içerikler nedeniyle telif hakkı ihlallerine neden olarak ve manipülatif bilgilerle insanları olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluk yine editörler veya redaktörler tarafından engellenebilir.

Örneğin Microsoft, haber sitesi MSN için bir yapay zekâ uygulaması kullanarak haber yazmıştır. Ancak bu uygulama haber yazımı için internetten otomatik olarak sahte haberler çekmeye başlamıştır. Siteye çekilen bu sahte içeriklerin son derece fantastik konular hakkında olduğu ve efsanevi yaratıkların görsellerinin kullanıldığı görülmüştür. Yine MSN sitesinde Elon Musk'ın özel hayatına ilişkin sahte bir haber yayımlanmış ve bu haber kısa bir süre sonra siteden kaldırılmıştır. Benzer şekilde teknoloji sitesi CNET'in haber yazımında gizlice yapay zekâ kullandığı ve basılan ekonomi haberlerinin yanlış bilgilerle dolu olduğu ortaya çıkmıştır. CNET haberlerinde yapay zekâ kullandığını kabul etmiş ve kuruluşun yalan haberler nedeniyle prestij kaybına uğradığı bilinmektedir (NewsLabTurkey, 2025).

Yapay zekâ teknolojisi, afet gibi toplumu derinden etkileyen olayların haberleştirilmesinde de kullanılmaktadır. Afetle ilgili yapay zekâ tarafından yazılan haber içeriği, afetle ilgili internetteki her türlü bilgiyi çekerek haber oluşturabilir. Gerçekten var olan ve toplumu etkileyen felaketle ilgili gerçek görüntüler yerine, haber metnini tamamlayan görüntüyü oluşturmak için bu teknolojinin kullanılmasıyla, yapay zekâ tarafından oluşturulan görüntü ve içeriklerin kullanılması, halkın olaya bakış açısını ve felaketten etkilenenlerin psikolojisini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca yapay zekâdan gelen mevcut bilgilerin haber yazımında kullanılması, haberin içeriğinde afetin risklerinin öngörülememesine neden olur. Yine teknolojinin ilerleme hızının ve etkinliğinin her haber kuruluşunda, özellikle yerel haber kuruluşlarında aynı olmaması, afetle ilgili güncel ve doğru bilgi verilmesinin önünde engel teşkil edebilir.

Her ne kadar yapay zekâ teknolojileri medya çalışanlarının görevlerini devralmış ve onları işlevsiz hale getirmiş gibi görünse de bu teknolojiler tarafından hazırlanan içeriklerin doğru ve güvenilir olup olmadığının kontrol edilmesi, haberlerde yer alan içeriklerin etik kurallara uygunluğunun denetlenmesi, telifli görsellerin kullanılması, yanlış ve yanıltıcı bilgilerin önüne geçilmesi için insan beynine, uzmanlığına ve muhakeme gücüne hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle medya içeriklerinin editörler ve redaktörler tarafından kontrol edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Bu bölümde, insanların yaşamlarındaki gelişmelerin bir özeti olarak değerlendirilen haberin önemi ve haberi oluşturan başlıklar, görseller, yazım teknikleri, metinsel uyum ve üslup gibi bileşenler afet haberleri özelinde ele alınmaktadır. Afet dönemleri, insanların hem en savunmasız, panik ve tedirgin olduğu hem de habere en çok ihtiyaç duyduğu dönemlerdir. Medya kuruluşları, özellikle haber içeriklerinde afetlerle ilgili gelişmeleri en hızlı ve güvenilir kaynaklardan kamuoyuna aktarmakla sorumludur. Ancak bu sorumluluklarını yerine getirirken başta gazetecilik değerleri olmak üzere etik kural ve ilkeleri göz önünde bulundurmalı, afetten etkilenen insanları mağdur, savunmasız ya da muhtaç göstererek ötekileştirmek, sansasyonelliğe, abartıya ve ajitasyona başvurmamak gibi hatalara düşmekten kaçınmalıdır. Haber metinlerinde, özellikle de haber başlıklarında vermek istedikleri bilgileri açık, sade, net, anlaşılır ve güvenilir kaynaklardan sağlamalıdır. Benzer şekilde haber metni ile haber görseli arasındaki uyumun sağlanması da haberin etkisi açısından önem taşır. Haber kanıtı olarak kabul edilen haber fotoğrafları, okuyucuların yaşanan afetin boyutlarını somutlaştırması ve felaketten etkilenen insanlarla empati kurması açısından haber metinlerinden daha güçlü olabilir. Bu nedenle haber görselleri, haberi tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Haber diğer unsurlarında olduğu gibi haber görsellerinde de haber değeri ve etik, insan hakları, telif hakkı gibi hukuki sorunlara neden olacak durumlara dikkat edilmelidir. Yine son dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan yapay zekâ teknolojilerinin (ChatGPT, Deepfake vb.) haber yazımında kullanılması nedeniyle medya kuruluşlarında avantaj ve dezavantajlar yaşanmaktadır. Bu teknolojilerin haber yazımında zaman ve maliyeti düşürmesinin yanı sıra yanlış ve sahte bilgiler kullanılarak haber yazılması ve servis edilmesi gibi olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Haber metinlerinde bulunan sahte ve yalan bilgiler hem medya kuruluşunun güvenilirliğini ve prestijini olumsuz etkilemekte hem de toplumda kaosa neden olabilmektedir.

Yukarıda vurgulanan hususlar, haber yazımında editörlük sürecinin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü haber yazımında düzenleme süreci sadece haberin yazım hatalarının düzeltilmesi değildir. Düzenleme, haber içeriğinin anlamsal akışının düzenlenmesi, haberin anlaşılabilirliğinin ve okunabilirliğinin artırılması, gereksiz bilgi ve sözcüklerin ayıklanması gibi önemli bir süreci kapsar. Ayrıca haberde yer alan bilgilerin doğruluğunun kontrol edilmesi, görsel ve metin uyumluluğunun sağlanması, etik ihlallerin ve telifli unsurların habere çıkarılması da düzenlemede diğer önemli süreçlerdir. Bu nedenle haberin düzenlemesini yapan editörlerin sektörde uzun yıllar çalışmış, hem haber yazımını hem de hukuki süreçleri bilen, araştıran ve kendini yenileyen kişiler olması gerekir. Teknoloji ile donatılmış ve sınırsız bilgi akışının yaşandığı günümüz dünyasında gazetecilik alanında dezenformasyon ve yalan haberin önüne geçebilmek için medya kuruluşlarının mutlaka deneyimli editörlere ve düzenleme süreçlerine sahip olması önerilmektedir.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afet haberleri için üretilen metinlerin değerlendirmesini yapabilir.
- Öğrenciler haber konusuna göre görsel öğeler seçebilir.
- Öğrenciler yazım yanlışlarını düzeltebilir.
- Öğrenciler redaksiyon ve düzeltme hakkında bilgi sahibi olabilir.
- Öğrenciler afet haberlerinde redaksiyonun önemini anlayabilir.
- Öğrenciler afet haberlerinde kullanılan kelimeler ve görseller hakkında farkındalık sahibi olabilir.
- Öğrenciler yapay zekâ teknolojilerinin medya kuruluşlarında kullanılmasının avantaj ve dezavantajlarını anlayabilir.

Öz Değerlendirme

- 1 Düzenleme süreci için aşağıdakilerden hangisi söylene-
mez?
a) Yazılı bir haberin yeniden yapılandırma
b) Farklı kaynaklardan gelen bilgileri bir araya getirerek
yeni bir haber hikâyesi oluşturmak
c) Dağınık bilgilerden yeni bir haber hikâyesi yazmak
d) Tek bir kaynağa ve etkinliğe bağlı kalmak
- 2 Aşağıdakilerden hangisi haber görsellerinin işlevlerin-
den biri değildir?
a) Okuyucunun sıkılmasını önler
b) Haber metnini destekler
c) Haberin anlaşılabilirliğini kolaylaştırır
d) Haberin verdiği mesajın etkisini artırır
- 3 Düzenleme sürecine ilişkin aşağıdaki ifadelerden han-
gisi yanlıştır?
a) Haber metninin gereksiz bilgi ve verilerden temizle-
mek
b) Haberlerin dağıtımını kolaylaştırmak
c) Haberlerdeki yazım hatalarını düzeltmek
d) Haberlerin yeniden yazmak
- 4 Aşağıdakilerden hangisi haberlerin redaksiyonunu ve
kontrolünü yapan editörlerin görevleri arasında yer al-
maz?
a) Haber konusunu bulmak ve bilgi toplamak
b) Haberlerde görsel-metin uyumluluğunu sağlamak,
c) Reklam içeriğini tespit etmek ve haberlerden çıkarmak,
d) Haberlerde etik ilkelere uyulmasını denetlemek ve
sağlamak
- 5 Afet dönemlerinde medyada yer alan haberlerde aşağı-
dakilerden hangisine dikkat edilmelidir?
a) Haber duygusal açıdan çekici olmalıdır
b) Afeti en çarpıcı şekilde anlatacak kelime ve görselleri
kullanmak
c) Elde edilen her türlü bilgiyi doğrulanmadan okuyucu-
lara/izleyicilere aktarmak
d) Afetten etkilenen insanları ötekileştirmeden veya ma-
nipüle etmeden haber vermek
- 6 Aşağıdakilerden hangisi afet haberlerinde düzenleme
sürecinin haber alıcılarına ve haber kurumuna sağladığı
faýdalardan biri değildir?
a) Yanlış veya sahte haberlerin yayılmasını önlemek
b) Kurumun bilgi alma konusundaki güvenilirliğini koru-
mak ve artırmak
c) Haberin okuyuculara geç duyurulmasına neden ol-
mak
d) Etik kural ihallerini önlemek
- 7 Aşağıdakilerden hangisi afet haberlerinde görsel kulla-
nımının nedenlerinden biri değildir?
a) Afetin insanı boyutlarını yansıtmak ve somutlaştırmak
b) Afetten etkilenen kişilerle empati kurulmasını sağla-
mak
c) Afet haberlerinin okunabilirliğini artırmak
d) Afetin etkisinin boyutlarını görsel unsurlarla detaylan-
dırmak
- 8 Aşağıdaki ifadelerden hangisi afet haberlerinde görsel
kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlar arasında
yer almaz?
a) Gazetecilik geleneklerinden ziyade estetik unsurlara
dikkat etmek
b) İnsan haklarını ve gazetecilik değerlerini korumak
c) Konunun veya okuyucuların görsellerden olumsuz et-
kilenmemesini sağlamak
d) Etik değer ve ilkeleri korumak
- 9 Aşağıdakilerden hangisi yapay zekâ teknolojilerinin
medya kuruluşlarına ve gazeteciliğe sağladığı avantajlar
arasında yer almaz?
a) Haber üretiminde hız ve çeşitlilik sağlar
b) İçerik üretimini artırır ve çalışan maliyetlerini düşürür
c) Veri ve izleyici davranışlarının analizini sağlar
d) Medya kuruluşlarını ve gazeteciliği teknolojiye bağımlı
hale getirir
- 10 Aşağıdakilerden hangisi afet haberlerinin hazırlanma-
sında ChatGPT ve Deepfake yapay zekâ teknolojilerinin
düzenleme gerektirdiği durumlardan biri değildir?
a) Afet haber içeriklerinin etik kurallara uygunluğunu de-
netlemek
b) Telif hakkıyla korunan görsellerin kullanımını engel-
lemek
c) Afetle ilgili gelişmelerin en hızlı şekilde duyurmak
d) Yanlış ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasını önlemek

Cevap Anahtarı

1.d, 2.a, 3.b, 4.a, 5.d, 6.c, 7.c, 8.a, 9.d, 10.c

Kaynakça

- Alemdar**, K., & Uzun, R. (2019). Herkes İçin Gazetecilik. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Anadolu Ajansı**. (2018). Muhabir. İstanbul: Anadolu Ajansı.
- Atam**, S. (2024). Tüm Yönleriyle Editörlük. Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Basmacı**, G. (2023). Doğal Afet Haberlerinde Çocuk Fotoğraflarının Kullanımı: Kahramanmaraş Depremi Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 7(3), 135-148.
- Columbia Journalism School**. (2024, March 6). Columbia University: <https://journalism.columbia.edu/news/tow-report-artificial-intelligence-news-and-how-ai-reshapes-journalism-and-public-arena#:~:text=The%20lack%20of%20transparency%20in,their%20discretionary%20decision%20making%20abilities.adresinden%20alindi>
- Çığ**, Ü. (2010). Endüstriyel Bir Anlatı Yapısı: "Ters Piramit" Haber Metinleri. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 69-90.
- Dahl**, T., & Fløttum, K. (2017). Verbal–visual harmony or dissonance? A news values analysis of multi-modal news texts on climate change. *Discourse, Context & Media*, 20, 124-131.
- Era Medya**. (2024, Eylül 24). Yapay Zeka ve Medya İlişkisi: <https://eramedia.com.tr/yapay-zeka-ve-medya-iliskisi/> adresinden alındı
- Gül**, K. (2024). Yapay Zeka Teknolojilerinin Gazetecilik Alanında Kullanımı: Avantajlar ve Dezavantajlar. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 306-331.
- Hossain**, S. S., Arafat, Y., & Hossain, M. (2021). Context-Based News Headlines Analysis: A Comparative Study of Machine Learning and Deep Learning Algorithms. *Vietnam Journal of Computer Science*, 8(4), 1-15.
- Kırık**, A. M., & Özkoçak, V. (2023). Medya ve İletişim Bağlamında Yapay Zeka Tarihi ve Teknolojisi: ChatGPT ve Deepfake ile Gelen Dijital Dönüşüm. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 58, 58-73.
- MEB**. (2013). Gazetecilik Haberin Nitelikleri. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEBa**. (2013). Redaksiyon 1. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Narmanlıoğlu**, H. (2019). Redaksiyon. A. Yurdigül içinde, *Radyo-Televizyonda Metin Yazarlığı ve Haberlilik* (s. 1-18). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- NewsLabTurkey**. (2025, Ocak 19). Yapay zekâ haber yazmaya kalkarsa: <https://www.newslabturkey.org/2023/04/24/yapay-zeka-haber-yazmaya-kalkarsa/> adresinden alındı
- Opargo**, B. (2021). Relevance of Photographs in Newspaper Journalism. *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 2(10), 96-106.
- Tokgöz**, O. (2017). Temel Gazetecilik (12 b.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Türkben**, T. (2018). Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 6(4), 961-986.
- Yılmaz**, A. (2011). Yapay Zeka. İstanbul: Kodlab Yayınları.
- Yüksel**, E. (2018). Temel Kavramlar. H. İ. Gürcan içinde, *Haberciliğin Temel Kavramları* (s. 49-75). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

AFET ZAMANLARINDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

Oğuz Göksu
Mustafa Bostancı
Mehtap Uyar
Mustafa Kaya
Serkan Ökten
Zeynep Zelan
Soner Dutucu
Özkan Avcı

BÖLÜM 13

AFET ZAMANLARINDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

- **Anahtar Kavramlar**
- **Dezenformasyon Nedir?**
- **Afetlerde Dezenformasyonun Yayılması**
- **Afetlerde Dezenformasyonun Etkileri**
- **Bir Dezenformasyon Kaynağı Olarak Sosyal Medya**
- **Afetlerde Dezenformasyonla Mücadele Stratejileri**
- **Afetlerde Medya ve Gazetecilerin Rolü**
- **Afetlerde Medya**
- **Afetlerde Gazetecilerin Rolü**
- **Vaka Çalışmaları**
- **Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları**
- **Öz Değerlendirme**
- **Kaynakça**

Giriş

Gazetecilerin etik kurallar çerçevesinde hareket etmesi, afet süreçlerinde kamuoyunun güvenilir bilgiye erişimini kolaylaştırmaktadır.

Afet süreçlerinde dezenformasyonla mücadele, kriz yönetiminin en kritik unsurlarından biridir. Doğal afetler, toplumları büyük bir bilgi akışıyla karşı karşıya bırakırken, yanlış veya yanıltıcı bilgilerin yayılma hızını da artırmaktadır. Bu durum, toplumun doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırarak kriz yönetimini sekteye uğratır. Afet anlarında sosyal medya, bilgi paylaşımının en hızlı ve etkili araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu mecralar, aynı zamanda dezenformasyonun en fazla yayıldığı platformlardır. Yanlış bilgiler, kasıtlı veya kasıtsız olarak hızla yayılır ve resmi açıklamaların önüne geçmektedir. Örneğin, afet bölgelerinde “yardım ekiplerinin ulaşmadığı” veya “yeni bir felaket dalgasının beklendiği” gibi teyit edilmemiş bilgiler, toplumda korku ve kaosa yol açabilir. Bu nedenle, sosyal medyada yayılan bilgilerin doğruluğunu teyit etmek hayati bir sorumluluktur. Çünkü bu dönemlerde üretilen dezenformasyon, halk arasında panik ve güvensizlik oluşturmakta, arama-kurtarma çalışmalarını aksatmakta ve kamu otoritelerinin etkin müdahalesini engellemektedir.

Bu çerçevede gazeteciler ve medya kuruluşları, afet süreçlerinde doğru ve teyit edilmiş bilgileri aktarma konusunda büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan afet durumlarında gazeteciler haber kaynaklarını titizlikle değerlendirmeli, spekülatif bilgilerden kaçınmalı ve kamuoyunu bilinçlendirecek içerikler üretmelidirler. Aynı zamanda, kriz anlarında dezenformasyonun nasıl yayıldığını ve bu tür yanlış bilgilerin toplum üzerindeki etkilerini ele alan bilinçlendirme çalışmaları yapmalıdırlar. Gazetecilerin etik kurallar çerçevesinde hareket etmesi, afet süreçlerinde kamuoyunun güvenilir bilgiye erişimini kolaylaştırmaktadır. Afet süreçlerinde dezenformasyonla mücadele, etkin bir kriz yönetiminin temel unsurlarından biridir. Sosyal medyanın bilinçli kullanımı, kamu otoritelerinin hızlı ve şeffaf iletişimi, gazetecilerin sorumluluk bilinciyle hareket etmesi ve toplumun dijital okuryazarlığının artırılması, dezenformasyonun etkilerini en aza indirmektedir.

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi, afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Dezenformasyon

Afet süreçlerinde kasıtlı olarak üretilen veya yayılan yanlış ve yanıltıcı bilgilerin toplumsal güvenliği tehdit etmesi ve kriz yönetimini zorlaştırmasıdır.

Kriz İletişimi

Afetlerde doğru bilginin hızlı ve güvenilir bir şekilde yayılmasını sağlamak için geliştirilen iletişim stratejileri ve yöntemleridir.

Sosyal Medya

Afet dönemlerinde bilgi yayılımını hızlandıran ancak aynı zamanda dezenformasyonun da hızla dolaşma girmesine neden olan dijital platformlardır.

Algoritma

Kullanıcıların karşısına çıkan içerikleri belirlemek için çeşitli faktörleri analiz eden otomatik sistemlerdir. Bu algoritmalar, etkileşim oranlarını, beğenileri, yorumları ve paylaşımları değerlendirerek hangi içeriğin daha fazla kişiye gösterileceğini belirler.

Medya Okuryazarlığı

Bireylerin doğru bilgiyi tespit edebilmesi, dezenformasyonu ayırt edebilmesi ve kriz anlarında güvenilir kaynaklara yönelmesini sağlayan bilinçlendirme süreçleridir.

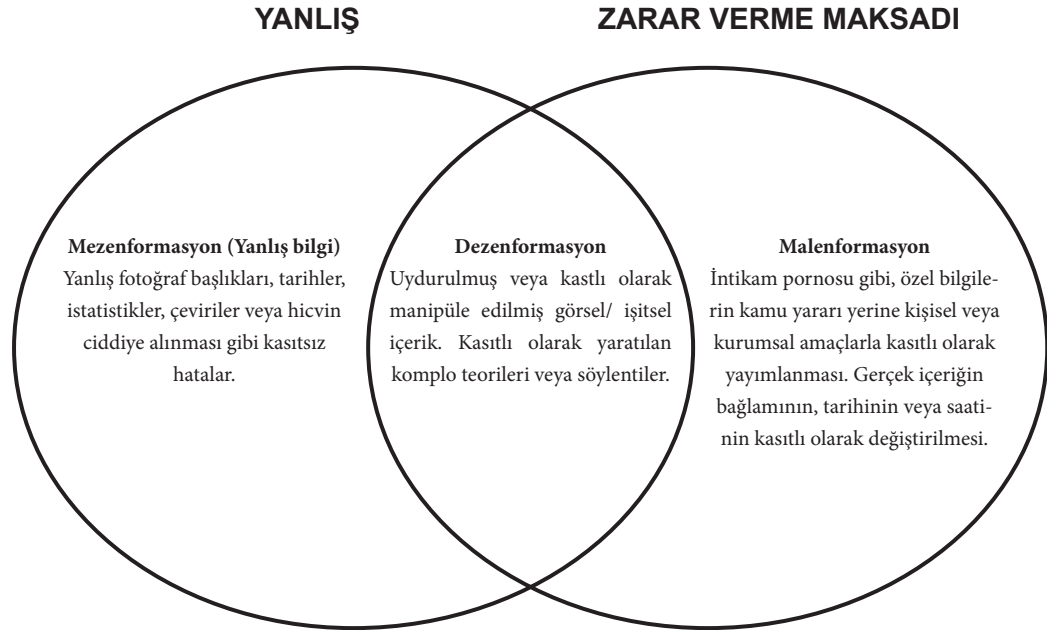
Kamusal İletişim

Kamu otoritelerinin ve medya kuruluşlarının, afet dönemlerinde dezenformasyonla mücadele etmek için yürüttüğü doğrulama çalışmaları ve bilgilendirme mekanizmalarıdır.

Dezenformasyon nedir?

Yanlış bilgi, gerçek dışı bilgi veya yarı gerçekler için kullanılan birçok kavram vardır. Bunlar arasında “dezenformasyon”, “sahte haber”, “yanlış haber”, “dijital yanlış bilgi”, “söylenti” vb. yer alır. Bu bölümün ana konusu olan dezenformasyonu tanımlamak için, kasıtlı olarak zarar vermek veya fayda sağlamak amacıyla tasarlanmış, ortaya atılmış ve sunulmuş her türlü yanlış, hatalı veya yanıltıcı bilgi “dezenformasyon” olarak tanımlanabilir (Kapantai ve ark., 2021).

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi tarafından hazırlanan raporda, dezenformasyon, yanlış haber ve bilgilerin kasıtlı olarak kullanıldığı bir “şemsiye kavram” olarak tanımlanmaktadır. (Dezenformasyonla Mücadele Rehberi, 2023). Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte, kasıtlı olsun ya da olmasın, herhangi bir yanlış bilgi dezenformasyon aracı haline gelebilir. Farklı medya kanallarında paylaşılan düzensiz bilgilerin doğrudan ya da dolaylı olarak geniş bir kitleye ulaşması kaçınılmazdır (Bostancı ve Aksüt, 2023: s. 61). Dezenformasyon çabalarıyla ortaya çıkan düzensiz bilgileri ele alan Wardle ve Derakhshan, yanlış ve yanıltıcı bilgilerin durumunu ifade etmek için “bilgi düzensizliği” kavramını kullanır, bu kavramı üç farklı türde tanımlar ve zarar ve yanlışlık boyutları açısından ayırır (Wardle ve Derakhshan, 2017, s. 5).

Kaynak: (Wardle ve Derakhshan, 2017)

Afetlerde Dezenformasyonun Yayılması

Afetler, insan topluluklarını derinden etkileyen, ani ve yıkıcı olaylardır. Depremler, seller, yangınlar ve diğer doğal afetler, can kaybına, yaralanmalara ve büyük çaplı maddi hasara neden olabilmektedir. Bu tür olaylar sırasında doğru bilgiye erişim, hayatı önem taşımaktadır. Ancak afet durumlarında panik, korku ve belirsizlikle birlikte oluşan kaotik ortamlarda, dezenformasyonun yayılması da kaçınılmaz bir hal almaktadır. Akademik literatürde afetlerde dezenformasyonun yayılması üzerine yapılan çalışmalar, dezenformasyonun afet yönetimi, toplum sağlığı ve güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyarak bazı önerilerde bulunmaktadır. Örneğin Hunt ve arkadaşları (2020) afet durumlarında dezenformasyon içerikli haberlerin etkili bir şekilde izlenmesi ve kamu kurumlarının yanlış bilginin yayılmasından en aza indirebilmek için mücadele etmesini desteklemek için makine öğreniminin kullanımını incelemiştir. Pelen ve Gölgeli (2022) ise günümüzde her akıllı cihaz ve sosyal medya uygulamasının kendi karar mekanizmasına sahip olduğunu, ancak bu uygulamalar vasıtasıyla hastalıklı bir şekilde yayılan bilgilerin otonom olarak gösterilmesinin tartışmalı olduğunu ve bu hatalı bilgilerin yayılma parametrelerinin ağ modelleri ile geliştirilme potansiyeline sahip olduğunu ifade etmiştir.

Afetlerde dezenformasyonun yayılması, son yıllarda giderek artan bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Geleneksel medya, sosyal medya platformları ve hatta kişilerarası iletişim, dezenformasyonun yayılmasında rol oynamaktadır. Çünkü bu tür durumlarda sosyal medya kullanıcılarının bilgi paylaşımında bulunma oranlarının daha yüksek olduğu ve bu durumun, kamuoyunu bilgilendirme açısından önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Xie et al., 2017). Örneğin Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde 11 ili etkileyen büyük depremler sonrası sosyal medyada “baraj patladı”, “yanardağ patladı” gibi asılsız bilgiler yayılmıştır. Bu tür paylaşımlar, zaten panik halindeki halk arasında korku ve kaosa neden olmuştur (Serin ve Ünlü, 2024, s. 12). Bu durum afetlerde kaynağı sorgulamaksızın dolaşıma sokulan teyitsiz bilgilerin yanı sıra doğrudan ve kasıtlı olarak üretilen yanlış bilgilerin de bu anlarda sosyal medyada büyük karışıklığa neden olduğunu göstermektedir (Koçyiğit, 2023, s. 68).

Afetlerde dezenformasyonun yayılmasının birçok nedeni vardır. Bunlar arasında panik ve korku, bilgi eksikliği, güvensizlik, manipülasyon ve propaganda sayılabilir. Afetzedeler, belirsizlik ve korku içindeyken, doğru olmayan bilgilere daha kolay inanabilmektedir. Ayrıca, afet anında bilgi akışının kaotik olması, bilgi eksikliğine ve güvensizliğe yol açmaktadır. Afetlerde dezenformasyonun yayılmasının ciddi sonuçları da olmaktadır. Yanlış bilgiler, insanların güvenliğini tehlikeye atmakta, yardım çalışmalarını engellenmekte, toplumsal kutuplaşma artmakta ve ekonomik zararlar oluşturmaktadır. Afetlerde dezenformasyonun yayılmasını önlemek çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Doğru bilgiye erişimi sağlamak, medya okuryazarlığını geliştirmek, sosyal medya platformlarının sorumluluk almasını sağlamak, yasal düzenlemeler yapmak, doğrulama platformları ve uluslararası işbirliği yapmak, dezenformasyonun etkisini azaltmak ve afetlere karşı toplumun direncini artırmak için atılabilecek bazı önemli adımlardır.

Bilgilendirme faaliyetleri: Afetlerle ilgili doğru ve güncel bilgiler kamuoyuyla etkili bir şekilde paylaşılmalıdır. Bu kapsamda, sosyal medya ve geleneksel medya kanalları etkin bir şekilde kullanılabilir. Afet anında, güvenilir kaynaklardan doğru bilgiye erişim sağlamak hayati önem taşımaktadır.

Medya okuryazarlığı: Bireylerin, bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirme ve dezenformasyonu tespit etme becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Ayrıca gazeteciler de afet haberciliği konusunda etik ilkeler ve doğrulama yöntemleri hakkında eğitim almalıdır.

Sosyal medya platformlarının sorumluluğu: Sosyal medya platformları, dezenformasyonun yayılmasını engellemek için daha aktif bir rol üstlenmelidir. Dezenformasyon içeren içerikleri tespit edip kaldırmak, kullanıcıları bilgilendirmek ve güvenilir kaynakları öne çıkarmak, platformların alabileceği önlemler arasındadır.

Yasal düzenlemeler: Dezenformasyonun yayılmasını önlemek ve cezalandırmak için yasal düzenlemeler yapılabilir. Ancak, ifade özgürlüğünü kısıtlamamak ve sansüre yol açmamak için bu düzenlemelerin dikkatli bir şekilde yapılması önemlidir.

Doğrulama platformları: Ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde hizmet veren kamu otoriteleri tarafından ya da güvenilir oluşumlarca yürütülen doğrulama platformları, şüpheli bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek için kullanılabilir.

Uluslararası iş birliği: Afetlerde dezenformasyonla mücadele, uluslararası işbirliğini gerektirmektedir. Ülkeler, bilgi paylaşımı ve ortak stratejiler geliştirerek, dezenformasyonun sınır ötesi yayılmasını önleyebilirler.

Afetlerde Dezenformasyonun Etkileri

Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle, afetler gibi kriz dönemleri yüksek tempolu bilgi akışının yer aldığı, dolayısıyla dezenformasyon faaliyetlerinde artış yaşandığı zamanlardır (Dezenformasyonla Mücadele Rehberi, 2023, s. 66). Afetler gibi kritik olaylar sırasında dezenformasyonun yayılması, neden olabileceği güven tahribatı ve kamu sağlığı ile güvenliği hakkında oluşturduğu tehlike nedeniyle ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle dijital çağda, krizlere giderek daha fazla “infodemi” eşlik etmekte, bu da vatandaşlar ve krize müdahale kurumları arasında “müşterek durumsal farkındalık” yakalama çabalarını zorlaştırmaktadır (Shahbazi ve Bunker, 2024, s.1). Günümüz, Wardle ve Derakhshan tarafından “bilgi düzensizliği” (information disorder) çağı olarak adlandırılmaktadır (Chaves & Braga, 2019, s.478). Wardle’a göre, dezenformasyonun uygulayıcı aracı olarak ifade edilebilen, 7 tür ‘tahrif edilmiş bilgi’ vardır (Wardle, 2018, akt. Heuer ve Glassman, 2023. s.1).

Bunlar;

- yanıltıcı içerik
- yanlış bağlantı
- yanlış bağlam
- manipüle edilmiş içerik
- yüzde yüz yanlış olan uydurma içerik,
- gerçek kaynakları taklit eden sahte içerik,
- hiciv (satire) şeklinde sıralanabilir.

Bilgi düzensizliğinin unsurlarının uygulayıcı aktör, mesaj ve yorumlayıcılar olarak ayrı ayrı ele alınması gerektiği savunulmaktadır (Wardle ve Derakhshan, 2017, ss. 22-23). Buna göre, uygulayıcı aktörler, mesajı üreten, onu bir medya ürününe dönüştüren ve kamuya dağıtan kişiler ile teşvikçileri işaret eder. Mesaj ise, iletinin formatına, karakterine ve dolayısıyla dezenformasyonun türüne atıfta bulunur. Son olarak, yorumlayıcılar krizin mağdurları, izler kitle ve süreci yönetmesi beklenen yetkililerden oluşacaktır. Afetlerde dezenformasyonun etkisini yukarıda bahsedilen unsurlar için ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır. Uygulayıcı aktörler açısından ele alındığında, bir kriz durumu olarak afetler, aktörlerin başarıya ulaşması için iyi bir “fırsat” durumundadır. Nitekim afet ve kriz ortamlarında en temel ihtiyaç doğru iletişimin kurulmasıdır (Dalaylı, 2024, s.505) ve afetlerde altyapı ve donanımsal ekipmanların görebileceği muhtemel zararın, yine afetlerin neden olacağı kargaşa ortamında birtakım iletişim sorunlarını tetikleyebileceği açıktır.

Krizler, faaliyetlerini başarıya götürmek adına uygulayıcılara aşağıda sıralanmış amaçlar doğrultusunda bazı fırsatlar sunmaktadır (Dezenformasyonla Mücadele Rehberi, 2023, ss. 67-68).

- Korku ve endişeleri artırarak toplumsal direnci kırmak ve vatandaşları yanlış yönlendirmek
- Doğru bilgiye erişilmesine engel olarak bilinçli kararları etkilemek
- Devletin krizle mücadele aygıtlarının yetersiz kaldığı algısını oluşturarak, devlet kurumlarına olan güveni sarsmak
- Arama-kurtarma ve yardım faaliyetlerinin etkinliğini azaltmak

Yorumlayıcılar açısından ele alındığında dezenformasyon, mağdurlara ve afetle mücadele edecek kurum ve kuruluşların çalışmalarına doğrudan zarar vermektedir. Afetlerle mücadele edildiği süreçlerde gerçeğe aykırı paylaşımların yapılması, halk arasında olumsuz duyguların oluşmasına yol açılmasıyla korku veya panik yaratılmasına sebebiyet vermekte, afete müdahale çalışmalarının koordinasyonunu güçleştirmekte ve afet yönetimi süreçlerine yönelik olumsuz müdahalelerin yapılmasına sebebiyet vermektedir. “Bu durum afetin etkilerini ortadan kaldırmaya çalışan kriz yönetimi kurumlarının bir yandan da yanlış bilgi ile de mücadele etmek durumunda kalmalarını mecbur kılmaktadır” (Dezenformasyonla Mücadele Rehberi, 2023, s.66).

Diğer yandan, risk toplumunda, tecrübe edilecek krizlerin, yönetenlere karşı bir “meşruiyet sorunu” haline gelebileceği ifade edilmektedir (Bilgin, 2020, ss 134-135). Habermas’a göre, kriz anları liderliğe, toplumsal düzene ve geleneksel değerlere olan inançların sorgulandığı bir başarısızlık durumudur; bu nedenle kitleler yönetilemez hale gelebilmekte ve sosyal çatışmanın kontrolü ve önlenmesi zorlaşmaktadır (O’Connor, J. 1987, s.3). Halihazırda güçleşen yönetim dezenformasyon faaliyetleriyle başarısızlığa sürüklenebilmekte ve mevcut kaos, kargaşa veya çatışma ortamını şiddetlendirebilmekte, demokrasileri yönetilemez hale getirebilmektedir.

Bir Dezenformasyon Kaynağı Olarak Sosyal Medya

Tarihsel olarak, doğal afetler ve krizlerle ilgili haberler ve uyarılar ağırlıklı olarak televizyon ve radyo yayınları yoluyla yayılmıştır. Ancak dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte yeni platformlar ortaya çıkmış, böylece acil durum iletişim ve uyarı sistemleri geliştirilerek daha hızlı, güvenilir ve verimli hale getirilmiştir. Modern çağda sosyal medya, farkındalığı artırmak ve acil durum müdahale girişimlerinin etkinliğini artırmak için güçlü bir araç olarak ortaya çıkmıştır (UNDP, 2024).

Modern iletişim ortamında sosyal medya platformları, bilginin çoğalması ve dezenformasyonun yayılması ile ön plana çıkan bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal medya ile geleneksel medya arasında göze çarpan bir fark, içeriğin anlık ve filtresiz dolaşımını sağlayan editoryal denetimin yokluğunda yatmaktadır. Haber doğrulama ve editoryal denetim gibi geleneksel medyanın kullandığı düzenleyici süreçlerin aksine, sosyal medya platformları bu tür mekanizmalardan yoksundur ve bu da kullanıcılar için içerik denetimi eksikliğine yol açmaktadır. Bu dinamik ortam, bireylerin artık yalnızca içeriği tüketmekle kalmayıp aynı zamanda aktif üreticiler olarak da hareket ettiği bir duruma yol açmıştır.

Sosyal medya platformlarında paylaşılan bilgilerin hızla yayılması çok yönlü bir zorluk teşkil etmektedir. Bir yandan, doğru ve faydalı bilgiler anında geniş bir kitleye ulaşabilir. Ancak aynı platform, yanlış veya kasıtlı olarak yanıltıcı içeriğin de aynı hızda yayılmasını kolaylaştırmakta ve potansiyel olarak büyük zararlara yol açmaktadır. Bu bilgi kirliliğine katkıda bulunan önemli bir faktör, kullanıcıların okudukları içeriği doğruluğunu teyit etmeden paylaşma eğilimidir. Dezenformasyonun hızla yayılmasıyla ortaya çıkan bu olgu, sadece bireysel düzeyde yanıltıcı bilgilerin farkında olmadan paylaşılmasına yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda yanlış bilginin kasıtlı olarak yayılmasına yönelik daha organize çabaların da önünü açmaktadır (Jeyaraman vd., 2023).

Kriz ve afet bağlamında doğru bilgilendirme sorumluluğu yalnızca bireylere ait değildir; medya kuruluşları ve sosyal medya platformları da önemli sorumluluklar taşımaktadır.

Ayrıca, doğrulama yanlılığı olarak bilinen bir olgunun, insanların önceden var olan inançlarıyla tutarlı olan içeriği paylaşma olasılığını artırdığı gözlemlenmiştir. Dezenformasyon, kullanıcıları manipüle etmeye yönelik kasıtlı ve hesaplı bir çabadır (Yu, 2024). Signal Labs ve Harris Poll tarafından yakın zamanda yayınlanan bir rapor (Kanski, 2017), insanların bilgi tüketim alışkanlıklarını ve bunun yalan haberlerin yayılmasına nasıl katkıda bulunduğunu araştırmıştır. Araştırma, insanların sosyal medya platformlarında gördükleri haberlerin doğruluğunu teyit etmediklerini göstermektedir. Bu da viral bir gönderi yayıldığında çoğu insanın bunu kontrol etmek için zaman ayırmadığını gösteriyor. Signal Pazarlama Başkan Yardımcısı Randy Brasche, sahte haberlerin itibarsızlaştırma ve kötüleme amacıyla kullanılan dijital savaşın bir tezahürü olduğunu belirtiyor. Dezenformasyonun özellikle kriz ve acil durum dönemlerinde sosyal medya platformlarında yoğunlaştığı gözlemleniyor. Böyle dönemlerde doğrulanmamış haberler, manipülatif görseller ve spe-

külatif içerikler hızla dolaşıma girerek bireylerin doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırıyor. Bu durum sadece bireylerin algısını değil, toplumsal düzeni de olumsuz etkileyebiliyor.

Dijital ortam, kullanıcıları manipüle etmeye yönelik kasıtlı bir çaba olan ve genellikle botlar ve otomatik hesaplar tarafından paylaşılan dezenformasyonun yayılmasını hızlandırdı. Bu durum, daha sıkı içerik denetimi ve kapsamlı algoritma denetimlerine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Instagram, Facebook, X (Twitter) ve YouTube gibi önde gelen sosyal medya platformlarının algoritmik yapıları, doğruluğuna bakılmaksızın yüksek etkileşim yaratan içeriklere öncelik vermektedir. Bu durum yanlış bilginin hızla yayılmasına yol açmıştır. Botların ve otomatik hesapların dezenformasyonun yayılmasındaki rolü de dikkat çekicidir. Sonuç olarak, sosyal medya algoritmalarının kapsamlı bir şekilde denetlenmesi ve daha sağlam içerik denetleme uygulamalarının hayata geçirilmesi bir zorunluluktur (Yu vd., 2024).

Günümüz dünyasında bireylerin dezenformasyon konusunda bilinçli olması, bilgi kirliliğinin ve kasıtlı yanıltıcı içeriğin yaygınlaşmasıyla mücadelede çok önemli bir adımdır. Bu durum, yanlış bilginin hızla yayılmasının halkta endişe ve paniğe yol açarak yardım ve müdahale çabalarını sekteye uğratabileceği kriz veya afet dönemlerinde özellikle dikkat çekicidir. Sonuç olarak, bireylerin medya ve sosyal medya platformlarını kullanırken ele alınması gereken konuların bilincinde olması gerekir. Bu, toplumsal dayanışmanın sağlanması ve doğru bilgiye erişimin kolaylaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Kriz ve afet bağlamında doğru bilgilendirme sorumluluğu yalnızca bireylere ait değildir; medya kuruluşları ve sosyal medya platformları da önemli sorumluluklar taşımaktadır. Yanlış bilginin yayılması, sadece bireysel düzeyde değil, daha geniş bir toplumsal ölçekte de toplumsal güveni zedeleme ve kamu düzenini bozma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, hem bireyler hem de kurumsal aktörler bilgi yayarken belirli kurallara uymalıdır (İletişim Başkanlığı, 2024, s. 11):

Görüntü ve Videoların Doğrulanması: Paylaşılan içeriğin güncelliğini doğrulamak ve artık güncel olmayan olayların görüntülerini yaymaktan kaçınmak gerekir.

Coğrafi Konum Kontrolü: Bilginin coğrafi konumunu doğrulamak, doğruluğunu ve gerçekliğini sağlamak gerekir. Bilgi veya görsellerin doğruluğunu, olayın meydana geldiği bölgeden kaynaklandığını teyit ederek tespit etmek gerekir.

Resmi ve Güvenilir Kaynakların Önemi: Afet ve kriz durumlarına ilişkin bilgiler kamu kurumlarından ve güvenilir resmi kaynaklardan edinilmelidir.

Kompo Teorilerine Karşı Önlem: Kompo teorilerine karşı dikkatli olunması gerekir. Afetlerin potansiyel yıkıcı sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, özellikle bilimsel dayanaktan yoksun iddialar karşısında ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenmelidir. Uzmanların görüşlerine gereken önem verilmelidir.

Yardım Çağrılarının Doğruluğu: Yardım çağrılarının doğruluğu son derece önemlidir. Kaynağı belirsiz veya doğrulanmamış yardım mesajları yayılmamalıdır. Yanlış bilgilerin yayılması, yardım çabalarının etkili bir şekilde koordine edilmesini engelleyebilir.

Bot Hesaplar Hakkında Farkındalık: Bot hesaplar tarafından yayılan dezenformasyon potansiyelinin farkında olmak çok önemlidir. Bot hesaplar aracılığıyla yayılan yanıltıcı içerik potansiyelinin farkında olmak ve bu tür kampanyalar konusunda dikkatli davranmak gerekir.

Dezenformasyonun hızlı ve etkili bir şekilde yayılması, sosyal medya kullanıcılarının dijital okuryazarlığının bilgi ortamını yönlendirmedeki önemli rolünün altını çizmektedir. Kullanıcılar bilgiyi değerlendirmek, güvenilirliğini doğrulamak ve içerik paylaşırken daha fazla sorumluluk almak için eleştirel düşünme becerilerini benimsemelidir. Ayrıca, sosyal medya platformları bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak için doğrulama mekanizmalarını geliştirmelidir.

Afetlerde Dezenformasyonla Mücadele Stratejileri

Afet durumlarında doğru ve hızlı bilgi akışı sağlamak, halkın doğru kararlar alabilmesi için kritik öneme sahiptir.

Afetler sırasında dezenformasyon, halkı yanıltabilir, kriz yönetimini zorlaştırabilir ve ciddi toplumsal sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, afet anlarında doğru bilgi akışının sağlanması ve dezenformasyonun engellenmesi kritik öneme sahiptir. Bu nedenle afetlerde dezenformasyonla mücadele için kullanılacak stratejiler ve yöntemlere odaklanmak hayati önem arz etmektedir. Afet durumlarında doğru ve hızlı bilgi akışı sağlamak, halkın doğru kararlar alabilmesi için kritik öneme sahiptir. Kriz iletişimi stratejileri, dezenformasyonla mücadelede ilk adımdır. Etkili kriz iletişimi, şu temel ilkeleri içerir:

Hızlı ve doğru bilgi sağlama: Sosyal medya, bir yandan uzmanlara riskler hakkında doğru bilgileri hızla paylaşma imkânı sunarken; diğer yandan yaşanan krizle ilgili uzman olmayan kişilerin yanlış bilgileri yaymasına ve öfkenin artmasına da zemin hazırlamaktadır (Malecki, Keating, & Safdar, 2021). Bilginin doğruluğu hem afetin ilk anlarında hem de afetin sonrasında

çok önemlidir. Yalnızca doğru bilgilerin hızla paylaşılması değil, aynı zamanda bilgilerin ne zaman, nerede ve hangi kaynaklardan alındığının da açıkça belirtilmesi gerekir.

Şeffaflık: Yetkili makamlar, halkı doğru şekilde bilgilendirerek güven oluşturmalıdır. Bu bağlamda şeffaflık yoluyla güvenin yeniden inşası (Zheng, 2023) sağlanmış olacak ve dezenformasyonun yayılması büyük ölçüde engellenebilecektir.

Tutarlılık: Afet anında tutarlı bilgilerin hedef kitleye zamanında sunulması büyük önem taşımaktadır (Evans, Hammersley, & Robertson, 2001). Dolayısıyla farklı iletişim kanallarından yapılan açıklamalar birbiriyle tutarlı olmalı ve birbiriyle çelişen mesajlardan kaçınılmalıdır.

Resmi Bilgi Kaynaklarının Aktif Kullanımı

Afet anlarında halk, doğru bilgiye güvenebileceği resmi kaynaklara ihtiyaç duyar. Politika yapıcılarının yalan haberi yayan temel alan olan dijital platformların egemenliğine (Horowitz vd., 2021) karşı belirli stratejiler geliştirmesi oldukça önemlidir. Afet yönetiminden sorumlu resmî kurumlar, hızlı ve doğru bilgi paylaşımına öncelik vermelidir. Resmi kaynaklar, dezenformasyonun önüne geçmek için kritik rol oynar. Bu kaynakların etkin kullanımı için şu hususlara dikkat etmek gerekir:

Acil Durum İletişim Kanalları: Afet döneminde ortaya çıkan sahte haberler, sağlık politikaları, ulusal ve uluslararası güvenlik için büyük bir tehdit unsurdur (Gradon vd., 2021). Afetlere müdahale eden devlet kurumlarının, belediyelerin ve acil durum yönetim birimlerinin medya kanallarını aktif bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Resmî web siteleri, sosyal medya hesapları ve mobil uygulamalar bu süreçte etkilidir.

Koordinasyon ve İletişim: Resmi kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon sağlanmalı, aynı zamanda yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılmalıdır. Ortak bir iletişim ağı kurarak, yanlış bilgilerin hızlı bir şekilde düzeltilmesi sağlanabilir.

Güvenilir Bilgi Kaynakları Oluşturma: Afetle ilgili tüm gelişmeler, yalnızca resmi ve güvenilir kaynaklardan paylaşılmalıdır. Birincil kaynak olan bu resmi bilgi kaynaklarının rolü kritiktir (Ailakhu, 2025) ve halkın bilgiye kolay erişebilmesini sağlamaktadır.

Yanlış Bilgilerle Hızlı Mücadele Yöntemleri

Afet anlarında yanlış bilgilerin hızla yayılması, toplumsal paniği artırabilir. Yanlış bilgileri hızla tespit edip düzeltebilen doğrulama kuruluşları sayesinde yanlış bilginin etkisi de azaltılabilecektir (Bragazzi & Garbarino, 2024). Dezenformasyonla mücadelede, yanlış bilgiler şu şekilde hızla tespit edilebilir:

Doğrulama Araçlarının Kullanımı: Sel, kasırga veya deprem gibi doğal afetlerin olduğu kriz süreçlerinde sosyal medya aracılığıyla fazla miktarda doğrulanmamış bilgi hızla yayılabilmektedir (Singh, vd. 2020). Yanlış bilgiyi tespit etmek için online doğrulama araçları kullanılmalıdır. Bu araçlar, bilgiye güvenilirlik kazandırır ve halkı yanlış içeriklerin yayılmasını engellemektedir.

İçerik Düzeltme ve Yanıt Verme Mekanizmaları: Yanlış bilgi tespit edildiğinde, doğru bilgi hızlı bir şekilde düzeltilmeli ve resmi kaynaklardan paylaşılmalıdır. Bu, halkın yanlış bilgilerle yanlış kararlar almasını engellemektedir.

Halkla Etkileşim: Yanlış bilgilerin düzeltilmesi ve doğrularının paylaşılması, halkla doğrudan etkileşimle yapılabilir. Sosyal medya üzerinden bu etkileşim artırılabilir.

Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM), Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde, yalan haberlerle mücadele etmek amacıyla kurulmuş bir birimdir.

Anadolu Ajansı, yanıltıcı içerik ve bilgi kirliliğiyle mücadele etmek için AA Teyit Hattı'nı hizmete sunmuştur.

Toplum Temelli Stratejiler ve Halkı Bilinçlendirme

Afetlerle ilgili yanlış bilgilerin sosyal medyada dolaşımı kaygı ve korku yaratmakla kalmaz, aynı zamanda afetlere hazırlık ve direnç geliştirme konusunda yanlış kararlar alınmasına yol açabilir. Sosyal medya üzerinden felaketlerle ilgili yanlış bilgilerin yayılmasını engellemeye yönelik çabalar, özellikle topluluklardaki paydaşlar tarafından dikkate alınması gereken bir konu olarak büyük önem taşımaktadır (Asteria, vd. 2023). Afetlerde dezenformasyonla mücadele etmek için toplum temelli stratejiler önemlidir. Toplumun afetlere yönelik hazırlıklı olması ve doğru bilgiye ulaşabilmesi şu şekilde sağlanabilir:

Toplum Temsilcileri ile İş Birliği: Yerel liderler, sağlık çalışanları ve öğretmenler gibi toplumda güven duyulan kişilerle iş birliği yaparak dezenformasyonun önlenmesi sağlanabilir. Dijital dezenformasyonla mücadele stratejilerinin başarılı olabilmesi için, kullanıcılar, devlet kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında tam bir uyum ve iş birliği gereklidir (Koçyiğit & Koçyiğit, 2024: s.146). Bu kişiler doğru bilgi paylaşımı konusunda etkili araçlar olabilirler.

Bilinçlendirme Kampanyaları: Halkın afetlerde doğru bilgiye nasıl ulaşacağı ve dezenformasyondan nasıl korunacağı konusunda bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar yerel medya kanalları ve sosyal medya platformları üzerinden yürütülebilir.

Eğitim Programları: Okul, toplum merkezleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla afetlere yönelik medya okuryazarlığı eğitimi verilebilir. Toplumun bilgiye daha kolay ulaşabilmesi için eğitim materyalleri hazırlanabilir. Medya okuryazarlığı, yanlış bilgileri tespit edebilme ve doğruluğunu sorgulayabilme becerisi kazandırarak dezenformasyonla mücadeleye katkı sağlar. Hem çocuklar hem de yetişkinler, yalnızca medya içeriklerini analiz edip değerlendirmekle kalmamalı, aynı zamanda her medya türünün sunduğu farklı estetik deneyimlerden de keyif alabilmelerini sağlayacak medya okuryazarlığı becerilerini geliştirme imkanına sahip olmalıdır. (Uyar, 2020; Andersen, Duncan, & Pungente, 1999: s. 142-143). Bu beceri, halkın yanlış bilgiyi paylaşmaktan kaçınmasını ve doğru bilgileri yaymasını teşvik edebilecektir. Özetle, yanlış bilgilendirme, dezenformasyon ve sahte haberlere karşı toplumsal kırılganlıkları analiz etmek, gelecekteki adımlar için büyük bir önem taşımaktadır (Broda & Strömbäck, 2024). Özellikle afetlerde dezenformasyonla mücadele, doğru bilgiye hızlı erişim ve yanlış bilgilerin hızla düzeltilmesiyle mümkündür. Etkili kriz iletişimi stratejileri, dijital doğrulama araçları, resmi kaynakların güçlendirilmesi ve halkla doğrudan iletişim, dezenformasyonun önlenmesinde kritik rol oynamaktadır. Bu stratejilerin doğru bir şekilde uygulanması, halkın doğru bilgilere ulaşmasını ve sağlıklı kararlar almasını sağlamaktadır. Ayrıca, medya okuryazarlığı, afetlerde dezenformasyonla mücadelede önemli bir araçtır. Halkın doğru bilgiye nasıl ulaşacağı, yanlış bilgileri nasıl ayırt edeceği ve güvenilir kaynaklara nasıl başvuracağı konusunda becerilerin kazandırılması, dezenformasyonla etkin mücadelede temel bir stratejidir. Bu becerilerin afet anlarında daha etkili kullanılması için eğitimler ve bilinçlendirme çalışmaları büyük bir öneme sahiptir.

Afetlerde Medya Ve Gazetecilerin Rolü

Toplumsal hayatın düzenli olarak sürdürülebilmesinde haberleşme çok önemli bir yere sahiptir. Hayatın her aşamasında gerek bireyler arasında gerekse daha kalabalık guruplar arasında sağlanan iletişimle haber alışverişi bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtiyaç özellikle afet zamanlarında daha çok önem kazanmaktadır.

Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay olan afetin (AFAD, 2025), herhangi bir yerde ve zamanda meydana gelmesinden sonra doğurduğu sonuç hakkında bilgi edinilmesi, akabinde gerekli

yardımların yapılabilmesi ve durumun yönetilmesi, haberleşme kanallarının etkin kullanımıyla mümkün olabilmektedir.

Afet Yönetimi, toplumun sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamasını zorlaştıran veya ortadan kaldıran bu sürecin tanısından başlayarak planlanması ve yönetimidir (Toprak Karaman, 2016:2)

Afet yönetiminde amaç, başta afetle mücadelede görevli kurumlar olmak üzere devletin ve hatta toplumun tüm imkânlarının, afetin etkilerinin ortadan kaldırılması amacına yönlendirilmesidir. Afetlerin meydana gelmesinden sonra kaotik bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu kaotik durum, afet yöneticilerinin oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde doğru kararlar vermek zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Afet yöneticileri bu süreçte afet bölgesinin farklı noktaları ile yoğun bir şekilde iletişim kurmak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle iletişim afet yönetiminin vazgeçilmez unsurları arasında sayılmaktadır (Bozkurt ve Demir, 2023:27)

Afetlerde Medya

Medya doğal afetler öncesi ve sonrasında, halkın doğal afetler hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirme faaliyetlerinde, resmi kurum yetkilileri ile halk arasında iletişim kurmada, afetlerden kaynaklanan maddi ve manevi kayıpları azaltmada rol oynamaktadır. Aynı zamanda afet süresince ve sonrası uyarıları halka aktarmakta, yaşanan olayın ve boyutlarının anlaşılmasını sağlamakta, olay sonrası halkı bilgilendirmekte ve hatta birey ve toplumun şoku atlatabilmesine, dersler çıkartmasına katkıda bulunabilmektedir. Medya söz konusu bu görevleri hazırladığı ve toplumsal dolaşıma soktuğu gazete, televizyon, radyo, internet, sosyal medyada yer alan haber ve programları, köşe, katkı, yorum yazıları, editoryaller gibi çeşitli içerikler aracılığıyla gerçekleştirmektedir (Toker, 2016:255). Medya, afet meydana gelmeden önce toplumun afet riskleri ile ilgili bilinçlendirilmesi, afet etkilerinin azaltılması, afetlerle ilgili tedbirlerin alınması gibi konularda; afet meydana geldikten sonra ise toplumda oluşacak panik ortamının ortadan kaldırılması, vatandaşların kendilerini afet etkilerinden koruması noktasında yapılacak bilgilendirme faaliyetleri bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada medya, sahip olduğu avantajlar sayesinde aynı anda toplumun geniş bir kesimine ulaşabilmekte ve yol gösterici niteliğe bürünebilmektedir (Bozkurt ve Demir, 2023: 28).

Medya bilgiyi ister resmi kanallardan, isterse gerçek dışı dedikodulara ilişkin duyumlardan ya da kriz yönetim ekibi sözcüsünden alsın bu bilginin yoğun ve hızlı bir biçimde kamuoyuna yayılması için gerekli kanalları sağlayabilir (Toker, 2016:258). Dolayısıyla afet gibi kriz dönemleri hem toplum için hem de medya için oldukça riskli dönemlerdir. Bu riske rağmen haber açısından bol malzeme sunulan bu dönemde, insanların bilgiye üst düzeyde ihtiyacı vardır. Ancak bu süreçte görsel medya organları reytingi, yazılı basın da tirajı düşünür. Elbette böyle bir kaygı içinde olmak etik değerlere de mesleki değerlere de uygun değildir. Yayınların ticari kaygı güdülererek yapılması, krizi fırsata çevirmekten başka bir şey değildir. Medya işlevi bağlamında, böylesi bir hassasiyet noktasında oldukça önemli bir konumda yer alır (Kütükoğlu, 2021:221)

Meydana gelen afetlerden etkilenen bireyler, afet ortaya çıktıkça ve afet sonrasında, bir dizi haber ve bilgi kaynağına güvenmek isterler. Yerel düzeyde yayın yapan gazete, radyo ya da televizyon dâhil olmak üzere haber kaynaklarının kullanımı, hayati öneme sahiptir. Haber kaynakları, afet planlamasını ve müdahalesini destekler ve afetle ilgili bilgileri sağlar (Ewart, 2020, s. 68'dan aktaran Kütükoğlu, 2021:222). Bu noktada verilmesi gereken bilginin resmî kurumlar tarafından aktarılması oldukça önemlidir. Çünkü medya, yetkili isimler ile afetzedeler ve kamuoyu arasında köprü görevi görmeli, halkı en doğru şekilde bilgilendirmelidir. Medya aynı zamanda, dram içeriğinin çok fazla verileceği afet haberlerinde ajitasyondan uzak durmalıdır (Kütükoğlu, 2021:213).

Afet süreçlerinde doğru bilgiye ve onun hızlı dolaşıma sokulmasına olan ihtiyaç artarken, sosyal medyanın sağladığı hız ve esneklik kriz ve afet durumunda yaşamsal öneme sahiptir (Zincir ve Yazıcı, 2013:78'dan aktaran Toker, 2016:153, Soydan-Alpaslan, 2014:60-62). Örneğin, Japonya'daki 1995'de meydana gelen yıkıcı deprem sonrası Kobe, birçok internet geliştiriciyi, kayıp listelerini, hayırsever bağışta bulunabilen organizasyonları ve hasar fotoğraflarını gösteren sayfalar yapmaya yönlendirirken (Holtz, 1999: 203-204'den aktaran Toker, 2016: 269), 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminin ikinci gününden itibaren Hürriyet, Sabah gibi ulusal gazetelerin web sayfalarında "Deprem Mesaj Hattı" adı altında halkın yakınlarını aramalarına imkan veren, ölü ve yaralıların isimlerini yayınlayan bir bölüm faaliyete geçirilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Marmara depreminde basın, haberciliğin ötesinde toplumsal sorumluluk boyutunda önemli işlevler üstlenmiş ve koordinasyonun içinde yer almıştır (Kadıbeşgil, 2001: 20'den aktaran Toker, 2016:267-268). İnterneti daha yoğun bir şekilde kullanan tüketici sayısının gün geçtikçe artmasıyla birlikte Türkiye'de 2011 Van Depreminde sosyal medyanın sağladığı etkileşim duyarlılığı artmış ve yardım kampanyaları başta olmak toplumun organize olmasını sağlamıştır (Soydan ve Alpaslan, 2014: 639).

2012 yılında meydana gelen ve Atlantik okyanusunda kaydedilmiş en büyük kasırga olma özelliği taşıyan, yüzlerce kişinin ölümüne, 200 bin kişinin evsiz kalmasına sebep olan Elektriğin kesildiği, ulaşım olanaklarının kısıtlandığı Sandy Kasırgasında ise Amerikan Federal Afet Yönetim Ajansı'na göre, yirmi milyon tweet atılmış ve bu sayede afetzedelere ulaşılarak yardım çalışmaları koordine edilmiştir (Mavi, 2020'den aktaran, Bozkurt ve Demir, 2023: 28). Sosyal medyanın afet durumunda son yıllardaki en önemli kullanım örneğini ülkemizde 6 Şubat 2023'de meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinde görülmüştür. Deprem sonrası afet bölgesinde bulunan yakınları ile sosyal medya üzerinden iletişim kurmaya çalışan vatandaşlar ile afete müdahale eden birimlere ulaşmaya çalışan afetzedeler sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmıştır. Afet döneminde medya ile ilgili bir araştırma şirketi tarafından yapılan araştırmada vatandaşların %73'ünün deprem bölgesindeki durumu sosyal medya üzerinden takip ettiği ve en çok tercih edilen sosyal medya platformlarının sırasıyla Instagram (%74), Twitter (X), Facebook ve Youtube olduğu ortaya çıkmıştır (Bozkurt ve Demir, 2023:29).

Olağanüstü hallerde aktif kullanıcılara dönüşen bireyler de sosyal medya platformları vasıtasıyla bilgiye erişmek için istekli ve gönüllüdürler. Bu istek doğal afet, toplumsal olaylar ve diğer kriz anlarında daha da katlanarak artmaktadır. Bu durum bilgi sağlayan kurumlar açısından avantaj olarak ifade edilebilir. Kriz anlarında resmi kanallar aracılığıyla yapılan açıklamaların hedef kitleye ulaşması, onlarda anlık olarak karşılık bulması ve bu bilginin diğer kullanıcılar tarafından çevrelerine dağıtılması hem krizin yönetilmesi hem de kriz zamanlarında doğru bilgiye ulaşılması açısından önem arz etmektedir. Fakat bu durumun dezavantajı da bulunmaktadır. Özellikle toplumsal olaylar ve doğal afet gibi durumlarda sosyal medya, dezenformasyon ve yalan haber gibi içeriklerin aşırı derecede artmasına neden olmaktadır (Koçyiğit, 2023:69). Özellikle kriz dönemlerinde sosyal medyada bilgi kirliliğinin giderek arttığı, provokasyon amacıyla sanal ortamın oldukça etkin kullanıldığı bilinciyle, herhangi bir terör eylemi, doğal afet, toplumsal olay gibi durumlarda dezenformasyona karşı bilinçli olunmalıdır (Doğru Habercilik ve Medya Etiği, 2023:82). Bu platformlarda asılsız haber ve bilginin yayılmasını önlemek için; resmi kaynaklar tarafından güvenilir kanallar aracılığı ile bilgi akışını sürdürülmesi, asılsız haberlerin anında deşifre edilmesi böylece toplumun bilgi ihtiyacının karşılanması sağlıklı bir afet iletişimi için doğru bir yaklaşımdır (Ergin Çağatay, 2024: 164).

Bu konuda devletin iletişim alanındaki önemli kurumları dezenformasyona karşı mücadelesini sürdürmektedir. Bu kapsamında, kanun teklifleri ve diğer kanunlardaki değişikliklerin yanı sıra Ağustos 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde Dezenformasyonla Mücadele Merkezi kurulmuştur. Bu birim dezenformasyonla mücadele kapsamında haftalık olarak bültenler yayınlamakta ve dezenformasyon ile ilgili içerikleri tespit ederek doğru bilgilerin halk ile paylaşılmasına ön ayak olmaktadır.

Haftalık olarak yayınlanan dezenformasyon bültenleriyle doğru bilgi ile yanlış bilgi arasındaki farkı etkin ve ikna edici bir şekilde halka sunmayı amaçlayan kurum, deprem gibi doğal afet ve olağanüstü durumlarda günlük olarak bu bültenleri yayınlarak halka doğru bilgi vermeyi amaçlamakta ve dezenformasyonla etkili bir şekilde mücadele etmeyi hedeflemektedir. Bunun yanında Anadolu Ajansı Teyit Hattı Twitter hesabı da aynı şekilde Twitter hesabı üzerinden yanlış haber ve bilgileri tespit ederek, doğrusunu halk ile paylaşmak amacıyla içerik üretmektedir. Bu bağlamda kurumların yapmış olduğu bu uygulamalar kriz anlarında dezenformasyonla mücadele kapsamında önem arz etmektedir. Özellikle toplumsal olaylar ve doğal afet gibi durumlarda sosyal medyada, dezenformasyon ve yalan haber gibi içeriklerin aşırı derecede artmasının önüne geçilmesinde resmi kanallar aracılığıyla yapılan açıklamaların hedef kitleye ulaşması, onlarda anlık olarak karşılık bulması ve bu bilginin diğer kullanıcılar tarafından çevrelere dağıtılması hem krizin yönetilmesi hem de kriz zamanlarında doğru bilgiye ulaşılması açısından önem arz etmektedir (Koçyiğit, 2023:69-75).

Afetlerde Gazetecilerin Rolü

Gazetecinin afete tanıklığı, izler kitleyi durumsal ya da yapısal şiddet ve acıya yanıt olarak harekete geçmeye teşvik etmektedir.

Risk toplumlarının maruz kaldıkları herhangi bir olağanüstü olay karşısında ilgili konuya dair bilgilere ulaşma ve bu bilgiyi kamusallaştırma görevi kuşkusuz gazetecilere düşmektedir. Afet haberciliği, deprem haberciliği, iklim haberciliği, savaş haberciliği vb. afet türlerine yönelik öne çıkan habercilik alanları yanında, özellikle risk odaklı “önleyici gazetecilik” ya da haberde olumlu ve çözüm anlayışına temelli “yapıcı gazetecilik”, gibi daha spesifik alanları tanımlayan, habercilik türlerini “afet gazeteciliği” başlığı altında saymak mümkündür. Bu habercilik kapsamında hem gazeteciler hem de haber kuruluşları, meydana gelen ve insanları etkileyen afetlerle ilgili uyarı yapmak, afetle ilgili önemleri değerlendirmek, iyileştirmeye yardımcı olmak gibi çeşitli görevleri üstlenirler. Gazeteciler ve haber kuruluşlarının rol oynadığı önemli işlevlerden belki de en temel olanı, afete sebep olabilecek her türlü uyarıyı afet öncesinde iletmek ve ne olduğunu açıklayarak olay hakkında rapor vermektir (Kütükoğlu, 2021: 220; Koç Akgül, 2024:488-489). Bu nedenle, gazetecilerin afete

hazırlık süreçlerinin iyileştirilmesi, böylesi önemli bir görevi yerine getirmek için iyi bir donanıma sahip olmaları sağlanmalıdır. Felaket olaylarına tanıklık eden gazetecilerin psikolojik, duygusal ve fiziksel yarananma riski altında olduğunu unutmamak gerekir.

Afet haberlerini diğer haberlerden ayırtıran unsur, gazetecilerin afetzede olma potansiyeliyle, tanık olduğu travmaya rağmen zorlu yaşam koşullarıyla mücadele ederek, tarafsız ve nesnel haber üretimini kesintisiz sürdürme zorunluluğudur. Gazetecinin afete tanıklığı, izler kitleyi durumsal ya da yapısal şiddet ve acıya yanıt olarak harekete geçmeye teşvik etmektedir. Doğal olarak bu bir ahlaki sorumluluğu da gerektirmektedir (Pantti, 2019: 155’den aktaran Koç Akgül, 2024:498). Buna bağlı olarak afet haberciliği konusunda uzmanlaşmış ve farklı bölgelerde farklı afet durumlarında görev yapmış gazetecilerin deneyimlerine dayalı görüşleri, konunun pratikliği bakımından hayli önemlidir.

İngiltere’deki BBC ile birer deprem ülkesi olan Japonya’daki NHK ve Nepal’deki Times için çalışmış üç uluslararası gazeteci, afet haberciliğine dair paylaştıkları tavsiyelerinde afet sonrasında

Gazetecilerin, afetlerde insanların, stresli ve tehlikeli olayları anlamalarına ve bunlarla başa çıkabilmelerine yardımcı oldukları düşünüldüğü için, önemli bir kamu hizmeti rolü oynadığı kabul edilmektedir

araştırmacı gazetecilikte ilk kuralın, “doğru bilgi” olduğu görüşünde birleşerek; afet bölgesinde kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmenin, zor da olsa verileri bulup sunmak ve uzmanlarla iş birliği yapmanın önemini vurgulamışlardır. Uzun yıllar BBC’de çalışan Coda Story editörü Natalia Antelava, internetin dünyayı daha da yakınlaştırdığından afet haberciliğinin bugün daha da gerekli olduğunu, Nepali Times’ın editörü Kunda Dixit, “Yer sarsıldığında sosyal medya pek anlaşılır olmamasıyla söylentiler, teyitsiz bilgiler ve tahminlerin yayıldığını, Japon devlet yayıncısı NHK’de “Nükleer Nöbet” programının editörlüğünü yapan Yoichiro Tateiwa da verinin, insanların göremediğini gösterebileceğine katıldığını dile getirerek; yeterli uyarı ve hazırlığın yapıp yapılmadığını araştırma, verilerdeki gizemi çözme, teknik olarak kendi kendinize yeterli hâle gelme (güç kaynağı, WiFi, gıda, güvenlik vb.), sürü psikolojisinden kaçınma, unutulana hatırlama, afet sonrası dönemin uzun sürebilmesi durumunda okurlar ve izleyicilerin sıkılmaya başladığından sonra da meseleyi takip etme

ve büyük manşetler peşinde koşmama konularında tavsiyelerde bulunmuşlardır (journocom.tr, 2025).

Bu doğrultuda bakıldığında gazetecilerin, afetlerde insanların, stresli ve tehlikeli olayları anlamalarına ve bunlarla başa çıkabilmelerine yardımcı oldukları düşünüldüğü için, önemli bir kamu hizmeti rolü oynadığı kabul edilmektedir. Haberlerde yer alan uyarı ve bilgiler, aynı zamanda farklı iletişim araç ve kanallarıyla da paylaşılmaktadır. Dolayısıyla, okurun, afete hazırlık ve müdahalede, hayat kurtarmaya yönelik doğru uygulamaları öğrenmesi ve risk azaltma sürecine katkı koyması mümkün görünmektedir. Bu yaklaşım, gazetecilerin afet zararlarının önlenbilmesinde kritik öneme sahip olduğu savını net olarak desteklemektedir (Koç Akgül, 2024:498).

Vaka Çalışmaları

Yanlış ve sahte haberlerle kamuoyunu manipüle ederek devletlerin ve kurumlarının istikrarını aşındırmak için kullanılan dezenformasyon demokratik ülkelerin en önemli kaygılarından biridir. 2019 yılı sonunda dünyada başlayan ve etkileri 3 yıla yayılan COVID-19 salgını döneminde yaşanan yoğun iletişim ihtiyacıyla birlikte hem bilgi akışı hem de dezenformasyon dünya genelinde hızlanmıştır. Virüsün kaynağından, aşılarda güvenliliğine, doğru maske kullanımından, hasta ve ölü sayılarına varana kadar çok sayıda bilgi üzerinde dezenformasyon yaşanmıştır. Kamuoyunun doğru bilgi alma hakkı, kamu yararı ve kamu sağlığı için dezenformasyonla mücadelede teknoloji şirketleri, sivil toplum, teyitçiler ve akademik kurumların yanı sıra devletlere de önemli görevler düşmektedir (Ministerio De Asuntos Exteriores, Union Europe Y Cooperacion, 2025). Dünyada son dönemde yaşanan afetlere bakıldığında Avustralya’daki 2019-2020 kara yaz yangınları, Türkiye’deki 6 şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri ve İspanyadaki 2024 sel felaketi dönemlerinde çok sayıda dezenformasyon örneğiyle karşılaşmıştır.

Avustralya’daki 2019-2020 Kara Yaz Yangınları Örneği

Avustralya’da 1 Temmuz 2019 ile 31 Mart 2020 arasında dokuz ay boyunca devam eden, yoğunluğu ve ölçeği açısından benzeri görülmemiş büyüklükteki yangınlara Kara Yaz yangınları adı verilmiştir. 2019-2020 sezonu boyunca Yeni Güney Galler (NSW) genelinde çoğu zaman çok sayıda aynı anda devam eden yangınlar sonucunda bölgenin yaklaşık %7’si yanmıştır.

Kara Yaz orman yangınları sonucu yanan alanın toplamı, normal bir orman yangını mevsiminde yanan ormanlık alanların yaklaşık dört katından fazla olmuştur (NSW, 2021).

Avustralya'daki orman yangını sırasında sosyal medyada yüz binlerce gönderi yoluyla yanlış bilgiler yayılmıştır. Yetkililer ülke çapındaki yangın alanlarında alevlerle mücadele ederken hayatta kalanların güncel olmayan fotoğrafları ve hatalı yangın haritaları gibi paylaşımlar yapılmıştır. Sosyal medyada Avustralya'daki felaketle sonuçlanan orman yangını sezonunun büyük nedeninin kundakçılık olduğu iddia eden çok sayıda paylaşım yapılmıştır. Oysa bunların çoğunluğu kanıtlanmamış iddialardır.

Görsel 1. 200 kundakçının yakalandığı ve yangınların iklim değişikliği kaynaklı olmadığına ilişkin sosyal medya paylaşımı

Kundakçılarla İlgili Yanlış İddialar

Resmi açıklamalarda kundakçıların yakalanması haberleri tüm yangınların bu şekilde çıktığı dezenformasyonuna zemin oluşturmıştır. Kundakçılarla ilgili yanlış iddialar, “bir miktar doğruluk” içeren haberlerden kaynaklı olarak Facebook, Twitter ve Reddit’te neredeyse 100.000 kez paylaşılmış ve potansiyel 2,8 milyon hesaba ulaşmıştır. Bu durum yangınların nedeni konusunda yapılan çevrimiçi tartışmayı iklim değişikliğinin etkisinden uzaklaştırmak için kullanılmıştır.

Görsel 2. Avustralyalı polislerin kundakçı ve yıldırımların yangınlara neden olduğunu açıkladığı yönünde haber görseli

Replying to @AOC

Arsonists started the fires.

11:48 AM · Jan 6, 2020 · Twitter Web App

52 Retweets 795 Likes

Görsel 3. Kundakçıların yangınları başlattığını söyleyen bir sosyal medya paylaşımı

Türkiye'deki 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Örneği

2023 yılında Türkiye'de asrın felaketi olarak adlandırılan çok büyük iki deprem yaşanmıştır. 6 Şubat 2023 günü, sabah saat 04.17'de merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi olan 7,7 büyüklüğünde bir deprem ve öğlen saat 13.24'te merkez üssü Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi olan 7,6 büyüklüğünde bir deprem daha meydana gelmiştir. Aynı gün içerisinde bu büyüklükte iki depremin meydana gelmesi tarihte eşi görülmemiş bir durumdur. 6 Şubat 2023 depremlerini diğer depremlerden ayıran en önemli faktörler depremin yakın derinlikte gerçekleşmesiyle yıkıcı etkisinin yanı sıra etki alanının çok geniş olmasıdır. Bu depremler, 11 il, 124 ilçe (yaklaşık 110 bin kilometrekarelik alan) ve yaklaşık 14 milyon kişiyi etkilemiştir. Bu da Almanya'nın toplam yüz ölçümü kadar bir alana tekabül etmektedir.

Söz konusu dönemde depremden etkilenenlerin hayatlarını kurtarmak ve sağ kalanlara yardım götürmek için tüm devlet kurumları faaliyet yürütürken çok sayıda dezenformasyon içeren haber sosyal medya aracılığıyla ortaya çıkmıştır.

"Deprem Sonrasında Atatürk Barajı'nda Çatlaklar Oluştur" İddiası

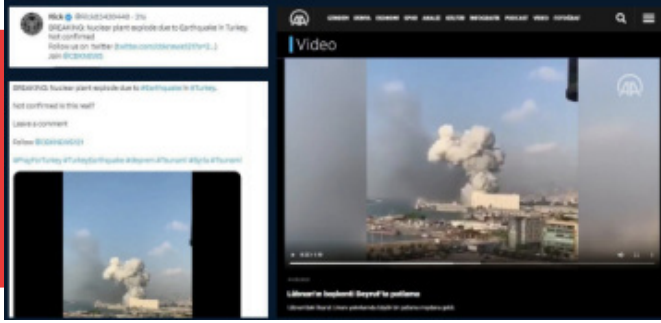
Bazı sosyal medya hesaplarında "Deprem sonrasında Atatürk Barajı'nda çatlaklar oluştu" iddiası ortaya atılmıştır. Cumhurbaşkanı yardımcısı depremin ardından yaptığı açıklamada tüm barajlarımızla alakalı bölgenin tamamının kontrolden geçirildiğini ve Malatya Sultansuyu Barajı dışında herhangi bir barajda sorun yaşanmadığını ifade etmiştir. Bölgedeki diğer barajlarda herhangi bir sorun yaşanmadığıyla ilgili de Şanlıurfa Valiliği, Malatya Valiliği ve Birecik Kaymakamlığı resmi sosyal medya hesapları üzerinden açıklamalarda bulunmuştur.

Görsel 4. Atatürk Barajı'nda çatlaklar oluştuğunu iddia eden sosyal medya paylaşımlarına örnekler

“Türkiye’deki Deprem Sırasında Nükleer Santral Patladı” İddiası

Bazı sosyal medya hesapları tarafından paylaşılan görüntülerle ilgili, “Türkiye’deki deprem sırasında nükleer santral patladı” iddiası ortaya atılmıştır. Ancak iddiaya konu görüntüler 4 Ağustos 2020 tarihinde, Lübnan’daki Beyrut Limanı’nda meydana gelen patlamaya aittir. Lübnan Genel Güvenlik Genel Müdürlüğü, 218 kişinin hayatını kaybettiği patlamanın yıllar önce el konulan ve limanda depolanan 2 bin 750 ton amonyum nitrata bağlı olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de de aktif bir nükleer tesis bulunmamakta ve inşaat halindeki Akkuyu Nükleer Santrali’nde de herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.

GörSEL 7. Türkiye’de nükleer santral patladığını iddia eden sosyal medya paylaşımları

“Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)’na ‘Kişinin Yaşadığına’ Dair İhbar Gelmedikçe Arama Kurtarma Çalışması Yapılmıyor” İddiası

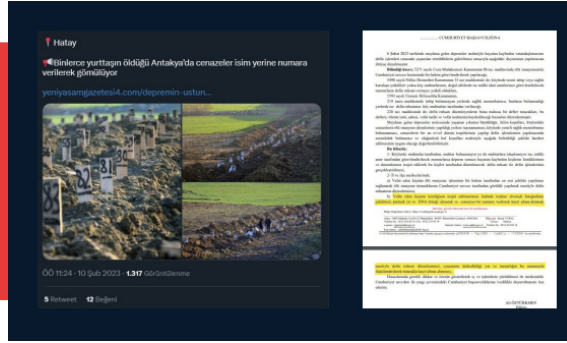
Bazı sosyal medya hesaplarında “112 ekipleri ve AFAD’a ‘kişinin yaşadığına’ yönelik ihbar gelmediği sürece enkaz alanlarında arama kurtarma çalışması yapılmamaktadır” iddiasında bulunulmuştur. Ekipler ihbarlar haricinde de enkazlara gerekli tüm müdahaleyi yapmışlardır. Resmi kurumların bilgilendirmeleri haricinde yapılan hiçbir bilgilendirmeye itibar edilmemesi gerektiği kamuoyuna duyurulmuştur.

GörSEL 8. İhbar gelmedikçe müdahale edilmediğini iddia eden sosyal medya paylaşımları

“Binlerce Yurttaşın Öldüğü Antakya’da Cenazeler İsim Yerine Numara Verilerek Gömülüyor” İddiası

Bazı sosyal medya hesapları tarafından paylaşılan “Binlerce yurttaşın öldüğü Antakya’da cenazeler isim yerine numara verilerek gömülüyor” iddiası basın yayın organlarında da habere konu olmuştur. Ancak Kahramanmaraş merkezli depremlerin ortaya çıkardığı yıkıcı etki nedeniyle hayatını kaybedenlerin en hızlı şekilde kimliklendirilmeleri yapılarak naaşları yakınlarına ivedi şekilde teslim edilmiştir. Arama-kurtarma çalışmalarında cansız bedenine ulaşılan ve kimlik tespiti yapılamayan cenazeler ise teşhise elverişli fotoğrafının çekilmesi, parmak izi ve DNA örneği alınarak ve cenazeye bir numara verilerek kayıt altına alınmıştır. Cenazeler, defin ruhsatı düzenlenmesi, cenazenin defnedildiği yer ve mezarlığın bu numarayla ilişkilendirilerek tutanakla kayıt altına alınmasının ardından defnedilmiştir.

Görsel 9. Cenazelerin isimsiz gömüldüğünü iddia eden sosyal medya paylaşımı

İspanya’daki 2024 Sel Felaketi Örneği

2024 Ekim ayında İspanya’nın Valensiya kenti yakınlarında en az 230 kişinin ölümüne yol açan yıkıcı sel felaketi yaşanmıştır. Bu felakete yol açan yoğun yağışlı havanın nedeni, Akdeniz’de oluşan ve yüksek düzeyde izole depresyon anlamına gelen İspanyolca bir ifade olan Depresión Aislada en Niveles Altos (DANA) adı verilen bir olgudur. İspanya Devlet Meteoroloji Ajansı’na (Aemet) göre Ekim ayında yaşanan durum, 1982’deki “Patananada de Tous” felaketiyle kıyaslanabilen, 21. yüzyılda kaydedilen en şiddetli DANA idi (Ángeles Orfila, 2024).

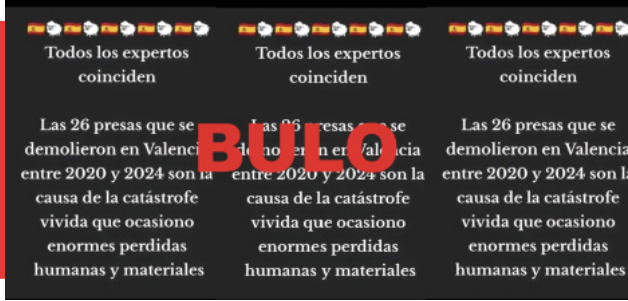
İspanya tarihindeki en kötü doğal felaketin ortasında, sellerden Yüksek Frekanslı Aktif Auroral Araştırma Programı (HAARP) teknolojisinin sorumlu olduğu, alışveriş merkezlerinin yeraltı otoparklarında yüzlerce cesedin bulunduğu ve yetkililer tarafından saklandığı gibi yanlış bilgiler, çoğu zaten terk edilmiş hissedilen afetzedeler arasında daha fazla kafa karışıklığına ve öfkeye yol açmıştır.

Amacı, internette, özellikle Facebook veya Twitter gibi sosyal ağlarda, YouTube gibi platformlarda ve WhatsApp’taki paylaşımlarda ve mesaj zincirlerinde dolaşan bilgileri doğrulamak olan ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş İspanyol medya kuruluşu olan Maldita.es yaşanan sellerle ilgili en az 112 dezenformasyon konusu tespit etmiştir (UNDDR -United Nations Office For Disaster Risk Reduction, 2024).

Örnekler: (Maldita.Es, 2024).

“Valensiya’da 2020-2024 Yılları Arasında 26 Barajın Hükümet Tarafından Yıkıldığı” İddiası

“Bütün uzmanlar aynı fikirde. Valensiya’da 2020-2024 yılları arasında yıkılan 26 baraj, büyük insan ve malzeme kayıplarına yol açan felaketin sebebidir.” gibi mesajlarla DANA’nın verdiği zararın hükümetin barajları sistematik olarak tahrip etmesinden kaynaklandığı iddiası sosyal medyada paylaşılmıştır. Bununla birlikte, gerçekte 2018 ile 2024 yılları arasında DANA’dan etkilenen vadilerde veya Valensiya’da DANA’dan etkilenen bölgede hiçbir baraj, rezervuar veya bent yıkılmamıştır.

Görsel 10. Felaketin nedeninin hükümet tarafından önceden yıkılan barajların olduğunu iddia eden sosyal medya paylaşımı

“DANA’ya Su Salan Valensiya Topluluğu’ndaki Bir Baraja Ait Olduğu Söylenen Video” İddiası

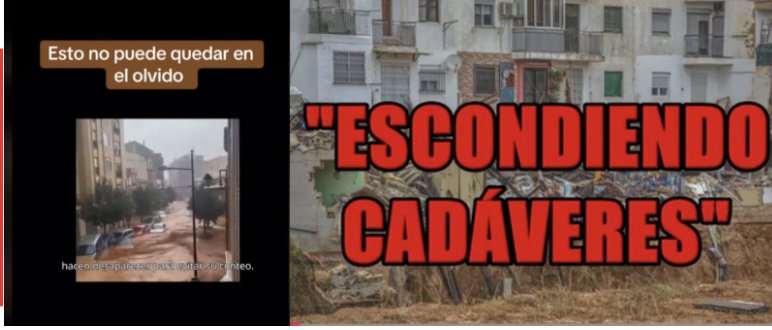
Valensiya Topluluğu’nda olduğu söylenen bir barajın bent kapaklarının açılmasının Ekim ve Kasım 2024’teki sellere neden olduğunu söyleyen ve kapakların nasıl açıldığını gösteren bir video sosyal medyada paylaşılmıştır. Ancak gerçekte paylaşılan video ilk olarak Hindistan’da yaşayan bir Facebook kullanıcısı tarafından Eylül 2024’te paylaşılmıştır.

Görsel 11. Baraj kapaklarının açıldığını iddia eden sosyal medya paylaşımı

“Askeri ve Sivil Muhafızları Valensiya’da 10.000 Cesedi Saklıyor” İddiası

“Askeri ve sivil muhafızlar, ‘sayılmamak için’ cesetleri ‘kaybediyor’ ve Donanma da ‘Valencia kıyılarında devriye gezmeye, cesetleri toplamaya veya yakmaya’ adanmış durumda. “Aslında 10.000 ölüm var.” şeklinde bir paylaşım sosyal medyada dolaşıma sokulmuştur. Bu dezenformasyonla Valensiya’da DANA tarafından öldürülenlerin saklandığı iddiası ortaya konulmuştur. Ancak bu iddia ortaya atılırken, herhangi bir askerin ya da resmi görevlinin ifadesi, konuyu anlatan bir video, ölüm ya da cenaze nakline ilişkin bir kayıtlı bir delil sunulmamaktadır.

Görsel 12. Cenazelerin saklandığını iddia eden sosyal medya paylaşımı

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afetler, bilgi akışını hızlandırırken aynı zamanda yanlış ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasına da zemin hazırlamaktadır. Kasıtlı olarak yanlış veya yanıltıcı bilgi üretme ve yayma eylemi olarak tanımlanan dezenformasyon, kriz dönemlerinde kritik öneme sahiptir. Özellikle sosyal medya platformları, bilginin hızla yayılmasını sağlarken, yanıltıcı bilgilerin de en fazla yayıldığı mecralar haline gelmiştir. Algoritmalar, yüksek etkileşim alan içerikleri öne çıkardığından, yanlış bilgiler geniş kitlelere ulaşabilmektedir.

Afetler sırasında ortaya çıkan panik, korku ve belirsizlik ortamı, yalan haberler ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasını daha da hızlandırmaktadır. Afetlerde dezenformasyonun yayılmasının en önemli nedenleri arasında panik, bilgi eksikliği, güvensizlik, manipülasyon ve propaganda yer almaktadır. Toplum, kriz anlarında hızla yayılan bilgileri sorgulamadan paylaşma eğiliminde olduğu için bilgi kirliliği artmaktadır. Dezenformasyon, arama-kurtarma çalışmalarını aksatmakta, halk arasında güvensizlik oluşturmakta ve kriz yönetimini zora sokmaktadır. Bu durum, kriz yönetimini olumsuz etkileyerek kamu kurumlarının etkin müdahalesini zorlaştırmaktadır. Yanlış bilgiler, toplumsal kutuplaşmaya yol açarak kriz sonrası toparlanma sürecini zorlaştırırken, ekonomik kararları etkileyerek tedarik zinciri kesintilerine ve kaynakların yanlış yönlendirilmesine sebep olabilmektedir.

Kriz iletişimi stratejileri, afet anlarında dezenformasyonun önüne geçmek için önemli bir rol oynamaktadır. Yetkililer, hızlı, doğru ve şeffaf bilgi akışı sağlayarak halkı güvenilir kaynaklardan bilgilendirmelidir. Aynı zamanda, resmi bilgi kaynaklarının aktif kullanımı, yanlış bilgilerin hızla düzeltilmesi ve sosyal medya platformlarının denetim mekanizmalarını güçlendirmesi gerekmektedir. Gazeteciler, afet haberciliğinde sorumluluk bilinciyle hareket etmeli, spekülatif haberlerden kaçınmalı ve doğru bilginin yayılmasını sağlamalıdır. Medyanın rolü, afet öncesinde farkındalık yaratmak, afet sırasında halkı bilgilendirmek ve afet sonrasında toplumsal iyileşmeye katkıda bulunmaktır.

Akademik çalışmalar, afetlerde dezenformasyonun yayılımını izlemek ve kontrol altına almak için makine öğrenimi ve dijital doğrulama araçlarının kullanımını önermektedir. Ayrıca yerel liderler, sağlık çalışanları ve öğretmenler gibi güvenilir kişiler aracılığıyla doğru bilgi yayılımı kriz dönemlerine dezenformasyonla mücadeleyi güçlendirmektedir. Sonuç olarak afetlerde dezenformasyonla mücadele; doğru bilgiye hızlı erişim, medya okuryazarlığının artırılması, sosyal medya platformlarının sorumluluk alması ve kriz iletişimi stratejilerinin etkin kullanılmasıyla mümkündür.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler, misinformation (yanlış bilgi), disinformation (dezenformasyon) ve malinformation (kötü niyetli bilgi) arasındaki farkları kavrayarak bu kavramları afet süreçlerindeki etkileriyle ilişkilendirebilir.
- Afet süreçlerinde yanlış bilginin nasıl yayıldığını ve hangi faktörlerin dezenformasyonu artırdığını analiz edebilirler.
- Etkili kriz iletişimi yöntemlerini öğrenerek afet süreçlerinde doğru bilginin nasıl yayılabileceğini ve dezenformasyonun nasıl engellenebileceğini açıklayabilirler.
- Sosyal medya platformlarının algoritmalarının dezenformasyonun yayılmasını nasıl kolaylaştırdığını ve bu duruma karşı alınabilecek önlemleri değerlendirebilirler.
- Devlet kurumlarının afet anlarında dezenformasyonla nasıl mücadele ettiğini ve resmi bilgi kaynaklarının kriz yönetimindeki rolünü kavrayabilirler.
- Bireylerin medya okuryazarlığını geliştirerek afetlerde doğru bilgiye nasıl ulaşabileceklerini ve dezenformasyonu nasıl ayırt edebileceklerini öğrenebilirler.
- Gazetecilerin afet dönemlerinde sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gerektiğini ve etik habercilik ilkelerinin kriz süreçlerindeki önemini açıklayabilirler.
- Afetlerde dezenformasyonun küresel düzeyde nasıl etkiler yarattığını ve farklı ülkelerde dezenformasyonla mücadelede uygulanan stratejileri karşılaştırabilirler.
- Afet süreçlerinde halkın doğru bilgiye erişimini artırmak için bireylerin, medya kuruluşlarının ve devlet kurumlarının nasıl iş birliği yapabileceğini kavrayabilirler.

Öz Değerlendirme

- 1 Afet süreçlerinde dezenformasyonun yayılmasının en önemli nedenlerinden biri aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Resmi kurumların koordinasyon eksikliği
 - b) Bilgi eksikliği ve panik ortamı
 - c) Sosyal medyada sadece doğrulanmış bilgilerin paylaşılması
 - d) İnsanların kriz anlarında haber takibini bırakması
- 2 Aşağıdaki ifadelerden hangisi mezenformasyon kavramını en iyi tanımlar?
 - a) Kasıtlı olarak üretilen ve yayılan yanlış bilgiler
 - b) Kötü niyetle bağlamı değiştirilen doğru bilgiler
 - c) Yanlışlıkla yayılan, kasıt içermeyen hatalı bilgiler
 - d) Devlet kurumları tarafından yapılan bilgilendirme paylaşımları
- 3 Sosyal medya platformlarının dezenformasyonun yayılmasını artırmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Kullanıcıların yalnızca güvenilir haber kaynaklarını takip etmesi
 - b) Algoritmaların yüksek etkileşim alan içerikleri öne çıkarması
 - c) Sosyal medyanın sadece doğru bilgiye yer vermesi
 - d) Kriz anlarında resmi açıklamaların sosyal medya üzerinden yapılması
- 4 Afet süreçlerinde dezenformasyonun olumsuz etkilerini azaltmak için aşağıdakilerden hangisi en etkili stratejidir?
 - a) Resmi kurumların şeffaf ve hızlı bilgilendirme yapması
 - b) Sosyal medya kullanıcılarının her gördüğü haberi paylaşması
 - c) Afet anında yalnızca geleneksel medyadan bilgi alınması
 - d) Gazetecilerin spekülasyon haberleri daha fazla yayması
- 5 Aşağıdakilerden hangisi afet süreçlerinde gazetecilerin uyması gereken etik ilkeler arasında yer almaz?
 - a) Halkı doğru bilgilendirme sorumluluğunu taşımak
 - b) Spekülasyon ve sansasyonel haberlerden kaçınmak
 - c) Resmi kaynaklardan teyit edilmiş bilgileri paylaşmak
 - d) Doğrulanmamış bilgileri kamuoyuna aktarmak

- 6 Dezenformasyon ile mezenformasyon arasındaki temel fark nedir?
 - a) Dezenformasyon kasıtlı, mezenformasyon ise kasıtsızdır
 - b) Mezenformasyon kasıtlı, dezenformasyon ise kasıtsızdır
 - c) Dezenformasyon yalnızca dijital medyada yer alır, mezenformasyon ise geleneksel medyada yer alır
 - d) Mezenformasyon yanlış bilgiyi içermez, dezenformasyon ise içerir
- 7 Aşağıdaki kurumlardan hangisi Türkiye'de afet süreçlerinde dezenformasyonla mücadelede aktif rol oynayan kurumlardan biridir?
 - a) Türkiye Afet Bilgi Bankası (TABB)
 - b) Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)
 - c) Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM)
 - d) Basın İlan Kurumu (BİK)
- 8 Malinformation (kötü niyetli bilgi) aşağıdakilerden hangisine örnek olabilir?
 - a) Afet sonrası yardım kuruluşları hakkında yanlış bilgilerin yayılması
 - b) Afetle ilgili özel bilgilerin kamu yararı gözetilmeksizin ifşa edilmesi
 - c) Afet bölgesine ulaşan yardımlarla ilgili yanlış bilgi verilmesi
 - d) Bir gazetecinin afetle ilgili yanlış tarih paylaşması
- 9 Aşağıdakilerden hangisi dezenformasyonun toplumsal etkilerinden biri değildir?
 - a) Toplumsal kutuplaşmayı artırması
 - b) Ekonomik kaynakların yanlış yönlendirilmesi
 - c) Enformasyon akışını zorlaştırması
 - d) Kurtarma çalışmalarını engellemesi
- 10 Afet dönemlerinde sosyal medyada en sık karşılaşılan dezenformasyon türü aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Hükümet açıklamalarının manipüle edilmesi
 - b) Afete dair asılsız iddialar
 - c) Teyit edilmiş haberlerin daha geniş kitlelere ulaştırılması
 - d) Afet bölgelerinde internet erişiminin tamamen kesildiği haberleri

Cevap Anahtarı

1.b, 2.c, 3.b, 4.a, 5.d, 6.a, 7.c, 8.b, 9.c, 10.b

Kaynakça

- AA Teyit Hattı** (2025). <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti>, Date of Access: 30.01.2025.
- AFAD** (2025). <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Date of Access: 21.01.2025
- Ailakhu, U. V.** (2025). Role of records and archives in countering disinformation and misinformation: the perspective of LIS educators in Nigerian universities, *Record Management Journal*, Vol. ahead-of-print
- Andersen, N., Duncan, B., Pungente, J. J.** (1999). "Media Education in Canada – the Second Spring", içinde von Feilitzen, Cecilia ve Carlsson, Ulla (Eds.), *Children and Media: Image, Education, Participation*, The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen, Göteborg University, Nordicom, 139-161
- Ángeles Orfila, M.**(2024). What is DANA, the strange weather phenomenon that has caused deadly flooding in Spain?, *LiveScience*, 31 October 2024, From <https://www.livescience.com/planet-earth/weather/what-is-dana-the-strange-weather-phenomenon-that-has-caused-deadly-flooding-in-spain> Date of Access: 06.02.2025
- Asteria, D., Surpi, N. K., Brotosusilo, A., & Suja'i, I. S.** (2023). Integration of Local Capacity Building in Countering False Information about Disaster Into Community-based Disaster Risk Management, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1275 012028.
- Bilgin, R.K.** (2020). *Kriz Yönetimi: Kaçınılmazı Anlamak*. Gazi Kitabevi
- Bostancı, M. & Aksüt, E.** (2023). Haber üretiminde yapay zekâ uygulamaları ve dezenformasyon: ChatGPT ve Bard Örneği. Editör: Y. Adigüzel & M. Bostancı, *Dijital İletişimi Anlamak-4* içinde (p. 58-71). Palet Yayınları.
- Bozkurt, Y. ve Demir, T.** (2023). Afet Yönetiminde İletişim ve Medya Üzerine Bir Değerlendirme: Kahramanmaraş Merkezli Depremler, *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, Issue: 11, pp.21-32.
- Bragazzi, N. L. & Garbarino, S.** (2024). Understanding and Combating Misinformation: An Evolutionary Perspective, *JMIR Infodemiology*, 4.
- Broda, E., & Strömbäck, J.** (2024). Misinformation, disinformation, and fake news: lessons from an interdisciplinary, systematic literature review. *Annals of the International Communication Association*, 48(2), 139–166.
- Chaves, M., & Braga, A.** (2019). The agenda of disinformation: "fake news" and membership categorization analysis in the 2018 Brazilian presidential elections. *Brazilian Journalism Research*, 15(3), 474–495. <https://doi.org/10.25200/BJR.v15n3.2019.1187>
- Dalaylı, F.** (2024). Disinformation in Times of Disaster and Crisis. *Journal of Disaster and Risk*, 7(2), 505-524. <https://doi.org/10.35341/afet.1322738>
- Dezenformasyonla Mücadele Merkezi** (2025). <https://dbs.iletisim.gov.tr/>, Date of Access: 29.01.2025.
- Dezenformasyonla Mücadele Rehberi** (2023). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları <https://www.dmm.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/dezenformasyon-rehberi.pdf>
- Doğru Habercilik ve Medya Etiği, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları**, Ankara 2023.
- Evans, C., Hammersley, G. O. & Robertson, M.** (2001). Assessing the role and efficacy of communication strategies in times of crisis, *Journal of European Industrial Training*, 25(6).
- Gradon, K. T., Hołyst, J. A., Moy, W. R., Sienkiewicz, J., & Suchecki, K.** (2021). Countering misinformation: A multidisciplinary approach, *Big Data & Society*, 8(1).
- Heuer, H. & Glassman, E.L.** (2023). Reliability Criteria for News Websites. <https://arxiv.org/html/2407.03865v1>

- Horowitz, M.** Cushion, S., Dragomir, M., Manjon, S. G., & Pantti, M. (2021). A Framework for Assessing the Role of Public Service Media Organizations in Countering Disinformation, *Digital Journalism*, 10(5).
- Hunt, K., Agarwal, P., Al Aziz, R., & Zhuang, J.** (2020). Fighting fake news during disasters. *OR/MS Today*, 47(1), 34-39.
- İletişim Başkanlığı.** (2024). Dezenformasyonla Mücadele. Ayın Tarihi, 3, 6-14.
- Jeyaraman M,** Ramasubramanian S, Kumar S, Jeyaraman N, Selvaraj P, Nallakumarasamy A, Bondili SK, Yadav S. (2023) Multifaceted Role of Social Media in Healthcare: Opportunities, Challenges, and the Need for Quality Control. *Cureus*. May 16;15(5):e39111. doi: 10.7759/cureus.39111.
- Journo** (2025). <https://journo.com.tr/deprem-afet-gazetecilik-tavsiye> Date of Access: 21.01.2025
- Kanski, A.** (2017, 04 26). Study: 86% of People Don't Fact Check News Spotted on Social Media. Retrieved January 30, 2025, from <https://www.prweek.com/article/1431578/study-86-people-dont-fact-check-news-spotted-social-media>.
- Kapantai, E.,** Christopoulou,, A., Berberidis, C., & Peristeras, V. (2021). A systematic Literature Review on Disinformation: Toward a Unified Taxonomical Framework. In *New Media and Society* (Vol. 23, Issue 5, pp. 1301–1326). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177/1461444820959296>
- Koç Akgül, S.** (2024). Afet iletişim ekolojisi penceresinden afet gazeteciliği: 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1)-Deprem Özel Sayısı-, 485-514.
- Koçyiğit, A.** (2023). Olağanüstü Hallerde Sosyal Medyada Dezenformasyonla Mücadele ve Kriz İletişimi: Kahramanmaraş Depremi Üzerine Bir Analiz. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*. 10, 68-86. <https://doi.org/10.56676/kiad.1264562>
- Koçyiğit, M. & Koçyiğit, A.** (2024). Kriz ve Afet Durumlarında Dezenformasyonla Mücadele Stratejileri, *Dijital Çağın Karanlık Yüzü Teknoloji, Siyaset ve Güvenlikte Dezenformasyon*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Malecki, K.,** Keating, J. & Safdar, N. (2021). Crisis Communication and Public Perception of COVID-19 Risk in the Era of Social Media, *Clinical Infectious Diseases*, 72(4), 697-702.
- Maltida.Es.** (2024). 114 bulos y desinformaciones sobre el paso de la DANA en el este y sur de España en octubre de 2024, Nov 25, 2024, from <https://maldita.es/malditobulo/20241105/bulos-y-desinformaciones-sobre-el-paso-de-la-dana-en-el-este-y-sur-de-espana-en-octubre-de-2024/> Date of Access: 06.02.2025
- Ministerio De Asuntos Exteriores,** Union Europe Y Cooperacion. (2025). The fight against disinformation, from <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/LaLuchaContraLaDesinformacion.aspx> Erişim tarihi: 06.02.2025
- NSW.** (2021). State of the Environment Report. December 2021, from <https://www.soe.epa.nsw.gov.au/all-themes/land/fire#areaburnt> Date of Access: 06.02.2025
- O'Connor, J.** (1987). The meaning of crisis: A Theoretical Introduction. Blackwell.
- Pelen, N. N., & Gölgeci, M.** (2022). Vector-borne disinformation during disasters and emergencies. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 596, 127157. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2022.127157>
- Saygın, A. U.** (2024). Gazetecilik Etik İlkeleri Çerçevesinde Deprem Dönemlerinde Deprem Dönemlerinde Uygulanması Gereken Doğru Gazetecilik Pratikleri, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi /Journal of Academic Approaches*, C: 15 S: 1-Deprem Özel Sayısı-, 455-484.
- Serin, E., & Ünlü, S.** (2024). Information disinformation, the epidemic of the social media age: An evaluation on February 6 Kahramanmaraş Earthquake on Twitter. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-16. <https://doi.org/10.59534/jcss.1333439>
- Shahbazi, M., & Bunker, D.** (2024). Social media trust: Fighting misinformation in the time of crisis. *International Journal of Information Management*, 77(1), 1-13 <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2024.102780>
- Singh, D. K.,** Shams, S., Kim, J., Park, S. J., & Yang, S. (2020). Fighting for Information Credibility: An End-to-End Framework to Identify FakeNews during Natural Disasters. In *ISCRAM* (pp. 90-99).
- Soydan, E.ve Alpaslan, N.** (2014). Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi, *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, Summer Issue:7, pp.53-64.

- Toprak Karaman, Z.** (2016). Afet Yönetiminde Erken Uyarı Ve Afet Tipleri, Bütünleşik Afet Yönetimi, Editörler Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Prof. Dr. Asuman Altay (Der), İzmir, (pp.221-248).
- Toprak Karaman, Z.** (2016). Afet Yönetimine Giriş Ve Türkiye’de Örgütlenme, Bütünleşik Afet Yönetimi, Editörler Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Prof. Dr. Asuman Altay (Der.), İzmir, pp.1-35.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı** (2023). Deprem Sürecinde Dezenformasyonlara Karşı Yayımladığımız Günlük “Deprem Dezenformasyon Bültenleri” 6 February - 14 March 2023). from https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Deprem_Dezenformasyon_Bultenleri_%286_Subat_14_Mart%29.pdf Date of Access: 06.02.2025
- UNDDR -United Nations Office For Disaster Risk Reduction.**(2024). Floods in Spain highlight disinformation's appeal during disasters, 9 December 2024, from, <https://www.preventionweb.net/news/floods-spain-highlight-disinformations-appeal-during-disasters> Date of Access: 06.02.2025
- UNDP.** (2024). Emergency Communications: the Power of Social Media.Retrieved January 30, 2025, from <https://www.undp.org/belarus/stories/emergency-communications-power-social-media#:~:text=Social%20media%20allows%20the%20instant,and%20transmits%20requests%20for%20help.>
- Uyar, M.** (2020). Sayısal Uçurum ve Medya Okuryazarlığı Bağlamında Çocukların İnternet Kullanımları: Ankara Örneği, Gazi Üniversitesi, Unpublished Doctoral Thesis.
- Wardle, C., & Derakhshan,H.** (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Council of Europe report <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>
- Xie, Y., Qiao, R., Shao, G., & Chen, H.** (2017). Research on Chinese social media users' communication behaviors during public emergency events. *Telematics and Informatics*, 34(3), 740-754. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.05.023>
- Yu, J., Bekerian, D. A., & Osback, C.** (2024). Navigating the Digital Landscape: Challenges and Barriers to Effective Information Use on the Internet. *Encyclopedia*, 4(4), 1665-1680. Doi:10.3390/encyclopedia4040109.
- Zheng, Q.** (2023). Restoring trust through transparency: Examining the effects of transparency strategies on police crisis communication in Mainland China, *Public Relations Review*, 49(2).

AFET YARALARININ SARILMASINDA GAZETECİLİK

Andrii Yurychko²⁴

Vitaliy Kornieiev²⁵

BÖLÜM 14

AFET YARALARININ SARILMASINDA GAZETECİLİK

- **Giriş**
- **Anahtar Kavramlar**
- **Afet Bölgelerinde İhtiyaçların Bilinmesini Sağlamak**
- **Afet Bölgelerinde Hayatta Kalma Motivasyonu**
- **Afetler Sonrasında Gazeteciliğin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi**
- **Afetler Sırasında Uluslararası Medyada Kamu Diplomasisi**
- **Afet Sonrası Yeniden Yapılandırma Çalışmaları**
- **Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları**
- **Öz Değerlendirme**
- **Kaynakça**

Giriş

Bir afet bölgesinde gazeteci olarak çalışmak hem bir meydan okuma hem de bir ayrıcalıktır. Etrafındaki dünya parçalanırken bile dayanıklılık, nesnellik ve etik standartlara sadık kalma becerisinin sınanmasıdır. Ancak her şeyini kaybedenlerin sesi olabilmek ve izleyicilerin desteklerinin neden önemli olduğunu anlamalarına yardımcı olmak da bir ayrıcalıktır. Asıl zorluk, halkın çıkarlarını ön planda tutmak, hızlı bilgilendirme ihtiyacı ile her gerçeği doğrulama ihtiyacı arasında bir denge bulmaktır. Sonuçta bir gazetecinin görevi sadece kaosu resmini aktarmak değil, mağdurlar ile yardım edebilecekler arasında bir köprü oluşturmaktır. Her haber, bir hikaye anlatmaktan daha fazlasını yapmak için bir fırsattır; en zor koşullarda bile bir fark yaratmak için bir şanstır.

Bu bölümde gazeteciliğin afet sonrası toparlanmadaki önemli rolü incelenmektedir. Gazeteciler sadece kamuoyunu olaylar hakkında bilgilendirmekle kalmaz, aynı zamanda kamuoyunu etkiler, kaynakları harekete geçirir ve sosyal dayanışmayı teşvik eder. Bölüm, afetlerin sonuçlarının üstesinden gelmesinde gazetecilik, hükümet politikaları ve sivil toplum arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Yazar ayrıca gazetecilerin çalışmalarında karşılaştıkları dezenformasyonun yayılması ve siyasi güçlerin baskısı gibi zorlukları da tartışıyor. Bu bölüm medya araştırmacıları, gazeteciler ve afet sonrası toplumsal toparlanmayla ilgilenen herkes için faydalı olacaktır.

²⁴Yardımcı Doçent, Gazetecilik ve Yazılı Basın Tarihi Bölümü, Kiev Taras Şevçenko Ulusal Üniversitesi, andriy.yurychko@knu.ua

²⁵Dr., Sosyal İletişim Bölümü, Taras Şevçenko Ulusal Üniversitesi vmkorn@knu.ua

Anahtar Kavramlar

Bu bölüm kapsamında ele alınacak konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda listelenen anahtar kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, bölüm kapsamında ele alınan konunun detaylarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu kavramların öğrenilmesi afet süreçlerinde empati kavramının öneminin anlaşılması açısından da bölüm kazanımlarının öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.

Afet Bölgeleri

Yaygın hasara, yıkıma, can kaybına ve normal işleyişin bozulmasına neden olan doğal veya insan kaynaklı bir olaylardan önemli ölçüde etkilenen coğrafi alanlar (Wisner, Blaikie, Cannon ve Davis, 2004). Bu olaylar yerel toplulukların başa çıkma kapasitesini aşabilir ve toparlanma ve yeniden inşa için dış yardıma ihtiyaç duyabilir.

Bilgilendirme İhtiyaçları

Gazetecilik bağlamında, haberleri ve güncel olayları anlamak ve bunlarla etkileşim kurmak için izleyicilerin özel bilgi gereksinimlerini ifade eder (Kovach & Rosenstiel, 2014). Bu ihtiyaçlar statik değildir ve bireye, topluma ve haber yapılan belirli olay ya da konuya bağlı olarak değişebilir. Gazeteciler doğru, ilgili ve erişilebilir bilgi sağlayarak bu ihtiyaçların belirlemede ve karşılamada önemli bir rol oynar.

Temel İhtiyaçlar

Hayatta kalmak ve onurlu bir yaşam sürmek için gerekli olan temel gereksinimler (BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1990). Bu ihtiyaçlar evrensel, devredilemez ve diğer tüm insan haklarının hayata geçirilmesi için elzemdir.

Uyarılama

Psikolojide adaptasyon, bireylerin yeni veya değişen koşullara, ortamlara veya stres faktörlerine uyum sağlama sürecini ifade eder (Lazarus, 1993). Bu, zorluklar karşısında psikolojik refahı ve dengeyi korumayı amaçlayan bilişsel, duygusal ve davranışsal düzenlemeleri içerir.

Sosyal Entegrasyon

Bireylerin veya grupların bir toplumun tam ve eşit üyeleri haline geldikleri, çeşitli yönlerine katıldıkları ve gelişimine katkıda bulundukları süreçtir (Parsons, 1951). Sosyal bağların kurulmasını, ortak değer ve normların paylaşılmasını, fırsat ve kaynaklara erişimi içerir.

Kamu Diplomasisi

Hükümetlerin ve diğer aktörlerin yabancı halkların görüşlerini anlamak, onları bilgilendirmek ve etkilemek ve ulusal çıkarlarını ve politika hedeflerini ilerletmek için bu halklarla ilişki kurdukları süreçtir. (Cull, 2008). Kültürel değişim, eğitim programları, medya erişimi ve çevrimiçi katılım gibi bir dizi faaliyeti içerir.

Dayanışma

Bireyleri veya grupları birbirine bağlayan birlik duygusu veya ortak çıkarlar, amaçlar ve sempatiler (Merriam-Webster, n.d.). Genellikle ortak hedeflere ulaşmak veya ihtiyaç sahiplerine destek olmak için birlikte hareket etme isteğini içerir.

Yumuşak güç

Zorlama veya ödeme yerine cazibe yoluyla istenen sonuçları elde etme yeteneği (Nye, 2004). Bir ülkenin kültüründen, siyasi ideallerinden ve diğer uluslar ve halklar için çekici olabilecek politikalarından kaynaklanır.

Afet Bölgelerinde İhtiyaçların Bilinmesini Sağlamak

Gazeteciler, başkalarına yardım eden gönüllüler veya kayıptan sonra hayatlarını yeniden kurmayı başaran bireyler gibi toplumu birleştiren hikayeleri vurgulayarak yardımcı olabilirler.

Bir afet, insan ihtiyaçlarının yapısını büyük ölçüde değiştirerek Maslow'un piramidinin tabanına döndürür. Bir olaydan sonraki ilk saatler ve günlerde, yiyecek, su, sıcak giysiler ve tıbbi bakım gibi fizyolojik ihtiyaçlar öncelik kazanır. Güvenlik de aynı derecede önemli hale gelir: insanlar doğal afetlerden veya askeri hareketlerden korunmak için sığınak arar, sevdiklerini korumaya çalışır. Gazeteciler, afetzedeler ile insani yardım kuruluşları arasında irtibat görevi üstlenerek onları nerede barınabilecekleri, yardımın ne zaman ulaşacağı ve hangi yardım hatlarının olduğu konusunda bilgilendirebilir. Örneğin, yerel radyo istasyonları, sosyal medya veya mesajlaşma uygulaması sohbetleri gibi platformlar hızlı iletişim kanalları haline gelir. Zamanında ve doğru bilgi hayat kurtarabilir (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019; CJE, 2013).

Afetler yalnızca fiziksel hayatta kalmayı tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal bağlantıları da bozar. İnsanlar desteğe, dayanışma duygusuna ve duygularını ifade etme fırsatına ihtiyaç duyar. Gazeteciler, başkalarına yardım eden gönüllüler veya kayıptan sonra hayatlarını yeniden kurmayı başaran bireyler gibi toplumu birleştiren hikayeleri vurgulayarak yardımcı olabilirler. Bu tür materyaller sadece ilham vermekle kalmaz, aynı zamanda belirsizlik içinde olanlara psikolojik destek de sağlar. Araştırmalar, izleyicilerin duygusal dayanıklılığını güçlendirmek için bir araç olarak gazetecilikte empatinin önemini vurgulamaktadır (UNESCO, 2017; Glück, 2019).

Afet durumlarında bilgi kritik bir kaynak haline gelir. Afetten etkilenenler neler olduğunu, hangi eylemlerin güvenli olduğunu ve kendilerini ve sevdiklerini nasıl koruyacaklarını bilmek isterler. Gazeteciler doğrulanmış haberleri, uzman tavsiyelerini ve hayatta kalma önerilerini içeren bilgi blokları oluşturabilir. Güvenli bölgeler, içme suyu kaynakları veya tahliye rotaları hakkındaki bilgiler, dijital okuryazarlıkları ne olursa olsun herkes için erişilebilir ve anlaşılabilir olmalıdır. Çocuklar, yaşlılar ve engelli bireyler gibi hassas grupların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak özellikle önemlidir (SPJ, 2014; IFJ, 2020).

Afetlerden etkilenen insanlar genellikle hikayelerinin duyulmasını ve sorunlarının kabul edilmesini isterler. Gazeteciler bu hikayelerin dile getirildiği bir platform haline gelerek toplumun ve insani yardım kuruluşlarının dikkatini çekmeye yardımcı olabilirler. Örneğin, 2010 Haiti depremi sırasında, uluslararası toplumun trajedinin boyutunu anlamasını ve yardımı hızla organize etmesini sağlayan görgü tanıklarının ifadeleriydi. Aynı zamanda etik ilkelere de uyulmalıdır: öznel mahremiyetinin korunması ve sansasyondan kaçınılması (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019).

Afet koşullarında gazetecilik sadece fiziksel ve duygusal zorlukları değil, aynı zamanda doğruluk ve tarafsızlığı korumak için sürekli bir mücadeleyi de beraberinde getirir. Birkaç temel tehdit ortaya çıkabilir. İlk olarak, kaotik yayılım yanlışlıklara yol açabileceğinden bilgi çarpıtması yaygındır. Aşırı duygusal ha-

Afet koşullarında gazetecilik sadece fiziksel ve duygusal zorlukları değil, aynı zamanda doğruluk ve tarafsızlığı korumak için sürekli bir mücadeleyi de beraberinde getirir.

ve şokta olabilecek mağdurların suçlamaları, gazetecilerin manipülasyondan kaçınırken empati göstermelerini ve bu tür tanıklıkların potansiyel öznelliğini kabul etmelerini gerektirir (IFJ, 2020). Altıncı olarak, özellikle travmatik fotoğrafların veya tanıklıkların yayınlanmasıyla ilgili ahlaki ve etik zorluklar sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Yeniden travmatizasyondan kaçınmak için etik hususlar son derece önemlidir (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019; SPJ, 2014). Son olarak, fiziksel tehlike afet bölgelerinde sürekli bir tehdittir ve gazetecilerin güvenlik protokollerine uymasını ve yerel kuruluşlarla iş birliği yapmasını gerektirir (CJE, 2014).

Afet Bölgelerinde Hayatta Kalma Motivasyonu

Gazetecilik, insan deneyiminin en karanlık köşelerinde bile umut ateşini tutuşturabilecek bir kıvılcım olduğunu gösterebilir.

bercilik veya yanlış yorumlar paniğe veya güvensizliğe neden olabilir. Gazeteciler, sansasyon baskısı altında bile tarafsızlığını korumalıdır (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019). İkinci olarak, söylentiler, sosyal medya ve doğrulanmamış tanıklıklar da dahil olmak üzere, güvenilir kaynaklar krizlerde sıklıkla çoğalır. Bağımsız uzmanlara danışmak ve resmi raporları analiz etmek de dahil olmak üzere kapsamlı doğrulama çok önemlidir (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019; SPJ, 2014). Üçüncü olarak, gazeteciler kısıtlı erişim nedeniyle bilgileri bizzat doğrulayamama durumuyla karşı karşıya kalabilir. Bu gibi durumlarda, ön verileri belirtmek ve birincil kaynaklara atıfta bulunmak hayati önem taşır (BBC Editoryal Kılavuz İlkeleri, 2019; Gluck, 2019). Dördüncüsü, ilgili tarafların kamuoyunu manipüle etmek için gazetecileri yanlış yönlendirebileceği kasıtlı yanlış bilgilendirme bir sorun olabilir. Yanlış bilgi yaymaktan kaçınmak için eleştirel düşünmek şarttır (CJE, 2014; IFJ, 2020). Beşinci olarak, öznel histeri

Her şey kaybolmuş gibi görüldüğünde, işte o zaman merak etmemize neden olan hikayeler ortaya çıkar: En karanlık anlarda ışık nasıl ortaya çıkar? Bu ışık, devam etme, başkalarına yardım etme ve yeni bir hayata ilham verme gücünü bulan insanlardır. Bu anları yakalayan gazeteciler haberdan daha fazlasını yaratırlar - trajedi ve umut arasında bir köprü kurarlar. 2022 yılında Ukrayna'daki savaş birçok evi yerle bir ettiğinde, bir hikaye dünyanın dikkatini çekti. Irpın kentinde bir grup gönüllü sadece insanların tahliyesine yardımcı olmakla kalmadı, aynı zamanda bir sığınakta derme çatma bir mutfak kurdu. Yıkımın ortasında sıcak çorba pişirdiler ve ihtiyaç sahiplerine dağıttılar. Bu eylem en zor zamanlarda gösterilen ilginin bir sembolü haline gelmiştir (Lysychkina, 2024).

Bu tür hikayeler sadece olayları anlatmakla kalmaz, aynı zamanda ilham da verir. En kötü koşullarda bile insanlığın kendini göstermenin bir yolunu bulduğunu gösterirler. Bir gazeteci kendini bir felaket bölgesinde

bulduğunda, bir seçimle karşı karşıya kalır: şok edici bir hikaye yaratmak ya da kaosun içinde bir umut ışığı bulmak. İlham verici hikayeler genellikle sıradan insanlarla başlar. Her şeye rağmen komşularını doyurmak için köyünde kalan köylüyü düşünün. Ya da bir depremin ardından enkazı temizlemek için gönüllüleri organize eden kadını. Bu kahramanlar anlatılmaya değer değil mi?

Şubat 2023'te Türkiye'de meydana gelen yıkıcı depremin ardından Kahramanmaraş'taki küçük bir topluluğun hikayesi dünyayı etkiledi. Evini kaybeden yerel bir çiftçi, hasadından arta kalanları komşularına ve kurtarma ekiplerine sıcak yemek hazırlamak için kullandı. Bu küçük iyilik hareketi, onu yılmaz bir ruhun sembolü olarak gören binlerce insan için ilham kaynağı olmuştur (Kurenkova, 2023).

Bu tür hikayeleri önemli kılan nedir? Sadece bilgilendirmekle kalmıyor, duyguları da harekete geçirirler. İzleyicilere dünyada her zaman iyiliğe yer olduğu hissini verirler. Bu tür hikayeleri nasıl bulacağını bilen bir gazeteci, trajedi ile iyileşme arasında bir köprü olur. Bu hikayelerin yankı uyandırmasını sağlayan birkaç temel unsur vardır. İlk olarak, beklenmedik ayrıntıları bulun. İnsanlar sadece yıkımın boyutunu görmek istemez; birilerinin nasıl başa çıktığını bilmek isterler. Örneğin, yıkılan bir evin yerinde çiçek yetiştiren bir adam, bir felaketten sonra bile güzelliğin doğabileceğini göstermektedir. İkinci olarak, sıradan kahramanları anlatın. Bunlar hayvanları kurtaran gönüllüler veya yaralananlara yardım etmek için uykusuz çalışan doktorlar olabilir. Bu hikayeler neden bu kadar ilham verici? Çünkü herkesin bir kahraman olabileceğini gösterirler. Üçüncü olarak, birlik anlarını vurgulayın. Topluluğun yeni bir oyun alanı inşa etmek için nasıl bir araya geldiğini veya çocukların kurbanlara yardım etmek için nasıl bir bağış kampanyası düzenlediğini anlatın. Dördüncüsü, pişmanlığa değil eyleme odaklanın. "Her şeylerini kaybettiler" gibi ifadeleri "her şeyi yeniden inşa etmenin bir yolunu buldular" ile değiştirin. Bu güçlü bir duygusal etki yaratır. Beşinci olarak, duyguları görselleştirin. Yardım alanların gülümsemelerini ya da birlikte çalışan gönüllülerin ellerini gösterin. Bu görüntüler hafızada kalır.

Gazetecilik dünyayı değiştirme gücüne sahiptir. Ancak sadece gerçeklerden bahsetmek yeterli değildir. Etkileyen, düşündürten ve en önemlisi insanlara inanç veren anları bulmak için daha derine inmeniz gerekir. Gazetecilik, insan deneyiminin en karanlık köşelerinde bile umut ateşini tutuşturabilecek bir kıvılcım olduğunu gösterebilir. Neden bazı hikayeler sonsuza kadar bizimle kalır? Çünkü kendi özlemlerimiz ve duygularımızla rezonansa girerler. Afet bölgelerinde gazetecilik sadece bilgilendirme değil, aynı zamanda insanları harekete geçmeye motive etme gücüne de sahiptir. Bu hikayelerin üç temel unsuru vardır. Bir karakter: olasılıklara karşı hareket eden bir kişi ya da bir grup insan. Bir çatışma: üstesinden gelinmesi gereken bir zorluk. Bir çözüm: durumu daha iyi hale getirmeyi nasıl başardıkları.

İşte gazeteciler için bazı pratik ipuçları. İlk olarak, ayrıntılara dikkat edin. Detaylar duygusal derinlik yaratır. Örneğin, en sevdiği oyuncağını kaybeden ancak gönüllüler sayesinde yeni bir oyuncağa kavuşan bir çocukla ilgili bir hikaye, hikayeyi daha ilişkilendirilebilir kılar. İkinci olarak, zayıflık göstermekten korkmayın. Bir kişinin düştükten sonra ayağa kalkma gücünü nasıl bulduğunu göstererseniz, bazen başarısızlıklar bile bir motivasyon kaynağı olabilir. Üçüncüsü, izleyiciyi olaya dahil edin. İzleyicilerin bağış yaparak, gönüllü olarak ya da sadece hikayeyi yayarak nasıl yardımcı olabileceklerine dair bilgiler ekleyin. Dördüncüsü, duygusal görüntüler kullanın. Görüntüler veya videolar genellikle kelimelerden daha fazlasını ifade eder. Güç ve birliği vurgulayan görseller kullanın. Gazeteciler olaylar ve toplum arasında arabuluculuk yapmak için eşsiz bir fırsata sahiptir. Bir umut hikayesi anlatarak yaraların sarılmasına ve insanlığa olan inancın yeniden tesis edilmesine yardımcı olurlar. Bir dahaki sefere bir felaket gördüğünüzde şunu düşünün: Karanlıkta bir ışık olarak bundan nasıl bir hikaye çıkarabilirsiniz?

Afetler Sonrasında Gazeteciliğin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi

Sosyal kalkınma ve demokratik süreçler, devleti, hükümet kurumlarını, halkı, kamu kuruluşlarını ve diğer sosyal yapıları, sosyal dayanışma ve toplumsal eylemin entegrasyonu ile afet sonrası iyileştirme çabalarına aktif olarak katılmaları için güçlendirmektedir. Dahası, bu tür faaliyetlerin belirgin bir öznel karakteri vardır, yani bu özneler afet müdahale önlemleri sistemine entegre edilmiş girişimler oluşturur ve uygulamalar ve eylemlerinin etkinliğinden sorumludurlar. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşı sırasında bu tür bir dayanışmanın en genel örneği, vatandaşların çabalarını birleştirip yönlendiren ve askeri birliklere ev eşyalarından araçlara ve insansız hava araçlarına kadar birçok büyük ve küçük sorunu çözen silahlı kuvvetleri desteklemek için çok sayıda gönüllü kuruluş ve fonun işleyişidir. Felaketler sırasında ve sonrasında toplumsal dayanışmanın varlığı, toplumun yüksek demokratik olgunluğunu ve ulusal düzeydeki ihtiyaçları kişisel ihtiyaçların üzerine çıkarmaya hazır olduğunu göstermektedir.

Kavramsal olarak, sosyal bütünleşme süreçleri siyasi sistemlerin, sosyal hareketlerin ve genel olarak sosyal ilerlemenin gelişimi için yeterince etkili araçlar olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacılar sosyal bütünleşmeyi şu şekilde nitelendirmektedir: Sosyal bütünleşme kavramı en genel haliyle çeşitli sosyal unsurların yakınlaşma, birleşme ve tek bir bütün haline gelme süreçlerinin yanı sıra bu süreçlerin uygulanması sonucunda ulaşılan sosyal sistemin belirli bir durumunu yansıtmaktadır. Her şeyden önce, entegrasyon, sosyal gruplar, sınıflar, topluluklar ve toplumun tüm unsurları arasında istikrarlı ilişkilerin kurulmasına yol açan sosyal süreçleri yansıtır. Bu süreçler, gruplar arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi amaçlar ve böylece tutarlı bir sosyal sistem oluşturmayı hedefler.

Derin entegrasyon süreçleri sosyal gruplar, topluluklar, kurumlar, normlar, değerler, çıkarlar arasındaki etkileşim düzeyinde gerçekleşir ve bir sosyal düzen oluşturur. Bu düzeyde entegrasyon, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel vb. sosyal kurumların mekanizmaları tarafından desteklenir ve yeniden üretilir (Zlobina, ve diğ., 2016). Bu bağlamda, entegrasyon süreçlerinin ortak düşünceler, görüşler, inançlar düzeyinde tezahür ettiği, ancak bununla sınırlı olmadığı anlaşılmalıdır. Ayrıca, sosyal gelişime bilinçli bir şekilde odaklanan veya odaklanması gereken ortak faaliyetlerde tezahür eder, ayrıca sosyal entegrasyon, bu gelişimin koşulları ve olası sosyal değişim dinamikleri nedeniyle toplumun gelişiminin belirli dönemleri için bir sosyal değerler sistemi oluşturur ve sunar.

Sonuç olarak, "toplumdaki entegrasyon süreçleriyle ilgili olarak en önemli ve teorik olarak en az anlaşılan olgunun, yazarlar tarafından özne tarafından verilen bir kararın sonucu olarak ortaya çıkan sonuçları sosyal olarak tanıma istekliliği olarak tanımlanan sosyal sorumluluk olgusu olduğu açıktır. Sosyal bir durumu analiz etmek için, sadece sonuçları tanıma istekliliğini değil, aynı zamanda öznenin bir seçim durumunda karar verme istekliliğini de değerlendirmek önemlidir" (Zlobina, ve diğ., 2016). Sosyal sorumluluk, siyasi tercihlerin sonuçlarından acil durum olaylarının bir sonucu olarak toplumda ortaya çıkan sosyal desteğin düzeyine ve kapsamına kadar faaliyetlerin belirli sonuçlarında gerçekleşir. Herhangi bir büyük ölçekli felaket veya düşmanlık, yerinden edilmiş kişilerin veya mültecilerin sayısında artışa neden olur; örneğin Ukrayna'da, Rusya'nın tam ölçekli işgalinin başlamasından sonra, bu insanlar "ülke içinde yerinden edilmiş kişiler" statüsünü almıştır. Devlet desteğinin yanı sıra, bu insanlar, özellikle işgalin ilk aylarında, topluluklardan ve bireylerden önemli ölçüde destek görmüştür; bu da sosyal dayanışmanın ve toplumun doğrudan yardıma yönelik değerler ve yönelim sisteminin bir kanıtıdır. Bu eğilimler bugün de ortadan kalkmamıştır ve bu da değer sisteminin istikrarının ve toplumda destek ve kayıtsızlık fikirlerinin hakimiyetinin bir göstergesidir.

Sosyal dayanışmayı sadece topluluk veya örgütten bireye doğru olan vektörde değil, aynı zamanda bir kişinin toplumdaki büyümesinden (sosyalleşmesinden) kaynaklanan bireysel kişilik özelliklerinin entegrasyon süreçlerinin temeli haline geldiği ters yönde de düşünmek önemlidir. Bu pozisyon O. Palahniuk tarafından çalışmasında savunulmakta ve "sosyal dayanışmanın, üyelerinin çoğunluğunun kişisel da-

yanışma potansiyellerinin entegrasyonu temelinde kendiliğinden veya kontrollü bir şekilde ortaya çıkan sosyal süreçlerin ortak bir hedef üzerinde birleşmesine yol açan ve büyük gruplar düzeyinde uyum oluşturan toplumun belirli bir özelliği olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, sosyal dayanışmanın dinamikleri, toplumsal yapının anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Büyük grupların uyumu olarak dayanışmanın, sorunların etkili bir şekilde çözülmesini ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasını mümkün kıldığı; modern dayanışma süreçlerinin birçok olgusunun yalnızca klasik dayanışma teorileri temelinde açıklanamaması nedeniyle dayanışma kavramı ve mekanizmalarına ilişkin yeni bir görüşe ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

“Yeni dayanışma” kavramı, bölgesel ve sınıfsal önyargılarını yitiren ve artık kalıcı bir çıkar ve değer ortaklığını yeniden üretmeyen, genel kabul görmüş bir dayanışma olarak tanımlanmaktadır” (Plagniuk, 2021). Bu çalışmanın yaklaşımı, bir devletin veya bölgenin sınırlarından daha geniş bir bağlamda dayanışmadan, yani uluslararası dayanışmadan veya belirli bir toplumun değer sistemine değil, evrensel insani değerlere dayanan dayanışmadan bahsetmek için zemin hazırlamaktadır. Bu özellikler ve olgular, farklı ülkelerden birçok kişi, kuruluş ve sosyal grubun destek ve yardım sağladığı afet yardımı sırasında aktif olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuyu bir sonraki paragrafta daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Afetlerden sonra sosyal dayanışmayı ele almak ve sonuçlarını ortadan kaldırmak açısından gazeteciler sosyal sorumluluk bağamlarına odaklanmalıdır. Bu sadece tutumları ve kayıtsızlığı belirlemekle kalmaz, aynı zamanda mağdurları destekleyen eylemler ve işler için de önemlidir. Ayrıca, maddi kayıpların telafisini sağlayan girişimler, sosyal destek ve afetlerin sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik diğer önemli önlemleri teşvik eden bir motivasyon kaynağı olarak işlev görür. Araştırmacılar sosyal sorumluluğu “toplumdaki bireylerin, grupların ve insan topluluklarının kendi kendini yönetme mekanizması olarak, belirli bir sosyal ilişki türünün yeniden üretilmesini ve istikrarının korunmasını sağlamanın bir aracı olarak” tanımlamaktadır (Zlobina, ve diğ., 2016). Afetlerin üstesinden gelme süreçleri etrafında toplumun dayanışmasındaki sosyal sorumluluk olgusunun, gazetecilerin yalnızca bilgi türlerini değil, aynı zamanda analitik ve gazeteciliği de hazırlamaları için temel oluşturabileceğine dikkat edilmelidir. Çünkü bu tür olgular bir kişinin veya bir grup insanın, bir bütün olarak toplumun konumunun etkinliğini açıkça belirler, sosyal uyum süreçlerinin sonucudur ve sosyal değerleri yansıtır.

Sosyal dayanışmaya ilişkin bilimsel araştırmaların yanı sıra, bu olgunun pratikte uygulanmasını şekillendirecek proje ve programların da hayata geçirildiğini belirtmek gerekir. En yaygın ve gençlik odaklı programlardan biri Erasmus+’dır. Erasmus+ programlarının faaliyetlerinin içeriğini öncelikle gönüllü çalışmalar oluşturuyor: “Öncelikli alanlarda gönüllü ekipler, AB düzeyinde yıllık olarak tanımlanan politika alanlarında ortak Avrupa zorluklarını ele alan kısa vadeli faaliyetler uygulayarak dayanışmayı ifade etmek için bir araya gelen farklı ülkelerden gençlerin yürüttüğü gönüllü faaliyetleri destekleyen projelerdir” (European Solidarity Corps., 2023). Bu programların öneminin bir başka göstergesi de afet mağdurlarına gerçek destek sağlamaya odaklanmalarıdır: Erasmus+ Avrupa Dayanışma Programı ilk önceliği olarak şunu belirlemiştir: “1. SİLAHLI ÇATIŞMALARDAN KAÇAN KİŞİLERE VE DİĞER DOĞAL VEYA TEKNOLOJİK AFET MAĞDURLARINA YARDIM” (European Solidarity Corps., 2023). Afet kurtarma konusunda yazan gazeteciler de Erasmus+ programlarına katılabilir, yeni bilgi ve beceriler kazanabilir, Avrupa Birliği düzeyindeki bilgi sistemlerine erişebilir, yeni deneyimler edinebilir ve mesleki faaliyetler için gerekli yetkinlikleri geliştirebilirler.

Afet yönetimi sisteminde ve diğer acil durumlarda iş dünyasının sosyal sorumluluğuna değinmezsek bu paragraf eksik kalır. İş dünyasının kurumsal sorumluluğu konuları yeterince araştırılmış ve bilimsel makalelerde, pratik önerilerde sunulmuş, iş geliştirme seminerlerinde ve eğitimlerinde kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır ve sosyal süreçlerin önemli bir bileşenidir. Geleceğin işadamları için hazırlanan ders kitabında sosyal sorumluluk (sosyal dayanışmanın bir parçası olarak) şu şekilde tanımlanmaktadır: “Sosyal sorumluluk, birey-devlet-toplum makro sisteminin ayrılmaz bir unsurudur. Sosyal sorumluluk, toplumsal

varoluşun bir unsurudur, doğası gereği doğrudan toplumsaldır ve insan toplumunun doğuşuyla birlikte ortaya çıkar. Bu olgu, başlangıcından itibaren önemli bir sosyal işlevi yerine getirmek üzere tasarlanmıştır - insanların ve ekonomi ve toplum kurumlarının davranışlarını düzenlemek” (Chuprina, 2023).

Ayrıca, kılavuzun yazarları, insanların ve toplumun karşılıklı bağımlılığının rolü arttıkça, sosyal faaliyetlerin karşılıklı bağımlılığının öneminin de arttığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle, iş dünyasının sosyal süreçlere katılımının, sosyal süreçlerin ve durumların belirli yönleri için sorumluluk alma isteği anlamına geldiğine işaret etmektedir. İş dünyasının afet iyileştirme süreçlerine katılımı, belirli ihtiyaçların doğrudan finansmanından mağdurlar için istihdam yaratmaya, onlara uzun vadeli maddi ve/veya sosyal destek sağlamaya olanak tanır. Ayrıca, yalnızca yıkılan veya hasar gören tesisleri restore etmeye değil, aynı zamanda kendi kaynaklarını kullanarak veya topluluklar da dahil olmak üzere daha geniş bir katılımcı yelpazesinin entegrasyonu yoluyla yeni fırsatlar ve beklentiler yaratmaya kadar çok sayıda açıdan kendini gösterir.

Gazeteciler gerçekleri objektif bir şekilde aktarmaya çalışmalı ve bu nedenle mesleki görevlerine karşı sorumlu bir yaklaşım sergilemelidir. Rehberin yazarları, hasar gören bir tesisin (Kiev’de roket yangınında hasar gören Ohmadyt Çocuk Hastanesi) restorasyonu için iş dünyasının desteğine ilişkin bilgilerin önemini vurgulamaktadır. Bu bilgilerin, müdahale ve kurtarma sürecinin finansmanına katkıda bulunan diğer şirket ve kuruluşların bir dizi girişimini tetiklediği vakaların farkındadır. Toplumda bir sosyal dayanışma sisteminin varlığını ve toplumun etkili afet kurtarma girişimlerini etkin bir şekilde desteklemeye hazır olduğunu gösteren bu tür pek çok örnek vardır.

Afetler Sırasında Uluslararası Medyada Kamu Diplomasisi

Uluslararası toplum, afetler sırasında ve sonuçlarının ortadan kaldırılması sürecinde önemli destek sağlar. Medya ve sosyal medya sayesinde bu alandaki bilgilendirme faaliyetleri önemli ölçüde yoğunlaştı. Bilginin hızı ve dolayısıyla dünyanın acil durumlara müdahale etkinliği arttı. Dünya daha yakınlaşmakta, mağdurlara yönelik destek daha hedefe yönelik ve etkili hale gelmektedir.

Resmi diplomatik kanalların yanı sıra kamu diplomasisi de faaliyet göstermektedir. Bu süreçlerin oluşumunun ve kamu diplomasisinin temelinde, sosyal gruplar ve topluluklar, kamuya mal olmuş kişiler ve kültür temsilcileri, aktif vatandaşlar, sporcular ve diğer uluslararası faaliyet aktörleri arasındaki etkileşim alanında uluslararası iş birliği yatmaktadır. Geleneksel olarak kamu diplomasisi kavramı, Amerikalı siyaset bilimci J. Nye Jr. tarafından geliştirilen bir kavram olan “yumuşak güç” bağlamında ele alınmaktadır. Bu kavram, siyasi eylemlerin yanı sıra kültür ve değerlerin hayata geçirilmesi yoluyla uluslararası iş birliğinin belirlenen sonuçlarına ulaşma becerisine dayanmaktadır. Bu kavram için, ülkenin başarıları ve değerleri hakkında uluslararası toplumu bilgilendirmeyi amaçlayan sistematik ve tutarlı enformasyon faaliyetleri önemlidir ve bunun sonucunda toplumsal başarıların enformasyon sunumlarında propagandadan farklı olarak toplumsal gelişimin objektif ve tarafsız bir resmini oluşturan imaj bileşenleri oluşur. Kamu diplomasisinin temel anlayışı, ülkelerin kendilerini anlatabilecekleri, sosyal ilerleme ve başarılarını yalnızca uluslararası iletişimin resmi kaynakları aracılığıyla değil, aynı zamanda halkın konsolide çabalarıyla da yansıtabilecekleri bir araç olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır (Nye, 2014).

Kamu diplomasisi teriminin yanı sıra “halk diplomasisi” terimi de kullanılmakta ve ülkenin uluslararası imajının şekillendirilmesinde aynı işlevler yüklenerek aynı şekilde konumlandırılmaktadır. Örneğin, Ukrayna’nın yayınlanan kamu diplomasisi stratejik konsepti, bu alandaki faaliyetlerin aşağıdaki tanımını içermektedir: “Kamu diplomasisi devletin stratejik iletişiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Kamu diplomasisi, devletin ulusal çıkarlarını desteklemek ve dış politika hedeflerine ulaşmak için diğer devletlerin kamuoylarıyla iletişim kurduğu ve diğer ülkelerde kamuoyu oluşumunu etkilediği bir önlemler sistemidir. Kamu diplomasisi araçları, kitle erişimini önemli ölçüde genişletmeye, yeni ortaklıklar kurmaya ve resmi ma-

kamların etki alanı dışındaki alanların (sivil toplum kuruluşları, işletmeler, düşünce kuruluşları, eğitim kurumları, gençler, kanaat önderleri ve bireyler) temsilcileriyle etkileşim kurmaya olanak tanır” (Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Böylece, kamu diplomasisinin büyük ölçüde uluslararası toplumun sistematik ve tutarlı bir şekilde bilgilendirilmesi, ülkelerin elitleri ve sosyal kurumlar arasında uzun vadeli etkileşim ve elitler ile sosyal olarak aktif vatandaşlar veya kuruluşlar arasında yatay bağlar kurulması süreci olarak tanımlandığını anlıyoruz. Kamu diplomasisi araştırmacısı Yulia Lysenko bu faaliyetin bir başka özelliğine dikkat çekiyor: “Kamu diplomasisinin hedef kitlesi hem yabancı hükümetler ve seçkinler hem de genel kamuoyu, medya, kültür, sanat ve akademi temsilcileridir. Bugün, kamu diplomasisinin halihazırda ortaya çıkmış sorunları çözme aracı olarak görülmesinin bir hata olduğu kabul edilmektedir. Kamu diplomasisi, bir devletin dış politikasında önleyici bir mekanizmadır. Günümüzün küreselleşen dünyasında, kamu diplomasisi yalnızca devlet tarafından değil, aynı zamanda sosyal ve siyasi yaşamın diğer tüm aktörleri tarafından da yürütülmektedir: kamu kuruluşları, STK’lar, bireyler ve diğerleri” (Lysenko, 2019).

Afet müdahale ve yardım durumlarında, bir ülkenin bu itibar sermayesi destek mekanizmalarının uygulanmasını önemli ölçüde etkiler. Bu itibar, yardımın kapsamını ve etkinliğini etkiler ve bir afetten hemen sonra veya afetin ortaya çıkma sürecinde bilgi aktarmayı ve toplumsal uluslararası destek süreçlerini başlatmayı mümkün kılar. Bir gazeteci kamu diplomasisi alanındaki ana aktörlere odaklanmalı ve onları hem bir haber hazırlamak için bilgi kaynağı hem de uluslararası topluma bilgi aktarma aracı olarak algılamalıdır. Kamu diplomasisi tarafından geliştirilen bu tür bağların oluşmasının uzun zaman aldığı ve genellikle diplomatik hizmetlerin resmi kanalları kadar çok fırsat yarattığı unutulmamalıdır.

Kamu diplomasisini uluslararası toplumların uzun vadeli, çoğunlukla sistematik bir iletişim süreci olarak anlamamız önemlidir. Özellikle afetlerin sonuçlarını haberleştirmek ve bir afet sonrasında sonuçların ortadan kaldırılması ve iyileşme hakkında bilgi vermek söz konusu olduğunda, gazetecilerin bu deneyimi mesleki faaliyetlerinde incelemeleri ve kullanmaları gerektiğini vurgulamalıyız. Bu durum, yalnızca mağdurların ve bir bütün olarak ülkenin desteğini tam olarak yansıtmak için değil, aynı zamanda uluslararası iş birliğini göstermek için de önemlidir. Resmi hükümet kanallarının yanı sıra STK’lardan, gönüllülerden ve diğer ülkelerdeki insanlar tarafından oluşturulan çeşitli destek merkezlerinden gelen destek ve yardımın, uluslararası toplumun konsolidasyonuna büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu destek entegrasyon süreçlerini canlandırdığının ve Avrupa değerlerini ve demokratik katılım ilkelerini somut bir şekilde ifade etmektedir. Bu durumun farkına varılması, felaketi yaşayan toplum üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu özellikler aynı zamanda önemlidir. Günümüzde hızlı teknolojik ilerleme ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucunda insanların ve toplumların bilgiye erişimi daha hızlı hale gelmektedir. Ayrıca, olay yerinden fotoğraf ve video aktarımı sayesinde olayların tamlığı ve doğruluğu daha gerçekçi hale gelmektedir.

Esasen, Iryna Sukhorolska gibi bazı araştırmacılar, kamu diplomasisi süreçlerinin güçlenmesinin temel nedenlerinden biri olarak teknolojinin gelişimine işaret etmektedir: “Yeni kamu diplomasisinin oluşumunda en büyük etkiye sahip olan ana faktörler yeni teknolojilerin yaygınlaşması ve uluslararası sivil toplum aktörlerinin sayısının ve öneminin artmasıdır.” (Sukhorolska, 2015). Tüm bu özellikler, kamu diplomasisinin kaynaklarını ve potansiyellerini afetleri haberleştirmek için vdaha etkili bir şekilde kullanma ihtiyacını göstermektedir. Ayrıca, afetlerin sonuçlarının iyileştirilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik sonuçları haberleştirirken, bu kaynakların daha az tutarlı bir şekilde kullanılması gereken bir durum olduğu işaret edilmektedir. Bunu yapabilmek için gazetecinin bir yandan kendi ülkesindeki uluslararası iletişim süreçlerinin sosyal paradigmasının farkında olması, diğer yandan da kamu diplomasisinin doğasını anlaması gerekir. Bilim insanları, kamu diplomasisinin toplumun gelişiminin mevcut aşamasında hayati önem taşıyan birkaç özelliğini tanımlamaktadır: “Açıklık ve demokrasi; yüzeysellikten uzaklaşma; değer-

lerin artan rolü; farklı katılımcılar arasında eşit bir oyun alanına dönüşme; dinamizm ve öngörülemezlik. Bu özelliklerin dikkate alınması kamu diplomasisi stratejilerinin etkinliğini önemli ölçüde artırabilir. Ne var ki bu özelliklerin göz ardı edilmesi, bu tür bir stratejiyi geçmiş on yıllara özgü yabancı kitlelerle iletişim kalıplarının etkisiz bir kopyasına dönüştürecektir” (Sukhorolska, 2022). Bu özellikler doğal olarak kamu diplomasisinin özünden ve işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Açıklık ve demokrasi, ifade özgürlüğü hakkının hayata geçirilmesi ve iletişim ihtiyaçlarını gerçekleştiren (sonuçlarını ve anlamlarını konumlandıran, vizyonlarını ileten) çok sayıda aktörün süreç katılımı süreçlerinin sonucudur. Aynı faktör kamu diplomasisinin dinamizmini ve öngörülemezliğini de etkilemektedir. Uluslararası toplumu sonuçlar veya niyetler hakkında bilgilendirmenin bir sonucu olarak yüzeysellikten uzaklaşmak ve değerlerin rolünü arttırmak kamu diplomasisinin sınıflandırma özellikleri haline gelmektedir.

Kaynakların ve mevcut durumun analizi, kamu diplomasisinin diplomatik protokol tarafından düzenlenmediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, etkili iş birliği için daha fazla fırsat ve bağlantıya yol açmaktadır. Öte yandan, bu tür faaliyetler kavramsal olarak onaylanmış anlaşmalar veya kurallar içermemektedir. Bu nedenle resmi olarak güncellenmiş bir anlaşmanın olmadığı durumlarda (diplomaside olduğu gibi), değerler ve açıklık ön plana çıkar ve modern iletişim araçlarının ve teknolojilerinin kullanımı sadece bilgi alışverişinin verimliliğini artırmakla kalmaz.

Kamu diplomasisi, uluslararası dayanışma ilkeleri ve kavramı sayesinde de etkin bir şekilde işler. Bu ilkeler, ülkelerin çabalarını bütünlüğe yönlendirmekte ve afet yardımı da dahil olmak üzere yerel ve küresel sorunların çözümünde uluslararası toplumun çabalarının karşılıklı anlayışını ve birleştirilmesini sağlamak için bir temel oluşturmaktadır. Akademisyenler uluslararası dayanışma ilkelerini uluslararası birliğin geliştirilmesinde anahtar ve temel araç olarak görmektedir. Örneğin, Avrupa dayanışması kavramları üzerine yapılan bir çalışma, bu olgunun özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “Dayanışma ilkesi Avrupa Birliği’nin kurucu antlaşmalarında yer almaktadır. Özellikle Avrupa Birliği Antlaşmaları’nın 2. Maddesi Birliğin insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve özellikle azınlıklara mensup kişilerin hakları olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Aynı madde, bu değerlerin çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin olduğu bir toplumda tüm üye devletler için ortak olduğunu belirtmektedir. Aynı antlaşmanın bir sonraki maddesi (Avrupa Birliği Antlaşmaları Madde 3.3) Avrupa Birliği’nin, AB Üye Devletlerinin ekonomik, sosyal ve bölgesel birliğini ve aralarındaki dayanışmayı desteklediğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, örneğin göç alanında devletler arasında iş birliği söz konusu olduğunda, çeşitli boyutlarda dayanışmadan bahsedebiliriz. Örneğin, Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 80. Maddesi, AB’nin ortak göç politikasının uygulanmasının, mali sonuçlar da dâhil olmak üzere sorumlulukların Üye Devletler arasında dayanışma ve adil paylaşım ilkesine tabi olacağını belirtmektedir. Gerekliğinde, kurucu antlaşmalar uyarınca kabul edilen AB tasarrufları bu ilkenin uygulanmasına yönelik uygun tedbirleri içerir” (Mushak, 2020). Avrupa Birliği mevzuatı, afetlerden ve acil durumlardan kurtulmayı doğrudan etkileyen, mültecilerin korunmasını sağlayan ve entegrasyon süreçleri için koşullar yaratan süreçleri ve sonuçları içeren insani yardım alanındaki uluslararası iş birliği alanlarını açıkça tanımlamaktadır.

Uluslararası olanlar da dahil olmak üzere medya, bilgilendirme işlevini yerine getirerek bu süreçleri önemli ölçüde geliştirir. Öncelikle afetler sırasında destek ve afetlerden kurtulma olmak üzere çeşitli sorunlu durumları ele almak için kamu diplomasisini ve uluslararası iletişimi teşvik eder. Uluslararası dayanışma çalışmaları, uluslararası dayanışma sürecinin koşulları ve doğası aracılığıyla bu uluslararası iş birliği aracının işleyiş koşullarını belirler. Ayrıca, bir ülke veya ulus içindeki toplumun dayanışma sürecinin uluslararası dayanışma için gerekli ve doğal bir ön koşul olduğunu anlamak önemlidir.

Örneğin, Jörg Lösche’nin çalışması dayanışmanın dört bileşenini tanımlamaktadır: “İlk unsur karşılıklı yardım ve desteğin sağlanmasını içerir. İkinci unsur, dayanışmayı uluslararası dayanışmadan ayıran

özel niteliklerin varlığı ile karakterize eder. Üçüncü unsur, dayanışmanın karakteristiği olan belirli bir derneğin üyelerinin gönüllülük esasına dayalı olarak tanımlanmasıdır. Son olarak, dayanışma kavramı, uluslararası toplumun genel standartlarına ve ahlakına uyması gereken ahlaki bileşenleri içerir” (Löschke, 2015). Afet sonrası toparlanma sürecinde toplumdaki entegrasyon süreçleri daha önemli ve görünür hale gelmektedir. Bu tür bir toparlanma sürecinde travmatik sosyal etkilerin iyileşmesine ve azaltılmasına katkıda bulunduğu için gazetecilerin ilgi odağı olmalıdır.

Afet Sonrası Yeniden Yapılandırma Çalışmaları

Afet sonrası toparlanma önemli ölçüde zaman alan, bazen on yıllar süren bir süreçtir. Sadece maddi sonuçların üstesinden gelmek için değil, aynı zamanda toplumsal önceliklerin belirlenmesi ve kamuoyunda tartışılması ve durumun algılanması için temel fikirlerin geliştirilmesi için hükümet ve toplumun çabalarının birleştirilmesini içerir. Doğal veya insan kaynaklı felaketler, askeri çatışmalar veya diğer acil durumlara karşılaşılan her ülke, felaketlerin sonuçlarının üstesinden gelmeyi amaçlayan bir dizi özel program ve önlem geliştirir. Bu tür eylemler ülkenin mevzuatına yansıtılmaktadır. Bu nedenle, bir gazeteci bu kaynakları, önlemlerin etkinliğini, mevzuatın toplumda ne ölçüde ifade edildiğini anlamak ve değerlendirmek için kullanmalıdır. Özellikle de medyanın faaliyetleri, sosyolojik kurumlar ve halkın olaylara karşı tutumlarını ölçen hizmetler, politikacıların, kamusal ve kültürel figürlerin konumları, toplumsal ilgi odağının oluşumunu önemli ölçüde etkiler.

Hükümetin ve toplumun afetlerden kurtulmaya yönelik faaliyetleri büyük ölçüde sosyal yaşam organizasyonunun a priori olarak ortaya konan özelliklerine bağlıdır. Bu, sosyal yönetim sisteminin her türlü acil durumun üstesinden gelmeye hazır olmasından bahsediyoruz. Bu sadece ekonomik ya da siyasi istikrar için değil, aynı zamanda toplumun kilit sosyal meseleler etrafında birleşmesi için de geçerlidir. Ayrıca, sosyal müdahale araçlarının işleyişi, halkın devlet kurumlarına güveni, yüksek demokrasi seviyesi ve en önemlisi ifade özgürlüğü ile bağımsız medya da bu modelin parçasıdır. Bu araçlar acil durumlarda hayata geçirilir ve afetlerin ve travmaların sonuçlarının üstesinden gelmek için sarf edilebilecek çabaları büyük ölçüde belirler.

Gazeteciler, mesleklerinin doğası gereği, bu paradigmayı iyi anlamalıdır. Toplumu, hükümet eylemlerinin etkinliği, sosyal kuruluşların faaliyetleri ve vatandaşların afetlerin sonuçlarıyla başa çıkabilmeleri için ortaya çıkan fırsatlar hakkında bilgilendirmelidir. Bir gazetecinin ülkenin sosyal koruma sistemi hakkında bilgi sahibi olmaması ve afetin meydana geldiği belirli bir ülkede bu sistemdeki değişikliklerin dinamiklerini izlememesi halinde zamanında ve güvenilir bilgi sağlaması zor olacaktır. Afet sonuçlarını aşmaya yönelik çabaların sadece etkinliğini değil, verimliliğini de yansıtmak önemlidir. Bu, ülkenin afet yönetim sistemini anlamayı gerektirir.

Belirli bir ülkede benimsenen afet ya da acil durumların sonuçlarına yönelik çabaları birleştirme modelinin mükemmel olduğunu ya da kusursuz işlediğini söylemek doğru olmaz. Toplumsal ilerlemenin sakin olduğu zamanlarda bile, zor yaşam koşullarındaki insanları destekleme süreçleri her durumda düzgün çalışmaz. Acil durumlar sırasında ve sonrasında, bu sorunlu yönler daha da şiddetlenir, az ya da çok yaygınlaşabilir ve bu nedenle gazetecilerin özel ve dengeli ilgisini gerektirir. Burada, bir medya profesyoneli için profesyonel yaklaşımın temel ilkesi, afet mağdurlarının hayatını kolaylaştıran veya bu tür sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik çabaların pekiştirilmesine zarar vermemektir. Bu ilke, medyanın sorumlu ve duyarlı bir şekilde hareket etmesini sağlayarak, mağdurların ihtiyaçlarını ön planda tutmayı amaçlamaktadır.

Gazeteciliğin toplumsal açıdan önemli olguları ve eğilimleri haberleştirme işlevi vardır. Gazetecilerin faaliyetlerinin toplumsal sorunları ve bunların çözüm sonuçlarını haberleştirmeye yöneliktir. Bu nedenle, bir haber hazırlanırken bu özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Bir medya profesyoneli, özel ve genel,

sistemik ve bireysel olanıntezahürlerini anlamalıdır. Afet yardım çabalarını haberleştirirken devlet kurumları, STK'lar, iş dünyası, çeşitli türden uluslararası kuruluşlar ve toplum arasında bir köprü olmalıdır. Öte yandan, ülkedeki sosyal koruma sisteminin vizyonuna dayalı olarak, sonuçları ortadan kaldırmayı amaçlayan belirli eylemlerle ilgili değişikliklerine dayanarak, kısmi ve sistemik sorunları ve gerçekleri nesnel olarak ifade etmeli ve tüm katılımcıların dikkatini ele alınması gereken olgulara çekmelidir.

Çoğu ülkede medya sistemi yüksek derecede kamu güvenine sahiptir ve gazetecilerin faaliyetleri sosyal süreçler üzerinde önemli bir etki yaratmaktadır. Bu durum, medya materyallerine yönelik sorumluluğu artırmakta ve bilginin doğrulanması, ifade edilme yolları ve biçimleri ile belirli olay veya olguları vurgulama araçlarının ciddiye alınmasını gerekli kılmaktadır. Afetlerin sonuçlarının üstesinden gelmek için çabaların birleştirilmesi durumunda, bu sürecin tüm katılımcıların gazetecilere bağımlılığı vardır. Devlet, kurumları, STK'lar ve aktivistler ve uluslararası kuruluşlar konumlarını ve raporlarını medya sistemi aracılığıyla topluma iletir. Resmi açıklamalar ve bildiriler bile medya sisteminde yayınlandıktan sonra kitlesel bir çekicilik kazanır. Öte yandan, toplumun afetlerin sonuçlarına yönelik olarak devlet, gönüllü ya da uluslararası kuruluşlar tarafından karşılanabilecek özel ya da daha sistemik ihtiyaçları da medyada dile getirilir. Bu nedenle, gazetecilikte her zaman olduğu gibi, sorunu derinlemesine incelemek ve görüşler arasında bir denge sağlamak, bireysel olanı genel olandan, umut verici olanı arzu edilen olandan vb. ayırt edebilmek gerekir.

Bu noktaları kısmen açıklamak için Ukrayna'daki Çernobil kazasından sonra sosyal koruma ve toplumun çabalarının birleştirilmesi durumunu ele alalım. Felaketin üzerinden otuz yıldan fazla bir süre geçmiştir, bu nedenle uzun bir zaman dilimini özetleyebilir ve temel sorunları kısaca tanımlayabiliriz. Bahsetmeye değer ilk şey, bir devlet desteği sisteminin, yani devlet kurtarma programlarının varlığı da dahil olmak üzere sonuçları ortadan kaldırmayı veya en aza indirmeyi amaçlayan özel yasa ve yönetmeliklerin varlığıdır.

Çernobil nükleer santral kazasının sonuçları iki devlet yapısı düzeyinde ortadan kaldırılmıştır ve kaldırılmaya devam etmektedir - Sovyetler Birliği ve Ukrayna (en azından patlamanın sonuçlarından en çok zarar gören bağımsız Ukrayna topraklarında). Dolayısıyla, sorun en az bir devletten kurtuldu ve bir diğeri tarafından çözülüyor, daha fazlası bir düzineden fazla hükümet bunu tamamen çözmedi ve istatistiksel olarak, bugün bu sorunun çözümü bir dizi yasa ve yönetmelikle koordine ediliyor. Nüfus için erişilebilir kaynak olan Wikipedia'nın Ukrayna bölümünde, afetin sonuçlarından nüfusun sosyal korunmasına ilişkin şu bilgileri buluyoruz (Sosyal koruma, 2024): Nüfusun sosyal korunması 4 yasa, bir Başkanlık Kararnamesi, 5 Bakanlar Kurulu kararı, 2 Yüksek Mahkeme kararı da dahil olmak üzere çeşitli mahkeme kararları ile uygulanmaktadır. Bu ciddi bir uygulamadır ve devletin felaketin sonuçlarının üstesinden gelme çabalarının bir göstergesidir. Öte yandan, bu kadar geniş bir yelpazede yer alan resmi kararlar sorunun karmaşıklığını ve belirsizliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla devletin çabalarının topluma eklenmesi ve acil durumların sonuçlarının üstesinden gelinmesinde hükümet ve toplumun çabalarının bütünlleştirilmesi ihtiyacını kanıtlamaktadır (Plokhii, 2018).

Bu kısa örnekten çıkarılabilecek önemli bir sonuç, toplumun dikkatinin aynı derecede hem fiziksel sonuçların üstesinden gelmeye hem de bir sosyal destek ortamı yaratmaya ve bunun işlerliğini sağlamaya odaklanmış olduğudur. Bu hususlar - maddi kaynaklar ve sosyal eklenme - acil durum ve afetlerin sonuçlarını ortadan kaldırmanın önemli bileşenleridir ve gazetecilerin bunlara dikkat etmesi, gösterilen çabaların etkinliğinin önemli bir kanıtı olduğu için gereklidir.

Kural olarak, afetin kendisine, sonuçlarına ve afet sonrası toparlanma yollarına ve araçlarına ilişkin ayrı bir toplumsal algı sorunu vardır. Gerçek eğilimleri, özellikle ideolojik, siyasi veya sosyal halkla ilişkiler açısından izole edilmiş ve sosyal olarak gerekçelendirilmemiş içerikten ayırmak önemlidir.

Bir felaket, savaş veya başka bir acil durum yaşamış veya yaşamakta olan bir ülke için, işlerin asla eskisi gibi olmayacağı, ancak durumun gelecekte iyileşeceği konusunda toplumsal bir farkındalığa sahip olmak önemlidir. Gelecekteki durumun iyileştirilmesine yönelik bu odaklanma çoğu zaman bilgilendirme kampanyalarının ve hatta manipülasyonların, özellikle de kitlesel izleyicilerin dâhil edilmesinin temelini oluşturur. Bu nedenle, medya kuruluşları bilgi sunarken doğruluk kontrolü, kaynakların yeterliliği ve görüşlerin dengesi konusunda dikkatli olmalıdır.

Yukarıda bahsedilen Çornobil felaketi örneğinde devletin sosyal destek modelini inceleyen Ukrayna Ulusal Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün analitik notunda ilginç bir gözlem yer almaktadır: "Ukrayna'da yürütülen sosyal izleme çalışmaları, Çornobil felaketinin sonuçlarının üstesinden gelme politikasının sadece sosyal yardıma indirgenmesinin mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Birçok durumda bunun, mağdur olarak sınıflandırılan çok sayıda vatandaşın aktif yaşam alanından dışlanmasına ve bazı durumlarda sosyal olarak bozulmalarına yol açtığı gösterilmiştir" (Ivanyuta, 2021).

Bu gözlem, afetlerin sonuçlarının üstesinden gelmeye yönelik çabaların, mağdurları aktif sosyal hayata dahil etme bağlamında birleştirilmesi, yalnızca bir kerelik veya sistematik olarak maddi ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmayacak, aynı zamanda insanları sosyal süreçlere entegre etmeye, sosyal perspektifleri ve sosyal paradigmadaki yerlerini ifade etmeye yönelik eğilimler oluşturacak destek stratejilerinin oluşturulması bağlamında ilginçtir. Belirli insanların katılımı ve insan potansiyelinin etkin katılımı olmaksızın sosyal bir ürün yaratmanın, ekonomik kalkınmanın ya da genel olarak sosyal gelişmenin mümkün olmadığı düşünüldüğünde, gazetecilerin afetlerin sonuçlarının üstesinden gelmeyi amaçlayan eylemleri dile getirme konusundaki çalışmalarının önemi son derece büyüktür.

Felaketlerin ve doğal afetlerin, askeri eylemlerin ve sıkıyönetimin uygulanmasından kaynaklanan süreçlerin sonuçlarının üstesinden gelme sorunu şu temel alanlara odaklanmaktadır: Maddi kaynakların restorasyonu, insan potansiyelinin restorasyonu (mültecilerin geri dönüşü ve yeni maddi ve sosyal koşullara adaptasyonu dâhil); sosyal destek politikasının oluşturulması ve algılanması, sonuçların ortadan kaldırılması için stratejik planlama ve bunun toplumda değerlendirilmesi. Tüm bu alanların medyada geniş yer bulması, toplumda bazen hararetle tartışmalara yol açması, siyasi mücadelenin ve ideolojik söylemlerin kaynağı olması, gazetecilerin uygulama standartlarına ve etik kurallara, ifade özgürlüğü ilkelerine uymasının ve halkın tarafsız kaynaklardan eksiksiz ve güvenilir bilgi alma hakkının sağlanmasının önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Farklı toplumsal grupların ruh hallerini ve beklentilerini yansıtan Ukrayna medya sisteminde Rusya'nın Ukrayna ile savaşının toplumsal konumlanışının çeşitli yönlerine bakalım. Savaş henüz sona ermemiş olsa da, düşmanlıkların aktif aşamasının devam ettiği şu anda bile bu savaşın sonuçlarını ortadan kaldırmak için bazı çabalar sarf ediliyor. Bu durumda, Cumhurbaşkanı ve hükümetin, Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan ve hükümet yetkilileri ve uzmanlar tarafından ifade edilen Ukrayna Birleşme Bakanlığı kurma girişimi gösterge niteliğindedir. Böyle bir bakanlığın görevleri arasında mültecilerin geri dönüşüne yönelik tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulanması yalmaktadır. Bu durum, bir dizi konuyu kapsayan sosyal bir tartışmayı beraberinde getirmektedir: bu kişilerin sosyal korunması ve beklentileri, güvenlikleri, çalışabilmeleri ve temel ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanması, uluslararası toplumun bu süreçlere katılımı, demografik sorunlar ve bunların çözümü, Ukrayna'ya geri döndüklerinde mülteci çocukların eğitim beklentileri, sosyal algı ve savaş sırasında Ukrayna'da yaşayanlar arasındaki olası çatışmalar. Medya tarafından desteklenen toplumsal tartışma oldukça hararetlidir. Çoğunlukla radikal biçimde farklı görüş ve perspektifleri yansıtır, geniş bir ideolojik alanda ülkenin geleceğine dair resim oluşturmak için kullanılır. Bazen de toplumu konsolide etmek yerine, devletin yaklaşımına ters düşen ve istikrarlı toplumsal gelişim süreçlerinin hakim olmadığı gelecek modellerinin oluşmasına katkıda bulunur.

Elbette, dünya toplumu savaşın aktif aşaması sona erdikten sonra bu tür önlemlerin ve stratejik programların gerçek ana hatlarını görebilecek ve analiz edebilecektir. Ne var ki toplumda yaratılan ve hayata geçirilen bağlamlar ve fikirler, özellikle de olumsuz senaryolar öngören ve dahası dünyanın dört bir yanındaki savaştan kaçan milyonlarca Ukraynalının başına gelenler kendiliğinden ortadan kalkmayacaktır. Bu fikirler ve anlamlar, savaştan sonra Ukrayna'daki gelecek vizyonunu önemli ölçüde etkileyebilir.

Felaketlerden sonraki toparlanma çabalarını birleştirmek, modern gazetecilik için önemli bir faaliyet alanıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, sadece ulusal değil küresel izleyicilerin de ilgisini çekme olanakları artmaktadır. Bu durum, daha geniş bağlamların ve anlamların hayata geçirilmesini gerektirmekte, gazetecileri bu küresel izleyicilerin dikkatini çekmenin yollarını aramaya ve uluslararası düzeyde oluşan bilgi talepleri bağlamında sorunları ve gerçekleri yayınlamaya zorlamaktadır, çünkü en küçük bir hikâye bile seçilip milyonlarca izleyiciye yayılabilir. Dolayısıyla gazeteciliğin sadece kamuoyunu bilgilendirme ve şekillendirmedeki rolünün değil, aynı zamanda toplumdaki tartışmayı demokratikleştirmek için eğilimleri yansıtmadaki rolünün de farkına varmak önemlidir. Bu anlamda, gerçekleri ortaya koyan raporlar ve diğer materyaller, acil durumların ve afetlerin sonuçlarının üstesinden gelinmesinde devletin ve toplumun çabalarına odaklanmanın etkili bir aracı haline geliyor.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afet bölgesindeki gazeteci, mağdurlar ile dünya arasında bir köprüdür. Hakikat, empati ve sorumluluk standartlarına bağlı kalarak sadece bilgi vermekle kalmaz, gerçekliği değiştirebilir ve en zor anlarında insanlara yardım edebilir. Gazeteci hakikat, empati ve sorumluluk standartlarına bağlı kalarak sadece bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda gerçekliği değiştirebilir ve hayatlarının en zor anlarında insanlara yardım edebilir. Hem doğal hem de insan kaynaklı felaketler hayatları ve toplumları paramparça eder, geride yıkım ve umutsuzluk izleri bırakır. Bu tür olayların ardından gazeteciler dünyayı bilgilendirmede, yıkıma tanıklık etmede ve parçalanmış hayatların yeniden inşasına yardımcı olmada çok önemli bir rol oynar.

Bu bölüm, toplumsal dayanışma ve medyanın bu süreçleri şekillendirme ve desteklemedeki rolüne odaklanarak, afet ve acil durumlardan sonra medyanın toparlanma üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Gazetecinin sosyal sorumluluğunun oluşumuna özel bir vurgu yapılmakta, bu sorumluluğun doğası ve mesleki faaliyetlerde uygulanma mekanizmaları tanımlanmaktadır. Yazarlar, özellikle Erasmus+ projelerinin önceliklerinde tanımlanan sosyal dayanışmanın hayata geçirilmesi için sadece mesleki değil insani ihtiyaçların da altını çiziyor. Sonuç olarak, afet sonrası iyileştirme süreçlerinde uluslararası işbirliği ve desteğin özellikleri ayrıntılı olarak ele alınıyor. Kamu diplomasisinin özü kapsamlı bir şekilde tanımlanıyor. Bu süreçlerin sosyal desteğin oluşumu üzerindeki etkisinin temel göstergeleri belirleniyor. Ayrıca, kamu diplomasisinin sağlanması süreçlerinde gazeteciliğin yeri ana hatlarıyla ortaya konuyor.

Bölüm, afetlerin sonuçlarının üstesinden gelmeye yönelik çabaların pekiştirilmesinde medya faaliyetlerinin rolüne ilişkin bir analizle son bulmaktadır. Burada, gazetecilik ilgisinin odağında yer alabilecek ve acil durumlardan kurtulmak için sosyal bütünleşme ve dayanışma süreçlerinde medya profesyonellerinin faaliyetlerinin etkinliğini belirleyebilecek konu ve sorunlar ana hatlarıyla belirtilmektedir. İhtiyaçların bilinmesini sağlamak gibi temel bir görevden başlayarak afetleri haberleştirmenin çok yönlü boyutları ele alınmaktadır. Gazetecilerin, yardım ve desteğin en çok ihtiyacı olanlara ulaşmasını sağlayarak, mağdur nüfusun acil ihtiyaçlarının nasıl etkili bir şekilde duyurulabileceği araştırılmaktadır. Ayrıca insanların çektiği acıların resmedilmesiyle ilgili etik hususları inceleyerek, mağdurların durumunun aciliyetini aktarırken onurlarına saygı göstermenin önemi vurgulanıyor.

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler afet haberciliğinin toplumsal dayanışma üzerindeki etkisini vurgulayan içerikler oluşturabilir.
- Öğrenciler afet haberlerinin sosyal dayanışmaya nasıl katkıda bulunduğunu anlayabilir ve açıklayabilir.
- Öğrenciler yardım ve işbirliğini teşvik etmek için uluslararası medyayı kimin kullanacağını bilir.
- Öğrenciler afet haberlerinin sosyo-psikolojik etkilerini anlayabilir.
- Öğrenciler afet haberlerinin sosyal dayanışmayı teşvik etmedeki önemini anlayabilir.

Cevap Anahtarı

1.c, 2.c, 3.a, 4.c, 5.c, 6.c, 7.c, 8.c, 9.d, 10.d

Kaynakça

- BBC Editorial Guidelines.** (2019). Editorial standards and ethical guidelines. Retrieved from [bbc.co.uk/editorialguidelines](https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines)
- Chuprina, M. O.** (2023). Corporate social responsibility: Lecture notes [Electronic resource]. Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. <https://www.scribd.com/document/334812245/Corporate-Social-Responsibility-Lecture-Notes-Lectures-Notes-Lecture-1-6>
- Commission on Journalistic Ethics of Ukraine.** (2013). Code of Ethics of the Ukrainian Journalist. Retrieved from [cje.org.ua](https://www.cje.org.ua)
- Glück, A.** (2019). Can journalists learn empathy? European Journalism Observatory. <https://en.ejo.ch/ethics-quality/can-journalists-learn-empathy>
- Cull, N. J.** (2008). Public diplomacy: Lessons from the past. Figueroa Press.
- Dryorolskiy, P. M., & Misiuk, I. Y.** (2011). The concept and essence of public diplomacy. *Grani: political science*, (75), 178–180.
- European Solidarity Corps.** (2023). Current changes in the 2023 program. Erasmus+ Іспанія Україна. International Federation of Journalists. (2020). Ethical considerations in crisis reporting. Retrieved from [accountablejournalism.org](https://www.accountablejournalism.org)
- Ivanyuta, S. P.** (2021). 35 years of the Chernobyl disaster: Consequences and priorities for overcoming. National Institute for Strategic Studies. [chernobyl-tragediya.pdf](https://www.chernobyl-tragediya.pdf)
- Kovach, B., & Rosenstiel, T.** (2014). The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect (3rd ed.). Crown.
- Kurenkova, O.** (2023). Tyzhden' zhyvemo v avtivtsi bilya ruyin: Turets'kyy Kakhramanmarash pislya zemletrusu. *Suspilne*. <https://suspilne.media/385553-tizden-zivemo-v-aktivci-bila-ruin-cekaemo-na-bratove-tilo-tureckij-kahramanmaras-pisla-zemletrusu/>
- Lazarus, R. S.** (1993). Coping theory and research: Past, present, and future. *Journal of Personality*, 61(1), 169-190.
- Löschke, J.** (2015). Solidarität als moralische Arbeitsteilung. Münster.
- Lysenko, Y. V.** (2019). Public diplomacy as an element of forming a positive image of a modern state. In Strategic directions of the European Union's foreign policy: materials of the international scientific and practical conference.
- Lysychkina, L.** (2022). V Irpeni volonteriy hotuyut' bezkoshtovni snidanky ta haryachi obidy dlya vsikh, khto potrebuye. Big Kyiv. <https://bigkyiv.com.ua/v-irpeni-volonteriy-gotuyut-bezkoshtovni-snidanky-ta-garyachi-obidy-dlya-vsikh-hto-potrebuye-zokrema-i-vpo/>
- Merriam-Webster.** (n.d.). Solidarity. In Merriam-Webster dictionary. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/solidarity>
- Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.** (2021). Public Diplomacy Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine 2021–2025. <https://mfa.gov.ua/en/news/public-diplomacy-tool-building-ukraines-resilience-hybrid-threats-and-effective-way-promote-positive-image-abroad>
- Mushak, N.** (2020). Development of the concept of European solidarity in the law of the European union. *International Law*, (9), 254–258. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/6829641.pdf>
- Nye, J.** (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
- Palagniuk, O.** (2021). Social solidarity in the context of finding ways to achieve and preserve the integrity of society: An interdisciplinary analysis. *Problems of Political Psychology*, 24(1), 83–103.
- Parsons, T.** (1951). The social system. Harvard University Press.

Society of Professional Journalists. (2014). SPJ Code of Ethics. <https://spj.org>

Sukhorolska, I. (2015). New public diplomacy and peculiarities of its actual implementation. Ukrainian national idea: realities and prospects of development, (27), 136–143.

Ploky, S. (2018). Chernobyl: The History of a Nuclear Catastrophe. Basic Books.

Sukhorolska, I. (2022). Public diplomacy in contemporary international relations: New trends and features. Regional Studies, (30), 103–107.

Sukhorolskyi, P. M., & Misiuk, I. Y. (2011). The concept and essence of public diplomacy. Hrani: politolohiya, 1(75), 178–180.

Wikipedia contributors. (2024, January 25). Social protection. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Social_protection

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (1990). General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (Article 1 2(1) of the Covenant). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments/general-comment-no-3-nature-states-parties-obligations-article-21-covenant>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2017). Safety guide for journalists: a handbook for reporters in high-risk environments. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243986>

Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). At risk: Natural hazards, people's vulnerability, and disasters (2nd ed.). Routledge.

Zlobina, O. G., Shulga, M. O., Bevzenko, L. D., et al. (2016). Social and psychological factors of integration of Ukrainian society. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

AFET GAZETECİLİĞİNDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

Martín López Nores²⁶
Javier Abuín-Penas²⁷

BÖLÜM 15

AFET GAZETECİLİĞİNDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

- Giriş
- Anahtar Kavramlar
- Acil Durum Uyarı Sistemleri
- Sosyal Medya
- Dronlar ve Uydu Görüntüleme
- Nesnelerin İnterneti (IoT)
- Veri Analizi ve Haritalama
- Mobil Uygulamalar
- Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları
- Öz Değerlendirme
- Kaynakça

Giriş

Küresel krizlerin arttığı bir çağda, teknolojinin afet gazeteciliğine entegrasyonu vazgeçilmezdir. Bilgi ve telekomünikasyon teknolojileri (ICT) gazetecilerin afetleri daha doğru, hızlı ve etkili bir şekilde haberleştirmelerini sağlar. Depremler ve seller sırasında gerçek zamanlı güncellemelerden pandemi ve savaşların derinlemesine analizlerine kadar, teknolojik araçlar acil durumlar sırasında kritik bilgi boşluklarını kapatır.

Bu bölüm, teknolojinin afet gazeteciliğindeki dönüştürücü rolünü araştırarak, hayat kurtaran bilgilerin yayılmasını geliştiren yenilikçi araç ve teknikleri incelemektedir. Acil durum uyarı sistemleri, sosyal medya, insansız hava araçları, uydu görüntüleme, veri analizi, mobil uygulamalar ve Nesnelerin İnterneti'nin (IoT) gerçek gerçek dünya uygulamalarını ele alır. Bu bölümde bu bölüm, dayanıklılığı ve bilinçli karar almayı teşvik etmede gazetecilik ve teknoloji arasındaki sinerji vurgulanır.

²⁶Profesör, Universidade de Vigo, atlanTTic Telekomünikasyon Teknolojileri Araştırma Merkezi, Telematik Mühendisliği Bölümü, mlnores@det.uvigo.es

²⁷Yardımcı Doçent, Universidade de Vigo, Görsel-İşitsel İletişim ve Reklamcılık Bölümü, jabuin@uvigo.gal

Anahtar Kavramlar

Bu bölümdeki konuyu daha iyi anlamak için aşağıda anahtar kavramlar açıklanmıştır. Bu kavramlar, bölüm detaylarının ve afet süreçlerinde empatinin öneminin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır

Bilgi ve İletişim Teknolojisi (BİT)

İnternet, mobil cihazlar, özel yazılımlar ve kablolu/kablosuz telekomünikasyon sistemlerini içeren BİT, iletişimi, bilgi paylaşımını ve veri işlemeyi kolaylaştırır. Afetlerde bağlantıyı sürdürmek için çok önemlidir.

Gerçek Zamanlı Habercilik

Bilginin halka anında ulaştırılması, afet gazeteciliğinin temelidir. Krizler sırasında toplumların bilgilendirilmesini ve güvende olmasını sağlar. Bu süreç, birlikte çalışan birkaç önemli unsuru içerir:

- Sosyal medya, web siteleri ve TV aracılığıyla sağlanan canlı güncellemeler, bireylerin gelişen durumlar hakkında gerçek zamanlı bilgi almasını sağlar.
- Profesyonel veya vatandaş muhabirlerin, video yayınları haberlere görsel bir yakınlık katıp izleyicilerin durumun ciddiyetini anlamasına yardımcı olur.
- Mobil cihazlar, SMS bildirimleri ve acil durum uygulamaları aracılığıyla yapılan anlık uyarılar, genellikle tahliye rotaları, sığınak yerleri veya sağlık önlemleri gibi eyleme geçirilebilir tavsiyeler içeren doğrudan bir iletişim hattı görevi görür.

Veri Odaklı Gazetecilik

Afet senaryoları için veri analizi ve görselleştirme kullanımı, gazetecilerin karmaşık verileri net ve ilgi çekici anlatılara dönüştürmesini sağlar. Gazeteciler, farklı kaynaklardan veri entegre ederek, fark edilmeyebilecek kalıpları ve eğilimleri ortaya çıkarmak için grafik tasarımcılar ve web geliştiriciler gibi diğer profesyonellerle çalışabilir. Isı haritaları ve gösterge tabloları gibi etkileşimli görselleştirmeler, bu veri setlerini geniş kitlelere erişilebilir kılar. Bu da karar vericileri ve kamuoyunu daha etkili yanıtlar için güçlendirir.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)

Mekânsal verilerin haritalanması ve analiz edilmesine yönelik araçlar, etkilenen alanların görselleştirilmesini ve etkinin değerlendirilmesini sağlar. Gazeteciler (yine diğer BT uzmanlarıyla yakın işbirliği içinde) yardıma en çok nerede ihtiyaç duyulduğunu belirlemek için nüfus yoğunluğu ve altyapı konumları gibi çoklu veri setlerini katmanlandırabilir. Mekânsal verileri görselleştirmek, haber anlatımını geliştirmenin yanı sıra kamuoyunun afetlerin ölçeği ve etkileri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlar.

Nesnelerin İnterneti (IoT)

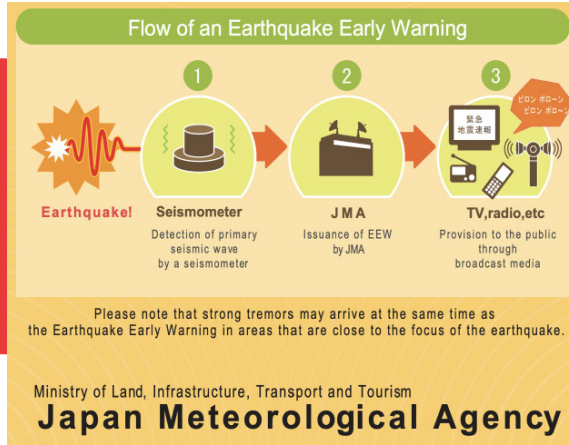
Afet gazeteciliğinde IoT, çevresel koşulların izlenmesini ve acil durumların birbirine bağlı cihazlar ağıyla gerçek zamanlı takibini içerir. Örneğin, orman yangınlarına eğilimli bölgelere yerleştirilen IoT sensörleri sıcaklık, nem ve rüzgâr modelleri hakkında veri sağlayarak gazetecilerin yangın riskleri hakkında haber yapmasını ve zamanında uyarıda bulunmasını sağlar.

Afet gazeteciliğini bu kavramlarla temellendiren gazeteciler, teknoloji uzmanları ve karar vericilerle yakın bir şekilde çalışarak teknolojinin mümkün olan en iyi şekilde kullanılmasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu da hem BT'nin sağladığı olanaklar hem de sınırlamaları ve riskleri konusunda sağlam bir anlayış gerektirir. İtfaiyecilerin ihtiyaç duyulduğunda her zaman göreve atılmaya hazır olmalarından farklı olarak, afet gazetecilerinin de afet meydana geldiğinde rollerini hızlı bir şekilde oynayabilmeleri için bu araçlara yeterince aşina olmaları (ve yeni çıkan araçları takip etmeleri) gerekir.

Acil Durum Uyarı Sistemleri

Acil durum uyarı sistemleri afete hazırlık ve müdahalede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu sistemler deprem, tsunami, kasırga ve terör saldırıları gibi yakın tehditler hakkında erken uyarılarda bulunarak bireylerin ve toplumların önleyici tedbirler almasını sağlar. Gazeteciler genellikle uyarıları güçlendirmek ve kamu davranışlarını yönlendirmek için bu sistemlerle işbirliği yaparlar.

2011 Japonya depremi ve tsunamisinde, Japon Meteoroloji Ajansı'nın erken uyarı sistemi mobil ağlar, televizyon yayınları ve sirenler aracılığıyla uyarılar yayınladı. Gazeteciler bu uyarıları küresel izleyiciler için uygulanabilir tavsiyelere dönüştürerek tahliye prosedürlerini ve güvenlik yönergelerini vurguladılar.

Görsel 1. Japon Depremi bilgilendirme broşüründen bir alıntı Erken Uyarılar sistemi, <https://www.jma.go.jp/jma/en/Activities/EEWLeaflet.pdf> adresinde İngilizce olarak mevcuttur

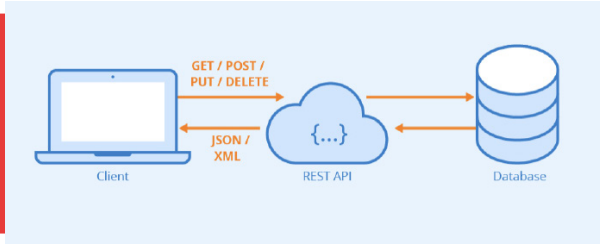
2021 Almanya sel felaketinde gazeteciler, selden etkilenen toplulukları uyarın Nina ve Katwarn gibi sistemlerle birlikte çalıştı. Bu araçlar, etkilenen bölgelere derhal ulaşmak için canlı yayınlar ve çevrimiçi güncellemelerle entegre edildi.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kablosuz Acil Durum Uyarıları (WEA) sistemi gazetecilerin kasırgalar ve orman yangınları hakkında kritik bilgileri aktarmasına olanak tanıyor. Örneğin Kaliforniya'daki orman yangınları sırasında bu uyarılar bölge sakinlerini tahliye bölgeleri hakkında bilgilendirerek zamanında müdahale edilmesini sağladı.

Gelişmiş istihbarat yeteneklerine sahip ülkelerde, ele geçirilen iletişim veya uydu verilerine dayanan gerçek zamanlı uyarılar, gazetecileri ve halkı yaklaşan füze saldırıları veya askeri tırmışırlar konusunda bilgilendirmek için kullanılmıştır. Rocket Alerts (<https://rocketalert.live/>) web sitesi, gönüllü bir ekip tarafından oluşturulmuş olup İsrail'deki kırmızı alarmlar hakkında gerçek zamanlı bilgi sağlar. Bu site, yeni tarihsel veriler ve diğer içgörüler üretmek için doğrudan hükümetin erken uyarı sisteminden veri sorgular.

COVID-19 salgınının ilk aşamalarında, İtalya ve Güney Kore gibi ülkelerden gelen epidemiyolojik veriler, gazetecilerin halkı sokağa çıkma yasakları, maske zorunlulukları ve sosyal mesafenin gerekliliği hakkında bilgilendirmesine olanak sağladı. Bu raporlar genellikle gerçek zamanlı enfeksiyon oranlarına ve hastane kapasitesi ölçümlerine dayanıyordu ve virüsün yayılmasını azaltmak için kamu davranışını şekillendirmeye yardımcı oluyordu.

Acil durum uyarı sistemleri, maksimum erişim sağlamak için giderek daha fazla çoklu platform yaklaşımlarından yararlanıyor. Sosyal medya entegrasyonu, uygulama tabanlı bildirimler ve SMS tabanlı uyarılar yaygın stratejilerdir. Yukarıdaki Rocket Alerts örneğinde olduğu gibi, medya genellikle resmi kaynaklardan veri getirerek kendi görselleştirmelerini, analizlerini ve anlatılarını oluşturmakta ve internetteki bilgi sistemleri için iletişim protokollerinin artan standardizasyonundan yararlanmaktadır. Dikkate değer bir örnek, bir bilgisayarın web sayfalarını yüklemek ve sosyal web gönderilerini yüklemek için kullanılan aynı tür mesajları kullanarak uzaktaki bir veritabanından kolayca bilgi sorgulayabildiği World Wide Web için REST (Temsili Durum Aktarımı) mimari tarzıdır (Shikha, 2024). İki taraf arasındaki REST API, hangi bilgilerin hangi seçeneklerle sorgulanabileceğine dair net bir spesifikasyon sağlar. Yanıtlar JSON ve XML gibi evrensel olarak desteklenen formatlarda biçimlendirilir. Bu gibi teknolojiler, vatandaşların afet gazeteciliğine katılımının önündeki engelleri azaltmaktadır (Götz, 2023).

Görsel 2. REST teknolojisiyle ilgili basit bir diagram (Yazar: Seobility - Lisans: CC BY-SA 4.0)

Önemli bir zorluk, insanların sosyal medyadaki karışık bilgiler nedeniyle uyarılara inanmaması veya dikkat etmemesidir. Bu sorun, yanlış bilgilendirmenin ve hükümet direktiflerine yönelik şüpheciliğin sağlık önlemlerine karşı direnişe yol açtığı COVID-19 salgını sırasında özellikle belirgin hale gelmiştir. Benzer şekilde, felaketler sırasında resmi kanallara duyulan güvensizlik, halktan gelen tepkilerin gecikmesine veya yetersiz kalmasına yol açarak krizin etkisini artırabilir (Karanasios, 2022). Ekim 2024'te Valencia sellerinde, kutuplaşmış siyasi ortam ve iklim değişikliğine karşı ideolojik bir arka plan, çok sayıda yetkilinin ve vatandaşın ulusal ve bölgesel meteoroloji kurumları tarafından yapılan uyarıları görmezden gelmesine neden oldu; bu da can kaybı ve hasarı artırdı. Halkın istatistik ve olasılık konusundaki zayıf anlayışı, felaketle sonuçlanmayan uyarıların bir sıkıntı olarak algılanmasına yol açar. Bu algı, hem geleneksel hem de sosyal medyanın ticari faaliyetler, turizm ve ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini bildirmesiyle güçlenir ve uyarıcı ajansların itibarına zarar verir.

Bu dinamikler, gazetecilerin yanlış bilgilendirmeye aktif bir şekilde karşı koymasına ve yetkililer ile halk arasında bir köprü görevi görerek acil durum iletişiminde güveni yeniden inşa etmesini gerektirir. Temel bilim, matematik ve bilişsel önyargı anlayışı, istemeden zarar verici içerik üretmekten kaçınmak için önemlidir.

Sosyal Medya

X, Facebook, Instagram ve TikTok gibi sosyal medya platformları, afet gazetecilerinin yalnızca sıradan kullanıcılar olarak değil, aynı zamanda bilgi ve yanlış bilgi olgularının yayıldığı karmaşık ortamlar olarak gören profesyoneller olarak anlamaları gereken araçlardır. GBU platformlar, gerçek zamanlı güncellemeler, kitle kaynaklı habercilik ve topluluk katılımını kolaylaştırır. Ayrıca gazetecilerin kamuoyu duyarlılığını izlemelerini ve krizler sırasında ortaya çıkan sorunları tespit etmelerini sağlar.

- 2010 Haiti depreminde Twitter hayatta kalanlar ve müdahale ekipleri için bir cankurtaran halatı oldu. #HaitiDepremi sağladı. Gazeteciler bu platformları yardım çalışmaları hakkında bilgi paylaşmak ve etkilenen bireyleri kaynaklarla buluşturmak için kullandı.
- 2019-2020 Avustralya orman yangınlarında, gazeteciler tahliye rotalarını ve yangın söndürme çalışmalarını yayınlamak için Facebook Live kullandı. Bu canlı yayınlar, geleneksel medyaya erişimi olmayan izole topluluklara ulaşmak için özellikle değerliydi.
- Suriye İç Savaşı sırasında yurttaş gazeteciler, YouTube ve TikTok gibi platformları kullanarak zulümleri ve insan hakları ihlallerini belgeledi, çatışmaya ilişkin küresel farkındalık sağladı. Bu platformlar, dünyanın dört bir yanına dağılmış aile ve arkadaşlarıyla iletişim kurmaya çalışan mülteciler için de hayati önem taşıdı. Sosyal medya, yerinden edilmiş bireylerin durumlarını paylaşmaları ve yardım istemeleri için bir yol sağlarken, gazeteciler de insani krize dikkat çekmek için bu hikayeleri güçlendirdi.

Görsel 3. Suriyeli bir mülteci Kanada'ya giderken telefonundan memleketini gösteriyor.
(Yazar: IOM / Muse Mohammed - Lisans: CC BY-NC-ND)

Türkiye'de sosyal medya, 2020 İzmir depremi sırasında bilginin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bölge sakinleri hasarları bildirmek ve yardım talep etmek için Twitter'ı kullanırken, gazeteciler de kurtarma çalışmalarına küresel dikkat çekmek için bu haberleri güçlendirdi.

Afet gazeteciliğinde sosyal medya kullanımı bir kez daha zorlukları da beraberinde getirir. Yanlış bilgi ve yalan haberler hızla yayılabilir, bu da sağlam doğruluk kontrolü gerektirir. Google Fact Check Explorer ve Verification Handbook for Disasters and Emergencies gibi araçlar bu platformlarda gezinen gazeteciler için temel kaynaklardır. Ocak 2025'te Facebook, X ve Instagram gibi sosyal medya platformlarının üçüncü taraf doğruluk kontrolü ve içerik moderasyonuna son verdiğini duyurması, kontrolü nispeten uzun süredir devam eden uygulamadan bir kopuştur ve önemli tartışmalara yol açmıştır (Oxford, 2025).

Dronlar ve Uydu Görüntüleme

Dronlar ve uydu görüntüleme, afet bölgelerine benzersiz erişim sağlayarak afet gazeteciliğinde devrim yaratmıştır. Bu teknolojiler gazetecilerin, özellikle erişilemeyen veya tehlikeli bölgelerde, başka türlü elde edilmesi imkansız olan görsel verileri toplamasını sağlar. Dronlar afet bölgelerinin yakından görüntülenmesini olayın ölçeğini ve etkisini aktaran yüksek çözünürlüklü görüntü ve videolar çekilmesini sağlar. Özellikle altyapı hasarını değerlendirmek, hayatta kalanları tespit etmek ve olayların ilerleyişini izlemek için kullanışlıdır. Uydular ise makro perspektifler sunarak bölgelerdeki büyük ölçekli hasarı haritalandırır; bu da bir afetin daha geniş bağlamını anlamak ve müdahale çabalarını planlamak için hayati önem taşır.

Örnekler

- 2015 Nepal depreminde gazeteciler yıkılan binaları, toprak kaymalarını ve yardım çalışmalarını belgelemek için dronları kullandı. Havadan çekilen görüntüler yıkımın kapsamlı bir görüntüsünü sunarak izleyicilerin ve yardım kuruluşlarının durumu anlamasına yardımcı oldu.
- Harvey Kasırgası'nda (2017) uydu görüntüleri sel haritalamasını ve hasar tespitini destekledi. Gazeteciler bu görselleri felaketin ciddiyetini vurgulamak ve yardım fonlarının artırılmasını savunmak için kullandılar.
- Yunanistan'daki 2021 orman yangınları sırasında gazeteciler drone görüntülerini sahadaki haberlerle birleştirerek yıkımın canlı bir tasvirini sunmuş ve küresel iklim eyleminin aciliyetini vurgulamışlardır (Associated Press, 2023). Benzer şekilde, Kanada'daki 2023 orman yangınları sırasında iki drone şirketi, hızlı hasar değerlendirme verileri ve termal görüntüleme sağlamak için işbirliği yaparak karar vericilerin potansiyel tehlikeleri belirlemesine yardımcı oldu (McNabb, 2023).

Görsel 4. Bir Polis Teknoloji Görevlisi, yangın önleme ve diğer kullanımlar için termal görüntüleme özelliklerine sahip bir DJI Matrice drone'u gösteriyor. (Kamu malı - Lisans: CC0)

Dronlar ve uydular felaket senaryolarında araştırmacı gazeteciliğe de katkıda bulunur. Örneğin, 2019'daki Amazon yağmur ormanları yangınları sırasında, uydu görüntüleri yasadışı ormansızlaşma ve kundaklama modellerini ortaya çıkararak uluslararası incelemeye yol açtı. Drone teknolojisindeki hızlı ilerleme, Ukrayna'daki savaş gibi devam eden çatışmalarda da belirginleşti; dronlar sadece askeri amaçlarla değil, sivil altyapı ve insani koşullar üzerindeki etkilerini belgelemek için de kullanılıyor.

Yanan binalara girebilen veya hayatta kalanları bulmak için enkaz altında gezinebilen otonom robotlar da afet senaryolarında rol oynamaya başlıyor. Bu operasyonlara yardımcı olmak için çeşitli işaretçilerin konuşlandırılması, müdahale ekiplerine tehlikeli ortamlarda rehberlik etmesi ve arama-kurtarma görevlerinin hassasiyetini artırır.

Geleneksel iletişim altyapısının zarar gördüğü veya hiç olmadığı afet bölgelerinde, mobil cihazlardan oluşan özel ağlar ve Starlink gibi alçak dünya yörüngesi (LEO) uydu ağları, dronlar, robotlar, kurtarıcılar cep telefonları ve bir bütün olarak İnternet arasında bilgi alışverişi için omurga sağlayabilir (Lu vd., 2020). Kendi kendini yapılandırabilen, dinamik iletişim bağlantıları kuran kablosuz düğümler, ilk müdahale ekiplerinin ve etkilenen toplulukların sabit altyapıya güvenmeden yerel bağlantıyı sürdürmesini sağlar. Bu arada, uydu takımyıldızları yüksek hızlı, güvenilir İnternet erişimi sunarak acil durum ekiplerinin kurtarma operasyonlarını koordine etmesine, gerçek zamanlı verilere erişmesine ve küresel olarak komuta merkezleriyle iletişim kurmasına olanak tanır (Davis, 2022).

Bu teknolojiler birlikte kesintisiz bilgi akışı sağlayabilir, kriz haritalamasını destekleyebilir, tıbbi yardımı kolaylaştırabilir, genel afet direncini artırarak hayat kurtarabilir ve kurtarma çabalarını hızlandırabilir. Afet gazeteciliğinin kapsamını kesinlikle genişletebilir ve felaket olaylarının hem nedenleri hem de sonuçları hakkında benzersiz (içgörüler) sunabilir.

Nesnelerin İnterneti (IoT)

Nesnelerin İnterneti (IoT), İnternet üzerinden veri toplayan, veri alışverişi yapan ve işleyen birbirine bağlı cihazlardan oluşan geniş bir ağı desteklemeyi amaçlayan teknolojik bilgi, teknik özellikler ve tasarımlar bütünüdür. Sensörler, aktüatörler ve iletişim modülleri ile donatılmış bu cihazlar, sürekli insan müdahalesi gerektirmeden çevrelerini otonom olarak izlemek, analiz etmek ve yanıt vermek üzere tasarlanmıştır. Bir önceki bölümde bahsedilen teknolojiler tarafından sağlanan iletişim altyapısı üzerinde çalışırlar: dronlar genellikle tıpkı mobil kuleler ve taşınabilir uydu tabanlı hotspotlar gibi ana IoT iletişim protokolleriyle uyumlu cihazlarla donatılmıştır.

Bu bağlamda, LoRa ve LoRaWAN gibi teknolojiler afet senaryolarında veri iletim hızlarını ve güvenilirliğini artırmış, pil ömrü, güç kullanımı ve maliyet açısından kayda değer bir performans sergilemiştir (Carreras-Coch vd., 2022). Bir afet bölgesinde hangi teknolojilerin mevcut olduğunu bilmek, hem gazetecilerin hem de acil durum müdahale ekiplerinin zorlu koşullar altında iletişim kurma, koordinasyon sağlama ve hayati bilgileri yayma becerisini korumasını sağlar.

Teknolojideki gelişmeler daha küçük, enerji verimliliği daha yüksek sensörlerin geliştirilmesine yol açarak uygulama alanlarını genişletmiştir. Mikro-elektromekanik sistemler, malzeme bilimi ve fotonik alanındaki yenilikler sensörlerin minyatürleştirilmesini sağlarken, geliştirilmiş pil tasarımları daha yüksek enerji yoğunluğu sunarak cihazların uzun süre çalışmasına olanak tanır. Ayrıca sensörler güneş, termal ve titreşim tabanlı sistemler gibi enerji toplama teknolojilerini de içerebilmekte ve bu sayede çeşitli ortamlarda otonom olarak çalışabilmektedir (León Ávila vd., 2025). Örnekler orman yangınlarını, selleri, salgın hastalıkları, patlamaları vb. yer alır:

Gazeteciler topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmalı, paniğe veya yanlış bilgilendirmeye neden olabilecek bilgilerin yayılmasından kaçınmalıdır.

- IoT sensörleri büyük yangınları tespit edip hava kalitesini izler. Gazeteciler bu verileri toplulukları sağlık riskleri ve tahliye ihtiyaçları konusunda uyarabilir.
- IoT özellikli su seviyesi sensörleri, nehir seviyeleri ve yağışlar hakkında gerçek zamanlı güncellemeler sağlar. Bu veriler gazetecilerin sel risklerini tahmin etmesine ve halkın tepkilerini yönlendirmesine yardımcı olur.
- Giyilebilir cihazlar, sağlık ölçümlerini takip ederek COVID-19 gibi hastalıkların yayılmasına ilişkin içgörüler sunar. Gazeteciler bu verileri trendleri vurgulamak ve önleyici tedbirleri savunmak için kullanabilir.
- Avrupa'da IoT destekli hava durumu izleme sistemleri, 2021 Belçika sellerinin erken belirtilerini tespit etmede çok önemliydi; gazetecilerin felaket tam olarak ortaya çıkmadan önce hassas bölgeler hakkında haber yapmalarına olanak tanıdı.
- 2017 Endonezya'daki Agung Dağı patlaması (2017) sırasında IoT sensörleri volkanik aktiviteyi izleyerek gazetecilere zamanında bilgi sağladı.

Ancak sensörler aracılığıyla veri toplamak, denklemin yalnızca bir parçasıdır. Yapay zeka (AI) ve makine öğreniminden yararlanan yazılım odaklı çözümler, potansiyel felaketleri gerçekleşmeden önce tahmin etmek ve tanımlamak için verileri analiz etmek için umut verici bir yoldur. Yapay zeka, örüntüleri tespit etmede, tahminlerde bulunmada ve anormallikleri belirlemede kilit bir rol oynama potansiyeline sahiptir ve yetkililerin ve halkın zamanında uyarılar almasını sağlar. Bununla birlikte, artan kullanımı güvenilirlik ve etik ile ilgili endişeleri de beraberinde getirir (Fournier-Tombs vd., 2023; Marwala, 2024).

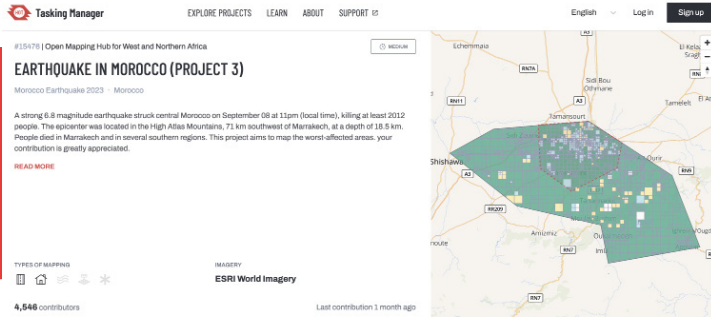
Genel olarak bu teknolojiler, gazeteciler teknik uzmanlarla birlikte çalışarak verilerin bağlamsallaştırılmış, doğru ve karar verme ve kamusal anlayış için uygun olmasını sağladığında en etkili hale gelir. Bu durumda afet gazetecisi, kritik verilerin toplanması ile bunların eyleme dönüştürülebilir kullanımı arasında bir köprü görevi görür.

Veri Analizi ve Haritalama

Veri analizi ve haritalama teknolojileri gazetecilerin karmaşık afet senaryolarını kapsamlı bir şekilde sunmasını sağlar. Gazeteciler, farklı kaynaklardan gelen veri setlerini entegre ederek, web geliştirme uzmanlarına ve grafik tasarımcılara gerekli verileri sağlayabilir; böylece halkın anlayışını ve karar verme sürecini geliştiren görselleştirmelerin oluşturulmasında işbirliği yapabilirler. Bu ortak çabada, gazeteciler anlatı ve veri ihtiyaçlarının tanımlanmasında öncülük edebilir ve nihai ürünün afetin kapsamını ve etkisini etkili bir şekilde iletmesini sağlayabilir.

Örnekler

- Johns Hopkins Üniversitesi COVID-19 Gösterge Tablosu, pandemi sırasında enfeksiyonlar, ölümler ve iyileşmeler hakkında gerçek zamanlı küresel veriler sağladı. Bu kaynak, gazeteciler için kritik bir araç haline gelerek, etki alanındaki eğilimler ve eşitsizlikler hakkında haber yapmalarını sağladı ve dünya çapında birçok hükümetin karar vermesinde önemli rol oynadı.
- Hindistan'daki 2018 Kerala selleri sırasında, CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) araçları gazetecilerin sele eğilimli alanları haritalandırmasına ve hassas toplulukları belirlemesine yardımcı oldu. Bu haritalar, hem yerel nüfusu hem de afet müdahale ekiplerini bilgilendirdi.
- Kuzey Afrika ve Orta Doğu çatışma bölgelerinde veri analizi, göç modellerini izlemek ve mültecilerin insani ihtiyaçlarını vurgulamak için kullanılmıştır (Carrette, 2019). Örneğin Dünya Bankası'nın "Sıfır Bodurluğa Doğru" projesi, her yıl tahmini 100.000 göçmenin transit geçiş yaptığı ve aynı zamanda başta Yemen ve Somali olmak üzere bazı komşularından yaklaşık 30.000 mülteciye ev sahipliği yapan küçük bir ülke olan Cibuti'deki bu zorluğu ele almıştır. Jeo-uzamsal haritalama, uydu görüntüleri ve makine öğrenimi, proje ekibinin ülke genelindeki birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerinin ve karakollarının konumlarını ve havza alanlarını belirlemesine olanak sağlamıştır.
- Açık veri girişimleri; insani yardım, kalkınma ve toplum kuruluşlarının, afet gazetecisinin destekleyebileceği ve daha da yaygınlaştırabileceği çeşitli bağlamlarda bilinçli, bağlama duyarlı kararlar almak için birlikte çalışmasını sağlar. Örneğin Humanitarian OpenStreetMap Team (<https://www.hotosm.org/>) tarafından yönetilen işbirlikçi haritalama projeleri, afete hazırlık, müdahale ve iyileştirmeyi güçlendirmek için OpenStreetMap'in gerçek dünya verilerinden yararlanır.

Görsel 5. 2023'te Marakeş (Fas) yakınlarındaki depremler için hotosm.org adresindeki ortak haritalama projesi.

- Benzer şekilde Tableau, Microsoft Power BI ve Flourish gibi veri görselleştirme platformları da afet gazeteciliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu platformlar gazetecilerin afetlerin ciddiyetini ve kapsamını on yıl öncesine göre çok daha kolay bir şekilde aktaran etkileşimli grafikler, ısı haritaları ve infografikler oluşturmaya olanak tanır.

Gelecekteki afetlere hazırlanmak için CBS araçları ve kaynakları proaktif olarak geliştirilmeli ve sürdürülmelidir. Sel, deprem veya diğer krizlere eğilimli bölgelerin önceden haritalanması, hassas bölgelerin belirlenmesi ve önleyici tedbirlerin uygulanması yoluyla önemli hasarların önlenmesine yardımcı olabilir. Bu proaktif yaklaşım, bir afet meydana geldiğinde gazetecilerin ve acil durum müdahale ekiplerinin kritik mekansal verilere erişimini sağlayarak daha hızlı ve etkili müdahalelere olanak tanır.

Gazeteciler ayrıca, erken acil durum sistemlerinden en iyi şekilde yararlanılmasına yardımcı olmak için belirli alanlara dikkat çekerek kaynakların ve çabaların en çok ihtiyaç duyulan yerlere odaklanmasını sağlayabilir.

Gazeteciler ayrıca, erken acil durum sistemlerinden en iyi şekilde yararlanılmasına yardımcı olmak için belirli alanlara dikkat çekerek kaynakların ve çabaların en çok ihtiyaç duyulan yerlere odaklanmasını sağlayabilirler.

Resmi kaynaklardan elde edilen verilerin raporlama, analiz ve görselleştirme araçlarına entegre edilmesi giderek daha kolay hale gelmektedir ve bu verilerin toplum odaklı çabalarla başarılı bir şekilde desteklendiği çok sayıda örnek vardır. Halkın yetkililere olan güveninin azalması (Bonfanti vd., 2023) ve gönüllü çabalara katılımı sürdürmenin zorluğu, afet gazetecisinin yakın gelecekte yüzleşmesi gereken bazı zorluklardır.

Mobil Uygulamalar

Afet müdahalesi için tasarlanmış mobil uygulamalar gazetecilere bilgi toplama ve yayma konusunda benzersiz fırsatlar sunar. Bu uygulamalar gerçek zamanlı güncellemeler, iletişim araçları ve kritik kaynaklara erişim sağlar. Sadece sahada habercilik için hayati önem taşımakla kalmaz, aynı zamanda etkilenen nüfus, yetkililer ve daha geniş kitleler arasında bir köprü görevi görürler.

Uygulamalar artık dinamik, bağlama özgü bilgiler sağlamak için coğrafi konum, çok dilli yetenekler ve etkileşimli haritaları entegre ediyor. Örneğin, tahliye rotalarını gerçek zamanlı hava koşullarının üzerine bindirerek gazetecilere ve müdahale ekiplerine kamuoyunu etkili bir şekilde bilgilendirmek için eyleme geçirilebilir istihbarat sağlayabilirler. Ayrıca, etkilenen nüfus ve yetkililer arasında aracı görevi görerek gazetecilerin afet bölgelerindeki iletişim boşluklarını kapatmalarını sağlarlar.

Uygulamalar ayrıca muhabirlerin sahadan veri toplamasına, yerelleştirilmiş uyarıları paylaşmasına ve marjinalleştirilmiş seslerin duyulmasını sağlamasına olanak tanır. Çok dilli uygulamalar, gazetecilerin farklı topluluklara dile özgü güncellemelerle ulaşmasına yardımcı olarak afet iletişiminde kapsayıcılığı teşvik edebilir. Ayrıca bu araçlar, acil durum müdahalesi için kesin konumlar sağlamak üzere coğrafi etiketleme özellikleriyle entegre edilerek kurtarma ve yardım çabalarının koordinasyonundaki faydalarını daha da artırabilir.

Örnekler

- Bir kitle kaynak platformu olan Ushahidi, 2010 Haiti depremi sırasında gazetecilerin SMS ve sosyal medya girdilerine dayalı olarak kriz bölgelerini haritalandırmasını sağlamıştır. Bu araç, etkin kaynak tahsisi ve durumsal farkındalık sağlamıştır.
- Telsiz tarzı bir iletişim uygulaması olan Zello, 2017 yılında ABD’de meydana gelen üç büyük kasırga sırasında çok değerli olduğunu kanıtladı: Harvey, Irma ve Maria. Gazeteciler, müdahale ekipleriyle koordinasyon sağlamak ve etkilenen nüfusla güncellemeleri paylaşmak için Zello’yu kullandı.

- COVID-19 salgını sırasında, Hindistan'daki Aarogya Setu ve Kanada'daki COVID Alert gibi uygulamalar gazetecilerin enfeksiyon eğilimlerini izlemelerine ve hükümetin müdahaleleri hakkında haber yapmalarına olanak sağlamıştır.

Bölüm Özeti ve Öğrenme Çıktıları

Afet koşullarında gazetecilik sadece fiziksel ve duygusal zorlukları değil, aynı zamanda doğruluk ve tarafsızlığı korumak için sürekli bir mücadeleyi de beraberinde getirir.

Teknolojik gelişmeler afet gazeteciliğini yeniden şekillendirerek daha hızlı, daha doğru ve daha etkili haberciliğe olanak sağlar. Acil durum uyarı sistemleri zamanında uyarılar sağlamakta, sosyal medya topluluk katılımını teşvik etmekte ve dronlar, uydu görüntüleme ve IoT cihazları gibi araçlar veri ve görsellere benzeri görülmemiş bir erişim sunmaktadır. Veri analizi ve mobil uygulamalar, gazetecileri mağdur topluluklara eyleme geçirilebilir bilgiler sunma konusunda daha da güçlendirmektedir.

Afet gazetecisinin rolü sadece bu araçları kullanmak değil, aynı zamanda bunların olanaklarını, sınırlamalarını ve ilişkili risklerini anlamaktır. Gazeteciler, özellikle yanlış bilgi ve teknik arızaların etkinliklerini zayıflatılabileceği ortamlarda, BİT'in nasıl hem bir çözüm hem de bir zorluk olabileceğinin farkında olmalıdır. Gazetecilerin teknoloji uzmanları ve karar vericilerle yakın işbirliği içinde çalışması, gereksinimleri birlikte tanımlaması, ihtiyaçları belirlemesi ve gerektiğinde

uyarılarda bulunması çok önemlidir. Gazeteciler, bilgiye dayalı görüşler sunarak bu araçların nasıl kullanılacağını şekillendirebilir, riskleri azaltırken kamu yararına hizmet etmelerini sağlayabilir.

BİT geliştikçe, BİT'nin afet gazeteciliğine entegrasyonu, bu alanın etkinliğini ve erişimini artırmaya devam edecektir. Bu araçların dönüştürücü potansiyeli, gazetecilerin teknolojik yenilikleri etkin bir şekilde kullanabilecek şekilde eğitilmesinin önemini vurgulamakta ve afet haberciliğinin kamu hizmetinin temel taşlarından biri olmaya devam etmesini sağlamaktadır. Siyasi ve ideolojik duruşların çoğu zaman geleneksel kamu yararı ve güvenliğinin önüne geçtiği bir döneme girdiğimiz için, insani boyut, yalnızca teknolojilerin etkili bir şekilde kullanılmasına yönelik becerilerin edinilmesiyle ilgili olarak değil, aynı zamanda toplanan ve yayılan bilginin güvenilirliği, kalitesi ve güveni açısından da kilit bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir (Wen, 2024).

Bu bölümde aşağıdaki kazanımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

- Öğrenciler teknolojik kaynakları kullanarak afet süreçlerinde bilgi toplayabilir.
- Öğrenciler teknolojik araçlardan yararlanarak etkin bir şekilde içerik ve haber üretebilir.
- Haber ve yayın süreçlerinde teknolojinin sağladığı imkânları etkin bir şekilde kullanabilir.

Öz Değerlendirme

- 1 Aşağıdakilerden hangisi Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) afet gazeteciliğindeki rolünü en iyi şekilde tanımlamaktadır?
 - a) BİT yalnızca geleneksel medya haberlerini yayınlamak için kullanılır.
 - b) BİT iletişimi, veri işlemeyi ve bilgi paylaşımını kolaylaştırarak gerçek zamanlı afet haberciliğini mümkün kılar.
 - c) BİT sadece devlet kurumları ve acil durum müdahale ekipleri için faydalıdır.
 - d) BİT afet haberciliğinde gazetecilere olan ihtiyacı ortadan kaldırır.
- 2 Afet haberciliğinde gerçek zamanlı haberciliğin temel avantajlarından biri nedir?
 - a) Felaketlerin meydana gelmesini önler.
 - b) Acil durum uyarılarının sadece hükümet yetkililerine iletilmesini sağlar.
 - c) Topluluklara anında güncellemeler sağlayarak etkili bir şekilde müdahale etmelerine yardımcı olur.
 - d) Gazetecilerin tüm detaylar doğrulanana kadar haber yapma sürecini ertelemesine olanak tanır.
- 3 Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) afet gazeteciliğine nasıl katkıda bulunur?
 - a) Afetlerle ilgili sosyal medya trendlerini sağlarlar.
 - b) Gazetecilerin etkilenen alanları görselleştirmesini ve mekansal verileri kullanarak etkiyi değerlendirmesini sağlar.
 - c) Acil durum uyarı sistemlerinin yerini alırlar.
 - d) Gazetecilerin daha iyi etkileşim için sahte afet senaryoları oluşturmalarına yardımcı olurlar.
- 4 Afet gazeteciliğinde sosyal medya ile ilgili temel zorluklardan biri nedir?
 - a) Sosyal medya yararlı bilgi sağlamak için çok yavaştır.
 - b) Afetler sırasında sosyal medya platformlarına erişilememektedir.
 - c) Yanlış bilgi ve yalan haberler hızla yayılabilir, bu da gazetecilerin gerçekleri doğrulamasını gerektirir.
 - d) Sosyal medya geleneksel gazeteciliğe olan ihtiyacı ortadan kaldırır.
- 5 Dronlar afet gazeteciliğinde neden değerli araçlar olarak görülmektedir?
 - a) Gazetecilerin havadan görüntü çekerken tehlikeli bölgelere girmekten kaçınmalarını sağladıklarından
 - b) Yerden haber yapma ihtiyacının yerini aldıklarından
 - c) Sadece eğlence değeri sağladıklarından
 - d) Sadece devlet kurumları tarafından işletilebildiklerinden
- 6 Acil durum uyarı sistemleri afet haberciliğine nasıl yardımcı olur?
 - a) Yetkililerin afet bilgilerini halktan gizli tutmasına olanak sağlar.
 - b) Gazetecilerin önemli uyarıları almasını ve yaymasını sağlayarak kamu davranışını yönlendirir.
 - c) Afetler sırasında canlı habercilik ihtiyacını ortadan kaldırır.
 - d) Gazetecilere gerçeklere dayalı güncellemeler yerine görüşe dayalı uyarılar sağlar.
- 7 Nesnelerin İnterneti (IoT) afet gazeteciliğinde nasıl bir rol oynar?
 - a) Tüm çevrimiçi makalelerin otomatik olarak birden fazla dile çevrilmesini sağlar.
 - b) Birbirine bağlı sensörler aracılığıyla çevresel koşulların gerçek zamanlı olarak izlenmesini sağlar.
 - c) Otomatik haber oluşturarak gazetecilerin yerini alır.
 - d) Gazetecilere değil, yalnızca acil durum müdahale ekiplerine fayda sağlar.
- 8 Afet gazeteciliğinde veri görselleştirme için sıklıkla kullanılan teknoloji hangisidir?
 - a) Blok zinciri ağırları
 - b) Çevrimiçi video oyunları
 - c) Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve interaktif gösterge tabloları
 - d) Posta ile gönderilen el yazısı raporlar
- 9 Mobil uygulamalar afet gazetecilerine nasıl fayda sağlar?
 - a) Gazetecilerin önceden yazılmış makaleleri gerçek zamanlı güncellemeler olmadan göndermelerine olanak sağlar.
 - b) Gazetecilerin gerçek zamanlı veri toplamasına ve paylaşmasına, müdahale ekipleriyle koordinasyon kurmasına ve etkilenen nüfuslara kritik bilgiler sağlamasına yardımcı olur.
 - c) Gazeteciler tarafından yapılan sosyal medya paylaşımlarının sayısını azaltır.
 - d) Sadece eğlence için faydalıdır ve kriz haberciliğine katkıda bulunmazlar.
- 10 Afet gazeteciliğinde yapay zekanın kullanımına ilişkin temel endişelerden biri nedir?
 - a) YZ verileri analiz etmek için çok yavaştır.
 - b) YZ bazen güvenilirmez veya etik açıdan sorgulanabilir sonuçlar üretebilir.
 - c) YZ gazetecilerin felaketler hakkında haber yapmasını engeller.
 - d) YZ acil müdahale ekiplerine olan ihtiyacı ortadan kaldırır.

Cevap Anahtarı

1.b, 2.c, 3.a, 4.b, 5. b, 6.b, 7.b, 8.b, 9.a, 10.b

Kaynakça

- Associated Press.** (2023, August 28). To stop wildfires, Greek residents invest in early warning drones. VOA News. <https://www.voanews.com/a/to-stop-wildfires-greek-residents-invest-in-early-warning-drones/7245272.html>
- Bonfanti, R. C., Oberti, B., Ravazzoli, E., Rinaldi, A., Ruggieri, S., & Schimmenti, A.** (2023). The role of trust in disaster risk reduction: A critical review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(1), 29. <https://doi.org/10.3390/ijerph21010029>
- Carreras-Coch, A., Navarro, J., Sans, C., & Zaballos, A.** (2022). Communication technologies in emergency situations. *Electronics*, 11(7), 1155. <https://doi.org/10.3390/electronics11071155>
- Carrette, S.** (2019). Digital technology in forced displacement settings: Middle East and North Africa (MENA) case studies. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/665101567074162740/digital-technology-in-forced-displacement-settings-middle-east-and-north-africa-mena-case-studies>
- Davis, J.** (2022). The noob's guide to Starlink: Background and practical overview of satellite internet. Intergalactic. <https://ig.space/commslink/the-noobs-guide-to-starlink-background-and-practical-satellite-internet>
- Fournier-Tombs, E., Brubaker, R., & Albrecht, E.** (2023). Artificial intelligence-powered disinformation and conflict. United Nations University.
- Götz, V.** (2023). Coding for data-journalists. Mobile Journalism Manual. <https://www.mojo-manual.org/data-journalism/coding-for-data-journalists/>
- Karanasios, S., & Hayes, P.** (2022, October 30). In disasters, people are abandoning official info for social media. Here's how to know what to trust. PreventionWeb. <https://www.preventionweb.net/news/disasters-people-are-abandoning-official-info-social-media-heres-how-know-what-trust>
- León Ávila, B. Y., García Vázquez, C. A., Pérez Baluja, O., Cofas, D. T., & Cofas, P. A.** (2025). Energy harvesting techniques for wireless sensor networks: A systematic literature review. *Energy Strategy Reviews*, 57. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2024.101617>
- Lu, B., Zhang, X., & Wen, J.** (2020). Real-world effectiveness of information and communication technologies in disaster relief: A systematic review. *Iranian Journal of Public Health*, 49(10), 1813–1826. <https://doi.org/10.18502/ijph.v49i10.4678>
- Marwala, T.** (2024). Framework for the governance of artificial intelligence. UNU Technology Brief, United Nations University.
- McNabb, M.** (2023, August 30). Two innovative Canadian drone companies join forces to fight Kelowna wildfires. DroneLife. <https://dronelife.com/2023/08/30/two-innovative-canadian-drone-companies-join-forces-to-fight-kelowna-wildfires/>
- Oxford, D.** (2025, January 10). Meta, Facebook to drop fact-checkers: What does this mean for social media? Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2025/1/10/meta-facebook-to-drop-fact-checkers-what-does-this-mean-for-social-media>
- Shikha, R.** (2024, April 3). Rest API architecture. Medium. <https://medium.com/@shikha.ritu17/rest-api-architecture-6f1c3c99f0d3>
- Wen, Y.** (2024). Public interest vs. special interest: The strategic framing tactics of technologies in the political arena. *Research Policy*, 53(8), 105071. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.105071>

Editörler Hakkında

Abdulkadir Gölcü, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde Profesör olarak görev yapmaktadır. 2005 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun olmuştur. Lisans eğitiminin ardından çeşitli basın kuruluşlarında çalışmıştır. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atanmıştır. 2010 yılında gazetecilik alanında siyasal iletişim odaklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2014 yılında ise aynı enstitüde, Türkiye'de medya ve demokrasi kültürü üzerine hazırladığı doktora teziyle doktora derecesini almıştır. Çok sayıda Avrupa Birliği ve uluslararası fonlu projede yer almıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde proje hazırlama ve geliştirme eğitimleri vermektedir. Akademik çalışmalarını dezenformasyon, iklim gazeteciliği ve siyasal söylem alanlarında sürdürmekte olup, bugüne kadar çok sayıda ulusal ve uluslararası akademik çalışmaya imza atmıştır.

Karmen Medica, Slovenya'nın Ljubljana kentinde bulunan Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve Gazetecilik Fakültesi mezunudur. Mezuniyetinin ardından Ljubljana'daki Etnik Çalışmalar Enstitüsü'nde araştırmacı olarak çalışmıştır. Enstitüde görev yaptığı süre boyunca, göç ve medya konularını ele alan sosyal bilimler ve beşerî bilimler projelerinde yer almıştır. Ljubljana Beşerî Bilimler Enstitüsü'nde antropoloji alanında doktora derecesini almıştır. Kopër'de bulunan Primorska Üniversitesi'nde sosyal antropoloji alanında profesör unvanına atanmıştır. Akademik ilgi alanları; göç hareketleri, medya, çokkültürlülük ve iletişim süreçlerinde toplumsal eşitsizlik konularına odaklanmaktadır.

Javier Abuín Penas, İspanya'daki Vigo Üniversitesi İletişim ve Reklamcılık Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi (Assistant Professor) olarak görev yapmaktadır. "Yaratıcılık ve Sosyal ve Sürdürülebilir İnovasyon" alanında doktora derecesine sahiptir ve hem akademiye hem de özel sektörde kapsamlı bir deneyime sahiptir. Eğitim faaliyetleri; dijital iletişim, kriz iletişimi ve medya ortamlarında gelişen teknolojilerin kullanımı üzerine yoğunlaşmaktadır. Hâlihazırda Sosyal Medya İletişimi ve Dijital İçerik Üretimi Yüksek Lisans Programı'nın koordinatörlüğünü yürütmekte olup, aynı zamanda dijital itibar ve stratejik iletişimle ilgili dersler vermektedir. Araştırma alanları arasında dijital bağlamlarda kurumsal iletişim, dezenformasyon, medya okuryazarlığı ve içerik üretiminde yapay zekâ uygulamaları yer almaktadır. Bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde; Erasmus+ girişimleri ile İspanya Bilim Bakanlığı tarafından fonlanan projeler de dâhil olmak üzere birçok rekabetçi araştırma ve inovasyon projesinde yer almıştır. Hakemli dergilerde yayımlanmış çok sayıda makale, kitap bölümü ve konferans bildirisinin yazarıdır; ayrıca yenilikçi öğretim materyalleri ve müfredatların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Elif Kaya Güler, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Gazetecilik alanında yüksek lisans ve doktora derecelerine sahiptir. Çalışma alanları; dijital iletişim, dijital gazetecilik, medya ve dijital okuryazarlık ile siyasal iletişimdir. Kriz ve afet iletişimine odaklanan bazı uluslararası projelerde araştırmacı olarak görev almıştır.

Hanna Renska, Taras Şevçenko Kyiv Ulusal Üniversitesi bünyesindeki Gazetecilik Eğitim ve Bilim Enstitüsü Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi (Assistant Professor) olarak görev yapmakta olup, gazetecilik alanında yüksek lisans (MSc) derecesine sahiptir. Gazeteci, basın sekreteri, editör, ses mühendisi ve video editörü olarak kapsamlı bir mesleki deneyime sahiptir; Deutsche Welle ile Polonya ve Almanya'daki medya kuruluşlarında ve Ukrayna ulusal yayıncılarında staj programlarına katılmıştır. Uzmanlık alanları arasında dijital veri analizi, pazar araştırmaları, yaratıcı yazarlık ve medya prodüksiyonu yer almaktadır. Ayrıca video kurgu, motion design, dublaj ile müzik klipleri ve reklam filmlerinin yönetimi konularında ileri düzey eğitimler almıştır. Çok dilli bir akademisyen olan Hanna Renska, medya ve yayıncılık alanında araştırma ve öğretim faaliyetleriyle mesleki yetkinliklerini aktif olarak geliştirmektedir. Kent ve devlet düzeyinde verilen mesleki ödüllerin sahibidir.

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

ISBN: 978-975-448-254-6

AFET HABERCİLİĞİ

DERS
KİTABI

